

W 7032

М. ШАПОВАЛ

ЛЯХОМАНІЯ

(НАША ДОБА)

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ

НАРИС

В-ВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“

ПРАГА – 1931

М. ШАПОВАЛ

ЛІХОМАНІЯ.

С е р і я с о ц і я л ь н о - п о л і т и ч н а

М. ШАПОВАЛ.

Л Я Х О М А Н І Я

/Наша доба/

П Р А Г А - 1 9 3 1 .

М. ШАТОВА

ЛЯХОМАНІЯ

(НАША ДОБА)

152214

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
НАРИС



В-О „ВІЛЬНА СТИЛКА”
ПРАГА 1931

U 7032



Друковано 300 примірників.

SLOVANSKÁ KNIHOVNA

3186244886



"Кто живет без печали и гнева,
Тот не любит отчизны своей"...

Н. Некрасовъ.

Виpusкаю ці нариси в добі великої моральної і політичної реакції що охопила українську інтелігенцію. Українська інтелігенція після недовголітнього революційного пориву до поступу, заходилась тепер гасити огні, що присвічували українському трудовому народові на шляху його відродження.

Писані принагідно в межичасах иншої праці, ці нариси не рівні стилістичним викладом, але переняті однією думкою: вдарити на сполох, щоб звернути увагу українських трудових мас на існуючу небезпеку, яку для їх підготовляє - свідомо і несвідомо - більшість так званої української інтелігенції, що масово кинулась на службу чужим силам, куди силкується потягти за собою й селянство та робітництво, вціплюючи при тім трудовій масі думку, що рабство й неволя неминучі для неї.

Думаю, що я аж занадто скупчив матеріялів і фактів для обґрунтування своїх тверджень, називаючи при тім річі їх власними іменами, щоб показати свідомішим робітникам та селянам небезпеку в її справжніх розмірах і цим викликати в їх потребу руху, організування, творчости і боротьби.

У мене нема иншої мети, як служення по ступові на українському ґрунті, щоб сприяти визволенню України, яке я не можу инакше розуміти, як поступ українських трудових мас на полі духової, господарської і політичної культури або инакше: визволення селян і робітників з культурної темноти, від господарського визиску і політичного гніту, котрі разом обертають моїх братів на рабів, на низчі істоти, що неволю несуть у власних душах.

Скористувавшись здобутками світової соціологічної думки, доповненої власними дослідями на українському матеріялі, розкриваючи механізм рабського виховання трудових мас і роль рабовласників у процесі поневолення трудового людства, прищеплювати трудовій масі инші думки, збільшувати її позитивне знання про суспільні процеси і при тім викликати в ній инші почуття - гідности, непокірности, обурення, пориву до суспільної революції, до знищення капіталізму з його соціальними наслідками - так я розумію своє завдання.

Страшно бути сином народу-раба. Страшно жити між рабами, бачучи їх пониження, муки і несвідомість... Страшно щодня бути між ними, вислухувати їх словесні рефлексії, бачити їх моральне каліцтво, показуване з дитячою наївністю. І коли хто не хоче, не може бути рабом, то нема иншого виходу, як боротись з рабством: і в його об'єктивному виразі панської політики і в його суб'єктивному стані - в поведінці рабів. Боротьба з рабством - це боротьба за визволення трудового люду і боротьба проти людей-хижаків, людей-гнобителів. Це зводиться до класової боротьби селян і робітників за визволення. І тому це не відноситься до панства, якому нема чого визволятись, а також до полупанків і підпанків, що хочуть вирости на панів. Тому інтереси і мета сучасної більшости укр. інтелігенції та інтереси трудової селянсько-робітничої маси є протилежні і засадничо не примиримі, ведуть до боротьби, незалежно від того, чи це розуміє трудова маса і самі українські інтелігенти.

Протистоять дві України: панська Україна проти трудової України, зґрая балакучих панків і понура громада темних невольників.

Родився я в Понурій Громаді, жив у ній і служив їй. Хочу послужити їй і цією працею.

І не мир між панською Україною і трудовою Україною хочу нести, а

боротьбу. "Не мир, але меч".

Гірки мої розуміння мабуть викинуть чимало нарікань на мене в колах української інтелігенції, але це карма: я ніколи не брав на себе ганебної ролі навіювача солодких снів і спокою укр. панам, полупанкам і пілпанкам, що так мальовничо виступають під псевдонімом української "інтелігенції".

С п р а в ж н я українська інтелігенція - це ті, що свідомо встають на народну працю, не жаліючи кладуть свої сили на те, щоб пізнати суспільну дійсність і щоб перетворити її в нову, людяну дійсність. Великі укр. інтелігенти з їх вивершенням - Михайлом Драгоменовим завжди силкувались пізнати дійсність, щоб перетворити її, бо одно пізнання без перетворення обертається в розвагу, а одно перетворення без пізнання - в безглузде марнотратство сил. Лише сполучення пізнання з перетворюванням в одну цілість є творенням культури. Хто цим не зайнятий, той до Інтелігенції не відноситься, хоч би з яких панських висот позирав на убогий український люд та ще помножував його зубожіння.

З такими я вже давно перестав розмовляти і коли вони будуть висловляти свої "погляди", "моральні оцінки", "невдоволення" цією книгою, то це мене не цікавитиме. Я їм заздальгідь можу сказати словами поета:

Вибачайте! кричить собі -
Я слухать не буду
І до себе не покличу...

Книга моя для Понурої Громади і для тих, що в-досвіта встали на працю для її визволення. І тільки їх думка існує для мене.

Що ознакою нашої доби я вваж явище, котре називаю л я х о м а н і є ю - це я оправдую доказами в дальшому викладі.

Це правда, що назва неприємна, але безмірно неприємніше те явище, що під нею криється і загрожує перервати лінію поступу і розвитку нашого народу, силкуючись повторити те, що вже раніш бувало в нашій історії: у б и т и в и з в о л ь н и й і д е а л н а р о д у. Верхні шари на Україні це вже робили раніш - боярство в Галичині, козацьке старшинство на Наддніпрянщині колись перейшли на бік ворога, відкривши перед ним ворота нашої рідної землі.

Не міг я обмежитись тільки критичним розглядом теперішньої суспільної дійсности, виявленої ляхоманством по обидва боки Збруча, а намагаюся окреслити і сучасну міжнародну ситуацію та ширше спинитися над питанням: я к і к у д о ю й т и ?

Тому й ділю книгу на дві частини: Ляхоманію і Нашу Добу, в яких розмежовано викладаю критичний і конструктивний дослід цікавих для мене суспільних явищ. Розуміється строго перевести це розмежування у викладі не можна було, бо пояснити де-які явища можна було лише за допомогою теоретично-соціологічних збочень, які я не раз робив підчас викладу.

Друга частина праці є соціологічним узагальненням усього дослід над суспільною будовою України і спробою критики сучасної дійсности за допомогою виснованих з вивчення України принципів, а також і збудування системи української політики. Коли-б ця сторона праці звернула г о л о в н у увагу читачів, то я вважав-би, що мети, поставленої в цій книзі, я досягнув.

Чи не можна було про те саме написати інакше - запитає читач. Не можна. Бо и н а к ш е пишуть тільки ті люди, що зітхають над сумною долею України, але не кидаються в бій проти страшного стану річей, а до цих людей я ніколи не належав, не приятелював з тими молодими і здоровими, що нарікають на лихоліття, але в бій з ним не йдуть і не підуть. Лицемірство вважаю за одну з тяжких психичних хвороб, особливо небезпечну у соціялістів, що часто безпідставно претендують на роль " кращих людей".

Без-печальне і без-гнівне фарисейство громадського діяча є зав-

жде ознакою моральної гнилі, що спонукає людей до відомої дипломатичної символістики, якої недопускаю у своєму викладі, кажучи до кінця т у правду, яку бачу, і т а к, як її бачу.

Тому й виступаю проти течії, в якій пасивно пливе більшість української інтелігенції, знаючи, що основною її рисою є: смирною овечкою тупцює коло насильника-ворога і вовком кидається на тих, що працюють на українському полі, фізичної зброї при собі не носячи.

Передбачаю, як вона поставиться до цієї спроби валикати Трудову Україну на бій з ляхоманством, але що-ж...

Драгоманів справедливо взяв для себе девіз з Ернеста Ренана: *Le moyen d'avoir raison dans l'avenir est, à certaines heures, de savoir se résigner à être démodé* - щоб перемогти в будучині, треба тимчасом мати терпець побувати ще в моді. І ті, що с п р а в - д і хочуть перемоги Трудової України на це відважуються.

Товаришам, що допомогли мені видати цю працю, сердечно дякую.

М.Ш.

15 листопаду 1931 р.



З М І С Т К Н И Г И:

ЗАЗДАЛЕГІДНІ УВАГИ	I
ЗМІСТ КНИГИ	3
КОЛИСЬ І ТЕПЕР /вступні уваги/	5
I. РЕАЛЬНА ПОЛІТИКА	23
1. Що таке політичний реалізм	"
2. Український політичний реалізм	25
3. Реальне обличчя	27
4. Во імя заможності і державності	30
5. Про державність без соборності	31
6. Боротьба за права наших меншостей	"
7. "Соборність нації"	33
8. Державність чи гайдамачина	47
9. "80% еміграції"	72
10. "Коли уряд УНР буде в Києві"	75
11. "Мова конгресів" або документи салонного реалізму.	78
12. Реальна політика ляхоманства	88
II. ГАЛИЦЬКА ЛЯХОМАНІЯ	94
1. "Нова ера" 1890-1895 р.р.	"
2. Найновіша "нова ера"	101
3. Релігія і церква	108
4. Українські церкви і поневолення народу	120
III. ВОЛИНСЬКА ЛЯХОМАНІЯ	134
1. Організація зради	"
2. "Регіональні цінності"	144
IV. ТИПОЛОГІЧНА ПРИРОДА ЛЯХОМАНІЇ.	154
1. Знову "Pravda vitězi!"	"
2. Як треба плазувати	162
3. Московський регіоналізм	170
4. До типології мякунів	176
V. ТЕОРІЯ МОРАЛІ	184
1. До поняття моралі	185
2. Право і суспільні скупини	190
3. Процес утворення норм поведінки	191
4. Мораль до "свого" і "чужого"	200
5. Етика спеціальних груп	204
6. Національна етика	214
VI. ПОЛІТИЧНА ЕТИКА ЛЯХОМАНСТВА	221
1. С.Петлюра, як етична постать	"
2. Моральне обличчя петлюрівців	237
3. Оцінка петлюрівщини	261
ЗАКІНЧЕННЯ	274
ВІД ВИДАВНИЦТВА	283

... "у Хмельницького не було ніякого політичного виховання. Коли йому удавалася справа, він шлунався і не знав, що робити далі. Одного й того часу він зав'язує дипломатичні стосунки в 3-4 суперечних напрямках і ніде не доводить їх до кінця. Це показує, що культура народу тоді стояла дуже низько, що нарід був не готовий до політичного життя; він не розумів ще, що він може зробити власними силами. Коли нарід ішов проти поляків, то тільки інстинктивно, яко проти своїх гнобителів, бачучи, що йому дуже погано живеться під їх кормигю. Треба знати, що поставити замість поганого, треба принципів, які нарід мусить виставляти в своїй боротьбі. Той, хто стоїть на чолі повстання, мусить знати всю суму бажань свого народу.

... "Коли ми подивимося, яку силу дав Хмельницькому нарід і як він скористувався з свого становища, ми мусимо признати повну недотепність його в справах політичних. В таких справах мало значіння має сила фізична, треба сили моральної, треба мати ясний ідеал, щоб нарід здолав досягнути свою мету, инакше сам нарід віддасть себе власними силами на поталу ворогам. Раз культура не приготувала до того, щоб жити самостійно, він нічого не зможе зробити".

Проф. В. А н т о н о в и ч / "Бесіди про козацькі часи", ст. 94-95 /.

В цих поглядах В. Антоновича є цілком не звичні для української інтелігенції думки: розвінчання Б. Хмельницького, як політика, і вказівка, що некультурна маса визволитися не може до того часу, доки не підніметься культурно. Некультурні політично провідники нічого не можуть зробити, коли народ дасть їм до розпорядимости свою величезну політичну силу, а некультурний народ не зможе стати самостійним, коли навіть повстане.

І все ж Хмельницький - "великий гетьман", як люблять висловлюватися тепер всякі інтелігенти-політики: і теперішні гетьманці, і теперішні націоналісти, і петлюрівці. Читаючи нещавно "Богдана Хмельницького", що вийшов з під пера проф. М. Грушевського, як частина останнього виданого тому з його "Історії України-Руси", присвяченого Хмельнищині, я був увесь час під вражінням характеристики Хмельницького, зробленої проф. В. Антоновичем: розумів я, що доба Хмельницького дуже далеко одійшла; що вона в усій своїй реальності навіть зникла; що наша сучасність є цілком инший світ, але чомусь боляче-соромно дивитись на ту добу, коли орудував Хмельницький і на цю постать. Чому ж хвилює нас ота далека доба - чужа нам своїм виглядом, культурою, побутом, ідеологіями, технікою? Чужа вона, але й близька своїм внутрішнім людським змістом: переживаннями радості й лиха, стражданнями живих людей, інтригами, зрадами, погромами і тим фатальним, з чого виросла ще більша неволя народу і наша сумна доля. Антоновичова загальна характеристика Хмельницького цілком покривається з тією, що впливає з багатющого матеріалу зібраного Грушевським.

Як фатально вплинула постать Хмельницького на трагичний провал революції, на долю народу, на дальшу долю України! Людина, що найбільш глибоко переживала цві ідеї в р. 1648-49 - п а н і Ч а п л и н с ь к а і ві р н і с т ь п о л ь с ь к о м у к о р о -

л е в і - опинилась на чолі революційного народу! Безжалісна була доля народу, що пхнула його під провід шляхтича душею і тілом Хмельницького, озлобленого через особисті справи і в цій своїй злобі активного, рухливого, відважного чи гирицького сотника, що ненавидів не так режим, не так політичну систему, як к о н и у р е н т і в і особистих ворогів, проти яких він виступив, викликаючи народні маси на бій проти поляків і католиків. І треба ж було, щоб вибух ненависти стався о д н о ч а с н о в поневоленій масі і в ображеного шляхтича! Пани-хмельничани, запорожці і селенська кріпацька маса - озь три сили тодішньої революції, що сполучилась ненавистю в один рух, але проти різних об'єктів і во імя різних цілей: пани-хмельничани хотіли урівноправнення з польськими панами, козацтво - привілеїв козацького стану, кріпаки - визволення від панщини, а Хмельницький - помсти. Пожежа охопила край і стала історичною.

Динамічною силою революції стало с е л я н с т в о, передовою ж організаційною та ідеологічно-керівничою - п а н с т в о. Селянство билось і постачало матеріальну частину, запорожці метушилися, організували, агітували, а пани к е р у в а л и. І в цім джерело дальшого розпаду.

Хмельницщина, як "ідеологія" була по суті ворожою українському народові: вона садовила своє панство на ший селянству, яке викидало польських панів. Спеціальну службу робив Хмельницький церквам і монастирям: обдаровував їх землями і кріпаками, а натомість одержував пропаганду духовенства на свою користь і пиху. Духовенство нарекло його й "Богданом", в захваті від класової солідарності, вдячності і лести. Селянство ж нарекло його в о р о г о м: "бодай тебе, Хмель-Хмельницький, перша куля не минула". Народня кріпацька маса відповіла прокляттям Хмельницькому, як виразникові інтересів п а н с т в а. Класово-панська політика Хмельницького з г у б и л а тоді Україну і колосальні жертви народньої маси зробила даремними: притиснутий ненавистю народньої маси, Хмельницький мусів шукати нових союзників і знайшов їх... у панській, деспотичній Москві.

Просто гидко читати, як Хмельницький і його пошечники-пани з першими посольствами до Москви посилали прохання про закріплення за ними з е м е л ь н и х м а е т к і в з кріпаками. Хіба це не блискучий доказ, що Хмельницщина була чисто-класовою і панською справою, а не "визвольним рухом"! Боротьба селянства проти польського панства була в и з в о л ь н о ю і н а ц і о н а л ь н о ю справою українського народу, але не Хмельницщина, що стала нещастям України.

Характерно й те, що до московського царя Хмельницький ставився, як і до польського круля перед тим: як раболіпний п і д д а н и й. Скріпившись в диктатурі над Україною, Хмельницький закінчив свою політичну "творчість" достойним себе актом: вважаючи Україну за свій м а е т о к, добився від камарілли вибору, ще за свого життя, свого 16-літнього слабоумного сінка за гетьмана!

Почав боротьбу з-за пані Чаплинської, скінчив свою діяльність маєтком для слабоумного хлопчика. В мотивах, в цілях його стремління так переважає о с о б и с т и й момент! Він не знав, що хлопчик та ще й слабоумний н е м о ж е керувати життям великої країни, але все ж хотів, щоб гетьманом був малий Юрко: в цім так і виблискує погляд, що Україна - його м а е т о к, якого батько передає в спадщину синові.

"Не був політично вихований" - називає його проф. Антонович. Так, це є, але ж він був вихований настільки, щоб добре з н а т и, що взагалі молодий хлопчик до керування Україною не надається,

тим більш, що хлопчик ще й слабоумний. При чім же тут виховання Хмельницького, коли рішає класовий інтерес пана, що володіє маєтком? Найбільш вихований політично пан є пан: його вчинки диктуються класовим інтересом, при чім виховання грає роль чинника, що керує в напрямі найлішого забезпечення цих інтересів, а не суспільних. Що вчинок Хмельницького був фатально-деструктивний, руїницький навіть для його власного класу, для українського панства - це очевидно: він заложив основу двоєвластя, яке згубило відносну самостійність, і в своєму історичному результаті, через страшну межиусобицю, яка вибухла по смерті Хмельницького, привела до повного панування чужинців над Україною і до того занепаду, який ми бачили недавно ще своїми очима. Боротьба Виговського і Юрка Хмельниченка логічно мусіла вибухнути. Вона вибухла, розкол між панами обернув Україну в кишлячий казан, політична сліпота завжди нападає людей, заражених емоціями і при тім інтелектуально політично-примітивних. Старшинство було вже з де-яким досвідом керовництва, але не настільки великим, щоб розуміти напр. фатальність вчинку Хмельницького для добра і будучности того ж панства. В двоєвластії корінився розкол, який став передумовою горожанської війни, яка і привела до поділу України між Москвою і Польщею.

Політична вузисть Хмельницького і його однодумців розбила не тільки українську народну революцію, але знищила й історичну будучність українського панства, яко пануючого класу. Хотів цього Хмельницький? Розуміється, ні. Навпаки: він деклямував часто про інтереси "отчизни", під якими розумів в першу чергу інтереси свої особисті, потім свого класового оточення, але не далі.

Що Хмельницький іменно таку фатальну роль заграє для панства - це добре розуміє проф. Антонович, але... і проф. Антонович вказує на народню кріпацьку масу, на її некультурність, нерозуміння справ, як одну з умов політичної катастрофи. Де і коли на світі кріпаки і раби були культурними і розуміли політику? Вони відчували б і л ь, вони с т р а ж д а л и, вони кидались в боротьбу, вони приносили безчислені жертви, але вони не могли і не можуть розуміти політики, як техніки керовництва суспільними процесами. Техніка керовництва може вирости лише з практики, а хіба раби мали коли-небудь таку практику? Ніде й ніколи. Тому народня маса грала і грає і буде грати роль ударної сили, але керовництво ударами належалося і буде належатись лише тим, хто в даній суспільній формації є релятивно більш практикований в суспільно-політичній техніці.

Проф. Антонович висловивсь у передсмертній своїй праці /Записка про скасування заборон на укр. слово, друкованій в "Записках" Укр. Наук. Т-ва в Києві, кн. III/, що "народність ета /цеб-то українська, МП/ совершенно лишена государственнаго инстинкта; она не только не составляла отдельнаго государства, но добровольно отклонила образование такового даже в тот момент, когда историческія обстоятельства давали на то возможность" /цеб-то в половині XVII століття/.

Дивовижно! Учений історик в XX ст. пише про "державний інстинкт", начеб-то організація держави є виявом і н с т и н к т у, вродженої властивості колективизму. Бджоли, оси, терміти і ин. тварини будують свою "організацію" і н с т и н к т и в н о, цеб-то несвідомо. Оскільки ж держава /а це установлено/ є явищем і с т о р и ч н и м, то вона не могла і не може з'являтись, як вияв інстинкту. Дивовижно, що природа ніби творить одні народности з "державним інстинктом", а другі ні. Коли учений історик навіть в XX стол. пише про "державний інстинкт", то що ж могли "учені" з доби Хмельниччини знати про методи державного будівництва!

Зрештою, у якої ж "народности" зовсім не було державного інстинкту на Україні? Керувало Україною панство, державну організацію робило воно, а трудова закріпаччена маса в цій участі не брала і тому не могла "добровільно відказатися" від своєї державности. Не можна відмовлятися від того, чого нема. Українське панство відмовилось від державности, не відчуваючи в собі сили справитися з відпором народних мас, які це панство тоді саме закріпаччувало і мало закріпаччити. До остаточного завершення і оформлення процесу закріпаччування треба було на Україні аж 130 років, коли з іменем гетьмана Розумовського зв'язався цей момент.

Класова боротьба на Україні за Хмельниччини була причиною, чому панство відмовилось від своєї державности во ім'я пансько-кріпацьких інтересів. "Народність" і "державний інстинкт" тут не при чім. Де-які історики тепер часто згадують в своїх публіцистичних вправах про українців - "татарських людей", що колись воювали проти галицько-волинської державности, щоб оборонити свою свободу.

Ось що пише один з сучасних "істориків" про роль степів в українських:

"Степи сусідували з хліборобською Україною там, де зачиналася княжа чи то козацька держава. Вони були побоевищем між Україною і ордами і через те були мало залюднені. І цей степовий пояс не належав властиво ні до кого, ні до української держави, ні до орди. Це був так званий в нашій історії "нейтральний пояс", де мешкала людність, яка не признавала ніякої державної влади.

Через те непризвичаєння до ніякої влади /!// та й взагалі до ніякої організації /!//, зродили тип українця, який не міг бути пожаданим чинником для ніякої української держави якою вона не була-б. Такі типи українців не могли тому погодитися не тільки з чужою, але навіть з українською державою і коли прийшли татари, то вони за ціну того, що татари не втручалися до самоврядування, воліли платити данину татарам, ніж слухати української влади. Це так звані в нашій історії "татарські люди". А найгірше було те, що такі погляди переносилися від степової людности на хліборобську Україну і ці то "татарські люди" вже на хліборобській Україні причинилися багато до розвалу, як Київської, так і козацько-української держави. І в тім лежить дуже шкідливий вплив степу на історію України".

/О. Терлецький: "Вплив природи на історію України", накладом Т-ва "Просвіта" у Львові, 1930р., ст. 51-52/.

Такі знання поширює в народі львівське Т-во "Просвіта" в добі великої революції ХХ століття! Що-ж це за знання?

Перше - винуваті зрештою українські степи. В однім випадку природа зле зробила, не давши нам "державного інстинкту", а в другім... давши нам степи, які остільки ворожо настроєні до української влади, що поважно здеморалізували людність, яка на їх землях і "не належала властиво ні до кого". Людність очевидно й істнує для того, щоб комусь належати: або українській влади, або принаймні татарській орді, але ж степ спричинився до того, що ці люди належали тільки собі. Чи це є "пожадане"? Ні, це був тип українця, "який не міг бути пожаданим чинником для ніякої української держави, якою б вона не була". Отже можуть бути україн-

ці, що взагалі... "непожадані"...

Друге. Ці "непожадані чинники" властиво зруйнували і київську і козацьку державу, ведучи агітацію між хліборобською людністю України, що краще самим рядити собою, ніж би на тобі мали іздити не то що татари, але навіть "українська власть".

Третє. Степи до того здеморалізували цю людність, що вона дійшла в своєму руїністві до того, що вважала з а м о в р я д у в а н н я для себе за краще, ніж би слухати українську власть, цеб-то феодалів, рабовласників з Галицько-Волинського пашалика галицьких князів.

Подумати лише - який брак "державного інстинкту" в наших колишніх степовиків! Їм було до вибору одно з двох: або самоврядування, жадної влади, жадної організації /і це-що данини татарам/, або кріпацтво, батоги, 7 день праці на тиждень на своїх рідних панів, в перспективі бути проганим в карти, з обов'язком, щоб дочка, сестра степовика виконала панське *yus prime noctis* і т.п.

Отже справа ясна: всі вигоди на стороні другої можливості, а все-ж таки степи до того здеморалізували бідолашних наших степовиків, що вони вибрали перше і в своїй зухвалості, дичині, політичній примітивності навіть збройно виступали проти великих будівничих української держави - галицьких феодалів!

За це ж "наша історія" прозвала їх презирливо "татарські люде". Бо вони просто були не гідні носити імя українця та ще й такого, що слухає української влади і цим виконує свою державно-будівничу функцію.

Ціною з а м о в р я д у в а н н я та ще релігійної свободи і соціальної незалежності /відсутність кріпацтва/ степовики стали зрадниками "нації", допустившись вчинку просто Юдинського - бились проти рідної української влади, яка їм обіцяла аж такі добра, як скасування самоврядування, заведення кріпацтва, *yus prime noctis* батоги, здирство, знущання, продавання татарам і туркам, як це робили пізніше і Хмельницький, і Хмельниченко, і П.Дорошенко і ин.

Просто жах! Добра наука де-яких "істориків"?

Ці ж татарські люде вигадали про Хмельницького ганебну "думу": "бодай тебе, Хмель-Хмельницький, перша куля не минула". Це буквально натяк на те, що "татарські люде", якими було все селянство, бажали смерті своєму рідному гетьманові. Подібно вони вели себе і за Мазепи: вони т і к а л и в степи, в Туреччину, на всі чотири вітри, щоб тільки не слухати української влади, не робити на панів, не лягати під батоги і взагалі, щоб не підтримувати "української" держави, яку будував "великий гетьман".

Мазепа видав універсал /яке щастя!/ про смертну кару для втікачів, що тікали від своїх рідних панів, в своїй сліпоті не розуміючи, що кріпацтво, послух панам є ніщо инше, як національна державна справа.

Це тема велика і важна, бо й за наших часів народна, гайдамацька чернь замість слухати своєї рідної влади... подибала за московськими більшовиками.

Це є очевидним доказом з одного боку - шкідливого впливу степів, з другого - повної відсутності державного інстинкту, через що народність українська "добровольно отклонила образование" своєї власної держави.

За наших часів роль "татарських людей" виконала на думку одного з сучасних філософів української історії... Українська партія Соціалістів-Революціонерів:

"Українські с-ри розбурхали українське село нечуваною в історії демагогією, звертаючи увагу тільки на соціальний

бік справи".

/Газета "Час" у Чернівцях, 22.II.1931р., ч.701/.

Хіба це не роль степовиків, що колись деморалізували "хліборобську людність" України?

Що вони робили?

"Українські ліві партії зміли тільки руйнувати старе і то так ґрунтовно, що не мали часу і змоги подумати про будову нового".

Та де-там! Вони і не хотіли думати про державу:

"Діячі Центральної Ради зовсім не хотіли відродження української військової влади, боялися його і всією силою противилися. Тоді уважали, що регулярної армії не потрібно, бо революція проголосила "самоозначення націй".

А результат цього?

"Демагогією ще нігде ніхто держави не збудував. А наші с-ри на чолі з Микитою Шаповалом були класичними взорами тої шалючої демагогії"

... "Бездонне море глупоти і політичної дичі - отсе характеристична черта політиків наших с-рів в 1917-20 роках, того примітивізму не позбулися вони і донині".

/ "Час", 1931р., ч.701/.

В суті річи - це ніщо инше, як повна відсутність у с-рів державного інстинкту, а оскільки українські соціалісти революціонери походять з степової України, то це очевидний деморалізаційний вплив степів. Сумно це все, бо оскільки степи діють постійно, як сила природи, то очевидно ми не позбудемося нашої жалюгідної долі аж до того часу, доки цілком не позбудемося степів. Результат і в нових часах був той самий:

"Не можна обвинувачувати большевиків, що вони ішли на Україну, коли там була порожнеча безладдя, анархія"...

/ "Час", ч.701/ бо українські ліві партії зміли тільки руйнувати старе і то ґрунтовно... Це все написала що-денна газета "Час" в Чернівцях /22.II, 1931, ч.701/, цеб-то орган національної думки людей, що мають державний інстинкт і бажання завести військову власть. Щоб Україна не загинула в руках с-рів, то краще, що прийшли большевики і врятували від анархії. Державно-національна газета прийшла до цієї милої думки шляхом державного думання.

Від київських і галицьких князів, до гетьманів, від гетьманів до нашого часу, як бачимо, була одна лінія в державних будівничих, а инша - в степовиків, запорожців, гайдамаків і демагогів с-рів.

Так що філософія нашої історії зводиться до боротьби цих контрастів: проти людей з державним інстинктом ідуть люди, що не мають державного інстинкту. Проти "великих" ідуть малі.

"Великий Богдан", "великий Мазепа" аж до "великих" Петлюри, Петрушевича і Скоропадського - це один напрям, а гайдамаки, беручи збірно всіх руїників, - це другий напрям.

Питання про "велич" є важне. То байдуже, що легенду про "велич" Хмельницького утворювали пани, записували канцеляристи з військових канцелярій в своїх "діяріушах", а за наших часів розтрублювали цю немудру писанину, насичену брехнею і лестю, наші "історики", потюмки козацької старшини і попівства, що і тоді й тепер творять "верхню верству".

Ця робота "істориків" є основою так зв. національного виховання, яке з таким науковим блиском провадять теперішні організації, вроді "Просвіт" і ин. військових канцелярій української дрібно-буржуазної черні, що складається з панів, полупанків і підпанків, цеб-то

так званої "української інтелігенції".

Нам важна роль легенд, як суспільного чинника: чи це легенда про "велич" Хмельницького, чи про "велич" Мазепи, чи "Йосапатову долину", чи "генерала Попуринського" /наши римського/- все одно легенди рухають людьми. І не байдуже - куди вони рухають.

Коли й тепер прапорщики, військові канцеляристи що вбачають велич не то-що в полковникові, а навіть в капітанові, пишуть "діяріюші", то вони так само утворюють легенди про своє начальство, як і колишні канцелярійські самовидці.

В польських таборах культивуються "легенди" не то про Петлюру, а навіть про... А.Лівицького.

Для кожної мисі нема дужчого звіра за kota.

Студії над Хмельнищиною та її епігонами привели мене до критичної переоцінки нашої страшноі минувшини - гетьманщини, і навчившись розуміти колишню гетьманщину, я почав розуміти і її теперішнє обличчя в так зв. рухові української дрібноі буржуазії, що не з дібна піднятісь по-над "світогляд" гетьманщини і інших проявів соціального ества проти-українських елементів внутрі українського народу.

З гетьманщинами я покінчив колись - ще 30 літ тому назад і не раз виступав проти неї в українській літературі /і політичній боротьбі/.

Зі становища українського селянина, я писав ще р.1913-го

"У нас нема предків, гідних пошани, а негідні пошани - нам непотрібні. Так, у нас нема достойних предків ні з XV, XVI, XVII, XVIII віків.

Ріжні хами - розбійники гетьмани, полковники, сотники, чернеці, козодупи і шингарі і інші создателі нікчемности, руїники нації, запроданці і гнобителі своєї свободи - хай собі спочивають в могилах забуття. І все сміття їхнього життя, вся рухлядь їхня і зброя нам в тисячу разів менш потрібні, ніж сучасний брїк-а-брак. Культуру наших предків, в образі київських і інших гравюр, вінеток, заставок і тп., сміло кидаємо в піч...

Вийшовши з нетрів українського села, глянувши в просторінь минулого, вкритого цвіллю віків, я можу лишень одно сказати: ні чого в спадок від предків не дістав-ні імени, ні мови, ні науки, ні громадського ладу... Я лише був кріпаком, ввержений ними на послугу їм, і перепроданий в нову Кафу в невольники. Мої предки разів кілька програвали мене, селянина, в карти один одному і вимінювали на собак.

Встаю, щоб знайти своє імя, утворити собі мову, літературу, науку, форму кращого і ідеал справедливого життя!...

/"Порожнє місце", друк. в "Українській Хаті" 1913, ст.305-306/.

Майже 20 літ назад пронеслись бурею в моїй душі ці слова. І що-ж, треба їх змінити? Ні, сучасність скріпила в мені погляд на класову природу суспільства і за допомогою цього погляду ми краще розуміємо сучасність і минувшість.

Але головно: кожне покоління мусить краще розуміти свою сучасність.

Між сучасністю і минувшістью мусить бути спільність і то чимала з огляду на систему чинників, яка діяла тоді, і яка діє тепер.

Передовсім, так звані п р и р о ч н і чинники: чи вони змінилися на Україні? Ні, не змінилися. І космічні чинники - сонце, тепло і холод, звук і електричність, і всякі невидні промінні діють тепер, як діяли і тоді. Географічне положення України не змінилось. Клімат, вохкість, поверхня землі, розподіл земель і води, ґрунт, зміна дня і ночі... все те саме. Фауна і флора та сама.

І люде: мають ті самі фізико-анатомічні прикмети - отже ті самі п о т р е б и рухають ними тепер, як рухали тоді: потреба розмноження, живлення, пізнання, самоохорони, розваги, спочинку і ин. ... Навіть соціально-історичні чинники майже не змінилися: структура сел і міст майже та сама. Хіба що число українського великого панства змінилась - тепер його менше, за те дрібного панства більше. А торгівля, як тоді, так і тепер в руках жидів і поляків на західних землях, в руках жидів і московських панів /останнє продукт історії від Хмельниччини до наших днів/на Наддніпрянщині.

Інтелект, почуття, воля, як тоді, так і тепер були і є основою суспільних здобутків, організації і поведінки. Так хіба багато змінилось? Змінилися способи задоволення потреб, але не самі потреби. Побут, ситуація, світова культура змінилися, але не стимули поведінки людей. Рити задоволення їх инший, оскільки соціально-психична організація инша. Тому є зміни, але не такі, щоб не можна було установити подібностей в поведінці людей.

Дуже змінилась Європа і тому потік ідей і впливів з неї на Україну инший по змісту, але український народ змінився мало.

Ще в 1917р. на Наддніпрянщині було 71% н е г р а м о т н и х українців. І тепер на Волині 80% неграмотних, в Галичині коло 60-65%, на Підкарпатті 65%, на Буковині і Бесарабії мабуть більше. А за гетьманщини було инакше? Поширюється якусь неперевірену легенду, що тоді були "всі гармотні", було більше шкіл. Про грамоту не то що селян, а інтелігенції можна судити по тім, що називають наші історики тодішньою "літературою", яку ми назвали б скудоумним чорно-книжництвом. Господарська техніка змінилась в хліборобстві мало: тодішні і теперішні селяни працюють майже однаково. Прийшла чужа промисловість - це так. Міста змінилися, але міста на Україні тепер ще менше "наші", ніж тоді.

92% укр. народу тепер ще займаються хліборобством і тп., 6% - пролетаріату, 1% - ремісників. Нація стала ще більше "сельською", робочою, бо з неї перейшло по містах величезне історичне панство - одна частина в москалі, друга в поляки, третя в угорці, четверта в румуни і ин.

Тоді вищим шаром українського народу було панство-поміщики, а інтелігенція - духовенство і урядництво, тепер поміщиків укр. майже нема, а "вищим" шаром є дрібне урядництво і попівство, підпорядковане чужонаціональному панству. Що у инших народів є с е р е д н і м шаром, те у нас - в и щ и м: урядництво, попівство, вільно-фаховці - загалом жменя дрібної буржуазії. Козацьке панство і "інтелігенція" не було панством у повному цього слова розумінні - аристократією, воно було низчим шаром панства, цеб-то в сучасному розумінні "середнім поміщицтвом" і дрібною буржуазією. Отже, з погляду соціальної типології теперішній і тодішній "виді шари" мають де-що спільне /спеціально щодо "інтелігенції"/, а тому спільність мусить бути і в політиці і в моралі.

І вона є.

Це дуже кидається в-вічі власне в області політики і моралі. Повна ідейна і політична залежність тодішньої і теперішньої інтелігенції від чужих держав і панів просто вражає: так звані "орієнтації" цвіли тоді й тепер якраз в шарі інтелігенції. Пригадаймо:

Хмельницький - це татарська орієнтація, а потім московська. Татарська орієнтація розбила Хмельниччину під Шилевою, а московська зруйнувала Україну! Виговський - польська орієнтація. Хмельниченко - турецька, московська і ще якась. Петро Дорошенко - турецька, Брюховецький - московська, Мазепа - шведська, Орлик - турецька і шведська, Тетеря - польська, Самоїлович, Скоропадський, Апостол, Розумовський - московська. Наш час приніс ще нову орієнтацію - німецьку. Витворюється ще французька, румунська, чеська. Бувають по старому московська і польська, але занепали татарська, турецька, шведська.

Рухливіший шар українського народу, - чи тоді, чи тепер не уявляє внутрішніх сил українського народу і не може збудувати якоїсь ідеологічної концепції на основі українських даних, а все уявляє укр. життя, відродження, визволення, як функцію сусідніх або дальших держав. Цей вияв політичного "думання" свідчить про більшу чи меншу залежність, а через те й асиміляцію української інтелігенції з чужими суспільно-культурними системами.

Звідціль і проєкція в уяві має того відступництва, що означене термінами: недовірки, потурнаки, недоляшки, перевертні, перекинчики, панські прихвостні і т.н. Чи не характерна ця термінологія минувшини!

Але ж це термінологія до певної міри і теперішня: хіба нема недоляшків і полонофілів /ляхоманів/, перевертнів і москвофілів, перекинчиків і прихвостнів угорських, чеських, румунських, германофілів і инш.

Ці терміни показують на важне явище - політичне перекинчикство - це відсмо. Соціологічно воно є явищем циркуляції індивідів з однієї скупини до другої: від ледви політичного контакту аж до повного злиття з чужими скупинами.

Цей перехід відбувається по кількох лініях:

1. По політичній лінії - вливання українців в чужі партійно-політичні формації; про це свідчить як свідлий факт на Волині, де 8 українців "обрані" до польського сейму по списку безпартійного блоку /ББ - партія маршала Пилсудського/, так і часті випадки зливання українських груп на Підкарпатті з чеськими, рідш з угорськими; недавній факт злиття "русинської соціал-демократії" з чеською на Підкарпатті, насове голосування і вступання в румунську партію цараністів на Буковині і Бессарабії /псевдо-селянська партія/ свідчить про те саме; зливання українських "боротьбістів" і "незалежних соц-дем." з московсько-більшевицькою партією на Україні, а в Галичині з польською, на Підкарпатті з чеською - свідчить про те саме.

Про те саме свідчать і факти закладання різних груп спеціально для обслуговування чужих політичних концепцій. Така в Галичині "партія праці" для обслуговування більшевизму, таємне "Братство української державности" для Польщі, тепер новий "Український Союз" на Волині п.П.Певного, "Трудовая Партія" на Підкарпатті для чехів і росіян, "Земледельческий автономний союз" для угорців і росіян /це "перекинчикство в квадраті"!/

Інші групи, коли явно не зливаються, але за те мають "орієнтацію" і часто не платонічну. Українська радикал-демократична партія є основою петлюрівщини, цеб-то польської орієнтації чи ляхоманства. Союз хліборобів-державників - німецька орієнтація. Під ріжними "громадськими" масками діють чехофіли, румунофіли навіть прихильники католицької політики Ватикану виступають, як партії.

І вже творяться інші групи, напр. в Канаді "Союз українців-бритійських громадян" або союз "самостійників" /замаскована петлюрівщина/.

2. По лінії професійній: українська соціал-де-

мократія на Підкарпатті зливається з чеськими союзами, укр. соціал-демократія в Галичині захищає перебування укр. пролетаріату в "єдиних проф. союзах" /польських/; на Рад. Україні укр. пролетаріат в "єдиних проф. союзах" московських і українці-комуністи це захищають.

3. По г о с п о д а р с ь к і й л і н і і - тут менше проявів "зливання" з "єдиними" і тп. організаціями чужинців, бо й економічна організація українців взагалі дуже слаба, але й тут характерні факти вже є: на Волині українські кооперативи злилися з польським кооперат. союзом, виступивши... з українського.

4. По к у л ь т у р н і й л і н і і - злиття шкіл в більшості не добровільне, але є факти й добровільного: на Підкарпатті спочатку чеські школи були порожніми, але тепер вже наповнені укр. дітьми, яких зручно заманює "горячими сніданками", "поясами", "штандями" і тп. навіть чеський Червоний Хрест. В Канаді і Америці українці не ставлять ідеї забезпечення своїх культурних потреб, як національної меншості, але загально примиряються з думкою про потребу... асиміляції, при тім і не підозріваючи, що цю думку зручно вшпикують окремі, куплені чужим капіталом агенти-українці, що ведуть пропаганду національного самогубства і запевняючи, що через 25 літ вже українців там не буде, бо... такий "закон життя", хоч цей самий закон чомусь не діє в Канаді що-до французів, а в Американ. Сполуч. Державах що-до поляків і чехів, а в цілому світі - що-до жиців і то майже 2000 літ. В пресі лише на Рад. Україні виступають охоче українці з чужинцями, в інших областях - ніби цього не помітно, за те тут діють іноді продажні укр. органи, що зручно ведуть агітацію на користь того чи іншого пана. "Тризуб" і "22 січня", хоч і в Парижі, але польські органи, "Українська Нива" на Волині те-ж. "Праця", "Рада", "Нові Шляхи" - пробольшевицькі органи, як в Берліні "Укр. Прапор". В Канаді організація англійців-капіталістів утримує цілий "куш" органів: "Канад. Фармер", "Канад. Українець", і ще "New Canadian" /укр. орган англійською мовою і за англ. гроші/. Є ще й інші органи, що продають "свою думку" за чужі гроші і на користь чужої справи.

5. По л і н і і р е л і г і й н і й - церкви українські на услугах чужих ідей. Греко-католики обслуговують спеціально політику Ватикану. Незалежних укр. релігійних організацій майже не має. Ідея укр. "автокефальної" церкви не має ширшої підтримки.

Явна і тайна пропаганда служення чужинцям довлі буває, так що українці, що стоять проти чужинецьких концепцій ще не можуть похвалитись своєю перевагою над іншими!

Яка тоска жити в такий час, коли кругом чуєш пропаганду, яка продигтована з чужих установ і канцелярій! Українською мовою, мовою поневоленого народу, здається, більше проповідується ідей рабства, ніж ідей свободи. Найвиразніше вихрюють між українцями ідеї перекинничцтва на користь московську і польську. "Москвофільство" незалежно від його течій, є фактом всеукраїнським: від Попраду до Кубані виключно маси українців "москвофільствують" або політично, або культурно, або релігійно, або національно, або по всіх лініях разом. "Полонифільство" або ляхоманія є фактом переважно надніпрянським. Чехорумуно-мадяро-англо-фільство - це поки що локальні явища та й ледви чи вони виростуть у явища всеукраїнські - це може відноситись хіба що до Англії на випадок "поцій".

Асиміляційні процеси йдуть своєю течією, як наслідок панування чужинців, але треба одрізняти свідомо-волевий процес п е р е к и н н ь ч и ц т в о від стихійної а с и м і л я ц і ї. Перекинничцтво охоплює всі факти свідомого переходу в чужі групи і починається вже з так зван. с в і д о м о г о с п і в р о б і т н и ц т в а чи к о н т а к т у і виливається ідеологічно чи організацій-

но. Від перекинъчицтва треба одрізнати простий контакт, який не має ані ідеологічного, ані організаційного свого виразу.

Який конкретний зміст перекинъчицтва - покаже весь дальший виклад, але загалом можна сказати, що об'єктивним наслідком перекинъчицтва є розпад колективів, розпорошення, взаємне поборювання, комотеча і руїна в тих націях, де окремі частини заражені в тій чи іншій стадії перекинъчицтва. Найвищим виразом його є рада, як волево-свідомий акт, і асиміляція перекинъчиків, як соціальний наслідок.

Страшним багном стає життя національності, коли одна її частина знаходиться в стані переходу в склад другої. По аналогії це саме буває з кожною скупиною людей, коли в ній утвориться течія в користь, а потім і за перехід до другої однорольної групи, напр. партійної і релігійної. Скажім, "опозиція" в партії, задумуючи перехід до другої партії старається спочатку підпорядкувати політику цієї партії інтересам другої, а згодом і потягти цілу партію в склад нової. Те саме і з групами релігійними, взагалі з ідеологічними групами. Розуміється, найбільш драматично відбувається розпад національності - групи й найдавнішої, зв'язаної єдністю мови і ин.

Людскість поділена на основні формації - мовні, які заклались вже давно і мають складну систему чинників-зв'язків, напр., територіяльних, господарських, культурно-історичних. По степені небезпеки розпаду національне перекинъчицтво є найгрізніше явище в суцільній диференціації.

Головно, що в цім діють класові інтереси, коли їх напруження досягає сили біологічного стремління. З історії Спарти відома та страшна доба, коли земельні реформи зачепили "стан посідання" аристократії-дідичів і погляньте, які війни при допомозі чужинців вело спартанське панство проти свого краю. Інтервенції і війни йшли одна за другою.

На класовому ґрунті розпалась і стара Україна. Галицьке боярство і гетьманська старшина в різних добах і умовах перейшли на бік чужих, пануючих народів, откривши цим ворота українських міст для чужинців і... ось сотні років наслідки цієї зради не могли бути ліквідовані.

В нашій історії сталось грандіозне перекинъчицтво пануючих укр. класів і цим утворено той характер соціальної структури, який є фатальним для укр. народу: чужі міста стали паном над українськими селами, де живе 92% нашого народу.

Вивчення перекинъчицтва для нас має першорядну вагу: доки не будемо знати характеру того процесу, що звано перекинъчицтвам, доти не опануємо ним і не визволимось. Вся проблема зводиться до вивчення поведінки людей і її чинників, спонук: чому і як діють люди в різних ситуаціях? Це питання не розв'язується умозовно-спекулятивно, а тільки соціологічним дослідом. Оскільки українська публіцистика незвичайно убога своєю аргументацією, то нам не піддається розв'язки питання доки не витвориться кадр соціологічно-освічених людей, який перегляне і українську історію і сучасність науковим методом і освітить причинний зв'язок в поведінці людей і груп.

Це треба робити, про це треба ширити думку, бо насувається доба занепаду, інакше - доба панування ворожих визвольній справі настроїв укр. інтелігенції, яка підносить голову з усе що далі більш реакційними планами, вироблюваними нею в постійному контакті з чужинцями. Дрібно-буржуазна інтелігенція на Великій Україні стоїть цілком на службі чужинцям, а західно-українська ще трохи опинається, але й тут вже зростають угодово-перекинъчицькі настрої, що загрожують розлитися повиню зрадицтва.

Оскільки зменшиться активність трудових мас, остільки збільшиться перекинчицтво інтелігенції.

Передбачаючи такі можливості, оскільки вся сума чинників сучасної ситуації не зміниться, ми повинні поставити питання ясно і от-верто.

З цим питанням я зустрівався давніше, але через недостаточну підготовку не міг собі пояснити, чому люди так роблять. Наприклад, р.1913 я мусів був виступити з статтею "Кульг зради". Приводом до того були виступи проти українського руху людей "українських": А. Савенка, М. Родзянка, Скоропадського, В. Шульгина, Пейжмака, Мамогона - депутатів Думи і Д. Пихна - з Держав. Ради, а з другого боку виступи в захист українського руху з боку росіян: Мілюкова, Родічева, Дзюбинського, Керенського, Іванова, Александрова, Шингарьова, Петровського, Бур'янова і навіть єпископа /Красноярського/ Никона.

Чи не вражає вас це протиставлення прізв'яз: з одного боку "українці", що захищають підстави рос. самодержавія, націоналізму і ворожості навіть до одного імені України, а з другого - чужинці, москалі, що виступили в захист України. Гідко було читати, як голова Думи М. Родзянко, заявивши себе потомком запорожця, безпримірно-гну-сно виступав за асиміляцію українців. Так само "потомок гетьмана" Скоропадський. Який контраст до морального занепаду цих українців, - роля поступових росіян, що боронили український народ від його ж представників! Тоді я писав:

"Виступ чужинців в оборону українського народу - це по-личник, докір тому народові, що недорікою в 27 мільонів го-лов сидить по степах і хуторах України: посоловілими дур-ними очима дупає на світ божий, не вміє не то-що оборонити себе, а навіть слово сказати, зойкнути з болю, що не вміє на-віть вмерти, а догниває... по містах, містечках, селах, хуторах, дихаючи смородом і трупною гнилизною в світ здорових людей, посилає в Думу своїх власних ворогів, що сидять там чорноро-тим кодлом і кують на його слова і думку кайдани. Боже, який сором"...

Клас панів, витворений Хмельниччиною за 130 літ організував ди-ке кріпацтво на Україні ціною втрати власної держави - за допомогу Москва одібрала від панів владу і всю Україну. Це через 130 літ московські поступовці почали вже боронити український народ від русифікаційного натиску його панів, що з шкури лізли, запевняючи, що українського народу нема.

Коли б українські історики простежили історію к л а с у, що захопив владу в старій Україні під проводом Хмельницького, то перед нами розгорнулася би цілком инша картина, ніж та, яку малюють всі богданохвали. З другого боку, повинно було б написати історію укра-їнського селянства, від Хмельниччини до наших днів, щоб освітлити і показати історію справжнього українського народу. Тако ж була б це картина того, як українська "інтелігенція" душила народ і постійно продавала його ріжним панам.

Лише реалістично писана історія могла-б говорити дійсну правду життя.

Це була-б історія перекинчицтва українського панства і страж-дань українського селянства і лише б з неї ми побачили, як багато с п і л ь н о г о між теперішністю і давньою минувиною і як мало в нас сталось змін, як мало ми поступили вперед, як нудно-одноманіт-но тягнуться сірі дні нашого історичного існування, яку фатальну ролю грає дрібно-буржуазна інтелігенція - "вищий шар" українсько-го народу.

Така історія була-б потрібна не для самого цього "вищого шару",

а як підручник життя і політики для основних груп українського народу - селян і робітників, як дороговказ для виходу їх з неволі від москалів, поляків, жиців і... української інтелігенції, що виконує роль першого торговця українською долею.

В своїх визвольних змаганнях український народ повинен покінчити в першу чергу з "українською інтелігенцією", як окремою групою, що бере на себе роль "заступати України". Заступство це є нічим іншим, як продажою України, чимсь подібним до торгівлі "живим товаром".

Коли говориться про інтелігенцію і її роль в суспільному процесі, то з дрібно-буржуазного шумовиння лунає крик, що ось то у нас є Шевченко, Драгоманів, Франко, Грушевський, Коцюбинський, Кобилянська, Л. Українка то-що. В цім треба розібратись: зовсім ці люди не належать до тієї "інтелігенції", про яку я говорю. Це творці культурних цінностей і в основній своїй ролі - творці свідомости українського народу. Це люди, що є громадянами України, але це не та інтелігенція, що протиставляє себе народові. "Інтелігенцією" є та маса людей, що одірвана від землі і фізичної праці бореться за існування обслуговуванням потреб панства. Ця "інтелігенція" культурних цінностей не творить /і не споживає/- вона промишляє всім щоб жити; живе, щоб промишляти. Історичних цілей собі не ставить і їх взагалі не розуміє. Вона просто живе і промишляє, урядує, механічно виконує функції чи урядовця, чи попа, чи учителя, чи газетчика, чи професора, чи адвоката, лікаря, інженіра, політика то-що. Це люди, що не здібні утворити підприємства, організувати людей і машини, комбінувати матерію в нові форми. Ні, вони прислужують всім, хто їм платить. Це люди, що продають не лише свою працю, але й совість.

Це є особливий рід промисловости, продукти якої не товари, а услуги, або з певною натяжкою можна сказати - услуги, що обернуті в товар. Це не справжня велика буржуазія, що звичайно організує індустрію, обмін, транспорт товарів, що взагалі організує і веде незвичайно важну частину економічного процесу в суспільстві, а це дрібна буржуазія, що промишляє своєрідним циганством, коли так можна висловитись: вона usługовує і при тім торгує услугами, сумлінням і агітацією. Вона продає панам своє уміння агітувати - дурити трудову масу, виховуючи її для служби панству. Це те, що народ називає п і д п а н к а м и. Колибу нас була справжня буржуазія, то це не було-б таке лихо, як підпанки, що є "верхнім шаром" народу. Справжня буржуазія все-таки щось організує, творить, виконує важну суспільну функцію, але дрібна буржуазія самотійної функції не виконує. І селянство і робітництво виконують важні функції, а дрібна буржуазія скрізь метушиться в ролі панського попихача і пригінчого над народом. Це не поміщик, а "економ", не капіталіст-промисловець, а його управитель, не купець, а його агент, не керовник, а служачий, не начальник, а урядовець. Це той "середній", що стоїть по середині між трудовою масою і панством, як панський посіпака.

Він у нас є "вищим типом" тому, що одірвався від народу, став вище його... на службу панові. В революції він кинувся в політику.

Так само було в Хмельниччині. Тодішні урядовці, агенти, "офіціалісти" українського походження при польських панах - це вони кинулись в Хмельниччину, коли появились запорожці і народ повстав, руйнуючи польську систему. Українська агентура, що обслуговувала польську систему - вона склала "провідні кадри" Хмельниччини, вона стала на Україні, одірваній від Польщі, верхнім шаром, с т а р ш и н с т в о м і, зустрівшись з відпором народної маси, над якою коверзувала по колишньому, вона злякалась і... повела Україну під Москву. Дрібна буржуазія, колишні польські прислужники і не могли мати жадної державної ідеї, тому їм добре було йти під Москву, де був "порядок" і

відкіль вона могла одержати допомогу для здійснення "Литовського Статуту", щоб-то репродукувати польську соціальну систему на Україні. Від Хмельницького до Розумовського включно вона боролась за здійснення "Литовського Статуту", щоб-то за повернення панщини. І вона досягла свого, ціною переходу в московський табор і відмови від своєї державної ролі. Типові її представники - їх скільки вгледно: від Хмельницького до Гр.Полетіки, до в Катериненській комісії зі захватом захищав право панів на автономне користування панщиною, згідно з Литовським Статутом.

Іхні потомки в науці тепер завзято захищають тезу, що Литовський Статут є пам'ятником "українського права". Подивіться, з яким жаром вони десятками років досліджують цей "пам'ятник" колишньої форми рабства українського. Їх не обурює з м і с т того пам'ятника, а важно їм те, що їх предки панували над українським народом.

Їх десятки тисяч метушаться по містах, прислужуючи чужому панству і репродукуючи панську ідеологію, яку вони проголошують за "науку", "реальну політику", "право", "мораль", "релігію" і т.п.

Ніяких цінностей не творять, лише поширюють панську ідеологію автоматично навколо себе, ламаючи психіку народної маси.

Це та "інтелігенція", що робить гармідер на українському політичному торжищі. Тому, що нема ще української народної політики, то "інтелігенція" удає, що вона веде народну політику. Коли маси за недавньої революції вийшли на сцену, то "інтелігенція" негайно п е р е в е р н у л а с ь в прихильників мас, але коли маси опинились в неволі, то послухайте, як тепер "інтелігенція" ганить народну політику! І "утопія" і "фантазія" і "анархія" і "глухота" і "гайдомаччина"!

Тепер "інтелігенція" допомагає чужому панству керувати Україною, продаючи свої услуги новим господарям. Ось про цю "інтелігенцію" я й кажу: треба з нею покінчити, з її ролю "верхнього шару", з її "провідництвом" в політиці.

Розуміється, це не легко зробити, бо не можна висувати однієї частини "кращої" інтелігенції замість "гіршої" - всі частини гірші в умовах капіталізму. Замінити - це значить прийти до класової самоорганізації с е л ь я н с т в а й р о б і т н и ц т в а, до повної незалежності селян і робітників від інтелігенції, до життя власними силами в політиці, економіці, культурній області.

Треба це поставити на чергу дня.

Бо надходить історична небезпека: і н т е л і г е н ц і я п р о д а є У к р а ї н у ч у ж о м у п а н с т в у. Коли народня маса не стане на ноги тепер для с а м о о р г а н і з а ц і ї, то за якийсь час буде вже пізно: Україна погрузне в нове рабство на довгі-довгі часи. Золота визвольна мрія буде осміяна українською інтелігенцією і чужим панством. І Україна ступить на шлях індій і інших народностей, які гинуть без надії на відродження.

Може я говорю "безпідставно"?

Ні, фактів є досить, щоб поставити на чергу дня питання про п е р е к и н ь ч и ц т в о і з р а д у інтелігенції. Фаза захорювання вже поважна: орієнтації і угодовство. За цим звичайно приходять інші фази, які завершуються Яремами Вишневецькими, Скоропадськими, Родзянками. Цей процес починається Хмельницькими і кінчається Скоропадськими. За нашого часу ці категорії вже діють по всіх лініях.

Вони навіть про себе голосно говорять.

Перечитуйте їх писання: Щульгини, Крушельницькі, Хомишини, "Тризуби", "Нові Шляхи" і "Нові Зорі" вже у з а с а д н ю ю т ь п е р е к и н ь ч и ц т в о.

Вони це так же не називають, але вже "орієнтації", "реальна політика", угодовство - лунають, а це ж і є перші ланки того ланцюга логічних трансформацій, які кінчаються перекинчицтвом і зрадою: Яремою Вишневецьким, Скоронадським і т.п. "неїжмаками".

Симптомів є чимало і документів те-ж. Про один документ подібного сорту і поговоримо далі, розглядаючи "діяльність" однієї з перекинчицьких течій - петлюрівщини або ляхоманії. Цей документ називається: "Державність чи гайдамаччина" - брошура п.О.Шульгина.

За нею ми розглянемо і інші "орієнтації": виразником однієї з їх є місяшник "Нові Шляхи" під проводом п.Антоня Крушельницького, другої - "Нова Зоря" під проводом О.Назарука чи точніше - римської курії з її агентурою на українських землях. На громадському полі діють вже шайки, ватаги "промисловців" з інтелігенції, що промишляють з торгівлі "живим товаром", своїм політичним сумлінням і... долею народу.

Час грізний.

Тепер вже активізм проти ворогів загально засуджується українською інтелігенцією всіх таборів. Варт було покалати кілька скирт польській шляхті, як з усіх боків інтелігенція засичала: п р о в о к а ц і я, п р о в о к а ц і я. Польський наїзд в-осени 1930р. на українські села поставлено в п р и ч и н о в у з а л е ж н і с т ь від палення скирт.

Як реагувала українська інтелігенція на польський наїзд: одна частина звернулася до поляків з благанням припинити карання, обіцяючи самим навести порядок між собою і припинити палення скирт, а друга... почала скрізь захищати Польщу.

Третя ж не благала поляків і не захищала, а протестувала. Це була далеко м е н ш а частина укр.інтелігенції, але підкладка і мотиви протестаційної акції не у всіх були такі безсумнівні і чисті, щоб можна було ними захоплюватись.

Безумовно настав грізний момент.

Читаючи твір п.О.Шульгина, весь час пригадується фраза М.Драгоманова, сказана при іншій нагоді: і як може рот людський вимовити таку мерзоту! Рот людський може вимовити мерзоту - доказом цьому брошурка п.Шульгина, в якій він пообіцяв сказати в с ь о у п р а в д у про український полонофільський рух, якого він є один з представників.

Що ця брошурка незвичайна, видно вже буде з вступних мотивів її, які я постараюсь передати власними словами п.Шульгина.

"Тяжко вести політику на еміграції"- починає п.Шульгин:

"Тяжко ж працювати через те, що мораль певної частини наших політичних кол, тих саме, що творять, так мовити, "опозицію", надзвичайно понизилась. Ніколи нам ще не доводилось мати діло з таким брудом, як тепер".

Що тим, від чійого імени п.Шульгин каже "нам", доводилось мати діло з брудом - цьому охоче віримо і знаємо, що й доводиться їм мати діло з брудом і ще доведеться, але п.Шульгин удає, що він говорить про когось іншого.

Нечувана сміливість у людини, яка знає, що їй безкарно минеться всяка балаканина - тому він заговорив не більш, не менш, як про... мораль в політиці.

"Політика мусить прагнути до людського добра"- це правильно, але чи політика п.Шульгина має це на увазі? Ні, він сам далі каже, що ні, проголошуючи протилежну тезу: "політика - річ жорстока". "Коли ж вона робиться брудом, то винні в тому самі люди, які гадають, що в політиці "все можна". Ні, політика, коли вона позбавлена високої моралі, ніколи не приведе ні до чого справді великого.

І це правда, але ж... люде, які вважають, що "все можна" - це петлюрівці і ми це доведемо з документами в руках, тому ми й певні, що петлюрівщина, як не довела, так і не доведе ні до чого справді великого, окрім одного: великого злочину перед Україною. "Політика, якій бракує елементу моральності, веде тільки до загибелі, руїни, катастрофи" - прорікає п. Шульгин. І це правда. Все правда, що ми навели з виразів п. Шульгина, окрім одного: п. Шульгин не признався, що все це відноситься до діяльності петлюрівщини, як безжалісна кваліфікація.

В яку позу все-таки становиться цей чоловік! Він передчуває, що слова про високу політичну мораль в його устах є знуцанням з терпеливості українських людей, він знає добре і "високу мораль" петлюрівщини, але став в свідомо-брехливу позу мораліста, яка йому менш ніж кому відповідає, тому й висуває зараз же перед своєю уявою якусь неморальну постать, котра на його слова скаже "наївність" і може "дурниця". Він, передбачаючи це, побожно зітхає: "Далеко ще нам до ідеалів Драгоманова і Масарика".

Кому це "нам"? Петлюрівцям? Ні, п. Шульгин орудує способами ввічливості тих культурних дикунів, у яких не прийнято, вважається за неввічливість називати щось своєю власністю, коли хто запитає: чий це кінь або що. Тоді власник коня відповідає тому, що спитав: в а ш. Це значить, він фактично сказав "мій". Так і п. Шульгин: далеко нам до ідеалів і т.д. Це він говорить не про себе і своїх петлюрівців, а про всіх інших українців.

Ну, а петлюрівці близько стоять до ідеалів Драгоманова і Масарика? Як далі побачимо, п. Шульгин власне "думає", що високу мораль в політиці втілюють петлюрівці.

Ні, ми не назвимо слів п. Шульгина про мораль в політиці ані наївністю, ані дурницею. На титул своєрідної невинності наївняків він і не заслуговує і не претендує. Ми просто скажемо зараз, а доведемо з документами в руках далі, що п. Шульгин говорить просто і свідомо н е п р а в д у: ні він, ні його колеги в дійсності і не думають про потребу моралі в політиці, в дійсності називають моральних людей наївняками, а мораль дурницею.

Хто стежить за "політикою" п. Шульгина, той знає, що він не такий наївний, щоб дбати про ідеали Драгоманова і Масарика, за мораль в політиці, цеб-то за те, що в засаді суперечить петлюрівщині, полонофільству чи - по юмористичній термінології п. Шульгина - реальній політиці. І це друга тема п. Шульгина - реальна політика, яку він ототожнює з п о л о н о ф і л ь с т в о м, з віддачею західних земель сусіднім державам, з відмовленням від соборності України. Одначе він одного цурається: назви "полонофілів", якою їх загально окрещено. Як побачимо з розгляду "програми реальної політики", яку подає п. Шульгин, то можна згодитись, що "полонофіли" - це дійсно назва не відповідна: для людей, що не уявляють визволення України без Польщі, що захищають Польщу з собачою вірністю, що маніякально все зводять до категорій польського і анти-польського, як одержимим хворобливою пристрастю найбільш відповідна назва - л я х о м а н и.

Розуміється, п. Шульгин про це не хоче думати, а пропонує, щоб їх називати... "західниками".

Для людей, що зріклися з а х і д н и х земель, що мислять категорією п р о д а ж у / п. Шульгин далі так просто і висловлюється: лише цією ц і н о ю, цеб-то зречення західних земель можна... досягти державності за Збручем /, що активно захищають Польщу п р о т и української боротьби, назва "західники" є найменш прилична. Це все одно, коли б кат прохав переіменити на Вішальника або Катюженка.

Подумаєш - які вони "західники"!

Західниками у росіян називались Герцен, Бакунін, Огарьов, Чернишевський і інші.

З українців західники були Драгоманів, Франко і ин., хоч так себе й не називали /але називалися "європейцями української народності"/. І російські і наші західники боролись за вищі моральні і культурні досягнення західно-європейської цивілізації, з чим у їх було зв'язано ідею оновлення і визволення людства, визволення поневолених трудових мас і націй, ідея суспільного перевероту і організації на засадах соціалізму во ім'я ідеалу братолюбів і гуманізму - цієї найвищої моральної засади людського співжиття. Тому справжні, заслужені і знамениті західники стали на служення поневоленим трудовим масам і проти їх гнобителів. Назва західника в цім розумінні є почесна.

І ось до неї простягають руки... п.п.Шульгини, Лівницькі, Р.Смаль-Стоцькі, Лотоцькі і тп. буржуазно-реакційні, клерикальні ненавистники ідеї визволення трудових мас, вороги соціалізму, прислужники польського фашизму і шляхти!

Люде, що зреклись західних земель України, площею 200000 квадрат. кілометрів з 8 мільйонами українців, поневолених в трьох "західних" державах - ці люде... західники!

Назва хіба що підходяща з погляду територіяльного розмаху політично-торговельної діяльності "Торгового дому Шульгин, Лівницький і Ко".

Вони заходять з чорного ходу до всіх любителів українського політичного "живого товару" - і роблять відповідні заходи тому західники.

Окрім цього брошура п.Шульгина ставить ще завдання для петлюрівщини: захищати права українських меншостей. Зрікшись їх в користь "західних" держав, не вважаючи можливим втручатись у "внутрішні справи" цих держав - петлюрівці все ж ставлять питання про "захист" їх, а на ділі захищають Польщу проти української боротьби. Постановка цього, як і інших питань, є лише гарматною підготовкою до головної справи, яку петлюрівці ставлять: соборність нації без державної соборності навколо... "уряду УНР". Окрім прямої служби, яку п.Шульгин виконує своєю брошурою для Польщі, він ще ставить пастку на українських наївників: коли вони прочитають слова, що петлюрівці за "соборність нації", то може не odrізнять ідеї державної соборності від ідеї "соборності нації" коло п.Шульгина і Ко.

Оце головні справи, які обговорює п.Шульгин, ставлячи питання про мораль, реальну політику, західництво, "соборність нації" і потребу припинення "гайдамаччини" проти Польщі.

Питання важні, але коли за їх рішення береться п.Шульгин та ще замість рішення персоніфікує мораль, реальну політику, західництво то-що в своїй групі, в організації ляхоманства, то це навіть не тиха закулісна гидота, а просто вулишний скандал.

Подумати лише: політична мораль - це те, як роблять петлюрівці-ляхомани, реальна політика - це їх відданість польській шляхті і фашизмові, західництво - це орієнтація на Варшаву і через неї на тих, на кого орієнтується Варшава!

Що це: обрахунок на безкарність чи моральний ідіотизм?

Це ознака великого політичного занепаду і морального спаралізування української реакційної інтелігенції, що вже стоїть на передодні якогось нового злочину перед Україною.

"Ми хочемо висвітлити правду - підкреслює п.Шульгин - і тим сприяти оздоровленню атмосфери, яку створюють різні небезпечні і авантюристичні елементи нашого суспільства!"

Це нас інтересує: коли-б п.Шульгин хотів узагалі щось висвітлити, то це ще було-б так-сяк, а то він обіцяє висвітлити якраз п р а в д у.

Добре! Почути від п.Шульгина п р а в д у, знаючи його звички і знаючи, якому він ділу служить, це може бути справді щось оригінальне і навіть пікантне. А тим часом перед уявою стоять постаті Хмельниччини, історична колишня зрада українських панів і підпаниїв, що діяли логічно в згоді з своїми класовими інтересами, працюючи на загибель України.

Певний паралелізм є.

Поведінка української реакційної інтелігенції різних напрямів /і петлюрівщина в тім числі/ свідчить, що логика її класового становища тягне її ще глибше на дно занепаду, ще тісніше на службу чужому панству, ще гостріше проти інтересів трудових мас.

Щоб побачити, що і як, потратимо наш недорогий час /однаково дарма гинемо на чужині/ на знайомство з п р а в д о ю п.Шульгина і політикою ляхоманства - це буде, думаємо читачам на користь.



І. РЕАЛЬНА ПОЛІТИКА.

Ми - реальні політики.

О.Шульгин /"Держ.чи гайдамащина"/

І. ЩО ТАКЕ ПОЛІТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ.

Політичний реалізм - це є стремління людини пристосувати свою політичну поведінку до конкретної дійсності. Само слово "реалізм" походить від лат. *re s* - річ, предмет. Тому всякі виводні з його слова несуть в собі предметне, річезве розуміння дійсності. Політика, як суспільно-організаційна діяльність, є ніщо інше, як методичний вибір *з а с о б і* в для досягнення поставлених цілей.

Однаке політика, як розуміння суспільної дійсності, є постановкою двох систем думок: *а/систем ц і л е й* - головної, другорядних, допоміжних і *б/систем з а с о б і* в для їх досягнення. Ціль і засіб - це є дві логічні категорії політичного думання, тому не може бути політичної праці, коли одна з цих категорій точно не означена.

Оскільки наші *ц і л и* є проєкцією наших *п о т р е б*, бажань, спонук, то постановка цілей взагалі є справою лекшою: "заговорило" почуття - і ми зараз же говоримо словами про його, ставимо *ц і л и*.

Коли ми голодні - переняті почуттям голоду чи точніше: коли заговорить інстинкт живлення - ми переймаємось цим і мова наша переповнюється словами, що означають в різних варіантах одно - бажання їсти, їжу. Читаючи в газетах дописи і статті про настрої на рад. Україну, ми часто зустріваємо фрази "всі говорять тільки про їжу". Це значить, що домінантою в переживаннях і в поведінці людей там є інстинкт живлення.

Коли людину охоплює інстинкт розмноження, то все це проєктується в системі словесних і рухових рефлексів, які значуть одно: "любовні" переживання.

Не раз переживаємо напружене бажання пізнати дійсність /в психології його називають "інтелектуальним почуттям", а в літературі "надхненням"/ - це загострене виявлення інстинкту пізнання, який диктує нам своєрідну поведінку, а в деяких людей перемагає інші інстинкти, через що люде на ціле життя відмовляються від всяких вигід во імя пристрастного задоволення інстинкту пізнання. "Мученики науки" - це люде, охоплені цією пристрастю, що ставить їх проти громадянства, ризкуючи головою чи в боротьбі з громадянством чи іншими перешкодами.

Коли людина охоплена інстинктом особистого збереження, то вона стає тим, кого ми називаємо егоїстами. Протилежно - виявлення соціального інстинкту веде до жертвенного альтруїзму.

Незвичайно сильні виявлення інстинкту гри виростають до афективного служення мистецтву - музика, малювання, різьба, театр, спів, танець і ин. - це часто розливається повіню.

І коли інші інстинкти діють - те ж саме: вони стають керівниками нашої поведінки перш над усе тим, що вони ставлять нам *ц і л и*. Вони означають /детермінують/ складний ланцюг наших вчинків, який ми звемо *п о в е д і н к о ю*. Одним з ролів поведінки є *п о л і т и к а*.

Коли нема цілей, то не може бути і поведінки, направленої до їх досягнення, не може бути поведінки, як *з а с о б у* до ціли. Поняття *ц і л и* і *з а с о б у* функціонально залежні, нерозривні: коли міняються ціли - то міняються й засоби. Ціли диктуються нам почуттями /"потребами", інстинктами/, а засоби вибираються - інтелектом.

Однаке в реальній дійсності і засоби підлягають впливу почувань:

скажім, на образі людини реагує під впливом почуття с т р а х у - втіканням, мовчанкою чи слабенькими словесними реакціями, а під впливом г н і в у - нападом, приложенням сили аж до убивства напастника. Коли людина говорить, то й вона і її слухачі часто думають, що це говорення о б е к т и в н е, ніби продиктоване інтелектом, логикою, а в дійсності це не так: рідко коли інтелект діє самостійно. Ось чому заняття наукою вимагає спокою. Щоб дослідити річ і збудувати систему логичних висновків про неї - треба спокою, щоб-то пригашення почувань /емоцій/- треба рішучо ухилитись від афектів, які-бо можуть захопити розум в полон почуття.

Це треба добре одрізнати: коли розум діє логічно і реально, а коли експресивно-емоційно.

В політичній практиці йде часто боротьба розуму і емоцій: ціль нам диктується часто емоційно, ми в цей час жанаємося до якогось засобу і неминуче підлягаємо впливу почуття. Скільки не кажемо собі про "холодний розум", "зимну крив", а все буває дарма! Але хіба ми обов'язково мусимо бути холодні? Ні. Коли ми зимні, тоді неперушні, а тоді неперушні й засоби, так що засаднича боротьба з почуттям в політиці є сліпота: політика без почуття також слабенька, як все, що робиться без почуття. Патріотизм є не переконання, а почуття. Коли нема почуття любови до колективу, то не може бути й діяльного патріотизму. Промова без почуття є мертвою і в політиці не впливовою там, де треба пориву.

Звівши до купи все сказане, можемо собі уявити основні засади реалізму в політиці: постановка ц і л е й є виразом дійсних потреб дійсних людей, а система з а с о б і в є зкомбінуванням дійсних сил для подавлення дійсних проти-сил; реальна політика ставить цілі і комбінує засоби відповідно реальним потребам колектива, в якому інтереси всіх і кожного означені в нормах моралі. Інтереси колектива, як збірника всіх інтересів індивідів, це є засада не лише суспільної політики, але й моралі. Отже політика, що цю засаду не додержує, є ш к і д л и в о ю політикою. Моральна норма є ніщо інше, як вираз р е а л ь н о г о інтересу в с і х. Тому з а с о б и, які ми вибираємо в політиці, мусять підлягати моральній оцінці, бо в моральній нормі заключено формулу і н т е р е с у в с і х. Ось через це спроби звільнити політику від моралі є по суті проголошеннями ч а с т к о в о г о інтересу вище загального інтересу.

Мораль капіталістичного суспільства є мораллю примату часткових інтересів над загальними.

Коли я читав передовицю в "Pravo Lidu" одного з лідерів соціал-демократії про те, що при вирішенні питання про торгівлю з Савітами треба емансипуватись від почуття морального гніву за терор, жертвою якого впали мільони, бо "торгівля є торгівля" - то я сконстатував перше, що: спроба емансипуватись від моралі в цім випадку є проголошенням примату інтересів торгівлі чеської буржуазії над мораллю, як формулою інтересів у с і х; друге - що це є вираз буржуазного розуміння моралі, щоб-то п і д м і н о ю інтересів загальних інтересами частковими, груповими.

Це саме я читав в п. Шульгина: "політика - є річ жорстока" /ст. 23/, каже він, оправдуючи орієнтацію на Польщу, що катує українців в Галичині методами пасифікації. Це по суті значить, що п. Шульгин, добиваючись бути міністром у Києві, "борючись" за владу свого гуртка над Україною, є свідомо жорстоким до м і л і о н і в у к р а ї н ц і в під Польщею. Жорстокість до мільонів во ім'я добробуту свого гуртка-це є отверте непризнання моралі.

Такою по суті є мораль большевизму, фашизму, націоналізму і вся-

ких інших концепцій часткових, гурткових інтересів.

Такі самі по суті є деклямації партійного реалізму, коли хто вимагає боротьби з неморальними особами, а вам відповідають: партія - не монастир. Це означає, що партія свідомо одкидає мораль і ставиться на позицію, з якої може бути проголошена засада: партія - це "публичний дім" або соціологічно - партія обертається в ш а й к у.

Драгоманів, як визначний теоретик і практики реальної політики українського визволення, сформулював вимогу нашої реальної політики: чисте діло вимагає чистих засобів, цеб-то моральних засобів.

Політичний реалізм ми б могли звести до формули: цілі означаються потребами, засоби - цілями в інтересі всіх, цеб-то відповідно моралі співжиття.

Одначе здійснювати цю формулу в усій повноті без науки не можливо, бо пізнання цілей і засобів не можливе без пізнання п р и ч и н і н а с л і д к і в в суспільних явищах: коли цілі можуть бути продитовані нам почуттям, то реальні засоби - тільки розумом, бо ми інакше не зможемо уявити доцільних, цеб-то р е а л ь н и х засобів до мети. Мета є, мислячи її реально-політично-кінцевим результатом в ланцюгу причин і наслідків: будуючи уявно шлях до мети, ми мислимо довжелезний ряд актів, п р и ч и н о в о зв'язаних так, що наслідком останньої причини мусить бути той наслідок, що зведе м е т о ю.

Чи можна інакше збудувати систему засобів українського визволення, як не на базі чисто-натурального досліду дійсності? Ні, не можна. Тому всяка українська політика, не оперта на науково-соціологічний дослід, не може одержати назви р е а л ь н о ї. Що найбільше - це сліпий емпіризм, в и п р о б у в а н н я /відповідає "алхімічному" періодові в пізнанні будови матерії/.

Політичний реалізм може вирости лише на ґрунті суспільно-наукового реалізму, а всяка інакша політика буде лише "намацуванням", "випробуванням", "притосуванням" без логічної певності про доцільність шляху.

2. УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ.

На чім збудується реальна українська визвольна політика? На науковому пізнанні української суспільної дійсності і зведені в систему наших чинностей, що буде можливо, коли ми дамо реальну, науково-адекватну відповідь на такі питання: а/кого мається визволяти, б/від кого визволяти, в/від чого визволяти, г/якими засобами і г/во ім'я чого визволяти.

Всяка визвольна політика, що не включає в свою ідеологію відповіді на ці п'ять питань, не може претендувати взагалі на назву реальної політики. Чому? Тому, що доцільний суспільно-політичний акт включає в себе ці логічні категорії: суб'єкт чинності, об'єкт чинності, формулу мети, оцінку ситуації /розпологи сил-засобів об'єктивних/ і засобів, якими орудує суб'єкт.

Логічні категорії українського національного визволення:

суб'єкт визволення - український народ;

об'єкт - його противники;

мета - усунення гноблення всіх родів;

ситуація - пануючі на укр. землі держави, класи, нації;

засоби суб'єкта - власні сили.

Спробуйте логічно розгорнути ці п'ять логічних категорій реальної політики в приложенні до України і ви побачите, що:

А. с у б е к т в и з в о л е н н я - український народ є сукупністю груп - селян 92%, робітників 6%, ремісників 1%, а останні - дрібні урядовці, духовенство, торговці, інтелігенти. Чи цей суб'єкт

реальний? Реальний.

- Б. об'єкт боротьби - противники: чотири державних системи, класові, соціальні /українське село й переважно не-українське місто/;
- В. мета - усунути визиск селян, робітників і ин. груп кожної від того, що її гнобить: хто, як, чим...;
- Г. Ситуація - її потрібно описати, як ситуацію сил всіх нам противних;
- Г. засоби визволення - описати наші власні сили, щоб-то с и л и, як і можемо пустити в рух в даний момент.

Так ось - відповідь на вказані питання мають дати всі ті, що проголошують перед нами, ніби вони хочуть визволити український народ.

Коли ж вони не дають потрібної відповіді, то треба допустити такі можливості: а/ вони просто не знають нічого про це питання, не розуміють їх, не займаються ними - такі люди не можуть бути реальними політиками через несвідомість; б/ коли вони знають, та через щось не можуть про це сказати мимо своєї волі - це лише потенція реальної політики, але не її кінематика; в/ вони не хочуть сказати - тоді це якісь змовщики проти нас, тим більш небезпечні і шкідливі, чим краще знають. Це три групи не реальних політиків. Лише ті, що знають про це і говорять, ширять це знання, організують людей для боротьби і борються - це реальні політики.

Із українських дотеперішніх соціологів-публіцистів релятивно найбільшим реальним політиком був Драгоманів. Він знав, що таке реальна політика, бо багато вчився, і багато розповів у своїх творах. Читаючи їх - бачимо, що він п'ять категорій суспільно-політичної акції знав доволі добре. І діяльність одного Драгоманова-емігранта об'єктивно-історично була більшою по наслідках, ніж діяльність десятків тисяч українських інтелігентів, що збойкотували його: вся "народовецька" Галичина, вся псевдо-реалітична наддніпряньська "громада".

І хоч Наукове Т-во ім. Шевченка збойкотувало того, хто найдужче проводив позитивні ідеї Шевченка в українські незасмічені голови, але для науки про суспільство і значить - для збудування системи реальної політики зробив найбільше він. Тому й засади політики Драгоманова були основані на моралі, якій задрить навіть "мораліст" Шульгин. Але цей "реаліст" зітхає за Драгомановим, лише не йде і не піде за ним. І не може піти за ним.

Чому? Тому, що й багато українських інтелігентів не можуть піти, бо не дорозвили нас до Драгоманова, ні ідейно-науково, ні політично, ні морально. А всі, що не дорозвинулись до Драгоманова, йдуть шляхом инакшим, не маючи змоги перемогти вплив свого оточення, яке виховує людей на свій зразок.

Це оточення - дрібно-буржуазний індивідуалістичний світ з ідеологією часткових, гуртковських інтересів, а не інтересів усіх. Це оточення Драгоманів переміг, вирости на соціального реформатора, а дрібно-буржуазний люд корпиться на своєму смітничку приватних інтересів, не можучи перемогти його.

Він иноді усвідомлює свою ріжницю, яка відокремлює його від Драгоманова і лицемірно зітхає "далеко ще нам до Драгоманова - це значить - він свідомо відмовляється від Драгоманова й бореться проти його.

Коли цей дрібно-буржуазний люд пів-інтелігентів по рівню освіти і полуанків по соціальному становищу звертає очі в бік Драгоманова, то навіть при певній порядности своїй все ж таки думає:

"Шевченко і Драгоманів - це собі два протилежні духові світи, які мали свій вплив на українську інтелігенцію, яка і

пішла двома дорогами і ослабила себе. Одні дорогою драгоманізму і соціалізму, другі дорогою Шевченкової Ідеї і націоналізму. Ці два світи ще й сьогодні дуже ферментують і завзято борються.

Шевченко йде з долини неподіленим рядом з народом - масою, є духовий високоідейний мужик-провідник практик, що опирається на власній творчій силі свого народу; Драгоманів теоретик європеїзму, що йде згори на долину і задалеко випередив свій народ. Сьогодні мусимо вперше зреалізувати Ідею Шевченка і Франка, а може пізніше колись прийде на ряді Драгоманів".

/ "Т. Шевченко і М. Драгоманів" в "Самостійній Думці української матери", ч. I. Чернівці, 1931/.

Словом "далеко нам ще до Драгоманова", а ось з Шевченком і Франком "нам" по шляху! Що Шевченко закликав "грономов обух сталить та добре вигострить сокиру" проти панства і був за Україну без холопа й пана - це їм здається не на-руку - вони про це свідомо замовчують, але це й була Шевченкова ідея.

А коли ви думаете, що це "протилежний духовий світ" Драгоманову, то... ви просто не читали творів Драгоманова і не розумієте Шевченка. "Націоналізм" правильний - це той, що проповідують Д. Донцов і інші фашисти, народовці, чорносотенці і вороги мужика та робітника. І Шевченко і Драгоманів ішли одним шляхом проти націоналізму панської черні - тільки один пісав вірші, а другий науку та "європеїзм".

Раніш вони всі були "за Шевченка", а тепер гетьманці вже виразно заявили проти його, а вся реакція разом проти Драгоманова - проти того, що ще 50 літ назад зформулював на єдино-реальних /наукових/ підставах програму української реальної політики.

3. РЕАЛЬНЕ ОБЛИЧЧЯ.

Ну, а що ж нам несуть "реальні політики" з табору п. Шульгина? Основою "табору УНР", як запевняє п. Шульгин, є "радикал-демократи". Це та групка, що ще до війни видавала свою газету "Рада" в Києві і вказувала шляхи реальної політики. Дозвольте навести один документ. Після вбивства російського прем'єр-міністра Столипіна радикал-демократи заметушилися - треба висловити свою думку про своє "відношення" до цього факту і Росії. І вони висловили її в програмній передовиці:

"Висловлюючи свій жаль з приводу терористичного акту, жертвою якого став премер, українство не може разом з тим не висловити жалю й з приводу того, що покійний премер чи з пересвідчення чи не свідомо не мало прислужився до гальмування цілком культурно-національного руху одної з галузок руського народу, народу українського, що, як свідчить історія, брав і хоче на далі брати участь в загально-державному життю Росії в напрямі до спільного блага всіх народів, які живуть під крилами двоголового орла на її просторі". /підкреслення моє/.

/ "Рада", 7 вересня 1911р., ч. 203/.

Отже: це програма реальної політики "українства", що є галузкою руського народу, про цілком культурний напрям, про спільне будування Росії - під крилами двоголового орла.

По змісту це найреакційніший напрям, який виходить з теорії триєдності руського народу, аполітичного україн. руху і добра руської монархії.

Так говорив тоді орган С.Чикаленка, С.Єфремова, В.Прокоповича, О.Лотоцького, О.Шульгина і інших "радикал-демократів", що після Драгоманова вказали єдиний шлях "реальної політики".

Зап'ятував тоді цю програму один орган "Українська Хата", ведений П.О.Богацьким і мною /стаття "Нова ера", "Укр.Хата", 1911р. ст. 490-495/. Чи правду тоді висловили "великий громадянин" С.Чикаленко; "великий" С.Єфремов і інші великі пігмеї буржуазного "українства"? Розуміється, правду: вони ж все завжди краще розуміють! Тим більше, що й "теоретики" їхні знали, куди йдуть. Зверніть увагу на теорію нації, яку тоді розводив один з табору Шульгина - Лівіцького.

Коли російська армія п а с и ф і к у в а л а Галичину в часі світової війни, саме тоді в Петербурзі один з "ідеологів" і "вчених" польської петлюрівщини п.Максим Славинський виступив з статтею "Война и національный вопрос" в збірнику російських кадетів /партія П.Мілюкова/ "Чего Россия ждет отъ войны" /вид-во "Прометей"/. Пан М.Славинський почав таку "теорію нації" взагалі і української з окрема:

1. Він дотепно поділив мови людські на дві групи: на мови національні і мови... не національні. /Національною мовою є та, на якій істнує хоч будь-яка література/;

2. "Щасливий с і м б і о з н а ц і о н а л ь н о с т и і держави в Бельгії і Швейцарії дав життя новому соціально-політичному витворові, імя якого - н а ц і я" /ст.ІІЗ/;

3. "Держава по своїй природі не національна";

4. "Національність по своїй природі є нейтральна з державного, господарського і правового погляду";

5. "Національність - це те соціально-психичне оточення, в якому... виспівують і рождаються найвищі культурні цінності загально-людського значіння... Цінності ці - результат дуже складного комплексу умов, але серед цих умов найважливіше без порівняння місце психологічне оточення, що зветься н а ц і о н а л ь н і с т ь ю";

6. "Сучасна національність - це весь народ від вищих до найнижчих шарів його";

7. "Представництвом національності є назовні і внутрі не той чи инший клас, не та чи инша організована влада, а щось, що стоїть по-за класами і иншими громадськими та державними розподілами - н а ц і о н а л ь н а і н т е л і г е н ц і я. Вона творець національних цінностей, посудина їх, вона розподільщик їх" /ст.ІІ4-ІІ5/;

8. "Національність Бельгії й Швейцарії, не згубивши жадної риси з своїх національних властивостей, створили є д н і с т ь н а ц і ї в обох державах" /ст.ІІ5/;

9. Творима нація тепер - це єдина британська нація, що складається з усіх національностей, які є під владою Англії;

10. "Р о с і я, як і Англія - творима нація" /ст.ІІ8/;

11. "Стверджувалась російська держава жакливіми засобами: рабством, батогами, смертними карами гнано руський народ на створення величезної імперії"

"Історичним завданням руської інтелігенції стало обернути це об'єднання в органічну єдність"

"І руська інтелігенція справилась з цим блискуче: повільно, але певно йшла вона по шляху політичного об'єднан-

ння всіх народів Росії, щиро і обережно охороняла вона започаткований процес створення руської нації. Будучи національно великоруською, вона зуміла прилучити до своїх політичних ідеалів ще дві інші руські народності, не посягаючи одночасно на їх особливості.

Ставши виразником політичних ідеалів усього руського племені, вона потроху втягала в оборот своїх ідей всі національності імперії, починаючи з латишів і естонців на півночі і кінчаючи грузинами і вірменами на крайньому півдні. І всі ці народи, не тратячи жадної риси з своєї національної окремішності, всіма силами втягаються за наших часів у діло створення руської нації".

12. "Росія створилась зусиллями і трудами головної національності - великоруської".

Але що між народами Росії є суперечки і тиганина, то це все розбирається і полагоджується "в камері мирового судді, роль якого впала на великоруський народ".

Ось тепер руський народ та його інтелігенція і всі народи прийшли на перехрестя шляхів: впереді один спільний шлях, що освітлюється велінням права і справедливості -

"Горе тому, хто відхилиться від цього шляху" - так закінчив п.М.Славинський свою знамениту "теорію нації".

Отже зберім до купи "науку" п.Славинського:

а/нація є державою, котра керує іншими національностями;

б/представником національності є інтелігенція;

в/руська держава створена рабством, батою і смертними карами;

г/український народ є національністю, яка органічно споєна з іншими національностями в одну руську націю, в якій головну роль грає "мировий суддя" - великоруський народ;

г/до скріплення руської нації йдуть і мусять іти всі народи Росії і

д/горе тому, хто збочить з цього шляху.

Ось це і є мова реальних політиків і теоретиків руської нації - радикал-демократів, головою яких за кордоном є пан М.Славинський, а другим "ученим" п.О.Шульгин.

Тепер зрозуміло, чому "Рада" писала про галузку руського народу, яка хоче працювати під крилами двохголового орла.

Тепер зрозуміло чому п.Славинський в 1917р. з'явився в Києві, як представник руського уряду і захистник його інтересів перед Центральною Радою.

Спосіб думання "реальних політиків" з табору петлюрівщини такий, що веде лехко від двохголового орла до...одноголового! Коли п.Славинський міг писати гимни в честь руської імперії саме тоді, коли ця імперія катувала Галичину, то може й п.Шульгин прислужувать польському фашизмові саме тоді, коли той катує Галичину тепер. Чи Росія рабством, батою і смертними карами "органічно" споє Україну під крилами двохголового орла, чи Польща тепер катує на смерть українських селян - хіба це важно? "Політика - жорстока річ". Ім важно те, що там творилась "руська нація" на чолі з москалями, а тут тепер твориться польська нація на чолі з ляхами. А матеріалом все має бути українська національність.

Це жорстоко? О, Шульгин це ігнорує: політика є річ жорстока - відважно розписується "реальний політик" з Варшави:

"Як не вражені були ми подіями в Галичині, твереза політична думка сказала нам ясно: треба зробити величезні зуси-

для, зробити що в спроможности нашої, щоб допомогти залагодити /?М.Ш./ справу, щоб полішити становище українського населення в Польщі, але про зміну політики не може бути й мови. Тги на зміну політики - це було б справжнім політичним самогубством" /ст.23/.

Так пише "тверезим" розумом О.Шульгин на користь Польщі: горе тому, хто збочить від Польщі, бо це було б політичним самогубством! На стільки вони приросли тілом і душею до Польщі, що для їх одірвання від неї означає політичну смерть. Сім мільонів українців під Польщею хай собі кривавляться, хай собі здихають під канчуками уланів і польської поліції - на це все п.Шульгин позирає з тверезою політичною думкою, що треба бути вірним Польщі, але... не вірним катованому українському народові.

Во імя чого це все?

4. ВО ІМЯ САМОСТІЙНОСТІ І ДЕРЖАВНОСТІ.

Чієї самостійности і державности? За Збручем вони тепер хочуть, щоб була "УНР", як їхня держава. Цеб-то державність Шульгина, Славинського, Лівницького, Прокоповича, Сальського, Лотоцького, Р.Смаль-Стоцького і їхніх пошхачів. Найважлиша на світі справа є та, щоб ця компанія переїхала з Варшави у Київ міністрами і щоб Шульгин там приймав послів чужоземних держав і навчав їх, як жити на світі, і говорив... "мовою конгресів" /якою мовою - про це ми поговоримо пізніш/.

Як же може виникнути ця самостійність і державність Шульгина, Лівницького і інших творців "нації"?

Вони це просто зроблять та й годі? Ні. Це при умові: коли Польща, як єдиний реальний шлях до державности, зробить те, чого вони хочуть. Може вона дасть їм мільон або два війська і прокладе шлях до Києва? Ні, Польща має договір з Москвою про взаємне ненападання, про мир і все те, що написано в "пакті Келлога", до якого прилучилися Москва й Варшава. Ну, а як же все-таки Шульгин, Лівницький і К^о "виконають свій обов'язок" - сісти в міністерські крісла в Києві?

Це - державна таємниця. Довірочно-ж про це можна сказати: бачите, селянство, не задоволене большевиками, бореться проти їх і неминучо там прийде до повстання і революції. Як лише вхопляться за чуби на Україні і в Росії, то це й буде слушний момент: тоді польські улани, передягнути в укр.уніформу, кинуться на Україну, потече туди зброя, а А.Лівницький з Шульгиним і К^о поїде в обозі польського війська, щоб "виконати свій обов'язок" в Києві - стати там міністрами.

Ось це і є реальний план ляхоманства! Населення повстане, скине большевиків - на це воно по рахунках петлюрівців матиме **с и л и і з а с о б и**, але воно не зможе лише утворити собі влади і чекати "допомоги в цій справі" від Варшави. Тимчасовий та ще революційний уряд України витворений в новій революції горітиме бажанням передати владу А.Лівницькому, Шульгинові, Славинському, Левкові Чикаленкові і ин. На це ж надіється і Швець з А.Макаренком, як "законна влада" - Директорія. На це надіється і Скоропадський, на основі заповіть Шемета і Омеляновича-Павленка. На це ж надіється Василь Вишиваний, Коновалець, Полтавець-Острияниця і Чорнушенко-Сагайдачний і все підростаюче покоління юних націоналістів. У всіх їх надія на війська, які організує Европа, щоб "в своїх же інтересах" посадити в Києві українську владу, викohanу в емігрантських звіринцях. Український народ цього надзвичайно бажає! Во імя цього і повстання буде. Напевно!

В цій брошурі Шульгина ані слова про те, що ж матиме український народ від Шульгина, опріч одного: владу, котру Шульгин трактує, як "обов'язок" його і його компанії: "Це наш обов'язок і ми від нього не відступимо". Знаменито! Всі великі самодержці трактують свою

владу і панування, як свій обов'язок і від його не відступають аж до-ти, коли він сам від їх відступає. Ну, а як невдячний народ "відсту-пить" від вас цей обов'язок? По своїй некультурності і гайдамацтву, він може це зробити просто - коликою по голові, яка, тверезо помірку-вавши над цим, потім відступить від тулуба.

Про який реалізм може бути мова в цій всій "самостійності" і "державності"?

5. ПРО ДЕРЖАВНІСТЬ БЕЗ СОБОРНОСТІ.

Шульгин борониться від закидів, що "наче б то ми зрадили ідеї соборності" /ст.7/. Він заявляє: "на це ми мусимо раз на завжди сказати: це неправда".

Вони носять соборність в душі, як мрію. Але "коли ми з неба схо-димо на землю, та, подивившись на мапу Європи, обрахувавши всі наші сили і найдальші політичні можливості /вони майстри обраховувати навіть таке! М.Ш./, говоримо, що досягнути в повній мірі цього ідеалу ми не в стані, бо на те у нас не вистачить сили" /ст.8/.

"Отже соборності не можна досягнути принаймні в час, коли будується наша українська державність. Але й далі, певно, здобути її буде не легко".

Нема сил!

"Нехай скажуть, де знайти ту силу, що може і від Москви одір-вати Україну, і у західних сусідів всі землі, населені україн-цями, поодбирати?... - питається Шульгин і зразу же відпові-дає: Ми такої сили покищо не бачимо навіть на обрію... Сили нашого народу? Ми гаряче віримо в неї, але ж не треба і пере-оцінювати її".

"Реального політика, який розуміє, що то є відповідальність за свої слова і діла, такі вигуки "переконати" не можуть" /ст.9/.

Шульгина вигуки про народ не переконують і...тому він реальний політик.

Він без народу хоче державу збудувати і тому без соборності. Він лише гаряче вірить в народ, але разом з тим вірить, що "не мала частина нашого народу житиме в сусідніх нам державах".

"Ідея соборної державності залишається таким чином, тіль-ки ідеалом, мрією, гаслом, яке ми зберігаємо в серцях наших, але н е м а є м о с и л и поставити на прапорі, як річ на сьогодні й на завтра не реальну. Так думають ті, що шука-ють конструктивної державницької політики української, так думають прихильники уряду УНР" /ст.16/.

Ну, а для збудування самостійної держави, хоч би й меншої розмі-ром, сили є? Про це п.Шульгин не говорить. Це державна таємниця, оче-видно.

6. БОРОТЬБА ЗА ПРАВА НАШИХ МЕНШОСТЕЙ.

Замість гасла соборності "прихильники уряду УНР" обіцяють поне-волею мільонам українців... гасло боротьби за їх права в межах су-сідніх держав.

Воно і добре слово іноді чогось варт, але в цій справі воно зву-чить насмішкою Хто і як буде боротись за права українських меншос-тей в Польщі, Румунії, Чехословаччині?

"Натурально - каже п.Шульгин, - це є перш за все завдання с а м и х м е н ш о с т е й, це б то тих українців, що опи-нилися або зостануться чи під Польщею, чи під Румунією, чи під Чехословаччиною" /ст.11/.

Прихильники "уряду УНР" просто відмовляються від західних укра-

їнських земель розміром до 200000 квадратних кілометрів з населенням коло 9 мільйонів самих українців.

"Жити, для мене значить - боротись" запевняє п.Шульгин:
"І я не тільки кличу до боротьби, але й борюся, як змію й як кошу" /ст.І6/

Тільки крім крику серця, у його є ще й стратегія!

Ця "стратегія" полягає в тім, що 9 мільйонів українців хай собі борються самі, бо Шульгин і К^о не можуть втручатись в боротьбу за права поневолених українців, бо "це діло дуже делікатне".

"Через те уряд УНР і співзвучні йому громадські кола так рішуче заявляють скрізь, що вони не беруть на себе репрезентацію українських меншостей, бо це була б у з у р п а ц і я, та що у внутрішні справи сусідніх нам держав ми не втручаємось" /ст.ІІ/.

Цей чоловік навіть не помічає всієї гидоти, яку він меле перед публікою.

Коли турки різали сербів чи болгар, греків чи вірмен, то в цю справу втручалися не тільки серби, болгары, греки, вірмени, але й уряди і народи держав сусідніх і несусідніх. Є справи, які змушують людей втручатись в справи чужих держав. Чому Шульгин втручається в справи ССРСР? Тому, що там поневолено українців. Ні, не поневолення українців їх обходить, а здобуття владі. Поневолення, як морально гидкий факт, викликає огиду у кожній морально-чутливої людини, яка під впливом цього почуття виступає і втручається. Коли ж не виступає, то це буває в трьох випадках: або коли йому забите горло чієюсь силою, або коли людина просто боїться, або коли людина є морально тупа, моральний кретин.

Моральні кретини, коли вони займаються політикою, не хочуть отверто признатися в своїй моральній тупості, а прикриваються "стратегією". Нема жидів, які ю з "стратегічних" міркувань прислужували погромщикам, нема й вірмена, що для визволення вірмен з Росії наклали-б з кожним Абдул-Гамидом, що п'є вірменську кров.

Тільки український "борець" може патякати публічно про делікатне відношення до польських погромщиків. Перекатовано тисячі українців, понасилувано десятки жінок поліційно-військовими відділами, газети щодня подають звістки про вмирання катованих, а українець Шульгин сидить і просторікує про "стратегію", про невтручання в делікатне діло, боїться узурпації! Треба запідозрити, що цей чоловік хворий на моральну тупість, а не "стратегію".

Але який спосіб думання! Каже про боротьбу за права "меншостей", а переводить на те, що "уряд УНР" не може взяти на себе репрезентацію українських меншостей. Діло ж іде не про репрезентацію, а про боротьбу, бо репрезентація ще не є боротьба. Одначе п.Шульгин мислить категорією "влади", представництва. Про репрезентацію з вами ніхто не говорить, а просто хочуть знати, чи правду кажете, що для вас "жити - значить боротись", чи це хвацтво фразою, поза, актёрство балаганщика. Можете обурюватись, коли насилують укр.жінок, коли катують тисячі людей, чи ні? Ні, не можете. Чекайте, чекайте: не меліть нам про "стратегію"- про її суть поговоримо далі - а кажіть отверто: будете служити польським погромщикам і далі? Так, бо инакше було-б самогубством...

Гоці! моральне і політичне самогубство вже стало сь - це тоді, як ви стали на службу Польщі - в 1919 році.

Але що пікантне в устах цих моральних тупиць: вони бояться у з у р п а ц і ї!

Документами доведено, з фактів відомо, що називання себе "урядом УНР", а пана А.Лівицького "Головою Директорії"/та ще й без Директо-

рії/, і "президентом" є чистісіньке самозванство, інакше - узурпація "представництва". Узурпувати на українському ґрунті вони можуть/бо це залишається безкарним/, а ось коли погромщики катують український народ, тоді вони, олив'яними очима дивляться на-бік, просторікують, що не можуть втручатися у внутрішні справи сусідніх держав, не можуть взяти на себе "репрезентації" прав "меншостей", бо це була-б узурпація. Перш над усе їх ніхто не прохав брати репрезентацію, а просто: чи ви прилучаетесь до боротьби проти насилування нашого народу, чи ви пристаєте до організації протесту проти погромщиків України? Боротись не значить репрезентувати, а значить направляти свою енергію проти погромщиків, коли не ділом, то хоч прилюдним словом...

Ні, цього не можемо, бо це справа д е л і к а т н а ! Так, так! розуміємо, що д е л і к а т н а для людей, що живуть на утриманні погромщиків.

Боротьба за права "меншостей" - це діло самих "меншостей", це-то українців. Так і будемо знати, що в боротьбі за визволення українського народу "прихильники уряду УНР" участі не беруть. Вони борються лише за свою справу - за владу та проти большевизму. Боротьба проти большевизму потрібна європейській буржуазії, ось "прихильники уряду УНР" їй виконують цю службу, сподіваючись, що за це їм Європа дасть для визиску концесію - самостійну державу "УНР", де вони будуть владю.

Це знаменито, як вся брошурка насичена думкою про боротьбу з большевизмом і про одержання влади в Києві за допомогою Європи, але зовсім не говориться про роль українського народу, про його визволення.

Петлюрівська справа - одержати владу над частиною України, а не визволення народу з ярма неволі політичної і соціальної!

А для нас важно і необхідно друге: щоб визволився весь український народ з неволі і створив свою незалежну соборну державу. Це головне і це єдине, але зовсім не справа "прихильників УНР": навпаки, визволення українського народу не можливе, коли-б ці панове з Варшави перемандрували в ролі влади до Києва. Розуміється, це ніяк не можливе, навіть колиб Польща, Румунія і т. п. "Європа" окупували своїм військом Україну - вони б поставили свою владу, а не "прихильників УНР". Гіпотеза про "УНР" взагалі є фантазія.

7. "СОВОРНІСТЬ НАЦІЇ".

П. Шульгин так означає завдання "прихильників уряду УНР":

1/Перше і найголовніше: боротьба за державність і самостійність, себ-то боротьба проти московського імперіялізму.

2/Боротьба за права наших меншостей.

3/Боротьба за єдність, соборність нації.

Боротьба за самостійність і державність - найперша і найголовніша задача, але якраз про неї найменше і найтемніше написав п. Шульгин, так що він в цім питанні нічого не висвітлив. Більше конкретно вже сказав, що боротись вони не будуть за права "укр. меншостей", але за те уваги більше віддав справі "соборности нації".

Що це значить? Значіння цього гасла видно буде з його викладу. Перш над усе п. Ш. висуває погляд, що:

"Небезпека розеднання, розбиття нації повстає перед нами".

/ст. 14/.

І це неправильно: розбиття нації не повстає, а вже сталося. Шульгин констатує, що існують "великі одміни" між наддніпрянцями і наддністрянцями, що ведуть часто до тяжких непорозумінь поміж обома

частинами одного народу.

Що-ж тут ненормального? А хіба не сталося "тяжке непорозуміння" між частинами одного московського народу в 1917 році: частина на чолі з Миколою ІІ, друга на чолі з Керенським, третя на чолі з Леніним, четверта на чолі з Денікіним таки добре повоювали між собою гарматами. І в інших народів подібне траплялось і трапляється. В Польщі те-ж кілька польських частин воюють і ворогують. В кожному народі йде жорстока класова боротьба: такі частини, як соціальні класи, як церковні організації, політичні партії ворогують серйозно, а іноді й хапаються за зброю.

Ми хіба виняток з цього правила? Оскільки і наш народ складається з частин класових, політичних, релігійних, територіяльних, культурних і ин., то і в нас іде ворогування, гостре, а прийде може й ще до гостріших форм - до зброї, гармат і рушниць.

Було-ж недавно 3 українських держави: Кубанська Н.Р., УНР і ЗУНР? Було - і це може бути. Є у нас соціальні класи? Є, а тому є й боротьба їх. Є різні церковні організації? Є, а тому є й боротьба їх /уніяти-ж називають православних українців "шизматиками"!/, є різні політичні партії і групи? Є, а тому була, є й буде боротьба між ними.

Суспільна диференціація є основою і джерелом боротьби, розпорощення. Як соціологічно несвідома людина п.Шульгин не розуміє явищ суспільної боротьби, а як політично несерйозна і морально-тупа - він не говорить навіть про те, що знає: боротьба галичан проти "уряду УНР" є для їх питанням життя і смерті. Галицька "гайдамащина", проти якої головно направлена брошура п.Шульгина, бачите, дуже шкодить Польщі і всередині і на міжнародньому торговельно-підприємстві, підриває кредит Польщі, а це "урядові УНР" шкодить тако-ж. Ось тому п.Шульгин і робить спробу "вговорити" галицьких гайдамаків, щоб вони покинули гайдамащину і єднались в одну "соборну націю" навколо п.Шульгина, А.Лівицького і Пилсудського.

Це є політична ціль балачок п.Шульгина, але він, як любитель "правди", про це ясно не каже, а тупцюється сюди-туди. Бачите, що розбиває націю:

"на ґрунті оцих суперечок про соборність ідеальну, губиться та соборність реальна, яку ми і зараз мусимо здійснювати: соборність - нації" /ст.15/.

У нас, каже п.Ш., "люблять говорити про державну соборність, але це-ж далекий, в повній мірі може й ніколи не здійснитимий ідеал" /ст.15/.

Спочатку /на ст.7/ п.Шульгин обвинувачення їх за зраду ідеї соборності дзвінко "раз на завжди" відбив вигуком: це неправда! Вони соборники, в душі мріють про це.

Але ось на сторінці 15-й вже розперізується і показує себе цілком: це може ніколи не здійснитимий ідеал! Для нейздійсненої річі і дурень нічого не робитиме, а п.Шульгин, що вважає себе за розумного, і пороїв.

Так що вигук "неправда" через кілька сторінок писання стає правдою.

Замість соборної державности краще робимо соборність нації:

"Як його осягти? - Тут звичайно найбільшу роль мусить відігравати як найтісніша співпраця на полі національної літератури, мистецтва, науки, на ґрунті чисто-культурному. Але поруч з цим мусить існувати і робота чистіше-політична: творення спільної національної ідеології, одної спільної мети, стремління до взаємного порозуміння.

Менш взаємних сварок, недовіря та закидів!" /ст.15/
Прекрасно, але-ж це все... принаймні не правда.

Займемось кількома фактами.

В історії укр. чисто-культурної праці ледви чи можна вказати більшу організацію і співпрацю, яка була при моїй участі організована в ЧСР в р.р. 1921-25. Український Громадський Комітет об'єднав усіх, окрім монархістів і комуністів, і поставив школи та різні організації, де працювали сотні культурних сил, а в цей культурний водоворот втягнуто було тисячі людей: і наддніпрянці, і галичани, і кубанці, і буковинці.

А хто розбив цей чисто-культурний фронт?
В Українському Національному Музеї-Архіві є такий документ:

У.Н.Р.

Строго довірочно

Міністерство

Закордонних Справ

Циркулярно

Департамент Чужоземн. Зносин

26 серпня 1920 р.

ч. 455/34

Панові Голові Надзвичайної Дипломатичної Місії УНР в

м. Тарнів.

Відповідно розпорядженню Пана Голови Директорії від 10 серпня с.р. за ч.216/Д Міністерству Закордонних Справ запропоновано слідує: "Необхідно звернути увагу Міністерства на те, що за кордоном перебуває по українським паспортом сила українських громадян, які провадять злочинну антидержавну роботу своєю агітацією, різними відозвами, заявами і ин., напр. п.п. Чечель, М. Грушевський, Жуківський, Христюк, Кондращенко, Микита Шаповал, Штефан і ин. Аби припинити цю злочинну їх роботу, Міністерство повинно негайно дати наказ всім нашим дипломатичним представникам за кордоном відібрати від них закордонні українські паспорти і тим позбавити їх права перебувати за кордоном".

Для виконання цього наказу Пана Головного Отамана Міністерство Закордонних Справ пропонує Вам і т.д.

Т. в.о. Міністра Закордонних Справ /підпис/
Директор Департаменту Чужоземн. Зносин /підпис/

Такий документ залишив по собі Петлюра, називаючи злочинною, антидержавною роботу М. Грушевського, мою і ин. тодішніх с-рів. В чім же річ? Парія с-рів видала відозву-протест проти походу польської армії на Україну, проти польських звірств на Україні і проти союзу Петлюри від імені УНР з польськими захватчиками України. Критика на тих, що польську армію повели на знищення України - антидержавна робота! Грушевський, як і ин. попали в "державні злочинці". Звелено поодбирати українські паспорти, щоб змусити нас зявитись в "українську державу" в Тарнів! Ми злочинці і вороги України, а польська шляхта, пілсудського фельдфебелі - це союзники і українські будівничі. Бачите, не можна протестувати проти польських звірств на Україні...

Коли ж петлюрівщина провалилася і Польща через її голосу в жовтні 1920 заключила перемир'я з большевизмом, а тисячі українських людей, одурених петлюрівщиною, попали в польські табори на моральне і фізичне знищення, то ми в Празі почали організувати порятунок укр. людям, шукаючи допомоги у чехів. Ми знайшли цю допомогу. Петлюрівці по місіях проциндрювали гроші, ганяли автами, де-які нахабно обкрадали Україну /документи у нас є!/, але про порятунок нещасних мас вони не думали.

І коли ми з витратою /буквально/здоровля працювали для порятунку нещасних, то хто розпочав проти нас п і д с т у п н у в і й н у ?

Петлюрівці,цеб-то заангажовані в польській орієнтації люде,під проводом "уряду УНР". За кілька місяців після відкриття Українсько-го Громадського Комітету /одкрито 7 липня 1921р./"уряд УНР"розіслав своїм представникам наказ про війну з Громадським Комітетом.

Подаю найхарактерніші уступи з цього документу,який охочі можуть побачити в Укр.Національному Музеї-Архіві.

У.Н.Р.

Обіжник

Міністерство

Закордонних Справ

Департамент Чужоземних Зносин

Т а е м н о

5 листопаду 1921 р.

ч. 976м/1058

До Пана Керуючого Справами Дипло-матичної Місії в

"З усіх намірів б о л ь ш е в и к і в поважного харак-теру найбільш шасливо їм повелася їхня дипломатична акція за кордоном. Совітські представники за кордоном коли не по-трафили мобілізувати громадську думку на свою користь,то у усякому разі повели інтенсивну розкладову роботу серед еміг-рантів. Гуртуючи дезорієнтовану еміграцію в громадські,гума-нітарні,комерційні та кооперативні організації,большевики за лаштунками настроюють ці організації проти антибольшеви-цьких угрупувань,особливо ж проти Державного Центру У.Н.Р. Робота ця ведеться не різко одверто,а здебільшого тим спо-собом,що од нашого збіднілого матеріально представництва закордоном виривається з рук вплив на нашу еміграцію,виривається з рук політична ініціатива,під претекстом матеріаль-ної опіки переходить політичне представництво і т.п. Так,наприклад,в Празі "Громадянський Комітет"в значній мірі приховав на другий план діяльність нашої Дипломатичної Мі-сії та маючи в своїх руках де-які грошові засоби,гуртує під неневними і часом ворожими гаслами наше громадянство".

І далі:

"Треба дуже пильно стежити за такою роботою б о л ь - ш е в и к і в; з свого боку вживати в с і х і в с я к и х з а х о д і в, щоб самі початки такого роду організаційної праці большевиків були д и с к р е д и т о в а н і".

Висновки:

"Нема сумніву,що організації,подібні до громадського ко-мітету М.Шаповала в Празі чи до наміреного п.п.Галаганом і Б.Матюшенком такого-ж комітету у Відні,мають на меті перше усього деморалізацію громадянства за рахунок авторитету УНР. Такої посередньої роботи б о л ь ш е в и к і в для прото-рвування собі дороги в широкий світ та для нищення традицій української державности серед нашого громадянства ми ні в якому разі не можемо нехтувати і мусимо всіма засобами її п о б о р ю в а т и.

Через це Міністерство має честь просити Вас,Високопова-жений Пана,повести енергійну акцію в напрямкові дискредита-ції роботи большевиків на ґрунті політичному,економічному і громадянському".

І далі ще інструкції "високоповажаним панам"про боротьбу з"боль-шевиками"- Громадським Комітетом.

Підписано: Міністр Закордонних Справ А. Н і к о в с ь к и й,
Директор Департаменту Чужоземних Зносин К о ч е р г а н.

Красномовність документа очевидна!

Про що свідчить цей документ? Про те, що гуманітарно-рятівнича акція Громадського Комітету для тисяч українських людей, розтопганих петлюрівщиною, культурно-освітня організація, що пляново, енергійно поставила українську працю в інтересах всіх - це б о л ь - ш е в и ц ь к а р о б о т а.

Цю роботу "центр УНР" постановив дискредитувати, поборювати всіма засобами.

Це є директивна політика "центру УНР" проти Громадського Комітету і, розуміється, весь приціл був зроблений проти партії соціалістів-революціонерів за її непримириме становище проти Польщі. Польща є тім компасом, який вказує напрями петлюрівської політики. Може не так? Власне, т а к.

Про це свідчать факти. Перш над усе петлюрівці намагалися створити собі "своїх с-рів". Вони підбирали або виключених в УПС-Р осіб, або ставали побратимами з явними с-ровськими ренегатами, або нарешті ріжними способами здобували собі м'якотілих псевдо-есерів / по установах, наприклад/. В ряди-годи дивись то й вискочить десь анонімна "заява", що якісь "с-ри" підтримують "центр УНР" /напр. таку заяву зфабриковано було в Парижі, про неї писав і "Тризуб" і на неї різко zareагував офіційний осередок УПС-Р/. Де-яким "с-рам" петлюрівці навіть "візи" давали до Польщі.

В усьому поступованні так і визирає бажання петлюрівців знайти за всяку ціну собі "с-рів", щоб показати в Варшаві, що "центр УНР" опирається на всі партії.

Так що, коли знаходяться с-рівські ренегати, то петлюрівці їх підхоплюють для своєї виставки в Варшаві, але це погані експонати та їх і мало! А все-таки "с-рів" треба.

Але за те петлюрівцям рішучо на перешкоді УПС-Р: ось тому боротьба проти УПС-Р, як анти-польської сили! Війну проти с-рів за їх проти-польську політику Петлюра розпочав ще 1919р., а коли побачив, що с-ри організували ще й Громадський Комітет, що с-ри несуть фактичне урятування знищеним петлюрівщиною людям, що ця безінтересовна культурна і гуманітарна праця с-рів зможе притягти загальну увагу, то ось тоді і вдарено "на-сполох": директива петлюрівського "центра" всім своїм агентам: розбивати УГК, поборювати, дискредитувати соціалістів-революціонерів на ґрунті політичному, економічному і громадському, яко "большевиків".

Все це затіяно виключно по імя Польщі: коли с-ри виростуть і за кордоном, як на Україні в більшість, то це кінець польської орієнтації і кінець петлюрівської служби польській шляхті. Тому боротьба на життя й смерть з с-рами, незалежно від того, що с-ри роблять роботу історичної ваги для України!

Для петлюрівщини питання боротьби з с-рами стало питанням матеріального і політичного існування в Польщі: Польщі треба знищити УПС-Р? Треба. Отже хто знищить УПС-Р, той заслужиться перед Польщею і збереже там свої "позиції". Наказ про боротьбу проти УГК був даний: по бор ю в а т и і д и с к р е д и т у в а т и.

Як велось це поборювання і ця дискредитація - це довга річ. Документів зібрано чимало. Колись я і інші особи подамо докладно про це до відома громадянства, а тепер лише в загальних рисах подам, оскільки треба для теми, щоб показати документально, яку вартість має зазивання "центру УНР" всіх до культурного фронту з петлюрівцями.

Головна вказівка була вже дана обіжником 5 листопаду 1921р., що с-ри є фактично "большевики" і роблять свою працю для большевицької дипломатії.

Накабність і брехня тут очевидні, але подумайте для когс і для чого це потрібно? Для європейської буржуазії. Європейська

буржуазія тоді ще дихала бажанням війни з більшовиками, ще кидала великі гроші і запаси зброї на боротьбу з більшевизмом - петлюрівці самі жили і дихали боротьбою за в л а д у, а тому УПС-Р була їм на шляху, бо УПС-Р є партія української революції.

Що УПС-Р має цілком іншу ідеологію, програму і тактику, ніж більшовики, що УПС-Р активно боролася з більшевизмом, що члени УПС-Р в тих роках боролися збройно, як повстанці з російським окупаційним більшевицьким режимом, що с-ри вказали мету, шляхи і засоби української революції зовсім інакше, ніж більшовики - це все петлюрівці знали, розуміється, добре, але коли в Європі буржуазія ненавидить і нищить більшевизм, то чому-б не підсунути тій буржуазії думку, що с-ри це власне і є більшовики? Борючись з більшевизмом, європейська буржуазія мусить за одним заходом знищити і українських с-рів! Загине УПС-Р, а це значить - загинула-б е д и н а партія української революції, одкривши цим шлях дрібній буржуазії до керування українським рухом.

Тому петлюрівщина пустилась безоглядно на "дискредитацію" с-рів. По еміграції петлюрівці ширили брехню про с-рівський "більшевизм". Але не тільки між емігрантами! Не раз доводилось переконуватись, що й чехи були густо засипувані кимсь доносами на тему: с-ри - це таємні більшовики! Сприятливі моменти для дощиків усякого сорту були - акція групи М. Грушевського, що затіяла "порозумітися" з більшовиками. Група М. Грушевського в р.р. 1921-24 жила у Відні, з нею УПС-Р не мала нічого спільного вже з січневої конференції 1921р., розійшовшись якраз на питанні про визнання уряду Раковського!

Ми /я, т. Григоріів і ин./ були проти уступок для більшевизму і тому настав розрив, про що оповістила група Грушевського, ведучи проти нас /а персонально особливо проти мене, Григорііва і ин./ клеветницьку кампанію /див. писанину в "Борітеся-Поборете" вже з серпня 1921 р./ . Петлюрівщина добре знала і це, одначе цілком свідомо стала на ґрунт клеветництва: хто там в Європі розбере, що тільки група Грушевського /разом 5 осіб/ пішла на "порозуміння" з більшовиком! Просто кричім, що с-ри більшовики, нацькуймо поліції та всякі контррозвідки на с-рів, уведемо в блуд людей і з інших кол, кого вдасться - і таки щось вдасться! Ось тому петлюрівці /в цім ділі і інша реакція солідарна з петлюрівщиною! /скрізь ширили клевети проти УПС-Р.

Розуміється, в першу чергу їм кортіло настроїти проти нас чехів. Не раз ми переконувалися в зносинах з чехами, що їх засипувано доносами про наш "більшевизм"! Один раз донос був дурний до комізму: один співробітник УГК їздив по видавничих справах до Берліну /де друкувалася "Нова Україна"/, а за якийсь час ми вже почули в чеських колах, що їм відомо, ніби-то в Берлін їздив наш співробітник... для переговорів з більшовиками про уряд України, в якому я ніби-то мав бути аж головою... Брехня йшла з "українських кол".

Брехня і провокація іноді досягає своєї мети. Можливо, що й у справі нашого "більшевизму" петлюрівці досягли-б певних наслідків, коли-б нам не допомагали з другого боку... більшовики! Іменно вони. Бо різні дипломати більшевицькі звертали увагу відповідних чеських кол на "злочинну" діяльність УГК, який ніби-то висилає на Україну "банди" для зриву мостів, зрізання телеграфних стовбів, нищення дротів, розбивання складів, підривання залізниць та совітської влади і ин. жахливих річей. Один раз навіть слідство велось, бо не більш і не менш, як повідомлялось, що заарештовані на Україні агенти УГК/було названо імена!/призналися, що їх вислав УГК з жахливими інструкціями. Слідство показало, що "заарештовані на Україні агенти УГК"... преспокійно проживали собі в Празі, користувалися якийсь час навіть переходовою станицею УГК, який для їх навіть працю підшукував. Сло-

вом, більшовики своєю клеветою побивали клевети петлюрівців про наш "більшовизм".

Але в петлюрівців був і є один певний союзник: це непроходима політична темнота "пів-інтелігентських мас" української еміграції. Ці "маси" живуть пасивно, до жадної політичної праці і думання нездібні, вони лише служать апаратом, в якому циркулюють, переливаються всякі наклепи, плітки. Як всяка людська маса, вона грає роль "суспільного резонатора", в якому гуде кожна дурниця. Всі політичні демагоги і спекулянти завжди користуються цим резонатором для роблення "вражін", "опіній" і т.п. І петлюрівці, і фашисти, і більшовики люблять "кидати гасла" в масу, щоб колотити її і "тривожити противника". Політична некультурність мас і взагалі ота величезна градація ріжних шаблів свідомости в сучасному диференційованому суспільстві є підставою для демагогії вищих класів і їх інтелігентської агентури в низчих класах. Українські маси пів-інтелігенції походять з низчих класів і несуть в собі їх прикмети - особливо оту політичну тьму, котра і є передумовою для успіху всякої політичної безоглядної агітації реакційних груп, для культивування забобонів не тільки релігійних, але й політичних, "наукових" і тп.

Взагалі тільки надіями на запаморочення мас, на можливість про- водити в їх яку вгодно політичну нісенітницю і живе петлюрівщина, бо свідомі маси ніколи не дозволять фігурувати перед ними таким "ідеологіям" та "інформаціям", як петлюрівська агітація за Польщу.

Перш над усе кидання, а головне "нашіптування" такій масі, /звичайно реакційній по своїй природі/, що є-ри "накладають з більшовиками", може мати певний успіх. Знайдуться такі, що й повірять і далі вже щиро ширитимуть брехню, як ніби правду. Друге - спростовання брехень веде до боротьби сліпців у масі: одні за те, другі за проти- лежне і це вже одно знищує вартість аргументів.

Було-б фізично тяжко, а з рештою й мало доцільно перечислювати всі гидоти, які ширила і ширить петлюрівщина проти УПС-Р: вони на стільки иноді безглузді, що звичайно не поінформованій людині прост- то не можна зрозуміти: для чого це все робиться?

Але їх легко розуміти, коли оцінювати з погляду "добра Польщі". Розпочавши культурно-гуманітарну громадську акцію /цеб-то для всіх і силами всіх/, УПС-Р не ставила завдань партійного характеру. Цим і пояснюється, що УГК допомагав усім, чим міг: матеріально /одягом, харчами, допомогою, посадами/, підшуканням праці, а головне розміщен- ням людей до науки, організацією всіх в формі шкіл то-що. Велике ді- ло було і здобування дозволів на побут в ЧСР. Здавалось би, що проти такої праці ніхто не міг би заперечувати. А тим часом проти УГК по- велась кампанія! Ми часто здвигали плечима - чому й відкіль це йде? Ми тоді не знали про існування отих обіжників і ще де-чого, що з ними звязане: апарату, який вів цю акцію.

Апаратом, що виробляв пляни боротьби проти УГК, ініціював бороть- бу в середині творених установ, підіймав колотнечу - було "Брацтво укр. державности", організоване /як признався Ніковський на суді СВУ/ в Польщі весною 1921р., як закордонний відділ утвореного Єфремовим і ин. "радикал-демократами" в Києві в 1920 р.

Тепер про це своєрідне "брацтво" знають всі з голосного проце- су "Спілки визволення України" /СВУ/, що відбувся торік в Харькові з 9.III по 19.IV.1930 р.

Але тоді ми не знали про цю сугубо-конспіративну організацію петлюрівщини: утворені "пятірки" вели свою "працю" методами змовни- цтва, провокації і тп. Коли українці плавом-пливли до Праги, а ми за- дихались від праці по влаштуванню їх, захистові їх, допомозі їм, вишу- куванню одягу, обуви, харчів, ліків, праці і тп., то разом з цими людьми

пливли і...петлюрівські агенти для боротьби з нами. В-осени 1921р. я одержав листа від проф.І.Фещенка-Чопівського про драму української інтелігенції в Польщі і прохання, щоб УГК всі сили напружив, ратуючи від загибелі укр.інтелігенцію. Тепер виявляється, що цей лист був писаний майже одночасово з...таємним обіжником "центру УНР" про боротьбу з УГК. З Польщі нам писало багато людей, плакалось на страшну недолю і прохало поратунку. Як виявилось пізніше, писали деякі члени "братства". І дійсно, по-між багатьма врятованими нами було чимало членів..."братства". Навіть деякі одержали визначні ролі в системі нашої праці /напр.в професуру Академії і навіть в її провід попали разом з іншими і "братчики"/. Де-хто з їх понав навіть в члени УГК і ще більше: навіть в Управу УГК.

Іменно, в осени 1924р. довідались ми від члена Управи М.Галагана, що він з зими 1922р. щось з рік був членом цього "братства", але, мовляв, переконавшись, що "братство" не має іншої мети, як боротьба проти УГК і руйнування нашої праці - вийшов з його. Подобиці, подані ним, були жахливі: всі акції ведені проти УГК і в середині УГК, акція в Академії в напрямі відокремлення її від УГК, намір /невдалий/ захопити УГК "дискредитування" нас і тд. - все це велось тим "братством", а кероване було Петлюрою, В.Прокоповичем і ин. з Варшави.

Вся "акція" була освітлена фатальним світлом варшавської орієнтації. Але вже було натворено жахливих мерзот досить. З заяв на суді СВУ Щфремова і інших, підтвержених двічі, видно, що членами "братства" були /і потім членами СВУ/ п.п. "соціал-демократи" Мазена і Фещенко, що в-осени 1923р. вимагали перетворення УГК в "осередок" петлюрівщини на засадах "представництва", але ми відмовились від перетворення УГК в політичну організацію. Тоді поведено було проти нас "акцію". Донос було подано в М-во Закорд.Справ, з-за чого було розпочато слідство і в результаті...с-деки вийшли з УГК після невдачі захопити його "в свої руки". /В цій справі був по постанові Загальн.Зборів УГК виготовлений комунікат "До відома громадянства", але не був опублікований, бо все ми вважали ту боротьбу за "непорозуміння"/.

Лист сенату до М-ва Зак.Справ в липні 1923р., поданий помимо відома УГК, переповнив чашу нашого терпіння і УГК тоді відокремив Академію. "Меморандум" студентів і заява групи "діячів" до М-ва Земельних Справ - це все були інспірації і певні "форми боротьби", ведені петлюрівцями через різні групи і особи. Скрізь рука "братства"!

Склад "братства", методи його праці, мотиви боротьби ми знали через рік ще докладніше від покійного проф.Володимира Коваля, який з України приїхав /з процесу СВУ це стало загально відомо/ з доручення "братства". Бувши хворим, він закликав мене і розповів, що він був членом "братства", знає все, придивився до всього, переконався, що праця УГК і взагалі нашого осередку є історичної ваги для української культури, але ця праця zagrożена...петлюрівщиною, котра плянує її знищити, а УПС-Р розбити. В цім він переконався особливо після поїздки в-літку 1925р. до Парижу і побачення з Петлюрою. "Братство" його, Коваля, збойкотувало, не пустило в Академію професором і т.п. Мене він попереджає, що петлюрівщина не має нічого "святого" за душею і прагне лише досягти своїх егоїстичних цілей.

Нас вразило все, що сказав проф.В.Коваль. Аж не вірилось! Думалось, що він таки "переборщує" з почуття досади за те, що петлюрівці з ним так погано повелись в справі професорства. Дальший хід подій лише підтвердив те, що ми знали від М.Галагана і проф.В.Коваля. Характеристика петлюрівщині, яку дав один з її лідерів, А.Ніковський, на суді СВУ торік в Харькові перевершила і наше уявлення.

Головне - все стало ясне: петлюрівщина во імя Польщі нищить культурно-гуманітарну українську акцію, здається, найбільшу в істо-

рії української культурної роботи останніх часів, і то через те, що корінною силою цієї акції була і є УПС-Р. Брутальність методів боротьби петлюрівців проти нас доходила до дивовижности.

Про це може посвідчити їх акція "дискредитувати" представників УПС-Р і керівників культурної організації в ЧСР, головно мене і Н.Я. Григорііва. Весною 1925 р. петлюрівці випустили свій орган "Український Вістник"; який вони з властивою їм градіозністю назвали "органом незалежної /?/ республікансько-демократичної думки", в ч.1-му якого виступили п.п. О.Шульгин, О.Лотоцький, М.Славинський, К.Мацієвич, а очевидно для "прикриття" і С.Гольдельман.

Надивовижку в 1-му числі отвертих виступів проти УГК і нас не було. Навпаки в статті проф.С.Гольдельмана про Академію було кинуто фразу:

"Ініціатива заснування української високої господарської школи на еміграції належить Українському Громадському Комітетові в Празі і в першу чергу голові Комітету М.Ю.Шаповалові. Цьому ж останньому належить велика заслуга переведення справи затвердження школи та її матеріального забезпечення з боку вищих чинників уряду Чехословаччини"

/див. "Український Вістник", Прага-Подєбради, травень 1925 р., ст.15/.

Розуміється, Громадському Комітетові належить не тільки "ініціатива заснування", але такі ці л к о в и т е з а с н о в а н н я: переведення акції в чеських колах, вироблення планів, програм, організація, здобуття засобів, забезпечення професур і студентства і ведення адміністративно-фінансової справи Академії більш року.

Проф.С.Гольдельман був в числі інших заангажований до цієї праці, то мусів знати доволі добре історію і суть діла. Тенденція його /чи редакції?/ ялось "ослабити" значіння УГК в цій справі, але й за те признання, що висловила людина не-української національности, спасибі. Що-ж до людей української національности, то вони будши в проводі Академії, видають комунікати навіть не згадуючи імени УГК, як фундатора Академії, не кажучи вже про фактичних організаторів її. Фікцію можуть вони вигадати і "згадати", але не тих, хто справді робив діло.

Але у вересні 1925 р. УГК був ліквідований. УГК повідокремлював створені ним установи і організації, а потім ліквідувався на вимогу чеських кругів, яким надоїла люта боротьба, що кипить навколо УГК а почасти і в середині УГК. Був виступ особливо загорілих петлюрівців через "Тризуб" проти міністра Д-ра В.Гірси /в-осени 1924р./, який, мовляв, віддавав "на відкуп" українську справу мені і т.п. Ганебність і брутальність цієї гидоти була приписана с-декові Л.Чикаленкові /тоді редакторові "Тризубу"/, але петлюрівщина вся відповідальна за це. Брутальність виступу така була вилючна, що багато людей протестувало проти неї, навіть частина "далеких від центру" петлюрівців.

Так ось коли це все переповнило чашу терпеливості навіть у чеських людей, що добре ставились до україн. культурної праці, то вони зажадали таки самозакриття УГК /коли в йому йшла ще колотнеча і с-рівська, зручно імірована агентами і петлюрівщини і большевизму/. УГК ліквідувався у вересні 1925 р. Я лехко зітхнув: остогид мені емігрантський ярмарок, егоїзм, тупість, колотнеча і нерозуміння того, що треба р о б и т и к у л ь т у р у, щоб не загинуло все. Я рішучо перейшов до наукової праці, ще з-осени 1924р. заснувавши Соціологічний Інститут.

Закриття УГК петлюрівці привітали випуском ч.2-го "Укр.Вістни-

ка" в жовтні 1925 р.: "Безперечно, ліквідація Громкому відкриває нову сторінку в житті нашої еміграції в Чехословаччині" /див. "Україн. Вісти.", ч. 2, статейка К. Ос'я / . П. п. О. Шульгин, М. Славинський, П. Феденко і /псевдонім одного с-дека/ К. Ос'я розписались! Особливо брутально, розуміється, виступив п. М. Славинський і К. Ос'я. Радість чути з кожного рядка: директива "центру УНР", дана 5 листопаду 1921 р., виконана! УГК вправ, повалений, спільними зусиллями всіх чорносотенців, разом з "братством" і т. п.

Петлюрівці тепер вже зовсім розперезались і в своїй брутальності, брехливості і цинізмі перевершили всяке вульгарництво.

Коли хочете, це чудесний зразок для ілюстрації того, що пише тепер О. Шульгин про культурну працю: "менш взаємних сварок, недовіря та закидів"!

Ураганом накиннулись петлюрівці "культурники" на мене! Зазначаючи з початку про мої здібности, енергію, ініціативу, п. Славинський пише про мене: "Інституції засновані з його ініціативи, змагаються майже з першого дня відсепаруватись від нього, а коли не одсепарується - гинуть". Бачите, як ведеться дискредитація по планах "братства" і наказові "центру УНР"! Пан Славинський знає і усвідомлює в 1925 р., що всі інституції в ЧСР /окрім університету/ засновані на аморальній, всі забезпечені нашою працею, ні одна не то-що тоді не загинула, а була на твердих ногах /почали гинути вже після сепарації її/, все це знає п. Славинський, а пише свідомо неправду, вигадуючи легенду, просто брехню.

Так пише людина, маючи в кишені наказ "центру УНР" про дискредитацію нас "в с і м а і в с я к а м и" засобами! Бачите, як нас виставляють перед людьми "правдомовні" петлюрівці. Роблячи своє чорне діло, вони для маси, для "кобилки" вигадують, інсинуують всячину, щоб виставити представника с-рів, як фатальну людину. Це написано тоді, коли в ж о в т н і і л и с т о п а д і 1925, може це сказати, я урятував свою акцію і гімназію і Педагогічний Інститут, які вже жили відокремлені від УГК, коли вже і УГК не було. Про це поспівідчить був директор гімназії професор Др. Я. Ярема і був ректор Педагог. Інст. проф. Др. Л. Білецький, хоч би на основі постанов професорських рад, постанов, доручених мені листовно. В цих резолюціях була подяка за порятунок од загибелі цих самостійних установ.

Але гідоту свідомо написав п. Славинський, що "професорує" тепер в Педагог. Інституті, урятованому мною від ліквідації значно пізніш від його відокремлення від УГК.

Виконуючи наказ "центру УНР" п. Славинський гідко-смішним і брутальним способом полемізує зо мною про те, що таке... нація! Читачі ознайомились з його теорією руської нації і знають, що він нацією вважає за твориму з різних народностей спільноту. Українська національність по його "теорії" є органічною частиною руської нації. Так ось цей "теоретик нації" з апломбом петроградського діяча висміює соціологію і наче-б то мій намір створити українську націю, як факт, а при тім іронічно вигукує: "бо до них, бачте, такої нації не було".

А хіба була? Як раз укр. нації, по "теорії" п. Славинського не було і "горе тим", хто йшов би проти творення руської нації, в складі котрої мусить бути і українська національність! Читач бачить всю прозору наукову нечесність таких "теоретиків", що твердять з намірами, які нічого не мають спільного з наукою, стараються дискредитувати одного з тих, що і в Росії боролись за право української нації ще тоді, коли п. Славинські виписували нечувано-безглузді, сервілістичні "теорії" для скріплення панування російської імперії і "мирового судді" великоруської буржуазії /"інтелігенція" ж ніби пред-

ставник нації і в москалів! / над українським народом.

Для дискредитації годиться вказування на "носталість поглядів". Тому п.Славинський виступив з наклепом на мене за "носталість принципів"! Від петербурзької "теорії" руської нації плигнувши в польське багно, ка-дет в Петербурзі, соціаліст-федераліст в Києві, радикал-демократ /с-ф/ в Празі, реакціонер в дійсності, соціаліст по партії, ворог соціалізму у виступах /на грузинському святі, п.Славинський, будучи членом і одним з "лідерів" партії "радикал-демократів /с-ф/" заявив при мені, що він не соціаліст!/- цей панок виступає в ролі проповідника "старих принципів"!

Окрім комізма, гідкої претенсійності, тут є ще необмежене політичне шарлатанство і виключне інсинуаторство! Коли вже чоловігга береться характеризувати когось, то мусять знати ф а к т и, напр. мусять знати, що з 1901р. я соціаліст, що 1906-7р., будучи офіцером, був арештований і відданий під воєнний суд по ст.102,129 і 132 Карного рос. кодексу за належність до соціалістичного воєнно-революційного союзу, що про це писали газети; що потім був нераз трушений поліцією, жив навіть нелегально, що 1908р. була конфіскована моя перша книга віршів /"Сни віри"/, наскрізь революційна, що 1909-1914 писав у "Селі"; "Українській Хаті", "Літературно-Науковому Вістнику", спеціально в "Селі"/1909-1911р./ проводив революційно-соціалістичну точку погляду на суспільні справи, що в "Укр. Хаті" захищав соціалізм, як найвищу визвольну ідею, що з 1917р. отверто виступив, як соціаліст-революціонер лівого напрямку, за соціальну революцію во ім'я трудової республіки і що з цього становища ніколи не сходяв, не хитався, не пішов на жадні ухили. Все це мусять знати той, хто хоче характеризувати мене методом не большевицьким і не фашистівським, а методом п о р я д - н и х л ю д е й, хоч би й противників. Але п.Славинський має своєрідні методи: він пише, що я був колись поглядами близький "скорше до правих октябристів, а то, може й до "Союзу Руського Народу" /"Укр. Вістник", ч.2/.

Ця хуліганська, вулишна непристойність має ціль - ширити про мене несвіцьку вигадку, щоб каламутити людей і щоб дискредитувати перед темнотою, котра про мене хоч і чула, але не знає моєї праці.

Директива "центру УНР" виконується: то я большевик, то правий октябрист і "союзник" /так звали колись руських скажених монархистів з "Двуглавага Орла" і ин./ І це пишуть люди з партії, що 1911р. проголосила... ідеологію двохголового орла, галузки, а устами п.Славинського за рік до революції і теорію "руської нації"!

Такі методи були вжиті петлюрівцями проти мене з метою дискредитації УПС-Р і її епохального діла за кордоном. Во ім'я чого і кого? Наказ Петлюри проти М.Грушевського, мене і ин. с-рів блискуче стверджує, що це все робиться в о і м я П о л ь щ і. Обіжник А.Ніковського /а це заступник голови с-фів і "братства"/показує, що купка петлюрівців не перебирає нічим для розвалу роботи с-рів, процес СВУ і заяви Сфремова, Ніковського, Дурдуківського і ин. провідників петлюрівщини, "братства", "спілки визволення України" показали, що все це робиться д л я П о л ь щ і, для капіталізму, для поневолення України капіталові. Так українська реакція бореться за свої позиції, так відважно руйнує культурне діло, коли тільки воно твориться руками соціалістів і противників польсько-шляхетського панування на українських землях. "Всіма і всякими засобами!" по виразу А.Ніковського.

І дійсно, вони пустили в хід проти с-рів всі і всякі засоби. "Всі і всякі засоби" в політиці означають метод фашизму і большевизму.

Боротьбу всіма і всякими засобами петлюрівці-ляхомани ведуть проти УПС-Р і досі. Ціль петлюрівців - виривати з рук с-рів створе-

ні ними інституції, дискредитуючи їх творців.

Тепер де-які симптоми вказують, що чергова акція буде вестись проти Укр. Видавничого Громадського Фонду, з метою захвату, бо, бачте, у Фонді вже видано по-над 35 книг, надбано чимало майна! Знаючи методи і осіб, ми задалегідь знаємо хто і для чого захотів би вести "акцію".

Польща люто і консеквентно бореться через свій український апарат проти УПС-Р, як проти найбільш послідовного і непохитного ворога шляхецько-фашистівського режиму!

Треба домалювати ще кілька рис з поведінки петлюрівців-ляхоманів що-до методів боротьби проти УПС-Р по наказу "центру УНР", цеб-то Петлюри, Ніковського і К^о.

Читачі-емігранти мабуть пам'ятають не одну "подію" з недавніх часів, але все таки варт згадати конкретно про "гасла", які петлюрівці кидали в емігрантську масу, спекулюючи на темноті людській. В р.р. 1923-24-25 петлюрівці буквально аж задихалися від злості, що с-ри багато роблять і то зовсім не зле. Чуючи, що ґрунт усовується з-під ніг, ляхомани без перестанку клепали язиками.

То вони нарікають на мою "вдачу", то під'южують людей, що нема шкільної "автономії", то вигадують, що ми ведемо "партійну" політику, або завели "диктатуру" і ин. Все це було поставлено на брехні! Кожна установа, яку ми творили, мала самостійність. Здобуваючи для неї кошти, ми робили опріч того тяжку чорну роботу дбаючи про забезпечення кожної людини, що входила в тучи иншу установу. Ми ставили собі метою забезпечити творені нами установи від чужинецьких впливів і політичного визиску, щоб еміграція не стала іграшкою в руках чехів, а рядила сама собою.

Ми цього досягли і досягали довший час, але петлюрівщина руйнувала морально-політичну незалежність еміграції, сервілістично спокуюючи чехів до непошанування ними нашої моральної незалежності. Приклади сервілізму петлюрівців - безчислені, але ось хоч би такі. В "Укр. Вістнику" той же п. Шульгин пише про Масарика і Україну: це таке рабське кадило, що просто стає ніяково за принижуюче повзання. Що й казати, Масарик людина шановна, особливо коли став президентом. Він і без президенства був людиною праці і честі, а це вже великі цінності, за які варт шанувати, але ж це треба робити в формах пристойних і поважних! Пан же Шульгин розписався так, що соромно читати про те, як "ми знайшли тут зброю, ту духовну зброю... наші високі школи, які дав нам славний Президент, його уряд і весь Чехословацький народ", коли чеські друзі "так щедро і велично віддячили, коли ми прийшли до них до Праги".

Вдячність - добра річ, ознака культурности, коли вдячність щира, але вона може бути й не щирою, не з культурности випливаюча, а з прихованих далекосяглих низьких мотивів: лестю і повзанням здобути ласку, втертись в довіря, щоб потім утілізувати еґоїстично. Не вірю я у щирість тих людей, що в один бік поклони б'ють людині і перебільшують, а коли діло торкається тих українців, що на праці задихаються, що, скажім, ті високі школи о р г а н і з у в а л и і для тисяч людей українських віддали свою працю, то тут нема не то що вдячності, а хоч простої ввічливости, коректности, тут огидні помії клевети, понижування, ображування людської, національної та політичної гідности. Ось який уступ помістили "радикал-демократи" в своїй партійній програмі:

"З огляду на надзвичайно важливу культурно-просвітню допомогу, яку в найтяжчий час українці дістають од Чехословацької республіки та її народу, група вважає своїм обов'язком провадити на Україні ідею найбільше доброзичливих від-

ношень до Чехословаччини і в добрі і лихі часи".

/Платформа Української Радикально-Демократичної партії /С-Ф, ст.8/

Щоб в партійних програмах десь на світі писалися такі уступи - ми не зустрівали. За добро треба відповідати добром, але не треба в програми вмщати сервілістичних пунктів, а то читач матиме право за- підозріти, що це зроблено для показування паням з метою реалізувати свою "відданість" в формі матеріяльних благ.

Сервілізм перед панями - ознака некультурности. Сервілізм вияв- ляє себе инакше, коли діло торкається не панів, а таки своїх україн- ських людей. Я б міг вказати багато фактів, як поводитись явні і за- масковані петлюрівці з українськими людьми, які безтенденційно роби- ли для їх добро, а "на другий день" після того, як добро зроблене /скажім, емігранта врятовано, забезпечено/, він відповідає камством, такою брутальністю, що просто руками розведеш.

Особливо-колотитні факти колись подам у своєму звіті про гро- мадську працю за кордоном - може здається на науку молодшим. Зреш- тою "Український Вістник" ч.2 за р.1925 - приклад колективного, обра- хованого, пляново-провеценого хуміганства проти нас. І п.п.Шульгини, Славінські, Феденки, К.Ос.и і тьма инших, що хліб їдять в установах, створених нашою працею і толерантністю навіть до своїх політичних противників і особистих ворогів, не здобулись навіть на просту ко- ректність, а клеветництвом і поміями віддячили за нашу безінтересов- ну працю і толерантність до їх. "Автономії" хотіли - тепер мають! Вони не матимуть мужности признатись, що УГК захищав самостійність установ /і успішно/, а тепер вони ходять під контролем і наказами низчих чужих урядовців. Проти УГК робили негідні демонстрації, а те- пер мусять покірненько здавати звіти навіть... за пера і зшитки, представляючи начальству навіть зужиті вже пера на доказ порядного поводження з державним майном!

"Партійність" наша виявилась в тім, що в створених нами устано- вах сидять і рядять не с-ри, а їх противники. Ця "диктатура" с-рів, здається найбільш дурна брехня людей, що посивіли в крутіїстві і в практиці моралі людей, що про існування сумління здається ніколи не чули. Іменно, п а р т і й н і с т ь полонофілів розбила не тіль- ки соборність на чисто-культурному ґрунті, а й на п о л і т и ч - н о м у.

Історичний факт такий: заява Петлюриноного представника Пилипчука в серпні 1919р.у Варшаві про "незаінтересування" Галичиною з боку УНР /в складі якої Галичина державно була!/переповнила гнівом гали- чан. І з того почалась велика внутрішня боротьба. Штаб Галицький 6 листопаду 1919 підписав угоду з Денікіним, не почувавчи себе звяза- ним з тими, хто його з р а д и в. На це відповів А.Лівицький у Вар- шаві декларацією 2 грудня 1919р., а весною 21 квітня 1920р. вже до- говір з Польщею - оформлене зречення від Галичини. Галичани і п е т- л ю р і в ц і тепер вороги. По суті не галичане і наддніпрянці, а галичане і п е т л ю р і в ц і, але між галичанами багато є таких, що свою ненависть з петлюрівців поширюють на наддніпрянців. Розрив спричинили петлюрівці. І доки вони сидять в Варшаві та удають себе ще "урядом УНР", то й галичане ведуть самостійну боротьбу за своє іс- тнування.

Ми на практиці в ЧСР установили єдність з галичанами на культур- ному ґрунті, ми практично старалися ліквідувати ту прірву, що вирили петлюрівці. Не наша вина, що розпорощення нам не вдалось перемогти і то не тільки через руїництво петлюрівців, але й через якости тих "галичан", для яких нам доводилось чимало попрацювати. Тисячі й га- личан нам довелось підтримати, допомогти, багатьох забезпечити заро-

бітком в наших установах. За винятком кількох осіб, ми нічого доброго не збережемо в пам'яті про галицьких інтелігентів. Це "петлюрівці навпаки", тільки ще більші майстри в щирості.

Та зрештою не було миру й не буде між соціалізмом і капіталізмом.

Ліквідувати розпоршеність політичну нікому не вдасться, бо боротьба є "іманентним", властивим, неминучим проявом суспільної диференціації - політичної, економічної, культурної і ин.

"Соборність нації" на ґрунті політичному при теперішньому стані некультурності є ще більшим абсурдом, як соборність на ґрунті культурному. Як собі це уявляють петлюрівці? Одна національна ідеологія? Одна спільна мета? Взаємне порозуміння? Яким же це способом? Та-ж ідеологія петлюрівська - прислужництво Польщі. Та-ж спільна мета у петлюрівців є лише з польськими фашистами! Та-ж "порозуміння" петлюрівців можливе лише з "безпартійним блоком" Підсудського! Хіба ж петлюрівці можуть інакше поводитись з українцями, як вони поведуться? Добре слово у петлюрівців є для польського фашизму, а не для тих українців, які з поляками не йдуть.

ґнилизну в українське життя внесли петлюрівці ще 1919р., розбивши галичан і наддніпрянців. ґнилизну внесли, підступно розбивши співпрацю на культурному ґрунті. ґнилизну вносять щодня своїм в і д е т у п с т в о м від засади держававної соборності, викидаючи в дар західним сусідам коло 200000 кв.кілометрів території і 9 мільонів українців. Це є такий чинник розбиття, що всякий мислячий українець мусть прийти до переконання: доки існує петлюрівщина /ляхоманство/, доти буде ширитись розбиття, розпоршення нації.

Коли вони навіть бачучи пасифікацію - зкрівавлене село українське, вважають відступ від Польщі за своє політичне самогубство і рішили твердо йти з Польщею - доти не може бути мови навіть про поверховну спільність, навіть про контакт з ними.

Подумаеш - "соборність нації"! Це говорять ті, що свідомо розбивають її і цілком "не вірять" в соборність державну. Вони "переконані", що державна соборність, може, ніколи не здійсниться, що українці мусять пристосовуватись до західних сусідніх держав, то для чого ж культурна і політична соборність нації? Щ о б п о с т а в и т и в с ю н а ц і ю н а с л у ж б у П о л ь щ і.

Національне почуття ще може іхати українців до соборности культурно-політичної в о і м я ліквідації своєї підлеглости чужинцям, во і м я визволення, во і м я державної самостійности для в с і х українців, але який смисл їм жертвувати собою для Польщі або навіть для того, щоб самостійними були лише... петлюрівці в Києві?

Переконувати західних українців, що вони мусять залишитись в неволі на віки, що українська державна самостійність не для їх, але вони все-таки мусять жертвувати собою во і м я того, щоб "уряд УНР" прийшов у Київ і навів польську армію на Україну - це не тільки не політичне махінація, але й глибоко неморальна, що свідчить про варварство, цинізм, моральне паскудство тих ляхоманів.

Як гидко слухати просторікування злодія про чесне поводження з чужим добром, як гидко слухати брехню проститутки про її невинність і нарікання на чужу лехковажність, так гидко слухати, коли про соборність нації говорить злобний, цинічний ляхоман, який годен видушити всіх иначедумаючих, коли вони не приймають ляхоманство за свою ідеологію. Розбивачі українського руху говорять... про соборність нації! Во-істину неперевершений цинізм... Во-істину ми живемо в добі страшній, коли польський агент виступає публічно без риску бути морально злінованим.

"Реальна політика"!

Реалізму в цій підленській ідейці нема: ніколи не буде жадної соборности з польськими яничарами. На це не підуть українські ма-си. Може спокуситись якийсь бідолаха-емігрант, щоб за візу до краю, посаду, чи кар'єру піти в "соборність" з петлорівцями. Хай таких знайдеться сотня, тисяча, десять тисяч, але... ненависть мільонів до Польщі залишиться, бо ворога любити може тільки ренегат.

Не простив народ колишніх лякоманів, призивливо назвав їх недо-ляшками, не простить і тепер. Адам Кисіль не став чинником українсь-кого руху, лише залишився в нашій історії, як Юда в історії християн-ства. Політичних потомків Кисіля постигне його доля, як доля Сави Чалого постигне сучасних яничарів, коли український народ прийде до голосу в своєму краї.

Ще котрийсь раз в історії український народ мусять випити гір-кої, доки не навчиться приборкувати тих, що його іменем промишляють на службі ворогові та ще й випинаються на роль "реальних політиків" і "моралістів".

Знаю, що не подарують мені петлорівці голосу правди, знаю, що бу-дуть мстити, будуть руйнувати мою працю, будуть мене й далі "дискре-дитувати", але й на їх прийде справедливий суд.

Носив вовк - понесуть і вовка.

8. ДЕРЖАВНІСТЬ ЧИ ГАЙДАМАЧЧИНА?

Під таким заголовком повів п.Шульгин свою балачку для при-еднання простодушних на службу польській ідейці. Державність він ро-зуміє елементарно-просто: владу в Києві йому, А.Лівицькому і К^о.

Фраза п.Шульгина є чисто-агітаційна, обрахована на людей з не-критичним духом і просто не муштрованих в логічній аналітиці. Що значить цей запит: "державність чи гайдамаччина"? Те саме, коли я вас поспитаю: ви за добро, чи за зло? Нема на світі людини, яка-б ме-ні відповіла, що вона за зло. В логічному змісті самого питання за-ложено його відповідь. Так і тут: ви за державність, чи за гайдама-ччину? Питання збудоване на антитезі "добро чи зло"?

Гайдамаччину п р о т и с т а в л е н о ідейці державности, як зло. Розуміється, українець за державність українського народу, але чи він проти гайдамаччини?

Антитезою поняття державности є його логічна протилежність - бездержавність, поневолення. Але п.Шульгинуві треба не логіки, а про-паганди, тому він просто софістично "пересмикує": замість того, щоб антитезою поставити логічну протилежність державности - бездержав-ність /- поневолення/, як поняття цілей, він ставить тезою поняття ц і л и /державність/, а антитезою поняття з а с о б у /гайдамач-чина/.

Ви за державність /мету/ чи за гайдамаччину /один з засобів/?- ось який логічний зміст запитання п.Шульгина. Він хоче досягти не логічних, а сугестивних наслідків, підставляючи в антитезу поняття революційної боротьби, щоб направити некритичну думку проти револю-ційної тактики що-до Польщі.

По логічному змісту це питання однакове з таким: ви за держав-ність чи за шкільництво? чи за кооперацію? чи за медицину? чи за політику? А я можу бути разом і за те і за друге, бо така "антитеза" не виключає тези. Це по суті не антитеза. Антитези правильно можна будувати лише на логічній протилежності одного роду явищ. Людині, що хоче ожєнитись, можна поставити питання: ви за гарну чи за пога-ну дівчину? Сумніву не може бути що-до відповіді: за гарну. А коли ви цю людину спитаєте ви за гарну жінку чи за сватання? Оскільки об'єкти різного роду, то вони обидва до прийняття /один - мета, другий-

засіб/.

Можна антитези будувати логічно на понятті м е т и: одну мету протиставляти до її логічної протилежності. Скажім, держава - мета. Яка її логічна протилежність? бездержавність в формі поневолення. Правильна антитеза була б така: держава чи поневолення /бездержавність/? Так само антитезу можна будувати на понятті з а с о б і в: за гайдамаччину чи за плазування, пристосування, орієнтацію на Польщу? За революцію чи за "еволюцію"? за пропаганду чи за мовчання? Битись чи миритись?

В правильно-збудованій антитезі людина може прийняти тільки або одно, або друге. В неправильній антитезі може прийняти і одно і друге, бо одно не виключає другого: і за державність і за гайдамаччину, цеб то за м е т у і разом за найдоцільніший спосіб її досягнення!

А п.Шульгин так примітивно майструє свою фальшивку! по формі антитеза, яка психологічно вимагає прийняття "одного з двох": або те, або друге. Це емоціонально-суггестивний підхід, а не логічна будова, і мета такої постановки питання викликати відповідь: за державу проти гайдамаччини. Кому таке питання ставить п.Шульгин, на кого рахує? На наївняків, на примітивів, які ще критично не мислять і можуть будувати хіба такі "антитези", як: "одно з двох - давай денгї".

Чи п.Шульгин свідомо скомпонував свою фальшиву антитезу? Коли свідомо, то він умисне під'їздить, щоб дурити несвідомих людей, а це е н е м о р а л ь н і с т ь. Коли ж він komponував несвідомо, емоціонально, безкритично, то це свідчило-б про низький рівень його розумових даних: бути професором університету і будувати таку "антитезу" - це справді застрашаюча убогість думання!

В суспільно-політичних справах таки треба доброї діалектичної муштри, щоб не плутати цілей з засобами - раз і щоб розбиратись в градації самих цілей і в доцільності безмежного добору засобів - два. Та зрештою треба знати, що й цілей багато і засобів море: в які антитези це все вбгати? Відношення між метою і засобом є певне: однієї мети можна досягти багатьма засобами, а одним засобом можна досягти багатьох цілей. Скажім до прикладу: с л а в а є нашою метою, а скільки засобів служить для досягнення цієї мети? засобом до слави можуть бути: заможність, краса, фізична сила, злочин, жертва, зрада, мистецтво і т.д. /славний банкір Морган або Ротшільд за гроші, Гамсун за літературу, Шевченко за поезію, Капабланка за гру в шахи, Наполеон за військові перемоги, Юда за зраду, Герострат за хуліганство, Шаляпін за спів, Казанова за розпусту і т.д. і т.д./

Можете ставити антитезу: слава або заможність? Слава або злочин? або писання віршів? Ні, бо це була б фальшива "антитеза" мети і засобу.

І навпаки: одним засобом можна досягти багатьох цілей: писання віршів є з а с і б, яким можна досягти і слави, і грошей, і естетичної насолоди, увагу коханки, підбадьорити повстанців, осміяти противника і т.д. Гайдамаччина є з а с і б: до здобуття слави, грошей, повернення соціальної справедливості, зруйнування культури, збудування держави і т.д.

Можете ви будувати логічно антитезу: державність /мета/ чи гайдамаччина /засіб/? Ні в якому разі, бо можливо, що в данім разі гайдамаччина є найліпшим шляхом до збудування держави. Це значить знову-ж, що лише логічні протилежності виключають себе. Мислячи в категоріях часу і простору, ми не можемо ставити собі в о д и н час цілей, що себе взаїмно виключають, а також і що-до засобів: в о д н о м у моменті не можемо бути і за гайдамаччину і проти неї. Але в різні часи можемо бути або за, або проти.

Множність цілей і засобів у суспільно-політичному житті не вкла-

даються в жадну просту антитезу. Тому поставити одну пару контрастів не значить обхопити проблему. Проблема визволення ніяк не можна сформулювати в одній парі контрастів, напр: чи ви за державність чи проти неї? Це правильна антитеза, але хіба вона обхоплює все питання про поведінку людини? Ні в якому разі. Чи я за державність? З а р а з ні, бо я зараз за те, щоб написати книжку під назвою "Ляхоманія". Чи я за поневолення? Ні, бо яраз тому й пишу "Ляхоманію", щоб боротись з польським гнобителством і петлюрівським дурисвітством, яке силкується затигти українців на службу Польщі проти ідеї української державности. Навіть більше: зараз я за писання брошури, котрою проповідувати хочу гайдамаччину яко засіб для визволення і створення української трудової республіки.

Так що логічно беручи, можна збудувати правильні антитези по лінії цілей, чи по лінії засобів, але треба знати, що ніяка антитеза не вичерпує такої проблеми, як державне будівництво, бо є багато моментних цілей і моментних засобів, які лише в грандіозній сукупності, в науково збудованій системі цілей і засобів, ведуть нас до вищих і дальших цілей.

Тому "антитеза" п.Шульгина "державність чи гайдамаччина"? є не тільки логічно-безглуздою, але й п о л і т и ч н о убогою, бо припустім, що ми одкидаємо гайдамаччину і вибираємо державність. Засобів для досягнення мети може бути море, а петлюрівці пропонують лише один: орієнтацію на Польщу, як шлях до державности і то "дуже реальний". Для однієї мети може бути безмежно-багато доцільних засобів і політичне майстерство в тім, щоб їх використувувати всі або кілька крадих, доцільніших. Убогість політики ляхоманів у тім і полягає, що вони вибирають тільки один шлях і то найгірший - Польщі, не доцільний, який навіть не веде до мети, а в протилежний бік.

Монізм в розумінні політичних шляхів - це і є найбільше убожество. Польща і Польща! - закарбували собі на носі ляхомани - це показує, що вони цілком підпорядковані одному чинникові і що вони не мають с в о б о д и в и б о р у ш л я х і в, значить - вони з а л е ж н і від Польщі багато-більше, ніж про це знає українська публіка. З соціології знаємо, що чинників поведінки людей існує безмежно-багато. Чинники використовує людина і згрупування, як з а с о б и до своїх цілей, тому засоби можуть і мусять мінятись в межах доцільности. Засіб і мета мусять бути логічно зв'язані. Не можна, напр. задовольнити спрагу, граючи на скрипці. Між спрагою, як мотивом, метою стремління і грою на скрипці нема логічно-причинного зв'язку. По аналогії: державність, як мета не може бути досягнена орієнтацією на її ворога. Це все одно, як молебінь не є засобом для накликання дощу. Селянин же служить молебінь, наївно думаючи, що між молебнем і дощем є причинний зв'язок. Це думання ми називаємо примітивним. А хіба є логічно-причинний зв'язок між українською "державністю" і її ворогом - Польщею? Нема і не може бути. Петлюрівці ж уперто, по селянсько-забобонному способу твердять, що Польща /ворог укр. народу і пан над ним! / допоможе українцям державу будувати!

Це думання є політично-примітивним. Як п.Шульгин збудував свою "антитезу" "державність чи гайдамаччина", так самі петлюрівці збудували антитезу своєї політики: "Неволя чи Польща"? Оце є абсолютно та сама антитеза: хто хоче укр. держави, той повинен бути за Польщу. Петлюрівці взагалі і п.Шульгин з окрема не розуміють, що між поняттями Польщі і укр. державности нема логічного зв'язку, а взявши політично: українська державність, як мета, і Польща, як шлях до неї, як засіб, - ф у н к ц і о н а л ь н о - п р и ч и н о в о н е з в ' я з а н і. Навпаки: українська н е в о л я і Польща, як суспільні явища знаходяться в ф у н к ц і о н а л ь н о - п р и ч и н о в о м у зв'язку: польські міста панують над укр.

інськими селами і цей зв'язок є соціальний і розрив його можливий лише шляхом соціальної революції. Примітивне думання є те, що висловлює твердження без розуміння функціонально-причинових відносин; це думання диких народів, селян, дітей і взагалі низчих по культурі людських істот. Коли критику на інших П.Шульгин висловлює "антитезою" "державність чи гайдамаччина", то позитивною його антитезою є неволя чи Польща? А логічний зміст і цієї антитези убогий, примітивний.

Тепер пригляньмося ближче до поняття державности у петлюрівців. Петлюрівці ширять нісенітницю, вигадану Сфремовим /як він про це заявив на суді СВУ/, що "нація вище за класи, держава вище за партію".

Коли нам хтось каже: "нація вище за класи", то ми уявляємо, що щось є н а д чимсь. В "теорії нації" П.Славинського ми читали, що п о - н а д класами стоїть власне "інтелігенція", котра і є репрезентантом нації. З того логічні висновки: нація вище класів і інтелігенція по-над класами, яко репрезентант нації, отже - інтелігенція в суті речі є нацією. Коли нація стає державною, то це все одно, що інтелігенція стає державною. Інтелігенція "репрезентує" і націю і державу. А тому, що держава є організація влади над населенням і здійсненням власності на територію, то інтелігенція мусить володіти населенням і територією. Це в голому вигляді петлюрівська ідея державности. Петлюрівці - вороги селянства і робітництва, вважають себе за інтелігенцію, яка й мусить панувати над трудовим людом.

П.Славинський правильно каже, що до нації належать всі її класи. Реально нацією є мовна /лінгвістична/ група, цеб-то люде, що розмовляють о д н і е ю мовою. І ця національна цілість поділяється на частини - к л а с и: А, В, С, Д і тд.

Власність кожної цілості: цілість є б і л ь ш а кожної своєї частини і навпаки - кожна окрема частина є менша цілості, а взагалі цілість рівняється сумі своїх частин. Коли це так /а це є власне т а к/, то й нація, як цілість є сумою своїх частин - класів: нація = А+В+С+Д+Е і тд.

Нація, значить, є сукупністю частин, зв'язаних залежністю одних частин від других, цеб-то залежністю одних класів від других. Коли одні класи зв'язані залежністю, основою на с у с п і л ь н о м у п о д і л і п р а ц і /як напр. поміщики залежать від промисловців/, то це залежність взаємочинності по горизонтальному поділові /одна частина лежить п о р у ч другої/, але ж в дійсності є залежність класів по вертикальному поділові, по лінії підпорядкування одних с и л і других /силі економічній, культурній і політичній/. Отже одні класи в и щ е других класів.

Виявляється, що не нація вище класів, а одні к л а с и в и щ е д р у г и х к л а с і в. Таким чином "догма" петлюрівців "нація вище класів" є логічно н і с е н і т н и ц я, бо цілість /нація/ не є вище, а більша обсягом сукупність /класи А+В+С+Д+Е/. Сума не може бути вищою ані низчою, лише рівною всім своїм складникам. Ні нація не вище класів, ані інтелігенція не п о - н а д класами: інтелігенція в реальному житті служить класам в наймах, за плату і то служить головно б у р ж у а з і і прямо чи посередно /державний апарат/. Служачі ще ніде і ніколи не були в и щ е господаря, тому й інтелігенція н е в и щ е буржуазії, а підпорядкована їй не тільки за страх /за гроші/, але й за совість, з переконання. Так що коли інтелігенція добивається влади, то служить вона буржуазії. Ін-

телігенція в парламентах, в правительствах, в судах - служить панові, буржуазії.

Висловлюючи тезу, що нація є сукупністю всіх її класів, п. Славинський цим самим каже правильно, що ці класи є сукупністю своїх частин. Іншим разом за Сфремовим він каже, що нація вище класів, цеб-то як щось ніби окреме від класів /від сукупності, що творить націю/, інакше кажучи, нація в цім випадку є якоюсь частиною себе самої. Цілість, яка є разом з тим частиною себе самої - це вже якийсь догічний стовбняк, абсурд. Це інше твердження того ж "теоретика нації": нація є сукупність національностей, об'єднаних державно, так що поняття нації і держави зливаються. Нація є держава! Це "французьке" поняття нації і не дарма п. Славинський рекомендував мені повчитись про націю у Ренана і Старосольського, які обидва ототожнюють націю з державою, хоч і один і другий висловлюються ірраціонально: за Ренаном нація є "principe spirituel", а за Старосольським - "Willkür" /несвідома воля/.

Яка нікчемна балаганина петлюрівців з їх "авторитетами" про націю! Гниле середновіччя, схоластика, безтямна балаганина, що не має нічого спільного з реалістично-науковим розумінням суспільних явищ, а в тім числі і нації. Позичено це все у Ренана і... Овсянкіо-Куліковського, який розводив нісенітницю в "Українском Вѣстникъ" /СПБ, 1906р./ про націю, яка складається з національностей і тп. Але яка зарозумілість "теоретика" руської нації, який апломб неучтва, соціологічного примітивізму, газетного блудословія і буржуазного шахрайства в науці! І все з однією метою: "доводити" право "інтелігенції" на панування над трудовими класами.

Він мені ще вказує "авторитет" в теорії нації... В. Старосольського! А я вас одішлю прочитати твори Драгоманова, у якого треба повчитись одрізняти націю від держави, або хоч-би у проф. С. Дністрянського, який повчить вас про те-ж саме /"Загальна наука права і політики", Прага, 1923р./.

Подумаеш, яка "наука": "нація вище класів"! Безсоромна брехня і в науці і в політиці. Петлюрівці в дійсності шарлатанять: вони ніколи не поставляють інтересів української нації вище своїх класових інтересів! Наша українська нація складається з 92% селян, 6% робітників, 1% ремісників і ці три групи становлять 99% нашої нації. Класові інтереси цих трудових груп, як інтереси подавляючої більшості /99%/ і є українськими національними, бо по закону великих чисел можна науково-точно сказати, що українська нація складається з 99%, які в своїй сукупності є трудові класи. Інтереси нації - трудові. А ну, панове петлюрівці, поставте тут націю вище свого класу! Ніколи цього не зробите, тому афоризм "нація вище класів", національні інтереси вище ваших інтересів, яко класово-буржуазних - є політичною брехнею, як і безглуздя логічним.

Можете поставити інтереси 39½ мільйонів українців вище класових інтересів кількох десятків тисяч "інтелігенції" /цеб-то буржуазії/? Ні, значить теза "нація вище класів" є брехня. В тім то й річ, що нацією у їх є інтелігенція /= буржуазія/, якої у нас ¼% від всього числа українців, так ось через те й гасло "нація вище класів", через те й жменя буржуазної інтелігенції має панувати і висискувати укр. народ.

Ні, панове: інтереси укр. трудових класів /99% нації/ є вищими за інтереси жменьки висискувачів /"інтелігенції"/.

А то порякують словами бідолашні крутії, щоб одурити селян і робітників, щоб поневолити 99% нації, щоб ця селянсько-робітничая маса клала голову, виборюючи державність для п. п. Шульгиних, Славин-

ських і К^о над мільйонами трудового люду. Крутіїство не допоможе! Власне чиста наука, соціологія, розкриває не мудре словесне шахрайство реакціонерів, вивертає їх душу на показ перед трудовим людом.

Петлюрівщина аж пиниться від сказу проти соціалістів-революціонерів, які перешкоджають поширювати дурисвітства. І скільки-б помий не виливали ляхомани на УПС-Р, вона непохитно стоятиме муром і кликатиме трудовий український люд на боротьбу з ляхоманами, як во рогами його.

Те саме можна сказати і про друге "гасло" петлюрівців: "держави вище партій". Славинський безсилий зрозуміти вираз - держава є функцією партій. Інтелектуальне убожество і неосвіченість перешкоджає журналістові дрібного розміру розуміти такі річи. Математичне поняття функції і функцією є таке відношення між величинами, що коли одна величина змінюється, то відповідно змінюється і друга. Ця залежність є відношення функції і перемінної. Візьміть тепер державу і партії. Казки про "вищість" держави над партіями, про "містику" і т. п. н і с е н і т н и ц і - це пропаганда панування буржуазії над пролетаріатом і селянством. Славинський просторікує щось про "елементи" держави, один з яких влада, другий - населення, третій - територія. "Державознавці" мусять знати, що й селянська родина має владу /скажім, батька/, населення /членів родини/ і територію /шматок землі/, так і це держава? Якраз ті-ж "елементи" і в родині і в державі. І багато ще є інших суспільних скупин з цими 3-ма елементами, напр. хоч-би поміщицький фільварок, де є і влада і населення і територія! Покажіть мені ріжницю між державою, містом, селом, фільварком, родиною? Не знаєте ви цих річей. Ще недавно "наука" поясняла, що земля стоїть на китах, а кити на воді, а вода на землі і тд. Селяне це й тепер так думають. Так Славинські думають про націю, про державу.

Реально держава - організація влади над населенням, а складається з партій або партії. В ССРСР одна партія є державою, а в ЧСР п'ять чи сім. Партії призначають управу, чи комітет /"уряд"/ для керівництва апаратом урядовців, війська, поліції, через які п р и м у с о м регулюють відносини на свою користь.

Партії, мобілізуючи свій склад з ріжних шарів населення, разом з тим захищають якийсь класовий інтерес, якого досягають через "апарат панування", званий д е р ж а в о ю. І українська держава такою має бути на думку петлюрівців, при чім державою будуть вони, петлюрівці, інакше - радикал-демократична партія та ті, з ким вони порозуміються. А ті, хто проти їх, будуть боротись проти "держави". Це будуть "деструктивні елементи", які-ж не будуть боротись, а лише в де-чім торгуватимуться - то буде "опозиція", з доброзичливою критикою для "держави", цеб-то петлюрівців.

Коли ми силою скинемо петлюрівців /як скинули колись гетьманщину/, то вони кричатимуть, що ми "руйнуємо державу", а ми будемо кричати, що "будуємо державу", а досягши свого, будемо судити всіх, хто проти нас орудуватиме, за кириню, за зраду і тп., бо ми будемо державою, цеб-то організацією влади над "елементами". От це і є вся містика держави.

Науковою теорією є та, що адекватно представляє конкретну дійсність. Науковою теорією держава є та, що розкриває, хто, як і над ким здійснює владу та до чого змушує. Буржуазна держава є тоді і там, коли і де владу над населенням виконує партія чи партії, що захищають сучасне панування б у р ж у а з і ї над трудовими класами, а трудова держава буде тоді і там - коли і де владу возьмуть трудові класи. В цім вся суть державного б у д і в н и ц т в а, цеб-то

організація апарату для примусу всіх ходити стежками, вказаними апаратом влади.

Так що значить: держава вище партій? Ні, в дійсності це значить: державна партія чи партії, що держуть в своїх руках апарат примусу для других, є вища за інші, недержавні партії чи безпартійне населення.

Оскільки петлюрівці мостяться, щоб опанувати населення України і через те стати "державою", то вони й репетують, щоб сугерувати політичних дітей в тім, що вони "державна", вища за всі інші партії, проти якої інші партії не сміють деструктивно виступати, оспорювати владу, вести себе "деструктивно", не відібрати влади. Це і є дійсне значіння гасла "державна вище партій". Державна є функцією партій. Так! Усуньте партії А, В, С, Д, Е, Ф, які складають державу і на томісті залишиться п о р о ж н е м і с ц е.

Наш обов'язок вяснити цей щирець "держави" селянам і робітникам, щоб вони розуміли інтелігентську паламарщину, яку з комичною серйозністю пани Шульгини, Славинські і ин. називають дуже складним явищем, що стоїть по-над всіма партіями - "державою". Містичка, загадковість, іраціональність, абсолютний дух, душа народу і т.п. - це все безтямна балаканина людей, що змовляються проти трудових класів народу. Цю паламарщину проповідують такі "професори", як Шульгини, Славинські і тп., котрі один одного проголошують "авторитетами", "ученими", "спеціалістами", а справді є агітаторами за панування /своє чи своїх панів/ над трудовим людом. Тримаяться замкнутими кастовими кунами, називаючи себе "університетом", "академіями", "інститутами", "науковими товариствами" і фабрикують друковану брехню, під назвою "науки".

Обов'язком українських учених соціалістів є руйнувати цю брехню і працювати для утворення справжньої науки про реальну дійсність.

Вяснивши, що таке петлюрівська "нація", "державна", можемо тепер спинитись на понятті гайдамаччини. Пан Шульгин означає гайдамаччину так: "битись направо й наліво - це й є гайдамаччина" /ст.16/.

Так що, коли в парламенті промовляє, скажім, соціаліст і каже "ми дамо рішучу одсіч претензіям справа і наскокам зліва", то це вже потенціально гайдамаччина. Очевидно, одсіч язиком направо й наліво не буде тією гайдамаччиною, про яку говорить Шульгин. Гайдамаччиною було-б, колиб промовець від слів перейшов до діла, цеб-то, коли до словесних рефлексів прилучено було й рухові та ще через зброю.

Боротьба зброєю, повстання, палення панських фільварків - це є гайдамаччина. Петлюрівці проти неї цілком принципово? Очевидно, як і всі буржуазні балакуни: вони принципово проти всякої гайдамаччини з боку селян і робітників проти буржуазії і проти гайдамаччини 9 мільонів знасилуваних і визискуваних українців проти "західних сусідніх держав". Головно - не можна битись проти польських фашистів, шляхти і інших Шульгинових "сусід". Це рішуче не можна! Бо сусіди кличуть Шульгина, Лівницького і Ко і докірливо-напучують: ну, що це там у вас робиться! Куди ж ви дивитесь - ось наші маєтки ушкоджує ваша гайдамасгузла, підіть укоськайте вашу чернь! Инакше...

Останнього слова "инакше" сусіди можуть не вимовляти, бо з попередніх слів вже зрозуміло, що т р е б а щ о с ь р о б и т и, инакше сусіди погніваються, зменшують або й зовсім відберуть асигновки і - тут вилазить з глибини душі совість і рішуче говорить - "ми тоді не зможемо провадити нашої державної праці"! А державна праця - це іздити, промовляти, листуватись між Парижем, Варшавою і

Прагою, обговорювати "неуспіхи Шаповала і К²", або вживати в Празі... заходів, словом - "репрезентувати" себе на почті, телеграфі, в потягах, готелях, каварнях і засіданнях. Це і є державна робота. Коли на це не дадуть сусіди грошей, то наша "державна" ослабне. Отже треба бути реальними політиками і - брати гроші, а за гроші показувати якусь працю, розуміється, п р и е м н у для сусід. Хіба можна, напр., признати величезну культурну роботу с-рів у ЧСР? Не можна, бо сусіди спитають: значить Шаповал і К² ростуть? Це питання вже несе в собі щось небезпечне, тому треба казати так: та де там зростають? яка там праця? та вони розбігаються і тд. З цього виростає ота п о с т і й н а п о т р е б а очернювати українських людей і їх працю перед ворогом України, постійно подавати щось нове, свіженьке, новий доказ "провалу" противників Польщі і новий якийсь "успіх" їх, служачих, інформуючих. Ось в газеті "Nowy Swiat" читаємо "характеристику" Н. Григорііва: "potworne kłamstwo "Narodowej Rady Ukrainśkiej" podpisal w pierwszym rzędzie znany wyrzutek społeczny, potępiony i napiętnowany przez samych ukraińców-emigrantów p. Hryhorijiw, któremu na zebraniu emigrantów ukraińskich w Pradze /listopad 1929/ udowodniono niesłychane nadużycia finansowe, które popełnil na szkodę zrujnowanych przezeń instytucyj ukraińskich i którego postanowiono izolować, jako "szkodnika" i "człowieka usposobionego anty-społecznie".

Хто це подав - поляк? Ні, це подали у к р а ї н ц і, польські слуги.

В липні /1927р./ ми виробляли пляни Укр. Робітн. Університету: треба ж бо подати якогось реального знання в українські трудові маси, що прагнуть освіти. Здається, діло таке, що проти його може повстати лише національний ворог або буржуазія, що ненавидить ідею просвіти для поневолених і що-ж? В с е р п н і вже в газеті Пільсудзького "Głos Prawdy" появилася стаття, яка знущається з цієї ідеї і "одкриває" мої "таємні пляни" під виглядом робітничих освітніх гуртків організувати проти-польські "bojówki" і тп. Хто про це написав: у й р а ї н с ь к а рука ренегата. Маленька подробиця на це вказує: подано навіть моє ім'я по батькові, а цього вже ні один поляк не знає! Це вже писав той, що знає, як мене по батькові звуть.

Для чого потрібно було українському ренегатові це робити? Щоб по п е р е д и т и польську владу, що, мовляв, с-ри розсилатимуть лекції, вплив їх ростиме, ми проти цього, отже хай польська влада зробить заходи. І заходи дійсно робилися! Трусили уповноважених УРУ, одбирали проспекти курсів, інформаційні брошури, самі лекції, нищили на поштах наклади. Два роки йшла боротьба наших т.т., що друкували лекції, і наших ворогів, що нищили їх. Перемогли вороги, побачивши, що друків не спинимо, тоді вороги просто - заказуємо! Нас ограбовано, освітню роботу припинено. Джерело цього: один полонофіл в Празі написав другому до Варшави, а той одніс в редакцію "Głos Prawdy" новий доказ своєї вірності, своїх заслуг. І матеріально і морально постраждали українські люди в краю і на еміграції. А ота історія з виданням віз на візд до Польщі лише "лояльним" особам, лояльність яких установлювали українці-полонофіли? Щоб не проштрафитись перед начальством, то сіялось через густе сито контролю! І виявилось, що тільки "лояльних" до Польщі пускалося на Волинь чи в Галичину. Цього всього вимагає "орієнтація".

А ми робили навпаки: перед чехами виступали завжди за всіх українців, б е з в и н я т к у і дуже часто навіть за особистих противників. Тому в Чехію наплило кілька тисяч /7-8000/ українців

з-під Польщі, але ніхто не шитав ніколи нікого чи він лояльний до ЧСР, чи він прихильний до УГК, чи до кого з нас особисто.

Н а ц і о н а л ь н а політика наша і п а р т і й н а політика петлорівців на цім яскраво висвітлюються! А п.Шульгин ще лепече, що "нація вище класів". Ні, н е п р а в д у говорите. А доноси чехам з боку петлорівців? Та один факт доносу Березюка на Український Комітет чого вартий: як в комітеті с-ри переходять зброю, як організують "tluru" для нападів у Польщі на банки і т.п. І трус був, і поліція переконалась, що весь донос брехливий і тому й показала його комітетчикам. І що ж: писала його донощицька рука полонофіла Березюка. І багато ще гнусности роблять люде, одні з яких переконані, що Москва, а другі, що Польща більше любить Україну, ніж ми, що десятками років працюємо для неї і страждаємо за неї. Тому на нас помії, а для поляків чи москалів - гимни, докази, целікатности і тп.

А тепер нам з висоти полонофільської преданости Україні кидається: гайдамащина - зло.

Пан Шульгин вказує "поруч з цією конструктивною політичною силою /"уряд УНР, радикал-демократ. партія і величезна більшість нашої політичної еміграції" М.Ш./ існують і сили деструктивні, руйнуючі сили, що праотців своїх мають серед колишніх гайдамаків. В свій час найбільше ця течія виявлялася в С-Р-івській партії /хоч були там і інші елементи/, нині цей напрям /принаймні за кордоном/ репрезентують так звані "націоналісти" /дарма, що с-ри були крайні ліві, а "націоналісти"-фашисти крайні праві/, ст.7. Розуміється, в дефініції гайдамащини у п.Шульгина велика односторонність. "Бий, риж" це вульгарне поняття гайдамащини.

Українська партія Соціалістів-Революціонерів ставить питання и н а к ш е.

З історії відомо, що визволення поневолених народів ніколи не приходить без фізичної боротьби, без озброєного повстання, б е з в і й н и.

В програмі Драгоманова, Подолінського і Павлика І вересня 1880 року сказано:

"Ми не можемо тут розказати подрібно способи, котрими треба доходити, щоб сповнились оці наші бажання. Виступаючи з письменством, ми тим вже показуємо, що не відхиляємось від мирної праці для громадського поступу наперед /прогресу/. Тимчасом ми не маємо марних надій. Нігде й ніколи докорінні зміни громадського життя не робились тільки мирним поступом. На Україні ще може менше, ніж де инде можна сподіватись, щоб начальства й панства по волі зречлись свого панування й через те простому народові на Україні не об і й т и с ь б е з о р у ж н о г о б о ю й п о в с т а н н я /р е в о л ю ц і ї/. Тільки це повстання передасть в руки хліборобських і робітницьких громад і товариств сили природи й струменти, потрібні для здобутку. Щоб же старі панські стани й начальства не змогли потім захопити в свої руки знов що з громадського добра й не поновили свого панування, -

т р е б а , п р и п е р ш і м с л у - ч а ю , с к а с у в а т и д е р ж а в - н е в і й с ь к о й п о з а в о д и - т и г р о м а д с ь к е к о з а ц т - в о /міліцію/, в котрому б кож - н и й г р о м а д я н и н м а в о р у - ж ж я і з н а в з н и м о б е р т а - т и с ь".

Визволення низчих суспільних класів і поневолених націй не можливе без озброєного повстання - це є основа всіх основ тактики: української, визвольної, національної і соціальної.

Коли українські політичні діячі стануть політично-грамотними, тоді вони зрозуміють становище України і тоді зрозуміють Драгоманова, як єдиного діяча з доби камінярства, що став на ґрунт соціологічного розуміння суспільства і завдяки цьому зрозумів механіку суспільного процесу на Україні, а з того вивів засади визвольної програми. На жаль, не вдалось Драгоманову викласти систематично теорію суспільної структури і процесів України, але й з його публіцистики можна не раз видобути цінні узагальнення щодо цих проблем.

Перехід через політичну лабораторію Драгоманова дуже допомагає зрозуміти ту висоту, якої він дійшов, як політичний мислитель, але до цієї висоти не піднялось ні слідуюче за Драгомановим покоління, ні сучасне, тому й можете зустрінути у нас різні політичні течії з примітивним уявленням України. Особливо безнадійною є оця течія "радикально-демократична" і психично споріднені з нею навіть пів-соціалістичні з одного і право-націоналістичні течії з другого боку.

Дивно і смішно, а доводиться вказувати, що політичний реалізм можна вивести лише з науково-соціологічного досліджу України, досліджу структури і процесів того суспільства, що живе на українській території. Це вивчення й довело-б до розуміння відносин села і міста, відносин між класовими і національними комплексами. Тільки з наслідків цього вивчення можна дедуктивно збудувати систему цілей і засобів їх досягнення, цеб-то визвольну програму. Без того все фантазії і дрібний емпіризм, топтання на місці та постановка таких антитез, як ми оце зараз розбираємо. Скажіть і докажіть, чи може бути селянська і робітничка нація визволена без революції, озброєного повстання?

Хіба ви не знаєте, що на цілому світі міста панують над селами, а ніде нема навпаки? Хіба не знаєте, що на всіх укр. землях українці не тільки меншість в містах, але й меншість, що стоїть в низчому шарі міст, цеб-то типологічно меншість примітивна з політичного боку? Тому при такій соціальній структурі і найідеальніша демократія не допоможе: село не може взяти керівництво містами в свої руки, тому нема українцям легального шляху до влади. Містами керують мійські більшості, цеб-то іншенациональні буржуазії. В кого влада мійська - в того й державна. Отже, хоч ми на селах більшість від 2/3 до 4/5, але в містах ми меншість і тому шлях до державної влади нам закритий національною структурою міст. Тому ідеї демократії, дипломатії, стратегії як шляхів до влади у нас політично на цей час безплідні: скільки не ходи на вибори, а влади в містах не дістанеш і скільки не розізджай з дипломатичними розмовами - дарма, бо політичної сили неорганізоване селянство не має; скільки не видумуй "стратегій", а все одно стратегія чужих міст вас перемає.

Здається, історично наше становище безнадійне, бо шляху до державности на своїх землях нам нема. Так, в рямцях буржуазно-капіталістичного устрою нема. В рямцях легальних виборів, дипломатії і "стратегій", які не виходять з ідеї революції, порятунку українському народові логічно нема.

Це могло б бути аж тоді, коли-б українці стали більшістю в містах і перебрали-б владу в свої руки, цеб-то коли б українці перебрали функції промисловості, торгівлі, організації науки і виховання нових поко-

лінь та організації мистецтва. Перебрати міста в свої руки можна лише з перебранням вказаних соціальних функцій міста, це значить: організування села і міста піднесли-б українців на рівень **с и л и**.

Коли це може бути? За 50 літ або... ніколи. Адміністративна техніка сучасних держав досягла величезної сили, якої політично відсталі українці просто не розуміють і тому перемогти її не можуть. Коли так /а це власне є так/, то може статись, що за 50 літ Європа стане федерацією і тоді вже ідея державної самостійности народів в сучасному зміслі буде абсурдом.

Українські політики не думають, чому селяне можуть 500 літ сидіти покірно в неволі, в кріпацтві і не можуть вибитись з неї. Це факт першорядної ваги для всіх тих, що серйозно ставлять питання про визволення України і утворення держави. Покірне, пасивне сидіння селянства гарантує нам і дальше перебування в ярмі. Це характерний і страшний факт, що в Галичині постраждало під час пасифікації 15000 українців і... ні одного поляка: українці навіть не захищались від насильств і понуро-пасивно дивилися, як польські банди насилували їх жінок і дочок та нищили майно. Коли так буде й далі, то чи визволення можливе? Ні. В рямцях "пасивної демократії" не прийдемо до влади, до державности.

Не хотілось би ухилитися на-бік, щоб кинути жмут світла на це питання - про причини пасивности величезних поневолених людських мас, які сотнями років можуть терпіти неволю. Але треба. Українська соціологічна література так убога, як і українська "інтелігенція", що або не знає про існування соціології, або хоч і чула про це, то в своєму неуцтві і пониженні висміює науку, як темний селянин глузує иноді з "панських вигадок". Тому й не зустрінете в українській політичній літературі, щоб українець роздумував над питанням: чому десятки мільонів пасивні? Але характеристики чуєте: хлоп лінивий, п'яниця, природа така, вдача, національна прекемета, неморальність то-що.

Коли така вже вдача, природа, прикемета, то висновок з цього один: природного закону не змінити, а тому з неволі і не вийдемо. Хто думає, що пасивність є "вдачою", ті музіли-б зрєктися надій на визволення і відмовитись від безплідного заняття "українською справою".

А справді річ не в тім.

Пасивним, цеб-то з слабкою системою акцій і реакцій, буває індивід через багато причин, але щоб пасивною була ціла нація, цілих 40 мільонів! Навіть більше: в Азії і Африці, Австралії та Америці пасивними є сотні мільонів. Он в Індії 120000 англійців панують над 325 мільонами пасивних людей! Вони такими вроджені? Хіба вроджена в одних націй активність, а в других пасивність? Коли в р о д ж е н і, то це значить "закон природи", якого люде змінити не в силі, тому неволя індусів детермінована природою і нації на визволення марні.

Неправда! Говорити про "вдачу" можуть тільки люде, що над цим питанням критично не працювали, а сліпо приймали писання попередників. У нас з цим питанням просто лихо! Навіяло колись з Німеччини до нас через Москву гердеріянство з його думкою про "національний дух", загніздилось, отруїло думку ще й московське "славянофільство", ідеї якого несвідомо заввоїли українські піонери, українофіли, що таки чимало блуду напустили в убогу голову українського "інтелігента". "Типології" Костомарова, Антоновича аж до сучасних інтелігентів включно - це непроходима тьма забобонів на тему про "національний дух", "вдачу", "національний тип" з шуканням "ріжниць" української "вдачі", щоб на ріжницях збудувати ідею "самостійности"

національного типу. "Самостійність" цю знаходили часто в писанках, вишивках, килимах, плахтах то-що, але може не помічали того, що "самостійність" справді є, "ріжниці" величезні в іншому: москалі панують над українцями, поляки - те-ж, жиди - те ж, навіть румуни, мадяри! Кого не візьми, то й одріжняється! В Галичині вже 600 літ одріжняються: поляки "здібні" панувати, а українці "здібні" їх слухати, покоряться, на їх працювати сотнями літ, як кріпаки. Хіба ж це не самостійність двох типів? Так що хто хоче обов'язково знати ріжниці у "вдачі", той може легко це бачити: ми вдачою раби, а інші пани. І це має бути так і далі, як "вчать" всі попи й церкви українські; так бог дав, так створила природа сотні мільонів людей, сотні чи тисячі народів.

Отake меливо мелють попи, церкви, інтелігенти і політики, але їм і не в думку, що це все безглузді вигадки і... продукт соціальної структури. Соціальна ж структура є діло людське, тоб-то історичне: раніш чи пізніш люди зробили такий чи інший крок, а з того наслідки на сотні літ! І тепер ми й стоїмо перед фактом, що соціальна структура фабрикує тип п а с и в н о г о у к р а ї н ц я, раба. І це буде так довго, доки структуру цю не буде перероблено. Як іде ця фабрикація пасивного українця!

Автоматично.

Секрет цього механізму відкрила і науково пояснила сучасна експериментальна психологія /рефлексологія/. Емпірично /з досвідом/ ми знаємо, що організм людини виробляє в собі захистні реакції на основі діяльності емоцій "приємності" і "болю", задоволення і незадоволення. Часто повторювані рефлекси /відрухи/ тіла виробляють з в и ч к и, як постійні і несвідомі рефлекси.

Це вилно добре на дитині, у якій ще нема свідомости. Дитина хапає рукою за вогонь, але коли опечеться, то руку відсмикує. Кілька разів цей досвід - і дитина вже не хапатиме вогню! Це утворилася /несвідомо/ захистна звичка. Механізм її такий: спринявши очима вогонь, дитина відчує емоцію небезпеки /це був раніш "біль", "незадоволення"/ і в ній відбудеться захистний рефлекс - "повстримання". Організм пристосувався до вогню. У дитини на вогонь була і голосова реакція - к р и к, з яким зв'язана емоція болю. Крик у дорослої людини замінений вже словом, м о в о ю. Так от на людину однаково впливає /викликає рефлекс повстримання/ чи сам вигляд вогню чи с л о в о "вогонь". Коли в театрі або якому іншому стовпиці хтось крикне "вогонь", то хоч вогню ніхто й не бачив, але кожен людину пройме емоція страху /рефлекс небезпеки/, всі рухнуть тікати, утворюється стан "паніки", стовпляться, подушать дітей, жінок і слабших. Чи справді сам огонь нагнав такого страху? Ні, лише с л о в о "вогонь". Яку роль заграло тут слово? Воно заграло роль п о д р а з н и к а, який викликав емоцію с т р а х у з током силою, натеп-то люди бачили вогонь. Чому? Тому, що колись раз-два-три в житті, коли ми торкалися огню, коли виникав біль, коли утворювався механічно рефлекс о д с м и к у в а н н я руки і т і к а н н я від огню - тоді лунало і с л о в о вогонь. Зореве сприйняття огню /назв'їм буквою З/, емоція болю /Б/, рефлекс тікання - страх /С/, звуковий рефлекс, слово "вогонь" /В/ відбувалися р а з о м і тому зв'язались в одну н и з к у рефлексів З+Б+С+В, які відбуваються разом, як звичайний зв'язок - з в и ч к а, тоб-то автоматичне повторення всієї низки рефлексів, зв'язаних з явищем "вогонь". Цікаво те, що який елемент цієї низки торкнеться, подразнити, то відбудеться в с я н и з к а зв'язаних з ним рефлексів! Гляньте на вогонь /З/ і зараз же за цим розгорнеться низка рефлексів: Б+С+В. Або навпаки: гукніть "вогонь" /В/ і зараз же

розгорнеться навпаки: С-Б-З. Характерно, що вогню ж і нема, а люде ганяють похололиво очима за вогнем. І буває, що сила переживання така велика, що "п о б а ч у т ь" вогонь, хоч його й нема /галюцінація/.

Так по аналогії відбуваються сотні і тисячі рефлексів щодня, при чім наша м о в а грає роль подразника, який викликає переживання, зв'язані зі значінням слів. Не тільки мова, а кожний предмет, який бачимо, викликає в нас переживання, що з ним зв'язане від першого сприйняття. Що частіше ми сприймали, те стало з в и ч к о ю, відбувається в нас автоматично - воно в и х о в у е нас, цеб-то механізує нашу поведінку; а всі наші звички, як низки певних рефлексів, або як системи цих низок механізують нашу поведінку, утворюють з нас певний т и п. Що лежить в основі типу? Ч а с т е п о в т о р е н н я я к и х о с ь з в и ч о к /низок несвідомих рефлексів/. Коли у нас найчастіше викликається емоція с т р а х у, /коли ми всього боїмося/, то нас називають типом похололивим; коли найчастіше викликається емоція г н і в у, то ми стаємо типом сміливим, нахабним, відважним, "скаженим". Чотири головні емоції керують нами: сум, радість, страх і гнів. Фізіологічно "сум" і "страх" близькі між собою, як "радість" і "гнів". На емоції страху ми бачимо з в и ч к у /низку несвідомих рефлексів/ проти вогню. Але можна простежити і багато інших прищеплених до неї звичок. Власне на кожній емоції в практиці життя прищеплюється безліч звичок: сум, страх, радість, гнів - це тільки основні джерела руху тіла, але який характер руху буде - це залежить від того, з якими подразниками зв'язана практично та чи інша емоція.

Оскільки політичне життя і вся стійність "соціальної структури" зв'язані переважно /не виключно/ з емоціями с т р а х у і г н і в у, то трошки спинімся на їх.

Селянська родина так виховує дитину: вона прищеплює їй до емоції страху всю практику життя! Перш над усе командує мати: сядь, встань, ляж, піди, роби те, а не те; те можна, а те не можна. Кожне слово матері грає роль подразника для виконання емоція с т р а х у. Цим шляхом у дитини витворюється маса з в и ч о к, підкладом яких є с т р а х. Дитину лякають передовсім б о г о м, попом, жандармом, татом, паном, вовком, відьмою, мавкою, духом, учителем, інспектором, папою, митрополитом, п о л я к о м, стражником, циганом, жицом, д і д и ч е м і тд. і тд. Всі ці предмети, як у прикладі з "вогнем" грають роль п о д р а з н и к і в, що викликають емоцію с т р а х у. З кожним з цих подразників зв'язується багато примет, що викликають більшу чи меншу ступінь с т р а х у, бо кожний з цих об'єктів може к а р а т и /викликати б і л ь/. Почуття страху є основою для того, що називається авторитетом. "Авторитет" спочатку є мама, тато, а потім учитель, жандар, економ, дідич, піп, єпископ, цісарь, бог і тд. Авторитети все більші і більші. Цілі системи авторитетів. Першою фабрикою виховання є родина, потім вулиця, потім церква, школа, військо, фільварок, фабрика, бюро, професійна скупина, партія, держава! Індивід, обертаючись в цих оточеннях, набирається д о с в і д у, йому прищеплюються з в и ч к и: рухові і словесні! Слово, рух, зорове вражіння - це головні три механізми утворення звичок. Які ж звички прищеплюються - це залежить від о т о ч е н н я. Українська селянська, робітничка, пів-інтелігентна родина системно виховання будуть емпірично на емоції с т р а х у, викликуваного карою. На ідеї страшних пекельних кар основане виховання, що дає церква. Тут найбільші, найстрашніші карі - в і ч н и й в о г о н ь! Живцем палитимуться "грішні" /не виховані/ в і ч н о! На карі основано виховання в ш к о л і. Ще й тепер в школах б'ють

дітей, щоб викликати реальні емоції страху і до їх прищеплювати низку рефлексів, потрібних для "учителів". На карі збудовано виховання у в і й с ь к у. Але найбільша система терористичного виховання утворена державою з її апаратами: військо, суд, поліція, закон. Закони - це системи дозволених і недозволених вчинків! За недозволені вчинки положено "санкції" /кари/. Поліція стежить і порушників карає або сама /за "дрібні" злочини/, або віддає в руки "правосуддя", де пильно розбирають: хто, де, коли, як і що вчинив, а з того висновок /"вирок"/ про кару чи звільнення від неї. Законодавство є системою контролю людської поведінки: хто не досить "вихований" родиною, школою, церквою, того "довиховує" держава з своїм апаратом "права", поліції, суду і тп. Церква контролює поведінку так зв. "моральними" нормами, а держава "правними". В порівнянні з церквою і державою виховничий вплив інших оточень значно менший, не виключаючи родини і школи, не кажучи вже про професію, бюро, партію і ин. оточення. Вплив держави оснований на емоції страху, викликуваній системою кар, що практикує кожна тверда влада. Найтвердіші влади - деспотії керують терором, цеб-то постійною жорстокою системою кар. Терор є основою капіталістичного суспільства: насильство у всьому!

В основі так зв. сучасного "виховання" лежить емоція страху, але і так зв. "керівництво" державне і церковне основане на системі фізичного терору /держава/ і психічного /церква/, діяльність котрих основана на вироблювані і прищеплювані людям по д р а з н и к і в, що викликають страх. Це в першу чергу норми "права" і "моралі". Кожна норма обрахована на те, що діятите, як слово /звуковий подразник/"вогонь": скарав його - і індивід рухається в потрібному напрямі під страхом карі, що з даною "нормою" звязана. Не вбивай, не крадь, не бреш, не насилуй і тд. - ці норми грають роль: викликати емоцію страху. Правові норми грають страшну роль! Хто видає їх, чи їх нагадує комусь, той переживає емоцію гніву /"волі"/ чи її модифікації, а хто виконує їх, той переживає емоцію страху. Це значить, що з нормами звязана в одних індивідів /керуючих/ инша система рефлексів і переживань, ніж у підвладних. Правове виховання керуючих цілком инше: волеве, з підкладом емоції гніву, з словесними рефлексами "волевого" характеру, а в підвладних - навпаки: що у керівників основане на емоції гніву /і волі/, те у підвладних - на емоції страху і упокорення.

І тому це два цілком инші типи: одні наступаючі, волеві, а другі перелякані, покірні, одні активні, а другі пасивні. Соціяльна роль права - колосальна! Право тримає в рівновазі суспільну структуру, цеб-то одні класи панують, а другі слухають їх.

Розуміється, є ще багато допомогових засобів "виховання":

1. економічні - це засоби керувати інстинктом живлення і пануючі класи, монополізували собі засоби живлення /землю в першу чергу/ - цим керують людьми, у яких засобів нема; інстинкт живлення керує людьми безпощадно.

2. Культурні - пануючі класи мають в порівнянні з підвладними величезний апарат культури: багату мову і думку, цеб-то безмірно кращу систему голосових і мислительних рефлексів; селянин має пересічно 800-1000 слів /доросла селянка на Півкарпатті 400-500/, пів-інтелігент 2-3 тисячі, середній інтелігент 5-6 тисяч, вищі інтелігенти 7-10 тисяч, а визначні майстри слова до 15-16 тисяч слів, а це вказує на цілком різні системи пристосування до жи-

ття: а к т и в н і с т ь, будучи мінімальною у белянина, росте по скупинах в міру збільшення числа словесних рефлексів і їх систем, тому: пануючі класи а к т и в н і, а підлеглі п а с и в н і, як різно-виховані типи;

3. п о л і т и ч н і - розподіл людей на керівників і підлеглих виховує їх цілком инакше: одні стають а к т и в н и м и, а другі п а с и в н и м и.

4. И н ш і з а с о б и, а з їх один дивовижний - г і п н о з. В своїх лекціях про наповнення я старався на основі сучасної літератури вяснити роль н а п о д о б л е н н я. Воно є проявом г і п н о з у, цеб-то автоматизму і пасивності. Низчі класи у великій мірі перебувають в гіпноідному стані, що спричиняється о д н о м а н і т н і с т ю життя, бідністю, вражінням, алкоголізмом і ин. В розподілі суспільної праці, в розпаді суспільних агрегатів на село і місто, в різниці кількості і якості культурно-мовних рефлексів коріниться причина п а с и в н о с т и низчих класів, і а к т и в н о с т и - вищих.

Оскільки український народ є на 99% селяни, робітники і ремісники, а на 1% дрібна буржуазія і інтелігенція, то все, що відноситься до вяснення пасивності і активності, відноситься до у к р . н а ц і ї: вся вона є низчим шаром суспільства і т о м у п а с и в н а, паралізована вихованням, основаним на тім, що мова і оточення постійно викликають емоцію страху і що вищі класи керують низчими /і значить українцями/ методами фізичного і психичного т е р о р у. Українці - це стероризовані історично люди.

Капіталістична система поневолила українців, виховала кілька поколінь рабами, а тепер ці р а б и автоматично виховують покоління за поколінням на р а б і в.

Де відбувається це виховання?

В першу чергу: р о д и н а /селянська, робітнича і пів-інтелігентська, потім ц е р к в а /психичний терор/, ч е р ж а в а /фізичний терор/. Хоч генетично родина є першим оточенням для дитини, але суспільно головним і найважливішим чинником рабського виховання є ц е р к в а. Потім д е р ж а в а. Потім с е л о й р о д и н а.

Ц е р к в а, д е р ж а в а, с е л о, р о д и н а - ось ті оточення, що з низчих класів виробляють рабів. Низчі класи в кожному суспільстві є жертвою с о ц і я л ь н о г о в и х о в а н н я, що провадить церква, держава, село й родина. Оскільки українці є членами низчих класів - тому р а б и і п а с и в н і. Р а б с т в о є не тільки зовнішній факт, але головно внутрішній. Раби не ті, що заперті під замком у тюрмі, а ті, що думають, що неволя є нормою їх існування, яку їм означив бог, цісарь, уряд, начальство, дідич, піп, учитель, мама і тато.

Щоб сучасний суспільний устрій тримався, то все соціально виховання мусить бути основане для низчих клас на емоції страху, цеб-то на психичному і фізичному терорі.

П о м і щ и к и і б у р ж у а з і я, д у х о в е н с т в о і д е р ж а в н а б ю р о к р а т і я - це є головні скупини терористів, що льо охороняють капіталізм, як систему визиску праці поневолених. Розуміється, ще й вільно-фаховецька інтелігенції належить до цих паразитних скупин. Загалом - це м і с т о, де скупчені пануючі гурти. Селянство, пролетаріят, ремісництво - це трудові групи, на яких живе місто.

В суспільствах о д н о - н а ц і о н а л ь н и х село і місто мають ще якийсь звязок культурний, але все одно село бунтує, бо гине під грабіжницьким режимом міста. Але де село і місто різнонаціональні, як на Україні, там доля села ще більш трагічна - воно

не має надій навіть на поліпшення, коли не визволення. Страшна соціально-неволя - його доля.

Жах, визиск, обмеженість в культурі до стану дикуна, виховання в страху - все це передумови пасивності і рабства. В цьому є відповідь на питання: чому 40 мільйонів українців пасивно гине, чому під час пасифікації поляки насилували, били, знущались, а українці - дивились, як сиуті страхом раби, скіглили і... не реагували! Патріоти фотографували жертв... І тепер в Європі, де всі народи пишуть і друкують про свою працю, з добутки, то українці... репродукують фотографії побитих заців і жалібно скіглють, показуючи свої поранені, понівечені зади. Жахно... можна одурити, задихнутись від огиди. Можна задихнутись і від розпучи, коли навколо тебе ходять, нишпорять, нюхають безмежно полохливі і підлі раби, що цвіркають словами, насиченими жахом перед панамі. Українська "інтелігенція" - це раби, часто огидніші в своїй залежності від чужого панства, ніж селяне і робітники. Ні один селянин не напише такої гідоти, як пише п.Шульгин і інші слуги чужих панів. По гідоті з писаниною Шульгина конкурують лише писання українських прихильників Москви: що пишуть Багалії, Лозинські, Петрушевичі, Христюки, що заявляли на суді СВУ підсудні "радикал-демократи", "соціал-демократи", "націоналісти" - це один жах, упокорення, моральне спадлючення!

І головно: ці раби є продуктом оточення.

Вони так себе ведуть і на еміграції! Послухайте лише, що вони говорять про чехів, як їх бояться, як бояться від однієї уяви! І як ця уява наповнена стимулами і рефлексамі рабства! Ви подивіться, як замовкла, принишкла укр. професура, прищулила вуха лише через одне слово якогось чеського урядовця, що "емігрантам не можна займатись політикою"... Худоба замовкла, ремигає, а коли й заворушиться, то щоб ткнути на когось з українців, на кого вкаже чеський урядовець, що він не бажаний. У мене є багато фактів-доказів, як українські раби на один шепіт з якогось міністерства якихсь урядовців тікали з Соціолог.Інституту, бо... я і с-ри почали чехам меморандум проти знущань з українців! Чеські урядовці цим, розуміється, не задоволені і вказують на мою "небажаність", але хто наввипередки спішить підкреслити вірність чеським урядовцям? Українські "борці за мрії", "поважні"... жахляки і раби, виховані в царській Росії, цісарській Австрії.

І сумно, і гідно!...

Українська "інтелігенція" - ці неuki по професії, раби по вихованню, брехуни в мові і поведінці, до того не знають суті неволі України, що заклавши "Протестаційний Комітет" для протесту проти польського катування, в першій деклярації заявили, що всі українські партії... проти терористичних методів, що між укр. партіями нема таких, що захищали-б терористичні методи!

Це і брехня і полохлива підлість рабів...

А українцям нема иншого шляху до визволення, як боротьба проти рабського виховання, основаного на постійному переживанні страхи. Треба розбивати цю систему рабства, утвореного капіталізмом! Як розбивати? На терор може бути лише одна відповідь - терор!

Але не думайте, що на рабів нас виховують лише москалі, поляки і ин. Ні, вони лише користуються плодами виховання, веденого українською церквою, родиною, школою і оточенням.

Хоч як скупо і схематично виклав я про механізм виховання на рабів, але й цей короткий виклад ставить проблему рабства на весь

зріст: пасивність українського народу є ознакою 99.9% українців, що автоматично, шляхом традиції виховуються /власне самовиховують ся/ в родині на рабів, а потім це виховання скріплюється вулицею, школою, професійною групою, військом, а найбільше церквою та державою, які виснуть страшним тягарем над всією суспільною будовою, як організована сила пануючих класів і скупин, сконцентрованих в містах. Церква і держава - це є організована сила буржуазії і поміщицтва, що орудують тисячами технічних засобів і способів "виховувати", щоб-то ломати волю індів і д і в і цілих скупин, які шарами один по одному лежать під ними /церквою і державою/. Ці технічні засоби і способи досліджує тепер "практична соціологія". Коли-б ви познайомились вже з її здобутками, то зрозуміли-б, як і якими засобами керуючі уми панства досягають майже "чуда": меншости керують більшою стямом /чи "соціально", чи "національно", чи "політично" і тд./.

Тоді б зрозуміли, чому п'ять польських жандармів виробляють все, що захочуть на українському селі з 1000 дорослих мужиків! Чому вони могли катувати, бити, замовляти собі харчування, наказувати про постачання їм на-ніч українських жінок і дівчат і чому... українські дорослі "громадяне" приводили своїх жінок, дочок, сестер, в'язаних в національні святкові вбрання на втіху бандитам і, скуті страхом, придивлялись, як бандити насилували їх! Тоді зрозуміли-б, чому українців, як худобу ганяли, змушували цілувати "польську землю", змушували "лаяти Україну", чому прив'язаний до кінського хвоста українець біг десятки кілометрів і, підгонюваний бичем жандарма, виконував усі вимоги ката /"цілує коня в зад", як пише одна укр. газета/.

За останні роки найганебніше, що було в українському житті - пацифікація і те, як її описували укр. газети! О, ці нещасні раби на селах і в газетних редакціях! Ні ті, ні другі не знають, чому вони такі рабські-перелякані, чому домінуюче переживання у їх - страх. Вони не знають, що такими їх зробила українська родина, українська церква, українська школа, українська редакція, що є майстернями і фабриками рабів, але ці фабрики і майстерні засновані їх підприємцями-власниками: капіталістами і поміщиками польської, московської, жидівської, угорської, румунської, німецької, а тепер ще й чеської національності. Вони б зрозуміли тоді, що найголовнішим ворогом з усіх ворогів нашого народу є капіталістичний устрій суспільства.

Раби ж до того вже вимуртовані, що навіть вірно служать капіталізму, будучи ограбовані ним матеріально і духово, знівечені психично, і кидаються ображені на кожного, хто їх пана критикує і домагається визволення їх од його. Не треба дивуватись, що петлюрівці служать Польщі: їй служать фактично всі, хто іі боїть ся, хто водить дочок на втіху польським бандитам, хто цілує в зад коня, на якому їде польський бандит, хто надіває святоче національне вбрання по наказу бандитів, хто пише підленькі статті в рабських газетах, хто вірує в "настирський лист" єпископа Хомишиного, що всяка власть /в тім числі польська й большевицька/ від бога, хто зиркає переполошеними очима і метушливо переконуює скрізь і завжди, що треба мати "холодний розум", "зимну кров", лякається сам і залюбує інших, шепочучи синіми губами рабські фрази про "дійсність", "обставини", хто скрізь і завжди замість об'єктивної дійсності підсовує завжди свою суб'єктивну дійсність, свій страх і ним заражає других /суггестивна сила емоції велика!/- так всі ці невідомо служать Польщі! Вони одріжняються від петлюрівців і від Хомишиних лише тим, що служать не свідомо, вже як готові,

препаровані раби, "виховані" на це родиною, церквою, школою і тд. Ми далекі від того, щоб вважати за полонофілів тільки петлюрівців! "Полонофілом" є кожний раб навіть тоді, коли він в куточку лесь менше про свій "патріотизм" то-що. Петлюрівці є не лише полонофіли, але й л я х о м а н и, оскільки вони вже своє рабство оправдують свідомо, зробили з його ідеологію і політику і активно наступать на українську нещасну масу та прищеплюють їй ще нове переживання - відданості Польщі. Рабське виховання, властиве низчим суспільним класам, є сприятливим ґрунтом для вщиплювання ще й почуття "симпатії" до ворога, "прихильності", яка розвивається в словесну і політичну "орієнтацію".

Українське суспільне буття виховує масу в рабстві. "Інтелігенція", що виходить з цієї маси, дуже заражена рабством. Оскільки інтелігенція, виходячи з низів, піднімається в верхи, здобуває ще й певну частину не-рабських імпульсів, то українська інтелігенція в порівнанні з селянами і робітниками є а к т и в н о ю, а в порівнанні з чужим панством є п а с и в н а і р а б с ь к а. Мало хто - лише особи з могутим темпераментом і взагалі дужим "біологічним фондом", виходячи з низів, перемагають прищеплене рабство, поступово звільняючись від одних прищипок і засвоюючи нові /протирабські/.

З того всього кілька висновків: проблема відродження українського народу по суті є проблемою соціального перевиховання! Це перевиховання досягається багатьма способами:

а/п е р е м і н о ю п р о ф е с і ї - повидання хліборобства - найсильніший спосіб для індивідів але він не може бути універсальним, бо хліборобство, як професія мусить існувати, а тому треба брати глибше:

б/п е р е б у д о в о ю о т о ч е н ь, цеб-то логично - зміна суспільного устрою, що вимагає радикальної зміни відносин між с е л о м і м і с т о м, а це в свою чергу звязане з проблемою зміни к а п і т а л і с т и ч н о г о у с т р о ю.

в/Посійного збільшення культурних в и т в о р і в, які служать, як подразники для розвитку нових звичок і психологічних типів.

Розвиток н а у к и, особливо науки про суспільство - це найсильніший спосіб перевиховання, оскільки з ним звязане методичне і планомерне вщиплювання інших рефлексів, ніж ті, що викликає в нас оточення.

Але ще дужчим способом перевиховання є о р г а н і з а ц і я колективів, цеб-то методична організація рухових рефлексів.

Весь суспільний устрій тисне на селянство і інтелігенцію в напрямі розпорощення, атомізації індивідів і тому тяжко організуватися в нас, і так легко йде організація п а н у ю ч и х ш а р і в.

Переломовим же способом перевиховання є т е р о р. Перш над усе ті, що здібні опинатись, протестувати, битись - це єдині люди, що творять відродження. Зрозуміло чому: вони в своєму оточенні являються чинниками /"подразниками"/, що викликають до життя емоції гніву і до них прищиплюють проти-рабські переживання. З досвіду відомо, що присутність однієї сміливої людини часто обертає гурт рабів у вояк /явище сугестії/. Коли-б підчас польських звірств хтось о д и н одважився рубнути сокирою бандита, то це-б зелентризувало масу, яка-б через момент обернула б на січку сотні бандитів! Ось чому влада відбирає з б р о ю у населення: зброя є чинником викликання емоції гніву! Людина з револьвером в кешені і людина без револьверу - це два протилежні світи.

Тому й цензура забороняє різку критику на владу, бо кожний вираз має нову сугестивну силу, як подразник емоції гніву - цієї ру-

шійної сили всіх протестів, бунтів і революцій.

З н а ю ч и ц е, українці мусіли-б культивувати ідею насильства над ворогом і виховувати цілі покоління в ідеї р е в о л ю ц і ї. Але вони цього поки-що не розуміють! Російську імперію звалив терор с-рів, а революцію 1917р. звалив терор большевиків, од яких фашизм переймає методи керівництва масами способами терору. Досягли большевики сили, досягнуть і фашисти, взагалі - досягнуть всі ті, що пі-дуть на безоглядний терор.

Жахливість цього методу є в тім, що він обертає якусь частину людства в р а б і в: терористи - це ті, що живуть емоціями гніву, раби - емоціями страху.

Як відбувається ця селекція, видно з механіки рефлексів. Зрозуміти це не легко, але керівники це розуміють, коли не теоретично, то емпірично /досвідно/.

Найкраще це розуміють тепер... в Америці і в Москві. Потім у Римі й Варшаві, але все таки Америку і СССР ніхто не перевищив, бо і в Америці і в Москві методи керівництва людськими масами досконало досліджуються теоретично, витворюються плани й програми, як впливати на маси. "Цивілізовані народи" критикують тероризм, але який? О т - в е р т и й тероризм /московський, варшавський, римський/, але вони практикують тонкий, удосконалений, рафінований прикритий тероризм: "психичний". Все замасковано у "цивілізованих" майстерно! "Демократичні" держави - це ті, в яких виховання низчих класів дійшло вже до рівня автоматичного рабства. Найбільшим замаскованим терористом є церква, що досягає нечуваних результатів системою виховання, основаного на обмані. Поруч церкви стоять школи буржуазії, преса, мистецтво, система права і, розуміється, "економіка".

Тупе, неосвічене, дрібне людство масово скінчує самогубством /більше 200.000 річно самогубствує! / під впливом і натиском "життя", цеб-то соціальної системи, утвореної і веденої буржуазією. Відчувають люди "безвихідність" і гинуть: є воля, щоб умерти, а нема волі, щоб жити! Бачите, як ламається найдужча сила - інстинкт самоохорони, інстинкт життя!

Соціальною системою, що основана на визисковій праці низчих класів, взагалі оця система в и щ и х і н и з ч и х класів - мороча. В ній закутий і український народ, як сукупність н и з ч и х класів, підпорядкована сукупності в и щ и х класів, національно чужих. Вищі чужі класи виховують низчих в рабстві, та ще й при допомозі органів, утворених з членів поневолених класів!

Це треба зрозуміти, щоб дійти до правильної ідеї: клин клином вибивають! Всі методи, якими панство виховує підвладних на рабів, вжити пр о т и п а н с т в а, а цим можна добитись і перевиховання рабів в напрямі б у н т у і р е в о л ю ц і ї, які в практиці означають тільки... масовий вибух емоції гніву.

І тому всі ті, що вживають пр о т и п а н с т в а ті методи, якими панство гнобить і поневолює інших - підготовляють революцію. Один "дурний студентик" або "дикий селяський парубок", що палять панські скирти, а потім добираються до панської особи, в сто раз більші політичні реалісти, ніж вся "учена" професорська петлюрівщина, галицька попівщина та інтелігентщина, бо оті "парубки" своїми вчинками приближають революцію, а ці "професори" і "попи" культивують рабство. "Українські партії" і митрополіти, що торік писали відозви проти революційного руху - це є дійсно допомогачі польської шляхти! В більшості несвідомі, але все-таки допомогачі.

З науково-соціологічного погляду приближають українську революцію лише ті, що стали на ґрунт гайдамаччини і терору: большевики і фашисти.

Не в тім річ, що вони мають гнусні цілі панування, але в тім, що вони свідомо чи несвідомо революціонери. Драма в тім, що й вони є в о р о г и українського народу, але вони не помиляються з свого погляду, коли йдуть шляхом активізму. Учені професорі жажляцтва, хоч би як їх було багато, с к а п і т у л ю ю т ь перед отвертими терористами. Те, що ляхомани проповідують б о р о т ь б у проти большевиків, а рішучо виступають проти гайдамаччини, розуміється, глибока с у п е р е ч н і с т ь: чому треба гайдамаччини проти СРСР, а забороняється проти Польщі? Справа ясна: польська шляхта боїться гайдамаччини, бо це є д и н о дійсний спосіб проти неї і тому вона штурхнула своїх ляхоманів на боротьбу проти гайдамаччини, як Москва штурхає своїх українських москвоманів на пропаганду проти всякого активізму українців. Це просто оголено стоїть перед нами: московські ідеологи тероризму, що виробляють плани і програми терору, що терор проголошують за основний великий догмат диктатури "пролетаріату", разом з тим видають в священій жах перед злочинністю тих, що приймають цей догмат боротьби проти...Москви. На суді СБУ большевицькі судді, свідки, оборонці і публіка просто німіли од "негодюванія" перед тим фактом, що кілька укр. студентів задумували братись до терору проти московських бандитів! Ви розумієте: професійні терористи судять інших за те, що ці осмілювались думати за терор! Так і Польща: по селах йдуть улани і поліція з гнусно-середньовічним терором, але разом з тим Польща і петлюрівські її наймити кричать проти "терору" УВО.

Та ж і терору УВО ще не було! Тільки нахвалялись і хвастали, але це вже такий злочин проти шляхти, що шляхта вислала военну екс-педицію, щоб насилувати тисячі. З польського боку це не була "помилка": п о л я к и з н а л и, щ о р о б и л и! Вони знали, що як проїде військо /терористи/ по селах, як змасакрує тисячі, як понасилує жінок і дівчат, то українці покаменіють од ж а х у, а цього полякам якраз і треба: скуті жахом люде ще д е с я т ь літ будуть тремтіти, а тимчасом Польща зробить те, що їй треба в області шкільництва; релігії, кооперації, економіки - поставить всю Хахландію на коліна. І Польща не помилилась: сотнями літ виховувані в рабстві істоти не виявили жадного опору, виконували найдикіші вимоги, слались під бандитів і благали, благали, благали.

Але що для рабів характерне! Вони за кордоном, де поляк їх не досягне, одважились закладати... "протестаційні комітети", які протестували б л а г а н н я м и до тієї Ліги Націй, що віддала їх на спаш Польщі і іншим завойовникам! Присягались, що між українцями нема терористів, благали захистити їх від польських знущань, фотографували і скрізь показували...знівечені зади рабів, перечеислювали скільки тисяч нас побито, скільки і де і яких наших жінок знасилувано, кінськими копитами потоптано і бандитами обезчещено, а головне: доказували, що ми на це все ніяк не реагували, опріч сліз і благань.

Чужинці це все читали і одержали д о к а з: українці - це справжні, вимуштровані раби. Щоб ні один з їх, одержуючи в пику, в зуби від бандита не рубнув сокирою - це дійсно жах! Одні з їх...ховались по лісах, ночували в лозах, в очеретах, а другі...посилали телеграмами і меморандуми до головного штабу європейського буржуазного бандитизму - в Лігу Націй! І були горді своєю шильністю, віддано ре-гіструючи весь жах, всю гидоту свого пониження і показували панам: дивіться, як ми понижені, ростоптані, опльовані, стоїмо перед вами в синяках і в польському харкотинні, рятуйте нас...

О, мука невгасима, сором несвідомий!...

... Таких не визволяють ніде. І не шанує ніхто.

Визволяються лише ті, хто переміг рабство і хапає ворога за пе-

тільки. Визволяються лише ті, що роблять революції, а шанують лише тих, хто підготовляє революції, хто на терор відповідає терором.

Стже тільки ідея революції, як масового бунту, активізму відкриває нам логично шляхи до визволення і розвитку. А це в суті річи зводиться до ідеї модерної гайдамаччини, цеб-то організованої революції.

Тільки зробивши життя чужинців на Україні небезпечним, можемо позбутися ворога, але цю ідею не можна мислити инакше, як активна боротьба, терор, гайдамаччина. Визвольною ідеологією України може бути лише ідеологія революційна.

Це зрозумів з наших попередників Шевченко, а з сучасних груп - лише комуністи, соціалісти-революціонери і фашисти. Звичайно, ідеологій та програм комуністичних і фашистичських ми прийняти не можемо з багатьох мотивів, але сама ідея революційности у цих тецій є правильна.

Нам чужа ідея комуністичної політики через її москвофільство й деякі моменти соціальної ідеології. Ідея фашистичкої революційности нам чужа через реакційно-буржуазну орієнтацію всяких "націоналістів", але думка, що українському народові у визвольній тактиці, нема иншого шляху, як революція, є правильна і науково-соціологічним дослідом цілком потверджується. Найбільш реалістичними в українській політиці через те є і можуть бути лише революційні скупини, бо при всій відданості їх знань про природу суспільства на Україні, все таки вони найбільш адекватно уявляють суспільну дійсність.

Ім бракує систематичного вивчення України з соціологічного погляду, вони виходять з розуміння інтересів часткового /соціальних скупин, на які опираються: пролетаріят в однім випадку, дрібна буржуазія в другім/, а не цілості; вони змагаються за такі форми суспільства, в яких здійснись-би їх виключне панування, очевидно з шкодою і неволею для инших частин суспільства, але що треба признати, що основний характер соціальної структури України вони в і д ч у в а ю т ь правильно в тім розумінні, що шлях до їх цілей може бути в головному лише один - революція.

Вони не знають деталей соціальної структури, не знають характеру, якості, кількості, сили діючих чинників суспільного процесу, - це видно по їх убогій літературі, в якій ще нема й натяку на соціологічний аналіз і синтез. І це їх віддалює від реалізму уявлень і діяльности, загалом - віддалює їх від успіху. Одначе, що до вивчення суспільства, то різні ці групи вже почали працю. Завдяки державній своїй силі, найбільш вхопились за дослід суспільства українські комуністи, які користуються ще й науково-статистичним матеріалом і його узагальненнями з величезної наукової літератури російського комунізму, і хоч комуністів збивають з шляху колись вироблені умозорно /а не науково/ догми, упередження, забобони, односторонности, але де-далі вони перемагають власне неучтво і хоч потроху, але рухаються в напрямі, який їх наближує до політичного реалізму.

Почали працювати і фашисти українські, але здобутків наукової думки у їх ще нема через те, що замість науки у їх ще панує соціальна лірика і примітивна філософія чинности, але прикметно те, що вони хочуть, силкуються зрозуміти дійсність.

Почали, хоч ще дуже слабо, працювати і монархісти, але їх наукова праця має і матиме фатально-руйнуюче значіння для їх руху, бо розкриває їм реальну дійсність - в суспільстві на Україні нема соціальної скупини, котра могла-б стати базою, соціальною основою для розвитку їх руху, нема українських діди-

ч і в! На рад.Україні це проста очевидність, на західних землях є одиниці українських лідерів, невеличка верства куркулів, які в боротьбі з польським поміщицтвом виробляють в собі революційні настрої, що відкидають їх від ідеї поміщицької аристократії, штовхаючи в табор дрібної буржуазії. Для загального поступу наукова робота наших монархистів корисна тим, що підриває їм підставу власного політичного існування, і одкриває очі на утопичність їх напряду, безнадійність їх надій. Об'єктивно беручи, відсутність соціальної бази засуджує наших монархистів на неуспіх при всіх умовах, а тому для українського діла буде тим краще, чим більше вони досліджуватимуть дійсність: в міру цього вони зникатимуть! Чим швидше зникне одна з деструктивних течій, тим краще.

Але є одна українська течія, що не досліджує української суспільної дійсності - це петлюрівці і споріднені з ними течії /напр. соціал-демократи/. Про їх науково-ідеологічну літературу не можна говорити - її нема. Про "статейки" в їх часописах не можна навіть говорити - це примітивний матеріал, насичений віруваннями, забобонами. Уявлення про націю у їх таке, як ми бачили у п.Славинського! Теоретиків суспільного життя у їх не видно. Вони не використали навіть сприятливих умов: по наших високих школах катедри соціології, соціальної політики фактично не функціонують, а з петлюрівських кол несеться глузування, низенький смішок, кпини з соціології. Їх професори переживають жуйку чужого буржуазного лібералізму, міркують "взагалі", але суспільної дійсності не досліджують. Їх політична література майже відсутня: дві-три брошури п.Шульгина наочно ілюструють порожнечу теоретичної думки, ще дуже скаліченої практичним політиканством, яке кинуло людей в таку феноменальну брехливість, крутість, що за ним не видно ні однієї твердої наукової думки. Характерно, що оті їх "лідери" - Ливицькі, Шульгини, Лотоцькі, Славинські, Прокоповичі, Сальські і т.п. - ідеологічно зовсім невинні люде. Не видно у їх того, що так характерне для представників політичних та ще визвольних течій - шукання наукової правди, будівання ідеології - конструювання нового світу на критичному вивченні старого, формулування ідеалу суспільної справедливості, до якого вони йшли-б самі і кликали б інших, а в зв'язку з тим нема й морального горіння якоюсь правдою, нема морального подвигу в практичному житті. Замість цього - крамарське політиканство, незвичайне крутість в щоденності, обертання словами, в яких так і чути політичну оферту, пропозицію, самопродавання. Оце вони й називають "реальною політикою", не помічаючи, що це лише біологія, а не політика. При всіх професорських титулах, тайну виникнення котрих ми знаємо досконало, петлюрівці не інакше, як цинічно-глузливо ставляться до наукової праці інших українців, не переживаючи того почуття, котре можна-б назвати - почуттям цінності культурних витворів. Доказом тому є факт, що утворення високих шкіл, дослідчих наукових установ /Соціологічного Інституту і ин./ для їх є ніяка не заслуга, не цінність, а люде, що це робили, що це творили - найгірші з усіх українців. Ах, ці люде проти Польщі, вони не підтримують "уряду УНР" - тому болотом їх, а того й не розуміють, що якраз з тих кол, що не признають якихсь "урядів" найчастіше виходять творці великих цінностей культури, як це, напр., було в Росії, де культурне щось, поступове, важне, тривале, високоцінне виходило з таборів, що боролись проти "уряду". Це дивовижний факт, але він помітний, що "казьонні" люде скрізь на світі якісь мертві, схоластичні, безплідні в творчості.

Печать квієтизму, лінивого самозадоволення, сибарицтва лежить і на петлюрівцях: роки проходять, а в їх ні одного серйозного дослідю

про Україну, ні одного конструктивного шукання думки, лише тупе глузування з усього, що кипить, надривається в шуканні, стражде в тісноті неволі, мучиться від нерозв'язаних проблем. Ось тому їм чужі і не нависні наші шукання, наша праця; ось чому їх озлобляють наші зкобутки чи витвори; ось чому у їх викликають радісне глузування наші невдачі, страждання і муки.

Ось минає 10 років /7 липня 1931/, як ми розгорнули культурну працю хоч і на еміграції, але для України, /не для себе! ми з тієї праці маємо лише особисті злидні та муки!/, честні люди можуть парохувати чимало діл наших рук, діл, як и м и к о р и с т у ю т ь с я в с і, але які-ж це вартости в очах петлюрівців! Створити Академію, Педагогічний Інститут, Соціологічний Інститут, Гімназію, Видавничий Фонд, різні технічні школи і ин. - це ніщо! Ті, що творили це - ги-ги-ги... Перед чужинцями /поляками, чехами і ин./ петлюрівщина поносить нас, "розвінчує" /той не має "матури", той був "лісовим кондуктором", той "учителішка", той сякий-такий і т.д./.

А що об'єктивно-науковий дослід суспільної діяльності взагалі і української з окрема не веде систематично ні одна українська група, на, окрім нашої - це те-ж ніщо! А для історії залишиться з теперішніх часів те о р і я у к р а ї н с ь к о г о с у с п і л ь с т в а, витворена тільки нами. Ідея української революції від бурхливого емпіризму трудових мас, ведених соціалістами-революціонерами, знаходить в дальшому вираз і в їх теоретично-науковій роботі, яка привела до непохитного переконавання, що лише революційні методи виведуть Україну з тьми єгипетської неволі.

Хоч як я негативно ставлюся до роботи комуністів, але й вони залишають по мимо споми ну про їх злочини і добрий слід в історії своєю гарячою революційною агіцією і ентузіазмом до науки і просвіти. Хоч як я негативно ставлюся до фашистів і націоналістів, як класових ворогів трудового люду, але й вони залишають одну добру річ для історії - бажання революційності... і гайдамаччини. Зле те, що вони тієї гайдамаччини поки-що ще не робили, що лише нахваляються та хвастають, а з нападу на якогось листоношу роблять "приклад революційності", що не знають, де с п р а в д і знаходяться вороги України, але добре, що і вони прийшли до думки, що треба битись революційно за Україну і то за всі її розшматовані частини. Примітивність ідеологічна є основою примітивності практичної. Для революційного діла треба революційної теорії, треба науки і техніки, а цього якраз і нема в "націоналістів", що не знають науково навіть того, що таке є нація.

Але, коли знайдуться між ними люди, що піднімуться на вищій рівень науково-суспільної свідомості, то вони скеруються в бік р е а л і з м у, змушені будуть стати на службу трудовим класам, а через те від слів про гайдамаччину перейдуть до революційного діла.

Розуміється, еміграція значно ослабляє політичну активність людей; замість політичного реалізму тут люди видаються в б і о л о г і ч н и й, який безбожно плутають з політикою. Це помітно на всіх, а для мене повчальче на всіх отих б у в ш и х с-рах, що на еміграції в гонитві за хлібом покинули УПС-Р і розпоршились по чужих таборах. Хоч де-які з їх ще продовжують себе називати "с-рами", але це якраз і робиться з біологічних мотивів: не працюючи для УПС-Р, фактично її зрадивши, ці люди продають титул с-ра там, де можна: там, де йде спекуляція на "репрезентацію" всіх, де вічно складаються "фронт" з різних родів політичної зброї і де для повноти частин, для симетрії будівлі требається утворити ілюзію об'єднання всіх протилежностей в "єдиний фронт". Оскільки УПС-Р має політичний капітал, то в тих "фронтах" приймають с-ровських ренегатів - бо там програми

с-рів не треба! лише треба манекенів, що символічно ставляють с-ров-ську ідею на службу ворогам УПС-Р.

Розуміється, це є біологічний і політичний реалізм, але він якраз і свідчить про відсутність політичного. Вся петлюрівщина є свідомством цього: вона пристосовується біологічно до всіх ворогів, щоб існувати фізично, але свої імпульси інстинкту живлення видає за політичну концепцію.

Ідея ж революційна по суті є проявом ворожості до всіх форм біологічного співжиття: вона відкидає всі форми симбіоза не тільки паразитизм і коменсалізм, але й мутуалізм /х/. Революціонери не хочуть користатися ні Москвою, ні Польщею, ні іншими власниками українського люду, на якому ці власники паразитують, - вони стремлять до усунення паразитизму і навіть коменсалізму.

Революційна ідея не визнає з того користі, коли члени української нації прилучаються до паразитів свого народу і разом з ними висікають свій народ, оправдуючи при тім паразита і будуючи на цім своїм симбіозі з ворогом ідеологію і програму для свого народу. Безсумнівно, що такі "ідеології" несуть в собі тихо прийняте припущення, що паразит має право і на далі паразитувати на українському народі.

Типовими ідеологіями з цього погляду є у нас дві: ідеологія українських комуністів, що Москва має право паразитувати на Україні, і "ідеологія" петлюрівців про те саме для Польщі. Через те ці дві "ідеології" смертельно ворожі взаємно: подивіться, як п. Шульгин на кожному слові підкреслює абсолютну ворожість до комунізму і Москви! Вся ціль життя таких людей - поборювати лише комунізм. За те у їх непомічається те, що роблять сусідні держави. Шульгин критикує навіть "нацифікацію" не так через те, що це шкода українському народові, як через те, що це користь для большевизму! Осць тому прихильники якогось паразита /напр., петлюрівці що до Польщі/ ненавидять в с і х, що проти цього паразита повстають. За те, що ми боремось проти панування Польщі, нас і ненавидять петлюрівці і предають нас: згаданий донос в "Głos Prawdy" на УРУ дуже характерний! Не можна, бачте, вчить українських робітників, бо це вийдуть "војовкі" проти Польщі. Цією ж ідеєю продиктована брошюрка п. Шульгина проти гайдамачини і проти "націоналістів", оскільки ці люде активно виступають проти Польщі.

Але оскільки петлюрівські провідники /не кажучи вже про їх "маси"/ не розуміють різниці між біологічним і політичним реалізмом, то вони й ображаються, коли українці називають їх про д а ж н и м и. Характерна старейка п. Шульгина /про неї докладніше в дальшому розділі цієї праці/ "Прокляті питання", де п. Шульгин розливається жалем з приводу того, що одна українська газета сказала, що петлюрівщина полонофільствує "з а ш м а т г н и л о і в о в б а с и". А об'єктивно це т а к, хоч би як суб'єктивно петлюрівці були переконані в протилежному. Вони-бо не одріжняють біологічних імпульсів від політичних переживань людини. Це і є причиною їх політичного примітивізму. Політична свідомість і починається там і тоді, де і коли людина почне одріжнати біологічне від соціологічного, боротьбу за фізичне існування від політично-конструктивної діяльності. Справжній політична культура виростає при економічній незалежності люди-

/х/ В біології ці поняття означають одну із форм симбіозу, цеб-то співжиття різних порід між собою:

- а / паразитизм - коли одна порода живе коштом життя і тіла другої
- б / коменсалізм - коли одна порода живе з другою, але без шкоди для неї
- в / мутуалізм - коли одна порода користується другою з користю для неї.

ни на ґрунті одріжнювання рушійних сил - біологічних і соціально-політичних і ин. Навчитись одріжнювати в самому собі, що йде з глибин біологічних, а що є справді результатом усвідомлення суспільної реальної дійсності - не легко, ось тому українці не розуміють, чому на випадок війни Мілюков піде за большевиками. Вони це пласко пояснюють "націоналізмом", а справді - Мілюков уже вмів подавляти в собі "біологію" во ім'я "соціології". Я певний, що мілюківці до н о с і в чужинцям на своїх большевиків не роблять, хоч і борються з большевиками завзято.

А чи підуть петлюрівці за с-рами з політичних мотивів? Т е п е р в ж е н і к о л и. З б і о л о г і ч н и х мотивів полізуть до с-рів, коли в с-рів будуть "можливості", але на другий же день побіжать до національних ворогів з доносом на с-рів, що с-ри, мовляв, брудують проти вас. /У нас є лист, в якому один петлюрівець загрожує нам, що він передасть чужій владі фотографію з одного документу - програми української праці на Підкарпатті!/.

Петлюрівці і подібні до їх ніколи не зрозуміють, чому ми їх рятували, візи здобували, в свої установи брали, посади давали, на професорські ролі призначали, а вони... готові задушити с-ра скрізь: про це свідчать і маніпуляції з стипендіями та допомогами в Академії, з візами для скінчивших до Польщі. Це ж тільки петлюрівська психіка додумалась до того, щоб за протест проти походу поляків на Україну у Грушевського за кордоном відбирати у к р а ї н с ь к и й п а ш - порт, виданий українською владою, а не петлюрівцями. Грушевський - організатор укр. наукової праці і історик своєю працею навіки закріпив за собою у к р а ї н с ь к и й п а ш - порт, а петлюрівці в дрібничковій, чисто зоологічній ненависті кидаються одібрати в його паспорт! Автор цього наказу, Петлюра, що зрадив соціал-демократичну партію і перейшов на службу українській реакції і польській буржуазії, в цім наказі обнажив свою дрібничкову душу до кінця. Але що він перейшов до с в о ї х душею, до "радикал-демократів", до Славинських, Шульгиних і ин. - це правильно, бо йому місце природою по законах соціального добору приготовлене іменно там. І вони вхопились за його! Аж смішно, як петлюрівський курятник кудкудаче про його: "президент", "вождь нації", і Гарібальді, і Наполеон і ще якоесь /в цьому смислі рекордна брошюрка п. Короліва-Старого про Петлюру, в якій дано документальний доказ повної втрати почуття дійсності і навіть пристойності/.

Так от ці люди, претендуючи на політичний реалізм, виступають проти гайдамачини, розуміючи під нею революційну ідею українського визволення. Логічно, петлюрівщина цим самим заперечує можливість самого визволення, бо лише з активизму і революції виросте Україна, незалежна і соборна. А для цього треба: революційного виховання, яке можливе через н а у к у і р е в о л ю ц і й н у п р а к т и к у.

Характерне і це, що петлюрівці революційну тактику називають терміном "гайдамачина", який має таке негативне значіння в польській мові.

Петлюрівці вже офарбовують терміни в польській кольорі: гайдамака, гайдамасгузна - це в польській мові синонім бандитизму, очевидно явища розбою во ім'я особистих цілей, отже термін викликає негативну емоцію від слова гайдамачина і непомітно самі для себе ставлять його, як антитезу до позитивного змісту терміну державність. Це значить, що петлюрівці психологічно стають п о л я к а м и.

Тимчасом люд український співає:

Ми гайламаки, всі ми однакі -
Всі ми ненавидим людське ярмо!
Йшли діди на муки, підуть і правнуки -
З а н а р і д ж и т т я с в о е ц а м о .

Тут гайдамаччина ставиться, як вищий вираз соціального життя: жертва собою за визволення народу.

Гайдамаччина є традиція в українському народі, яка означає боротьбу поневоленого селянства проти насильників-феодалів, польських поміщиків. Культивування цієї традиції є умовою духового зросту народу. Що ми не остаточно впали в рабство - це завдяки гайдамаччині в минулому.

Ми тепер розуміємо гайдамаччину глибше: не простий рефлекс одчаю, зневіри, помсти, а продумана, науково обоснована, організована революційна акція. Не мужицький бунт, а організоване повстання всього народу. Не во ім'я механічного переділу майна, а во ім'я організації трудового суспільства без холопа й пана, не примітивного аграрно-релігійного суспільства, а освіченого культурно-поступового /аграрно-індустріально-науково/ суспільства трудової демократії. Знаємо, що вихід в цей новий світ - через революцію, через активизм.

Це наша "гайдамаччина", це наша культурно-історична ідея про новий, кращий, справедливий світ. Трудно йти до неї, треба довго працювати! Це так, але без праці нічого не досягається.

Без праці доробляються хіба тільки проститутки та паразити.

9. "80% ЕМІГРАЦІЇ"

"Більшість, величезна більшість - повторюємо це знов - 80 відс. нашої еміграції /беручи натурально її своєю, а не одну Прагу/ з нами" - запевняє п. Шульгій /ст. 28/.

Що це значить? Це значить, що діло "уряду УНР" є реальне і Польща може бути певна, що має досить українського матеріалу для себе. Ну, а скажіть, од якого абсолютного числа взято оці 80 відсотків? Коли, ким і як було зроблено статистику прихильності до "уряду" Шульгіна? Такої статистики, як відомо, зроблено не було, а тому "80 відсотків" - це гарне число, але фантастичне. Людина, що написала про ті 80%, без умовно знає, що це фантазія та ще й крутійська. Доведеться навести один документ, автентичність котрого ніким не оспорена. Цей документ виник з розмови п. Т. Голувка, директора департаменту східної політики Польщі, який р. 1925-го побував у Празі, відбув розмову у хаті п. Славинського з діячами петлюрівщини і написав свої враження в газеті "Robotnik". Пан Голувко пише:

"До кінця життя не забуду розмови, яку мав у Празі в гурті українських діячів і учених. Це все були люди, що стоять за самостійну Україну і котрі хотіли-б бачити в Польщі свого натурального союзника.

"... Що ви з нами робите - казано мені гірко. Для нас політичних діячів, ясно, що Польща може бути нашим натуральним союзником, але про те не можемо голосно говорити серед української маси. Ті люди, що проливали кров під Замостям, Львовим і Коломиєю, тепер після пекла шикан в таборах, після знущань в установах і староствах не можуть без ненависти і думати про Польщу. Чи знаєте Ви, що авторитет Петлюри нечувано зріс на еміграції після того, як він виїхав з Польщі? Змарнували ви такий сварб, як спільно пролита кров дітей обох народів. Розбили ви нас з нашими братами Східної Галичини і що дали взамін?

Напевно ціла Польща не дивиться з такою симпатією на зусилля Тугута оздоровити відносини "на кресах", як ми, бо

боїмося, що в анархії, яка там може виникнути, вдруге згубимо нашу ідею, як згубили її в проклятій польсько-українській війні за Львів. Обіцяли український університет у Львові. Ми з цілої душі хотіли тому допомогти, посередничали, бо знали, що це внесе заспокоєння в польсько-українські стосунки в Східній Галичині. Бачимо, що ще раз одурили нас, що мали рацію галичани, кажучи, що то bluff на загальні збори Ліги Націй. Во ім'я чого все те робите? Во ім'я чого одпихаєте од себе український народ, народ 40-мільйонний, який розбуджується до самостійного життя і для котрого Польща є натуральним союзником? Своєю глупою політикою шикан, знущання з народу, який програв хвилино, робите нашу ситуацію тяжкою, бо не можемо тепер голосно вимовити і слова прихильного про Польщу серед зятятого загальноукраїнського суспільства еміґрації.

Скільки б нас з радістю поїхало б до Польщі, бо тяжкий нам чеський хліб, бо знаємо, що наша політика не йде по лінії інтересів і стремлень нашого гостинного господаря. А що нас не кремпують, не переслідують, не накидають своїх поглядів, тим більш то нас гнітить. Але що маємо робити в Польщі? Для нас, ваших щирих приятелів нема там місця".

Так звучав акафіст петлюрівців Польщі. Характерно закінчив п. Голувко свою статтю вслід за викладом акафісту:

"Так мені говорено, а я слухав, мовчав і тільки прохав Пана Бога, щоб мене не спитано: чи нарешті признано і чи виплачуються пенсії українцям інвалідам, котрі потратили руки й ноги під Замостям, Коломиєю і Львовим і котрі через це не можуть виїхати з гостинної і вдячної Польщі на роботи до Франції".

/ "Robotnik", 1 березня 1925 р., ч. 60 /.

Що з того часу змінилося в Польщі: відкрито український університет у Львові? Дано можливість українцям робити своє діло? Здійснено автономію українських земель і інші обіцянки?

Ні, з того часу зроблено ось що: знищено українське шкільництво на Поліссі цілком, на Волині залишено лише 5 українських шкіл, в Галичині з 3000 укр. шкіл залишилось тільки 65 і народніх шкіл, і гімназію, залишено по-за українською шкодою українських дітей в селах 78%, а в містах 93%; зруйновано українську кооперацію, яка з 576 кооператив в р. 1921 розрослась було 2393 кооперативи в р. 1928 / і мабуть до 3000 кооператив в р. 1930 /; 1930 року переведено військовий наїзд на українські землі, перебито, перенищено, насилувано, громлено. 15.000 українців побито, покалічено, сотні жінок і дівчат насилувано. Насилується релігійні переконання укр. людей і нищиться його церковну організацію: закрито церков 122, зруйновано, спалено 79, перероблено на інші потреби 19, переіменовано на римо-католицькі 301, переіменовано на східно-уніяцькі 23 - разом 524 /х/.

Переведено вибори так, що від країв українських більшість проведено / виборчими шахрайствами і насильствами /: від Галичини українців 17, поляків і ин. 30, від Волині-українців 1, а по польському списку 17.

Лютий біль тисне мільйони українців. Жаль і скрежет зубів: жити не можна!

Але тимчасом і інші реформи за цей час: Пільсудський і воєнно-

/х/ Розуміється, ми говоримо про церкви не з релігійних мотивів, а з національно-політичних, як ілюстративний факт для польсько-українських відносин.

фашисти прийшли до влади, Голувко вийшов з ППС, став директором відділу східної політики /Росія, Україна і ин./, збільшив асигновки петлюрівцям, на богословському факультеті дано 4-5 петлюрівцям виклади "богословських наук", одкрито "Український Науковий Інститут" для п. О. Лотоцького, Шульгина, Білнова, Мацієвича, Р. Смаль-Стоцького і інших молитвеників за Польщу, щоб вони й далі робили своє чорне діло розбивання українського народу. На крові українського народу в Польщі петлюрівці оснували своє благополучіє, вилаючи польським "гайдамакам" легітимацію на культурність. Акція петлюрівців /Шульгина/ в Європі недавно мала метою зм'якшити гостроту вражінь від жаху "пасифікації" - ми про це докладніше поговоримо в слідуючому нарисі - про ще один з модусів "реальної політики" петлюрівців, а тепер лише скажемо, що жах становища українців під Польщею ще збільшився.

Область в 160.000 квадр. кілометрів з 7 мільонами українців обернена в пекло, в катастрофу для нас, в мор і потоп, трус і огонь.

На карту поставлено існування народу.

А п. Шульгин нахабно бреше, що 80% української еміграції підтримують їх!

Подумайте, по заявах петлюрівців п. Голувкові, вони голосно не могли ще в р. 1925. вимовити жадного слова на еміграції про Польщу, а тепер раптом... за їх стоїть 80% емігрантів! Хіба десятки тисяч українців, що працюють на копальнях, фабриках і заводах, підтримують "уряд УНР"?

Ні, ні, ні!...

Неправду говорите! Я в минулому р. 1930 переїхав через Францію, Канаду, Америку, а в цім році був по осередках українців в ЧСР і свідчу, що найбільш ненависним і огидним іменем між українцями є петлюривець, полоніофіл, ляхоман. Я зробив за поїзду коло 150 публичних викладів, в десятках пунктів, перебачив і переслухав тисячі і тисячі українських людей, але ні разу не чув, щоб хтось захищав політику "уряду УНР".

Петлюрівці є лише в Варшаві, Каліші, Празі, Подебрадах і Парижі, але ніде не в більшості.

Тому петлюрівці й досі особисто не виступають перед українцями з захистом Польщі.

Скажіть, пане Шульгин, а чому петлюрівці робили свою "державну нараду" в Празі /16-17 квітня 1931р./ конспіративно, криючись? І чому п. п. Лівницькі, Сальські, Прокоповичі, Шульгини, Лотоцькі, Р. Смаль-Стоцькі і ин. не осмілюються публично виступити перед українцями з викладами про Польщу, проти соборности, проти гайдамачини?

Тому, що подавляюча більшість вас не навидить. Тому й кинула вам в лице українська газета: за шмат гнилої ковбаси! Це найбільш презирливо-огидно, що сказав Шевченко про ворогів народу і ренегатів. Запищав "од болю" п. Шульгин від цього ляща, але трусливо не осмілюється навіть захищатись: як він сказав про цього ляща? Одна американська українська газета кинула-каже - безпідставно "за шмат гнилої ковбаси"? А чому не назвав газети? Чому не кинув їй в лице своїх аргументів? Чому не захищається перед газетою?

Ця газета, що дала петлюрівцям ляща є "Народна Воля" в Скрентоні - орган Українського Робітничого Союзу, в якому 16.000 членів.

Ця одна організація в 10 разів більша за всю петлюрівщину. І петлюрівщина побоялась виступити проти неї.

На еміграції 99% українців проти "уряду УНР"...

Де ж у петлюрівщини є ще сили? Може на українських землях?

10. "КОЛИ УРЯД УНР БУДЕ В КИЇВІ".

Ледви чи треба говорити, що на всіх західних українських землях імя петлюрівця є огидне. Ляхоман - це щось таке, що спокійно українець не може вимовити. Але там, де петлюрівці мостяться одержати владу, на Наддніпрянщині - може там їх чекають?

Про це вони нє раз запевняють.

В передовиці "Єднання на еміграції" згаданого раніш "Українського Вістника" пишеться:

"Наше завдання на еміграції своїми зусиллями тільки допомогти народові нашому скинути своє ярмо, розправити свої крила... ми не повинні накидати звідси готових форм влади й державного устрою: й те й друге організуємо ми на Україні".

/див: "Український Вістник", зб. II, I жовтня 1925 р. ст. 3/.
Вони організують владу й державний устрій на Україні? Це цікаво! Це дуже цікаво: не зважаючи на гостре око большевицьке, петлюрівці мають змогу там організувати владу і "державний устрій"! Коли це правда, то це можливо лише при величезному співчутті населення, не інакше.

Що і як вони там організували - Україна і еміграція довідалась торік, в березні-квітні 1930, з голосного процесу "Спілки визволення України /СВУ/.

Це й була петлюрівська організація, під проводом акад. Сергія Єфремова, Дурдуковського, Ніковського, Старицької-Черняхівської /радикал-демократів/ і В. Чехівського, О. Гермайзе і Гребенецького /соціал-демократів/. "Спілка" об'єднувала: радикал-демократів, соціал-демократів, гетьманців і фашистів.

В січні 1920 р. С. Єфремов, А. Ніковський, Стебницький, В. Прокопович, Л. Чикаленко, Микола Левицький, В. Коваль і ин., заклали в Києві таємне "Братство Української Державности" /БУД/, яке поставило собі метою боротись за незалежність України на основі своєї партійної програми і під гаслом: "нація вище за класи, держава вище за партії", але як тільки стався польсько-петлюрівський наступ на Україну, прийняли польську програму. Петлюра ще з Винниці 1919 р. зв'язався з творцями БУД-у заявивши, що стає на "державницьке становище" і буде боротись з "соціалістичним експериментаторством". Весною 1920 р. в порозумінні з БУД призначив уряд на чолі з В. Прокоповичем, головно з рад-демократів, але з участю поляків - Юзефського /начальник польської контр-розвідки/, Стемпковським - міністр земельних справ /помічник/ і соц-дем. Мазепою, Лівіцьким.

Після провалу акції опинилися в Польщі. Міністром закорд. справ був А. Ніковський, який весною 1921 р. організував БУД в Тарнові і за кордоном для боротьби з УГК. 1924 р. А. Ніковський виїхав з Берліну на Україну з дорученнями петлюрівського центру. В-літку 1925 р. в Києві БУД було реорганізовано в СВУ вже на ширшій базі /опріч рад-дем. і соц-дем., ще й гетьманці і фашисти.

Програма СВУ /як оповів на суді Єфремов, Чехівський, Дурдуківський, Ніковський і ин. /:

1. Повалення большевицької влади і відновлення УНР по типу "нормальної європейської держави" /республіка з президентом/.

2. Відновлення власности на землю з виплатою викупу бувшим власникам.

3. Відновлення приватної власности на промислові, фінансові, торговельні і ин. капіталістичні підприємства.

4. Виплата царських боргів Європі в розмірі до 30% боргу Росії.

5. Над Україною протекторат Польщі /Правобережна Україна/ і Німеччини /Лівобережна Україна/.

Головні тактичні засади: терор проти большевиків /завдання Спілки Укр. Молоді - СУМ/, повстання, інтервенція. СВУ знаходилося в повному контакті з Варшавою, відкіль одержувала матеріальні засоби, літературу, інформації. "Урядом" мав бути центр СВУ.

Ось чому "Український Вістник" в жовтні, виступаючи проти УГК і с-рів, заявив, що вони, петлюрівці творять державний устрій і владу на Україні! Чому були проти УПС-Р? СВУ складалась з соц-демократів, рад-демокр., фашистів і гетьманців. За кордоном членами "братства", а потім СВУ були: Прокопович, Лотоцький, Шульгин, Л. Чикаленко, В. Леонтович, Д. Дорошенко, М. Славинський, А. Лівницький, В. Коваль, М. Лівницький, навіть Мазепа і Феденко /хоч ці два останні під час процесу СВУ заявили в пресі, що до СВУ не належали, але Єфремов на цю заяву відповів знову, що належали/.

Програма СВУ була безумовно реакційною. Самозванно перехопивши назву УНР, республіки з програмою селянсько-робітничою, як установив Трудовий Конгрес, СВУ обертала УНР в реакційно-буржуазну. Потріпування імені УНР петлюрівцями цілком дискредитувало твір ЦРади і Трул. Конгресу.

Через петлюрівців з Варшавою, через гетьманців з Берліном зв'язана СВУ в суті річі стала на шлях буржуазного поневолення України.

Для нас, діячів ЦРади, Трудового Конгресу і авторів земельних законів про соціалізацію землі програма СВУ є контр-революційною, по якій Україна мала стати колонією Польщі, Німеччини.

Подумати лише - до чого докотились радикал-демократи і інші петлюрівці, ведені Петлюрою і Єфремовим!

Ярмо колоніальної неволі надівали вони на Україну.

На Україні багато у к р а ї н ц і в, запротестувало різко проти СВУ, коли з'явилися матеріали про неї в пресі. З наказу большевиків? Ні, і без наказу ті, хто думали про визволення України, му- сіли-б пр о т е с т у в а т и.

Але найвиразніше запротестували проти СВУ... самі її члени - підсудні! Просто не можна без хвилювання читати їхні свовіди.

Особливо велике вражіння роблять заяви Єфремова, Ніковського, Чехівського, Дурдуківського, Старицької-Черняхівської, Гермайзе, Дубровського, Товкача і ин.

З 45 підсудних мені особисто відомо коло 30 душ.

Чи їх капітуляція, покаєння перед большевиками і У к р а ї н о ю було щ и р е ч и н е щ и р е?

Моє вражіння, що цілком щире.

Та й як допустити, щоб Єфремов і Чехівський капітулювали нещиро? Хіба вони свідомо б р е х а л и? Хіба мотивом їх поведінки був на суді с т р а х? Бажання всякою ціною урятувати своє життя? Хоч Єфремов, бажаючи ослабити тяжке вражіння від своєї промови, якою він вітав поляків у Києві, і сказав, що офіційно говорить не так і не все, що думається, хоч він і підбивав Ніковського не малювати Петлюри чорними фарбами, щоб не розчаровувати людей - отже підбив говорити неправду навіть приятелям, але все-ж: чи Єфремову, Чехівському і ин. можна не вірити за їх признання на суді? Ні, калялись вони щиро. Може большевицька преса перебрехала, перекрутила їх признання? Звичайно, всяка преса передає не точно, а большевицька часто бреше так же як і петлюрівська, але чи Б ю л е т е н і пр о п р о ц е с, видавані в Подєбрадах коштом різних партій на основі записів з радіо - перекручують дійсність? Ні, але в цих Б ю л е т е н я х по суті те саме: підсудні цілком визнали свою вину, признали свою діяльність /власне - організацію і балачки/ за злочин проти українського народу, калялись і прохали владу дати їм мож-

ливість загладити вину перед Україною своєю широю працею.

Чи співчували маси роботі СВУ?

Характеризуючи період діяльності СВУ, як "період якогось кошмару" в своїй писемній сповіді /"Підсумки"/ Єфремов каже на суді на питання свого оборонця Ратнера, чому власне вважає за кошмар:

"Кошмар тому, що витрачено було багато енергії за для безнадійного діла, за для цілком шкідливої справи... Ця справа була безнадійна тому, що СВУ не мала на кого спиратися. Марно витратили на цю організацію багато засобів і багато сил. І все ж не знайшли цієї маси, на яку можна було б спиратися".

"Маси не йшли за нами. Ми мріяли утворити масову організацію, а коли справа торкнулася до живої дійсності, то все розпалося, як прах. З наших мрій нічого не вийшло, бо СВУ не знайшла підходу до мас. Трудящі маси не були зацікавлені в тих гаслах, що ми їх висували".

В другому місці своїх "Підсумків" Єфремов пише:

"Більше безглуздої організації СВУ й, головню, непотрібної, з фантастичними планами, з несправданими надіями, з безпідставними сподіванками я тепер і уявити собі не можу".

Не знайшли співчуття у селян і робітників, то може в інтелігенції? Єфремов у "Підсумках" написав:

"Велика кількість свідомої національної інтелігенції, що провадила до революції українську справу, не прийняла Жовтня зо всіма його висновками".

Голова суду Приходько питає Єфремова: Яку частину інтелігенції Ви мали на увазі? Єфремов: ту, що не перейшла на радянську платформу й частина якої тепер перебуває за кордоном.

Член суду Коровенко питає Єфремова: Як на вашу думку поставилася наша українська інтелігенція до вашої роботи протягом останніх років?

Єфремов: вона поставилася негативно.

Ясно і недвозначно ствердив голова СВУ про її неуспіх, як в трудових масах, так і серед інтелігенції.

Дурдуюк і в ськи й, другий ініціатор і член президії СВУ заявив це ж саме і назвав СВУ "організацією, що не мала ким керувати".

В своїх зізнаннях Л.Старицька-Черняхівська заявила:

"Так за злочин, великий злочин вважаю всю діяльність СВУ".

А. Ніков ськи й, що настренив усю ляхоманську братію проти Укр.Громад.Комітету, на суді в Харькові заявив про політичну акцію петлюрівців:

"Це була боротьба не за незалежну Україну, а це був шлях, що мав привести до її поневолення".

Ми це казали давно і кажемо тепер, коли другий лідер петлюрівщини Ніковський публично назвав справжнім іменем петлюрівщину.

Взагалі, читати зізнання і заяви Ніковського тяжко: рідко хто так знає петлюрівщину, як він і рідко хто так розкривав усю моральну мерзоту, занепад і злочинність ляхоманства проти українського народу.

Процес СВУ - це велике історичне явище, яке треба проштудіювати докладно і оцінити всебічно, як нечувано-яскраве розкриття всієї гнилизни отієї формації української інтелігенції, проти якої повстала ще "Українська Хата" в р.1909-14.

Процес СВУ - граничний стовп між двома відрубними добами в історії українських нещастя і того культу зради, який є прикметою ук-

раїнської дрібно-буржуазної інтелігенції.

Ми ще спеціально займемося СВУ і її процесом, а для теперішньої нашої теми треба було лише документально зазначити, який ґрунт має ляхоманська петлюрівщина на Україні: мази не прийняли петлюрівщини, інтелігенція не прийняла і головний табор краєвих петлюрівців одрісся од неї рішучо, осудив безжалісно.

Що-ж на це закордонна петлюрівщина?

Вона лехковажно й досі провадить п р о д а ж у У к р а ї н и, як назвали роботу Шульгиних і К-^о їхніж лідери - Єфремови, Ніковські, Дурдуківські і ин.

Що ж залишається з брехливих хвастощів п. Шульгина про "підтримку" їхньої акції народом чи еміграцією? Оголена в своїх глибинах цинічна, осоружна негідна людини брехня...

З заяв Єфремова і ин. видно, що думку про акцію СВУ привіз Ніковський з берлінських нарад, подав Л. Чикаленко в листі, вмовлено гонцям СВУ Ганцову і Черняхівському знов же закордонними петлюрівцями. Нещасна доля підсудних, прилюдне соромне позорище - це результат того, що своїми брехливими інформаціями закордонні ляхомани вводили в блуд перебуваючих на Україні і підштовхували їх до загибелі.

Драма підсудних членів СВУ - це історичне моральне спустошення петлюрівщини, як закордонної, так і краєвої. Оскільки ці закордонні петлюрівці, що загрузли в ляхоманство, все ж таки лехковажні і морально-порожні, показує їх поведінка: замість того, щоб критично переоцінити свою поведінку і непомітно зникнути, вони переcheкали трохи і з цілком шарлатанською розвязністю забалакали знов про "уряд УНР", реальну політику і... мораль! Таке нахабство можливе тільки в умовах безкарности: хто їм перешкодить сновигати по європейських вулицях, де вони мають протекцію в брудній буржуазній реакції?

Україна далеко, український народ занадто не організований, щоб міг вказати їм їхнє місце в природі - перед ким же вони відповідають? Ні перед ким. Почуття ж відповідальности, як моральної норми, у їх немає і в зародку. Ось тому Шульгини і вилазять з книжечкою, в якій зібрано все, що є у їх негативного, в один букет, що доводить до нудоти здорових людей.

Розбивши в р. 1919 наддніпрянців і галичан, підкопуючи і підступно руйнуючи культурну працю закордоном, оганьбивши імя колишньої УНР, знищивши морально українську інтелігенцію на Україні, забивши польський клин між українців - ця таємна організація і явна деморалізаторка є скупиною деструктивною і провокаторською в укр. житті.

II. "МОВА КОНГРЕСІВ" АБО ДОКУМЕНТИ САЛОННОГО РЕАЛІЗМУ.

На книжечці своїй п. Шульгин зробив додаткове пояснення до її назви: збірка статей та д о к у м е н т і в. Що ж це за документи? Це "комунікати" невідомого Пресового Бюра в Парижі, дописи і замітки в тижневику "Тризуб".

Читання цих "документів" робить вражіння, що ви знаходитеся в психіатричній лікарні і спостерігаєте бідні людські істоти, що захворали на причепливі ідеї /

Ось перший "документ": "Уряд УНР і події в Галичині". Подій цих там багато - ми згадали раніш де-які з їх, але "уряд" помітив нарешті якісь події і "Тризуб" оповіщає, що: "О. Шульгин в імені уряду УНР подав у Ж е н е в і н о т у п. міністрові закор. справ Польщі Залеському з приводу г а л и ц ь к и х п о д і й,

в якій во імя майбутнього співжиття двох сусідніх держав - УНР і Речі Посполитої Польської - привертає увагу міністра Залеського до необхідности дати р е а л ь н е з а д о в о л е н н я законним вимогам української меншости в Польщі. Ця писана заява є логичним продовженням т и х виступів, які було зроблено урядом УНР в Парижі і Варшаві".

Це найбільш весела з усіх дипломатичних "нот", які доводиться читати в юмористичних журналах: зразок абсолютної беззмістовности.

Що читач виносить з цього документу?

"Ноту" подав п.Шульгин, а х т о він? в якій ролі при "уряді УНР"? Шульгин - х. Про які події? про х. Дати р е а л ь н е з а д о в о л е н н я - яке? х. Законним вимогам: а які вимоги взагалі у тієї меншости /х/, і які з їх з окрема, законні? - х. Нота є логичним продовженням т и х виступів - яких? х.

Що читач довідався з документу? Нічого і ніяк. Тоді про що свідчить цей документ? Він д о к у м е н т а л ь н о свідчить про повну порожнечу в його змісті чи в голові того, хто його написав.

Але п.Шульгин чомусь їхав до Женеви, щоб подати таку ноту Залеському. Уявляємо, яке було в Женеві напруження, коли туди їхали Бріян, Курціус, Гендерсон, Залеський і... Шульгин. Європа могла вже догадуватись, що станеться щось незвичайне - Шульгин їде! І раптом - тара-рах! н о т а. Сім або десять х-ів. Зміст "ноти" можна побачити з документу простій людині таї само, як і х-лучі.

Як відомо "уряд УНР" живе в Варшаві, де живе і міністр Залеський. Там і "президент" Левицький, і президент Мосціцькі, генерал Сальський і маршал Пілсудський, Лотоцький, Стоцький, Шульгин і всі польські міністри та генерали - отже чи не зручніше було подати ноти там, щоб "привернути увагу" отого бідолахи Залеського на законні вимоги української "меншости". Той чулак Залеський сидить в Варшаві і не знає про вимоги української "меншости"!

Ми думали, що подіями в Галичині є - пасифікація, насильства, закриття шкіл і гімназій, руйнування кооператив, виборчі злочини того ж Залеського, аж подіями є якісь "законні вимоги", невідомо ж до того які.

Документ - достойний психики того, хто його складав.

Є й другий документ: "Протест уряду УНР проти запрошення ССРР в Підготовчу Комісію для Європейської Унії".

Знов заінтригує сама назва документу. Оказується знову "Олександр Шульгин" подав свої з а у в а ж е н н я в листі до п.Бріяна. Що за шильна людина - все знає наперед і звертає увагу Бріяна, що Україна в майбутньому конче мусить належати до Паневропи, але що там не може бути місця для ССРР, бо харківський уряд не репрезентує ні в якій мірі інтересів країни - це раз, а друге: з погляду європейського ССРР та III Інтернаціонал ведуть на знищення Ліги Націй і європейської культури, яку саме хоче піднести Європейська Унія. Ясно, що п. Шульгин, яко крайно зацікавлений в протилежному і яко прозорлива людина і в цім випадку звертає увагу п.Бріяна, що "співробітництво таких протилежних сил є абсолютно неможливе". Ви розумієте важність моменту: Шульгин вважає "абсолютно неможливим"! Для п.Бріяна залишається догадатись, що не тільки неможливим, але й недопустимим.

Що неуважному п.Бріянові "звернув увагу" іменно Шульгин, в цім його історична заслуга: перше - він прославив Україну і врятував європейську культуру. Але яка сміливість, який тон! Я був гордий, що Шульгин листується з Бріяном і звертає його увагу в належний бік. Лише одне мені загадкове: чи оказався Бріян на висоті свого становища і чи звернув увагу на головне... на лист Шульгина? Можна дума-

ти, що неухажність, яко прикмета Бріяна, і тут заграла свою фатальну роль.

Це саме могли-б ми сказати і про Залеського.

Інші документи в високій мірі важні: це дописи в "Тризубі" про дипломатичну творчість і техніку п.Шульгина. Ах, коли б таких документів більш! Ними був-би задоволений спочатку п.Шульгин, а трохи згодом... його критик. Варто жити на світі!

Єсть собі таке "напів-офіційне" Товариство "Унія Товариств для Ліги Націй", на засідання якого іздають делегації окремих товариств з усього світу:

"На чолі делегацій приїздять такі визначні діячі, як Лорд Роберт Сесіль, лорд Дікінсон або граф Бернсторф /Німеччина/, або Енессі /був міністр і амбасадор Франції/. Універсальність Унії, її напів-офіційний характер, визначність осіб, що там беруть участь, надає цьому міжнародному форуму дуже поважний вигляд".

Тим більш, що там беруть участь ще й п.Шульгин і Р.Смаль-Стоцький з Варшави: бувший міністр і бувший амбасадор.

"Для нас, українців, це є тим "чистилищем", через яке ми прийдемо колись до самого "раю", до Ліги Націй".

Чистилище і рай - Унія Т-в і Ліга Націй - пів-офіційний і офіційний характер - ах, як це все привабливе, інтригуючо-солодке: пролізти, проповзти туди, в панський світ за всяку ціну.

Погляньмо на дипломатичну техніку "чистилища".

Коли в жовтні 1930р. в Галичині лютувала пасифікація, тоді в Д а н ц і ґ у відбувалось засідання "Комісії меншостей" цього Т-ва для /реклами/ Ліги Націй. Під час дебатів по звіту секретаря одна пані Бакер-ван-Боссе /з Голандії/, дуже зворушена звістками про "пасифікацію", "просить польську делегацію п е р е в і р и т и ц і ф а к т и й оскільки в'яється, що вони відповідають дійсності, прийняти міри, щоб припинилися ці прикрі події" /ст.36/.

Інші делегати не говорять про це. Польський делегат п.Ліпацевич говорить майже годину, але н і о д н о г о с л о в а не сказав у відповідь пані Бакер. Меншости для "Комісії меншостей" очевидно не такий вже предмет уваги! От би тут п.Шульгинові було доречі виступити з своїм професійним завданням - звертати увагу. І він виступив:

"Пане Голово, високоповажні пані і панове!"

Це просто зворушливо, як п.Шульгин уміє "файно ся поводити":

"наше Українське Т о в а р и с т в о репрезентує тут велику Україну, репрезентує нашу державність".
/Приватне Т-во "репрезентує державність? Це новина! М.Ш./ "Ми не маємо мандату від українських меншостей їх тут репрезентувати" /це для окупантів реверанс! МШ/.

З виглядом зайнятої світовими справами людини /вроді Бріяна/ п.Шульгин заявляє, що він "не буде входити в деталі питання" /так завжди роблять великі державні мужі!/, але доля земляків, мовляв, їх болить і він, ігноруючи "деталі", береться зразу за найбільшу справу -

- гаряче подякувати пані Бакер -

а потім він підкреслює т р и м о м е н т и:

"По-перше, мушу з жалем визнати, що в Галичині були дійсно акти терору і саботажу /цеб-то він зразу ставить польський воєнний терор в п р и ч и н о в у з а л е ж - н і с т ь від... поведінки українців і то яких! МШ./ "Але це були вчинки людей не в і д п о в і д а л ь н и х, до яких домішувалися і люде з л о ч и н н і" /вибілюючи в засаді терор польського уряду, п.Шульгин нахабно бере на

себе сміливість кваліфікувати невідомих йому людей, як невідповідальні і злочинні! Публично він сказав клевету, бо не знає тих людей, на яких так підло інсинує публично!/. "Всі партії галицькі, голова церкви митрополит Шептицький та нині наступник С.Петлюри президент А.Лівицький - всі осудили акти терору й саботажу" /ст.37/

Ще-б пак! А хто-б же не осудив діяльності "невідповідальних" і "злочинних"? Але тільки не годиться клеветати на людей, яких не знаєте, п. Шульгин! Той українець, що підпалював панську стодолу чи скирту - без огляду на те, чи це було треба, чи ні - ризикував своєю головою не за свої особисті інтереси. Хай він політично-тактично помилявся, але називати його "невідповідальним" та накидати тут же титул злочинця - це значить не тільки нічого не розуміти в справі, але виступати злочинно. Але п. Шульгин розуміє справу, лише він виконує обов'язок адвоката польської шляхти й тому так гідко говорить, не моргаючи очима називає п. А.Лівицького президентом. Це ж очевидна брехня, бо всі українці знають, що А.Лівицького ніхто не вибрав на жадного президента, навпаки: багато українців кваліфікують і "президента" і його кліку, як самозванці в. Про це не раз писав проф. С.Шелухин і ин. Значить, п.Шульгин в своєму "перше", - тоді, коли в Галичині йшла вакханалія погрому, звернув увагу на саморекляму: що ніби вони, приватні люде, репрезентують державність, що є "президент" і що Шептицький осудив саботажників. Після такого вступу укр. "дипломата" хто ж буде звертати увагу в бік польського уряду?

Підем далі. Шульгин має і "другий" момент: чи не були не-пропорційно перебільшені ці польські міри проти українського терору? І тут, як бачите п.Шульгин: польський терор на українських людей називає "мірами", а українське палення скирт - терором. Значить, катування живих людей цей панок виставляє "мірами", потребу яких визнає пропорційно. Не визнаючи за українськими селянами права оборони від польських поміщиків, він в засаді визнає право польської шляхти пропорційно /! / карати. "Чи правдиві є сумні звістки газетні про них? /про міри! / - питає п. Шульгин і сам відповідає: "на жаль, ми думаємо, що так". Такими фразами люде висловлюють припущення /гіпотези/, але не категоричні твердження. "Ми думаємо" рівнозначне "нам здається", цеб-то суб'єктивно припускаємо таку можливість. І п. Шульгин імено так висловивсь, щоб не зробити вражіння категоричности, бо він замість самому подати факти, в своїй формульовці, цього не зробив. Ось що він сказав:

"В усякому разі на це, очевидно, дасть свою відповідь польська делегація і ми маємо довіря, що делегати польського Т-ва для Ліги Націй перейняті тими-ж гуманітарними почуттями, що і вся Унія".

Прекрасно, але чому п.Шульгин не подав факти в польського погрому на українців? Чому він, право сформулювати і кваліфікувати польську пацифікацію передав полякам - стороні явно заінтересованій? Тут шило й вилізло: п.Шульгин не осмілився раніш про це говорити, доки йому поляки не скажуть формули як треба, мовляв, пояснити польський погром на українців. За лежність від польського уряду так блискуче-яскраво тут виявилась! Холопство п. Шульгина перед поляками дійшло до того, що він не відчув призирства п. Ліпацевича /котрий зігнував запитання пані Бакер/ до всієї української справи, призирства до катованих рабів, бо викликаючи поляків на розмову, Шульгин зараз же по холопському підсуває пп. Ліпацевичам титул гуманістів! Таж

п. Ліпацевич, іменно, як хам, навіть не відповів на питання п. Бакер, вважаючи очевидно громлення "hajdamaków" і "bydła" за негідну для себе тему розмови, а тут перед ним гнеться в три погібелі український моральний недоросль і по рабському підлабузнюється, величаючи гуманістом! Фе, яка мерзотна картина поведінки залежного від панів українського "дипломата"!

Вигинаючи спину ще нижче, п. Шульгин холопствує далі - виставляє свій "третій" момент: коли ті "події" /він не називає річи своїм іменем - погром! / могли мати місце в Галичині, то очевидно вони могли завитися "на ґрунті, дуже нездорової атмосфери".

"І ми від душі /! / побажаємо тут присутній польській делегації сприяти, як найскоршому розрішенню цього болючого питання". Словом, в трьох "моментах" п. Шульгин, зробив такі кроки: в першому - роль оганьбити "невідповідальних" і "злочинних" українців він взяв на себе, перекрутивши, свідомо перебрехавши дійсність / поведінку українців назвав "терором", а наїзд поляків - мірами проти терору, оборонними заходами /; в другому - дати формулітку погрому він предоставив польській заінтересованій стороні, в третьому - "сприяти розрішенню атмосфери" знов предоставляє польській стороні.

Це є поведінка Адама Кисіля, Сави Чалого і інших, у кого українські кости вже обросли польським мясом! Цей чоловічок, п. Шульгин, уявляє, що він "боронив" права меншостей в Данцігу!

"Як українець, я широ бажаю, щоб національні потреби української людности, що живе в Польщі, були задоволені. Але я не є ворог польської державности / так-так! так і мусите гнуть спину і лягти на черево, щоб предано повзти до ніг польській "делегації"! іменно так і мусите заявляти зразу! М.Ш. / йя сподіваюся, що в інтересах свого власного розцвіту і сили, польська державність сама зажадає нарешті відповідне задоволення українським меншостям".

Прикметою політичного холопства є, коли залежні раби з шкури вилазять щоб доказувати панові, що це передовсім в його інтересах краще поводитись з худобою. - Не бий, не мордуй, не топчи мене, не мори голодом, то я ще краще возитиму тебе! Це ж очевидний твій інтерес! А я здихаю, ледви тягну 10 пудів. Не мордуй мене, то я возитиму для тебе дарма 100 пудів. Зрозумій нарешті свій власний інтерес - і тоді твоя держава ще ліпше процвіте. Чи могла-б так промовити худобина до свого жорстокого пана? Худоба не промовляє, а при нагоді бє копитом або рогом дає в живіт. Навіть у худоби б і л ь ш п р и р о д н я реакція на знущання, ніж у петлюрівських "дипломатів", що їздять в Данціги коштом польської скарбниці і оправдуєть подорожні видатки... своїми промовами, в яких стільки клевети і пониження для українців.

"Тризуб" пише далі: "Після гарячої /?! / промови проф. Шульгина" піднявся голова польської делегації проф. Дембінський і сказав, що "делегація розслідує справу і на слідуочій сесії дасть свою відповідь", - але при тім ні одного зайвого слова! Ні найменшої хоч-би беззвучної, як у собак, ухмілки в бік "української делегації"! Ні гуманістом, ні паном не назвав Шульгина... Він лише продовжив Шульгинову оборону Польщі: дійсно, атмосфера в Галичині, з огляду на терор і саботаж /терміни п. Шульгина на адресу українців! М.Ш. / створилася небезпечна. "На сумлінню уряду лежить охорона спокою" виводить Дембінський. О, нарешті ще щось сказав: він українській справі / а "українською справою", як бачите, в Данцігу було о б о р о н и т и Польщу від "терору і саботажу" та від обвинувачень за звірське трактування українців! / співчуває, що про старі помилки "він знає" і що "великого українського народу" ніхто знищити не може.

"Тризуб" кінчає: "Ці дві промови справили чимале вражіння на членів конференції і були обьктом дискусії поміж делегатами, які від-

чули поважність справи і трагічність її."

Ви розумієте, як і промови можуть справити вражіння на "Три-зуб" ! Признаюсь, що вони і на мене справили велике вражіння своїм безнадійним лицемірством, тупостю, моральною гнилизною і зрадництвом. Це промови, за які треба віддати авторів під полевий суд.

Промова Дембінського є банальщина, яка може зробити вражіння, як розмова про погоду, але коли міщанин приходять в захват, що "пан сказав - диви, яка погода на дворі" - достойний привітства. Але промова Шульгина, в якій ясно поставлено, що польські "міри" є відповіддю на терор і саботаж український - є передовсім клеветою на українську сторону, а друге - має метю: 1/ в боротьбі дуже нерівних сил стати на сторону дужчого, озброєного - є неморальною, а головне 2/ сприяти, щоб виграла дужча сторона, польська, над поверженою в прах - українською - це вже є ренеґатська служба ворогові.

Це вчинок Сави Чалого, це - кисілівщина, це - патологічна ляхоманія.

Який жах ! Який сором ! Просто жити на світі не хочеться, коли подумаєш, що і в в.ХVІ, і в.ХVІІ, і в.ХVІІІ, і в.ХІХ, в ХХ столітті те саме - одні кривавляться в боротьбі і гинуть з розпуки, а другі штурляють Україну під копита польських уланів і кричать славу гуманізму в польської шляхти....

В страшному моральному пригнобленні пишу це, бачучи перед собою, як живу постать отупілого морально п.Шульгина, що зігнувся перед своїми хлібодавцями і клеветує публично на ростерваний польськими бандитами український люд.

І коли мине нас мука ця, мука від погляду на оті жалюгідні фігурки, що плазують перед негідниками: наче -

Перед паном Хведором

Ходить жид ходором -

І задком

І передком

Перед паном Хведірком....

Може читачі хочуть подивитись, як петлюрівщина "боронила нашу справу" ще 15 лютого 1931 р. в Брюсселі, де польська делегація давала відповідь на питання пані Бакер ? В Брюсселі вони таки обговорювали цю справу. Р.Смаль-Стоцький висловив певність, що українська "делегатія" одержить відповідь і вона - одержала. Польський "націонал-демократ" проф. Стронський розповів, що закордоном є "українська військова терористична організація", яка отверто говорить, що хоче займатись терором, а потім промовець докладно оповідає про акти "саботажу". На ці акти відповів уряд висилкою військової експедиції. Стронський визнав, що людей били, що були факти насилування жінок, руйнування установ. Він визнає ці факти "жалюгідними" і каже, що винні будуть покарані. Далі виступав п. Шульгин, який знов запевняє, що саботаж хронологічно був раніш "паціфікації", що партії, Шептицький і "голова нашого уряду" Лівіцький та "Головна Еміграційна Рада" петлюрівців осудили його, але він визнає, що між саботажем і репресіями пропорція абсолютно загублена. Стронський докладно описував факти "саботажу", а Шульгин, розуміється, і на цей раз ухилився від опису погрому, бо це зроблять інші /посли/, а він тимчасом займеться "урядом УНР" і буде розповідати, за що вони боряться. Як добре, що паціфікація дала йому змогу поговорити про "уряд УНР" ! "Я забираю тут голос" - це любий вираз у п. Шульгина, який надає самому фактові "забирання голосу" великої ваги - адже збори "дуже поважні". Він закликає до "порозуміння", висуває "принципи" /Шульгин і.....принципи !/. Пускається навіть на афоризми, вроді того, що "нема такої неправди, якої-б не можна полагодити": це якраз підходить до тих убитих на погромах, до знасилуваних жінок,

до перекатованих людей ! Що-ж тут можна поладити ? На це у Шульгина є спосіб - "моральна репарація" /хоч згодом говорить про гроші/, а саме важніше : в и н и щ у в а т и і р е д е н т и з м шляхом задоволення потреб меншостей. Він "закликає до сміливості" польських колеґ в цім напрямі - бо це якраз лежить в інтересі Польщі. Шульгинова задача полягає якраз у виясненні і захисті... інтересів Польщі. Говорив ще поляк Левенгерц і доводив, що "в уряді іншого виходу не було", як робити те, що він зробив -- пацифікацію /погром !/.

Нарешті дебата скінчилася і треба якусь постанову приймати. Але це, бачте, не можна. На будучих загальних зборах в Будапешті рішено "з тактичних мотивів" меншостевої справи не торкатись. Де ж вихід ? Знайдено: а/ порадити полякам, щоб вони порозумівалися з українцями на місці і б/ закласти комісію, яка б далше вела розслід справи для докладу на слідувчій сесії / в жовтні/. Голова лорд Дікінсон п р и з н а ч и в цю комісію в складі: С т р о н с ь к и й, Ш у л ь г и н і п.Бакер. Такщо комісія має явно п о л ь с ь к у б і л ь ш і с т ь !

Лорд Дікінсон, як захисник миру /а про мир торочуть всі "лігісти"/ на Сході Європи, зробив крок відповідний: щоб все "втихомирилось" - призначив польського реакціонера і українського хвалителя Польщі, які разом складуть "опінію" і дадуть звіт на слідувчій сесії тієї "меншостевої комісії".

А тимчасом сім мільонів українців будуть щодня шкварені на огні польських знущань....

Потім ще трохи цвірінькали в Брюсселі лігісти. Стронський висловив жаль, що митрополит Шептицький пізно запротестував проти терору, але тут Р.Смаль-Стоцький енергійно виступав в оборону митрополита, який виходячи " з становища католицької церкви і моралі" осуджував акти терору. Ці морально-миршаві індивіди завжди стають енергійними, коли треба щось говорити в користь Польщі. "Тризуб" закінчує радісно, що дебати в Брюсселі зробили "величезне вражіння на всіх присутніх, які з великим співчуттям поставились до українських виступів".....оскільки ці виступи захистили Польшу !

Справу українську піднесено в цілому ! "Неділя 15 лютого в усякому разі була українським днем в Брюсселі " закінчив "Тризуб". Днем української ганьби !

В Данцігу і Брюсселі п. Шульгин в імені "уряду УНР" боронив Польшу, п л а з у в а в перед хлібодавцями, к л е в е т а в на український народ. Непоінформованим людям він кинув страшну клевету на український народ: ніби цей народ може вибрати представником своїх інтересів таких панів, як п. Шульгин. Поведінкою своєю Шульгин дійсно зробив велике вражіння, що є великий народ - раб, якого катують, а він плазує, хапає ворога за ноги, цілує чоботи і благає: п о р о з у м і н н я, п о р о з у м і н н я, п о р о з у м і н н я ! Почуття гідности і чести у такого народу нема. Цьому народові не властиві людські якости. Цей народ заслужив своє рабство. - Такі висновки могли зробити чужі непоінформовані і жорстокі люде. А тимчасом все таки знайшлись і чужі люде, що на "український день в Брюсселі" подивилися инакше. Полемікою з тими, хто и н а к ш е оцінив дні української ганьби в Данцігу і Брюсселі, займається п. Шульгин в статейці "Передзвони" і подає "документ". Як проститутка любить блягузкати про нечесність інших, так п. Шульгин критикує противників:

"Нація ми молода, до державного життя ми ще не звикли, більш од того - не звикли ми і до політики взагалі. Через це так легко вмілим агентам наших ворогів творити в нашому осередку внутрішню анархію" /ст. 26/

Про кого це власне п. Шульгин говорить ? Бачите, "брюссельський

день" знайшов негативну оцінку, а особливо поведінка п. Шульгіна.

В Галичині було поширено відозви, що п. Шульгін виступав у Данцігу в оборону Польщі, в Празі якась "Кореспонденція" теж виступає проти п. Шульгіна. Ви розумієте? "Якась" Кореспонденція - це пресо-вий бклетень, що в Празі видавав інженір Гр. Денисенко, якого всі петлюрівці знають. Окрім того 7.III. 1931 заявила, як каже п. Шульгін, "ганебна" замітка в "Ділі" про виступи німецького журналіста п. Аменде в "Oberschlesische Kurier" /25.II.1931/. Аменде був присутній в Брюсселі на "українському дні" і дав свою негативну оцінку поведінці п. Шульгіна: він був вражений "поміркованістю" виступу Шульгіна. Газета "Germania" /передаючи брюссельські "дебати", каже, що українці були найбільш помірковані. "Neue Frei Presse" також каже, що делегати Швейцарії, Бельгії, Голандії енергійно осудили методи пацифікації по мимо примиряючих тенденцій українських делегатів. Словом, в чужій пресі зявилося здивування, що п.п. Шульгіни не захищали свого народу.

А ми кажемо ясно: вони захищали Польщу проти свого народу. Цей висновок випливає з "документів", поданих самим же п. Шульгіном.

І ось тепер п. Шульгін борониться тим, що приписує зявлення негативних оцінок його поведінці у п. Аменде і німецькій пресі.....
І н т р и з і б о л ь ш е в и к і в :

"ця кампанія пресова, розрахована на людську дурість, ведеться большевицькими таємними агентами, набраними серед міжнародніх авантюристів".

Пояснення, бачте, без найменшого доказу, але хто виступає проти політики ляхоманства, то або большевики або большевицькі агенти. Так само "уряд УНР" пояснив діяльність Українського Громадського Комітету в Ч.С.Р. в циркулярі міністра Ніковського 5 листопада 1921 р. Десять літ - ті самі методи клевети на інших.

Я не знаю, чи п. Аменде є большевицький агент, але він був присутній в Брюсселі, бачив і чув п. Шульгіна і написав немилі речі для його. "Діло" використало це, а Шульгін тепер вже на кожній сторінці говорить про "ганебність" виступу "Діла".

А я не був у Данцігу і Брюсселі, але познайомився з виступами Шульгіна по його власних стилізаціях і прихожу до висновку, що він себе Шульгін ганебно, не як большевицький, а як польський агент проти інтересів українського народу.

По словах п. Шульгіна секретарь міжнароднього конгресу меншостей в Женеві Аменде /таке амплуа цього, як натякає Шульгін "большевицького агента"/ є "третьосортний німецький політик", а ось він, Шульгін, виступав так само, як Курціус в Женеві! І що цікавіше: тези, що сформульовані Лігою Націй в справі, яку підносив Курціус, "дуже нагадували тези моєї промови" пише Шульгін. Можна подумати, що Ліга Націй наподоблює і позичає розуму у п. Шульгіна! Передача таким способом фактів свідчить вже про хворобливу манію.

Ще одна увага про спосіб думання п. Шульгіна, який заздалегідь "одбиває" напади тих, що його критикують за плазунство перед польською делегацією на сходинах її "комісії":

"звичайно, тих, що не звикли до тієї мови, якою культурні люде говорять на міжнародніх конгресах, дуже легко переко-нати /і це вже робиться/, що, мовляв, Шульгін замало сказав, що він не сказав навіть всього, що сам думає про події в Галичині. Нема чого й казати, як наївні /!/ ці міркування: не можна-ж перед таким конгресом, який був у Данцігу, виго-лошувати мітінгову промову" /ст. 27/.

Тим більш, що "українська делегація, звичайно, абсолютно не хотіла сваритися з нашими західними сусідами", цеб-то поляками.

Звичайно, це останнє головне. Але й склад конгресу і його "по-

важність" і професія конгресменів грають роль в означенні культурності виступів. Ще-б пак ! Голова Лорд Дікінсон - представник буржуазії, яка визискує 460 мільонів колоніальних рабів, а лорд Роберт Сесіль дуже "поважний" рабовласник: він дуже прославився планта-торством. Пані Бакер - представниця буржуазії тієї країни, що живиться народами в Ост-Індії. " Голова асамблеї " п. Титулеску представляє, як відомо ту політику, що знищила всі до однієї українські школи на Буковині і українців оповістила "румуними, що втратили рідну румунську мову". Головою поважного "міжнародного форуму" був недавно проф. Дембінський, який тепер почесний голова Унії, а речником українських інтересів виступає п. Стронський.

На такому конгресі треба виступати культурно: вітати "мужність" промовця, коли він скаже, що треба нарешті полагодити українську справу в польському дусі; треба зразу запобігливо заявляти, що український терор є причиною мір, хоч і в де-чім непропорційно взятих; треба заявляти про повну можливість "моральної репарації" знасилуванним українським жінкам і вбитим та понівеченим українцям. Це є "мова конгресів" !

Коли-б була знасилувана польськими уланами жінка або дочка /коли вона є/ пана Шульгина, то він / нащо вже трусливий перед поляками !/ заговорив би іншою, не "культурною", а людською мовою. Коли-б це не було варварство, то можна-б побажати, щоб це сталось з п. Шульгиним, який так негідно проходить мимо обезчещених і знасилуваних українських людей, щоб показати свою "культурність" перед професійними рабовласниками в Данцігу і Женеві, але як лише діло торкнеться української сторони, то зараз же брутально огризається: кваліфікує замітку в "Ділі" як ганебну тому, що його не хвалять за плазунство перед польськими наїздниками! А чи сказав він слово "ганебний" - на погром, на убийства і інше? Ні, не сказав.

Коли тисячі українців катують, нам пани з варшавської підворотні кажуть, що не можна говорити "мітінгових промов" на конгресах. Але мітінгові промови /очевидно він під ними розуміє промови з криком, гуком/ він говоритиме на українських зборах проти українських людей. Він це показав, як редактор " Українського Вістника": ми й людей не катували, а рятували і діло української культури робили і робимо, на це все життя поклавши, але для нас нема в лексиконі п.п. Шульгиних нічого окрім брехні, лайки, помий і брутальності.

Для польської буржуазії, шляхти, фашистів підчас огидного погрому - "культурна" мова, цеб-то лесть, плазунство, вихилися та ще й перед "форумом" професійних рабовласників і капіталізаторів крови і страждань поневолених народів.

Вся моральна нікчемність і тупість петлюрівців в цьому оголилась до останньої душевної чорноти. Українські селяне і робітники і ті інтелігенти, що за правду трудових людей стоять, мусять пильно придивитись до салонних "похожденій" п.п. Шульгиних, щоб знати, що обіцяють їм на будучину реально родимі реакціонери.

Але нам скажуть: як же можна "все-таки" ігнорувати Лігу Націй, центр європейської буржуазної політики - там-же "кується доля народів і т.п. Було-б не реально обминати, коли.... і т.д. Ціла по-шесть охопила українську інтелігенцію, навіть соціалістичну в осени і зимою 1930-31 р.: протестувати перед Лігою Націй проти польських насильств, "нацифікації" українців. Летіли телеграми, резолюції, меморандуми, заяви, благання і надії. Ну, а результат? Вибрала Рада Ліги "комісію з трьох", якій доручено ознайомитись з матеріалами. Комісія "ознайомила" і побиті українці і протестанти мають "моральне задоволення".

"Ліга Націй" є клубом міністрів, що зїздяться поговорити, а більш пошепотіти, поконспірувати і побавитись, а зовсім не захищати

поневоленних, яких члени Ліги Націй мають. Ось цікава статистика, як "reague" Ліга Націй на скарги поневоленних націй. Часопис "Nation und Staat" за р.1929 подає статистику поданих петицій до Ліги Націй з 1920р. по 1929 р. Подали петицій:

німці	60	вірмени	9
українці	38	москалі	8
болгари	36	серби	3
мадяри	33	словінці	2
греки	32	білоруси	2
албанці	31	румуні	1
жиди	24	словаки	1
поляки	18	чехи	1
литвини	16		

разом 345 /по 208 справах/

Проти кого -ж були направлені ці петиції ? Проти Польщі 76 петицій, Греції 54, Чехословаччини 45, Румунії 44, Югославії 25, Туреччини 25, Литви 24, Німеччини 22, Австрії 9, Угорщини 9, Латвії 5, Болгарії 2, Естонії 2, інших 3, разом 345.

Який же результат ?

3 цих 345 петицій визнано прийнятими петиції лише про 143 випадки.

3 цих 143 випадків було передано на рішення Ради Ліги Націй лише 18 випадків.

3 цих 18 Рада Л.Н. не дала дальшого ходу 10 справам.

3 останніх справ компромісово вирішено 6 справ, і позитивно вирішено 2 справи /розуміється в тім ні одної української !/.

Отже за 10 літ вирішено справ 2.3%, а позитивно лише 0.5%.

В "Les minorites Nationales" в ч. 4-5 р.1931 подають відомости про діяльність Ліги Націй за 1930 р.: подано петицій /?/, прийнято до розгляду 42 петиції, до Ради на рішення передано лише 2 справи, але й вони протягом 1930 р. не були вирішені.

Як відомо дев'ять десятих петицій зразу кидаються до коша, коли петиції написано з недодержанням певних умов, а головна з їх, коли петиенти ставлять питання про перегляд юридично - державних основ тієї держави, що гнобить меншости.

Українських петицій за 10 літ подано море і ні одна з їх не розглянута !

Люде, які настоюють на потребі лазити в Лігу Націй, в той "рай", куди так кортить попасти петлюрівцям, - просто фантасти, утопісти, які не розуміють р е а л і з м у і д і й с н о с т и. Вони обдурюють себе. Але хай себе обдурюють, коли це їм приємно, але - ж не можна дурити и н ш и х, бо це неморально і політично-нереально.

Мене просто пригнобив той факт, що українська політична дитвора ширить деморалізацію народу, балакаючи про Лігу Націй, як "вищу інстанцію", що вирішить нашу долю. Вмовляти людям цю марну надію, фік - цію, ілюзію - це не приближувати, а віддалювати визволення. Скільки часу будемо жити ілюзіями ? Доки не прийде час справжнього реалізму, доти будемо в неволі.

Вся петлюрівщина своїм "заходом" ширить ілюзію ніби то треба ждати від "заходу" рішення нашої долі. Оті Данцігські, Брюссельські чи які інші дебати - свідок міщанського, дрібнобуржуазного, політично неграмотного ілюзіонерства петлюрівців. Що до цього, то не тільки петлюрівці цим хворають. Весь ІІ Інтернаціонал, вихований в строгих лініях "класової політики марксизму" культивує ілюзію, що Ліга Націй є поступовим явищем.

3 українського національного погляду Ліга Націй є організацією версальських переможців з їх сателітами: Польщею, Румунією, Чехословаччиною, Югославією, Грецією /погляньте в статистику - проти кого найбільше скарг від "меншостей" !/. Ця спілка г н о б и т е л і в

веде спільну політику гноблення і поневолення рабів, яких вони заб-
рали силою з б р о і, а тепер кричать "мир, мир", щоб-то, щоб нікто
проти їх не підіймався. Ось чому вони установили правила прийому
тільки тих "петицій", в яких не ставиться питання про
зміну "інтегритету" /складу/ держав.

І треба бути сліпцями або лицемірами, щоб лізти в таку "устано-
ву". До II Інтернаціоналу полізли українські соц-дем. і радикали, а
II Інтернаціонал на услугах політики Ліги Націй. Отже соц.-дем. і
радикали прийняли засаду непорушення інтегритету "західних сусід",
щоб-то засадничо стали на позицію н е т л ю р і в щ и н и. А ко-
ли вони внутрішню не прийняли цієї засади, то ... яко соціалісти ма-
ніфестують своє лицемірство.

Для селянства й робітництва Ліга Націй є в о р о г о м в за-
галі, для українських трудових мас подвійно - вона охороняє нашу
н е в о л ю. І II Інтернаціонал підтримує Лігу Націй в питанні по-
неволення націй.

Всякі орієнтації на Лігу Націй для українського народу є полі-
тичним самогубством.

Для чого все оце плазунство перед Унією - організацією для про-
паганди політики Ліги Націй, політики, що несе смерть Україні? В чім
тут реалізм - ми бачили по "походженнях" п. Шульгина.

Ми розглянули основну, "ударну" точку петлюрівської політики -
"міжнародну акцію" і що-ж? Тут виблискує порожнеча, ілюзіонізм, по-
літичний кретинізм дрібної буржуазії, що осліплена блиском панських
палаців і за всяку ціну хоче туди попасти. Не попаде, бо доки нема
держави - все марно, а держави не буде д о т и, д о к и не буде
організованим і активним народ. Маленька Туреччина зберегла себе
завдяки політиці б о ю з Лігою Націй.

Цього петлюрівці не зрозуміють ніколи.

Ім не дано чим розуміти. Я їх спостерігаю вже 25 років. Коли
в Росії вбито Столипіна, то вони заговорили негайно салонною "мовою
конгресів" про триєдинство руського народу, і що український народ,
як галузка руського, бажає творити щастя своє під двоголовим орлом.
Перекинувшись через кордони України, вони тепер піклуються про пере-
бування народу під одноголовим орлом. Хто так говорив колись у цар-
ській Росії, той так говорить тепер про шляхецько-фашистівську Поль-
щу. Це є мова рабства, самопониження, а головню мова класового ворога
селян і робітників, котра все одно товче: про своє порозуміння з ра-
бовласниками - раніш руськими, тепер польськими. Реалізм їхній -
притоскування до рабства, примирення з рабським режимом дешевою ці-
ною: оплачування їх видатків на поїзденки для реклами чергового
пана.

Почуття гніву, сорому і огиди найбільше я переживав, коли читав
свідчення на суді СВУ А. Ніковського про політику "уряду УНР" і вдру-
ге - читаючи ганебні документи, подані Шульгиним.

Який сором! Яка ганьба! Який злочин!

12. РЕАЛЬНА ПОЛІТИКА ЛЯХОМАНСТВА.

Ми б могли вже зробити висновки і оцінки, які вже сами собою
напрохувались, про "реальну політику" ляхоманства.

Через низький рівень їхньої крайню убогої літератури, котра вся
складається з газетних статейок, заміток і промов, не можна говорити,
звичайно, про систему поглядів, про і д е о л о г і ю. Ідеології у
їх розробленої нема.

Доказом цього - повна відсутність науково-соціологічної літе-
ратури, як загальної, так і спеціально про Україну. Вони не досліджу-
ють української дійсности. Читання газет - ще не є дослід. Розпоро-

шені газетні факти не сприяють витворенню поняття про реальну дійсність. Лише зведення фактів у причинові ряди дає нам реальне знання про дійсність. Чи є така література у їх? Чи вони що дослідили про Україну, як реальний об'єкт? Їх щось про склад суспільства на Україні: національний, культурний, економічний, професійний, політичний і ин.? Чи є у їх вияснення суспільних процесів на Україні /від Попраду і Тиси по Кубань/ і їх наслідків, витворів? Нема. Чи вони розглянули об'єктивно-науково, скажимо, аграрну проблему, проблему села і міста, механіку і результати економічно-фінансової політики, проблему меншостей на Україні /а не проблему українців, як меншости в чужих державах!/, проблему виховання, духової культури, проблему організації сил, обсяг і потрібні форми визволення, проблему визвольної революції, державних переворотів, проблему міжнародного признання України, співпраці і зносин.

Ще чимало є кардинальних проблем, які український політик мусить знати, розуміти, викладати українським людям, навчати невчених, - взагалі практично піднімати свідомість, бо лише свідомі визволяться.

Така свідомість є передумовою політичного реалізму: нема реальної уяви про суспільні процеси, їх результати, їх причиново-функціональні відносини, то не може бути реалізму в практичній поведінці /політиці/.

У петлюрівців зараз нема цього.

Суспільно-політичний емпіризм, як джерело їх свідомости, не дає людині реального поняття про дійсність, але цей емпіризм є основним методом їх, так скажимо, політичної самоосвіти. Це ніщо инше, як не-уцтво людей, що пишуться діпламами, титулами, змайстрованими на еміграції для практичних потреб /в цім вища в першу чергу У.Г.К. і моя особисто/. Це вони зрозуміли не як уможливлення серйозної політичної самоосвіти, а як кваліфікацію, ніби констатування дійсности. Не відкриття можливостей для науки, а як свою прикмету. Циганство з професорськими титулами у людей, що не дали жадного наукового свого витвору, приняло хоробливі розміри. Ознакою хвороби є те, що ці люди не досліджують і не знають реальної України. Тому не уцтво - є першою ознакою їх "реалізму". Доказем - їх "теорія нації", змайстрована п.Славинським, і партійні "гасла", непроходиму темноту і примітивизм думки яких ми вже бачили. Ці гасла - засоби для пристосування до української неосвіченої маси, яку за-дурюється ріжними фантазмами.

Не маючи ідеології, не орудуючи категоріями наукового думання, ці люди ще не піднялись до систематично-принціпового думання, яке одно дає постійність стремлінь, витриманість напруму, твердість тактичних засад і навіть моральних норм. Нічого подібного в петлюрівців нема - все в їх не підноситься вище кон'юнктурницьтва. Ось тому в Росії вони були за руську націю, за галузку і вигукували, що горе тому, хто зійде з цього шляху! Тепер вони погрожують всім, хто не підтримує польської шляхти. Вони були русофілами, германофілами, тепер полонофілами, франкофілами. Це одна українська група, що пішла була на службу німецько-гетьманському насильству на Україні /Дорошенко, Славинський, Стебницький, Леонтович, Лотоцький, Шульгин і ин. - вони були в газеті "Рада", були під двоголовим орлом, тепер - під одноголовим польським, і хоч Дорошенки, Леонтовичі "гетьманствують", а инші "республіканствують", але в "братстві" СВУ вони разом/, що тепер полонофільствує.

Ідеї, як плану суспільної праці для відродження України, у їх нема, а тому - кон'юнктурницьтво або инакше - опортунізм, цеб-то життя не ідеєю, висновуванням тактики не з системи реалістичного розуміння дійсности, а плигання від випадку до випадку. Характерний факт! Вони до революції називали себе "радикал-демократами"

яко учасники ліберальної ліво-буржуазної течії. Приходить революція, народні маси пішли за соціалістичними партіями. І раптом буржуазні плигуни на своїй конференції в Києві 25 червня 1917 р. приймають назву "соціалістів-федералістів". Єфремови, Шульгини і ин. розливалися тоді про федералізм і соціалізм. Ініціатором переіменування партії в соціалістичну називав себе /на суді СВУ / Сергій Єфремов, але вони всі прийняли "соціалістичний ідеал". Переїхавши за кордон, вони прийняли вже назву радикал-демократів, змінивши відповідно програму. Тут вони вкинулись в чорну реакцію. Тимчасом на суді СВУ їхня частина, що на Україні, заявила, що приймають "широ" радянську форму влади, диктатуру пролетаріату і що національну справу вважають за розв'язану. Плигання і скоки в протилежності - це є певна ознака відсутності поглядів, ідеалів, програми, ідеології. Це гра, в якій циниться тільки ловкість рук і язика.

Спонуки поведінки - біологічні, фразеологія "політична". В цій ознака примітивізму, ілюстрованого анекдотичним циганом: цигане, якої ти віри? - А якої вам треба? та й буде.

Кон'юктурництво - це швидка зміна ліній поведінки відповідно темпу мійського життя. Маса ж так крутитись і плигати не можуть, тому між селом і кон'юктурниками ніколи не може бути згоди в ритмі поведінки, гармонії в скоках. Мійська пів-інтелігенція скаче, а село / 92 % нашого народу / живе окремим життям. Це світи чужі. Реалізм же вимагає д в и г н е н н я о с н о в н о ї м а с и н а р о д у. Можуть мійські кон'юктурники чи плигуни жити інтересами сільських мас? Ні в якому разі, тому в засаді: мійські плигуни не мають поняття про реальну політику нашого народу. Суперечність між поведінкою українського села і петлюрівцями очевидна. Будучи "теоретично" переконані, начеб-то націю "репрезентує" інтелігенція, вони й думають, що плигання горстки мійських пів-інтелігентних неуків є реальна та ще й національна політика !

Інтелігенція не репрезентує нації, а є лише її частиною. Хто репрезентує цілість? Сама цілість, як окреме явище. І селяни, і робітники, і прислуга, і майстерові, і інтелігенти - всі репрезентують націю разом, а пізнається нація по кожному її членові зокрема, як ліс репрезентують всі дерева разом, а ліс пізнаємо по кожному дереву зокрема. Коли ж говорити про числову перевагу, то нашу націю "репрезентують" селяни, яких є більше, ніж всіх інших частин в кількіска разів, відношення селян до котрих є 9 : 1.

І вже коли говорити про репрезентацію і н т е р е с і в, то українську націю репрезентують с е л я н и і р о б і т н и к и. Їх інтереси яко більшості є інтересами н а ц і о н а л ь н и м и. А хіба петлюровці одважуються говорити про інтереси селян і робітників проти поміщиків і буржуазії? В цім вони свідомо ігнорують очевидну реальність, чеб-то відмовляються від реалізму. В ім'я чого? Во ім'я усвідомлених ними своїх к л а с о в и х і н т е р е с і в. І ця класова природа їх політичної агітації просто бе в вічі. Класове становище української нації є становищем низчих, поневолених соціально класів.

В сучасній системі поділу суспільної праці український народ відіпхнутий на спеціальні ділянки життя: до сільського господарства / 92 % нації /, до фізичної праці в інших галузях / промислове робітництво і ремісники 7 % нації /. Отже 99 % нації є к о н о м и ч н о поневолені. З економічною неволею в парі йде культурна відсталість і політична неволя. Ці три роди неволі - економічна, культурна і політична разом складають те, що ми називаємо н а ц і о н а л ь н о ю неволею тому, що власне мовна /язикова/ скупина, українська, вся поневолена соціальними умовами. Тому наша національна неволя покривається, є разом і с о ц і я л ь н о ю неволею.

Оскільки це очевидні і дослідом підтверджені данні, то вони і

становлять зміст соціального реалізму, на якому лише й може бути збудована система реальної політики.

Українська національна реальна політика може бути означена, як система цілей і засобів, направлених до зміни соціальної дійсності в напрямі усамостійнення української частини людства і визволення її з соціальних рямців сучасного суспільного розподілу праці на Україні. В першу чергу це зводиться до розв'язання проблеми села і міста: доки на Україні буде неукраїнське місто, доти наш народ буде в соціальній неволі / а це у нас значить, що нація в неволі /.

Що-ж роблять петлюрівці? Кричать про свою політичну владу, як ціль української державності. Держава українська - що це значить? Це значить: щоб поневолені соціально українці здобули суверенну владу над своєю територією і змогу регулювати на ній суспільне життя. Чи можна таку владу одержати методами демократії, цеб-то виборами? Ні, не можна і то тому, що при найбільш ідеальній демократії ми, яко меншість в містах, не зможемо одержати там влади. А коли так /це непохитно так/, то не можемо прийти до державної влади тому, що сучасна держава є функцією міста і партій.

Ми - селянська нація, що не має ані свого міста, ані неорганізована політично /в партії/, а через те здобути державності методами демократії не можемо. Думаю, що й доводити цього не варт, бо це само собою ясне. Демократичний шлях до державності тепер для нас неможливий.

Тому - питання: а чи нема іншого шляху? 6. Це шлях революційний, цеб-то насильного усунення від влади над Україною неукраїнського міста.

Соціологічно-науковий реалізм, як основа політичного реалізму, вказує нам лише один шлях - революція, повстання нації української проти гнобителів. А в залежності від характеру нашого становища в суспільній системі, яко класів селян і робітників, наша національна революція може бути лише класовою революцією: повстанням селян і робітників проти чужих поміщиків і буржуазії. Коли повстануть наші селяни і робітники, то це значить, що повсталла українська нація, а коли вони не повстануть, то українська нація буде в неволі й далі.

Чи петлюрівці бачуть ці очевидності? Бачуть, але вони стати на цей шлях не хочуть, бо вони в революції бачуть зруйнування капіталізму. Вони обороняють капіталізм, а це логічно значить у нас на Україні владу міст над селами, цеб-то владу чужої буржуазії і поміщиків над українською нацією. Не національні, а класові інтереси змушують петлюрівців до цього, а тому вони в сліпому куті, з якого виходу нема: визволення, спеціально політичне, утворення держави можливе лише шляхом класової революції, а класові інтереси на це не пускають, тому виходу їм нема. Це хіба політичний реалізм? Це куряча сліпота в політиці. Це гірше, ніж селянська темнота. Селянин, трошки набравшись політичної практики, вже бачить шлях визволення в революції, як єдиній неминучості, і тому селянин безмірно більший політичний реаліст, ніж петлюрівці і взагалі так звана українська "інтелігенція", яка через свою малочисельність /не більше 1/2 % нашої нації! / не може бути рішальною силою в нашій національній політиці, а через свою класову ворожість до трудової частини нашого народу - не може бути чинником його одухотворення, активізації. Класова сліпота виключає можливість свідомої реальної політики.

Просто блискучий показчик цього є брошюрка Шульгина: він увесь час кричить в ній, що державність наша /українська/ може бути здобута лише за згодою і допомогою Європи, спеціально "західних сусід", але ніде не говорить про український народ, як державний чинник!

Петлюрівці через класові свої інтереси не можуть покладатися

на сили селянства і робітництва, тому вони уперто стали на тім, що Польща і Румунія у їх є основним чинником української державної політики /за згодою, розуміється, ще дальших західних держав/. Це і є фантастика, буржуазно-реакційна сліпота, спричинена к л а с о - в о ю психологією людей не сильних, не оригінальних, духово не допитливих, політично через те примітивних, але хижо оскалених класо-во проти трудової частини нації /проти 99 % /. Класова заповзя-тість горстки української інтелігенції /це відноситься не лише до петлюрівців, а й до інших її частин/ стоїть муром впоперек шляху до політичного реалізму. Це є повторенням позицій Хмельницького, Виговського, Хмельниченка, Тетері, Самоїловича, Мазепи, Дорошенка, Скоропадського і всіх інших, що л и ш е в орієнтації або на татар, на турків, на поляків, на шведів, на москалів, зрештою на німців, Французів, румунів бачили і бачуть шлях до української державности. Їх страшить проблема соціального перевороту і зміна класової структури сучасного суспільства. І тому, одкидаючи у к р а ї н с ь к у революцію, яко шлях до державности, вони стали на шлях орієнтації на "сусід", на шлях уступок сусідам, а не українським селянам і робітникам, на шлях в і д с т у п с т в а від інтересів української поневоленої маси. Тому вони б'ються в тенетах власного недомислія: орієнтуючись на чужі держави, петлюрівці знають, що за для розмов п.п.Шульгиних ніхто нічого дарма не зробить - отже логічно повстає потреба п л а т и т и. Чим? Україною: землею і людьми. Це те, чим платив Хмельницький, Дорошенко, Хмельниченко і ин. - ж и в и - м и л ю д ь м и, ясир!

В засаді хибна позиція вимагає багатьох "консеквенцій": уступки землею, підпорядкування чужій політиці, зречення соборности, захищення ворога, коли він знущається, і т.д. Кожна позиція вимагає певної логіки поведінки. Ось тому класово-поміщицька раніш, чи класово-буржуазна позиція тепер вимагала і вимагає цілого ряду вчинків і поведінки, яка логічно вивершується в а в а н т ю р і з м.

Політика "уряду УНР" наскрізь перейнята авантюризмом або киданням на всі боки - без уявлення, чи там що є позитивне, хапанням за всі засоби - без уявлення їх вартости і доцільности. Коли ми політику уявляємо, як систему цілей і засобів, звязаних категорією причинности, то авантюризм є протилежністю, цьому: хапатись за якісь з а с о б и, не уявляючи чи вони в'яжуться причиново-логічно з метою, чи ні. Розрив між метою і засобами є основою авантюризму.

Треба послухати лише, як оповідав А.Ніковський, був міністр закордонних справ петлюрівщини, на суді СВУ. Це дійсно калейдоскоп авантюризму і шарлатанства. "Договори", "порозуміння" з Денікіним, Савінковим, поляками, Балаховичем, козаками, навіть Японією! Кидалися і плигали в найгірші протилежности, внутрішню без жадної логічної основи, зовнішню - з примітивною технікою, галасливістю, безсоромністю і фразами про "реалізм".

І тепер те саме. Чого лишень варті оті щорічні "мобілізації" - реєстрування, записування в військо, підвищення ранг, таємний шепіт про війну, інтервенцію, поміч, наступ! Оскільки версальська Європа балакає про "мир", то й петлюрівці про "мир". /Просто зворушливо Шульгин і Р.Смаль-Стоцький в Брюсселі випинались про "мир на Сході Європи" і про гуманні цілі Унії!/.

Вся концепція петлюрівців логічно опирається лише на ідею в і й н и /бо як инакше "західні сусіди" могли-б будувати українську "державу" ?/, як підприємства, в якому "щось може статись", але не відомо напевне, що саме. Хто буде воювати і з ким? Во ім'я чого? Які війська і чого мають бути на Україні? Вигнати большевиків? Це річ не така вже проста, бо опріч у к р а ї н с ь к и х комуністів, ще знайдуться сотні тисяч у к р а ї н ц і в, які будуть воювати проти Польщі і Румунії, а це ще більш відкине цих українців в бік

Москви. Москва ж буде воювати за Україну, а тому в і й н а, як за-
сіб до української державності тепер є небезпечна, бо неорганізова-
ний політично народ сам держави творити не може. Значить хтось ин-
ший це робитиме..... д л я с е б е.

Війна була-б засобом для переміни однієї колоніальної влади
на другу, а тому навіть петлюрівці, що були б у війні "союзниками"
Польщі і Румунії, влади не досягнуть. Ідея війни не
включає в себе логічного зв'язку цілей і засобів, тому тепер це є
ідея авантюристична. Говорячи за останніх часів про
мир і навіть "проти інтервенції", петлюрівці очевидно брешуть: їх-
ня позиція логічно вимагає в і й н и, інакше на якого дідька так
увихатись коло воєнних штабів і агентів, творити всякі військові
об'єднання, підвищувати "ранги" воєнщині і т.п.?

Ні, петлюрівщина хоче війни, але не знає, чи буде війна, чи ні.
Політично-примітивні люди не слідкують і не розуміють діяльності
світових рушійних сил, тому вони не можуть знати хоч приблизно
т е н д е н ц і ї світового розвитку і політичних можливостей.
Отже: вичікувати, озиратись, пригнуватися - може щось з того і вий-
де. Особливо треба бути "вірними" раз взятому напрямові - орієнта-
ції на Польщу, бо хто його знає що буде? Почнеться війна, то хто пер-
ший вступить на Україну? Ті, що йтимуть або кого поляки везти-
муть в своєму обозі. В усіх митикуваннях петлюрівщини, насиче-
них авантюризмом політичних емпіриків низчої марки, нема ні крихти
національно-політичного реалізму.

Ці обмежені люди наївно удають свій б і о л о г і ч н и й
реалізм /приспосовування до поляків в інтересах своєї екзистенції/
серьозно удають за "національно-політичний реалізм", оснований на
відступстві від майже 200.000 кв.кілометрів території з 9 мільйонами
українців. Реальним в ляхоманії є лише зрада, а не державність,
екзистенція, а не оборона прав народу, авантю-
ризм, а не політика, класові мотиви, а не націо-
нально-визвольна ідеологія, фантасія, а не реальне розу-
міння дійсності, не уцтво, а не система знання, роз-
биття нації, а не збирання сил, прислужування
чужинцям, а не праця для України, проста витрата енер-
гії, а не доцільна методична діяльність, біологічний
емпіризм, а не свідомо соціальна творчість, зрештою - не-
скромність і нахабство, а не мужність відваги
в часах лихоліття.

Політичний реалізм взагалі не можливий без культурного і гос-
подарського будівництва. Політична сила росте в організації вищої
свідомості /цеб-то шляхом культурної праці/ і в організації госпо-
дарства /цеб-то в розвитку техніки і економіки/, а цього петлюрівці
роблять так мало, що й говорити не варт. Не те що самі не роблять,
але й другим перешкоджають. Про який політичний реалізм тут може
бути мова? Це ж просто убийча риса: не досліджуючи реальної дій-
сності на українських землях, вони думають вести реальну політику!

Минуло вже більше десяти літ їх "реальної політики" закордо-
ном, а що з того? Наблизилось розв'язання української визвольної
справи хоч би в петлюрівському розумінні?

Ні, ще далі відсунулось.

На українських землях скріплюється ворог, доки українці коло-
тяться, розбиті петлюрівщиною. Ляхоманство ієсть сили українського
народу взагалі, як "язиковий вопрос" Підкарпаття: доки це не розвя-
зано, реальний зріст наших сил неможливий, а ворог скріплюється і
скріплюється. Петлюрівщина на рад. Україні /СВУ/ скріпила больше-
виків нечувано, зкомпромітувала еміграцію так, що вже годі говорити
про еміграцію, як визвольний чинник.

Петлюрівщина є хвороба, що валить з ніг українські сили. Дальше
істнування петлюрівщини означає дальше ослаблення визвольного руху.

II. ГАЛИЦЬКА ЛЯХОМАНІЯ.

I. "НОВА ЕРА" 1890 - 1895 р.р.

Хто сам робиться черваком, хай не жалується, коли його топчуть.

Увертюру до сучасної галицької ляхоманії відіграно було в Галичині ще 40 літ назад під назвою "нової ери", яка тяглась з 24-го листопаду 1890 р. до 9 лютого 1895 р. і з якою бій звів Драгоманів та радикали.

Ця "нова ера" є остільки смішна і глупа ... трагедія українського руху, веденого реакційними полупанками і попами, а разом з тим і повчальна, що варт про неї згадати, щоб одні наші сучасники побачили своє обличчя в дзеркалі минулого, а другі - щоб знали, що діється тепер і куди йдеться.

24 листопаду 1890 р. намісник Галичини поляк гр. К. Бадені покликав до себе "найважливіших" галицьких діячів на нараду: митрополита С. Сембратовича, проф. О. Барвінського, Д-ра Олександра Огоновського та соймових послів попа К. Мандичевського, К. Телишевського та К. Левицького і сказав їм, що австрійський уряд хоче і може "попірати" тільки таких русинів, котрі бажать розвивати свою народність в межах Австрії та в напрямі, згідному з " і д е є ю А в с т - р і ї". При тім вказав на п р и к л а д польської партії станьчиків, що була лояльною до уряду і дуже багато здобула для поляків. От - каже - було-б добре, щоб і русини пішли цією дорогою під проводом князя церкви /митрополита !/, зібравши таку партію, з котрою уряд міг би удержувати з н о с и н и і п о р о з у м і в а - т и с ь про домагання і потреби "руського" народу.

Ого ! Уряд хоче з ними зноситись і порозуміватись ...

Намісник на запитання про щось конкретне, дав "виминаячі відповіді", але діячі вже пішли на зустріч: митрополит, хоч і відмовляється від провідної ролі, але обіцяє підтримувати тих, що з ним прийшли на нараду. Телишевський каже, що завжди б у в і б у д е лояльним до уряду. Огоновський аж образився: коли нас вважають за нелояльних, то навіщо-ж кличуть на розмови?

Є тип людей, які вважають для себе образою всяке підозріння начальства за нелояльність: вони лояльні, віддані ! Хто підозріває їх в протилежному, припускає якусь самотійність їх думки, той їх ображає.... В формі "образи" виявляється собача вірність. Огоновський ще висловивсь, що нема чого для уряду шукати якихось нових русинів. В такім дусі висловивсь і К. Левицький, - що вони м а ю т ь, як партія програму, єдино вони можуть говорити в імені "руського" народу і що вони є готові порозуміватися з урядом на основі рівноправности народу. На цім і скінчилась "нарада" без якого-небудь приречення з боку намісника, лише його заявою, щоб вони "розважили справу", бо вона не дається скоро полагодити.

Що-ж сталось? Звичайна річ: маневр, яким розбивають кожную політично-некультурну масу.

Хоч-би яка гостра була опозиція, але коли вона політично-неграмотна, то її завжди можна розбити, викликавши в ній внутрішні ріжні течії: коли ви маєте якусь силу, то завжди у некультурного противника знайдете прихильну течію на свою пропозицію, що, мовляв, хочете "порозуміватись", що визнаєте "рацію" становищу опозиції, що апелюєте до "політичного розуму" її і що бажаете співпрацювати, підтримувати

тих, що "більш далекозоро" дивляться і розуміють "об'єктивний стан річей".

На цю спокусу не ловляться тільки або дуже муштровані, або дуже емоціональні натури, а середняки, егоїсти, труси, і шарлягани не витримують цього вольту - обов'язково зломляться, особливо коли поставити справу на "ізмор", - дати їм подумати і розважити. Протягом короткого часу рефлексії, митикування, хитрування одних, лінивість других, підозріливість третіх зробить своє діло: скупина розкладеться на частини, які будуть себе взаємно поборювати і викривати секрети одна другої.

Цим способом кілька осіб урядових чехів розклали українську еміграцію в Ч.С.Р. і обернули її в ніщо. Про це колись розповім докладно, а тепер погляньмо, як нікчемних і порожних кілька слів гр. Бадені стали ферментом незвичайного розкладу в Галичині і протягом 5 років крутили русинами. Ця політична хуртовина і відома під назвою нової ери.

На другий день, 25 листопаду, у львівському соймі посол Телишевський /один з учасників "наради"/ несподівано виступив з угодовою заявою перед поляками: дайте широкі і стверто можливість розвою народності руській в інтересах краю і держави /!/, а я головою наложу за те, що таке порозуміння, котре ґрунтується в нашій спільній /!/ інтересі, уґрунтує і добробут краю; глядайте за тою дорогою, котра би нас, русинів і поляків поєднала /!/, так, щоб нарід мій, нарід українсько-руський міг знайти запоруку, що він в будучності /?/ стане на полі просвіти національної; що він почувється рівноправним з народом польським, а я вам ручую, що він як єсть лояльним супроти династії і держави, станеться лояльним супроти народу польського...

Бачите, який мудрий! Розвиток "руського" народу не инакше, як в інтересах краю і держави, в спільній інтересі русинів і поляків, цеб-то українських селян і польських поміщиків та буржуазії і бюрократії, а головно..... "руський" народ почувється рівноправним з панамі! Неграмотний хлоп рівноправний з графами і шляхтою - це все таки чудо, щоб кінць почув себе рівноправним з тим, кого везе на собі.

Що-ж конкретно треба хлопові, щоб почувати себе рівноправним з графами і поміщиками? Це сформулював Ю. Романчук, тодішній голова соймового клубу "руських" послів, який проголосив програму русинів-народовців: признання самостійности своєї народности та свого язика, вірність для австрійської держави і династії, вірність греко-католицькій церкві, умірений лібералізм і старання про розвій селянства і міщанства.

"Програма" - достойна своїх творців!

Ви очевидно зустрівали такі "програми" в заявах, скажім, про нові часописи. Коли примітивні люде або хитрі шахраї задумують видати нову часопись, то вони пишуть відозву і подають в ній "програму" приблизно так: наша часопись матиме таку програму: а/статті наукові, критичні, політичні; б/художні твори: повісти, романи, оповідання і поезії найкращих письменників; в/ дописи, г/хроніку місцеву і закордонну і т.д. Чи в цій заяві є програма? Немай на те як у нас не і.

Програма міститься не в перерахуванні предметів, а в розкритті їх змісту. "Статті політичні"! Такі слова нічого не говорять, бо важне: яка політика, в чій інтересах. Важне те, які зміни в суспільній структурі і в чий користь мають бути зроблені.

Заява Романчука цілком порожня. Такі програми і таких політиків легко вбивати однією заявою: добре, визнаємо, що ви русини, що у вас є язик і церква; розвивайтесь собі то після цього

Романчуки не знали б що робити й казати. Їх "визнано", але в житті ні що не змінилося!

"Програма" русинського клубу в соймі зовсім не свідчить про суспільно-політичну свідомість полупанків...

Хто вимагає від других признання своєї народності і це вважає за свою програму, той ще сам себе не визнає за окрему народність. Народність - факт реального почуття, а не чужого признання.

Можете уявити, яка глузлива усмішка блукала по поміщицьких пиках, коли вони слухали "програму" української політичної примітивності! А тому гр. Бадені на заяви Телешевського і Романчука відповів, що уряд бажає, щоб кожна народність розвивалась в межах конституції, отже маєте й ви розвивати свою народність в Австрії на основі прив'язання і вірності до престолу і держави та на засадах сполучки з світом католицьким і цивілізацією західною. Ті засади мусять бути не лише завсігди ясно висказані, але й ясно, щиро та з доброю вірою практиковані..... Треба боротись з усіма, котрі допускаються в тім згляді якихось суперечностей або неясностей. Друга трудність є прояви, виказуючі брак доброї охоти до спільного життя обох народностей й, котрим доля /!/ присудила жити на одній землі. Ті два ключі нехай вас, панове, з'єднають під проводом князів церкви руської в Галичині, а рух такий знаменито улекшить правительству завдання і обовязки, до котрих воно почувається...

Ось типовий маневр, яким розбивають примітивів: спочатку від їх вимагають вірності, сполучки з католицтвом і "західною цивілізацією", потім вказують провід /князів церкви!/, потім вимагають об'єднатись, знаючи, що "об'єднання" викличе внутрішню колотнечу, бо на повному підпорядкуванні панам ніколи і ніде люде не помиряться і завжди знайдеться опозиція.

Бадені це знав, а Романчук не знав. Тому Бадені гнав русинів на колотнечу, а Романчук цього не підозривав і думав, що правительству "порозумівається" з русинами. Ось тому Бадені глузливо каже, що правительству після цього /після русинської колотнечі / знаменито улекшить ся досягнення своїх цілей, до котрих воно почувається. Це просто класичний приклад австро-польської політичної техніки, в якій русинські "князі" не тямали нічого - сенько - знак походження людей з низчих верств, де нема практики керовництва.

По заяві Бадені піп М. Січинський /батько відомого Мирослава Січинського/ виступав з заявою, що русини нічого иншого не бажають, як розвитку малоруського племені і щоб тут в австрійський Руси утворився центр, до котрого "гравітувало б руське тіло і руська душа, чи вона на Буковині, чи на Угорщині, чи в Галичині, чи за кордоном....."

Справді знаменито: ми вже будемо творити центр, ми приведемо весь український народ перед австрійський престол!... Ви розумієте, що це вже робиться пропозиція, щоб уряд побачив розмір русинського бажання служити Австрії.

Ви бачите, що говорять дві сторони: одна /Бадені/ нічого не пропонує, а лише накидає обовязки русинам, а русини - пропонують поставити на службу Австрії всю Україну. Русофіл Антоневич обурився проти "програми" Романчука, назвавши її предательством /бо він, Антоневич, має таку самісеньку "програму", лише орієнтовану на Росію і, розуміється, програма Романчука була "предательством" з погляду русинського москвофіла.

На заяву Антоневича різко озвався "князь церкви" митрополит Сембратович: програма Романчука - це не новина, це традиційна програма! ще з 1848 року! Хто за цю програму, той не є ренегатом чи від-

ступником! хто її не прийме, той не має місця на нашій Галицькій Русі... Бачите яким тоном заговорив "князь руської церкви": він вже загрожує тим, хто не лягає на живіт, щоб повзти під ноги "Баденього" /"держави"/. Він вже кричить на інших, він вже розпочинає внутрі-русинську війну, потрібну для польського графа, що втілює собою "державу".

Ось так і була проголошена "нова ера" від імени нашого народу. Чи була вона дискутована не то що в народі, але хоч би навіть в клубі соймових русинських послів? Ні. У некультурних так завжди і буває: вони не організовані, дискусій ділових тут не може бути. Від імени мас говорять собі одиниці, що напередими перебігають одна одну, щоб не опізнитися! Ось тому, коли пан покличе двох трьох слимаків, та запропонує їм "обеднати всіх", пообіцяє порозуміватися на передумові півної вірності йому всіх слимаків, то ці два три слимаки і є зброя, щоб розбити масову компактність, витворену раніш зовнішнім гнітом і вже небезпечну для панів. Компактність і солідарність слимаків завжди витворюється зовнішнім чинником: так було на Україні і за наших часів - в 1918 р. під час гетьманщини стало можливим організувати Національний Союз лише з авдіяки теророві гетьманщини проти всіх українців; але коли повстання перемогло і зовнішній чинник гніту зник, то Нац. Союз розпався від внутрішньої деструкції. Так є і під большевиками: всі разом! Приклад: "Спілка визволення України", в якій і соц-демократи і радикал-демократи, і фашисти, і гетьманці! Такі контрасти! Хто або що їх обєднує? Дві сили: або гроші, або терор - отже сили зовнішні.

Коли пан помічає, що під впливом гніту і терору слимаки стають компактною масою, властивости якої панам відомі /емоціональна зараза, здатність вибухати, обертання в один тип, взаїмовиховання індивідів, велика ударно-соціяльна сила і ин./, то пан, що знає майстерство керування масами, вигадує чергову штучку, щоб агрегат цей розкласти, а тому він кидає в його певний фермент: якусь обіцянку, якусь "сімпатію" до окремої частини цього агрегату, щоб наддати їй инший напрям поведінки. І пан зажди цього досягне, раз він знає механіку розкладового процесу. Фермент кидається - розклад механічно починається. Пан стежить за процесом і коли він дійде до кінця, то пан припиняє "акцію", насолоджуючись картиною розпорощення слимачої маси: як окремі слимачки перескакують один через одного, хапають за горло, друкують резолюції, публікують скандали, викривають свинства, а окремі з їх бігають до пана з "інформаціями" - коли-б він знав, "що в нас робиться", як у нас противники слимака-донощика "падають", як "ростуть сили" слимака-донощика, як все йде до кращого до "порозуміння" пана з слимаками-донощиками, які вважають себе за "представників народу" і навіть з цією метою формують "комітети", "громади", "ради", "союзи", "обєднання" і т.д. Для наших сучасників є добре поле для соціологічного досліду різко-виявлених зявищ слимачої "політики": на еміграції, на Підкарпатті, Волині, Галичині, Буковині, на Наддніпрянщині, Кубані.

Тепер те саме, що й тоді.

Але простежимо далі "нову еру" - це учебний приклад. Після виступу в галицькому Соїмі почалось - що? Літописець пише: "закипіла відтак нечувана боротьба міжпартійна"... Цього-ж і треба було гр. Бадені! Але сесія соїму закінчилась 29 листопаду і Романчук.... дякував намісникові за те, що він зробив надію на більше узгляднення інтересів руського народу, а Бадені на це відповів, що "ми собі посполу ніяких инших зобовязань і приречень не робили, як тільки ті, що ми тут отверто собі сказали".

На плазунський вольт Романчука шляхтич відповів знов добре: я вже дав програму ваших обовязків в перед нами, а ви це прийняли за "роблення надій" вам і розіслалися нам під ноги - це добре

мої русини!

Бадені знав, що робив! І по його вийшло. На прилюдне повзання Романчуків почалось реагування в масах. Виступили москвофіли п р о т и, але з своїх москвофільських мотивів.

З українських, справжніх національних мотивів виступив Драгоманів і радикали /"Народ"/.

Розуміється, критика Драгоманова була єдино-розумною, політично доцільною, але "народовці" /вони тепер називаються УНДО/ кипіли ненавистю проти радикалів і москвофілів, то до їх голосу не прислухалися. Навіть всередині народовців стався розкол і одна частина їх пішла проти "новоєровців". Галицька Русь пірнула в каламутну воду своєї некультурності. Гурток соймових послів /Антоневич, Кулачковський, Герасимович, Барабаш, Сірко, Рожанковський і Король/ зажадали уступлення Романчука з головства в їх соймовому клубі, але за Романчука висловились 8 послів /Савчак, Січинський, Телішевський, Мандичевський, Охримович, Гурик, Гаморак, Окуневський/. Ось бачите, що більшістю одного голосу переважили "новоєрці" і вони постановили далі творити клуб. Партія "Народна Рада" /так тоді звалися "ундівці"/ висловила довіря Романчукові і К-о, а також і греко-католицька церква на чолі з митрополитом Сембратовичем. Значить, Бадені кількома п о р о ж н і м и словами розбив галицьку полупанську Хохландію, яка в більшості стала за Бадені проти Драгоманова і радикалів. Картинка гарна: Бадені - приятель русинів, а Драгоманов, Франко, і Павлик та ин. - це вороги українського народу!

Бачите, як обертаються цінности: Драгоманов під б о й к о т о м, а Бадені, провідник польської шляхти союзник.

Колотнеча тяглась довго.

Новоєрці здобули: українські написи на кількох будинках, обіцянку на утворення гімназії в Коломиї і катедру історії в Львівському Університеті /яку і заняв р.1894 М.Грушевський/.

Галицька Русь клекотіла в містах по каварнях, партії зіздились, щоб утворювати "єдиний фронт", але розбивались ще більше. Бадені і австрійський уряд дивились на слимачу колотнечу і реготались. А "надії руського народу"? Він увесь працював на польську шляхту і жидівську та німецьку буржуазію, він гинув у духовій сліпоті та злиднях, творячи своїми руками капітал для панів, податки для "держави", та з роспуки кинувся на еміграцію.

Уряд і Бадені нічого не дали. Тоді Романчуки заняли "вижидаче" становище і навіть задумували вже переходити в "опозицію", але ж між Романчуками знайшлись ще "розумніші" - Вахнянини, які все хотіли чекати сповнення "обіцянок".

В австрійському парламенті /1892 р./ сталась сутичка: чех Вашатний говорив про Росію та почав обороняти австрійських русинів. На це О.Барвінський гукнув: "Ми, русини, не є малолітні та дякуємо вам за опікунство і протекцію"... Маленькі раби, що сидять коло панських ніг у "вижидачому становищі", зухвало гиркають, коли хто з боку пожаліє їх рабство! Комічна і жалюгідна поза слимака: він не малолітній! він не бажає опіки! він сам себе обороняє, він вірно сидить під столом, собакою при ногах свого пана і дістає "руські написи на кількох будинках" - він не дозволить нікому втручатись в його долю

Аж тепер боліче дивитись на цю сценку в австрійському парламенті, де чехи б и л и с ь за своє діло і хотіли й русина виволікти проти пана, але "русин-новоєрець" з пишливістю ідіота гиркає, що він не малолітній несвідомець, а що він є цілком дорослий.... дурень і раб.

В травні 1893 року знов сесія галицького сойму у Львові. Українські слимаки вже почали догадуватись, що їх безсоромно дурено. Депутат Король у дебаті над кошторисом різко критикував уряд, називаю-

чи "акцію 1890 р." звичайним австрійським способом панувати під гаслом "divide et impera!" /розділай і пануй/ і дорікаючи, що ця "акція" розбила солідарність українського представництва і тому треба, щоб "світ дізнався, що та сумна угода з р. 1890 розв'язалась та що її вже нема". Романчук додав, що нас тиснуть та що доки ця система не зміниться, доти ми будемо у "відпороному становищі", але тому що крайвий кошторис, на його думку, є справою не політичною, то він голосуватиме за прийняття кошторису. Митрополит Сембратович виступив проти Короля і заявив, що "нова ера є спасительна для русинів і її треба удержати, бо тільки на цій підставі можна узискать все, що хочемо".

Просто очам не віриш, читаючи опис "новоерської" політики одним з її учасників, який все ж таки представляє все так, щоб не бити себе в обличчя /К. Левицький: "Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914", ч. перша, 1926/.

Де можливі такі заяви, як напр. Романчукова, про крайвий кошторис "не вяже ся тісно з політикою", коли політика є боротьбою за розподіл суспільних коштів і коли вся соціальна проблема взагалі і національно-визвольна зокрема є боротьбою проти визиску?

У русинського слимака, професора, голови клубу, "сеніора" все можливе: він стелеться під ноги шляхти і для дурнів кидає "аргумент", що кошторис "не вяже ся тісно з політикою"!

А "князь церкви", як чорний ляхоман, бовкає, що лише цим шляхом угоди здобудемо все, що хочемо!

Буквально, як теперішні Шульгини і К-о ...

Ім шляхта тиче дулі під ніс, їх "копають" ногами, їх батожать, люд гине, а "представник народу" піп Гаморак 17 лютого 1894 р. в соймі "дякував знова кн. маршалкові за безсторонність і виrozumілість", але осточортіло очевидно гр. Бадені оце собаче лизання рук і він бунхнув на громаду русинських "представників":

"Я ніякої ери нової не інавгурував; ніякої угоди з тими пананами не заключував, а зробив тільки одно, що сказав їм приватно і повторив з сього місця прилюдно: що є потрібне, щоб мое сумління, як намістника цісарського нашло підставу до оправданих, поміркованих та актуальних змагань народу руського, в границях обов'язуючих законів. При оцих засадах - з залізною послідовністю полишуся - або з заступниками народу руського або без них".

Кость Левицький пише, що це був пляновий визов супроти нашого народного представництва і супроти нашого народу, що дозволив собі свавільний польський пан в характері австрійського намістника. "На сю заяву намістника, зложену наслідком промови п. Короля, не відповів ніхто з наших послів і на сім закінчено сесію соймову, та мабуть і нову еру".

"Вміємо погрозити - меланхолійно пише К. Левицький, - але як хто сильніший крикне, тоді замовкаємо".

Ні, навіть грозити не вмієте! Вмієте лише плазувати. Бадені було вже забагато отих заяв про собачу вірність і він заявив правду, що ніякої угоди "з тими пананами" не заключував.

З такими ніхто ніколи й ніде угод не заключує: їм або накажуть або штурхають ногою. Це й зробив Бадені, а слимаки, що видумали угоду, нову еру, що лише на цім шляху здобудуть "все, що хочуть", що гризлися в українському кублі з кожним, хто не йшов за "новою ерою", що бойкотували Драгоманова, який їх критикував і товк носом в шкоду, вчив їх політичній грамоті - слимаки мовчки облизали панську плювотину.

Ганебно, гидко полізли в свою русинську калабаню, як вибиті нагаєм пси лізуть в свою буду....

А тепер послушайте, що було через місяць у Відні на засіданні

державної ради.

Чеський посол Айм підхопив фразу гр.Бадені "з русинами або без їх" і публично /в парламенті 14 березня 1894 р./ сказав, що українським послам не пора єднатися з поляками, бо тоді вони стають топорисцем до польської сокириа на кінці додав:

"Хто сам робиться черваком, нехай не жалується, коли його топчуть".

Це був, розуміється, правильний осуд українського "представництва", але червак образився: посол Вахнянин виступив з заявою, що "руські послы" не підуть з чехами до славянської коаліції, русини знайдуть собі дорогу /!/ без славянської коаліції.

Щеб-пак! І Вахнянин далі "намагався оправдувати становище намісника".

Через це розбився "клуб" 7 русинських послів: Вахнянин і О.Барвінський за уряд, за "нову еру", а 5 заняли відпорно-вижидаче становище. Ну, і що ви на це, український читачу: яка гарна реальна політика, чи не правда?

Цього ще мало: в дальших дебатах у парламенті Вахнянин заявив іменем своїх однодумців, що вони продовжуватимуть політику "нової ери" і закінчив ясно і щиро:

"Нехай фанатики національні називають се порозуміння зрадою на власнім народі, то однак л і п ш і м у ж і /!/ обох народів не дадуться сим наклонити до покинення вибраної дороги" -

бо инакше, це було-б "політичним самогубством", як говорить тепер п.О.Шульгин і "уряд УНР".

Заяву п.Вахнянина іменем польського кола щиро прийняв до відома п.Залескі, щиро урадуваний становищем українських буржуазних черваків, які себе ще вважають за "ліпших мужів" українського народу.

Що можна сказати про той народ, який має в себе таких л і п ш и х м у ж і в, як Вахнянини /чи Шульгини/? Партія "Народна Рада" /УНДО тодішнє/ зібралась у Львові 3 травня 1894 р., щоб обміркувати "політику" і заслухала від свого члена Вахнянина таку заяву:

"Ухвалюйте опозицію, а я з обраної дороги не зійду, бо в політиці не треба бути нервовим - треба вижидати".

Це саме тепер повторює і "уряд УНР" і інші ляхомани. На початку року 1895, коли догорав Драгоманів, знищений надмірною працею і довголітньою боротьбою з чорними кліками українських полупанків, зійшовся галицький сойм, що спокійно порішив свої справи, а на росходинах заслухав знов українських "представників".

По черзі: п.О.Барвінський зложив подяку красвому маршалкові і намісникові, п.Романчук "висказав жаль, що пожадана згода обох народів /!/ не наступила, та що очидання руського народу не здійснилися, хоч при енергії та зручності п.намісника не було се надто трудне, - бо-ж не відтручуванням репрезентантів народу, не дипломатичними штучками і розбиванням організації народу робиться діло корисне для д е р ж а в и".... Бачите, два "представники доказують своє рабство: один прямим плазунством, а другий - невдоволенням, що їм не дозволяють плазувати перед..... державою. Бадені відповів, що незручність мусила бути на іншій стороні, а не на його. Цим і закінчився галицький сойм 9 лютого 1895 р., а разом "зі світа зійшла новоерщина".

Так каже літописець повоерщини і один з її представників /див. К.Левицький, т.І, ст.275/.

Розуміється, новоерщина не зійшла зі світу - вона й досі продовжується і навіть розцвіла, як побачимо далі. Але припустім, що новоерщина тоді зійшла. А результати її? Зараза, гниль і розклад в житті нещасних слимаків, що в и г а д а л и були собі фантазію, а

потім їх отверезили пани.

З кислим обличчям новоерці полізли в свої халабуди, щоб заня - тись літературою і прочитати висновок з байки Гулака-Артемовського "Пан та собака":

"Дурний той, хто іде дурним панам служити,

А більший дурень - хто їм дума догодити.

Годив Рябко панам, немов болячці й чиряку,

А що ж за те Рябку?

- сяку мать та таку".

Ще гірші наслідки служення р о з у м н и м панам: примітив виростає лише і виключно в боротьбі з панамі, а не в служенні їм.

2. НАЙНОВІША "НОВА ЕРА".

Рік 1895 зазначився тим, що шляхта публічно показала "новоерцям" їхнє місце в соціальної природі: з дрібними полупанками, безсилим, нікчемним, розумово-обмеженим до типу, скажім Ю. Романчука і до упід-лення Вахнянина - О. Барвинського, не порозумівають ся. Їх беруть на службу, їм доручають публічно робити собі "харакірі" і випускати самим собі тельбухи за співжиття, за вірність католицтву, династії, шляхті, але з ними не порозумівають ся.

Їх ще розкладають, коли вони під гнітом стають компактною масою.

І в цім власне є зміст класово-шляхетсько-буржуазного керовни-цтва національно-складним суспільством, в якому верхній шар, пануючий в містах /буржуазія/ і на селах /поміщики/ разом з адміністрацією належать до однієї національності, а селяни й робітники - до другої національності.

Коли з цієї другої національності вилазить шар пів-інтелігенції /низчі урядовці, попи/ та трохи інтелігентів, то цей прошарок попадає між чужим панством і своїм селянством та робітництвом, об'єктивно опи-няючись в ролі або ви з и с к у в а ч а трудових мас, або у т - р и м а н ц я коло чужих панів, або те й друге разом. У нас так є на всіх українських землях. Трудові маси української національності є предметом визиску з боку інтелігенції /прямим способом, або через чу-же панство, яке зпочатку здере з трудових українців, а потім захає пельку своїм українським послугачам/, отже тому інтелігенція не мо-же захищати інтересів трудового люду, а з чужим панством вона т о р - г у є т ь с я /а не бореться/ за посади. До чужого панства вона ро-зумом і душею ближча, ніж до національно-своїх селян і робітників, а тому вона постійно добивається одного: п о р о з у м і н н я з чужим панством, але ніколи не ставить питання про порозуміння з сво-їм селянством і робітництвом.

Перегляньте галицьку політику і ви в цім переконаєтесь. Як мо-гуча польська шляхта ніколи не ставить питання про порозуміння з ук-раїнською інтелігенцією, вважаючи, що ця інтелігенція натурально мусить іти за нею, за шляхтою, так само і укр. інтелігенція думає, що селяни і робітники натурально мусять іти за нею. У відношенні до трудових мас інтелігенція почуває свою п е р е в а г у, свою силу, а тому, як сила, не хоче спускатись до с о ю з у з трудовим людом, навпаки: має ме-... тою політично тягти цей люду за собою. Визискувач-інтелігент ставить-ся так до селянина і робітника, як польська шляхта ставиться до всієї української національності: як до матеріялу, до засобу, до худоби.

І що така суспільна природа інтелігенції, то на це вказує факт, що політика інтелігенції не змінюється в основі протягом довгого ча-су. В Галичині "нова ера" була в 1890-95 р.р., але основи тієї політи-ки практикуються й досі.

1931 рік приніс знов те саме, що й рік 1890-й: "нову еру". Як і тоді, - це твір не польський, а український. Тоді Бадені, а тепер один з лідерів пілсудчини Т. Голувко поїздив по Галичині, поговорив, пошеп-тав, а в результаті з'явилися виразні Романчуки, Вахнянини і "кня-

зі церкви".

Що була революція, що була "держава", війна - величезні події - це дарма. Це не міняє суті діла. Суспільна структура не змінилась, а тому не змінилась і політика: в польсько-жидівські міста, в українські села, в українська інтелігенція, польська шпихта і буржуазія, в вже не польський кравчий сойм, а польський державний сойм, польська армія, польський державний уряд.

Всі елементи ті самі, що і в 1890 р., але з тією різницею, що польські стали ще дужчими ніж тоді, вже монополюючи всіма посадами, всіма засобами державного примусу.

Вже після завоквання Галичини поляками в 1919 р. почали деякі земляки "оглядатись на задні колеса". Письменники Янків і Твердохліб, Д-р С. Данилович та "хлібоїди" /під Ільків і К-о/ поставили питання ясно: прийшла польська держава, треба з нею "порозуміватися"! Однак в українських полупанків ще був свіжий спомин про "свою державу", а тому вони задержували навіть збойкотували вибори до сойму, а якісь "патріоти" навіть вбили Твердохліба за його агітацію в користь участі у виборах.

Українська інтелігенція топталась на місці.

Року 1923 рада послів /французького, англійського, італійського і японського/ віддала Галичину Польщі. І це не зробило вражіння на слимаків. Правда, вони щось белькотали, що це не правний акт, що це суперечить "якомусь десь параграфові, але вони не розуміли одного: що долею українського народу розпоряжається навіть японець з бозна-відкіль. Азіяти, нехристи, бусурмани, не мають справжнього "бога", але віддають нас на спаш Польщі, віддають як худобу на ярмарку! У тих азіятів почалась культурна праця з 70-х років, а вже вони досягли того, що розпоряжаються європейцями і то такими дуже цивілізованими, як наші галичане, що все знають, все розуміють, про все догадується раніш, ніж воно станеться.

Одного тільки не знають наші всезнайки: що таке суспільне життя і політика і що таке культурна праця.

Сорок літ після "новоєрства" пройшли в галалаканні: вони клопотались коло організації "Січей", "Соколів" і періодично коло виборів, але вони не брались до систематичного господарського і культурного будівництва, не організували науки /вони й досі думають, що наукою є етнографія, теологія і "правознавство"/, ще й досі не знають що таке партія, як форма організації політичної сили. Торгівлю і промисел їм організують поляки й жида, а вони ходять в "січових відзнаках" чи "вправляють сикавками" та видають безмежно-придуркуваті газетки - справжнє дзеркало їх знання, виховання і моралі.

І ось пройшли роки: Польща вже 12 літ організується, озброюється і все тугіше затягає петлю на шиї українського народу. Нарешті Польща торік робить наїзд, вчиняє по селах погроми кооперативного руху, розбиває організації, перекатовує кілька тисяч українців і це вплинуло: вже оповіщено "нову еру"! Тепер вже головна справа - вибори до сойму, в якому українські полупанки не мають значіння. Ще недавно вони займалися своїм "таємним" університетом, бо не хотіли йти в польські школи, але тепер вже молодіж полізла скрізь по польських школах.

Крок за кроком здають свої позиції. Кокетували з "радянською Україною", думаючи, що їм Польща більше дасть, але всі рахунки підведено і оповіщено "нову еру".

Ініціативу взяли "князі церкви".

Митрополит А. Шептицький ще р. 1923 проголосив свою лояльність до Польщі, але цього ще мало. Опріч лояльності треба ще собачої вірності. І "маніфест" про це видав єпископ Гр. Хомишин. Надрукований він був у католицькій "Новій Зорі" /22 березня 1931р./ "Григорій Хомишин, Божою Милостю і Святого Апостольського Римського Престола

Благословенням Єпископ Станиславівський всім людям доброї волі" посилає "мир о Господі й Архипастирське благословення", а разом з тим і "Пастирський Лист про політичне положення українського народу в Польській Державі".

Цей "лист" залишиться в історії українського буржуазно-реакційного безглуздя, як визначний документ, тому мусимо розглянути по черзі його "основні засади", подаючи їх у власних словах і виразах єпископа.

1. "Слова св.Письма: Коли Бог не збудує дому, надармо трудяться будівничі - відноситься не тільки до будови звичайного дому, але до всякого діла, як в життю одиниць, так і в життю суспільности. Се дотичить тим більше будівлі народної і державної. Мужі, як будівничі народної чи державної будівлі мусять у своїх трудах і плянах руководитися надприродними і природними Божими правами і етикою, бо тільки ті засади і права незломні і непохитні. Вони єдино можуть бути трівкою основою, на якій може безпечно спиратися життя народу і будівля держави".

Це своєрідна "теорія" всякого і в тим числі суспільного будівництва. Коли не збудує дому бог, то дарма трудяться будівничі - що може бути краще цього? Доми будує однині бог. Це величезна полегкість для архітекторів і будівельних робітників. Од нині можуть всі безхатні і безпритульні мільйони людей втішитись - не треба клопотатись про помешкання - це все дарма! Помешкання їм побудує бог так запевняє нас єпископ Хомишин. Полегкість тут очевидна: бог будує своїми силами - надприродними і природними. І це добре, що робітників не запрягає в цю працю. Надприродні сили нам неприступні, навіть природні божі сили по над нами, тому нам дійсно нема в що втручатися і пеклуватися: все зробить бог своїми силами і етикою.

Ми думаєм, що доми будуть робітники і селяни, а пляни виробляють інженіри і архітекти. Через це для нас був клопіт: де взяти інженерів і архітектів, щоб будувати й собі таке, що є в інших народів - залізниці, станції, мости, великі доми? У нас, на жаль, не було освічених інженерів, але як бачимо це навіть ліпше: нам побудує бог.

Найцікавіше в цій теорії це й те, що бог будує не тільки звичайні доми і т.п., але й держави. Оскільки в нас гостро стоїть проблема своєї держави, то справді вихід маємо: нам державу збудує бог, як запевняє єп. Хомишин.

Але одно цікаве: коли, як і на яких умовах бог це будує? В Європі вже майже всім народам набудовано і домів, і залізниць, і гармат, і літаків, а головне - й держав. Нащо вже дрантя шляхецьке, графи мадярські, навіть румунські бояри і царани, але й вони вже мають держави, а ми не маємо. Навіть чехи /ці європейські жиди!/ мають. Навіть більше: справжні жиди, що Христа замучили, нашого бога /це не жарт!/ повісили, та й то їм той же бог вже державу будує: вигонить арабів з Палестини, а садовить жидів, зволікаючи їх з цілого світу, щоб-то бог веде справжню колонізацію Палестини, як Польща мазурами колонізує Східні Креси і Галичину.

Оскільки ми натерпілись без своєї держави, то питання про час будівлі нашої держави є дуже гостре - з цим, я сподіваюсь, кожний з нас погодиться. Цікаво, що про це скаже знавець божого календаря Григорій Хомишин.

2. "Долею поодиноких людей, як і цілих народів кермує Божа рука. Суди Божі для нас нераз укриті, але всі вони оправдані і справедливі. Бог після найбільшої мудрости і найточнішою справедливости одні народи підносить, другі понижав, а дипломати та політики - се тільки оруддя, котрими Боже Провідіння послугується в своїх плянах кермування народами" - ось що нам каже єпископ Хомишин.

Ну, добре, скажемо й ми: коли вже рука то рука, але коли найбільша мудрість, а особливо "найточніша справедливість", то чи ми дочекаємось своєї держави від бога? Чому ж так, що навіть жидам, які його вішали, бог будує державу і веде колонізацію, а нам ні? Може ми грішні дуже? Але-ж ми бога в усякому разі не вішали, не розпинали; тільки й гріха нашого, що іноді попові не даси книша і трохи збрешеш, що нема, коли книш є, і скажеш, що "бог дасть". Хіба цей гріх більший жидівського? Оскільки бог має "найточнішу справедливість", то було б бажано, щоб наші гріхи не трактовано гірше, як жидівські.

Одначе далі знаходимо у єпископа цікаве пояснення якраз про нас:

3. "Коли ми втратили свою державу і свою владу та опинилися в іншій державі і під чужою владою, то ми повинні зрозуміти, що се для нас допуст Божий і що ся хоча й чужу владу мусимо признати, бо нема влади, яка не була від Бога, /Рим. XII. I/ без огляду, чи та влада призначена для підчинених на кару або покуту, чи на добро і двигнення".

Е-ге-ге! Справа стоїть далеко поважніше, ніж ми припускали. Коли нема влади, яка б не була від бога, то це значить, що всяка влада від бога. І про це написано в св. Письмі /послання до Римлян, XII, I/. Писав це, правда, колишній римський офіцер Савло, що перейшов був у віру до греко-католиків під іменем Павла, якого пізніше назвали "апостолом" /це колись так називали агітаторів, що агітували за повішеного жидами Христа/, так що для нас це не дуже вже великий авторитет, а все-ж коли це саме каже і наш земляк, Гр. Хомишин, то це вже не аби-який доказ. На основі засади "свій до свого" ми горнемося до нашого єпископа і вважаємо, що він краще все знає. Значить, "всяка влада від бога"? Отже і влада Пільсудського? Польські міністри від бога, воеводи - від бога, старости - від бога, поліцаї від бога і навіть війти на селах від бога. Оскільки між війтами є чимало й наших галушників, мамалижників і газдів, то виходить, що українці можуть мати від бога владу. Але що цікаве: москаль Ленін, грузин Сталін, жиди Троцький, і Зіновєв, і Радек, поляки Держинський, і Косіор, Мархлевські і всі ті поляки, що на рад. Україні разом з жидами і москалями шкури спускають з українських селян та 2 мільони загнали їх на загибель на Соловки, Мурмані й Сібірі - всі вони від бога.

По всьому видно "найточнішу справедливість" бога до нас. Але дозвольте спитати єпископа: ось тепер у Варшаві є ще одна влада і то українська - Андрій Лівіцький, О. Лотоцький, Роман Смаль-Стоцький, а в Парижі - В. Прокопович, у Празі - О. Шульгин і інші - це всі міністри окремої держави "Української Народної Республіки" - чи й вони від бога?

Для нас безсумнівно, що й ця влада від бога. Петлюра також. Петрушевич також. Осмілююсь думати, що й уряди ЦРаді і Директорії були від бога, так що навіть і я, грішний, в той час був від бога, а тим самим і закон про соціалізацію землі від бога.

Коли не на основі послання до римлян /XII. I/, то принаймні на тій, що "дипломати й політики - се оруддя, котрими Боже Провідіння послугується в своїх плянах". На цій підставі наш славний дипломат п. Шульгин з його "мовою конгресів" є оруддям Божого Провідіння, про що й він сам знає, посилаючись в своїй діяльності /напр. в Данцігу на конгресі/ на авторитет голови держави президента А. Лівіцького і голови церкви митрополита Шептицького.

Що-ж до інших дипломатично-політичних осіб, то про їх єпископ Хомишин вказує просто і ясно:

4. "Не Рада амбасадорів, але Провідіння Боже поставило нас, як частину українського народу, під владу польської держави і сему зарядженню мусимо підчинитися. Чому так Про-

видіння Боже зарядило чи допустило, ми не сміємо Бога питати і потягати до відповідальности", бо

"Для нас найвистарчає, що всяке зарядження чи допуст Божій наймудріший, найсвятіший і для нас найхосенніший".

Отже справа ясна: не рада амбасадорів, а бог віддав нас полякам на спаш! Не Клемансо, Лойд-Джордж, якийсь Макароні і японська Шікозава, а бог. Це сказано гарно! Принаймні тепер знаємо, де головний наш в о р о г. Ми очевидно подурному нарікали і нарікаємо на буржуазних кровопийців, що писали версальські, сен-жерменські і інші договори, дарма нарікаємо на польських Пілсудських і Галерів, чеських Крамаржів і Бенешів, румунських Дюків і Йоргів, бо не вони нас загнали в прирву, а їхніми руками керує божа рука.

Кого-ж тепер тягти до відповідальности? Бога не можна, а оскільки дипломати й політики є лише оруддя божої політики, то значить не можна тягти і їх, як не можна гніватись на той батіг, який нас б'є, а лише на ту руку, що ним орудує. В даннім випадку рука божа, а тому не можна скаржитись ані на руку, ані на батіг, тим більше, що це все наймудріше, найсвятіше і для нас н а й х о с е н н і ш е.

Що наймудріше і найсвятіше - з тим спорити не будемо, бо то не нашої голови справа, але про н а й х о с е н н і ш е, то це торкається нашої спини, а тому признати батоги за річ найхосеннішу це вище наших сил, бо навіть худоба не любить дрючкування і дає нашому провідінню або копитим або рогом у живіт. Не раз були випадки що худоба біла копитами або рогами оруддя божі, дипломатів і політиків, а тому доводиться спитати: невже навіть у худоби більше почуття гідности, ніж у станиславівського українського єпископа?

Він далі навчає своє стадо:

"Хотяй би нас держава гнобила і переслідувала, то таки маємо завсігди і всюди зазначувати нашу лояльність, однак не по рабськи і по баранячому, але підносячи заразом голосний спротив: за що мене беш? Бо якраз тоді голос нашого протесту буде обоснований".....

Ви розумієте, щоб наш протест був обоснований, то треба, щоб нас а ж б и л и! Що визискують працю селян і робітників, що грабують нас, що обернули в голодне бидло, що нищать нам школу, що руйнують кооперацію, що поліційним терором і шпіонажем нас душать, що відмовляють у всьому людському - проти цього, на думку Єпископа, протестувати ще нема підстав, а тому треба бути лояльним. Аж як почнуть бити, тоді вже протест буде обоснований в такій формі: за що мене беш? Не в тім суть, що нас б'ють, це нам "хосенне", але ми цікавимось лише причиною: за що саме? Ми цікаві лише знати предмет, з за котрого нас кладуть під батоги. І тоді протестувати будемо не так, як кожна жива істота протестує, а лише голосно питати: за що мене беш? "Розвага каже, щоб не датися спровокувати. Вийти з рівноваги - се знак слабосильности духа" - прорікає професійний католицький раб, що виховує рабів.

Так ви думаєте, що виховані попами і єпископами раби матимуть хоч коли-небудь свою державу?

6. "Наша лояльність має до того стреміти, щоб польська держава була сильна і забезпечена, але заразом і справедлива" - ось яка шоста заповідь Хомишиного, ось який ідеал держави його.

Все для скріплення Польщі! Вона силою зброї захопила український народ, ограбувала його, катує, а український єпископ надіється, що вона може бути "справедливою".....

Коли такі турботи за Польщу, то які про Україну? А ось які:

7. "Що станеться з ідеєю Соборної України?" питає він і каже: "справа ся для нас дуже дражлива і заразом зловіща. Наддніпрянську Україну трактуємо радше з боку сантіментального перечулення і фантазії, ніж в її реальних і позитивних основах. Хоть яка вона числом велика, однак не має

ще вироблених і сконсолідованих сил, конечних до будови держави. Ми задивилися у Соборну Україну, немов у фантом і через те ніякої України не уратували і всю у себе загирили. Ратуймо перше себе, а коли самі двигнемося, то й Україні допоможемо. Зрозуміймо се добре, що наша Галичина має бути Піємонттом для України".

Отже в цих словах все сказано! Будьмо вірні і лояльні Польщі, дбаймо, щоб вона була сильна, щоб її ніхто не перемиг, а тому на віки в ній залишимося та ще й велику Україну приволочемо сюди. Це вже не тільки дбання за Галичину, але за всю Україну, щоб вона опинилась разом з Галичиною ... під Польщею. Це як бачите, також не тлюрівська "соборність нації", але по рецепті, яку колись /р. 1890/ висловив батько Мирослава Січинського в галицько-польському соймі. Таким чином думка галицького пастиря повернулася на 40 літ назад до часів "нової ери", митрополита Сембратовича, Романчука, Вахнянина і К-о.

А з цього всього новий наказ галицькому вірному стадові:

8. "Мусимо також признати, що нам треба мужів, які провадили б політику нашого народу р е а л ь н у і п о з і т и в н у і які числилися б з дійсними конечними обставинами. Як вже попередньо сказано, вони мають в повній любові /!/ до свого народу стояти на позитивному ґрунті католицької ідеології та заразом зберігати повну лояльність для держави, в котрій тепер знаходимося".

Цеб-то те, що сказав колись Бадені слимакам: держава, династія, католицтво і польський народ - ось програма для вірних русинів. Те саме відповідно новим обставинам сказав єп. Хомишин, даючи свою програму р е а л ь н о ї та ще й позитивної української політики!

Через те всяку активну боротьбу проти Польщі засуджується:

9. "Рішучо треба осудити, як се всі наші єпископи й зробили минушого року у спільнім Пастирьськім Листі - всякі саботажі й тайні організації, - хочай-би вони повставали й ділали в ім'я патріотизму і національної ідеї. Їхні саботажні вчинки не можна назвати геройськими хочай-би вони доконувані з пожертвуванням власного життя, бо вони не етичні".

А польські єпископи навчають своїх баранів, що "паціфікація" є благородне і етичне діло, коли катують українців. Проти активної боротьби! Це саме кажуть і петлурівці скрізь, а п. Шульгина посилають на "конгреси" заявляти, що ті, що боряться, то невідповідальні люди і навіть злочинці. Лише ні Шульгин, ні Хомишин не сказали, як треба називати польських катів?

10. "Боже Провидіння закрило перед нами будучу долю і не знаємо, яке завдання і яку ролю має відограти один чи другий народ".

Знаємо лише одно: що проти Польщі боряться невідповідальні і злочинці - каже Шульгин; не герої і не етичні - каже Хомишин і додає словами представника з Риму /Дженоккі/: "Ukraini nondum sunt maturi ad regendum" ,цеб-то українці не дозріли, щоб керувати собою. Це ще неграмотні дикуні, якими дозріла керувати лише польська шляхта, римський папа і греко-католицька церква.

Що в Галичині 65% неграмотних в нашому народі, що особливо неграмотні селяни і робітники - це заслуги греко-католицької церкви, попів і єпископів і митрополитів, які сотнями літ пасуть народ так, щоб він залишився темний і неграмотний, слухняний перед панством і попівством, покірний раб, що століттями працює на своїх гнобителів польських і русинських, які в часі великої революції пишуть до міліонів українців такі "пастирські листи", як цей, що ми тут переглянули в 10 точках. Яка страшна картина єпископської темноти, католицького

сказу і безоглядної ляхоманії! Ви бачите, що й тут, як у п. Шульги-на і петлюрівців товчеться одно: хоч Польша нас товче, грабує, катує, але ми будьмо її вірні, лояльні, будуймо сильну Польшу. Це вже хороблива манія, а тому це вже навіть не звичайна орієнтація, а хвороба. Це вже ляхоманія греко-католицької церкви, до якої належить майже все українське населення Галичини.

Читаючи пастирський лист українського єпископа, який повчас своє вірне стадо про основи суспільного життя народів, про державу, про політичне становище українського народу, ми вражені: чи можна говорити такою мовою в наш вік науки і техніки, вік соціології? Використовуючи темноту нещасних селян і робітників, чорноризець вмовляє їм покору перед шляхтою, перед панством, проголошує класову насильницьку владу божою і ставить перед українським людом політичну задачу - скріплення польської держави на українській землі, і моральну задачу - терпіти знущання шляхти, буржуазії і їх агентів. При тім бере ганебний, недостойний тон про інші українські землі.

Так говорить до народу релігія з її богами і чортами, приписами і традиціями, мораллю і політикою, якими оперує здеморалізований римський агент і послугач капіталізму, лякаючи нещасних темних людей тупоумною фантастикою.

І чому власне єпископи виступили з цією "програмою" тепер, коли український люд задихається в лещетах економічної кризи, кривавого терору і політичної безпросвітності, утвореної так званими українськими "національними партіями"? Голос церкви звучить занадто претенсійно, самопевно, щоб ми могли пройти байдужно по мимо неї. Поправді, "пастирський лист" і вся католицька пропаганда в Галичині дихає якимсь специфічним зловонієм, що вже десятки років отрує людей. Як ми бачили, то і в "новій ері" церква грала виключну роль, підтримуючи устами митрополита Сембратовича легенду "порозуміння" навіть тоді, коли гр. Бадені публічно поглузував з фантазій галицького угодництва. Коли десятками років українська політика в Галичині не може зрушити з місця, то в цім видно фатальну роль католицької церкви.

Над цим питанням мусимо спинитись уважніше.

Ціла Польша задихається в чаду католицизму, що наступає все більш агресивно по всіх ділянках життя. Тим більш важко в Галичині, де оперують відділи і загони двох католицьких церковних армій - римо-католицької і греко-католицької.

В звязку з організованою папою і католицькою церквою акцією /Actio catholica! / підготовки війни з большевизмом, з розцвітом католицької пропаганди на українських землях вся проблема набирає зловіщого значіння: церква виступає особливо претенсійно, як політичний чинник, що хоче виключно на себе перебрати провід національною політикою!

І вже вимагає від нас повної покори перед польською державністю, переступає через могили борців за визволення, перекреслює всі змагання років боротьби і безоглядно кличе в напрямі, протилежному визвольному ідеалові.

З часів Драгоманова у нас майже притихла боротьба проти церкви. На рад. Україні українці організували навіть нову церкву - православну автокефалію, що стала була своєрідною організацією ляхоманства, видвигнувши політичну програму, по якій церква мусіла б стати державним чинником. Що автокефальна церква на рад. Україні, а також автокефальна православна під Польщею разом з греко-католицькою церквою взяли напрям на Польшу - це яскравий показчик розмаху ляхоманства на наших землях, яке хоче "перекреслити" всі визвольні змагання трудового люду, як національні, так і соціально-економічні і культурні.

Оскільки більшість трудового люду стоїть під явним впливом і проводом церкви, то це очевидно відоб'ється на долі нашого народу в близькі роки.

Все це змушує нас уважніше розглянути роль церкви в нашій неволі. Щоб зрозумілою стала нам ця роль, мусимо розглянути загальну проблему релігії і церкви, а в світлі здобутих при цім критеріїв і висновків тоді поглянемо на церковні організації на українських землях.

3. РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА.

В українській науці суспільну роль релігії і церкви найбільш розкривав Драгоманів, підходячи до цього питання шляхом історичного досліджу. Що торкається великих стосів друкованого паперу, найбільш виготовлюваного ріжними церковниками, то він науковій вартості не має вже тому, що насичений балаканням про "надприродні явища", а це якраз і суперечить основній ідеї науки, яка досліджує те, що можна сприйняти нашими органами сприймання світу. Для сприймання "надприродного", людина не має органів, а тому засадничо вона сприймає лише реальне буття.

Засоби людського пізнання обмежені сприйманням прородного, а тому лише в цих межах можлива наука, як своєрідна методична діяльність людини, що стремиться пізнати явища і пояснити їх звязок з іншими явищами. Тому всякі "науки" про те, що не сприймаєтє, /бог, небо, пекло, ангели, архангели, чорти, чудеса, духи, тайнства і т.п./ нічого спільного з наукою не мають. Думання виникає, як продукт розвитку мови /це вияснив у нас ще проф. О.Потєбня, а цілком ствердила і глибше пояснила сучасна рефлексологія/, котра в свою чергу виникає, як система рефлексів на подразнення, що ми одержуємо з зовнішнього світу шляхом сприймання, або від внутрішніх спонук через почуття.

Одначе з сукупности мови і її елементів ми творимо масу всяких понять, якими схоплюємо і дійсність і... іноді творимо фантатизми, цеб-то такі сполучення елементів думання, які не відбивають в собі дійсности. Головне в усьому апараті нашої думки - творення значіннь: слово, звязане з якимсь предметом, значить його.

Ось тому, "значіння" бувають лише в тих словах і думках, що одержані від реального світу такого, як він є, чи упрощеного в абстрактній формі.

Пів-освічена інтелігентська маса безжалісно для своєї логіки змішує абстракції, витягнуті з реального світу, з фантатизми, утвореними комбінацією слів. Так званий "релігійний світогляд", поминаючи в нім незначні крихти реальної думки в області суспільного життя /соціална етика/, є областю фантазії, а не абстрактного розкриття дійсности. Ми, напр., вважаємо за абстрактний вираз слово "добро", яке обіймає всю сукупність реальних людських вчинків, які спеціально визнається за добрі; отже ця абстракція основана на реальному явищі. Слово "краса" є теж абстракцією від всієї сукупности тих чинників /подразників/, які, діючи на наші органи сприймання, викликають в нас почуття насолоди. Об'єктивно по за людством ні добро ні краса не істнує. Отже абстрактні вирази "добро", "краса" і багато інших відтягнуті /абстраговані/ з дійсности, яку ми сприймаємо.

А з якої дійсности відтягнуто поняття "бог", "чорт", "пекло", "рай" і т.п.? З жадної. Це є наші фантатизми, /це вияснив блискує проф. Л.Петражицький, російсько-польський соціолог, на аналізі

явиш права і етики/. "Внутрішній досвід" або "понад-зміслове вос-
прияття" у філософів - це те саме, що у релігійників "откровення",
"благовіщення", "пророцтво", але на цих категоріях засновується вся
о т а б а л а к а н и н а, що називається "наукою теології" чи бо-
гословії, цеб-то "наука про бога", про те, що ніхто ніде ніколи не
бачив, не чув, не нюхав, не обмацував, не смакував.

Однак, чому так, кажуть релігійники, що релігія скрізь є, "спо-
конвіку" і т.д.? Перш над усе "споконвіку" є багато де-чого, що не
має за собою жадної розумної підстави: у жидів і багатьох дикунів
"споконвіку" обрізують хлосців, "споконвіку" люде брешуть, убивають,
дикуни "споконвіку" ідять людей, засовують кільця в ніздрі, а у нас
навіть "дами" серги в вуха і баг. іншого. Що до релігії, то й не спо-
конвіку і не скрізь: за часів тотемізму ідеї "бога" не було, нема
її і тепер, напр., у буддистів, у безвірників! Може їх мало? Ні, буд-
дистів 150 мільонів, безвірників в одній Америці мільонів 65-66, як
показав останній перепис 1929 р., також м і л і о н и в ССРСР, а
значить і на Україні. Так само в Чехословаччині і цілій Європі без-
вірників мільони.

Так що і не "споконвіку" і не "скрізь", і не "всі" вірують в
фантазії. Але чому виникло це явище - релігія? Про це довго гово-
рити і я рекомендую звернутись до н а у к и, от хоч-би познайоми-
тись з соціологічною теорією релігії у Б. Дюркгейма, який досліджу-
вав релігію примітивних народів і п о к а з а в з переконливою
ясністю, що "релігія" є ніщо інше, як символістична ідеологія суспільного
порядку і влади. Та варт лише продумати релігійну кон-
цепцію католицизму і православія, організацію "неба" і "пекла", з її
розподілом влади, ієрархії на чолі з богом, з правителями, архистра-
тигами, архангелами, рядовими ангелами і т.п., то й бачите точний від-
биток монархічного устрою суспільства чи окремих скупин, як напр.,
родини. Бог-батько, бог-син, мати божа - це буквально проекція зем-
ної родини! Царь-батько, цариця-мати - це знов проекція родини в
державі! Характерний поділ людських відносин на добро і зло запро-
ектований в релігію: "рай" і "пекло", "святі" і "грішні", а з того:
релігія обіймає "святе", "добре", яке протиставиться грішному і по-
ганому. Релігійно поділено час і простір на святий і звичайний:
"свята" і "святі місця", святі предмети /дїброви, окремі дуби і т.п./
- це все від наших тотемічних предків або переняте від інших на-
родів. Розвиток тотемізму до стану, який називається "вірою" в бо-
гів або "релігією" є історичне явище, цеб-то воно виникло в ч а -
с і, хоч-би "до-історичному". Наші старославянські предки мали ре-
лігію з перуном і ин. "богами", що розвинулись з попередніх тотемів!
Слід тотемізму на Україні величезний: в прізв'іщах Орлів, Горобців,
Вовків, Ведмедів, Лисиць, Зайців, Карасів, Окунів, Дубів, Берез, Лип, Вер-
бів, Камінюк, Глинок і т.д. без кінця маємо остатки колишніх тотемів,
які були в пра-славян, очевидно за родового побуту.

Що предківську тотемну "релігію" замінено візантійсько-грець-
кою вірою, насиченою ідеями жидівського і грецького монархізму, так
вигідного колишнім "руським" князям /норманам чи кельтам - однако-
во/ - це вже занадто очевидний доказ земного і історичного поход-
ження нашої "релігії", вціпленої до того-ж через військо і поліцію
князів м е ч е м і о г н е м: самі люде одних богів скидали,
других настановляли! Згодом, в кінці ХVІ ст. заведено на західних
землях о г н е м і м е ч е м нову "релігію" - віру в папу
римського, кардиналів, єпископів і візитаторів Риму по його колиш-
ніх колоніях. Що православні є "шизматиками", а галичане "греко-
католиками" - це твір історично-недавній і то твір..... польської
шляхти і всіх попередніх "паціфікацій": релігію раніш записували
канчуками на покірних українських задах або карні відділи князя
Володимира і його спадкоємців або відділи польської шляхти - це

аж занадто відомо! Коли большевизм пробуде на Україні ще 2-3 десятиліття, то можна бути певним, що від православ'я не залишиться нічого і сенько, а натомість буде преклоненіє перед святими, чудотворними іконами Леніна, Сталіна, Косіора, Молотова, Калініна, Луре, Орджонікідзе і т.п., а лайка на чортів - Троцького, Грушевського, Петлюру, Винниченка і т.д. /безсумнівно, що українські ділячі нашої доби будуть оповіщені чортами!/. І комедія людської тупости й жахливості витворить нову релігію, але..... соціяльний її зміст і роль будуть такі-ж, як в католицтві, православ'ї, тотемизмі, огнепоклонництві і т. п.: правлячі шари утворюють "релігію" для утримання своєї суспільної системи.

Релігія є сукупність якихось поглядів, думок, правил поведінки, а церква є суспільна організація, що їх дотримується і ширить, тому: церква є ідеологічною організацією, що веде пропаганду для утримання певної суспільної системи.

Ідеологія кожної церкви є іншою, ніж у другій церкві. Боротьба церков є ідеологічною, соціяльною і політичною боротьбою за той чи інший спосіб розділювання матеріяльних дібр.

І що на вел. Україні українська автокефальна, під Польщею "спільна" з росіянами, українцями і білорусами православна автокефалія, в Галичині греко-католицька церква займаються політикою та ще й ляхоманською, тому є очевидні докази: роль Липківських-Чехівських в Києві і в процесі СВУ, митрополита Дениса на Волині, Шептицьких - Хомишиних в Галичині з "Пастирськими політичними листами" і настирливою обороною капіталізму, як раніш церква обороняла феодалізм. Так що релігії і церкви в світовому суспільстві є ні що інше, як певні організації для охорони старого капіталістичного, режиму і розбою.

Недавно проф. Raymond Pearl, директор Біологічного Інституту при Hopkins University в Америці опублікував статистику релігійних скупин в цілому світі: він рахує населення світу тепер на 1.849.500.000 осіб, котрих за вірою поділяє так:

Христіян: римо-католиків	331500000	-	17.9 %
протестантів	206906000	-	11.2 "
православних і ин.	144000000	-	7.8 "

Разом христіян	682400000	-	36.9 "
Конфуціян і Лаотціян	350600000	-	19.0 "
Гіндуїстів /браманізм/	230150000	-	12.5 "
Магометан	209200000	-	11.3 "
Буддистів	150180000	-	8.1 "
Анімистів /поган і ин./	135650000	-	7.3 "
Інших нехристіян	75870000	-	4.1 "
Жидів	15630000	-	0.8 "

Всіх	1849500000	-	100%

Розуміється, як і слід сподіватись від буржуазного біолога, він не виділив передовсім безвірників, яких в одній Америці коло 65 мільонів, але опріч того він рахує "православних" на 144 міль., тоді як очевидність каже, що православні серби, болгары, румуны, українці, білорусы і москалі і ин. тепер разом не можуть творити такого числа, бо Велика Революція їх серйозно переполовинила! Безсумнівно, що в Росії, на Україні, Білорусі та ин. країнах ССРС "православних" залишилось значно менше, ніж було! Безумовно м і -

л і о н и перемогли в собі пережитки дикунства і вийшли на шлях, по котрому йдуть справді цивілізовані і культурні люди.

Однак обчислення проф. Parl'a я подав на доказ, що існування багатьох різних релігійних течій свідчить про історичність цього витвору суспільного процесу. Чорносотенні українські релігійники скажуть нам: що ви нам кажете про безвірництво, коли за це стоїть меншість, а більшість іде релігійним шляхом і в цьому явищі "більшості" шукають доказу про "надприродну", "вічну" і т.п. природу релігії.

Це правда, що тепер релігійників більше, але не треба забувати, що тепер більшість людства це цілком неграмотна! Коли ж наші релігійники не рахуються з меншістю, то не треба забувати, що само християнство є меншістю 1/3 людства, а більшість людства вважає все християнство за грішну нечисту "шизму"! Само ж християнство поділено на воюючі течії: протестантизм, католицизм і православ'є - це воюючі сторони! Галицько-карпатське уніяцтво, витворене батогами польської шляхти - це вже мікроскопічний гурток людей, колись переляканих батожінням, з якого вони і витворили поступово для себе "релігію" та ще й "рідну", як пишуть галицькі церковні органи преси.

Розпорошення християнства йде невтримно під впливом розвитку культури і техніки. Блискучий доказ цьому - Америка. Візьміть в руки "The American Journal of sociology" /травень, 1929 р./, там знайдете статистику релігійних скупин в Сполучених Державах на 1926 р., подану Артуром С. Гольтом, професором соціальної етики в теологічному семінарі в Чикаго. На 120 мільйонів населення Сполучених Держав при переписі зголосило свою належність до релігійних організацій тільки 54.624.976 осіб.

А де-ж останні 65 мільйонів?

54,6 мільйонів релігійно-організованих людей там належать до більш, як 200 релігій і до 231.983 церк. організацій.

Більш 200 релігій! це забавний факт для означення людської глупоти, яка дуже горяче, іноді зі зброєю в руках, виступає в оборону єдино-свого "правильного" бога. Перечитувати назви церков з їх довжелезного списку - це веселе марнування часу: як викручується нещасне людське створіння, щоб видумати окрему назву для своєї "окремої віри". Боротьба російських старовірів за "два пальці" /"двоперстіє"/, за сугубе чи трегубе алілуя, привезене з Візантії, являється прикладом смішності. Але ця смішність виявляється скрізь у християнстві, занесеному до нас з жидівської Палестини через Грецію і Рим тисячу літ назад і введеного насильством пануючими класами завоювальників "руських князів".

Сучасна наука про суспільство розуміє суспільне явище, як явище взаємочинності між людьми.

Щоб була якась взаємочинність, то треба, щоб було не менш двох людей, щоб вони діяли, щоб до цього їх спонукали якісь сили, мотиви чи обставини і нарешті, коли це є, то неминучі якісь наслідки або витвори тієї взаємочинності. Отже, при вивченні суспільного життя взагалі чи якогось суспільного скупчення, ми мусимо досліджувати людей - індивідуально і колективно, їх акції і реакції, чинники або сили і витвори. Неінакше треба вивчати і церкву, як певну суспільну організацію. Чи держава, село, місто, партія, професійна скупина, родина, клас, нація і т.д., але ми мусіли-б досліджувати вказані чотири логичні категорії взаємочинності чи інакше - соціального /суспільного/ явища.

Яким суспільним скупченням є церква? Суспільних скупчень є багато: раса, поголів'я, родина, держава, професія, церква, партія, економічні,

правові, територіяльні, розумові /наукові/, чуттєві /напр. мистецтво/, волеві і багато інших скупин.

Всі людські скупчення діляться за кількома засадами, напр., в скупини, що діють ніби одна п о р у ч другої - держава, партія, мовні скупини, професійні, територіяльні скупини, родини і т.д. - це все скупчення, що діють одне п о р у ч другого. Це так звана позема /горизонтальна/ розполога суспільних скупин. Але коли візьмемо якусь організовану скупину під розгляд, то побачимо, що вона збудована ніби шарами: один н а д другим. Типова організація з цього погляду: держава, військо, підприємство то-що. Приклад - військо. Командант армії з штабом, потім команданти корпусів, дивізій, бригад, полків, курінів, сотень, пів-сотень, роїв, а нарешті "мужва", як висловлюються наші патріоти в Галичині. Матеріально, освітню, правно, звичаями, працею тут одріжняється кілька шарів:

- а/ генералітет - верхній шар,
- б/ офіцерство штабове - полковники, майори, підполковники,
- в/ офіцерство просте - від сотника до четаря,
- г/ підстаршинство,
- д/ "мужва". /по термінології галицьких полупанків/.

Отже, безсумнівно, що будову суспільства треба розглядати в двох площинах: горизонтальній і вертикальній /поземій і сторчовій/. Коли-б ми пильно розглянули всю організацію суспільства, то ми побачили-б не тільки одні скупчення п о р у ч других, але й одні шари н а д другими шарами.

В науці є такі "учені", що розглядають суспільство т і л ь к и в горизонтальній розполозі скупчень - це роблять так звані буржуазні вчені: всякі "націоналісти", "релігійники" і т.п. особи, що не хочуть говорити про сторчову структуру суспільства /одним з їх це не вигідно, другі просто не розуміють справи/, але є "учені", що розглядають л и ш е "сторчову" структуру та й то тільки з одного "економічного" боку - це так звані "марксисты", що примітивно базикають, ніби суспільство ділиться тільки на економічні класи визискувачів і визискуваних /спеціально тільки буржуазію і пролетаріят, а селянство відносять до дрібної буржуазії, цеб-то..... до визискувачів/.

Ані буржуазні, ані марксистські учені просто не здібні дивитись на всю об'єктивну суспільну дійсність, бо їм на перешкоді стоять якраз к л а с о в і або п о л і т и ч н і інтереси /панування економічне і політичне/.

Ми не поділяємо становища ні тих, ні других учених агітаторів, а стоїмо за об'єктивно-науковий соціологічний дослід, тому розглядаємо і горизонтальну і вертикальну будову суспільства, роблячи з того висновки.

Це й є п о ч а т к о в а засада наукової аналізи суспільних відносин, а далі ми мусимо пізнати, що таке с у с п і л ь н е с к у п ч е н н я.

Суспільним скупченням ми називаємо всяку сукупність взаїмо-чинних людей, а таких сукупностей є дуже багато, тому треба навчитись їх о д р і ж н я т и, щоб розуміти їх "природу" або "характер".

Отже перша засада для одріжнювання скупчень: чи дане скупчення є р е а л ь н о - і с т н у ю ч е, чи його тільки видумано?

Реальне суспільне скупчення є таке, котре існує в дійсності і в якому є л ю д и, щ о в з а і м о ч и н я т ь м і ж с о - б о ю. І церква і держава, і партія, і спілка якась - це все реальні скупчення, але в науці і в звичайній мові часто вживають вирази і назви, які відносяться до нереальних скупчень. Напр. читаєте статистичні твори, в яких повно всяких "груп" соціологічно-нереальних: група дітей до 1 року, до 2 років, 3-4-5 років; число народжених, вмерлих, число шлюбів, розведених; число сліпих і глухих; число тих, що виїхали на еміграцію, покликани до війська і т.д. Це все прості

аритметичні або статистичні величини, але зовсім не соціальні скупчення, хоч статистику їх називають "групами". Тут, правда, є люде, але ніякої взаємочинності і звязку між ними нема. Такі "статистичні групи" зовсім не соціальні групи.

Але є ще "групи", такі, що існують лише в уяві, як уявні будучі групи /будуча держава, будуча партія і т.п./, або фантастичні скупини, яких не було, нема і ніколи не буде. /рай, пекло, ангели, демони, духи, потерчата, водяники, лісовики, відьми і т.п./. Ці "групи" називаються загалом фікціями, хоч одні з них є уявні будучі реальні скупини, а другі - просто фантазми.

Якою скупиною є церква? Безумовно реальною. А рай, пекло і т.п? Безумовно фантазми.

Ще треба одрізнити скупини природні, біо-соціальні і суспільно-історичні. Це будуть такі скупини: природні /раса, поголівя, вікові скупини/ - їх утворення цілком незалежне від людської волі; біо-соціальні - /як родина, рід, племя, народ/ - це з одного боку природні - основані на кровному чи мовному звязку, а з другого боку соціальні; вони постійно існують і кожна людина до їх належить; суспільно-історичні - які виникли в історичному розвитку як напр. держави, класи, професії, всякі товариства, спілки і т.п.; вони не постійно існують і не всяка людина до їх належить.

Якою скупиною є церква? Ясно, що релігійна скупина не природня. Але вона і не біо-соціальна, бо є багато людей, що до церков не належать і жадних релігійних поглядів не мають, отже це скупина соціально-історична, цеб-то вона має свій початок і кінець в часі.

Ще треба одрізнити скупини організовані і неорганізовані, цеб-то: організованою скупиною є така, що сама в собі ділиться на дві частини, керуючу і підлеглу, і в якій є поділ праці /функцій/. Природні скупини неорганізовані: раса, поголівя, вікова скупина не мають в собі керуючих органів і поділу праці. Біо-соціальні скупини /зв'язані кровно чи мовою/, як біологічні - неорганізовані, але в їх іноді виникає організація за прикметою споріднення чи мови. Соціально-історичні головні скупини - організовані, хоч багато є й неорганізованих /як юрби, натовпи, маси!/.

Якою скупиною є церква? Безумовно організованою, хоч поступово виникає з маси /"течії"/, яка обертається в "секту", а з неї вже виростає організація - церква!

Ще треба відрізнити скупини: закриті й відкриті, а також проміжні. Закриті - це такі, в яких членство не залежить від волі людини /раса, поголівя, вікова скупина і з одного боку - родина: діти/ - раз в ній народившись, людина і вмирає, як член її. Відкриті - в які люде вступають і з яких виступають по своїй волі /всякі спілки і товариства/, а проміжні - в яких

вступ і виступ тяжкий, хоч і можливий: /держави, церква, професія і ин/. Одні з їх близьке до закритих, другі - до відкритих. Природні скупини всі закриті. Біо-соціальні в дечім закриті /діти біологічно належать "вічно" до родини, в якій народились, але вони засновують нові родини, або входять в інші/. Є соціально-історичні скупини близькі до закритих /держави, церква, професія і ин/, але є й закриті, напр. каста. Коли соціально-історична скупина змагається, щоб люде до неї належали змалечку, і не виходили аж до кінця життя з її складу, то це скупина закрити, але вона силкується втягти все ширші кола "добровільно", а тому з цього боку вона відкрита. Великі церковні організації /католицтво, православ'є і ин./, а з малих - жидівство силкуються наблизитись до каст, цеб-то до закритої історичної скупини. Вони стоять поруч каст: діти - немовлята включаються вже в члени "церкви"! Але стати абсолютно - закритою церквою не вигідно, бо інакше вона мусіла б розмножуватись тільки від внутрішнього біологіч-

ного приросту. В інтересі збільшення членства вона приймає членів і з по-за неї, напр., "викрести", що вступають з інших скупин в склад християнських церков.

Суспільство, в якому багато закритих скупин або близьких до закритих - є за ка мен і ле, не по ру ш не, і не р т не. Недавно таким суспільством була Росія і в цьому причина її в і д с т а л о с т и. Протилежністю її є - Сполучені Держави Америки.

В цьому розгадка дивного явища: беручи з 1775 року, коли почалась революція в Америці за визволення і коли на Україні зруйновано Запорозьку Січ, ми устанавлюємо, що Україна і тодішні американські колонії мали однакове число населення по 3 - 3 1/2 мільйони. З того часу минуло загалом півтора століття і що є Україна, а що Америка? Навіть більше: порівняти Америку і Росію: 1775 року Росія була в "розквіті сил", могутий володарь, а Америка - жалюгідні колоніальні громади. Тепер? Америка має 120 мільйонів грамотного населення і найперша країна в світі своїм багатством і силою, а Росія - бідна, неграмотна, дика. Причиною розвитку Америки - в і д с у т - н і с т ь з а к р и т и х чи близьких до їх скупин /церква в Америці не має нічого спільного з державою, цілком приватна організація/. Відсутність або обмеженість числа закритих історичних скупин - це і є явище с в о б о д и.

З погляду свободи циркуляції індивіда в суспільстві треба одрізнати такі суспільні скупини /а це буде початок й шлях до розуміння сторчової структури суспільства/:

а/ Ю р б а, с т о в п и щ е: це скупність взаємочинно-сполучених індивідів, що діють хоч і в одному напрямі, але неорганізовано. Це скупини неорганізовані, але вони об'єднані єдністю почуття і напрямом інтересу. Скажимо, революційні юрби на вулиці, танцювальна вечірка, наші досвітки, юрби в Гайд-Парку в Лондоні, що слухають своїх імпровізованих промовців, голодна юрба, що вдереться в крамницю з харчами і т.д.

Коли в такій юрбі появляється оратор, що приковує до себе увагу, або стихійний провідник, то це ще не організація! В ній є початок проводу, але нема поділу праці. В стовпиці, юрбі кожний індивід сам означає собі м е т у і з а с і б її досягнення. Це і є найбільша свобода самоозначення індивіда. Особистість його не обмежена іншими людьми.

б/ С п і л к а /організована скупина/. Це скупчення розділене само в собі на керуючу і підлеглу частини з поділом функцій в керуючій частині. Всякі спілки, товариства, брацтва, з погляду свободи індивіда характеризуються тим, що м е т у свого існування і методи поведінки членів, право і етика її, означається волею в с і х ч л е н і в скупчення, що ж до способів виконання, то це лежить на обов'язку керуючого органу, який є підконтрольний і підпорядкований членству. Це так звана д е м о к р а т і я.

в/ А в т о р и т а р н і з в'язки є такі, в яких і м е т у існування і з а с о б и досягнення тієї мети означає не все членство, а лише керуючий шар. До таких зв'язків належить монархична держава, церква, військо, фабрика, фільварок, школа, бюро, установи то-що.

Ці три типи скупчень відповідають в засаді трьом поняттям: безначальство, народоправство і самодержавство /або анархія, демократія, монархія/. Їх основна характеристика:

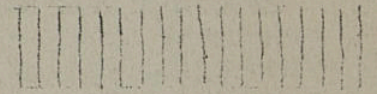
- анархія чи безначальство: і м е т у і з а с о б и означає індивід, член скупчення;
- демократія чи народоправство: м е т у означає "народ", все членство скупчення, а з а с о б и - керуючий шар;
- монархія чи самодержавство: і м е т у і з а с о б и оз-

начає керуючий шар /при одній осо-
бі - це монархія, при кількох - це
олігархія/.

Авторитарність звязку і закритість скручення дуже тісно "ко-
оперують", цеб-то між ними постійна і легка кореляція. Для нагляд-
ности я б міг подати схематичну проекцію цих основних типів на
горизонтальній і вертикальній площі.

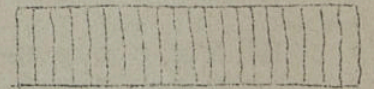
СТАН НЕ СУСПІЛЬНИЙ:

Гурти або маси.



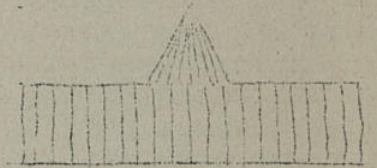
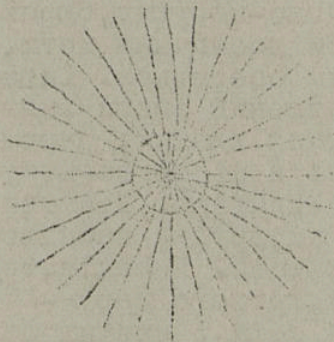
СТАН СУСПІЛЬНИЙ:

I. ЮРБА, СТОВПИЩЕ.
/безначальство/

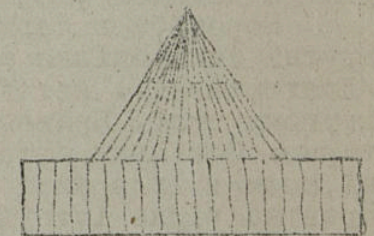
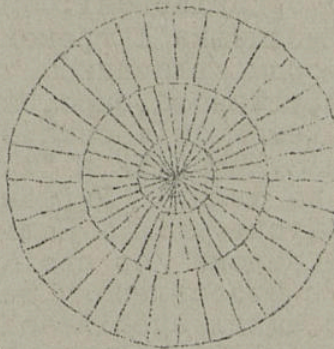


II. СПІЛКА
/демократія/

а/простий: кооператив,
т-во,

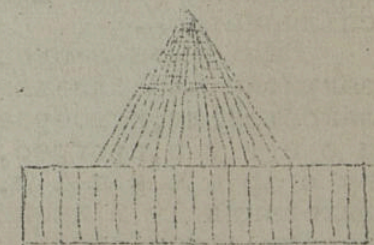
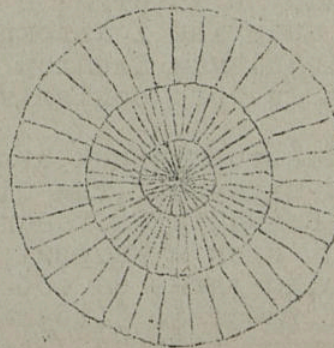


б/складний: партія, т-во
з філіями,
демократ. ре-
спубліка то-
що.



III. АВТОРИТАРНИЙ ЗВ'ЯЗОК
/автократія/

а/простий: фабрика, шко-
ла, бюро.



б/складний: держава, цер-
ква, військо,
компартія.

Схема показує характерні різниці цих трьох типів суспільних скупчень дуже виразно:

1/ Ю р б а - це скупчення цілком рівноправних індивідів, об'єднаних єдністю мети /кругова лінія/, яку ставить кожний індивід своєю волею, як і вибрав засоби до її здійснення.

Керуючого органу нема, хоч і виникають динамічно дужчі осередки /джерело диференціації і переходу в організований стан/. Це безначальство.

2/ С п і л к а: - два елементи: керуючий і підлеглий. Обидва разом ставлять мету існування, і в цім всі індивіди рівноправні: з а с о б и означає керуючий осередок і в цім вже є нерівноправність, яка нейтралізується правом контролю з боку підлеглого шару. Це демократія.

Два типи спілок: простий /два шари/ і складний /три шари: керуючий, підлеглий і проміжний/.

3/ А в т о р и- Межу і засоби означає керуючий шар, а підлеглий є безправний. Керуючий поділений в собі на дві частини: самодержавну, диктаторську і підлегло-керуючу, бюрократію, яка означає лише засоби досягання мети, продиктованої самодержавним осередком. Індивід з підлеглого шару позбавлений змоги виявляти свою волю /позбавлений влади/; окремі індивіди у його пролазять в підлегло-керуючий шар, а ніколи не в самодержавний. Цей тип організований диктаторські, орудує насильством. Насильство - його принцип. Реакція, темнота, пониження; рабство підлеглого шару - його основа. Некультурність села і низчих шарів - це наслідок організації по третьому типу.

По цьому третьому типу організовані: самодержавна організація, котра наз. державою; римокатолицька і грекокатолицька церква; війсьсько, кожна фабрика з диктатором /власником чи власниками/, фільва - рок /з дітичем/, тюрма, школа, установа, бюро, банда.

Боротьба в державі за демократів означає перетворення її в другий тип - спілки або /при федерації/ в "товариство товариств" /Драгоманова/. Автокефалія на великій Україні організувалась по другому типу. Православна автокефалія в Польщі організована авторитарно. Оскільки авторитарні зв'язки /по своїй природі антагоністичні, коли в їх є живі люди!/ є позбавленням величезного числа людей прав на гідне існування, то смисл суспільної боротьби полягає в перетворенні першого і третього типів скупчення в другий - в спілку. І розвиток спілкового принципу є змістом с о ц і я л ь н о г о п о с т у п у. Боротьба з анархією і автократією є основна задача с о ц і я л і з м у, організаційним ідеалом котрого є спілка або громада, як казав Драгоманів /з того соціалізм - громадівство або спілчанство/.

Що більш в суспільстві авторитарних зв'язків /а це значить і закритих або близьких до їх скупчень/, тим більш воно є непорушне, закостеніле, консервативне. Кожний крок в напрямі до спілчанства є п о с т у п, прогрес, а кожний крок в напрямі до авторитарного зв'язку є р е а к ц і я, регрес, що тягне за собою відсталість мас і виховання їх в пасивності і рабстві. "Ідеалом" такого рабства є засади організації монархічного війська /Росія, Німеччина до війни/, католицької, уніяцької, православної церков, а в наші часи комуністич-

ної партії і совітської держави. Автокефальна православна церква організувалась по типу демократії - і в цім була її поступовість в порівнанні з католицизмом і унієюцтвом.

В залежності від національно-чужих організацій на Україні є лише дві організації: греко-католицька церква, що є під диктатурою римського католицького центру /папа і ватиканська "державна" / і Комуністична партія большевиків України /КПбУ/, що підлягає Комінтернові і урядові ССРСР. В обох випадках чужо зверхність прийняли в ерх і обох цих організацій, що об'єктивно розбивають Україну. З цього погляду ідея української автокефальної церкви /як самостійної української національної демократичної організації / є безумовним соціальним поступом з загально-історичного погляду і гармонує з ідеєю визволення від чужого гніту. Цю ідею я висловив ще в р.1925 /в "Шляху Визволення" /, але псевдо-соціалісти цього не розуміють і тому вже не раз "лідери" "Обор.України" в Америці вели і ведуть агітацію проти мене: вони воліють, щоб українські селяни і робітники гинули під самодержавним римським греко-католицьким копитом Шептицьких і Хомишиних, а ніж би вирвали себе з пазурів одного ворога. Рим - один з кількох ворогів України, а тому позбутись його - є поступ нашої свободи. Для мене це не мета. Я не належу до жадних церков і релігій, але я вважаю акцію українських віруючих мас за автокефалію /цеб-то за церковну їх незалежність і за демократію в церковній організації / за поступову акцію.

Оскільки всяка авторитарно-деспотична суспільна група завжди має до діла з активним чи пасивним відпором своєї підлеглої маси, то логічно-неминуче виходом для її керуючих шарів є: боронити свої позиції методами примусу, отже в тім числі і озброєно. Колись католицька церква була державою, мала зброю і військо, воювала, різала і палила своїх "вірних" за зретицтво /за інші погляди на світ! /, а коли світська державна організація перемогла церкву /і це був великий поступ, з якого розвинулась європейсько-американська цивілізація! /, тоді церква пішла в союз з державами. Обидві ці організації авторитарні, а тому логічно потрібували взаємної піддержки проти відпору підлеглих мас - чи "підданих" чи "вірних". Тут і коріниться причина, що всяка авторитарна група користується силами держави, шукає з нею згоди і порозуміння, опирається на неї. Відціль виростають нові і найновіші "ери"! Греко-католицька церква грубо-авторитарна. Її керуючий центр і важні "достойники" іменуються римським центром, а греко-католицький центр від себе іменує підлегло-керуючий шар /попівство /. Греко-католицька церква є римська організація, а не українська.

Тепер уявіть собі, що держава не підтримувала б цієї організації не платила їй, то вона б неминуче /в наслідок потреби ладити з населенням / перетворилась би в демократичну організацію, залежну від волі українського населення, а тепер вона залежить від Риму /папа / і Варшави /польський уряд /. Ця залежність є вигідна для греко-католицької церкви /попівщини і т.п. /, а тому ця церква шукала, шукає і шукатиме порозуміння з Варшавою, тому й проголосила владу польської шляхти над українським народом, як божу владу. Що більш клерикальні кола, які стоять під прямим тиском церкви, тим більш вони ляхоманські по своїй свідомості і психології. І 40 літ назад "нова ера" і тепер "найновіша" виходить із осередку греко-католицизму і буде й далі відтіля виходити, бо сама соціальна природа греко-католицизму прає його в обійми польської шляхти, як державного елементу.

З цього всього видно, який важкий є соціологічний аналіз типів суспільного гуртування: при помочі цього аналізу ми розкрили справжню соціальну природу церкви римо-католицької і греко-католицької

Р е а к ц і й н і с т ь цієї церкви, орієнтація на д е р ж а в - н у владу /а в Польщі це значить на польську шляхту/ є неминучі, а з того неминучий наслідок: соціально розбиття української маси через ляхоманію, культурна відсталість цілого суспільства і його нездібність конкурувати і боротись з національним і соціальним ворогом трудових мас.

З соціологічних критеріїв важною є це ознака: проста чи складна суспільна група? Теоретична соціологія вважає церкву за просту організацію, цеб-то людей в ній об'єднує ніби один момент - в і р а в бога, отже ніби то це лише ідеологічна організація. Історичні факти показують, що це є і п о л і т и ч н а організація /тепер католицька церква є свого роду д е р ж а - в о ю, бо папа визнаний "сувереном"/.

З того, що церква претендує на установлення норм поведінки людей /етичних, а почасти й правових/, то вона охоплює чимало процесів поведінки людей. Я думаю, що церква, сполучена з державою, є складною /кумулятивною/ групою, що об'єднується за ідеологічною і політичною прикметою. Релігійні секти і церкви, відокремлені від держави, є прості ідеологічні групи.

Ми можемо тепер звести до купи соціологічну характеристику релігійних груп: це групи реальні, соціально-історичні, майже закриті, організовані авторитарно або демократично, складні /церкви/ і прості /секти/. Ми прийшли до цих висновків шляхом соціально-структурного аналізу релігійних груп. При розгляді конкретно-даних релігійних груп знайдуться ще якісь риси, утворені в межах певного часу і простору, але з а г а л ь н а характеристика типової церкви в межах європейської цивілізації покривається з нашими висновками.

Годилось би розглянути церкву з погляду на ті чинники, які діють всередині і зовні церковної організації на її підсилення чи ослаблення. Однак це тема велика. Я вкажу лише на головні психічні чинники, якими тримається теперішня церква.

Передовсім чинники примусу: всі державні церкви стоять під опікою і захистом державної влади та її апарату. Держава м а - т е р і я л ь н о підпомагає або й утримує церкву, напр. в Польщі держава платить /я далі подам цифри/ утримання; в своєму з а к о н о д а в с т в і має цілу систему "правних" норм і санкцій /кар/, якими тисне на підлеглу масу і суворо карає за "блудність", за "образу бога", церкви, достойників її і ин., охороняє приватну власність церкви, наділяє маєтками і ще недавно кріпаками /українські гетьмани, починаючи Хмельницьким, віддали багато земель і кріпаків церквам та монастирям!/, віддає в руки церкви "освіту" і "виховання" молодіжи по школах /в Галичині по українських гімназіях "катехити" обов'язково викладають так звану "науку" релігії/, віддає реєстрацію народжень, смертей, шлюбів, розлук, сполучаючи це з церковними обрядами та церемоніями. А за це через церкву для держави ведеться шпідіажаж за "вірними" і безсоромна агітація на користь "божественної" влади!

Церква грає дуже серйозну роль одного з апаратів держави, поруч суду, поліції і війська. Церква, сполучена з державою, є своєрідним державним апаратом. А тому не дивно, що церква оповіщає польську владу "від бога", закликає українців признати законність польської державності на українських землях, зневажливо і глумливо відкидає засаду національно-державної соборності, наказує всім покірність і послух перед Польщею і т.п.

Греко-католицька церква, як частина апарату польської держави, від котрої має о х о р о н у і п л а т у, хіба може інакше поступувати? Не може, а тому вона в засаді є основою л я х о м а - н і і.

Церква, як ідеологічно-розумовий чинник представляє собою потвору темноти і брехні.

Вона розвиває перед своїми вірними "світогляд", позичений у старосвіцьких жидів і з дикунських традицій. Замість ідеології вона розвиває "теорію", як "бог" за 6 днів створив "небо", "землю", "планети", "зорі", відокремив воду від землі, наробив тварин і рослин, на решті - людину. Попам добре "відомо", що ця "творчість" тривала якраз шість днів, ніби робота на фабриці. Адама бог зробив з глини, а Єву з адамового ребра. Від Адама починається "філософія історії": з за "яблука" трапився скандал в саду і бог вигнав бідолах на свій хліб. Потім різні історії з потопом, Ноем, вином і т.п. Історія всіх жидівських царів і "пророків", цеб-то політиків, агітаторів і ідеологів жидівського націоналізму, темноти і звірства. Вихвалювання жидівських звірств, як вибраного богом народу, який вирізував цілі племена і грабував сусідів, - це ідеологія державної нациї, за якою тягне руку сам "бог". Історія з Мойсеєм, єгипетським полоним, коровами і інші старосвіцькі нісенітниця, - це величезна отрута. Вся ота старо-жидівська гетьманщина /доба царів/, римська окупація Палестини, християнство і інше, чим насичує греко-католицька і православна церкви українські молоді покоління - є одною з найбільш гидких потвор в нашому житті, яка калічить мільйони.

І космографію, геологію, і фізику й хемію, біологію і соціологію, історію і філософію церква підносить нашому народу в вигляді старо-жидівських і дикунських нісенітниць, протягаючи в усьому "ідею", що рушійною силою є якийсь "дух", якого ніхто не бачив і не знає, але який все бачить, знає і все може.

Ця ідейка відкидає закономірності в світових космічних, біологічних, й суспільних та психічних явищах: замість закономірностей - скрізь "божа воля".

Ви самі знаєте з досвіду в школі, що то значить повторяти чужі слова і думки: це значить перенятися ними. Коли ученики виходять з якимись знаннями зі школи, то ми питаємо: як вони їх здобули? Вони повторювали по кілька разів те, що їм говорили учителі. І тільки. А в результаті це і є прищипка знання.

Прищиплювання релігійних "геологій", "географій", "космологій", "біологій", "соціологій" - глухих казок, легенд, фікцій - все це відкладається в молодих душах, насичує їх отрутою глупства: такі люде вже не визнають справжньої дійсності і не можуть бути реальними в розумінні свого оточення природного і суспільного. Що всім рухає "бог", а не закономірність руху світобудови - оце і є основна гнилизна, що люде, які не знають нічого опріч релігії, обертає в рабів.

Коли ви пригадаєте основи раніш коротко-викладеної мною механіки рефлексів, то в приложенні до релігійної "освіти" і "виховання" ця механіка показує нам, як саме твориться раб. З досвіду знаєте, що найбільш релігійні люде є найбільш темними і соціально-пасивними: дикуни, селяни і робітники, хоч вони подавляюча більшість людства, безмірно страждуча, але вона рабськи-пасивна. Коли наші пів-інтелігенти і попи хвастають "релігійністю" селян /92 % нації!/, то це звучить насмішкою над темними рабами: релігійні - це "скалічені на раба". Рабство є паталогічний стан людської психіки, а тому хвастання тим, що у нас багато релігійних - це і є пишання своєю неволею.

Це виховання досягається ще одним способом - мистецтвом. Архитектура храмів, малярство, як їх декорація, музика і спів, освітлення, дзвони, театральні-оперні церемонії, обряди, в цьому всьому є те, за чим тужить людина: естетичні переживання. Потреба переживань краси властива людині. І церква зручно визискує цю потребу, прилучивши цілий мистецький арсенал до своєї ідеологічної пропаганди. Кожний почутий десять-п'ятнадцять разів мотив, звук, кожний зоровий образ, кож-

ний сполучений запах, - все це умові подразники, що викликають в людині певні уяви, сполучені з ідеями соціального порядку. "Соціально-етичні норми" про владу, право власності, покору перед панамі, обіцянки будучого царства на небі і примус до рабства на землі, погрози карами, гаками, сковородами, казанами, смолою, пеклом - це все "дисциплінування" потрібне панам і попам.

Держава, як езекутивна сила, затемнювання розуму фікціями, затягування мистецтвом, нормування поведінки - все це направлене на зломлення інтелекту, на опанування емоцій, на знищення волевих спонук, а в результаті церковна авторитарна організація волоче за собою мільйони покірних рабів, що загінотизовані працюють на панів і попів, втративши свою свободу, потопивши її в ідеї "бога" і втративши змогу орієнтуватися в закономірності явищ. Це становище глибоко вороже науці, тому наука і церква - непримиримі вороги. Тому справді вчені дослідники, не заражені класовими інтересами, неминуче переходять в опозицію чи боротьбу з церквою. Псевдо-учені лицеміри або бездарні слабенькі професіонали шкільництва силкуються примирити науку з церквою. Таким світло науки не видно.

Будучи організацією для охорони класового суспільства, сучасна церква орудує фікціями, цеб-то проти-науковими ідейками, а тому в історії людського поступу і культури церква не має ні одного винаходу, на яких основана техніка. Все, що зроблено культурного - це зроблене досвідною наукою. Сучасна колосальна техніка основана на відкритті і пристосуванні енергій води, пари, магнітно-електричної енергії і ін. До цього церква не має відношення. Агрономія, медицина, гігієна, промислово-виробнича, комунікаційна техніки - це заслуга науки, а не релігії.

І ті частини людства, що працюють для культури і науки - вони виростили до справжньої сили, вони тепер вільні, державні, а релігійні темняки понуро ходять в рабстві перед природою і перед людиною.

На Україні церква християнська стоїть тисячу літ і ми тисячі літ в неволі! Предки наші, коли й воювали, то не за народ, не за свободу, а за "православну віру" - тому ми тепер і в неволі.

Нема у нас науки - це чи не яскравий показчик релігійності? Так, де нема науки, там є релігія, а де тільки релігія, там буде тільки неволя.

І ця неволя є явище суб'єктивне, цеб-то ми стали невольниками не тому, що нас гноблять, а тому, що нас можна гнобити, бо ми раби.

4. УКРАЇНСЬКІ ЦЕРКВИ І ПОНЕВОЛЕННЯ НАРОДУ.

Оглядаючи загально соціальну роль церкви, я при кожній нагоді поясняв відповідні моменти української дійсності. Характеристику українських церков можна вже збудувати на даних загальної соціології церкви й релігії. Але щоб уявити соціальну динаміку українського суспільного процесу в області ідеологічній, мусимо познайомитись з конкретними даними про українські церкви. Подавляюча більшість українського народу належить до православної церкви, греко-католицької і трохи до протестантизму та сект. Галичина і Подкарпатська Русь - греко-католицькі, інші землі - православні, на рад. Україні і Кубані значна частина безвірників, але там релігійної статистики не ведеться, тому не можна сказати чогось певного про чисельність релігійних і анти-релігійних скупин.

По газетних відомостях православна автокефальна церква числила більш 1000 парахвій, мала митрополита, до 20 єпископів і 1500 -

2000 попів та інших церковних агентів. Ця організація тягнула за собою ніби-то до 12 мільйонів українців.

Велика Револуція розбила стару православну організацію. Це велика заслуга її перед людством і українським та іншими православними народами. Одначе методи большевизму, організованого авторитарно /гнобительство організується лише авторитарно!/, викликають відпорно релігійну реакцію, яка на Україні вибухла особливо 1921-23 р: чудеса, Йосафатова долина, обновлення церковних бань і т.п. - цього було повно. Одначе православний бог оказався зовсім слабеньким супроти большевицької соціотехніки! Українська реакція полізла організувати автокефальну церкву. В порівнанні до старого православія і греко-католицизма це був поступ, але перед лицем революції це була безсумнівна реакція. Боротись з неграмотністю, з темнотою, злиднями, хворобами та гнобительством ворога - це наші національні задачі, а не кидатись під церковну стріху, до ладану, дзвонів і темноти релігії.

Автокефалія, як організація реакції, стала на "державний ґрунт", і це логично потягло допольської шляхти в обійми. Просто страшно читать, яке духово-моральне спустошення робить релігія і церква в людських душах!

В.Чеховський, марксист, укапіст, соціал-демократ, бувший прем'єр УНР. став головним організатором церковного мракобісія з титулом "благовістника".

Православна автокефалія в особах своїх провідників злилась з СВУ на програмі: землю від українських селян відобрати і передатибувшим власникам - поміщикам /цеб-то росіянам і полякам/, а коли ні, то заплатити їм викуп; фабрики, заводи, шахти, транспортів підприємства передать був. власникам-капіталістам /московським, жидівським, польським, бельгійським, французьким, німецьким/, всі надії покласти на Польщу, якій дати під протекторат Правобережжя /аж по Дніпро!/, а Лівобережжю і Степову - німцям.

Чому пішло СВУ і автокефальна церква в цей бік - ясно: релігія, як ідеологія класового суспільства, живучи в українських людях, прає їх під захист релігійної держави, а такою по сусідству є Польща.

Буржуазно-релігійна ідеологія веде українську інтелігенцію неухильно до орієнтації на Польщу. Ось вам дивовижно-ясний приклад соціальної функції релігії - вона в таких дрібно-буржуазних колах є фактором утворення л я х о м а н і ї. Одначе, як політично-примітивна, вона не обрахувала сил і обставин.

Петлюрівсько-автокефальна ляхоманія не обчислила /і не могла числити/, що вигідніше: чи триматись за ту величезну культурну працю, що можна було вести на Україні, чи йти "ва-банк" на ляхоманію? Пішла на ляхоманію. Ну, і що ж? Академію Наук, як центр української науки, знищено. По всій Україні знищено інші огнища української культурної праці. Спинились наукові і інші українські видавництва. Тисячі загинули, а мільйони селян погнано на Соловки, Мурмані і Сибір. Петлюрівщина і автокефалія, що так легко йдуть на найбільші уступки перед чужим капіталом, не пішли на жадні уступки режимові, в якому певну роль грають українські комуністи. Так безоглядно бфремови, Чехівські, Ніковські поставили на карту всю можливість української праці на рад.Україні во імяпротекторату Польщі! І все рухнуло ... Автокефалія сама себе публично оплювала. Совітська петлюрівщина виступила так жалюгідно і ганебно, що морально-здорова людина не може витерпіти того морального зловонія, що засмерділо з процесу СВУ. Страшний погром українства на рад. Україні був спровокований ляхоманством "Уряду УНР" і його однодумців, організованих автокефально на Україні. Хіба ви тут не бачите огідного злиття петлюрівщини і релігії в одну смердящу течію - ляхоманію ?

Я вважаю, що ляхоманія зробила історичний злочин на рад.Україні, безглуздо і сліпо поставивши під удар Москви всю українську науково-культурну працю, ще раз розбивши українців, бо хто не міг піти за Польщею, той пішов за совітами. Петлюрівщина замовчує цей злочин, але ми мусимо публічно поставити її обвинувачення за погром 1929-30 р. української праці на рад.Україні.

На західних землях дві церкви, в яких організовані українці: в Бесарабії, на Буковині, Волині, Поліссі - православні, в Галичині і Підкарпатті - греко-католицтво, а частина українців і поляки - в римо-католицькій церкві.

Апарат католицької церкви з її фракціями в Польщі, оплачуваний польським урядом по кошторисові на 1931-32 рік, такий:

Назви церковних агентів:	Римо-ка- катол.	Греко- катол.	Вірмено- катол.	Разом
Кардиналів	2	-	-	2
Архієпископів	3	1	1	5
Єпископів діцезій	15	2	-	17
" " помішників /супраганів/	22	2	-	24
Членів катедральних ка- пітул	221	23	4	248
Членів колегіяльних ка- пітул	109	-	-	109
Урядників консисторських	134	17	4	155
Професорів богослов. уста- нов	16	14	-	30
" " семінарій	204	-	-	204
Парохів	4770	1849	8	6629
Ректорів філіяльн. косте- лів	284	72	2	358
Вікаріїв	2694	158	7	2859
Монахів	633	-	15	648
Питомців	2521	290	21	2832
Разом	11628	2428	65	14121

Коли до цього католицького апарату додати ще апарат православної церкви, євангелицько-протестантських і жидівських організацій, то це був би більш-менш в головному вказаний апарат організованої релігійної пропаганди і вироблювання типу покірної людини в Польщі.

На яку масу впливає цей апарат ?

Перепис 1921 року в Польщі дав таку картину релігійного розподілу населення:

	Римо- катол.	Греко- катол.	Право- славн.	Іудеїв.	Без- вір.	Інших	Разом
Поля- ків	15850890	361294	545457	707400	3309	310937	17789287
Укра- їнців	16239	2667840	1207739	3751	50	2809	3898428
Жидів	1316	125	140	2044637	2287	373	22048878

	Римо- катол.	Греко- катол.	Право- славн.	Юдеїв.	Без- вір.	Инших	Разом
Біло- русів	60123	197	960539	3983	10	10841	1035693
Німців	94017	383	303	9937	135	664617	769392
Росіян	1144	504	41968	1081	46	4177	48920
"Туте- шніх"	113	348	38135	346	-	1	38943
Чехів	7398	32	18404	91	17	4686	30628
Инших	4310	325	891	644	111	3575	9856
Лит- винів	21639	6	2227	74	7	91	24044
Неві- домих	40	3	14	5	-	569	631
Разом:	16057229	3031057	2815817	2771948	5972	1012676	25694700

В тім числі в % % : в містах в селах

Поляків	23.5	76.5
Українців	5.9	94.1
Жидів	80.0	20.0
Білорусів	5.3	94.7
Німців	26.8	73.2
Росіян	40.6	59.4
"Тутешніх"	5.6	94.4
Чехів	11.9	88.1
Инших	62.1	37.9
Литвинів	2.9	97.1
Невідомих	47.0	23.0

Разом: 33.3 66.7

Польська статистика давно відома своєю фантастичністю. І перепис 1921 р. не раз скритикований навіть польськими ученими за безмірне "душохапство". Вона аж надто яскраво визирає й тут: до поляків зачислено 361294 уніятів, 545457 православних, 707400 жидів, 310937 інших / 1925088 осіб!/, опріч того в католико-поляки вчислено сотні тисяч українців з Холмщини, Підляшша і Полісся! Ми залишаємо питання про точність статистики і її дивацтва / рубрика "тутешніх" головно українців/, а звертаємо увагу на загальну картину: майже 26 мільонів людей розділяється на чимало вір, причім "віра" не покривається з народністю.

Між українцями по народности в:

	Разом	муцин	жінок
римо-католиків	16239	7533	8706
греко-католиків	2667840	12975200	1370220
православних	1207786	594264	613522
євангеліків /ріж. течій/	2712	1372	1340
жидів	3751	1853	1898
инших не-христіян	35	21	14
безвірців	50	30	20
невідомих	6	5	1
Разом:	3898428	1902706	1995722

Українців під Польщею значно більше: одних римо-католиків ук-

раїнців по австрійських переписах числилось до 500000; "греко-католицька віра" по своєму походженню /унія/ звязана з православ'ям українців /в більшості/ і білорусів. Українців Холмщини і інших північно-західних земель польська статистика великим числом /мабуть не менше мільйону/ включила в поляки: під титулом православних вже бачимо 545 тисяч, та під титулом католиків їх не менш 1/2 мільйона. Такщо більш 1 1/2 мільйона українців переписано в поляки. Тепер ми мусимо рахувати українців під Польщею на 7 -7 1/2 мільйонів.

Так ось на це число діють головно три церковних апарати: римо-католицький, греко-католицький і православний. По даних польського кошторису на 1931-32 р. можна зазначити загально кожну з цих церковних організацій, як оплачуваний урядом апарат релігійної пропаганди, так потрібної для уряду Польщі в інтересах, як далі побачимо, "державної асиміляції" народів, що стоять на рівні с е р е д н о в і ч ч я /за означенням польського соціолога проф. Фл. Знанецького/. Ці три апарати діють на українських землях територіяльно так: "греко-католицька церква" головно в Галичині, православна - на північно-західних землях, а римо-католицька в обох цих областях і оскільки уніяцька і православна церкви по своїй природі стоять в антагоністичних стосунках між собою, то вони діють на роздвоєння українського народу, римо-католицька ж церква представляє єдину солідарістичну організацію, котра між двома антагоністами грає роль т р е т ь о г о, що використовує деструкцію двох антагоністів. При таких умовах розвивається і поступає тільки третій.

Апарати ці представляються так:

I. Римо - католицький:

	Дієцезії /округи, епархії/					
	Львів- ська	Переми- ська	Луць- ка	Підляш- ська	Пин- ська	Разом
Архiepіскопів	I	-	-	-	-	I
Єпископів дієцез.	-	-	I	I	I	4
" " суфраганів	I	I	I	I	I	5
Членів кат. капітул	10	8	9	12	12	58
" " колегіят. " "	-	-	13	12	-	25
Урядників консист.	8	5	5	5	5	28
Проф-ів семінарій	-	-	12	15	17	44
" " богослов. уст.	-	-	8	-	-	8
Парохів	372	332	125	197	126	1152
Ректорів Філіял. костелів	27	-	6	10	22	65
Вікаріїв	169	202	37	111	44	563
Монахів	165	-	-	-	-	165
Питомців	100	92	80	204	117	593
Разом:	853	649	289	568	345	2704
	1502			1202		

Штаб римо-католицької церкви, яка по своїх завданнях є місіонерською на українських землях: має обернути українських с е л я н в римо-католицтво, що є ознакою і польскости. Апарат на Галичину ніби трохи більший, ніж на північно-західні землі, але коли взяти на увагу Холмщину, яка тут не зазначена, то апарат католицької пропаганди на північно-західних землях більший.

Зверніть увагу, що на наших північно-західних землях діє три

польсько-католицьких духовних семінарії з штатом в 58 професорів. Ці семінарії і в осередками обробки уніятів і покатоличених українців, які з семінарій несуть в народ і польську пропаганду державну, національно-культурну і шляхецько-клясову.

Проти цього польського римо-католицького апарату в Галичині стоїть:

II. Греко-католицький апарат:

	Дієцезії			Разом
	Львівська	Перемишльська	Станіславівська	
Митрополит	1	--	--	1
Єпископів дієцез.	--	1	1	2
" " суфраганів	1	1	--	2
Членів катедраль.капітул	10	7	6	23
Урядників консисторій	8	5	4	17
Професорів богослов. установ	--	7	7	14
Парохів	747	688	414	1849
Ректорів філіяльних церков	15	27	30	72
Вікаріїв	50	69	39	158
Питомців	158	56	76	290
Разом:	990	861	577	2428

Зазначаю, що тут показано не весь греко-католицький апарат, а лише той, якому держава платить за службу! Тут нема монахів і ин.

III. Православний апарат в Польщі:

Митрополит	1	Урядовців в канцел. синоду..	2
Єпископів єпархіяльних	4	" " варшав.консист....	1
" " вікарних	2	" " єпарх. " "	4
Членів варшав.консисторії....	4	Возник: в синоді.....	1
" " єпархіяльн. "	16	варш.консист.	1
Секретарі: синодальний	1	єпарх. " "	4
варш.консистор....	1	Парохів	1030
єпарх. " "	4	Ректорів філіял.церков ..	340
Референтів в канц. синоду	3	Вікаріїв	60
" " варш.консист.....	1	Діяконів.....	53
" " єпарх. "	4	Псаломщиків.....	1383
		Всіх	2920

Православна церква охоплює національно українців, білорусів, росіян/очевидно православних "поляків" та ин./, а територіяльно вона головню діє на українських і білоруських землях. Як подає "Діло" /4 квітня 1931 р., ч 75/ православних під Польщею на 1930 р. рахується 3646000 осіб /отже все те, що показує перепис 1921 року!/, а фактично їх ще більше. Поділяються вони по єпархіях так:

	Православ. населення:	Парахвій	Монасти-рів	На 1 парахвію осіб
Волинська	1328000	678	8	2000
Поліська	855000	319	1	2700
Віленська	504000	172	2	3000
Гродненська	694000	180	2	3850
Холмо-Варшавська	264000	79	--	4700
Разом:	3645000	1428	15	--

Це число православних парахвій значно менше, ніж було при захопленні цих земель Польщею, бо за цей короткий час польського панування тут внесено поважні зміни в стан православної організації, а саме:

Закрито	122	церкви
Зруйновано, спалено, знищено храмів	79	"
Перероблено на різні потреби.....	19	"
Обернуто на римо-католицькі	301	"
" " " "східно-обрядні" уніяцькі ..	23	"
Разом		524 "

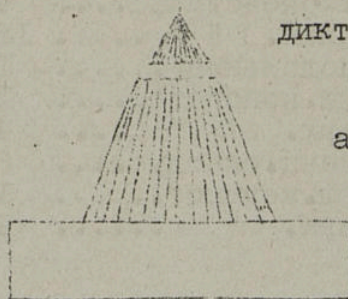
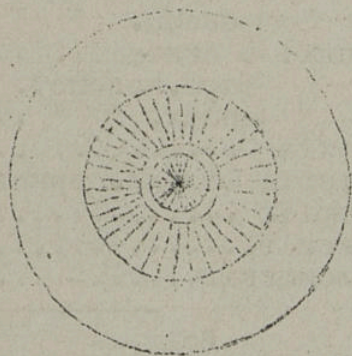
В суті річи це означає розподіл людности, що була привязана до цих 524 осередків, по інших осередках, як православних, так і католицьких /цих останніх більш 300/.

Католицтво йде штурмом на православіє і, як бачимо, не без наслідків: огнем і мечем діється й тут "божа воля", здійснювана через благочестивих поліцаїв і католицьких ксьондзів.

Щоб обчислити православні українські парахвії, то мусимо прикинути сюди волинську і поліську епархії /678 - 319/ та майже всю Холмо-варшавську, до якої належить 17500 православних з Галичини і 214000 з Холмщини, разом 231500 осіб, або приблизно 72 -73 парахвії. Таким чином українських православних парахвій було-б: 678 - 319 - 73 1070

Як відомо митрополит, синод, єпископат та багато консисторщиків, попів і т.п. не українці, а росіяне, що ведуть русифікаційно-національну і польсько-державну акцію, чому православна церква під Польщею не виконує навіть такої "національної" функції, як греко-католицька, що пишається своєю українсько-національною чистотою /не рахуючи московіїльства/.

Всі три апарати організовані по типу авторитарних зв'язків, щоб-то цілком диктаторських і тому схематично представляється так:



диктатор. центр.

апарат.

віруючі.

"Стадо" не приймає участі ані в ставленні мети організації, до якої належить, ані в означуванні засобів для досягнення цієї мети, ані в організації апарату, який відокремлений від стада "віруючих" великим бар'єром правових норм і кваліфікацій, тому жадної прямої циркуляції нема між стадом і апаратом.

По суті це дві окремих скупини: "парахвіяне" - неорганізована маса і юрба і організована авторитарно скупина - церква /апарат/. В "законах божих" по школах викладається, що церквою є сполучення "віруючих" в одно тіло. Але соціологічний аналіз показує, що тут двоє окремих тіл, зв'язані відносинами панування та послуху і розположених вертикально: церква над віруючими.

Така структура католицької, уніяцької і православної церкви є глибоко-протилежна структурі навіть сект, організованих демократич-

но.

Який-же великий натиск церкви, на "стадо", показує той факт, що авторитарне давлення апарату тримає "вірних" в послуху. Які цьому причини? "Головних" дві: в и х о в а н н я, якому підлягають індивіди в родині, а потім в церкві школі і війську /авторитарні організації! / і д е р ж а в н и й примус. Окрім цих головних чинників, ще треба мати на увазі "суспільне оточення" з пресою, літературою, мистецтвом, наукою, правовими і етичними нормами, економікою то-що. Цей вплив є так само "вихованням", як і методично-систематичне виховання в родині, школі, війську і церкві. Ріжниця лише в методі: в згаданих згуртуваннях виховання постійно-систематичне, закуте в обряди, періодичні справи /молитви, свята, божі служби, церемонії і т.п./, а в суспільному оточенні воно відбувається стихійно, шляхом наподоблення інших.

Однак ініціативна і ідеологічна роль цього виховання належить церковній організації, котра стежить, контролює, вправляє вірних, започатковує всякі підприємства, маніфестації, влазить в інші організації і обертає їх на службу собі: так напр., в Галичині сталося величезне нащастя - попівство захопило в свої руки "Просвіту" і "Рідну Школу", щоб-то апарати шкільної і позашкільної освіти, через які ведеться тепер напружена католицька агітація і випускається з шкіл цілком запаморочене покоління.

Як ми вияснили раніш, церква стоїть на службі польської держави і не може не стояти, яко авторитарна організація, що для свого існування н е м и н у ч е м у с и т ь мати підтримку державної організації.

Стоячи на цім становищі греко-католицька церква мусіла виголосити програму ляхоманії, як завдання всіх "вірних".

Чи це має політичну вагу? Ні, це має політично- і с т о р и ч н у вагу. Де-які соціалістичні горобці цьвірінькнули, що політична директива церкви не матиме значіння. Як це так не матиме значіння? В ж е має величезне значіння, а матиме ще більше, що виросте до розміру історичного явища. На українських / і почасти білоруських / землях діє оплачуваний Польщею апарат трьох церков:

архiepіскопів	3
епіскопів	19
членів капітул і консисторій	120
урядовців консисторій і т.п.	72
професорів богослов. і семінар.	III
парохів, ректорів, вікаріїв	5289
монахів і питомців	1048
діяконів і псаломщиків	1436

Разом: 8098

Ось вам керовничий агітаційно-організаційний апарат церкви. Але окрім цього ще великий апарат: монастирі, видавництва /до 10-ти спеціально-церковних українських періодичних органів/, апарат "Просвіти", "Рідної Школи", низче і середнє шкільництво, військо, родина і нарешті держава й кошти, кошти! Яка суспільна організація має т а к и й апарат для пропаганди і керовництва масами, з яких 94 % українського народу живе на селі на 3/4 неграмотно цілком? Ідеологічно-політичні організації, які конкурують за вплив на маси і п а р т і ї. Покажіть мені апарат партій! Перш над усе, буржуазні партії йдуть за церквою і її підтримують. Конкурують з церквою лише комуністи і соціалісти. Коли б ми розглянули апарати партій, то вони в с і р а з о м не мають і десятої частини тих ідеологічних сил, що має церква. УНДО - це є апарат церкви!

А що мають підпольні комуністи чи легальні і мляві соціалісти?

Партійні секретаріати, які майже не функціонують? Ні, говорити серйозно про апарат проти-релігійних партій не доводиться, особливо маючи на увазі, що в українському народі під Польщею за переписом 1921 р. є лише 50 безвірців! Скажім, їх не 50, а 500. Останні українці активно чи пасивно належать до своїх церков. Коли певний проти-релігійний радикалізм можна признати за комуністами, то ніяк не за їх масами. І зовсім не можна признати проти-релігійного радикалізму за сучасними соціалістами-радикалами і соц.-демократами. В їхніх газетках іноді прочитаєте слабесенькі слова проти клерикалізму /цеб-то проти церкви/, але ніколи -проти релігії. Очевидно, вони "шанують релігійні переконання" своїх членів і тих селянських мас, на голоси яких числять. Але ж ці голоси сидять по вуха в церковщині і забобонах релігійних, належать до церкви, моляться, служать молебні і панахиди на честь Шевченка, Драгоманова і Франка, ходять на кладовища молитись за спасення душі померших родичів і товаришів.

Село пасивне і запаморочене церквою, насичене фантастикою релігійного думання і покірне перед церквою. Як торік Єпископат написав "пастирський лист" з засудом активизму, то хіба хоч в одному селі його не послушали? Ні, скрізь послушали: польські банди перекатували багато тисяч українців, одних поранили, побитих, понівечених було 15000, а був хоч один живий протест проти знущань? Не було. Церква заборонила і народ послушав. І не міг не послушати, бо й національні партії /УНДО, радикали і соціал-демократи/ заборонили, цеб-то фактично підтримали акцію церкви проти всякого активизму. Апарат церкви колосальний, давно організований, доцільно розміщений по всій території, ко ж н и й о с е л ь н и й п у н к т під доглядом і керовництвом церкви: там парохія, там "ректорат", а де хуторі малі туди вікарій приїздить....

Що-тижня по всій українській землі раз або й більше гудуть дзвони, скликають вірних на загальні збори "в церкву", щоб молились, кланялись, сповідались про гріхи явні і тайні, /"яже ділом, яже словом, яже помислом соверших"/, щоб причащались, пили кров Христа, виготовлену в церковних винарнях, та їли "тіло" Христа, та боялись огню пекельного, сковорід, казанів і гаків, цеб-то технічного апарату інквізиції, скасованої на землі і перенесеної в пекло.

На зборах ще послухають музики, органів, співу хорів, впадуть в г і п н о і д н и й с т а н, коли автоматично приймаються директиви проповіді: про політику, про церкву, про родину, про державу, про справи суспільні, господарські, родинні, навіть полові!

Суспільне к е р о в н и ц т в о село має лише від держави і церкви і то від церкви в першу чергу і по ширшій програмі. А це керовництво, як система певних подразнень і певних рефлексів, укладається в те виховання, що творить тип пасивного і запамороченого селянина. Оскільки цей тип творить на західних землях 94 % нашої нації, остільки він є н а ц і о н а л ь н и м т и п о м.

Оскільки організм людини рухається чи не рухається під тиском емоцій, то весь механізм поведінки селянина укладається так:

подразники, які діють з церкви і держави асоційовані з емоціями руху і його загальмування. Знов нагадаю приклад дитини і огню: коли огонь раз опік, тоді в організмі дитини відбувся рефлекс одсмикування руки, звязаний з емоцією повздержання. На другий раз реакція відбувається вже так: не торкаючись огню, лише його п о б а ч и в ш и, дитина повздержується / рефлекс повздержання звязаний з емоцією гальмування/.

Цю саму емоцію викликає і слово "пекло", що означає огонь. Цю саму емоцію викличе кожний инший предмет, звязаний зі словом пекло! Всі проповіді пона насичені "гріхами", звязані зі словом пекло /взагалі поняттям к а р и/, викликають емоцію г а л ь м у в а н н я

руху. І навпаки: всі похвали, зв'язані з емоцією вдоволення, викликають рух. Роль подразників викликають всі слова, що щось дозволяють чи забороняють, шляхом виховання зв'язані з емоцією руху чи його гальмування. І така поведінка /а це значить і м о в а! / селянина насичена веліннями і заборонами церкви й держави. І тому селянин пасивний в усьому, що забороняють церква й держава, і активний в тім, що вони вимагають. Це значить - він в и х о в а н н и й відповідно інтересам церкви й держави. Це виховання, як і всяке інше, можна перевиховувати іншою системою подразників, напр. п о л і - т и ч н о ю а г і т а ц і є ю, коли агітація буде: ч а с т і ш а, і н т е н с и в н і ш а, в с е б і ч н а. Церква й держава емпирично це знають і тому борються проти всякої іншої агітації цензурою, судом, заборонами, карами, які в свою чергу є чинниками виховання в потрібному напрямі.

Оце, коротко кажучи, і є м е х а н і з м з в и х о в а н н я. Він однаковий в усіх суспільних явищах: економічних, політичних, ідеологічних і т.п. Сила виховання залежить від напруженности впливів, від їх частоти і їх часу, а характер виховання - від характеру подразників: будемо весь час кидати в другу істоту релігією - виховаємо її релігійно; історією - виховаємо на історика, механікою - буде механік, математикою - буде математик.

Виховання з дитинства, як перше, інтензивне, що організувало систему рефлексів усього організму, тримається найдовше: його переламувати можна тільки великими потрясеннями /голодом і терором/. Ось тому большевики звернули увагу на дитвору і утворили /"виховали"/ мільйони свого молодого війська, яке ще наробить шелесту багато. Держава і церква хапаються за дітей, як за найбільш м'який матеріал, з якого хоч коники ліпи.

Дослідом над мовою і її тонами у якогось індивіда можна розкрити систему його рефлексів /а значить і поведінки/. Коли б ми досліджували мову українського селянства, ми б могли рефлексологічним аналізом розкрити механізм поведінки селянства, причини його пасивности і т.п. Я давно вже роблю такі спостереження і прийшов до переконання в правдивості відкрить рефлексології.

Українське селянство і більшість інтелігенції в и х о в а н і н а р а б і в: селянство церквою /і державою/, інтелігенція - державою /і церквою/, як урядництво, муштроване по канцеляріях.

Яку величезну силу має це виховання, показують факти, з яких я наведу лише кілька для ілюстрації.

При забуреннях в селянстві, селяне завжди видають ініціаторів начальству, як лише воно зявиться з певною силою. В нашій історії таких фактів багато, як повстанці видавали провідників на кару /Наливайка і баг. інш./ . Передреволюційний і революційний період на Україні повний таких фактів.

Відносно галицької інтелігенції ще Драгоманів помітив і в листах до Франка зазначав не раз, що галицькі інтелігенти самі більше лякаються, ніж начальство того вимагає. Ганебні і глупі факти трусости, зза якої люде боялись листуватись з Драгомановим, нищили його невинні змістом листи, навіть грубо писали йому /як напр. Мандичевський/, щоб він "відчепився" від їх і т.п.

Жахляцтво такої міри вже межує з патологією.

Доводилось спостерігати й мені дивовижні наслідки виховання, основаного на привязці всього оточення до емоції страху. Напр., українська інтелігенція на еміграції. Помітний факт, що вона ніде не виступає політично /начальство лише скося показувало, що воно проти політики!/. Не раз чути розмови між українцями про Підкарпатську Русь: і духу бояться цього слова. Напр., таке питання, як перенос непотрібних вже в Празі вищих шкіл на Підкарпаття. Скільки доводилось чути, як українські інтелігенти і професори шепочуться поміж

собою, що цього питання не можна підіймати, бо воно політичне. Наче б то політичних питань не можна підіймати! Навіть при дрібніших справах помітно похливу шепотню і вгадування, що можна, а чого не можна робити. І багато такого, що кожний чех робить вільно, українець з а з д а л е г і д ь вважає за недозволене, бо воно було недозволене колись в Росії, напр. одержувати укр. соціалістичну часопись! Чимало "революціонерів" бояться одержувати, напр. "Вістник УПС-Р" . . .

Колись, в давні роки молодости, я мав змогу спостерігати на Україні кілька типів трусости. При вході в залу одного "діяча" в Києві завжди відбувалась така церемонія з допитом: чи не йшов за вами хто слідком, чи не стояв хто на розі вулиці, чи обійшли ви квартал навколо і чи переконались, що ніхто не стежив? Потім заходила мова напр., про українську літературу. І "діяч" демонстрував її: витягав видання Петербуржського "Благотворительного О-ва" з середини фортепяно /десь причеплювалась між струнами/, а видання Харківського "О-ва грамотности" витягались з щілини між двома задніми дошками в миснику /буфеті/. На книжках стояло "Дозволено цензурою". Галицька брошура була під матицею, об яку витерають ноги при вході в сіни /"як накрийть з нею, то хтось підкинув", бо сіни спільні для багатьох помешкань/.

Доводилось спостерігати навіть гурток, професією якого було демонструвати сміливість і відвагу / "р-р-революціонери"/. Мали активно боротись проти кожного, хто чинно нищить українство, цеб-то битись проти терору. Методи терору обговорювали з рік. Виробили. Вибрали органи. Все дуже довірочно і конспіративно. Але нічого не робили. Коли прийде очевидна нагода виявити свою сміливість, тоді обовязково щось трапиться, що не можна виступати: або "невияснена політична ситуація", або на зборах "неповний склад членів" /одного нема/, або "нема зброї", або "нема за що виїхати", або "треба замести сліди", або "ввести в блуд кого слід", або "неясність в статуті", або "невідомо, що думають інші револ. групи" і т.д. За кожною "перешкодою" рішення все відкладалось і відкладалось. Проходив місяць-другий, а тоді вже "було пізно", бо подія минула, про неї вже "всі забули", нарешті - це "дрібна справа". Треба бити когось в Москві або в Петербурзі! Ну, добре, то їдьмо туди? "А на якого чорта поїдеш, коли грошей нема". Та ж грошей треба лише на поїздку туди і трохи там на життя - такі гроші є в кожного товариша! "Ні, а хіба не треба приготувитись, щоб дати змогу товаришеві втекти". І після цього обговорювалось, що треба для втікання: залізницею? ні, тут догляд великий, є шпикі між пасажирами і кондукторами. Тоді авто? авто в провінції дуже помітне. Кіньми? - Трудно вибрати добрих коней і де їх тримати. Нарешті, пішки? Пішки далеко не зайдеш. Ну, тоді не тікати, а ховатись в місті? Це буде не потовариському відносно товариша. І так взагалі не можна було рішити ні однієї справи. Один називався "Голова бойової терористичної організації всієї України", другий - заступник голови, третій - начальник боевого відділу північного, четвертий - голова також відділу південного, потім начальник оперативного бюро, ще інший - начальник інформаційної частини, ще інший - механік вибухових речовин, інші "динамітна майстерня", інші транспорт і т.д. А всі разом були жаклячками!

Організація існувала кілька років, але не то що не стріляла ні на кого, а навіть нікому воріт дьогтем не вимазала, що можуть зробити звичайні сільські хлопці. Було б довго оповідати, як вони "конспірували", як не здоровкались на вулиці, як їздили разом в трамваї і по російському запитували один одного про якусь вулицю, удаючи, що незнайомі між собою, як обговорювали паролі і прозвища, як навперехрест обговорювали "непевність" один одного і т.п., а в суті річч були кваліфікованими трусами, пів-інтелігентами, що ніколи не знають

"ситуації", покійно і дуже справно служили - той у школі, той на пошті, той на залізниці, той в книгарні і т.п. Засідання починались і кінчались "інформаціями": що говорив хто в книгарні, що чула господиня на базарі, що написано в "Биржевих Ведомостях", у "Раді" і т.п. Вони й не підозрівали, що ці інформації до політичної бесіди не відносяться.

Це не була зелена молодіж! Це були "діячі". В словах їх прозирав страх, в позах - обмеженність і страх, губи шавкотили жалюгідними словами, наріканням на обставини, неназрілістю ситуації, невиясненістю положення, а вся справа була в тім, щоб "набити морду" якомусь хамові, що публично потоптав портрета Шевченка. Подібну річ можуть зробити звичайні два підмайстри з залізничного депо, при чім на підготовку акту витратять пів-години. А симулянти сміливості і боротьби рік будуть обговорювати і при всіх умовах, ситуаціях, обставинах все щось буде "не ясне", справа буде "неназрілою"...

Не можна їх обвинувачувати в нечесности: вони люде чесні, але вони виховані на рабів. Кожне слово, поняття, ім'я, назва предмету у їх викликає емоцію с т р а х у, а страх диктує всю поведінку і рабську наївну мову, якою людина хоче замаскувати свій бідолашний стан.

Коли такі приклади проаналізуємо методами рефлексології, то вся "загадковість" поведінки розкривається: цим людам з низчого соціального шару прищеплено в родині, школі, церкві, казармі, установі то-що, цеб-то все оточення, як подразник, що викликає емоцію страху, коли з'являються якісь "нелегальні" бажання.

Селянська і урядницька родина і церква виховують рабів, яких повно навколо кожного з нас. Люде, позбавлені жажлихтва, між нами винятки і тому ми ніколи не сміємо робити того, що роблять інші.

Большевики, фашисти, гітлеровці то-що мають сміливість р о з б и в а т и, а наші.... тільки красти і брехать.

Руковою силою у б о р ц я є гнів, у с л и м а к а -злодійство. Це різно виховані типи. З вищих шарів виходить революціонерів безмірно більше, ніж з нижчих. Характерний факт: видатні революціонери в Росії - з в и щ и х шарів, а не з селян, робітників і дрібних урядовців.

Інтелігенти з низчих шарів рідко коли визначаються сміливістю. Це показчик впливу їх рабського виховання і оточення. Характерний факт: ні в нас, ні в білорусів нема терористів, хоч ніде так багато не говорять про "боротьбу", як у нас і в білорусів.

Це відступлення ми зробили, щоб розкрити механізм виховання на рабів і пояснити, чому 40 мільонів українців у неволі: тому, що в їх 99 % людей з низчих суспільних шарів, систематично оброблюваних церквою і державою і всім оточенням на рабів. "Раб" - є витвором суспільним, а не біологічним.

Чому це все важно знати? Щоб розуміти, чому ми в неволі і де її головні причини.

Головна підстава неволі - с о ц і я л ь н е в и х о в а н н я в оточенні класового капіталістичного суспільства. З часу, коли українські міста стали не українськими, наша нація соціально обернулась в н и з ч и й ш а р чужого суспільства на Україні. Низчі шари в Європі, хоч як культурніші супроти нас, але ще не повстають проти своїх вищих шарів - ні в Англії, ні у Франції, ні в Бельгії, ні в Німеччині, ні в ЧСР, ніде. Українці, як національність є на 3/4 неграмотною масою, що лежить низчим шаром під чужими вищими шарами.

Все соціальне виховання українців в руках церкви - єдиної української масової організації, яка виховує їх на рабів. Рабство є

суб'єктивний стан людини. Раб не той, хто в неволі, а той, що неволю вважає за свою долю, хто вихований релігійно. Тому головним чинником перетворення українців на рабів є їх власна церква чи церкви - православна, греко-католицька і римо-католицька. Коли вона тримає в руках всіх українців з малечку, то виготовляє їх на тий людей низчого шару, який здібний покійно переносити всяке знущання і панування. Тому справді не рада амбасадорів віддала нас в неволю, а "боже провідіння", цеб-то релігія і церква. Не бажаючи того, сп. Хомишин сказав велику правду: все бог наробив - цеб-то релігія і церква! І Україна знаходить ся в неволі в першу чергу у церкви, а вже ця по своїх інтересах віддає її то одній то другій чужій державі. Галичане ж по своїй довговіковій сліпоті думають, що їх поневолила Польща. Ні, їх поневолила, затуркала, запаморочила їх греко-католицька церква.

І "нова ера" і найновіша є твором церкви, котра веде своє стадо уперто і систематично на ляхоманію, як несвідомо-асиміляторську політику.

І для тих українців, для яких ідея витворення самостійного українського суспільства, організованого державно, є дорогою, нема иншого шляху, як організовувати нові кадри борців за Україну, со - борну, самостійну, трудову демократію. Організовувати - значить перше перевиховувати, розбиваючи правову і етично-релігійну систему виховання, веденого чужою державою і своєю церквою.

Таке перевиховання, як суперечне інтересам чужої держави і своїй церкви, зустрінеться з їх ворожістю і боротьбою. Інакше й бути не може.

Боротьба ця мусить іти проти авторитарних організацій, що диктаторськи керують нашим народом, під гаслом демократії:

- а/ демократії в державі - це більш-менш гасло відоме;
- б/ демократії в церкві - це для українців-рабів дика думка;
- в/ за демократію в підприємствах - ця ідея господарської демократії становить головну ідею соціалізму;
- г/ за демократію у війську - це також "дика думка", але соціалізм її висунув давно під гаслом: не військо, а міліція.

Боротьба за демократію соціологічно значить: перетворювати "масу", "гурт", "юрбу" /I-й тип скупчення/ в спілку /II-й тип скупчення/, а з другого боку перетворювати і авторитарні організації в другий тип скупчень /демократичних/.

Така боротьба і є боротьбою за соціалістичний по - ступ.

Не можна демократизувати державу там, де стоїть непохитно авторитарна церква, що обробляє мільйони людей на рабів, перенятих страхом і через те нездібних до демократії.

Що у нас процвітає фашизм, большевизм, гетьманщина і інші течії - це зрозуміло: люде, виховані в поняттях авторитарної організації сліпо йдуть за авторитарними ідеалами большевизму, фашизму, гетьманщини і т.п. Українська політична думка пів-інтелігентів цього явища не розуміє. Пів-інтелігенти сваряться, яка "форма влади краща" і мимоволі приходять до висновку, що авторитарна! Їх так виховано, так вони й думають. Для англійців, чехів, французів, американців і ин. чомусь кращою є демократія, наче вони з нею вродились. Але пів-інтелігенти не знають, що демократія в Англії і Франції з'явилась тоді, коли вони відважились чи почули потребу "відокремлювати голову від тулуба" своїм королям!

Демократії зразу не можна зробити: до неї треба розвинутись!

Яким способом? Способом соціального перевиновання з рабів і панів на демократів. Розвинулись до демократії - це значить: перевиховати себе з пасивного на активний тип, з раба на особистість, з жакляка на сміливу людину.

І дурень, і трус не може бути справжнім демократом. Виховані в авторитарних оточеннях українці не вміли бути демократами: на Україні рух наш виродився в петлюрівщину, в Галичині - в петрушівщину, цеб-то в диктатури, як продукт авторитарного уявлення суспільства! З погляду демократії наші предки в XVII ст. були більші демократи /Запорожська Січ була високим типом воєнної демократії, але щоб такою бути, Січ виростала і виховувалась сто літ !/.

Виховання демократичне розвивається в боротьбі з авторитарними організаціями, боротьбі не так проти осіб, як проти принципів автократії. Коли ми хочемо розвиватись, то треба почати з своїх власних хат: одірватись від ідей церкви, не підтримувати її, не належати до неї, не давати на неї жертв і даток, не користуватись її послугами. Ох, як страшно це для людей, вихованих в страху божому! А тимчасом це єдиний шлях визволення! Реорганізувати виховання в родині, не водити дітей до церкви, не хрестити їх там, не оповідати їм жидівських байок і казок, не цілувати ікон, а повикидати їх з хати, не служити молебнів і не бувати на їх, не приймати участі в чорному ділі, що поневолило нас - це шлях перевиховання себе з релігійного раба на громадянина. Люблячи і шануючи Шевченка, треба сказати разом з ним те, що він написав у найдозрілішому вікові, р. 1860:

Світе ясний, світе тихий,
Світе вольний, несповитий!
За що-ж тебе, світе-брате,
В своїй добрій теплій хаті
Оковано, омурано,
Премудрого одурено,
Багрянницями закрито
І розп'ятієм добито?...

Не добито! Стрепенися
Та над нами просвітися!
Просвітися!.. Будем, брате,
З багрянниць онучі драти,
Ляльки з кадил закуряти,
"Явленими" піч топити,
Кропилами будем, брате,
Нову хату вимітати.

/27 червня 1860 р./

Це написано 90 років назад! Коли великий поет мислив правду і був такий консеквентний в ній, то він оповістив війну церкві во ім'я нового світу.

Ну, а ви, шевченколюбці, можете одважитись на таке? Можете навколо себе підмести, щоб потім других цьому навчити?

- "Та я, бачите, в бога не вірю і в церкві забув коли й був, але для дітей, знаєте треба, щоб діти щось мали. Як виростуть то самі дійдуть до того, до чого я дійшов" - так звичайно говорить більшість "поступовців", що не думали

А тим часом церковна організація добиває наш народ. Нове гасло галицької ляхоманії, як світ старе. Вся галицька "церква" є результатом переляку перед поляками в XVI ст. З тим почуттям вона й тепер ходить і тому оповістила ляхоманію, як свою державну програму.

Щоб український народ міг розвиватись в напрямі до визволення, він мусить усунути з свого шляху найбільшого ворога нашого визволення - ц е р к в у. Яку? всяку: римо-греко-православно-католицьку.

III. ВОЛИНСЬКА ЛЯХОМАНІЯ.

I. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗРАДИ.

Завойована поляками Волинь, що має в своєму складі 74 % українців, з яких 84 % неграмотних, так само виявляє ознаки життя через свою інтелігенцію. Столиця Волині - Луцьк має в своєму складі... 13 % українців, бо майже всі українці живуть на селі. Оскільки ж Волинь має міста, а в містах є інтелігенція, то мусить бути у їх якась орієнтація. Натурально, що частина волиняків "орієнтується" на Москву, але це небезпечно, тому інтелігенція орієнтується на Польщу. Це їй ближче і безпечніше. Що колись там по Волині ходили козаки з армії Хмельницького, що боролись з шляхтою, то мало важне, а важніше те, що в польська влада, поміщики, торговці, що міста балакають вже по польському, як недавно балакали по російському /бо основні громадяни волинських міст - жида, яких на Волині в 33 містах пересічно 60 %, які їй заговорили по польському!/. Оскільки в цих містах є українська "інтелігенція", то мусить же вона на когось орієнтуватись? Жида завжди орієнтуються на ... державу, то хіба ми в бога теля ззіли? Ми також орієнтуємось на державу, щоб то польську шляхту і бюрократію.

Довго виберали орієнтацію і нарешті прийшли до висновку, що треба закласти "Волинське Українське Об'єднання" і заклати.

На виборах 16 листопаду 1930 р., коли саме йшло катування українських селян в Галичині і почасти на Волині, ми, українська інтелігенція Волині, "порозумілись" з урядовими чинниками, які склали список кандидатів по урядовому списку "Безпартійного Блоку" і провели "своїх" людей в польський сейм: П. Певного /!/, Тележинського, Маслово, Скрипника, Гловацького, Буру, Серафимовича і Богуславського. На виборах пройшло од Волині: 9 поляків, 8 "нас" і 1 українець. Більшість польська від країни, де є 74 % українців. Ми цьому допомагали, бо наш обов'язок допомагати взагалі тим, що визискують Україну. Після того, як ми порозумілися вгорі, ми заклати "Волинське Українське Об'єднання", в скороченню ВУО.

Оскільки полякам прикраси робить УВО, то приємності має робити ВУО.

Маленька тваринка з Київа, п. Петро Певний /!/, що при Петлюрі редагувала газету в Кам'янці-Подільському і висловляла там свої "погляди", рішила стати на "реальний ґрунт", щоб-то допомогати полякам в знищенні України. Агент чужої контр-розвідки, продаючись, називає цю операцію "реальною політикою" в інтересах "української національної справи", а потім силкується знайти таких українських баранів, котрі б "розуміли справу" і "підтримували" її. Це називається на Волині ще "реальною роботою", "визвольною акцією", а також "історичним завданням".

Ось через те п. П. Певний рішив творити "Волинське Українське Об'єднання" і ... створив його. Було-б болото, а чорти будуть - каже наша приказка і справедливо каже! Для польського болота знайшлися українські чорти на Волині.

29 червня 1931 р. в Луцькому на Волині зібралося "III представників", котрих ніхто не вибирав заступати чийсь інтереси і які

через те представляли тільки самих себе. Ці особи оповістили себе "Конгресом Волинського Українського Об'єднання", який заслужив привітання самих собі і заклали Т-во під назвою "Волинське Українське Об'єднання". Після цього було оповіщено "конгрес" за скінчений, а натомість відкривається "з'їзд" Вол.Ук.Об'єднання, який виконав важну працю: прийняв програмову декларацію, вислужав політичні "міркування" п. Певного, вибрав різні органи і "розіхався". Поляки можуть святкувати одну з чергових перемог над українським мотлохом, як про це свідчать низче подані факти.

Занотуємо їх. Щоб пониження українського народу було тим ганебніше, польський уряд провів по своєму списку в сойм 8 згаданих "послів", яким і доручено організувати українців на службу Польщі. Вони це й зробили, закладаючи ВУО.

"Конгрес" відкрив "посол" Михайло Тележинський промовою, в якій заявив, що "волею долі /! / і організованої думки українського громадянства покликано нас сюди для закладення міцного фундаменту" і т.п. аж до "широкого шляху творчої праці". Він закликав твердо бути на цьому шляху, хоч би там що: хоч би хто кидав "колоди під ноги", хоч би нас "проклинали", ганьбили і т.д. - ми "сміливо підем вперед до здійснення наших святих ідеалів, заповіджених нам нашими дідами й батьками й тими кращими синами українського народу, що життя своє віддали за його світле майбутнє". Діди і батьки очевидно клали голови за "святий ідеал" - польську шляхту!

Початок, як бачите, бадьорий і веселий, а далі все було сказано про радість божу, радість матерів-українок, для душі українця /"бо бачить він вже схід сонця на обрії обітованої землі"/, а думки наші - каже - "купаються в проміннях золотоверхого Києва і наші серця співзвучно стукають /! / у такт з серцями наших братів, що над річкою Дніпром-Славутою" і т.д. Ці історичні події /з'їзд! / "луною покотяться" і створять сприятливі умови на міжнародному ґрунті /! / для вирощення заповітної ідеї. Дисонанси переміняються в консонанси /так і видно регента церковного хору! /, коли ми обнімемось один з одним, простимо /? / всім тим, що ненавидять нас і - приступаймо до праці.

З якого приводу такі урочисті "ідеали"? Що сталось, що так калатає язиком політичний недоросток? Чого так вибриком іде ця насікоміна з Задріпівки?

О, радість величезна! вони йдуть на службу польській поліції! їх там признано, з ними там балакають! "Міжнародні відносини" стали дуже сприятливі, бо вже "представники" скоро одержать юдину плату.

Після цього - привітання: москаль "митрополит Денис", польський слуга телеграфує: "не забороняю духовенству брати участь на цьому Конгресі в характері гостей". "Телеграми" і ще з 6-7 місцевостей Волині: скрізь надзвичайна радість з приводу "братерського сполучення з польським народом найяснішої Речипосполитої" /Остріг/, "об'єднання польського та українського народів на славу Речипосполитої Польської" /Любомль/, "об'єднання польського і українського народів" /комітет ББ в Острозі/ і ин. З присутніх заговорив зразу "голова парламентського представництва" поляк І. Пулавський про "взаємне довіря" і т.п., потім український піп А. Павліковський висловив певність, що "праця конгресу піде доброю дорогою, бо цю працю розпочато м о л и т в о ю", потім поляк п. Загурський про "широкі води української демократії", потім українець "протопресвітер УНР" П. Пащевський: "стиснімо руку польському народові та в згоді з ним працюймо і вірьмо, що тоді воскресне Україна", потім поляк Приступа /! / про зближення польського і українського народів і так далі.

В польських промовах видно хоч де-яке знання діла і розуміння політики, але українські ... це щось таке наївно-дурне, баранувате, що просто гидко читати. Але з обов'язку письменського мушу навести кіль-

ка патетичних моментів.

Ось де-що з промови "представника" Горохівщини Аполінарія Микитюка:

"Відбудована мозольною працею наших селян і оновлена повосинним духом Горохівщина пізнає себе - хто вона й що вона", а тому послала його на зїзд ВУО, щоб він висловив її "святі ідеали" свідомости: "Щасти ж, Боже, в праці, яка має на меті далекий обрій; отже дійсне польсько-українське побратимство, освячене віковою традицією /!/, оту нашу довгождану Землю Обітовану. Думки наші з понад паку - чих зелених берегів Липки, доньки Стира, й мальовничих верхівів Турії сьогодні на хвилях етеру невидимо пливуть сюди, в цю салью "Рідної Хати", і пульсують з нашими думками в один гармонійний акорд". /другий регент церковного хору!/"

"Ми виходимо на широкий позитивно-реальний життєвий шлях"... "Свого часу нас вважали за низчу расу людей, за расу дядків-гречкосіїв, за хахлів, за той гній, що на ньому для когось золота пшениця добре родить".

"І тепер, коли маємо можливість і право користати зі всіх тих добродійств і прав, що їх розточує на своїх громадян маєстат Найяснішої Речипосполитї Польської через свої закони і свої видатних мужів, ми знаходимо загублене нами наше ім'я, вилазимо з того темного льоху, про який згадував ще Тарас Шевченко, мученик за волю України, наш великий поет, поет світової слави; ми здираємо з наших очей ту полуду" і т.д. і т.д.

Словом, Шевченко, писавши "Гайдамаки" і про "варшавське сміття", якраз вів підготовку для скликання ВУО, щоб увести його в світло маєстату польської шляхти!

Після цього нечуваного знущання з пам'яті Шевченка, виступив якийсь Іван Семенюк "від Крем'янецьчини": він закликав присутніх "вшанувати св.пам'ять Головного Отамана УНР Симона Петлюри" вставанням:

"Усі мовчки встать, схиливши свої голови".

Можете собі уявити благоговійні голови цього польського зброду, що не забуває вшанувати пам'ять свого патрона!

Де робиться польське діло, там шанують і Петлюру.

Одначе не витримало серце польських запроданців: приготовлений горобячий дід мусів виступити з пошаною ще одному своєму патрону:

"Останнім з черги вітає конгрес старий селянин села Маліва, Дубенського повіту, Пилип Шаховський. Він старечим голосом висловлює свою радість і задоволення й каже: я щасливий, що як простий селянин можу промовляти на цих високих /!/ зборах і вітати вас, дітей українців, що ви зібралися сюди раду радити й робити велике діло. Був у нас батько отаман Петлюра, але його не стало; харцизяки забили його. Але ми маємо в Польщі великого чоловіка Йосипа... На цьому слові старий дід Пилип Шаховський затримався, взявся за голову й схвильованим голосом рішуче промовив до конгресу: прошу встати! Усі встали, бо розуміли, що хотів сказати й недомовив старий селянин Пилип Шаховський"

./"Укр.Нива", 15.VII.1931р.ч.22-23/

Очевидно! Дід Пилип хотів пошанувати св.пам'ять Йосипа Пилсудського вставанням, як за покійним Петлюрою. Безумовно, дід Пилип не думав пророкувати Петлюрину долю "Йосипові": і навчали діда не так, а просто - коли скажете "Йосипові".... спиніться, бо тут всі вста -

нуть, аж воно не встали і довелось дідові сказати "прошу встати", як за покійником. Але воно вийшло символічно.

Зле, коли такі волинські діди вкидаються у політику! Чого доброго, почувши вираз ВУО, вони скажуть "прошу встать".

І хоч "урочиста частина" скінчилась двома панахидними актами, але все ж навіть "маєстат смерти" не розвіє почуття огиди від ляхоманського сказу, виявленого на збіговищі волинських шарлатанів і баранів.

Тепер погляньмо на "деклярацію".

Це один з найбільш дурних і непристойних вибриків в українському житті останнього десятиліття. Своєю отверто - ляхоманською службою ВУО безмірно пишається, згубивши останню крихту сорому за своє ганебне ремесло. Щоб ви могли уявити, що пишуть недавні петлюрівські міністри, Пилипчуки, Михайлови, Тимошенки, О. Ковалевські, наведу кілька пунктів з їх нового символа віри.

Перші слова "деклярації" присвячено питанню: як Волинь опинилася під Польщею? Дуже зворушливо: "волею долі" в наслідок спільної боротьби українського і польського "народів" проти московської окупації. Отже - вихідна точка польських прав на Волинь: варшавський договір Петлюри 21 квітня 1920р. /хоч Волинь була захоплена польським військом ще в-осени 1919 року/. Це все називається містично "волею долі", хоч в ділом Петлюри і "великого" волинця Йосипа Пилсудського.

Після цього "деклярація" подає друге запевнення, що український народ, взявши "уділ у розбудові Речипосполитої польської, цілим шерегом актів /?/ і прийяттям Президента, заманіфестував свою вірність суверенним правам Польської держави".

Ви розумієте, що то значить "вірність суверенним правам" Польщі? Не просто "вірність Польщі", але вірність її суверенним правам на кріпаків і українську землю.

Слідуючий уступ деклярації виявляє ентузіазм запроданців з приводу польських звірств і здирств:

"Український народ, що замешкує на Волині, користав і користав зі всіх добродійств, що Польська Держава дає своїм громадянам".

але цих добродійств не перечислює опріч одного: .

"З останніх добродійств Польської держави особливо близькою серцю українського народу була грамота Президента Речипосполитої про скликання церковного собору православної автокефальної церкви в Польщі".

Виразно сказано! Не згадується про колонізацію українських земель, про полонізацію всього українського шкільництва, про погром кооперативів, про пограбування природних і суспільних дібр українського народу, але в першу чергу про "демократію" /!/ і права православної церкви. Митрополит Денис, попівство і "церква" висувачуться і в цій афері на чільне місце політичного чинника:

"Прагнучи забезпечити своє національне та культурне життя та пильнуючи його розвитку, український народ не збочував на манівці політичного максималізму та опартунізму, а йшов тим шляхом, що найбільш забезпечував, спокій держави, тим шляхом йшов, що наближає Волинь до тих світлих моментів, коли вона була розсадником європейської культури на Сході Європи та центром української національної культури".

Це говорить про ту Волинь, що має за переписом 1921 р. 84% неграмотних українців! Це розсадник європейської культури, це дійсно "центр" української національної культури. "Національною" культурою українців є неграмотність, а центром її - Волинь, під керівництвом православної церкви. Далі. Соціал-демократи Л. Ми-

хайлів, С.Тимошенко, с-ри Пилипчук і Телешинський, просвіщенці П.Певний і О.Ковалевський тепер запевняють, що -

"Лише у zdeгpaдoвaних нaтyр, у пoлітичних aнaльфaбeтiв, у викидьків громадянства, що з життям українських національно-свідомих широких мас не мали нічого спільного, та політичних шахраїв, що з визвольною боротьбою українського народу не були звязані, знаходила відгук матеріялістична й максималістична пропаганда".

І власне, щоб уберегтись від цієї пропаганди, вони й шукають "більш стислої приязні з народом польським і урядом Речі посполитої!"

Прекрасно! петлюрівські марксистки Л.Михайлів /був. міністр праці!/, С.Тимошенко /був. міністр внутрішніх справ/, та Пилипчуки і Телешинські тепер запевняють, що матеріялізм і максималізм знаходив у їх відгук, як відкидьків громадянства, zdeгpaдoвaних нaтyр, пoлітичних aнaльфaбeтiв і шахраїв.

Характеристикy свого минулого вони зробили мальовничо! Політичні аналфабети і шахраї плодяться тільки в примітивному середовищі, що ще не знає нічого про політичну культуру, і власне це і є завданням ВУО:

"Усі спроби ворожих до Польської держави чинників прищепити політичні партії на Волині, в цілях викликання ворожнечі між народами українським та польським або знеславити українську національну ідею, збанкрутували в зародку".

Ще-то: українська національна ідея в тім, щоб в українському народі не було партій. У всіх культурних європейських народів є партії: у німців, чехів, французів, англійців і т.д. Навіть пів-культурними примітивні народи можуть стати лише при умові розвитку політичних партій. А Волинь, що хоче бути розсадником і центром європейської культури, Волинь п.п. Певних, Пилипчуків, Тимошенків, Михайлових, Ковалевських, Телешинських і т.п., тепер по наказу польської поліції не хоче мати ознаки європейської політичної культури - організованого в політичні партії населення!

Українське населення має бути політично-неорганізованим, бо інакше організованість приведе до конфлікту з польською шляхтою і диктатурою. Завдання ВУО: щоб була повна покора українського народу. Дійсно, шлях до цього - політична неорганізованість.

Так було і в Росії колись, де лише один рід організацій признавався: "союз руссакого народу" "двуглавий орел" і т.п. - організовані юрби підлої черні для захисту царського самодержавія і темноти православія.

Такий рід організації творить польська поліція з українських ренегатів під проводом петлюрівських міністрів.

Хоч ціль цих організацій ми знаємо добре, але все ж дамо слово петлюрівцям, щоб вони прорекли її своїми словами і незрівняно-убогим їх стилем:

"У глибині народніх українських мас Волині, його господарчої демократії /!// та серед пролетаріяту /!// згармонізовано /?/ наказ провідним верствам українського народу, його інтелігенції; громадським діячам шукання спільної мови /!// з провідними верствами народу польського в цілях зміцнення /!// сили Польської держави та нормального вирішення українського питання в Польщі, згідно структури сучасних демократичних держав".

Як і галицька ляхоманія, волинська ставить собі мету: "зміцнення сили" Польської держави! Але що цікаво: це завдання було "згармонізоване" господарчою демократією /?/ і пролетаріятом в глибині народніх мас, які дають "провідним верствам" наказ шукати спільної мови.... з польською шляхтою!

По безграмотности, нахабству і цинізму ці ляхомани перевершили навіть своїх "ідеологів" - Шульгиних, А.Лівицьких, Л.Чикаленків і т. п. "соціал-демократів", одначе за цією безграмотністю стоїть цілком ясна задача: служити польській шляхті і фашистам!

Для цього "народні маси" і покликали до життя, як запевняє "деклярація", Волинське Українське Об'єднання ляхоманів.

"Повстає воно /ВУО/ як політичне об'єднання і для захисту регіональних цінностей Волині, в ім'я того світлого минулого, що складає найдорогоцінніші сторінки історії обох народів".

Дійсно, лише в цей час загального упідлення української інтелігенції і понурої мовчанки трудових мас можливе отаке хамське знущання з минулого: кривава боротьба українського селянства в XVI - XVIII віках проти польської шляхти обминається в "деклярації" ренегатів, а натомість проголошується "світле" панування і здирство польської шляхти.

Перед цим цинізмом вулициних запроданців і політичних хуліганів можна лише замовкнути і почати діяти фізичними способами.

Але щоб наші читачі поглянули в усю чорноту волинського твору петлюрівщини, подаємо далі всю "програму" ВУО:

"Тому Волинське Українське Об'єднання, як виразник організованої політичної і національної волі українського населення Волині, через Краввий Зїзд, стверджуючи вірність українського народу в Польщі Конституції Речипосполитої та її суверенним правам і бажаючи ще тісніше звязати приязнь народів українського та польського, в цілях сконсолідування політичної та національної думки широких українських мас і розбудови та зміцнення культурно-національного духовного життя українського народу, так определює головні точки програми Волинського Українського Об'єднання:

1/ Волинське Українське Об'єднання, в скороченню ВУО, є сталою організацією на Волині, що об'єднує широкі верстви українського народу, його господарчу демократію, міський і сільський пролетаріят, інші шари працюючого українського люду та трудову інтелігенцію, з метою розбудови культурного і господарчого життя на Волині та задоволення духовних потреб української людности, є одночасно політичним репрезентантом всієї української людности на Волині.

2/ Прагнучи забезпечити церковно-релігійні, культурні, національні, соціальні та господарчі права українського народу в Польщі, ВУО, користаючи з методів річової критики та легальних форм боротьби, відкидає всі ті моменти її, що шкодять польсько-українській приязні або суверенности Речипосполитої Польської.

3/ Відстоюючи регіональні цінности Волині, ВУО свідомо поборює ті політичні течії, що вносять до краю анархію, або максималістичною чи матеріалістичною пропагандою мають на цілі викликання заколоту в житті Волині.

4/ Об'єднуючи політично-свідомі українські сили, ВУО буде запобігати, аби всі культурні та господарчі українські установи чи самоупради було охоронено від внесення до них політичного ферменту, що розкладає життя установ і викликає в них поділення на політикуючі групи чи класи.

5/ Як політичне об'єднання, ВУО стоїть понад класами і партіями і захищає всі соціальні і національні права українського народу в Польщі, що сприятимуть збагаченню як національної культури українського народу, так і зміцненню господарчого стану посідання українського народу й наді-

ленню малоземельних та безземельних селян землею через земельну реформу, як рівнож забезпеченню всіх прав працюючим масам - селянам і робітникам.

6/ ВУО, як українське об'єднання, що має на цілі і захист духовної культури українського народу, прямує до того, аби в Автокефальній Православній Церкві в Польщі додержано було всі права соборності і щоб український народ мав церковну ієрархію рідну йому по національності і духу і щоб Службу Божу правилася на мові зрозумілій українському народові.

7/ ВУО, як об'єднання всього українського народу, що захищає його національні, соціальні і релігійні права, стверджує, що вирішення української проблеми, як проблеми меншостей в Польщі, належить до компетенції Парламенту Речі-посполитої та її урядів.

8/ Захищаючи для українського народу рідну школу та удержавлення українського приватного шкільництва, ВУО прагне, аби держава забезпечила населення Волині відповідною кількістю шкіл з викладовою українською мовою і щоб було узгіднено зразковий статут для культурно-освітніх українських установ, що мають на цілі позашкільну освіту, як рівнож матеріальну допомогу для них.

9/ Дбаючи про забезпечення української культури, ВУО буде поірати українське мистецтво взагалі, а зокрема театральне мистецтво, бо воно, розвиваючи у глядачів естетичне і моральне почуття, в той-же час є фактором громадсько-національного виховання.

Рівнож ВУО буде дбати про консервацію пам'яток старовини на Волині.

10/ Визнаючи, що лише здоровий фізично народ є в стані перебороти лихоліття, ВУО подбає про те, аби українську молодь зеднати в гуртки фізичного виховання та спортові, як рівнож дасть можливість жінкам - українкам зеднатися в жіночих секціях ВУО в цілях піднесення їх культурно-національного та громадського світогляду, узгляднюючи одночасно й поширення прикладного знання серед жіноцтва.

11/ Забезпечуючи соціальні моменти життя широких народніх верств, ВУО буде дбати, аби українське робітництво Волині і весь працюючий люд користав з усіх тих добродійств, які виходять з нормального соціального забезпечення, і буде дбати про громадську опіку взагалі.

12/ Стоючи на сторожі національних, господарчих, соціальних та релігійних прав українського народу, стремлючи до розбудови господарчого та самоврядового життя Волині, його регіональних цінностей, ВУО стверджує, що воно є вірним тим ідеалам, що присвічували збройній боротьбі народів українського та польського за визволення з-під московської окупації, тим ідеалам, які маршал Й. Пілсудський поклав в основу мирного співжиття народів українського та польського, в основу боротьби "за нашу і вашу волю".

13/ Кравий Зїзд на підставі цих тез доручає Головній Управі ВУО виробити докладний регулямін для кожної секції ВУО та покликати до життя виконавчу владу ВУО на місцях, згідно зі статутом ВУО."

Отже маємо:

а/ об'єднання "всіх": господарчої демократії /селянство!/, пролетаріату і трудової інтелігенції.

б/ ВУО - є політичний представник в с і є і української лю-

- в/ дности Волині.
- в/ безоглядна служба Польщі /"відкидає всі ті моменти боротьби, що шкодять польсько-українській приязні або суверенності Польщі/.
- г/ ВУО захищає "регіональні цінності" Волині.
- г/ ВУО воює з соціалізмом /"матеріалістичною і максималістичною пропагандою"/.
- д/ ВУО стоїть "понад класами і партіями", згідно з гаслом петлюрівців..
- е/ ВУО стоїть на становищі польської "православної автокефальної церкви"
- є/ українська справа належить до компетенції польської шляхти і фашистів.
- ж/ українська школа, мистецтво, спорт.
- з/ ідеали Йосипа Пілсудського є ідеалами ВУО.
- и/ і як основа "забезпечення" селян і робітників!

Ні, в історії українських підлот не можна знайти паралелі до цього документу, написаного петлюрівськими міністрами на основі "ідеології" п.п. О.Шульгина, "теорії нації" п.Славинського і "політики" Петлюри, А.Лівицького, В.Прокоповича, О.Лотоцького, Р.Смаль-Стоцького і багатьох їх послідовників.

Далі ми спинимось окремо над питанням, для чого це все потрібне полякам, а тепер ще зазначимо кілька рис ВУО на основі "промови" голови ВУО п.Петра Певного. Ця "промова" заслуговує того, щоб її передрукувати цілком, щоб показати селянам і робітникам українських ляхоманів в усій їх злочинності і огидній наготі, але боюсь просто знущання з достоїнства друку і людської терпеливості моїх читачів, а тому подаю лише кілька характерних уступів:

- а/ "ВУО через свої виконавчі органи допильнує, щоб між українським та польським народами дійшло до братерського співжиття, щоб те життя не відбігло від тієї ідеї, яку з одного боку реалізує в Польщі маршал Й.Пілсудський та польська демократія, а з другого - від тих ідеалів, що виплекав їх український народ у часи визвольної боротьби "за нашу і вашу вільність".
- б/ "ВУО піде широким шляхом для захисту доброго імені /?/ українського народу, зміцнення його господарчих та культурних цінностей, а одночасно буде узгоджено, щоб та праця йшла на користь і величність Речіпосполитої, до громадян якої ми належимо".
- в/ "З усім натиском зазначаємо, що українське питання в Польщі є питанням внутрішнім і в обороні його ані кумів, ані сватів не потребуємо, бо ми настільки сильні, що з погордою відкидаємо втручання будь-яких чинників до розв'язання української проблеми в Польщі. Українська справа в Польщі належить лише до компетенції її уряду та парламенту".
- г/ "Наш статут всебічно охоплює життя в усіх його відмінах. Стаємо лицем до народніх мас, як їх провідники та вчителі. Тому з пошаною повинні ставитися до Об'єднання і кожне слово наше повинно бути авторитетним для широких мас".

Я-б хотів знати, що думає читач, прочитавши ці пункти з "програмової заяви" п. П.Певного ?

Чи може бути захищене добре ім'я українського народу в міжнародньому світі, коли польський уряд розіслав по світу ці програми, заяви, промови на доказ того, що українцям добре живеться

під Польщею? Чи може в кого небудь з європейських політиків зродитись пошана до визвольних змагань України, коли перед цими політиками лежать заяви ляхоманів від імени всього народу, від імени селянства й робітництва?

Чи не скривиться кожна порядна людина з огиди, почувши заяви петлюрівців на міжнародній арені, що ніхто не сміє втручатись в українську справу, бо це є виключно внутрішня польська справа?

Чи не стане гидко, слухаючи, як політичні пройдисвіти, моральний мотлох український випинається на провідників, учителів українського народу?

Ви ж розумієте, що коли народні маси мовчать, то від їх імени говорять паскудетво всі оті О.Шульгини, А.Лівицькі, П.Певні, П.Пилипчуки, С.Тимошенки, Л.Михайлови, О.Ковалевські і багатьох інших "провідників і учителів народу".

Кожне їх слово повинно - каже - бути авторитетним для народних мас! В цім і є весь жах морального падіння ляхоманів, а також і тих, що промовчують це ляхоманське скотство, розуміючи, що це справді скотство.

"Доборолась Україна
До самого краю -
Гірше ляха свої діти
Її розпинають."

Хіба це не страшний суд Т.Шевченка над ляхоманством: гірше ляха! Так, але ж цинізм п.п. Певних, Пилипчуків, Тимошенків, Михайлових, Ковалевських, Пашевських, Ігнатовичів, В.Білецьких, Константинових, Микитюків і всіх отих "III представників Волині" і гостей переходять межі можливого:

"По закінченні праць Краєвого З'їзду всі присутні відспівали "Заповіт" Тараса Шевченка".

Ви розумієте, вони співали "Заповіт" Шевченка, який заповідає нам повстання, соціальну революцію, боротьбу з польським, московським і українським панством, і всіма насильниками і гнобителями трудового люду.

Політичні шахраї і польські запроданці, зібравшись до купи, співають "Заповіт" Шевченка з єдиною метою вводити в блуд селян і робітників, щоб взяти їх на налігач і вести на панську роботу.

Во-істину, нема чим дихати, але все ж мусимо ще зазначити один ганебний момент національного ренеґатства, показаного за рік перед "конгресом ВУО".

Це було в Луцьку 16 червня 1929 р.

Польський президент Іг.Мосціцкі обіздив Волинь і вислухував заяви ляхоманів. Українське "Чесно-Хресне Брацтво" в Луцьку зустріло Мосціцкого так /про це розповідає те-ж число "Укр.Ниви", в якому надруковано про "конгрес ВУО"/:

"Член Ради д-р Модест Левицький привітав Президента й підніс хліб-сіль, а голова інж.П.Пилипчук відчитав і вручив Президентові грамоту Брацтва такого змісту:

"Ясновельможний Пане Президенте і Ласкавий Добродію! Три віки тому повстало Луцьке православне Чеснохресне Брацтво, управлене грамотою світлої пам'яті Короля Зигмунта III. Тоді почався розвій культурної і гуманітарної праці Брацтва на користь православної людности Волині. Багато чорних хмар за три віки пронеслося над Брацтвом, зазнало воно й такі часи лихоліття, які довели його майже до руїни. Бодай чи не найтяжчі були часи московського забору, бо тоді настала руїна моральна: нищили душу Брацтва, намагались перетворити його в знаряддя обмосковлення корінного населення Волині.

Нині, коли Волинь, волею історичних подій, увійшла в склад

Речипосполитої, Луцьке Брацтво відновляє свої давні світлі традиції й, вітаючи в одвічній святині Високого Голору Польської Держави, вірить, що Він поставиться до нашого Брацтва з такою ж прихильністю, як в старі часи Королі Польські Зигмунт III і Владислав IV.

Нехай Всевишній Бог осінить шляхи праці Вашої, що направлена на добро Народу нашого. Нехай жие Президент І. Мосціцький!

Луцьк на Волині. Року Божого 1929 місяця червня 16 дня.

Рада Луцького Чесно-Хресного Брацтва".

Хто ця Рада? "Українська Нива" пише про неї так:

"Як відомо нашому громадянству, в травні місяці 1929 р. на каз о м волинського воеводи Г. Юзевського було призначено тимчасову Раду Брацтва в складі таких осіб: інж. П. Пилипчука, д-ра Модеста Левицького, дир. Р. Шкляра, адв. Юрія Черевка та м. Савицького".

Ця оригінальна "Рада" українського церковного Брацтва була по братському призначена польським воеводою з професійних ляхоманів, які і вітали президента "І. Мосціцького", дійшовши у виразах рабства до скотства.

Петлюрівський протопресвітер П. Пащевський / протопресвітер армії УНР - петлюрівської / тепер настоятелем Чесно-Хресної брацької церкви в Луцьку, можна сказати, "морально" лігши на черево, підповз до ніг "Мосціцького" і говорив такою блювотою:

"Високий Достойнику Держави, Ясновельможний Пане Президенте! На мою долю випало щастя вітати Вас у мурах тієї церкви, яка ще триста років тому чула молитву за пресвітеру Річпосполиту Польську. Це було тоді, коли шляхетний поляк щиро братався з вільним козаком. Коли щиро, як брати, одними грудьми захищали вони культуру Заходу від диких наїздників Сходу та Півночі. З волі Божої нам, українцям, і вам, полякам, знову судилося жити під одним небом і одним сонцем. Нехай же Господь Бог зміцнить ту щирість та любов двох братніх народів, яких так тісно звязала історія. А Вам, Ясновельможний Пане Президенте, до Вашої мудрости хай пошле Господь ще силу та міць вести нас до щастя та добробуту.

Сьогодні, як і завжди, я молився за Вас. На знак молитвеної пам'яті про Вас прийміть од мене цей святий хліб".

Після цього "протопресвітер П. Пащевський вручив Президентові проскуру" - пише "Укр. Нива" / ч. 22-23 з 15 липня 1931 р /.

Любимий "протопресвітер" Петлюри і благоговійно-релігійних генералів і старшин Петлюриної армії, виявляє волю своїх віруючих чад: після Хмельниччини і Коліївщини прийшли знов під одно небо і одно сонце: шляхетний польський пан і вільний український козак впали в братні обійми!

Це і єсть "мова конгресів" п. Шульгіна, достойного "ідеолога" чесно-хресного ренегатства.

Як бачите, ще за рік перед "конгресом" ВУО п. п. Пилипчуки, М. Левицькі, П. Пащевські, як представники "віруючих" в польську шляхту лізали чоботи п. Мосціцькому, з яким навіть в Польщі ніхто не рахується.

Але коли український язик може вимовляти всю ту рабську гидоту полупанків, підпанків з табору петлюрівщини, то можна собі уявити, до ного докотилась петлюрівщина!

Мова ляхоманії скрізь однакова: у п. Шульгіна, еп. Хомишиного, протопресвітера Пащевського, п. Певного, Модеста Левицького, Пилипчука і всіх інших петлюрівців, всіх отих їхніх "республікансько-демократичних клубів", "Військових товариств бувших вояків армії УНР, їхніх "Тризубів", "22 січня", варшавської теології і наукових "інститу-

тів, товариств, об'єднань, рад, союзів і т.п.

Ми не сумніваємося, де це н т р, з якого тече вся ота гнійна отрута ренеґацтва, моральне зловоніє брехні і протиукраїнського скотства: це партія радикал-демократів з їх витвором так зв. "урядом УНР".

Ляхоманія, як певний психичний стан, скрізь однакова: чи в Києві, чи в Варшаві, чи в Львові і Станиславові, чи в Луцьку, чи в Парижі і Празі — однакова: рабство, відданість Польщі, спеціально польській шляхті, церковно-релігійна основа і класова дорожість інтересам трудових мас.

2. "РЕГІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ".

Читачі вже кілька разів натрапили на цей вираз "регіональні цінності" і мабуть багато з їх просто не знає, що під цим треба розуміти. Одначе в Польщі цей вираз часто вживається в приложенні до так званих "східних кресів", де поляки ведуть політику "регіоналізму". А оскільки в основі польської політики що-до українців і білорусів лежить "регіоналізм", то ми мусимо це питання висвітлити.

В польській літературі багато пишеться про регіоналізм, але переважно, коли не виключно в політичному напрямі, цеб-то не науково, а політично-пропаґандійно. В українській політично-неграмотній пресі я не зустрів ні однієї статті, котра б виясняла, що таке регіоналізм і які його логично-наукові підстави. Навіть опозиційні до Польщі публіцисти не знають, що таке регіоналізм і маскують своє незнання або іронією або виразами неґації з внутрішнім припущенням, ніби автор і читачі одкидають щось їм відоме.

В дійсности вони не знають про що йде мова: доказ — оте настирливе повторювання в деклараціях і заявах волинських ляхоманів, що вони захищатимуть "регіональні цінності" і їх протилежність — українську культуру.

"Регіоналісти" — це лише нове слово для старих явищ.

Ще в старих письменників нераз бачимо різні митикування про вплив природних сил якоїсь околиці на вироблення фізичних і психичних прикмет людських скупин. Витворення рас і їх варіантів пояснюється іноді цими космічними чинниками: клімат, ґрунт, розподіл природних дібр, їжа, а з того і певний поділ праці. Все це, мовляв, спричинюється до витворення різних типів.

Писали про це переважно антропогеографи, історики, етнологи тощо. З наших учених висували подібну думку, хоч і не обґрунтовали, між іншими Костомарів, Драгоманів, С. Рудницький.

Костомарів дуже рішучо запевняв /у статті "Дві руські народности"/, що нація є витвором географічних умов. Те саме твердив М. Драгоманів /"Історична Польща і великоруська демократія"/, але знайти широку аргументацію на доказ свого твердження у їх не можна. Це можна пояснити лихим станом науки за їх часу. Але ж наш сучасник С. Рудницький в своїй "Антропогеографії України" і в праці про націоналізм розмахисто запевняє про рішачий вплив географічних умов на типологію індивідів і їх скупин, але ж доказів дає ще менше, коли не сказати, що просто ніяких.

Одначе, ця ідея про вплив районного сполучення космічних сил /географічних і атмосферичних/ має в собі зерно правди, але не всю правду. Всі чинники: і космічні і біологічні, і психичні впливають, але вони не абсолютні, бо їх вплив обмежується впливом соціально-історичних сил.

Д о с л і д и т и місцеву сукупність в с і х чинників суспільного процесу — це є важна задача, просто першорядна: рішивши її

зрозуміємо багато в суспільному житті даної групи людей. І це є задачкою соціології, або точніше: соціографії.

Віктор Кузен /Франц. філософ, 1792-1867/ казав:

"Дайте мені малу країну, її обриси, її води, її вітри і всю її фізичну географію, дайте мені її природні добра, її флору, її геологію і ин. і я берусь сказати вам *à priori* якою буде людина в цій країні і яка буде її роль в історії".

Напевне можна сказати, що Кузен безпідставно хвастав: на основі того матеріялу, якого він хоче, не можна сказати про тип людини і її роль в історії. Сучасна наука непохитно довела, що історична доля людей залежить ще й від інших чинників. Але подібна до Кузенової ідея лежить в основі регіоналізму.

Коли переглянути визначну книгу індуського соціолога М. Мукерjee: "Regional Sociology" /1926 р./, то можна вивести таке поняття про регіоналізм, що народ треба трактувати у відносинах до його країни, змагатися до гармонійної співпраці всіх типів його обивателів, не даючи переваги ні одному з їх, берегти селянський дух перед наступом міських начал /standards/, особливо охороняти релігію і виховання від психології міста. Де бракує джерел організованого громадського життя, там доповнити їх кооперацією, машиновою технікою, школою і розвитком діяльності церкви.

Ввозом нових рослин, тварин і установ можна глибоко змінити характер країни. Держава мала б охороняти країну і її автономію від всяких насильств /господарських, соціальних, виховних і т.д./.

В науковій літературі регіоналізмом називають своєрідну суспільну політику, засновану на узглядненні генетично-історичних і природних умов даної країни.

Многонціональні держави дуже цікавляться "регіоналізмом", як проблемою асиміляції різних народів з державними. Недивно, що недооцений плід псевдо-соціології /"регіоналізм"/ культивують в Польщі.

Конкретно, він є системою політики для уніфікації держави, але плекає різниці, напр. що до просвіти в Польщі панує педагогічна теза, що найкраще ширити просвіту поляків їх рідною мовою, але для кресів визнається засада протилежна: найкраще провадити просвіту українців не рідною їх мовою, а польською, бо це є єдиний шлях, щоб українці стали поляками. Це і є регіоналізм, цеб-то для українського району прикладати інший принцип, ніж для Польщі. Це називається: пошанування різниць! Коли польський воєвода Волині Г. Юзефський заявив у сеймі, що метою уряду є злиття на Волині двох культур в одну, то це і є вище гасло регіоналізму! Поляки, говорячи про "регіональні цінності", думають про те, що регіональною цінністю на Волині є провадження просвіти для українців польською мовою. Поляк в цім випадку висловлюється так: ми визнаємо окремішність українців і шануємо регіональні цінності Волині і бажаємо їх розвивати. Українець аж підскакує: нас визнають, наші окремішності будуть розвивати. Але ці підскоки даремні, бо поляк справді сказав ось що: ми визнаємо, що ви окремі, а тому будемо розвивати нашу політику уніфікації, засади котрої є для нас регіональними цінностями.

Ось ілюстрації з російської регіональної політики на Україні: не будувати на Україні заводів зброї; установляти тарифи так, щоб вугіль дешево попадав у Петербург, а пшениця - в балтійські порти, а не чорноморські; не будувати на Україні текстильних фабрик; щоб українці відбували військову службу по-за Україною; підвищувати платню своїм урядовцям, що служать на окраїнах.

По змісту всі регіональні принципи зводяться до признання різниць і до "шанування" їх, трактуючи їх навпаки тому, що визнається

для державного району. На окраїні визнається щось ріжне! Напр., пла-та учителям. В центрі їм платять одну суму, а на окраїні иншу. Ї рі-жниця? Є. Оцю ріжницю ї шанує польський політик.

Але автохтони на окраїнах, чуючи фразу про пошану ріжниць Воли-ні, думають, що шанують їх національну окремішність від Польщі! І ра-дісно стукає головою об долівку, дякує пана за признання ріжниць або инакше "регіональних цінностей".

І в Чехословаччині ведуть регіональну політику, визнаючи ріжни-ці Підкарпаття, напр. в Чехії учителі в чеських школах - чехи, а на Підкарпатті в русинських школах теж чехи. Навіть така дрібни-ця, як купування книжок для шкільних бібліотек: в Чехії книжки за-куповують самі учителі /чехи/, а на Підкарпатті - шкільний реферат губернаторської управи, цеб-то чеські урядовці; учителі ж не сміють купувати: бачите, між учителями є українці, які могли б напакувувати українських книжок - раз і цим підтримувати українські видавництва - два, а "регіоналізм" якраз проти цього, бо в бібліотеках мусять бу-ти чеські книжки, а коли вже й русинські, етимологічні, то видані ч е-х а м и. Регіональна політика зводиться до того, щоб русинські діти читали чеські книжки, щоб русинські видавництва не дістали ні одні-ві "чеської" крони, а щоб вся матеріальна вигода від русинських шкіл була в руках чехів.

І учителями в русинські школи назначаються чехи, особливо в мі-щанські, технічні, середні. І все це робиться на основі "пошанування до ріжниць".

Для нас би було вигідніше, коли б в принципах н е б у л о р і ж н и ц ь ! Коли для поляка чи чеха є засадничо-правильним, що найкраще просвіту давати рідною мовою, то цей принцип і для нас ва-жний, як основа для творення української школи. Але-ж ні! Українсь-кий пів-інтелігент весь час думає про свої "ріжниці у всьому", а то-му й не розуміє, коли і як пан "шанує ріжниці", приймаючи з утіхою і надією такі фрази панів: ми визнаємо ріжниці вашого краю від нашо-го і відповідно до того будемо поступати! "Це зміна політики на кра-ще" - надіється примітив і ще низче гнеться перед паном.

Могли ж русини зрозуміти "нову еру", як ... угоду з ними поль-ської шляхти і австрійського уряду!

І поляки й чехи ведуть асиміляторську шкільну політику на ук-раїнських землях. Хіба вони "не розуміють своїх власних інтересів", як нераз доводять їм русини і хахли? Розуміють добре. Ось приклад: "Pravo Lidu" в ч. 234 з 8 жовтня 1931 р. пише:

"Становище наших земляків в Польщі є надзвичайно небезпе-чне. Перед 60 літами чеська меншина, що нараховує лише на польській Волині до 50000 душ, утримувала школи власними засобами. То були зразкові школи, які і сама меншина, котра визначалась культурною вищістю по над своє оточення. І помимом наслідків світової війни, коли фронт 13 разів про-ходив через цей район, шкільне будівництво було відновле-не, щоб чеська дитина не винародовилась. Тепер же наші зе-мляки там не можуть втримати те, що набудували для частя своїх дітей. Нема грошей на учительство, так що чеські шко-ли мусяли б бути позалирані, а діти послані в польські шко-ли. Це о з н а ч а л о б к і н е ц ь ч е с ь к о ї м е н ш и н и в П о л ь щ і. Щоб запобігти хоч трохи цьому, Товариство "Коменський" вислало 10000 кч. на випла-ту учителям".

Правильно! Чехи п р е к р і т а с н о розуміють, що в наших часах відсутність рідної школи означає д е н а ц і о н а л і з а ц і ю і к і н е ц ь н а р о д н о с т и, що не має своєї школи, а тому... і організують на Підкарпатті чеські школи /вже є їх 176/, знищуючи ріжними способами українські.

I "Pravo Lidu", орган соціал-демократів, н і к о л и не по-
вставало проти цього "регіоналізму".

Де там! Років тридцять чеські соціал-демократи боролись, щоб
чеське робітництво було організовано в окремій своїй партії, проф.
спілках і кооперативах окремо від німецького робітництва, справед-
ливо вказуючи, що в противним разі буде йти онімецужання чеського
пролетаріату. Це так було, доки чехи були під Австрією, але тепер в
самостійній ЧСР, де соціал-демократи і міністрами і можуть робити
багато по своїй волі, вони ведуть себе у відношенню
до русинів Підкарпаття навпаки: зручно, за "допомогу" втягли русин-
ську соціал-демократію у свою партію і тепер на Підкарпатті є ли-
ше одна "чехословацька робітнича соціал-демократія"! В українській
області нема української соціал-демократії, а є чехословацька.

Це і є регіоналізм на практиці.

Коли у Львові "українські соціал-демократи" В. Старосольський,
В. Темницький, Л. Ганкевич і інші, що на з'їзді постановили, щоб україн-
ський пролетаріат був у "спільних", цеб-то в польських професійних
спілках, то це і є з боку поляків "регіоналізм", а з боку українців
- політична глупота або продажність.

Польські соціалісти, під час російського режиму, мали свою окре-
му партію, окремі проф-спілки від російських. Вони р о з у м і л и,
чому так потрібно, але відносно українців чинять навпаки. Це і є
регіоналізм.

В господарській області регіоналізм яскраво виявляється в тім,
що в "регіоні" свідомо не будуються окремі роди промислу. Напр. Ан-
глія в Єгипті заборонила будувати текстильні фабрики. Чому? Щоб
забезпечити збут своїх манчестерських виробів. Тому всіма засоба-
ми "підтримувала" Англія в Єгипті культуру бавовни, яку єгиптяне
мусіли вивозити до Англії, а звідти одержували її оброблену на тек-
стильні товари. "Регіоналізм" - підтримка культури бавовни в Єгип-
ті, бо це впливає з кліматичних умов і заборона будувати там тек-
стильних фабрик, бо це не мило для клімату лондонського Ситі! А це
і є регіоналізм, яким польська шляхта напам'ює українську петлю-
рівську отару, виразником якої є п. Шульгин, Певний і дід Пилип з во-
линської політичної Задріпівки. Вони нам тепер обіцяють охороняти
і захищати "регіональні цінності"! Ні один з їх не знає навіть
змісту слова "регіоналізм", але як і всі примітиви - вони повторю-
ють чужі слова. Вони не читають і не можуть читати польської нау-
кової літератури, щоб зрозуміти, що таке регіоналізм.

Візьмім до рук одну книжку, щоб познайомитись з теоретичними
підставами польського регіоналізму.

Виробка засад польської політики на "кресах" є заняттям кіль-
кох наукових польських інститутів: Соціологічний в Познані, Інсти-
тут дослідів над національними справами в Варшаві, Господарчий до-
слідчий інститут в Варшаві і баг. ин. Я ні разу не зустрівав в укра-
їнській пресі згадок про досліді і видання цих Інститутів, хоч там
і є дуже багато такого, що мусіли б українські політики досліджува-
ти день і ніч, бо польська політика основана у великій мірі на нау-
кових дослідях справ. Політику без наукової підстави ведуть тепер
тільки африканські туземці, гуцули, поліщуки, білоруси, русини і "укра-
їнська інтелігенція". Вони надіються на бога, графа Шептицького, св.
Отця і автокефального москаля Дениса. Тому до їх і прикладається
політика регіоналізму. Поляки вже не дозволять собі роскоші - без-
грамотної політики, а д о с л і д ж у ю т ь.

Результатом одного з дослідів є книжка Д-ра інж. С. Орсіні-Ро-
зенберга: Zagadnienia styczne polityki gospodarczej i technologii
społecznej na ziemiach Wschodnich Rzeczypospolitej /відбитка
з ч. 2-3 Праць Інституту дослідів над господарським станом схід-
них земель, Варшава, 1928р., ст. 55/. Предмову написав проф. д-р. Шл.

Знанецкі, директор Польського Соціологічного Інституту в Познані. Знанецкі виявляє вагу дослідів д-ра Орсіні-Розенберга.

А щирець цих дослідів зводиться до того, щоб за допомогою науки швидче рішити польські завдання на східних "кресах", цеб-то на українських і білоруських землях. І способи "державної асиміляції" народів у Польщі, вироблені польською соціологічною думкою, безмірно тонші і більш реальні, ніж грубе насильство державних органів. Розуміється, оті краєві наші "політики" через незвичайно низьку суспільну освіту і брак політичної культури просто не уявляють собі звязку науки й життя інакше, як звязок між одержанням д и п л о м у в школі і п о с а д и в житті. Таке розуміння звязку школи й життя цілком одріжняється від розуміння звязку н а у к и й ж и т т я: лише теоретично розвинуті до рівня, на якому утворюється розуміння причинового звязку суспільного життя, можуть свідомо вибрати напрям акції, виробляти пляни їх і методично здійснювати їх. Але таких людей у нас нема, доказом того є повна незацікавленність науково-суспільною літературою. Тому у нас нема того, що зветься розумовим суспільним життям. У поляків що-року вийде кілька тисяч книг і брошур на суспільні теми - і для їх є читачі, є дискусія, обговорення. У нас вийде кілька книг і брошур і вони ледве розкодаються і їх не обговорюють ні в якому разі: ні прихильно, ні неприхильно.

Це і є об'єктивним доказом відсутности у нас суспільно-розумового життя. Коли у нас іде політика, то в ній іде боротьба не ідей, а осіб. /Я напр., вже задалегідь знаю, що полеміка проти "Ляхоманії" з боку всіх противних напрямів буде направлена проти моєї о с о б и, а не проти ідей, чи системи думок і т.п./ Ідеями, думками не можуть жити ті, хто не живе причиновим розумінням суспільного процесу. Коли всім керує якась о д н а сила /бог або воля/, то вся "причиновість" зводиться до волі божої чи волі людської, ось тому для пів-інтелігента нема чого шукати об'єктивного звязку явищ. І в нас його не шукають, а це й свідчить, що політиканська інтелігенція складається з п р и м і т и в і в, які ще не розуміють суспільного процесу.

І тому для їх нецікава /бо незрозуміла/ науково-суспільна література взагалі. Повітовий чи містечковий пів-інтелігентик, з рівнем думання селянина, навіть гордий, що він не цікавиться науковим розумінням суспільного життя. Він, коли чим і цікавиться, то тільки полемікою: як хто кого вилаяв! Коли б противники не писали про нас нічого, то пів-інтелігент ніколи не читав би й газет, тепер же іноді читає, бо там нас буває лаять, а це одно його й цікавить. Притім ніколи не розуміє логічних аргументів, а тільки чуттєві вибухи.

Тому, напр., роками не зустрінеш в більшості українських видань річевого розгляду чужої суспільно-політичної літератури - вона ніби не існує для наших містечкових "політиків", самозакоханих, брутальних, брехливих, аморальних крутіїв, далеких від всякої літератури.

То не його розуму діло. Він говорить з чужого голосу про свої "регіональні цінности", які в польській літературі трактується так:

"відомо, що відродження польської держави поруч держави російської, відновило традиційну, що датується ще від ХІУ ст., боротьбу цих держав про з д о б у т т я д л я с е б е н а ц і о н а л ь н о м а л о - с в і д о м и х ч и н а ц і о н а л ь н о з д е о р г а н і з о в а н и х м а с, о с і л и х н а т е р е н і м і ж Д в и н о ю, Б у г о м і Д н і п р о м. Боротьба ця мала раніш характер швидче національний /Росіяне - Поляки/, а тепер швидче політичний /Польща-Росія/. Незалежно від того, в якій формі остаточно скристалізується і зре-

алізуються національні стремління тих мас, не підлягає сумніву, що їх політична гравітація є й буде залежною від тих матеріальних користей, яких вони очікують і дізнаються в зв'язку з Польшею".

/С.Орсіні-Розенберг, ст.16/

Автор переконаний, що в протиставленні до російського комуністичного ідеалу польський буржуазний ідеал /!/ може витримати, коли б тільки не повторювано помилок старої Польщі і коли б Польща силкувалася прихилити до своєї ідеології не "еліту" примітивних народностей, а їх **н а р о д н і с ь к і м а с и**.

Якими засобами? Він каже, що політично-господарські засоби вже відомі, здавна установлені, зраціоналізовані, але один з засобів сам кидається в вічі: з огляду на хліборобський характер людности, а також утворену совітами реформу і ситуацію одним з головних засобів з буржуазнення і спольщення /"в політичному, а не національному смислі слова"/ автохтонного, иншеязычного елемента було б заінтересування його в утриманні і розвитку польської буржуазної державности шляхом тривалого і люкратичного зв'язування його з земельною власністю. Але далі автор присвячує увагу розглядові засобів суспільно-технічних, якими б можна досягти державної асиміляції "кресового населення". Засоби ці диктуються самою характеристикою цього населення.

Він каже:

"Для існування **н а р о д н о с т и** в соціологічному значінні цього слова необхідно, аби якась маса з покровними етнічними ознаками /раса в соціологічному смислі/: 1/була свідома своєї одноманітності, 2/цій свідомості активно давала вираз суспільної солідарности. Коли так уявлювана народність дійде до утворення власних установ і санкцій /інакше кажучи - до нормативного регулювання взаємочинности членів з групою, як цілістю і навпаки/, то будемо мати діло з **н а р о д о м**". /С.Орсіні-Розенберг, ст.44/

Прикладаючи це означення до населення "східних кресів", автор вважає, що там "narodu tworzą jedynie Polaci i Żydzi" /ст.45/, що ж до українців і білорусів, то вони стоять на пограниччі між народом і народністю - українці ближче до народу, а білоруси ближче до народности.

Господарська характеристика українців і білорусів:

"господарчо-негативні риси місцевої людности, переказувані шляхом суспільної традиції молодшим поколінням: брак господарської ініціативи /przodsiębiorczosci/, передбачливости, витривалости, порядку і систематичности, "заховавчість", лехковажіння праці і людей праці - виступає очевидно у людности славянської /опріч чехів/ і огида до фізичної праці та брак етики в господарських стосунках жидів та християн" /ст.19/

Що до відносин в продукційних скупинах, то вони, полишені на стихійну еволюцію /samorzutnej ewolucji/, виказують такі хиби: права і обовязки сторін не означені ясно і однаково в умовах; об'єктивний зміст договорів є суперечний з можливістю гармонійної співпраці між контрагентами; етичні норми не доповнюють правних і звичаєвих підстав взаємин" /ст.19/.

А з того випливає брак ідеалів, то нема й засобів для їх досягнення.

Отже він установлює "ідеал" господарського досконалення на східних землях:

"Отже ним буде: знищення психології станової і недавно

набутої большевицької; ослаблення антагонізмів національних, релігійних і класових; поступенне усунення протекціонізму /польського! М.Ш./ а кажучи позитивно: господарсько-користне суспільне виховання, зраціоналізування організації виробництва і визволення всіх творчих сил людини в атмосфері дійсного демократизму" /ст.19-20/

Далі він обговорює засоби збуржуазнення і зпольщення /в державному смислі/ українських і білоруських широких мас шляхом соціального виховання /через школу, церкву, військо, професійні скупини і т.п./.

Характерно, що усунення польського "протекціонізму" /так він називає польське панування у всьому/ мусить бути лише дуже повільним, щоб не сталося "потрясення господарського життя", а справді: по мірі усунення антагонізмів національних, класових і релігійних, цеб то по мірі успіхів зпольщення, "державної асиміляції".

Оце і є польський регіоналізм на українських і білоруських землях. Він і виблискує в заявах і деклараціях "Волинського Українського Об'єднання":

- а/ організація на підставі польської державности не "еліти", а широких народніх мас: тому п.п.Певні, Левицькі, Пилипчуки, Михайлови, Тимошенки, Ковалевські, Пащевські і ин. петлюрівці і пишуть в декларації, що вони об'єднують селян, робітників і трудову інтелігенцію;
- б/ тому дбають поляки про субвенції банкам, що даються в руки петлюрівцям;
- в/ тому втягають грошима українські кооперативи в польський союз;
- г/ тому петлюрівці нищать незалежні "Просвіти", а натомість відкривають польсько-петлюрівські "Рідні Хати";
- г/ тому закладають мистецькі, спортові організації, а особливо лізуть в робітництво і селянство;
- д/ тому петлюрівці проголосили ідеали "Йосипа Пілсудського" за ідеали українських селян і робітників;
- е/ тому проголошена боротьба проти появи українських партій;
- є/ тому проголошене невтручання "сватів і кумів" в українську справу під Польщею;
- ж/ тому українську справу оповіщено в компетенції лише польського уряду і парламенту, як внутрішню польську справу;
- з/ тому платиться православної церкві гроші по державному кошторисові, а за це українські попи засновують з благословення митрополита Дениса ВУО;
- и/ тому проголошено засаду "державної асиміляції" українців і білорусів, що за цим піде культурно-національна;
- і/ тому регіональну політику засновано на засаді економічної купівлі душ двох примітивних народів, за яких Польща бореться з Росією з ХІУ ст.;
- і/ тому є лише два контрагенти на Сході Європи - Польща і Росія і тому Варшава порозумівається лише з Москвою, а українців і білорусів лише купує, називаючи цю купівлю "регіоналізмом";
- к/ і тому вся петлюрівська шантрапа по баранячому повторює фрази про "регіональні цінності", в більшості навіть не розуміючи значіння цих двох слів.

Ось для чого Польща заснувала "Інститут для досліду господарського стану Східних Земель", який надрукував між иншими і працю Д-ра Орсіні-Розенберга, що стоїть під ідейним керівництвом познанського Соціологічного Інституту, який розробляє засади соціотехніки /праці Знанецького, Адамського, Орсіні-Розенберга і ин./.

Щоб кинути ще пасмо світла на зазначену проблему, подамо дві уваги.

Проф. Знанецькі в передмові до книги Орсіні-Розенберга дав соціологічну характеристику "східних кресів", цеб-то українців і білорусів:

"Наші східні креси допіро недавно розпочали загальний західний процес переходу від середньовічного до сучасного типу співжиття, який в широких масах Європи відбувається вже півтора ста літ. Середньовічний тип співжиття опирався на безпосередні стики між людністю, на особистих стосунках, становому підпорядкуванні осібняків і на малих, тривалих і простих суспільних скупинах; тимчасом в новочасному типі переважають стики посередні /через письмо, друк, представництво і т.п./, безособисті стосунки, професійну диференціацію осібняків і великі, змінні, складні метоставні скупини" /Передмова, ст. VII/.

Цей вираз, який міг написати лише соціолог, вартніший всіх газет, промов і літератури, писаної пів-інтелігентами, як українськими, так і польськими. В цьому короткому уступі дано убийчу, але правильну характеристику східних кресів: безпосередні особисті стики, інакше - середньовічний тип співжиття. Цього українські інтелігенти, звичайно, не зрозуміють, бо за кількома словами, як математичною формулою криється величезний зміст; ціла теорія в и т в о р і в соціального процесу, як чинників. Коли б читач проштудіював велику працю американських професорів соціології /в університеті Мінесоті/ P. Sorokin, a i C. Zimmerman, a - "The Principles of Urban. Rural Sociology" /1929 р./, то побачив би яка є різниця між селом і містом: безпосередні особисті стики людей на селі, без посередництва витворів - літератури, науки, мистецтва і їх продуктів в області техніки - витворюють примітивного селянина, тоді, як місто є сукупність людей, зв'язаних між собою переважно через витвори культури, які й формують психіку мійської людини, активної політично, економічно і культурно, творця сучасної цивілізації.

В своїх лекціях "Загальна Соціологія" /вид. УРУ 1929-30р./ я вияснив роль витворів, як чинників суспільного процесу, а тому не буду зупинятись на цій важній частині соціологічної науки, лише вказую загально, що проф. Знанецькі дав п р а в и л ь н у характеристику українського /і білоруського/ населення, але хто розуміє в Польщі цю характеристику, той шляхом "регіональної політики" може досягти тієї мети, яку вияснив Др. Орсіні-Розенберг: за 1-2 поколінь на кресах буде вже польська більшість, супроти якої українська значаюча меншість буде здаватись купкою індіан, відсунутих в багнища, каменоломні та вигребні ями на чорну роботу для польського панства.

Мені скажуть: не ті часи! у нас відродження! Не дамось. Ні, у вас 84% неграмотних українців, які не мають витворів культури; це є стан с е р е д н о в і ч н и й. Проти його стоїть велика сила польсько-жидівського міста, яке панує над українським селом.

І завданням українського національно-визвольного руху є не тільки боронити українське село од визиску і гніту, але взагалі боронити трудову людність од визиску: селян, робітників та трудову інтелігенцію, та йти до здійснення свого права "жити по своїй волі на своїй землі", а зовсім не здійснювати регіональні завдання Польщі на українських землях.

Польща сама свої завдання рішає, а українцям нема чого полекшувати її натиск на українську трудову людність. Характеристика проф. Знанецького, хоч для нас суб'єктивно-болюча, але об'єктивно-правильна. Висновок з неї для нас ясний: всі індивіди, що живуть середньовічним способом - і думають по середньовічному: вони не розуміють ані ролі

витворів культури, ані ролі села і міста, ані регіоналізму, ані політично-економічної механіки, одним словом - вони не свідомі своїх суспільних інтересів.

Це в дійсності так і є! На Волині вони роблять ВУО для переведення в життя побратимства польської шляхти ... з українським трудовим людом, темним, ограбованим до нитки, пригнобленим, загнаним на панську роботу, політично-пасивним аж до непорушності.

При такому стані, замість робити до десятого поту на українському культурному полі, а коли це "неможливо" чи "заборонено", то стояти осторонь зловищо-мовчки, лише не йти на службу польським здирщикам, гнобителям, озвірілому капіталові, а готуватись до бою з ним.

Де-там! Українські петлюрівські "міністри" запрягаються в польську роботу, та ще й несвідомих тягнуть за собою! Це дійсно виключена мерзота.

Другу увагу хочу тут же зробити для порівняння: ми бачили, що робить польський Соціологічний Інститут та інші Інститути: вони доволі пильно досліджують українське життя і роблять з того висновки, на яких і будують план "державної асиміляції" українців в складі Польщі. Це ними робиться відносно мільйонів українців Галичини, Волині і ин. Але ж Польща має з XIV ст. спір з Росією за землі аж по Д н і п р о. Для вивчення тих земель Наддніпрянщини Польща має також дослідчу організацію Український Науковий Інститут у Варшаві.

В "Sprawach Narodowościowych" /ч. I, січень-квітень 1931 р., ст. 85-87 / можете прочитати про "działalność Ukrajńskiego Instytutu Naukowego" який з постанови польського уряду 7 лютого 1930 заснований при польському міністрі шкільництва і релігій. Інститут має секції: а/українського господарського і суспільного життя, б/української політичної історії, а також історії української культури і її сучасного стану, в/історії церковної. Колегія Інституту складається з 5 осіб: директор О. Лотоцький, секретар - Р. Смаль-Стоцький і члені: - Б. Лепкий, К. Мацієвич і В. Садовський.

До співпраці в Інституті вже заангажовано: професорів з Вільного Університету - К. Лоського, О. Шульгина, С. Смаль-Стоцького, В. Віднова, Д. Антоновича, з Господарської Академії - Б. Іваницького, С. Гольдельмана, І. Шовгенова, з Педагогічного Інституту - Кабачкова і М. Славинського, опріч того ще: В. Прокоповича /так зв. "голова уряду УНР"/, співробітників - Олесіюка, Нецадименка, Токаржевського, Чеховича, Гловинського, Трепке, та ще "вояків" - ген. Шандрука, Сальського, Доценка, Удовиченка і ин. Опріч того, ще групу кубанців на чолі з п. Сулятицьким.

Добір, як бачимо, "строго петлюрівський".

Що ж вони й для кого будуть досліджувати? Україну досліджувати вони будуть наддніпрянськ, щоб поборювати "комуністичний російський ідеал" во ім'я польського буржуазного "ідеалу", але вони не досліджуватимуть українських областей, що нищить Польща. Вони це відступили Польщі в замін на будучу "українську державу", що їм допоможе збудувати Польща за Збручем, або аж за Дніпром.

Польща, яка знищила українське шкільництво на Волині, Поліссі, Холмщині, добиває його в Галичині. Польща, що відмовляє 8 мільйонам українців право на вищу школу - одкриває при міністрі Український Науковий Інститут! Функція його - обслуговувати польський уряд інформаціями про Україну.

Цей Інститут, що по своєму складу ніколи не підніметься до наукового /соціологічного/ методу праці, для українського діла гратиме такуж ролі, як і ВУО: він виконує одну з "регіональних" задач Польщі. Але які "українські професори"! Два ректори Господарської Академії покинули її, щоб обслуговувати потреби Польщі /п. п. І. Шовгенів і С. Тимошенко/, а опріч того там і "міністри" Д. Антонович /соц-

дем/,С.Гольдельман /жидів.соц-дем/. З "розвитком справи" очевидно там опиниться ще чимало теперішніх "потенціяльних" ляхоманів.

Так виконується польська "регіональна" програма силами не тільки поляків, а й силами широко мобілізованих українських інтелігентів. Метод мобілізації - "господарсько-політичні" засоби, вказаний польськими соціологами, оправдав себе. Чи оправдає себе вся система польської регіональної політики? Оскільки українська інтелігенція валом посунула на захист польських "регіональних цінностей", то перед трудовими масами історично поставлена велика перешкода. Колишня зрада руського боярства в Галичині історично спричинилась до повного поневолення народу на сотні років.

---:---:---:---:---:---:---:---:---

ІУ. ТИПОЛОГІЧНА ПРИРОДА ЛЯХОМАНІЇ.

І. ЗНОВУ "PRAVDA VITĚZI !"

Уважно перечитуючи сторінки, присвячені фактичній стороні ляхоманії, читач помічає, що є спільні моменти аж до тотожності включно в думках і поведінці петлюрівців варшавських і петлюрівців волинських: їх об'єднує передовсім ім'я Петлюри і Пилсудського, православна церква і "бог", ідея співжиття з Польщею, служба шляхті, капіталізм, ненависть не тільки до большевизму й комунізму, але й до соціалізму, понадклясовість, понадпартійність, служба чужій державі і ин.

І не в дивовижу, бо це все вийшло з одного ідеологічного джерела: з "Спілки Визволення України" /СВУ/, засудженої торік в Харкові. Персонально - від провідників так званої "радикально-демократичної партії" - Щормова, Ніковського, Дурдуківського, Старицької-Черняхівської, Прокоповича, Славинського, Лотоцького, Шульгина і ин. Це вони організували "автокефальну православну церкву", в проводі якої був ще й "лівий соціал-демократ" В.Чеховський.

Отже ви й бачите, що основною ідеологічною підставою їх думання є ідея бога /релігія/ і її організаційна форма - церква. Чи в Києві, чи в Луцьку, чи у Варшаві, чи Празі, чи Парижі - вони заявляють себе "релігійними" і опираються на "чудеса", попів і темноту.

Захищаючи інтереси поміщиків, шляхти і буржуазії, вони називають себе "по-над-клясовими".

Ведучи організовано-змовницьку акцію проти інших українських напрямів і роблячи добір лише "своїх", вони називають себе "понадпартійними".

Подібність ляхоманів-петлюрівців велика скрізь, а тому їх слід вважати за окремий суспільно-психологічний тип.

Але що цікаво, що й галицька ляхоманія однакова з петлюрівською! І не тільки в один час, але й на протязі часу!

Пригадайте: "радикал-демократи" ще в 1911 р. після убийства Столипіна заскакують вперед, щоб доводити московському самодержавію, що український рух насамперед корисний для московської "держав"; під час світової війни вони послали делегацію до російського міністра просвіти графа Ігнат'єва з плаксивими запевненнями, що українська мова в народній школі буде приносити користь насамперед московській "державі"; волинська ляхоманія доводить, що її мета - скріплити передовсім "державу" /польську/; галицька ляхоманія за часів "нової ери" доводить, що угода з польською шляхтою корисна передовсім "державі" /австрійській/, а через 40 літ нова галицька ляхоманія доводить, що метою українців є скріплити "державу" /польську/.

Розуміється, й тут за першої черзі стоїть "церква" з її "князями" і ксьондзами.

І київська, і волинська, і варшавська, і галицька ляхоманії організуються і живуть ф а н т а з і є ю: що коли вони наперед все дадуть "державі", то після того держава змилюється над ними, допоможе, визнає їх і т.д. Хіба не так? Петлюрівці в ж е в і д е с т у п и л и від західних земель, віддали Польщі 1/3 української землі і люду - во ім'я чого? Во ім'я б у д у ч о ї допомоги, признання і т.п. Волинські ляхомани проповзли на животах перед шляхтою, бючи поклони, присягаючись, запевняючи про вірність знов таки во ім'я

б у д у ч о і ласки, братерства з шляхтою і т.п. Галицькі ляхомани і за "нової" і за "найновішої" ери роблять декларації, проголошують польську владу за дану для їх богом знов таки во ім'я б у д у ч и х благ. Ляхоманія сьогодні не має нічого, але вже повзає, надіючись, що в будучині прийде те, що їм бажане. Розуміється, бажане не приходить, а приходять розчарування. Але все ж таки ляхоманія поводить ся по рабському, ніби чуючи панський вигук, яким колись озвався царський сатрап Столипін до всіх опозицій в Росії: "Спочатку успокоєніє, а потім реформи!". Сатрапи скрізь так вигукують: порядок, порядок, а потім реформи! І на цей гук повзе масово сарана всіх поневолених, понижених і з бруду підіймаючи вгору очі, повні запобігливої відданості, похливної віри, вдячних сліз, благає про ласку, братерство, допомогу аж до хвилини, коли панський чобіт копне і відтрутить їх геть.

Вдумуючись, бачимо нову ознаку так званого думання фікціями. Такі люди не уявляють причинового зв'язку явищ і вірять, що сльозами і молебствами викличуть зміну суспільних відносин, на праву свого лиха, прихід бажаного. Це думання цілком тотожне з думанням темного селянина, який замовляє попові молебен і вірить, що після молебна піде дощ на його суху ниву. Молебен він приймає за "причину" будучого дощу. Одначе дощ не йде, бо ніякого причинового зв'язку між молебнем і випаром води та рухом дощових хмар нема. І нещасна голова темняка вірить далі попові, що дощу нема через те, що селянин дуже грішний. Значить, треба подвоїти порцію молитов або змінити адресу молебствія: тепер вже молитися іншому "святому" або іншій іконі тієї ж "божогої матері", цеб-то заходити в небо іншими дверьми!

Це "релігійне" думання є простою проекцією суспільних явищ, переведених на мову "неба", обернутих в символи. Суспільна практика, висловлена символістично, і є р е л і г і є ю, а та ж суспільна практика, виведена з розкривання релігійних символів, стає ляхоманською ідеологією! Бідолашні дикуни: вони спочатку запроєктують з своєї практики символістику /релігію/, а потім з цих символів виведуть свою суспільну політику! А справді, об'єктивні події йдуть строго-причиново, без жадного зв'язку з символами і тому "будуче", "бажане" не приходить за молитвами, благаннями, деклараціями, програмами, заявами!

Одначе, минеться рік, десять, двадцять, сорок - і все те саме повторюється. Значить, є якась в цьому закономірність поведінки? Очевидно, що є.

Щоб підкреслити цю закономірність, я наведу ще два приклади подібної до ляхоманства поведінки. Це будуть явища в інших державах, в інших ситуаціях, але по змісту однакові з ляхоманством.

В Празі р. 1928 видано таку брошуру чеською мовою під гаслом "Pravda vítězí!" /як і в п. О. Шульгина!/: "Připojení Ukrajiny k Československé Republice - Úloha národního selského hnutí na Ukrajině a severním Kavkazu", цеб-то по на-

шому: Прилучення України до Чехословацької Республіки - Завдання національно-селянського руху на Україні і північному Кавказі. Брошуру друковано в друкарні "Vlahoslav", Прага II, Краківська вул., 7.

На обгортці надруковано: "Власним накладом. Не продається", Хто ж автор? Надруковано: "Сергій Сагайдачний, голова всеукраїнської сільської Ради і скупин української хліборобської республіканської демократії"!

Масте! бувший ніби старшина української армії, що промишляв у Відні, видавав "Сельську Україну" - "Хліборобську Україну", де по черзі висловлювавсь за самостійну Україну, за федерацію, за уряд В. Чернова, потім Керенського, потім Мілюкова, Денікіна, за монархію, писав постанови про смертну кару всім членам українських урядів, Цради, друкував різні "мандати" для себе і от. Струка з України, підпи-

сувався С.Чорнушенком-Сагайдачним, потім переїхав до Праги і поринув між аграрники, обернувшись, як бачимо, в представника української аграрно-республіканської демократії!

Розгортаючи брошулку зразу бачимо: Мандат! переклад з українського. Веселий документ!

"Українські народні селянські організації, що існують тепер нелегально по всіх селах і містах України та Північного Кавказу, яко вибрані представництва всього українського селянського люду, дають цей мандат голові Всеукраїнської селянської Ради Сергієві Методієвичу Чорнушенкові - Сагайдачному, яко вибраному народньому провідникові селян України і Північного Кавказу з метою, щоб він в імени всього українського селянського люду повноважно провадив закордонну українську народну визвольну акцію.

З огляду на сказане, голова Всеукраїнської селянської Ради Сергій - Сагайдачний має право на основі цього мандату:

1. Заступати селян України і Північного Кавказу на всяких міжнародних хліборобських, аграрних, славянських і інших з'їздах, конференціях і установах.

2. Заключати іменем селян України і північного Кавказу договори, зобов'язання і навізувати зносини.

3. Підписувати іменем селян України і північного Кавказу декларації, прохання і мандати, якіб відповідали духові визвольного народнього селянського руху на Україні і північному Кавказі.

Цей мандат дійсний 7 років: від 24 лютого 1927 року до 24 лютого 1934 р. Власник цього мандату повинен подати рахунок /! / з своєї політичної діяльності / "účet ze své politické činnosti" / будучому Народньому Зібранню України і північного Кавказу. У к р а ї н а 24 л ю т о г о 1927 р о к у.

Далі йде 288 власноручних підписів голов і секретарів народніх селянських організацій, що під теперішній час існують на Україні і північному Кавказі. Цей мандат був доручений з України і виданий 25 березня 1927 на чужині послові Сергієві Сагайдачному".

Документ дійсно цікавий! Своім політичним блиском і красою він мабуть майже рівняється мандатам Андрія Лівницького, Президента УНР, але мабуть трохи уступає, бо за А.Лівницьким вся Україна і весь Кавказ /опріч московських большевиків/ та ще 80 % еміграції і підписаний його мандат не 288 головами і секретарями, а 388 головами, 3800 секретарями і всіма 32000 курсерів, що обслуговували колись славного Олександра Івановича Хлестакова, а потім безпосередньо вступили на вічну і вірну службу п.А.Лівницькому.

Але ж і мандат п.С.Чорнушенка-Сагайдачного не аби-який! Дістати такий мандат хотів би не один смертний, але ж вакансія занята!

Перейдемо до перегляду змісту брошури, яка починається потужним вступом:

"Великі держави погодилися відокремити від совітської Росії Україну і разом вирішити в згоді з бажаннями українського Народу дальшу його долю. Тому було б добре, щоб закордонний світ дізнав просто від провідників українського народу про правду, що до теперішньої ситуації на Україні. З цією метою і подаємо цей стислий огляд".

Ах, цей знаменитий огляд! В час світової кризи, безробіття, ліквідації українського шкільництва на еміграції єдина втіха - прочитати ще цей огляд, достойний стати поруч "мови конгресів" Шульги!

на, "деклярації" ВУО, "пастирських листів" українського єпископату і урядових постанов А.Лівицького.

Почнемо по черзі, переказуючи по можливості текстуально вирази цього політичного трактату.

Сагайдачний прохав не забувати насамперед, що опріч совітсько-комуністичної влади і російської та української еміграції є ще 40-мільоновий український народ, який однаково ненавидить, як ту владу, так і еміграцію, а тому і рішив організувати свою хліборобську республіку на чолі з представниками селянства.

А що таке Україна? Це простір, що тягнеться від румунського і польського кордонів до кавказького гірського краю, а при тім Україна - аграрна, як про це свідчить своєрідна статистика п.Сагайдачного: "майже 90 % всього населення цілої України є дрібно-селянський люд - селяне, що собою творять український нарід. Інші 10 % - це жиди, горці і т.д.". Що-до козаків, то вони вже не існують, бо перейшли в селяни.

Що на це можна сказати? Що, коли взяти Україну від румунського і польського кордону /залишивши передбачливо західні землі чужим державам/, то перепис 1926 року нараховує українців УСРС, північного Кавказу разом 26 з чимось мільонів, або ще з сусідніми смугами - 27 з половиною міл. Але Сагайдачний думає, що там 40 мільонів, або принаймні 38 мільонів.

Україна від СРСР відокремиться і стане Українською хліборобською демократичною республікою, яка виникне обовязково не пізніше, як через два роки, отже, скажім, найпізніше в 1930 році. Це цілком ймовірно, оскільки в червоній армії "80 % селян", які перейдуть на бік селянської влади, що вийде з лона Всеукр.селянської Ради, на чолі якої стоїть п.Чорнушенко-Сагайдачний.

Коли хто не знає, що це за Рада, то слідуючі відомости справу цілком вияснюють. Раду цю було обрано на Всеукраїнському селянському зїзді в с.Свентово коло Херсону в лютому 1927 р. На цім зїзді було 20.000 селянських депутатів від 38 мільонів українців-селян. Цей зїзд і вибрав оту Раду в складі 46 членів, на чолі з провідником України п. Сагайдачним. Зїзд пішов ще далі: він одночасно вибрав п.Сагайдачного за гетьмана всієї України, але

"На мою просьбу Всеукраїнський селянський зїзд тимчасом відсунув вибори гетьмана аж до того часу, коли Україна знайде приятелів між закордонними державами. Коли Україна цього досягне, то я зобовязався, що на будучому правно-обраному Всеукраїнському Народному Зібранні буду кандидувати на Президента Української Хліборобської Демократичної Республіки" /ст.14/.

Великодушність і скромність п. гетьмана просто вражає: він відсунув свою коронацію на далі, але разом "зобовязався" поставити свою кандидатуру на президента. Крок безумовно тактовний з огляду на ситуацію: 20.000 депутатів зіхалися в одному селі коло Херсону - як вони розмістилися, скажім, на ночівлю? Не инакше, як просто стояли великим табором, бо коло Херсону нема такого села, щоб вмістило навіть 1000 депутатів.

Що в лютому 1927 року були морози - це напевно /бо не дарма цей місяць так і називається в українській мові/, а тому треба припустити, що депутати були дуже тепло одягнені, щоб перебувати постійно на морозі.

Як йшли засідання зїзду - не знаємо, бо на жаль протоколів його п. голова Ради не опублікував. Це зрозуміло - не можна ж подавати відомостей, якими могли б скористатись большевики і розпочали б переслідування не то що членів Ради, але й депутатів, їх родин і тих сел, що їх вибирали на зїзд.

Добре вже те, що зїзд таки відбувся: большевики його таки про-

моргали! Коло Херсону зіхалось 20.000 депутатів, стояли табором, радили, вибірали, писали мандат, висилали п. голову - гетьмана - президента за кордон "шукати приятелів", а большевицькі розз'яви цього не помітили! Навіть вдалось одурити "ячейку" с.Свентова, ячейки сусідніх сел, сторожу, охорону на залізницях і т.д.

Все обійшлося благополучно, большевики не помітили такої події в с.Свентові. Не дивно, бо щоб помітити подію, то треба, щоб було таке село! Щоб була буря на Чорному морі, то треба, щоб попереду було Чорне море. Скептичні уваги слід було б одсунути так, як і проголошення п. Сагайдачного за гетьмана. Це правда, що для деяких подій треба якихось попередніх умов, напр. для з'їзду в селі Свентові треба, щоб було с.Свентово, але ж не менш правда, що для вибору гетьмана треба, щоб був кандидат на гетьмана. А такий кандидат є: п.Сагайдачний! Що він є, що він не фікція, про це може посвідчити багато чеських аграрників в Празі і навіть центральний орган аграрної партії "Vankov", в якому була надрукована велика редакційна стаття про п.Чорнушенка-Сагайдачного в таких тонах, як про великого вождя українського селянства - ще за кілька років перед виходом непродажної брошури.

Отже є п.Сагайдачний, як попередня умова великих подій, з'їздів, мандатів, армій, республік то-що, тому й мусимо далі розважно реферувати його історичної ваги твір.

"В часі повстання проти совітської влади або проти нових спроб російської чи української еміграції або проти Польщі, українське селянство приготувилось поставити Українську селянську республіканську армію силою більше як два мільйони селян" /ст.5/.

Ось це треба згадати всім, хто кохає думку про владу! Так що з'їзд у с.Свентові справді реально береться за діло. На це показує і ще одна постанова: вислати п. Сагайдачного за кордон для "відшукування допомоги" на збудування республіки. І це нам цікаво: як поставилась Європа до нашого селянського "vůdce"?

Виявляється, що совітські і польські агенти своїми інтригами перешкоджають п. Сагайдачному здійснити своє завдання!

Як шкодять, свідчить факт: п.Сагайдачний недавно жадав одну приватну хліборобську організацію про посаду "спеціаліста по справах України і півн.Кавказу" /це ж було необхідно для всіх/, але, як оповідає автор, "на мій найбільший жаль, інтриги тайної совітської і польської агентури не допустили до здійснення мого справедливого жадання" /ст.II/.

Але, щоб вже раз ясно поставити справу, то п. Чорнушенка-Сагайдачний мусить відкрити свою програму, яка буде програмою будучої республікансько-хліборобської влади на Україні.

І власне тому вона цікава:

Україна і півн.Кавказ творять Українську хліборобсько-демократичну республіку. Влада в ній належить дрібному селянству. Земля навіки вічні в приватно-індивідуальній власності селян. Всі національні меншости мають рівноправство. "Всі совітські урядовці і комуністи дістануть повну амністію від селянської влади" /ст.6/. Між селянською Україною і совітською Росією, як між цілком самостійними державами - торговельний договір і угода про взаємне неутручання у внутрішні справи.

Українська республіка застерігає собі право на прилучення до себе /Федеративне/ Українських земель Далекого Сходу і Сибіру.

Так що в такому вигляді "Україна для будучини була б обіднанням найздоровіших і найбагатіших частин був.Росії" /ст.6/.

Власне, в найкращому вигляді! Взагалі ж відомо, що коли товар в найкращому вигляді, то він має більший успіх на ринку. Одержавши найкращі властивості від п.Сагайдачного, Україна так і рветься

на міжнародній ринок! Перед цим все таки треба буде завести в ній якийсь лад, а для цього треба людей і людей. Де ж їх взяти?

"Українська і російська еміграція взагалі не може бути корисною для селянства через різниці політичної і моральної свідомости. Через те влада примушена буде покликати з чужини на добрих умовах культурних організаторів з фахів: хлібороб. інструкторів, інженерів, агрономів, кооператорів, фінансистів, торгівців, промисловців, професорів, дипломатів, лікарів, журналістів, адвокатів, поліційних урядовців, офіцерів, урядовців, служачих в приватних підприємствах і кваліфікованих робітників. Оскільки ж українські селяни і їх вожді мають особливі симпатії до чехословаків, то є самоочевидно, що згадані фахівці на Україну і північний Кавказ будуть покликані з Чехословаччини" /ст.6 -7/.

Але і в ЧСР буде вибор з розборо : п о п е р е д у з тих організацій, в яких в ж е т е п е р окажуться приятелі українських селян і їх вождів! Ось через що було б добре, коли б вже тепер чехословацькі приятелі України почали навязувати "стики" з вождями українського селянства. Це було б практичним доказом, що такі приятелі є, а також початком братерського чехо-українського союзу, перед яким такі величезні перспективи!

"Україна, як самостійна держава існувати не може, бо інакше її постигла б доля Галичини і Бесарабії. А тому, щоб Українська самостійна хліборобська республіка уникла такої долі, вона зразу ж вступить в сталий братерський союз з ЧСР." /ст.7/.

Щеб то як? Спочатку Україна справиться з Росією, одчекрижить найкращі шматки, а потім не зможе існувати? Для чого ці примхи?

Вони усвідомлюють цю необхідність:

"Ми, провідники українського селянства, ведемо Україну і північний Кавказ до того, щоб український і чехословацький народи, порідненні тілом і духом, об'єдналися, щоб Україна могла як найшвидше оповістити себе автономною частиною Чехословаччини, котра стала б найбагатшою і найдужчою між всіма славянськими державами. Через те нашим змаганням, як вождів українського селянства, а прилучити Україну до Чехословацької республіки. Наші змагання підтримує все селянство України і північного Кавказу" /ст.7/.

Ще тим більш вигідно для ЧСР, що після прилучення України Чехословаччина стане великою і багатою державою, в якій не буде кризи і безробіття, бо всі безробітні чехи одержуть посади на Україні і півн. Кавказі. Цього не треба забувати! Німеччина і Польща провалились з своєю українською політикою, а чому? Вони забули, що основа України - селянство. Нехай Чехословаччина має це на увазі, щоб не допустити себе до фатальних помилок, бо українські селяни -

"ніколи не допустять панування над собою теперішньої української еміграції. Ось через що необхідно, щоб вже сьогодні приятелі України в ЧСР навязували звязки з провідниками українських селян, але ні в якому разі не з українською і російською еміграцією, яка вже до тієї міри здеморалізувалась, що втратила людську подобу і цілком не здібна до чесної і продуктивної праці" /ст.8/.

Суворий присуд, але що ж поробимо: селянство жартувати не любить, панове!

Далі йде концепція світової рівноваги, коли б здійснити волю українського селянства. Це важно, а тому подамо довшу виписку про економічну міжнародну політику вождя нашого се-

лянства:

"Україна і північний Кавказ мають невичерпальні і величезні природні добра, напр: вугіль, нафту, руду, ліси, також монополії на залізниці, тютюн, вино, цукор, імпорту і експорт Китаю і т.д. Використання цього багатства капіталом великих держав за посередництва чеського промислу, цілком зліквідує сучасну кризу в Європі. Через те і у власному інтересі великі держави мусять допомогти тому, щоб Україну було як найскорше прилучено до ЧСР.

Колись великі держави вимагали від України, яко компенсацію за прилучення її до ЧСР, якихось територіяльних уступок, байдуже в чію користь, то Україна пожертвувала б якісь простори на Правобережжі. Але вся Україна на Лівобережжі разом з північним Кавказом мусила б бути прилучена до Чехословаччини. Україна на ліву від Дніпра творить неподільну етнографічно-національну цілість, яка є означена лінією: Херсон-Полтава-Харків-Ростов на Дону-Грозний-Туапсе, а по чорноморському берегу від Туапсе до Херсона" /ст.8-9/.

Як бачите, і цей проект мусила б проводити великі держави у власному інтересі. З усіх українських гетьманів, п.Сагайдачний здається, коли не мудріший, то одвертіший: його "лінія" одріжняється од "лінії Керзона", від "лінії Петлюри", не покривається навіть з "лінією Пілсудського", але йде ще далі. Однині її треба називати "лінією Сагайдачного" і п.Петра Певного: це тому, що Пілсудський не відмовився б від неї, оскільки ж ідеали Пілсудського є ідеалами П.Певного і всього ВУО, то й можна признати Певному право на лінію Сагайдачного.

Лише одно тут не ясно: кому ж би мало припасти все Правобережжя і частина Лівобережжя аж по Харків-Полтаву?

Ми підозріваємо, що у вождя селянства мабуть є вже якийсь таємний договір чи договори з кимсь, але ж це в суті річи проти Чехословаччини: якже можна прилучити Україну до ЧСР, коли ж між ЧСР і Україною буде величезний чужий простір?

І друге питання: оскільки на пожертвуванному "байдуже в чію користь" великому шматку України живе море українських селян /скажім мільонів 17-20/, то скільки українців обіцяє п.гетьман привести в союз з ЧСР? Очевидно не більше 10-12 мільонів. Це все показує, що він має ще з кимсь таємні договори -раз, і що українське селянство хоче жити в різних чужих державах - два, щоб-то хочє того, що вже має і тепер по вуха. Тут вже стоїть межа нашої проникливости - далі таємниці вождя.

Догадуюсь, що читачі вже мабуть нетерпеливо вигукують: та хто ж зрештою цей п.Сагайдачний? Задовольняю цікавість: він родився, як сам признається, "в селі коло Полтави" 11 вересня 1890 року, православний, дід і батько - селяни. Він скінчив гімназію в Полтаві, університет у Харкові, потім військову школу в Тифлісі /1913 р./. Про видатні здібности Сагайдачного свідчить, опріч його брошури, ще такі факти: тепер /1931 р./ йому 41 рік, але коли він військову школу в Тифлісі закінчив року 1913, учився в ній 3 роки, значить вступив до неї року 1910-го, а перед тим скінчив університет, то виходить, що до гімназії він вступив 8-літнім хлопцем, скінчив 16 літ, вступив зразу до університету /1906 р./, скінчив через 4 роки /1910 р./, щоб-то 20-літнім героєм уже мав універс. диплом. 1913 р. вийшов "простим офіцером" і по своїй скромности війну провів також "простим офіцером", 14 разів бив німців, а скінчив війну підполковником! Це було 1917 року, а р.1927 - гетьман. Чи не блискуча кар'єра?

Життєпис п.гетьмана займає половину брошури. Це єдиний в своєму роді життєпис! Але я не буду його переказувати через те, що він

заявляє:

"Все селянство України і північного Кавказу ухвалило мою діяльність, а через те тепер моя скромна особа користується в народі всієї України пошаною і великою популярністю, що зрозуміло хоч-би через те, що кожне село на Україні і північ. Кавказі знає мене о с о б и с т о!
/ст.12/.

Отже читачі напевно знають його, бо десь бачили на селі.

Лише де-які риси треба зазначити, бо це може й не всі знають: п. Сагайдачний називає себе "ідейним чехофілом" /ст.11/, а через те "моїм постійним змаганням є постійно ширити на Україні і північ. Кавказі ідеї Яна Гуса, Яна Жижки, пана президента Масарика і Тараса Шевченка. Як політичний діяч маю гасло - "Pravda vítězí." З державного становища зараховую себе між чехословаки, оскільки моя політична діяльність, яко народного вождя українського селянства, направлена на те, щоб Україна можливо якнайскорше і з успіхом оповістила себе за прилучену до Чехословаччини". /ст.12/.

З інших моментів важно, що взагалі думає робити наш "vůdce" на далі: він буде емігрантом аж до часу, коли відбудеться повстання в ССРСР, а на Україні утвориться хліборобська демократична влада! Тоді-
"pak se ihned navrátím na Ukrajinu a jako vůdce ukrajinských sedláků počnu se zabývatí na Ukrajině a severním Kavkaze parlamentární a státní činností" /ст.16/.

Так що український народ знаходиться під постійною загрозою, що його любий вождь вернеться і займеться державними справами. Ну, а до того часу?

"До того часу маю на меті влаштуватися в ЧСР, як політичний емігрант і вступити на службу, щоб порядною працею виробляти собі засоби для прожитку. Під цей час тимчасово інтенсивною політичною акцією не займаюсь". /ст.16/.

Пан гетьман під кінець почали говорити якомсь глухо, під сурдинку, залишаючи очевидно і "мандат" і 2-мільонову армію на волю стихій, а сам хоче одержати десь канцелярську службу, підготовляючи, як каже в кінці, видання української селянської преси "Український Легіонарж", чеською і українською мовою і з програмою чеських аграрників і легіонерів.

Чому ж безнадійно опущено хвіст, що так пишно стояв колесом і виблискував різнокольорним державним пір'ям? І що це значить: виїхав з конгресу з села Свентова, щоб в Європі здобувати приятелів і підмогу та йти визволяти Україну, аж раптом обертається в емігранта, припиняє політичну чинність і прохає служби, щоб "rostivou práce vydělat prostředky na živobytí"! Хто ж здійснить визволення? Хто поведе 2-мільонову армію в бій, одірве Україну від Москви і прилучить до ЧСР?

Дивна метаморфоза великих людей

Маємо аж три гетьмани за кордоном: Скоропадського, Остряницю, Сагайдачного! Коли б ще Дорошенко і Мазепа оповістили свої права та з'явився б ще другий Богдан, то мали б в головному всю нашу гетьманську минувшість ніби сконцентровану в одній добі. Так ніби-то здійснюється і в суспільному житті біо-генетичний закон Геккеля: зародок української держави нашвидку проходить всі фази історичного існування України, поступово наближаючись до фази К. Розумовського!

Ну, що ви на це все? Під гаслом "Pravda vítězí!" виступає поруч п. Шульгина, його кольорами розцвічений, образ православного п. Сагайдачного, що в інтересах великих держав і ЧСР силкується прилучити частину України до ЧСР, а іншу частину резервує, щоб прилучити ще куди-небудь. Цей п. Сагайдачний не гірший Шульгина, Певного, Хоми-

шиного: мислить їх категоріями, але висловлюється ясніше, ширіше, викликаючи не гнів, не образу, а звичайну огиду, як і кожна смердюча насікомина, що порскає замість думок - смердючими газами.

Типове тут є те, що хоч він говорить не про Польщу, хоч не має "80 % еміграції", але говорить в політичному смислі все те, що говорять ляхомани. Він той самий психологічний тип біо-політика, що примитивно пропонує себе, хоч би за копійку.

Він написав, що його брошура не продається.

І цим вона корисно відрізняється від свого автора, який продається. Це модерні раби, які одріжняються від колишніх тим, що тих продавали їх пани, а ці продаються самі. І коли раніш пани продавали своїх рабів, рекламуючи їх вартости, то модерні раби лаять, як агенти розносної по хатах торгівлі, пропонуючи себе на всі рабські ролі.

Чи не чуєте ви скрізь рекламний крик цієї проєкційної торгівлі Україною і собою? Акціонерні Компанії - УНР, ВУО, Греко-Католицька Церква, Православна Церква і інші буржуазно-інтелігентські підприємства рухають сітями своїх агентур - і це на мові української інтелігенції називається "визвольною" або "реальною" політикою. І п. Чорнушенко-Сагайдачний є лише збірним портретом Шульгиних-Хомишиних-Певних-Пилинчуків.

2. ЯК ТРЕБА ПЛАЗУВАТИ.

Той же тип виступає в цілком іншій стилізації. Коли діють однакові чинники, то й витвори однакові. На цей раз можемо продемонструвати харківський препарат - ученого українського комуніста проф. М. Волобуєва.

В ч. 2 і 3 "Більшовика України" за 1928 рік було надруковано велику статтю М. Волобуєва "До проблеми української економіки", в якій автор на підставі певного матеріалу розглянув економічні відносини між Україною і Росією в минулому, схарактеризував їх як колоніальні, а потім знов таки перетрусив сучасну економіку і недвозначно зробив висновки, що й теперішнє становище України має ті риси, що й раніш. А з цього він вивів потребу окремого українського господарства і т.д.

Основою для характеристики колонії автор взяв залежність однієї країни від другої: коли країна залежить лише економічно, то це пів-колонія, а коли вона позбавлена ще й політичної самостійности, то це справжня колонія.

Розуміється, що кожна хоч трохи грамотна в суспільних справах людина знає, що коли Україна політично-поневолена, чужа влада, чуже військо, чужий суд і поліція, економічно-визискувана /платить податки чужій владі, працює на чужу владу і буржуазію, платить "посередніми" податками мільярди, переплачує на торгівлі і т.д./, соціально-скалічувана /постійна колонізація краю чужинцями, які захопили і захоплюють міста і вищі соціальні функції/, культурно-задуриана, або й просто винародовлювана, то вона є колонія.

Це знають і самі чужинці: росіяне знають, що Україна є їх колонією, але вони хочуть, щоб цього факту не розуміли, не бачили і не знали українці. Для того і придумуються всякі агітаційні дурисвіцтва, які іноді люде підносять до рангу "наук", "ідеологій", "переконань", напрямів" і т.д. Може ж людина сполучувати такі слова як "наука релігії"? Релігія є вірою без доказу, а наука є знанням, оснований на доказі - отже це явні протилежности, але панські грамотії не моргнувши оком чешуть: наука релігії! Це вже нісенітниця, але словокрут підсовує двохзначности: навчання релігії, наукова ре-

лігія, наука релігії, цеб-то начеб-то релігія є одна з наук. Може ж другий словокрут молоти язиком про націю, весь час утавати буржуазію за націю, а буржуазну політику за національну! Може ж петлюрівець у вашій присутності базикати про визволення України, яку він продає польській шляхті?

Так само роблять і більшовики: вони знають, що Україна їх колонія, але не хочуть, щоб ви це знали. Не хочуть навіть, щоб ви підіймали таке питання. А тому пускають в рух тисячі язиків, щоб вони молодили: Україна цілком самостійна, Україна добровільно увійшла в Союз, Україна є соціалістична, селянсько-робітнича, з диктатурою пролетаріату, що вона аж захлинається від щастя, що їй аж трохи нудно від свободи, що вона солідарна, братерська з руським "пролетаріатом", який її визволив і т.п. Ось це і є основа "світогляду", а всякий інший "світогляд" є контр-революція, фашизм і т.п. Коли цю пропаганду підперти це нагаєм, турмою, револьвером, режимом голоду, не дати підшов, штанів, хліба і ин., то це й маєте головні "аргументи" для світогляду.

По надрукованні статті М. Волобуїва в газетах завихрував шторм більшовицької словесности: контр-революція, шовінізм, куркуль, троцькист, соціал-фашист, монархист! Одержав М. Волобуїв чимало. Прийшли і "організаційні висновки" на сцену, а тому вже в ч. 22-23 "Більшовика України" за 1928 р. з'явився лист до редакції, в якому п. М. Волобуїв зрікався недавно-висловлених поглядів, фактів, статистичних таблиць і цитат. Він "переконався", що ті факти, таблиці, цитати, які він наводив, зразу стали недійсними. Уявіть собі, що й цього було мало!

В ч.ч. 5-6 і 7 "Більшовика України" за 1930 р. з'явилась знов велика стаття за підписом М. Волобуїва під назвою: "Проти економічної платформи націоналізму. До критики волобуївщини". Ого! Сам п. Волобуїв виступив з науковою аргументацією проти волобуївщини:

"Та й після видрукування свого листа, де я визнав свої помилки і свої провини, я зробив фактично ще одну помилку: я й досі не виступав в пресі проти волобуївщини. Хоч би скільки зрікався автор її від своєї шкідливої, контр-революційної по суті концепції, але це не виправить зробленого: волобуївщина "об'єктивувалася", вона дістала незалежне від її автора існування в руках класових ворогів пролетарської диктатури.

І щоб хоч де-якою мірою сприяти зменшенню шкоди зробленого, її автор, Волобуєв, повинен був би насамперед виступити проти волобуївщини не з однією, а з багатьма статтями. Я роблю це дуже запізнившись. Не гадаю однак, що тема втратила актуальність" /Б.У., ч. 5-6, 1930р., ст. 55-56/.

Він, як учений економіст і соціолог, розуміє, що коли статтю надруковано, то цим самим вона "об'єктивується", одержує незалежне від автора існування, дець собі блукає по-між людьми і тільки те й знає, що робить шкоду "пролетаріатові" - Сталіну, Літвінову, Косіору, Кагановичеві і иншим московським українолюбцям.

Тому Волобуєв займає позу глядача, що спостерігає штучки, які виробляє волобуївщина, і з усім спритом ученого комуніста, виловлює їх, розкриває навіть прихований їх зміст, далекоюяглі тенденції і иншу зловредну чортівню. Підчепивши якусь штучку на гак своєї проникливої критики, Волобуєв аж крякне від задоволення: ага! піймалась шельма! я-ж тобі, я-ж тобі, стерво собаче Періщить волобуївщину таки здорово, але коли він помітить "довольно грустное обстоятельство", що це ж його власне "я" скавучить і скіглить під батогом, то ще більш скаженіє в своєму покутуванні гріха.

Об'єктивна волобуївщина таки суб'єктивно зв'язана з ним, а тому він робить пісне, зачурене обличчя і смиренно-меланхолічно робить

ій японське "харакірі", в певній послідовності випускаючи тельбухи на зовні аж до останнього здихання.

З об'єктивністю соціолога простежимо фази роздягання і самобичування Волобуєва, що впаав був у гріх долобуївщини, а тепер виповз на ріг Сумської і Московської вулиці в Харькові і кається перед усім світом:

... "хоч би як це далеко було від суб'єктивних моїх замірів, але виступом своїм я дав зброю в руки запеклих ворогів ССРСР і радянської України. Жовто-блакитна преса усіх відтінків охоче вхопилась за мою статтю, використовуючи її, як новий "доказ" колоніального становища України".

... "Мимоволі я став виразником настроїв української буржуазії, об'єктивно бо у моїй статті висловлено тенденцію одриву України від ССРСР".

... "я об'єктивно прислужився цим плянам польсько-українського фашизму" /цеб-то ніби він підтримав Пілсудського через групу комуністів Василькова-Турлянского/.

Що-ж власне він такого наробив, які настрої висловив, яким способом і яким планам прислужився? Що такого жакливого надрукував Волобуєв у Харькові в органі ЦК Ком. партії? Вже попередні цитати показують, які річи можуть бути друковані в большевицькій пресі в Харькові і відкіль подається рука помочи маршалові Пілсудському!

Сам п. Волобуєв думає, що джерело всіх його помилок є в неправильному розумінні поняття к о л о н і ї, бо "проблему колоній з марксистського погляду слід розглядати в світлі загальної історії капіталізму", а він цього раніш не робив! Він просто дивився, що "гребуть" - ну, і думає, що де гребуть, там і колонія, аж воно не так: треба, мовляв, не забувати, що в політиці капіталізму є три фази: доба торговельного, промислового та імперіялістичного капіталізму і що через те Україна була за царизму колонією, а тепер вона не колонія, бо тепер нема капіталізму, а є державний капіталізм, цеб-то с о ц і я л і з м.

Довго і плутано балакає Волобуєв, розбираючи "три фази", невідомо чому вони йому потрібні і для якої реабілітації?

"Як зазначили мої опоненти, в моїй статті "економіка" фігурує по-за будь-якою класовою аналізою. Я говорив у своїй статті "про відношення української і російської економік", про ССРСР, "як комплекс національних економік", про "конкуренцію між двома економіками" то-що. Суть моєї помилки ясна: в данному питанні я запозичив з буржуазної політичної економії, що для неї "економіка", "народне господарство", "народно-господарський організм" то що - є щось таке, що має окреме незалежне від класових співвідношень життя, свою власну надісторичну і надкласову суть".

Коли сказати по людському, то окреме, об'єктивно-незалежне існування в рад. Україні може мати лише волобуївщина, але окремої української економіки ніби не може бути. Не то-що про економіку, а навіть про українську мову Москва думала, що її "не було, нема і бути не може". Якже міг думати Волобуєв, що може бути "окрема" економіка України, коли тільки буржуазна політична економія думає, що можна розглядати економічні відносини кожної скупини людської, навіть такої, як родина, не то що нація?

Словом, московський централіст-насилъник не хоче, щоб говорено було про Україну, як окрему економічну особистість, бо поняття України, як окремої господарської індивідуальности, логично веде до розкриття поняття в и з и с к у її. Москва тупотить ногами

на хохла-економіста і велить, щоб він доводив абсурд, нісенітницю, безглуздя "двох економік".

І нещасний "економіст" починає говорити с л о в а. Послухай-те його: "Маркс сказав, що сукупність економічних відносин витворює економічну структуру суспільства". Добре, проти цього не споримо, але він далі тягне: Енгельс сказав, що економічним відношенням є спосіб продукції і обміну. Добре й це, але яке відношення має це "відношення" до теми: чи Україна колонія, чи ні? Але Волобуєв своєї: "розглядати економічну структуру позакласово - річ для марксиста не припустима".

Добре, розглядай класово, але скажи, чи допустимо розглядати економічні відносини між двома народами п о - з а н а ц і о - н а л ь н о ? Чи є які небудь економічні відносини між рад. Україною і рад. Росією? Коли ці відносини є, так скажи: я к і ці відносини?

Коли є відносини між двома країнами, то тим самим є дві національні економіки. Він і сам знає, що є економічні відносини навіть між кожними двома людьми, двома родинами, двома містами, класами, селом і містом, двома народами, але нема двох економік між Україною і Росією! Між Росією і Латвією є відносини, а тому є дві економіки, є двоє "народних господарств", те саме з Росією і Німеччиною, і Францією, і Польщею, - от тільки нема "двох економік" між Росією і Україною. Коли є два суспільних об'єкти, Росія і Україна, то логічно мусять бути і дві економічні категорії відносин.

Він це й говорив у першій статті, а тепер це "спростовує" так:

"Замість дійсності, замість дружньої співпраці трудящих усіх національностей, які залюднюють СРСР, в моїй статті подано картину національної ворожнечи, безупинної боротьби "економік", що впливає з іманентних їх властивостей" /ст.61/.

Що там розбирати відносини "двох економік" і натрапляти на проблему визиску, яка фатально веде до проблеми колонії, а краще промимрити про "дружню співпрацю", знімаючи цілком з обговорення реальне питання про відносини і їх наслідки. Які там "відносини"?

Учений словоблуд не може не знати вопіючого факту: статистичний щорічник "Україна" за 1929 рік подає докладні таблиці про те, як з р і д к о - н а с е л е н н о ї Московщини /24 душі на 1 кв.ккм. в європейській частині, а коли взяти все РСФСР, то лише 4-5 душ на кв.ккм./ що-року перевозиться на г у с т о - н а с е л е н у Україну /65 душ на 1 кв.ккм./ сотні тисяч колоністів, так що за 10-ліття 1917-1926 р. на Україну впроваджено 3256000 осіб, з яких 87% москалів! Це ж факт грубої і протиприродної колонізації, яка в цілому світі відбувається інакше: звичайно рух іде з густо населених країн в рідко-заселені, а у відносинах русько-українських н а в п а к и. Що це значить - знаємо і ми, і Москва, і Волобуєв, але він так негідно проголошує абсурд в супереч своєму попередньому твердженню! Він публично топче гідність ученого, який свідомо твердить протилежне тому, що є в дійсності і про що знають всі: Україну грубо колонізують, економічно грабують, культурно нівечать, політично насилують. Москва хапає за петельки українських грамотіїв і садистично сичить: "піші, що нічево плохово нет! Ні-какіх двух економік, а только братское сотрудничество пролетаріата! Піші, сволоч, что это есть строительство социализма і виясні как следует, а не то"

З поблідлими губами учений блудослов пише:

"Побудувати соціалізм в межах СРСР можливо лише, як є д и н у господарчу систему", бо, мовляв, вже й капіталізм здійснює світову економічну єдність... в антагоністичних формах! Єдність ця основана на визисковій наро-

дами-панами народів-рабів, метрополіями -- колоній. Але "єдність соціалістичної економіки - це є заперечення, знищення єдності капіталістичної" /ст.62/. Але де в дійсності те заперечення? В с л о - в а х!

"Єдність в антагоністичних формах" - це знаменитий вираз! Це не єдність, а насильство пана над рабом, однак так вже їм треба скрізь єдності, що вони за прикладами бігають аж до капіталізму.

Ну, а в СРСР яка "єдність"? Капіталістична, бо СРСР організований, як система державного капіталізму, про що знають всі і про що говорять комуністичні теоретики і зїзди.

Державний капіталізм визискує наймитів-робітників, селян, споживачів.

З цього і випливають всі наслідки таких відносин: визиск, неволя трудящих, визиск і неволя недержавних народів, безробіття, злидні, проституція, алкоголізм, колоніальна політика!

Але куди там Волобуєву до цих фактів! Він мусить доводити "єдність", "дружню співпрацю" поневоленої України з її насильниками і, головне, боротись проти самої думки про національну індивідуальність України. Як ви знаєте, СРСР є "федерацією" самостійних пролетарських держав і т.п., але навіть це є контр-революція:

"Моя двузначна формулювка проблеми побудови соціалізму в межах СРСР /"СРСР не одна країна, а тому й можна в ній побудувати соціалізм"/ є, як правильно зазначили мої опоненти, прихованим троцькізмом. По суті бо я ставлю під сумнів можливість побудувати соціалізм в СРСР, а постановляю проблему у площину ф е д е р у в а н н я самостійних, по суті національних, економік, означає, що саму побудову соціалізму просто заперечується" /ст.63/.

бо -

"соціалізм може бути здійснено лише як систему єдності, зцентралізованого господарства".

Карти розкриваються! Оскільки соціалізм, мовляв, є системою економічного централізму, то виключається поняття економічної федерації, а це логічно веде до політичного централізму, щоб-то до єдиної Росії.

Розуміється, ще Драгоманів вияснив, що соціалізм є системою всебічної федеральної організації суспільства, він навіть свою теорію називає ф е д е р а л ь н и м соціалізмом, але московський "соціалізм" економічно є державним капіталізмом і політично-деспотичним централізмом. Ось цю потвору і захищає п. Волобуєв!

Характерно, що це все діється в "федерації" СРСР, "федерації" РСФСР, "федерації" ЗСФСР і т.п. федераціях, де федералізм вже ототожнюється чомусь з троцькізмом!

Таким чином, як бачимо, сповідь Волобуєва стирає останню пудру "федералізму" з обличчя Москви. Отверто і ясно, але щоб український читач міг докладно стежити за ідеологією російського централізму, мусимо терпеливо піти далі і заглянути в політичну кухню Москви.

Питання з колонією скінчене! Волобуєв нічого не пояснив, лише декларативно заявив про "дружню співпрацю", необхідність відкинути всякий федералізм во ім'я московського централізму.

На цім сповідь не скінчена. Волобуєв перейшов до аналізу дальших злочинів волобуївщини і покїрно формулює:

"Дальший хід моїх думок в цьому питанні можна схематично схарактеризувати так:

1. Україна вже за часів царату поступово деколонізувалась і "прагнула ввійти до світового капіталістичного господарства безпосередньо".

2. Жовтнева Революція не розв'язала національного питання щодо України, бо Україна залишилася в складі СРСР.

3. Лише світова пролетарська революція дасть змогу Україні "ввійти до світового капіталістичного господарства безпосередньо, а не через російську економіку".
4. До тих часів централізаційна економічна система в СРСР виступає що до України, як колоніальна політика, бо розриває її "вже самостійні" зв'язки з світовим господарством.
5. Тому до часу остаточної перемоги пролетарської революції на всій земній кулі СРСР має перетворитися на фєдеративну систему окремих національних економік.

Перше положення вже вище прокритиковане. Що до 3 і 5 положень, то троцькистський дух їх безперечний, фактично бо ці думки сходять на заперечення можливості побудувати в СРСР соціалізм і відкладають це до часу перемоги світової революції. А що до інших положень, то перш, ніж почати критикувати їхнє глибоко-вороже соціалізові й комуністичній партії націоналістичне значіння, я хочу провести де-які паралелі".

Про паралель з троцькизмом він вже казав, а тепер вказує, що його злочинні погляди зходяться і з програмою покійної "Української Комуністичної Партії" /УКП/, яка нахвалялась боротись з контрреволюційними спробами використати ще невивітрені імперіялістичні пережитки московського пролетаріату, а також висловляла погляд про необхідність для України нав'язувати зв'язки з світовим господарством. Волобуєв це знає і з попідом на голові промовляє:

"Прикрій для мене висновок про збіг думок укапізму з мою "теорією" виникає сам собою. Укапісти насмілювались закидати ВКПб, тоді РКПб "імперіялістичну політику що-до України". Мушу визнати, що об'єктивний зміст моєї статті - це те ж обвинувачення СРСР і ВКПб в колоніальній політиці що-до України" /ст.64/.

...."Так в основі укапізму, як і в основі волобуївщини лежить цілковите нерозуміння ленінського вчення про завдання пролетаріату в національному питанні" /ст.65/.

...."Діалектику ленінського вчення про право націй на самоозначення не визнають і не розуміють націоналісти, не зрозумів її, і це мушу визнати, і я. Перед усім не слід забувати, що мета соціалізму є не лише знищити роздроблення людскости на дрібні держави і будь-якої відрізанисті націй, не лише зблизити нації, але і злити їх" -

цитує Волобуєв з Леніна /"Твори", XIX, ст.171/.

Отже - головне сказане: "генеральна лінія" ВКПб тепер є - будувати "соціалізм" лише в одній країні - СРСР, а тому що Волобуєв тепер зрозумів діалектику ленінського вчення про "самоозначення націй", цеб-то про їх злиття в одну націю, то він і виводить: СРСР є одна країна і в ній мусить бути одна нація. Це є поступлять повної денационалізації народів в СРСР, що зводиться до русифікації їх. Це називається "ленінське вчення" про самоозначення націй! "Діалектика" його така: говорить спочатку "самоозначення" /теза/, а робиться згідно з формулою діалектики негация його /антитеза/, щоб вийшло "злиття націй" - і в СРСР "один руский народ" /синтеза/.

Признається довгоухий Волобуєв, що він раніш не розумів цієї діалектики, а тепер розуміє ...

Всі українські комуністи та большевицько-московські послугачі /в роді п. А.Крушельницького з "Новими Шляхами" у Львові/ не розуміли цієї "діалектики", а тому перли натовном на послугу Москві, безсоромно допомагаючи "москалеві латану сорочку з матері здіймати" /Шевченко/. І повторяли всі московські імперіялістичні гнущості, як ніби "вчення", "теорію" і т.п. Учений український блудослов і тепер, коли вже все зрозумів, московську директиву про р у с и ф і к а ц і ю України називає "ленінським вченням".

Так це ж "вчення" Петра I, Катерини II, всіх Олександрів і Миколаїв, Трепових, Століпінних, Денікіних і Врангелів, поміщиків, буржуазії і всіх московських насильників і комуністичних фашистів!

З л и т т я н а ц і ї в С С С Р! - таке є розкриття ленінської діалектики. Але щоб вже сказати все до кінця, Волобуєв знову цитує "вчення" Леніна:

"Соціалісти пригноблених народів повинні особливо обстоювати і запроваджувати в життя п о в н у й б е з у м о в н у, зокрема й о р г а н і з а ц і ї н у єдність робітників пригноблених націй з робітниками нації, що пригноблює" /Ленін, т. XIX, ст. 172/.

і висновує в захваті москвоманії:

"Той комуніст колишньої пригнобленої нації, що опісля пролетарської революції виступив проти єдності за відокремленість, той зрадив би пролетаріят. А своїм виступом я і ця зраду вчинив".

І далі опускається до повного скотства: називаючи зібраним факти про колоніальну політику Москви на Україні "тенденційними", свої висновки з їх хибними, п. Волобуєв стає навколуюшки і бе себе в груди:

"Крізь рядки моєї статті, крізь псевдо-наукові її формульовки проглядає огидна пика українського куркуля, це він говорить моїми устами, коли настирливо домагається економічної "самостійності", самостійності від диктатури пролетаріату, від соціалістичного будівництва, самостійності для капіталістичного розвитку, для нового покріпачення України" /ст. 67/.

По огидності своїй ця сценка рівняється лише з виступом п. Шульгина в Данцігу, Певного в Луцьку, Хомишиного у Львові. Навіть Сагайдачний у Празі виступив з більшим достоїнством, з гідністю проститутки, що продається, але не плазує коло чобіт!

Професоре, комуністе, пане Волобуєв! Та ж ви не говорили того в своїх статтях - ні про капіталізм, ні про нове покріпачення України! Навпаки, ви говорили про світову пролетарську революцію, про федеративну організацію "економіки" і т.п. Чого ж ви набріхусте на себе?

Він кається навіть в тім, ч о г о н е г о в о р и в і н е д у м а в. Можете уявити, як його батожено, коли він писав оцю свою апологетику русифікації України та московської централізації!

... Огидна пика українського куркуля говорить його устами... Він знає тепер ленінське "вчення" про національне самоозначення і подає таку постанову КПБУ:

"КПБУ вестиме рішучу боротьбу проти всяких спроб скерувати розвиток радянської України в бік розриву з Союзом радянських республік і з столицею світового революційного руху - Москвою" /ст. 68/.

Так що постанова "радянської конституції" про вільний вихід з ССРСР офіційально оповіщена за б р е х н ю.

Пишучи всі большевицькі гидоти, направлені проти гідності, добра і самого існування України, український професор-комуніст все

крутиться коло однієї московської агітаційної брехні про "єдність" в виразах сліпого раба:

... "єдності буде досягнуто, але єдності не примусової, а вільної, добровільної" /ст.66/.

Так замикається коло рабського думання: плазукчи, раб проголошує своє плазунство за акт своєї волі, за добровільне скотство.

Ви уявляєте реальну дійсність на так званій "радянській" Україні? Так іде Москва до мети: до утворення єдиної - неділимної Росії з єдиною російською нацією тим шляхом, який так прекрасно змалював петлюрівський "професор" М.Славинський:

кнотом і смертними казнями построчно Росію

Позиція п.Волобуєва з його добровільним прийняттям ідеї злиття всіх народів з великорусами, утворенням єдиної-неділимної - це є позиція української козацької старшини XVIII ст.: тоді правлячий старшинський шар рішив поневолення України, а тепер це робить другий правлячий шар - українські комуністи, за якими пішли добровільно діячі "автокефальної" церкви і спілки визволення України! Що написав п. Волобуєву "Більшовику України", те повторили одні провідники української інтелігенції на суді в Харькові, другі продемонстрували на вулицях і листами до редакцій, щоб не попасти під московський "кнут".

Нема місця для сумнівів: сучасна доба на Україні рішає її історичну долю! Бути чи не бути Україні - так стоїть питання.

Українські комуністи стоять на службі Москві во ім'я здійснення "ленінського вчення" про злиття України. "Спілка Визволення України" зріклась на суді не лише своїх справжніх помилкок, але й своїх національних цілей. Українську справу оповіщено за розв'язану раз на завжди і то добре. Те саме проголосила автокефалія.

Те саме проголосили торік демонстранти на вулицях на чолі з п.Михайлом Лозинським перед "чекою", про те саме писали сотні українських інтелігентів до редакцій газет. Про те саме говорять українські комуністи під Польщею, а також большевицькі прислужники і агенти з під прапору п.п.А.Крушельницького, В.Петрушевича. Те саме проголошують отруєні московською пропагандою українські большевики і їх маси в Америці й Канаді.

Спротив на Україні селянства ломиться під терором. Тепер вже знаємо, що коло 2 мільонів селян з України загнано в ліси і тундри півночі, де їх немилосердно винищують, їхніми муками тероризуючи українське село, політично до того ж мало свідоме. Два мільони мучених людей! А це значить, що за ними стоїть 20 мільонів переляканих людей, що підуть на всі вимоги оскаженілої влади садистів і московських психопатів, жорстокістю своєю перевершивших все історичне звірство Москви.

Знаючи роль терору в керуванні масами і приймаючи до уваги історичні приклади, як терором і підкупом Москва зломилла була гетьмансько-старшинську Україну, обернувши тодішню українську інтелігенцію в організатора московської державности і русифікації України, ми бачимо, куди йдеться й тепер: все пущено в хід, щоб зломити Україну, але зломити радикально, щоб український народ русифікувати, Україну знов обернути психологічно в провінцію Москви.

Признання і сповідь Волобуєва знаменні.

Ми далі глянемо в саме дно прирви, куди женуть Україну всі справжні чи перелякані будівничі найгнуснішої вигадки Москви, так званого "соціалізму" чи державного капіталізму.

А тепер ще раз гляньте у викривлену жахом "огидну піку українського куркуля", що стоїть навколюшках перед Москвою. Огидність цього образу відчують навіть де-які москалі, коли пишуть такі українські портрети:

"Хотя безчувственному телу
Равно повсюду истлевать",
Но хочет дивный Винниченко
По Фундуклеевской гулять.
И дух взискующий жалея,
Речет великий Совнарком:
- Гряди на стогни Фундуклея,
Но обязательно ползком!...
И прямо в пиль уткнувши профиль,
Беллетристический, рябой,
Ползет Курносый Мефистофель
В припадке "Честности с собой".
/ П.В.7.УІ.1927, ч.2267/

3. МОСКОВСЬКИЙ РЕГІОНАЛІЗМ.

Українські політичні недоростки на Волині очевидно вважають повторювану ними фразу про "регіональні цінності" за оригінальну своєрідність Волині, тимчасом "регіональна політика" в Польщі не дуже оригінальна! З цим явищем і то в дуже добірній /рафінованій/ формі зустріваємось і в ССРСР - під назвою "р а й о н у в а н - н я" /"region" значить те саме, що й "район"/.

Проект районування ССРСР виробив інженер Александров, який в своїй книзі "Хозяйственное районирование ССРСР" пише такі много-значні слова:

"З того часу, як вікно в Європу зачинилось /з жовтня а всю державу було оточено ворогами і її роздирали з середини, Москва прийняла знову на себе роль збирача, як за 400 років до ... періоду, що переживаємо"

Людина з такими думками, розуміється, накреслила районування так, щоб Україна не була господарською цілістю, знищуючи в корні ідею української економіки.

Проти цього районування і була направлена перша стаття п. Волобуєва, що тепер кається.

Однак не один інж. Александров захоплений ідеєю збирання Росії. Один з керівників Вищої Ради Народнього Господарства ССРСР відомий україножер Ларін /жид Лурє/ в своїй книзі "Продовольственная политика" /ст.125/ пише:

"Перші три роки пролетарської революції були лише передмовою, вступом в історію боротьби за утворення першої передумови господарського розвитку - за збирання в одне ціле держави, роздертої буржуазно-поміщицькою контр-революцією і Антантою: України, Великої Росії, Сибіру, Туркестану, Кавказу, Дону. Тепер, коли російський пролетаріят і воюючий більшовизм, як новий Іван Каліта, знову зібрав землю, пролетарська Росія знову дістане можливість показати свою енергію в ділі господарського відродження".

Ясно: "єдина Росія" є передумовою її господарського розвитку, а пролетаріят заграє роль Івана Каліти, що з татарами збирав руську землю /умер 1340 року/.

Командант перших і дальших років революції Лев Троцький в своїй книзі "Моя жизнь" отверто заявив:

"Московский период /совітської влади М.Ш./ вторично стал в русской истории периодом собирания государства и создания органов управления им" /див. "Моя жизнь",

Берлін, 1930, т. II, ст. 79/

Те саме розвивав недавній голова уряду СРСР О. Риков в своїх статтях в "Народном Хозяйстве" /за січень-лютий, 1919 р., Москва/, доказуючи, що Росія не може жити без українського вугілля, цукру, пшениці, без азейберджанської нафти, без киргизької шерсти, без туркестанської бавовни, а тому вітав червону армію, що вона здобуває Україну, Кавказ, Туркестан і ин.

Таким чином, передумовою московського соціалізму є війна і збирання чужих земель, творення "русского государства" методом старих московських князів.

Отже все ясно!

Зібравши землі війною, Московщина силкується закріпити цей стан шляхом деспотично-центральної організації: політичної, економічної і культурної, поставивши метою денационалізувати всі завойовані народи, але цю чисто московську державницьку роботу назвати "будівництвом соціалізму", щоб запаморочити галасливими фразами примітивну інтелігенцію і темних робітників та селян поневолених народів.

Ведеться відповідна пропаганда, лунає базарний крик, циган крутить пужалном, агітуючи сорочинський ярмарок людей, що через своє рабське виховання нічого не розуміють в методах будівництва панських держав. Спочатку криком про "справжню самостійність", потім про "федерацію", потім про "українізацію", потім "індустріалізацію", потім "колективізацію" укоськується українське пошехонське "грома-дянство", яке завжди найде пояснення до панської агітації, аж тепер як бачимо отверто поставлено питання навпаки: федерація - злочин, єдиний шлях - централізм во ім'я злиття націй! Бдина-неділима Росія виростає на руїнах життя завойованих, одурюваних і тероризованих народів.

Але щоб кріпче будувати Росію, вигадано езуїцький план, який і переводиться в життя.

Передовсім це районізація по плану інж. Александрова, цеб-то включення частин України в економічні райони Росії. Українець мусить розуміти це. І Волобуєв зрозумів був правильно, але коли Москва натисла, то Волобуєв жалюгідно зрікається самостійно думати і запевняє, що він зрозумів проект Александрова неправильно:

"Я обстоював незалежність української економіки, а базуючись на цьому - й потребу розвитку її, як замкнутого в собі, ізольованого господарського цілого. Абсурдність такої постанови питання очевидна" /Б.У., ч. 7, ст. 28./

Навіть більше!

"Заперечуючи проти Александровського проекту, моя стаття фактично цілила значно далі - проти самого принципу внутрішнього розподілу праці в межах СРСР" /ст. 29./

Український читач думає, що це так собі "дурниця" - якийсь там розподіл праці. А це і є центральне з усіх найважливіших питань сучасної колоніальної політики СРСР: ідея "соціалізму" і централізму сполучені в одну формулу технічно-будівничого характеру і виявляються в організації нового розподілу праці, про що заявляє і бідолашний Волобуєв:

"Єдність соціалістичної економіки - це єдність дружнього і добровільного співробітництва трудящих всіх націй на основі як найраціональнішого поділу праці".
/Б.У., 5-6, ст. 62-63./

Злочин Волобуєва головню і полягав у тім, що критикуючи районізацію, він цим виступив фактично і "проти самого принципу внутрішнього розподілу праці в межах СРСР". Ось де жакх Москви!

Що ж це за "принцип внутрішнього поділу праці в межах СРСР?"

Цей принцип на Україні зформулював Л.Каганович на X з'їзді КПБУ 23 листопада 1927 року так:

"Розвиток господарства на Україні - найяскравіший показник того, що Радянський Союз, розвиваючи зв'язки з світовим господарством в рямцях монополії зовнішньої торгівлі, може успішно розвивати продукційні сили соціалістичного господарства в межах Радянського Союзу через новий тип розподілу праці, який встановлюється між окремими республіками, що входять до складу Радянського Союзу. Опозиція, не розуміючи великого значіння цього нового розподілу праці і виступаючи за необмежене розгортання зв'язків і взаємовідношень з світовим господарством, зовсім не бере до уваги того, що Радянський Союз може дати такий тип розподілу праці в виробництві між окремими республіками, що дає нам цілковиту змогу успішно розвивати соціалістичні елементи народного господарства".

/Десятий З'їзд Ком.партії больш.України 20-29.XI. 1927. Стенографічний звіт, ст.129/

Як бачите: центральна проблема - новий тип розподілу праці, який свідомо встановлюється між окремими республіками ССРСР.

Що це за штука?

Каганович далі пояснює, що вже й тепер, мовляв, є щось подібне до розподілу праці між Росією і Україною: на Україні є багато вугілля, металів, цукру, пшениці, спирту то-що, але на Україні мало лісів, нема текстильного промислу, шерстяного виробництва і ин. З цього впливає взаємозалежність, яку, мовляв, треба планомірно поглибити, щоб збудувати "єдину систему соціалістичного господарства", або сказати ясно: єдину Росію, в якій окремі народи будуть у виключній залежності від Росії.

Як це досягається? Багатьма способами економічного, культурного і політичного "будівництва". Каганович вказує, що "опозиція не розуміє" нового типу розподілу праці і його величезного значіння для ССРСР. Що не розуміє цього троцьківська опозиція нам байдуже, але нам важне те, що на жаль цього не розуміють і вчені українці, як це видно по їх убогій думкою суспільно-політичній літературі, а тому трохи спинимось на питанні про "новий тип розподілу праці".

Розкладаючи якусь працю на кілька окремих процесів і доручаючи їх виконання окремим людям, ми цим самим ділимо працю. Напр. розподіляючи працю між членами президії якоїсь організації - один буде головою, другий - заступником, третій секретарем, четвертий скарбником, п'ятий організатором і т.д. - ми розподілили працю президії, як цілості, на окремі процеси і цим самим досягли: певного в ній порядку, самої можливості виконати завдання, а також залежності одного члена президії від другого.

Щоб створити картину - треба: щоб хтось її малював, хтось для неї приготував полотно чи папір чи дошку, хтось зробив фарби, а хтось пензлі. Такий розподіл праці з одного боку уможливив самої виконання, а з другого - узалежнив її учасників. Все сучасне суспільство є системою розподілу праці.

Поділ праці відбувається в двох формах:

а/ люди діляться на частини /скупини/, які виготовляють цілком різні продукти /хліборобство, скотарство, промисел, торгівля, транспорт, література, мистецтво, релігія і т.д./ - при цьому поділі виготовляється кожною окремою скупиною окремий "цілий продукт"

/або окремий рід услуги/; такий розподіл зветься с о ц і я л ь - н и м п о д і л о м п р а ц і, який утворює економічну взаїмозалежність суспільних скупин - професій;

б/ є другий розподіл: коли о д и н продукт виготовляється по частях, як це є на фабриках; цілий продукт вийде лише з окремих процесів, як напр., робляться автомобілі на заводах Форда. Це т е х н и ч н и й р о з п о д і л п р а ц і, бо в нім панує технічно виробнича залежність між окремими ф а х а м и, які мусять планомірно працювати, щоб вийшов добрий продукт та ще й з найменшою затратою енергії на його, для чого потрібна добра регуляція і пристосування окремих процесів праці одного до другого.

Суспільний поділ праці в сучасному капіталізмі відбувається с т и ж і й н о, по законах конкуренції, подачі і попиту то-що, а технічний поділ праці регулюється свідомою волею людини/чи власником підприємства, чи директором фабрики, чи начальником установи і т.п./

Марксизм хоче поширити засаду р е г у л ю в а н н я на все суспільне виробництво і стихійний розподіл праці "взяти в руки", підпорядкувати "одній волі".

Вдумуючись в цей замір, ясно бачимо, що йде мова про узалежнення не тільки економічне, але й п о л і т и ч н е окремих частин - професій; на суспільне господарство поширюється принцип керівництва, який панує на фабриці, в установі, бюро то-що, обертаючи суспільство в одну господарську, замкнуту, централізовану систему. Це й чує в розмовах большевиків, Сталіних, Кагановичів і "покаянних" Волобуєвих. Однак вони хочуть централізувати не У к р а ї н у, як окрему господарську систему, а Р о с і ю, включивши в неї У к р а ї н у як окрему частину, як окрему професію чи ф а х. У к р а ї н у, як своєрідну національну ц і л і с т ь зробити частиною Росії, як вищої цілості, керованої є д и н о ю в о л е ю.

Це вони і називають "соціалістичним будівництвом", яке не має нічого спільного з соціалізмом вже тому, що само господарство ґрунтується на н а й м и т с ь к и й праці /пролетаріят - наймит/ або на к р і п а ц ь к і й праці /"колхози", "совхози" і т.п./ . Це значить, що "соціалістичним" є все, що поширює владу М о с к в и, і навпаки.

Яке є становище українського народу в суспільній системі на його землях? Це питання докладно вже вияснене в моїх працях, до яких і одсилаю читача, а тут лише засадничо вкажу: розподіл праці між селом і містом на всіх українських землях має один характер: українці /92-94 %/ є селяни-хлібороби /село/, а не українці /місто/ мають в своїх руках торгівлю /головно жида, які тримають в своїх руках 65 % торгівлі на Рад. Україні і 90-92 % в Галичині, Волині, Підкарпатті!/, промисел /росіяни, жида, поляки і т.п./, транспорт, фінанси; військову, державну і муніципальну адміністрацію, науки, мистецтво, систему виховання.

Цей розподіл праці /міжнаціональний/ поставив українців у повну економічну, культурну і політичну з а л е ж н і с т ь, просто в невідільництво на всіх українських землях. Страшні злидні, культурний занепад, політична неволя українців є н а с л і д к о м такої "системи" розподілу праці на всій Україні. І тому і існує такий дивний факт, що народ, який в межах своєї території творить 70 % населення, цілком залежить від 30 % населення, яке складається з осіб інших народностей. В цім і коріниться трагедія України і страшне нещастя українського народу, яке скінчиться лише тоді, коли український народ своєю працею, організацією і волею змінить с и с т е м у р о з п о д і л у п р а ц і на У к р а ї н і і її з міжнаціональної оберне її в національну. Тільки це й приведе наш народ до визволення від визиску, тьми і неволі. В своїй структурі Україна

мусить стати національним суспільством, як великоруська Росія, як польська Польща, як Німеччина, Франція і інші національні суспільства, в яких живуть і чужі меншости, але не керують ними на шкоду їм!

Поки-що українці, будучи більшістю скрізь на своїх землях, знаходяться завдяки старому розподілові суспільної праці в рабстві.

І це рабство є залежністю, що існує вже на Україні. Назв'їм його залежністю першої степені.

Так звана "пятилітка" є початком свідомого утворення нового типу розподілу праці між республіками, цеб-то Україна має стати спеціалізованою частиною СРСР /Росії/. Як це провадиться?

Двома шляхами: 1/поглибити залежність України від Росії не тільки що-до лісу, текстильного, шерстяного промислів, але й інших: фабрики зброї, тракторів, літаків, радіо, автомобілів, залізобробні і ин. будуються в Росії.

2/На Україні зменшуються або й цілком закриваються, а в Росію переносяться підприємства цукроварні, спиртові, металургічні то-що, щоб Росію цілком унезалежити економічно від України.

Процес такого "будівництва" має витворити новий тип розподілу праці, а значить і відносин: Україна узалежнюється від Росії, а Росія унезалежнюється від України. Своїми цифрами і даними Волобуєв досить красномовно ілюстрував цей "новий тип" порабощення, який ми назовемо залежністю другої степені. Висловлюючись мовою математиків, неволя України підноситься до квадрату, цеб-то безмірно збільшується. І що Волобуєв це зрозумів - показує його перша стаття, хоч і дуже косноязычна, але соціологічно-грамотні люди бачили ясно її зміст: вона відкривала колоніальне поневолення нового типу.

Це й сказало совітських політиків, які вовчою тичкою накинулись на Волобуєва: як він смів розшифрувати "новий принцип поділу праці", проголошений в 1927 році Л.Кагановичем з доручення Москви, яко нове слово "соціалістичного будівництва", а справді - підсилення колоніального панування Москви на Україні!

І тепер Волобуєв мокрою куркою лепече: я обстоював незалежну українську економіку, підривав принцип внутрішнього розподілу праці в межах СРСР, безглуздість моєї постановки питання очевидна ... тільки в російському централізмі може здійснюватись "соціалізм".

Галілея колись мучили в тюрмі за оборону наукової правди, що земля обертається навколо сонця, вимагали відречення від цього і він навіть "одрікався", але як переказує легенда, після відречення знов сказав про землю: а все таки вона обертається!

Від Волобуєва навіть такої легенди не залишиться! Він чорне, яке ясно бачить, називає тепер білим. І при тім вишукує дані, що Москва про бувші царські колонії, мовляв дбає:

"Підозрівати в кожному заході союзних центрів великодержавний шовінізм - це значить не довіряти і комуністичній партії і пролетаріятові, не довіряти, що вони можуть перебороти руський шовінізм: Висловом такого недовір'я, такого безпідставного, повного, націоналістичного засліплення була моя власна стаття" /ст.34/.

А тепер? Тепер Москва "дбає" про окраїни, про відсталі народи, і дивіться, запрохує нас Волобуєв, як розділяє асїгновки на будівництво промислу /інвестиції/. Середній темп зростання основних фондів промисловости в СРСР дорівнює 289 %. Приріст по Центрально-

Промисловому Району 199 %, по Ленінградському краю 211 %	
Україна	308 %
Білорусь	422 %

Нижня Волга	488 %
Середня Азія	494 %
Казакстан	549 %
Вятський район	588 %
Північний край	655 %
Урал	700 %
Сібір	720 %
Далеко-Східній край	830 %

Диви, як ростуть темпи - більш як у Москві! Розуміється, це добре, коли б не московське "але": Ленінградський-Московський райони розбудовувалась 200 літ, а на де-яких окраїнах 200 літ Москва дерла шкуру з аграрних рабів, недопускаючи їх господарського розвитку. А тепер, коли багато народів пробудилося, то.... Москва влаштовує "новий тип" розподілу праці і приспішує "індустріалізацію", щоб разом з тим збільшити їх ... к о л о н і з а ц і ю р о с і я н а м и.

Може б ви потрудились ласкаво з'ясувати такі цифри про національний склад професійних спілок в де-яких околицях, напр. в 1926 р. було в професійних спілках:

Узбекистан:	туземців.....	67120	осіб
-----	росіян, жидів і ин.	111286	" "
	разом	178406	осіб
спеціально спілка залізничників там-же:	туземців	1370	осіб
	росіян і ин.	17780	" "
	разом	19151	осіб
Туркменистан:	туземців.....	5564	осіб
-----	росіян	34843	" "
	разом	40407	осіб
Киргизія /Казакстан/:	туземців	6222	осіб
-----	росіян	12994	" "
	разом	19216	осіб
Разом по Середній Азії:	туземців	- 78906	осіб - 33.1 %
	росіян і ин.	159123	" " - 66.9 %

Бачите, пане Волобуєв, що значать "прискорені темпи": говорить-ся про індустріалізацію, а робиться москалізація.

І сама індустріалізація - явище бажане, але при централізмі Москви все обертається в закріпачення колоній, в будівництво московської держави на чужих землях.

Це досягається методами "районізації", яка в перекладі на мову польської політики називається "регіоналізмом", а в толкуванні українських розумових валашків називається в однім випадку "цінностями регіоналізму", а в другім - "будівництвом соціалізму".

Для об'єктивної ж науки обоє явища - однакові своїм політичним і соціологічним змістом, бо і джерело їх однакове: централізм і колоніальна політика.

Тільки не Волобуєвим, не Певним, не Шувльгиним, не Хомишиним, не Сагайдачним і т.п. типам нашого лихоліття говорити про політику: їхнє діло - торгувати власною шкурою.

Волобуєв закінчує своє "покаяніє":

"Я закінчую. Я намагався показати не лише теоретичними аргументами, але й фактами і цифрами, як переможне соціалістичне будівництво спростувало і знищило волобувщину та інші націоналістичні концепції".

... "Невиможно тяжко визнавати, що й сам я потрапив в це багно націоналізму. Та я не маю жодного бажання залишатися в "приємній" компанії з Донцовими й Шаповалами. Разом з цілою партією у практичній роботі на основі генеральної лінії партії я боротимусь проти всяких ухилів від генеральної лінії партії. Ставку націоналізму бито" і т.п. /Б.У., кн. 7, ст. 40/.

Бито ставку не "націоналізму", а У к р а ї н и. Десять років українська інтелігенція капітулює перед Москвою. "Боротьбисти" /с-ри/, "незалежні соц-демократи", потім знов с-ри /Група Грушевського/, потім "безпартійні демократи", Шадлуни, Лозинські, Рудницькі, потім петлюрівська "залізна бригада", Фремов, Ніковський - Черняхівські з соц-демократами Чеховськими-Гермайзе - падають навколяшки перед Москвою і благають: національна справа розв'язана! "пролетаріят" все зробив! Ленін, Ільіч нас навчив. Ніякої колонії нема, а в Союз і в нім самостійна Україна.....

Волобуєви ж з цифрами в руках доводять свій стаж і свою продажність. Ці р о з у м і ю т ь, куди йдеться з Україною, але не мають волі до життя і, як колись пасивні кріпаки-селяни, віддаються на ласку своїх панів.

Учені словоблуди харківського виробництва проходять перед нами в типовій постаті пана Волобуєва.

4. ДО ТИПОЛОГІЇ МЯКУНІВ.

Зводячи до купи типологічні риси примітивного Сагайдачного і ученого Волобуєва, ми бачимо дивовижну подібність в ставленні їх до долі свого народу: один віддає частину України "байдуже кому", а другу "прилучає" до ЧСР, на основі "ідеології" селянських інтересів, другий - робить подібне, віддаючи Україну Московщині на основі "ідеології" пролетарської; один галасливо вкручується в чеські громадяни з духом Гуса, Жижки, Масарика, Шевченка і гаслом "правда переможе", другий з "наукою" Маркса, Леніна і гаслом "пролетарі всіх країн єднайтеся"; один зацікавлений в демократії і федерації, а другий демократію і федерацію вважає за злочин, домагаючись натомість диктатури і централізму Москви; один і другий не бачать к о л о н і я л ь н о с т и у відносинах державних народів до українського; один і другий сердито гарчать на еміграцію і "націоналістів"; один і другий не визнають за українським народом права "жити по своїй волі на своїй землі", мати свої колективні цілі і ставити суспідам питання про рівноправність. Один стоїть за православну церкву, а другий - за комуністичну партію, організовану по типу авторитарних колективів, - найбільш реакційно-невільницькому типові організації, виробленому споконвічними насильниками. Один і другий вибирають собі чужинців-ідеологів, ігноруючи українських подвижників думки і праці: ні в одного ні разу не зірвалось з уст імя М. Драгоманова!

Які вони обидва типові, як виточені - синки українського народу, насичені ідеями належності України чужим панам, відкидаючи думку про потребу /і можливість/ існування України, як самостійної і рівноправної одиниці поруч других організованих народів.

І далі: один захищає орієнтацію на ЧСР, а другий на ССРСР, згадуючи Польщу негативно, а проте які вони подібні до ляхоманів

у всьому! Які вони типологічно-споріднені! Хомишин, Певний з Пилипчуком, О.Шульгин з А.Лівицьким та Сагайдачний з Волобуєвим - насичені подібністю. Не в предметі орієнтації, а в мотивах її, в психології її, в політиці її, в "ідеалах" її.

Як Певний, Шульгин і Хомишин не розуміють "регіоналізму", так Волобуєв не розуміє "районізації" /навіть етимологічно однакові слова!/, що є системою політики для "державної асиміляції" українського народу, глибокодумно обдуманой чи в польському Соціологічному Інституті чи в Московській Комуністичній Академії. Ні той, ні другий, ні інший орієнтальщик не заглиблюється об'єктивно-науково в соціальну структуру, котра приковує Україну до становища низчих класів, об'єктивно змушуваних до служби чужим панам. Це характерне для їх - не домислів. Від примітивних Сагайдачних і Певних, претенційних неуків Шульгиних і Хомишиних до вчених Волобуєвих - всі вони самотійно не мислять: одному сказали св.Письмо і Дженокі, другому Ленін і Маркс, третьому Жіжка, Гус і ин., четвертому - Пілсудський, а з того вони виводять ще свої "погляди", "висновки", "догми". України не досліджують до кінця і всебічно, але виривають цитати з своїх "авторитетів".

Вони одріжняються в неважному: як блондини від брюнетів, як худі і товсті, як низькорослі і високі - в цім вони "індивідуальні", але зате вони типологічно однакові в своїх "аргументах", в невизнанні за Україною права ставити питання про самотійне /суспільно-координоване/ існування. В своїй рабській психології вони всі вважають відрив від ворога за безглуздя, політичне самогубство, шкоду для інтересів чужої держави. Коли хочете - це своєрідне ставлення мети: Україна має бути за собою для добробуту "Рад.Союзу" і "столиці світового революційного руху" Москви. Їм все здається, що вона має служити інтересам держави /польської, чеської чи "пролетарської"/, але тільки не своїм.

Це є тип українця - раба. Інтелігента-ренегата, якими повна історія України: потурнаки, недоляшки, перевертні, недовірки! Ці історичні категорії ми тепер називаємо іншими словами, але по змісту вони однакові: ляхомани, москвомани, чехомани і інші "мани".

Це активна частина значної групи рабів, з яких більшість пасивно-положлива, що сидить непорушно, боязко озиравься, розпоросено, неорганізовано тягне свій "хрест недолі", друга ж частина активно промишляє політичною проституцією, піднятою титулярно до рангу "реальної політики".

Відносна активність осіб, охоплених почуттям неминучості їх орієнтацій, особливо видається фатальною на тлі загальної пасивності. Коли маси сидять, а ляхо-москво-мани рухаються, метушаться і доводять неминучу потребу піддаватись пануючій чужій силі /яка їх прикриває, підтримує, оплачує, забезпечує посадами і де-якими кар'єрами/, то перед нами особливо трагічна картина деградації, упадку народу, який в своїй більшості навіть не усвідомлює своєї долі і своєю пасивністю забезпечує певний "успіх" прислужникам. Коли народ мовчить, не протестує проти їх, то вони це приймають і толкують як співчуття до їх "орієнтацій" і, власно, це понуре мовчання вони продають. Так мовчали і раби, яких ще не так давно продавали /до 1863р. і в Америці!/. Політична продаж мовчання поневолених, ограбованих, катованих людей по своєму змісту є работоргівлею в модерній формі. Це один з прикладів того явища в суспільному житті, що форми міняються, а зміст залишається.

Розглянуті нами картини ляхоманії в вузкому сенсі /орієнтації на Польщу/ і приклади подібних маній по інших адресах вказують, що маємо діло з загальним явищем: і всеукраїнським і всесвітнім.

З науково-соціологічного погляду дуже цікавим є питання про причини формування цього типу мякунів, не здібних до боротьби. Чому одна людина дужча, а друга слабша? Чому один іде сміливо проти ворожої сили, а другий піддається від одного їх уявлення? Чому один не боїться йти проти реальних гармат, а другий боїться словесних фікцій, як "бог", "чорт", "авторитет", "опінія" і т.п.? Хоч існує величезна "типологічна" або "характерологічна" література, але наукової вартості вона майже не має, за дуже рідкими винятками. Це тому, що ця література повна слів, але майже нема думок, виснованих з досліду. Ви чуєте навколо вас що-хвилини, як хтось когось "характеризує", але ці "характеристики" не ґрунтовані на засадах науки і тому неминуче плоскі, однобічні, не пояснюють нам нічого: чому така чи інша риса панує у вдачі людини.

Питання про типологію індивідів і колективів мене здавна займало і я чимало потратив часу на в'яснення його. Про це докладно говоритиму в своїй окремій теоретичній праці, а тут загально поставлю лише кілька уваг.

Характер поведінки людини і спеціально сила і ступінь напруження її акцій і реакцій означаються чинниками двох сфер: біологічної і соціальної або інакше: вродженими і придбаними ознаками.

Сила і напруження рефлексів /темперамент/ - вродженні, дані спадково. І всі письменники, що думають про це, однобічно схиляються до всяких характеристик, спричинених "природою". Природня нерівність людей - це постійна тема всіх міркувань в пануючих шарах суспільства. Вони уперто шукають оправдання для своїх привілеїв і панування. По справедливості їх називають реакційними, бо вони науково-однобічні: не приймають на увагу соціальних чинників, що загалом утворюють той чи інший характер виховання і ступінь людської свідомості.

Без сумніву-ж, що людина, родившись без мови, потім через апарат мови, витворений соціально, засвоює вільно і невільно масу звичок /автоматизованих актів поведінки/, які й становлять разом з вродженим темпераментом - вдачу людини.

Соціальне виховання, як то я вже попередю зарисовував, може людині, біологічно дужій, прищепити систему рефлексів і звичок рабських. Між селянами і робітниками є чимало дуже темпераментних людей - з швидкими і могутими реакціями, - але ці люди понівечені своїм невільницьким становищем, вихованням на раба, яке дає родина і церква. Незвичайна обмеженість мови - це є пута і для великих темпераментів /волевих людей/. Богатство мови /отже системи рефлексів/ може зробити і з слабого темпераментом індивіда соціально-дужчою силою, ніж бувають могуті темпераментом, але бідні мовою /свідомістю/ люди.

З цього випливає, що соціальною нерівністю ні в якому разі не можна пояснити одними біологічними даними так само, як не можна все пояснити лише одним вихованням.

Коли почнуться систематичні дослідження над вдачею людей /вдача рівняється вродженний темперамент плюс придбані вихованням властивості/, лише тоді ми зможемо збудувати наукову типологію індивідів, а з даних типології зможемо розуміти поведінку їх: чому вони є непокірно-волеві, або рабсько-пасивні чи проміжні між цими крайностями.

Ми могли б загально і грубими рисами окреслити три основні типи індивідів з погляду на їх соціальну силу чи волевість:

1/ непокірні, дужі - що не піддаються оточенню, а самі на його впливають, переіначують, перевиховують його;

2/ пасивні, слабі - що цілком стоять під впливом оточення і є його продуктом;

3/ проміжні - що балансують: і впливають трохи на

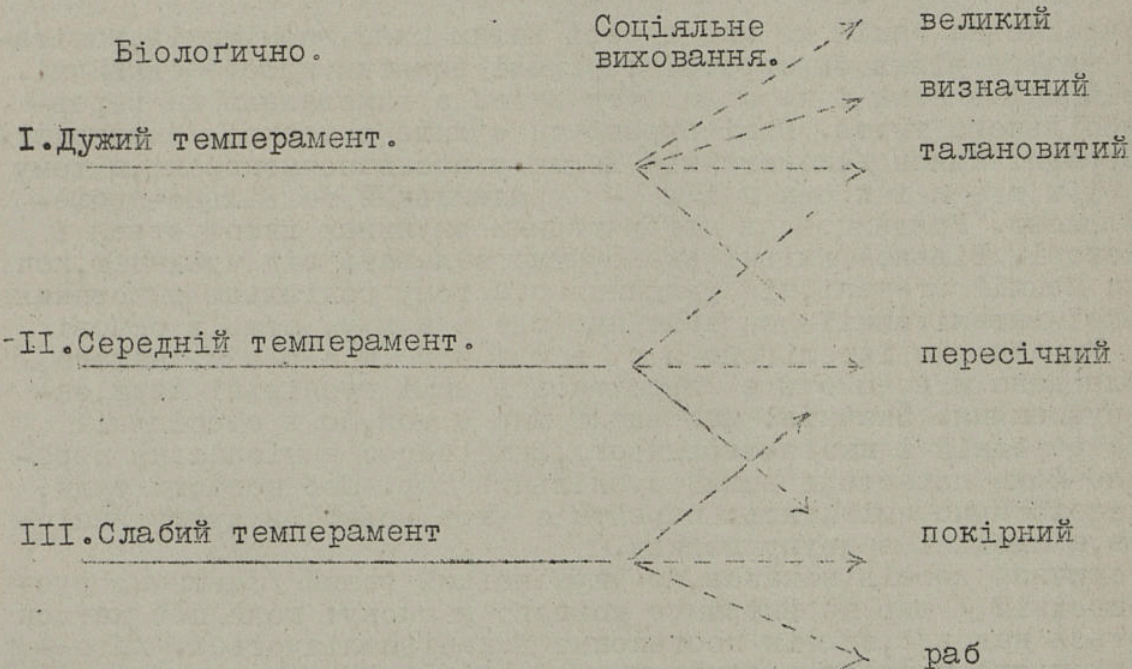
оточення слабших і піддаються оточенню дужчих.

Безсумнівно, що вдача першого типу складається: з дужого темпераменту і виховання на "вільну людину". Що цей тип стає творчим, - рішає виховання. Коли дужу людину виховується на раба, то вона ніколи не попаде в перший тип, а залишиться на тім чи іншим рівні третього /проміжного/ типу.

Слаба людина може бути вихованням піднесена до рівня того ж проміжного типу. Але коли слабу людину та ще виховати на раба, то і в житті вона буде займати низче становище напевно. Вище становище завжди звязане з тім чи іншим рівнем керувничих обовязків, а слабкий темперамент, та ще з рабським вихованням, не може керувати ніким.

Найбільш невловимі елементи середнього типу: чи темперамент її слабкий, чи виховання? При формуванні цього типу рішає виховання: рабське виховання скине її вниз, на дно; вільне виховання затримає її на середньому рівні або й підійме трохи до вище-середнього, щоб то вже до рівня "здібної" людини.

Для назорности я міг би подати схему тенденцій в поведінці трьох біологічних типів, при різних системах виховання:



Ці три біо-соціяльних типи з їх варіяціями трапляються в усіх суспільних к л я с а х.

В клясах пануючих:

І. Дужі люде вибиваються на провідні ролі в суспільстві, рідко деградують.

ІІ. Середні - складають "масу" вищого суспільства.

ІІІ. Слабі - деградують до пересічних.

Виховання цих трьох типів у вищих клясах вільне; звички панування, широкий кругозор і почуття переваги.

В клясах середніх:

І. Вибивається до пануючого становища.

ІІ. Залишається в масі пересічних середняків.

ІІІ. Деградує до низчих кляс.

Виховання вільне; почуття переваги над низчими клясами.

Освіта рятує становище.

В клясах низчих /селяни, робітники, ремісники/:

І. Освіта рішає долю: коли її одержав, то вибивається до середніх і навіть до вищих.

ІІ. Творить масу середняків селян і робітників.

III. Залишається в рабстві.

Виховання всіх трьох типів на раба.

Тому навіть інтелігенція з селян і робітників носить багато рабських рис - труси.

Освіта мала, більшість неграмотних, тому фатально і дужчі індивіди залишаються в масі низчих клас з рабським вихованням.

Пригадаймо мою схему вертикальної структури суспільних скупин: 1/соціяльне виховання в скупинах неорганізованих найбільш вільне /"безначальство" є умовою, в якій нема рабства/. Тому "маси"; "гурти" при спільному діянні здібні на вибухи, сміливу поведінку і навіть революційні вчинки; 2/ скупини організовані, як демократія - це справжнє оточення для виховання соціябельних і соціяльно-культурних людей; 3/ авторитарні звязки /держава, церква, військо, підприємство то-що/ виховують одних для панування, других для "хилитання" сюди-туди, а більшість - н а р а б і в.

Коли б ми з цими даними підійшли до пізнання соціяльно-типологічних рис українців, то ми-б могли робити такі висновки і припущення:

1. Українська нація не має в собі вищих клас /поміщиків, капіталістів і вищого рівня бюрократів/; окремі винятки просто одиничні. Тому в ній майже нема і не може бути людей з вихованням на керівників суспільного життя. Вищі бюрократи є лише в церкві /єпископат/.

2. Середні класи /економічні/ ледви у нас започатковані, а тому фігурує і н т е л і г е н ц і я - урядницький та вільно-професійний елемент. Урядництво в авторитарних скупинах виховується в повній покорі. Вільно-фахівці економічно залежать від чужинців, хоч і в трохи меншій степені, ніж урядництво, а тому соціяльне виховання української інтелігенції основане на с т р а х у, отже в основі рабське. Українська інтелігенція є вищим шаром нашого народу, але вона не може пробитись в вищі суспільні шари, заповнені чужинцями. Значить: наш вищий шар є той, що в суспільній системі є середній і низче-середнього, який через національну перегородку не може попасти в вищий суспільний шар. Щоб попасти туди, мусить ідеологічно змінитись: перейти з української в другу національність, а іноді і в другу церкву.

Історичний досвід показав, що український вищий /фактично суспільно-середній / шар не витримує довгого натиску: коли цей натиск розтягається надовго, то він поступенно денационалізується. /Початок цього процесу - сучасна ляхоманія і її аналоги в інших державах/.

Пробиваючись з низчого українського шару, біологічно-дужчі елементи застряють в середньому або добираються навіть до вищого, де-то входять в сферу чужих оточень - слабшого середнього оточення і дуже асиміляційного вищого шару. І тут вони мало-помалу підлягають денационалізації.

Вибивання вгору є можливе лише для біологічно-дужчих і соціяльно-сміливіших елементів, а це значить, що вертикальні суспільні процеси спричиняють у нас явище с у с п і л ь н о г о д о б о р у, відбираючи від нашого народу дужчих, залишаючи нам слабших.

3. Низчі класи - селяни, робітники, ремісники становлять у нас 99 % нації. Суспільні процеси витягають з неї дужчих або в г о р у /в чужі оточення/ або на еміграцію /теж в чужі оточення/. Тому релятивно наш народ суспільно с л а б ш и й, ніж сусіди і наші пани. Ми великі кількістю, але якістю відсталі.

70 % нашого народу через неграмотність фатально мусить бути в н и з у суспільної піраміди, а через виховання - весь народ наш носить ознаки рабства - інтелігенція іноді більш по рабському три-

мається, ніж селяни і робітники. Типологічно, ми стоїмо низче наших лихих сусід, бо хоч біологічно-дужчих між нами є чимало, але вони не можуть впливати на оточення через неграмотність і рабське виховання. Особливо інтелігенти з селян і робітників слабі! / вони біологічно слабші від селян, а соціально виховані на рабів/.

Виведіть з усіх попередніх даних характеристику української інтелігенції.

Біологічно вона слабша, пошарпана в боротьбі за існування - отже база темпераменту не сильна.

Економічно вона бідна: не може конкурувати з чужинцями, які з української сфери випомповують всі засоби.

Культурно - малосвідома, бо подавляюча її більшість - це вихованці низчих і середніх шкіл, отже люде з пів-знаннями, тому це типові пів-інтелігенти.

Політично - це слабкі люде: через біологічну слабкість і через рабське виховання, але опріч того нема або мало свідомости в суспільних справах /науково цього знання не придбала, а з практики не може навчитись, бо живе в середніх і низчих шарах, які суспільством не керують/. В кращому разі наші інтелігенти можуть виконувати с л у ж б о в і, а не керуючі ролі.

Цей тип підчас революції, яко вищий шар українського народу, став і "керуючим", не будучи підготовленим до цього. Українські інтелігенти в ролі державних будівничих - це к а р и к а т у р а на те, що є у культурних народів. Загальна критика на українських інтелігентів, яко не здібних до ведення суспільного життя, переважно с п р а в е д л и в а.

За винятком малого числа одиниць - українська інтелігенція слаба і рабська.

І тому вона скрізь демонструє всякі манії: ляхоманію, москвоманію, чехоманію і т.п.

Чому нема "орієнтацій" у москалів, поляків, чехів і ин.? Коли б у їх вищим шаром був середній інтелігентський, як у нас, то і в їх було б море орієнтацій, зрад, хамського плазунства перед панством. Але у їх середній шар іде під проводом вищого, віками організованого і вихованого до суспільно-провідної ролі.

У нас же купа дрантивих пів-інтелігентів є вищим шаром, який по своїй соціальній природі несе на собі ознаки низчости і рабства.

Мій попередній огляд дає масу фактичного матеріалу для характеристики рабського шару українського народу.

Церква, школа, військо, держава вимуштровують його на раба і не дивуйтеся, що він так себе веде, як болоче свідчать наведені мною факти.

Цей шар при всій убогости свого досвіду і знання, при рабському вихованні все ж внутрі українського життя тримається з а р о - з у м і л о, як "провід", як законодавець. Звідки це? З загального психологічного закону: в межах свого досвіду і знання кожна людина тримається заносисто. Подивіться на дітей: вони ще нічого не знають, але в межах свого убогого знання сміливо патякають, не підозріваючи, що по за сферою їх маленького досвіду ще хвилюється величезне море дійсности, про яку дитина не має жадної уяви. І от не маючи уяви про світ, хоч він існує, дитина патякає. Закон: в межах свого досвіду людина сміливо оперує. Так і пів-інтелігенти: вони, розуміється, знають більше, ніж діти, але все ж дуже мало. Одначе про політику балакають сміливо, в межах свого убогого досвіду, не підозріваючи, що по за їх уявою існує ще цілий світ. Про суспільство і політику вони знають стільки, як діти про фабрику або про залізницю.

Читаючи брошуру О.Шульгина, писання інших петлюрівців, пастирські листи українських єпископів, промови і декларації волинських примітивів, твори Сагайдачних, Волобуєвих, промови на суді СВУ - ви

чуєте дитинячий белькот про політику, скоки в "переконаннях": сьогодні вони самостійники, завтра - вдячні Москві за визволення; сьогодні вони соборники, завтра знаходять "доцільним" віддати половину України; сьогодні вони соціалісти - завтра фашисти і монархісти, сьогодні матеріалісти, а завтра причащаються в церкві і т.д.

Це діє отой пересічний /медіокр!/, слабкий біологічно /темпераментом/, освітою, раб вихованням, який навіть не усвідомлює свого жалюгідного стану, а з виглядом і самопевністю дитини чи дикуна він прорікає свої "погляди", "переконання" і за хвилину їх змінює.

Ляхоманія тягне до себе медіокрів!

Вони за слабі для самостійного існування в суспільній системі, а тому як всі пересічні шукають опори у вищих; звідси "орієнтація", покора перед чужою "державою" і поступенна асиміляція з нею. Звідси проголошення інтересів ч у ж о ї д е р ж а в и за свої власні, за українські і навіть боротьба за них. За Україну такий осібняк, насичений страхом, не б о р е т ь с я, але за чужу і панську державу бореться. Ви ж чуєте заяви у п.п. Певних, Шульгиних, Волобуєвих, що вони будуть б о р о т и с ь. Ви ж чули на суді СВУ заяви Товкача, Ніковського, Маргуліса і багато інших, що вони будуть б о р о т и с ь проти українського шовінізму, націоналізму, куркульні і т.п. Перелякані раби - вони будуть боротись там, де не ляскає батіг: в українському нужденному оточенні.

І вони боряться! Пригадайте, як вони поборювали Український Громадський Комітет, лазячи по чеських передпокоях і кухнях; як вони оклеветують український рух перед польською шляхтою, як випинаються на услуги перед Москвою і викривають один в одного "контрреволюційність", або брак класової лінії, чи бачуть просто огидну пику куркуля.

Вони є продукт всієї нашої попередньої історії, цеб-то т р а д и ц і ї рабства, селекції, вихованці церкви і рабської родини. Коли вони не займаються політикою, то ще сяк-так терпимі, як працівники в області дрібної техніки. Але коли стануть "політиками", то це в більшості буде тип ляхомана в його збірному значенні: трус, підлиза перед чужими панами, хамуватий телепень в українському оточенні, лінох, не творчий медіокр, що наподоблює без смислу і розбору чужу дрібну буржуазію, між якою вештається і виховується.

Політично-продажний, похложивець, брехун і безпросвітний неук, що оперує своїм убогим досвідом, зачерпнуним в колі пів-інтелігенції, не підозріваючи, що за його дитячою белькотнею існує ще цілий незнаний йому світ.

Він продукт нашої трагічної історії, твореної його попередниками, типологічно подібними до його.

Він ненавидить і боїться людей вищого типу: коли він від їх залежить - він їх боїться, а коли не залежить - ненавидить і бойкотує, поборює.

Це він бойкотував у нас Шевченка, Куліша, Драгоманова, Франка, Грушевського, Винниченка. Це він бойкотує ініціативу, енергію і творчість наших кращих людей і очернює їх перед чужинцями.

Це він бойкотував 30 літ Масарика в Чехії, але обернувся за один день в хвалителя, коли Масарик здобув йому республіку. Тепер він славить, бо він живе поняттям автократії: він в засаді за автократію, за монархізм, фашизм /навіть за большевизм/, за диктатуру скрізь, бо він краще пристосовується до диктатури. До демократії він не здібний.

Демократія - це прикмета вищих і вихованих вільно. Тому у нас не вдаються демократичні форми праці. Тому Петлюри, Петрушевичи /типові виразники медіокра/ і інші так легко з демократів і соціалістів перекидаються в прихильників автократії. Руська гетьманщина, польський фашизм і московський большевизм мають між українською

інтелігенцією більше прихильників, ніж демократія. Тому вони й за-
хлинаються від задоволення від Леніна, Сталіна, Мусоліні, Пілсудсько-
го і т.п., але вони зїли б українського діяча-демократа, як вони
їли Українську Народну Республіку на Україні.

Медіокр, вихований церквою, релігією в тих поняттях, які панують
в цій автократичній організації.

Над спеціальними рисами медіокра я спинюсь в дальшому розділі:
це морально-правові поняття і поведінка цього типу.

---:---:---:---:---:---:---:---:---:---

У. ТЕОРІЯ МОРАЛІ.

"Чисте діло вимагає чистих засобів".
М. Драгоманів.

"Ми боремось за праве діло, ми йдемо з чистими руками і з чистим сумлінням. Ми віримо, що кладемо свою цеглину для великого діла визволення українського народу".

О. Шульгин / "Державність чи гайдамащина?" /.

Порівняйте виписані вгорі засади політичної моралі і ви приймете в блаженній настрій: постулат М. Драгоманова цілковито без обмежень приймають і п. О. Шульгин і ті, від імени яких він говорить, цеб-то петлюрівці. Так що инша заява п. Шульгина / "далеко ще нам до Драгоманова і Масарика" / є своєрідною формою політичного кокетства і манірності! Де там "далеко" їм до Драгоманова, коли вони цілком здійснюють його засаду Цим підтверджується наш здогад, що коли петлюривець каже "далеко ще н а м до Драгоманова", то він висловлюється символістично, маючи на увазі не себе, а інших. Далеко до Драгоманова комусь иншому, а не тим, що роблять праве діло чистими руками і з чистим сумлінням, цілком за Драгомановим! Так що й вираз про "цеглину" ні що инше, як кокетство: по всіх їх деклямаціях, позах, нотах, святах і т.п. видно, що вони кладуть не "цеглину", а просто таки "будують державу", керують нею, представляють її перед усім світом, перед всіма конгресами і комітетами. Це хіба "цеглина"? "Цеглинщина" тут є добірним лицемірством, лукавством чернеців, що після нічного гульбища вранці перед віруючим народом виступають в богобійних позах, перебирають чотки, "соромливо" опутивши очі і вже так виглядають богобійно, скромно, переповнені вірою, самопониженням, що віруючі люде зітхають від вдячного зворушення. "Уніженіє паче гордості", а загалом тільки "ми" драгоманівці чистотою засобів; визволителі українського народу по професії, західники по орієнтації, державники з переконання, соборники своїм патосом!

І все-ж при цьому уявляється циган, що на хахлацькому ярмарку продає ледви живу сухоревру кобилу, вихваляючи її в термінах опису арабського скакуна. Стоїть "Керило" з нахабною пикою, крутить ба-тіжком, вимахує перед очима "громадянства" пужалном і сипле, сипле.. сипле "якостями" його товару.

Чого він тільки не наговорить про свою здохляку! Американська рекляма ніщо перед красномовством "Керила". Він ще й хвацько скоче на здохляку, аж затанцює на ній, показуючи "як вона бігає". Крутиться під ним бідна тварина, задалегідь якимсь мучительством підготовлена до різних реакцій на страшений біль, а він ... басує і з виглядом переможця вишкіряє зуби до понурої кохландії, яка аж ворухнеться: ти диви, яке падло, а як тобі біжить ...

Це називається уміти показати товар лицем

На ділі показує нам свою "кобилу" і п. О. Шульгин та його оригінальні "драгоманівці" на варшавському ярмарку.

Не більш і не менш, як засаду політичної моралі проголошує п. Шульгин і то не якусь релятивну норму, а догмат чистоти засобів і сумління.

Претензія остільки велика, знування з бідолашного громадянства таке вже нахабне, влазливе і огидне, що мусимо спинитись над такими питаннями: що таке мораль взагалі і що таке мораль петлюрівщини - в своїй цілості і в окремих блискучих виявах?

Хай би вже людина займалась своїм неважним ремеслом, але лізти межі-очі людям не тільки з своєю "реальною політикою", а ще й моральним напучуванням - це вже занадто! Тут вже треба санітарних заходів, отвертої і безжалісної критики во ім'я елементарного добробуту сучасного громадянства.

Та й для історії треба задокументувати нечестиві діла сучасної доби ... щоб потомки не ламали голови над "загадками" свої минувшини і "заслугами" предків.

I. ДО ПОНЯТТЯ МОРАЛІ.

Питання про дозволені і недозволені вчинки обіймає всю сукупність правил поведінки людей з людьми: і право, і мораль, і звичай, і правило приличності, доброго тону, чести, гри, черги, і явище моди /виключаючи в ній момент естетики/, бо все це є правила поведінки. Відношення людей до річей і мертвої природи також має масу правил, але ці правила іншої природи - технічні. Вся технологія є збором правил обробки і обертання річима, але це до правил соціальної поведінки людини не належить. Правила соціальної поведінки - це цілком окрема сфера проявів людини - сфера взаємочинності людей. Взаємочинність людьми н о р м у є т ь с я, цеб-то відбувається по правилах, що установлюють межі вільного руху для людських істот в суспільній простороні.

При вивченні явища моралі ми можемо користуватись і вживаними в нашому оточенні поняттями і величезною літературою, але наперед можемо сказати, що і філософія, і релігійна ідеологія, і історія, і етнографія, правознавство і моралістика не дають нам опори для науково-непохитних висновків про мораль тому, що явище моралі є проявом властивостей людини, а саму людину ще не цілком досліджено і якраз найменше відома її нормотворча діяльність. Наука останніх часів більше проникає в суть людських властивостей, але в чім щирець моралі? Про це ще не все скажуть біологи, психологи і соціологи. Дослідча наука, коли орудує тільки описовим методом, не може справитись з явищем "норм", бо норми існують не як реальні предмети, а як поняття і значіння, ознаки яких невловими. Коли проф. Максим Ковалевський вказує /Соціологія т. 2-й/, що етнографія й історія не дають нам відповіді, де нам шукати джерел дозволених і недозволених вчинків, то цим він вказує на безсилля описових наук відкрити щирець етичних норм. Ми не знаємо "суті" звуку, електрики, світла і багатьох інших явищ, хоч і пізнаємо їх п р о я в и в діяльності, їх впливи, бачимо їх рух.

Як діється явище, чому воно стається - на ці питання знаходимо відповідь в функціонально-причинному поясненні. Коли Шевченко починає свої "Гайдамаки" потужним: "Все йде, все минає і краю немає: ... Куди ж воно ділось? Відкіля взялось? І дурень, і мудрий нічого не знає", то в супереч цьому наука силкується пізнати явища в їх р у х у, шукаючи звязаних повторень, які й називає закономірностями тому, що при повторенні одних умов викликаються ті самі наслідки. Признати причинові звязки і функціональні залежності - це значить пізнати явища руху, але не с у т ь того, що рухається.

Світ, взятий нерухомо, пізнаємо, дослідивши спільності, подіб-

ности і розбіжності /категорія тотожності/; світ в руху пізнаємо по функціонально-причинних залежностях поза-часово і поза-просторово /категорія необхідності/, і це буде вивченням того, що є або було, але ж норми не відносяться сюди: вони кажуть нам про те, чого ще нема але повинно бути, вони - наслідок не пізнавчої, а оціночної діяльності розуму. Так нам скажуть учені філософи і методологи, поставивши перед порожнечою: коли норми не є дійсністю, а лише "імперативом", виявом загадкової категорії повинного, то здається, що позитивній науці тут нема чого робити, бо ж дослідити те, чого зараз нема, не можна. Одначе, як багато "повинного" стає конкретною дійсністю! Виявляється у людській поведінці, яка є реальним явищем і тому підлягає вивченню. На досліді поведінки людей вивчаємо і явища етики /право і мораль/.

Безумовно, що норми є формулами оцінок доброго і злого, приємного і неприємного, а це вже веде нас в глибини біології - до вяснення властивостей "живої матерії" та ще такої складної, як людина, що не тільки живе /реагує на подразнення, годується, розмножується, рухається, виражає/, але й думає, уявляє, в і д ч у в а є. Хто думає, що світ лише матерія, або енергія, або дух /матеріалісти; енергетисти; спиритуалісти чи ідеалісти/ той силкується відповідно виспекулювати етику, але тому, що людина разом і одночасово є фізично-матеріальним тілом, живим організмом і свідомою істотою, що думає, уявляє, відчуває, то справжнє пізнання людини прийде аж тоді, коли наука відкриє звязок мертвої матерії і живої - раз, живої матерії і психики - два, щоб-то коли розкриється таємниця єдності світу фізичного, біологічного і психичного. Сучасна наука цієї таємниці ще не знає, тому ще не знає всіх властивостей людської істоти, яка є реальним сполученням фізичного, живого і психичного в одну цілість. Нормотворча діяльність людини належить до таких ще не цілком пізнаних властивостей. Сучасна наука ґрунтується на припущенні, що біо-психичні властивості є виявом с а м о з б е р е ж е н н я живих систем /істот і їх сполучень/. Нахил до самозбереження виявляється в отих переживаннях приємного і неприємного, корисного і шкідливого, доброго і злого. Коли прийняти найбільш сприятливе сполучення умов для самозбереження живої системи за н о р м у, то ці оптимальні умови існування людини і будуть нормальними. Зміна ж кожної умови в напрямі до оптимума - к о р и с н о ю, в напрямі протилежному /від оптимума/ - ш к і д л и в о ю. І сам організм вказує своїми реакціями на зміну умов - чи зміна корисна /приємна, добра/, чи шкідлива /неприємна, зла/.

Властивість людини - вона не привязана постійно до якогось одного місця, до одного сполучення умов, а рухається в просторі, переходячи з однієї ситуації умов у другу. Коли змінюються умови /напр, температура/ і коли людина рухається в просторі, то це показує на постійну зміну відношення між живою системою і оточенням. І як добре фіксує рецепторний апарат людини ці зміни умов!

Ріжні степені болю і приємности вказує цей апарат, мов сигнали про н е б е з п е к и і п р и н а д и. Ці сигнали на людській мові будуть правилами поведінки в широкому "технологічному смислі", що треба, а чого не треба робити. У відношенні людини до людського отчення ці правила будуть також "нормами" - правними, моральними, тощо.

При цім треба зазначити ще одну важну річ. Коли відношення між живою системою і оточенням може бути постійно-однаковим, тоді жива система урівноважується, зберігає свій вигляд, але при зміні оточення жива система п р и с т о с о в у є т ь с я до його, щоб-то сама змінюється в напрямі нової рівноваги, досягши якої - одержує інший вигляд. На протязі довжелезного часу і в ріжних умовах простору жива система знаходиться в ріжних функціонально-змінних

залежностях, а тому змінюється, еволюціонує, розвивається, бо змінюються і оптимуми існування, якісно-кількісні величини об'єктивно доброго і злого, небезпечного і принадного, приємного і неприємного.

Людина має властивість існувати при значному коливанні умов, як природнього так і соціального оточення, а тому відчуття нею степенування корисності і шкідливості умов доволі широке, чому і відчуття нормального і ненормального є різне, коливаючись в певних межах наближення чи віддалення від оптимуму.

Людина - найскладніша з живих систем. Від всіх їх відрізняється тим, що має найскладніший біологічний апарат акцій і реакцій, а поруч його ще змінний тонкий психичний апарат акцій-реакцій, що діє в зв'язку з біологічним, незвичайно збагачуючи весь апарат пристосування до світа, але й досягаючи ще одного: пристосування світа до себе, переробляючи його, чого інші породи не можуть робити.

Психичний апарат людини в своїй діяльності об'єктивує такі властивості, яких в інших тварин нема: переробляє оточення /природне і соціальне/, говорить і думає, пізнає світ і себе, нормує свою поведінку.

Який же зв'язок біологічного і психичного апарату?

Це досліджує тепер наука /рефлексологія/, що вже розкрила дивовижні речі: біологічні засновки людини постійні, а психичні - змінні. До прикладу - кожна людина має потреби живлення, /і спеціальні органи до того/, але кожна живиться не однаковими стравами, не в однакових якостях і кількостях; однакову потребу розмноження /і спеціальні органи для того/, але не однаково розмножується, або й цілком безплідна, або штучно нищить зародки; кожна має потребу пізнання /і спеціальні органи для того/, але має не однаковий розмір знання, різного характеру і різної степені; кожна має потребу самоохорони індивідуального існування, але не кожна досягає цього; кожна має потребу охорони свого роду, але буває, що не охороняє його, нищить, убиває і т.п.; кожна має потребу розваги /гри/, але різно її здійснює і мало хто підноситься до мистецтва; кожна відчуває потребу спочинку, але спочиває не однаково і часто знесилюється. Цей поділ показує, що постійні потреби є вродженні /або інстинкти/, обумовлені біологічно, а задоволення їх обумовлено соціально. Потреби вродженні і передаються біологічно - спадково, а способи їх задоволення формуються в соціальному досвіді індивідів і біологічно-спадково не передаються, - натомість передаються соціально, чим і формується досвід індивідів, який і вмирає разом з ними. І характер досвіду і його степені у кожного індивіда є різні в залежності від того суспільного оточення, в якому індивід перебуває, і в залежності від циркуляції індивіда між оточеннями. Само творення оточень постійно змінюється, а цим самим змінюється і досвід людини.

Спостерігаючи величезну різницю в моральних нормах в межах часу і простору, від індивіда до індивіда, ми можемо висувати, що й норми поведінки людей, з окрема їх правні і моральні норми є придбані в досвіді, і що вони є виявленням якоїсь вродженої властивості чи потреби.

Якої?

Наукою досить аргументовані явища несвідомого /вродженого/ стремління до самозбереження особняка /індивіда/, що в науці називають інстинктом самоохорони, а в звичайному словообороті - егоїзмом. В науці йде спір за назву - чи називати це явище інстинктом, чи потребою, але що само явище є, то його не откидають. Загалом можна сказати, що способи і норми задоволення цього інстинкту, сполучені з словесними формулами називаються правом. В такому розумінні і можна приймати вираз Ерінга, що "право є релігією егоїзму".

Але в нас живе не одна потреба, а кілька! Поруч зі стремлінням до індивідуальної самоохорони, живе і могуте діє несвідома потреба, колективної самоохорони або збереження роду /породи/, інакше - соціяльний інстинкт. Він виявляється в батьківсько-материнських почуттях до дітей, у вихованні їх, в жертві для їх навіть свого життя, а в багатьох індивідів - навіть в жертві за віру /церкву/, батьківщину, державу, партію, клясу, товарство і т.п. Оті необдумані кидання людини у воду, у вогонь, щоб рятувати погибаючих, є виявами цього соціального інстинкту. /Він помічається у вищих тварин/. Почуття і уявлення, що керують людиною в такому стані, є альтруїстичні, а їх проекція в словесних формулах - норми моралі. По аналогії з вищезгаданою фразою Ерінга можна сказати, що мораль є релігією альтруїзму. З погляду субекта: право є претензія його на когось іншого, а мораль - "претензія" до самого себе, так що право є мого вимогою чогось від інших, а мораль - моє бажання щось віддати іншим. Так що інстинкт індивідуальної самоохорони, інстинкт самозбереження кожного "я", проектується на зовні, як переживання права, а інстинкт колективної самоохорони, як переживання моралі чи обов'язку.

Діяльність цих обох інстинктів виявляється при кожному виявленні і інших інстинктів: діє інстинкт живлення /голод/- і людина відчуває своє право на все, чим можна прогостуватись, на землю, на склади харчів, на гроші, за які можна харчі купити і ин.; діє інстинкт розмноження - і ми відчуваємо право на його задоволення і турбуємось, доки не задовольнимо; діє інстинкт пізнання - і ми боремось за право на свободу досліду, слова, думки, зборів /щоб говорити і слухати інших/; діє інстинкт руху - і ми страшенно мучимось в тюрмі, а сповиті діти безугавно кричать, доки їх не розв'яжуть/, боремось за свободу і т.п.; діє соціальний інстинкт - і ми віддаємо свою працю, одіжу, навіть життя за других; стремимось в товарство, боремось за свободу зборів, щоб бути разом з іншими; переживаємо "муки сумління" за вчинки, яких допустилися під впливом інших потреб /інстинктів/, сповідаємось за тасмно довершене убийство і ин.

Різноманітні ці потреби індивідуальної самоохорони і всі вони є основою правових переживань так само, як наше признание цих же потреб в інших людських істотах, яке ми переживаємо, як наші обов'язки допомагати і задовольняти їх, чи інакше - моральні обов'язки.

Українські автори, що науково займались проблемою моралі, стоять на позиції соціального інстинкту, як джерела моралі. Це ясно каже В. Левинський в своїй праці "Етика і соціалізм", друкованої в "Новій Україні" і окремо /див. "Нова Україна" 1922 р., ч.ч. 4-5, 6, 7, 8-9, 10-11/. Він вказує, що грецьке "іѳтос" і латинське mos, які означають поняття "звичаю", лежать в основі слів "етичний" і "моральний", принятих майже в усіх культурних мовах, а моральна філософія чи етика "уживає ці слова на означення того дивного тасмного голосу, що живе внутрі людини, як закон, котрий шепче їй, що належить робити, а що ні, що є добре, а що зле, котрий відіграє у неї роль внутрішнього регулятора її вчинків" /Н.У., ч.ч. 4-5, ст. II/.

В. Левинський в своїй праці не розбирає механізму діяння цього регулятора, опирається на твердження Дарвіна про соціальний інстинкт, як джерело моралі, а тому його дефініція в такому вигляді, як ми подали, звучить дивовижно: тасмний голос шепче нам, що добре, а що зле! Релігійний сказав би, що цей тасмний голос є божий наказ і вивів би від бога накази моралі, як це й робить церква.

Про різницю між правом і мораллю Левинський каже, що норми етичного закону мають характер "внутрішнього примусу", виростаючи з умов життя людини в природі і громаді, що ж до норм правного за-

кону, то вони мають характер "внiшнього примусу", який диктується волею тiєї класи, в руках якої є полiтична влада /Н.У., ч.4-5, ст.II/.

Поверховiсть цього означення кидається в-вiчi: нiби то правовi норми є витвором тiльки пануючих класiв! Суб'єкт нам представляється по цiй думцi подвiйним: коли вiн в низчiй класi, то творить лише моральнi норми, а правовi сприймає зовнi, вiд пануючих класiв, коли ж суб'єкт з пануючою класи, то вiн творить i моральнi i правовi норми. Це i штучно i поверховно, хоч крихта правди в нiй i є, як побачимо далi. Нормотворення є властивiсть кожної людини, а зовнiшнi примусовi норми не є право, лише насильство /це вияснив ще Гумплович/.

На основi даних бiологiї i суспiльних наук Н.Григорiїв у своїй "Моралi" /2-ге вид., Ляйпциг/ вказує на три головнi iнстинкти: самоохорони /чомусь називає iнстинктом "ощадности"/, розмноження /"розплодження"/ i родового "кохання", подiляючи цей останнiй на три форми: кохання в дiтях, подружжi i суспiльствi. Оцей iнстинкт "родового кохання" i є первiстним джерелом моралi /ст.83-84/. Основною моралi є добро роду /породи людської/ i головним принципом - альтруїзм. Моральнi вчинки мiряються степенню виявленого в iх "родового кохання" /ст. 122-123, 131/, цеб-то соцiальної симпатiї. Виводячи мораль з соцiального iнстинкту, Н.Григорiїв так означає її:

"Мораль - це вдача людини кермувати своїми спонуканнями, бажаннями та пориваннями, вiдповiдно вимогам родового добробуту з метою осягти, як своє, так i його щастя" /ст. 132/.

Мета /добро роду/ i принцип моралi /альтруїзм/ залишаються незмiннi, але люде розумiють iх неоднаково тому, що виявлення моралi обмежуються умовами життя в часi i просторi, - ось тому, на думку Н.Григорiїва, мiняються норми моралi.

Як бачимо, обидва українські дослідники моралi стоять за в р о д ж е н н i с т ь моралi, називаючи її то "таємним голосом", то "вдачою" i пiдводячи пiд неї фундамент соцiального iнстинкту. Джерело моралi є незмiнне /iнстинкт/, а виявлення її або "норми" - змiнне. Це вiдповiдає тому, що ми попередю сказали вiдносно вродженних /iнстинкти/ i придбаних /звички/ властивостей людського iндивiда, тому я вважаю вихiдне твердження обох авторiв правильним, хоч дальшi iх конструкцiї механiзму /дiяння/ норм багато в чiм не вiдповiдають сучасному рiвневи бiологiї /обидва ще не узгляднюють подвiйної природи рефлексiв/ i соцiологiї.

Вiдомий соцiолог-юрист проф. Л.Петражицький розвинув свою психологiчну теорiю права i моралi /див.його "Теорiя права и государства в связи с теорией нравственности", I-II т.т.2-е изд., Петербург, 1909-1910 г./, що ґрунтується на вроджених етичних /правних i моральних/ емоцiях людини. Складна i блискуче-розвинена теорiя проф. Л.Петражицького в свiй час наробила шуму, зробила iмя свому авторовi, але викликала i спiр у прихильникiв старого погляду про мниму об'єктивну реальнiсть правових норм. Найбiльш поважну, але безґрунтовну критику знаходимо у нашого соцiолога-юриста Богдана Кiстякiвського /див його "Соцiальнi науки и право", Москва, 1916 г./.

Вiдкидаючи само поняття iнстинктiв, та прийнятiй в психологiї подiл психичних переживань на iнтелектуальнi, чуттєвi i волевi, Л.Петражицький дiлить цi переживання /iмпульсiї або емоцiї/ на два роди- I/ двохбiчнi, активно-пасивнi емоцiї /iмпульсiї/, 2/ однобiчнi, що своєю чергою дiляться на а/однобiчно-пасивнi, пiзнавчi та чуттєвi та б/однобiчно-активнi, волевi переживання. /т.1, ст.215, 276/. А з цього вiн виводить i характеристику е т и ч н и х н о р м, якi обiймають правовi i моральнi норми: уявлення людиною вiльного обов'язку вiдносно инших людей є власне м о р а л ь н и м обов'язком /obligatio libera , а обов'язок, який належить другiй сторонi, є

п р а в о в и м або юридичним обов'язком /obligatio attributa/
/див.т.І,ст.50/.

Суб'єкти, які не виконують висловленого обов'язку, на думку Петражицького, охоплені етичним ідіотизмом /т.І,ст. 51, примітка/. Отже, норми однобічні /імперативні/ - це моральні норми, а двохбічні /імперативно-атрибутивні, коли обов'язки одного закріплені - attributum - за другим, як право/ - це правові норми. В основі цих норм - вроджені імпульсії /емоції/, які викликають певні уявлення /проекції/ прав і обов'язків. Ці уявлення мають містично-авторитетний /"таємничий голос" В.Левинського/ характер, при чім, коли нормотворча сила є зовнішньою, то витворювані під її впливом норми будуть гетерономні /позитивні/, а коли - внутрішня, то норми - автономні /інтуїтивні/.

Ми не будемо розглядати теорії Петражицького по суті - вона є блискучий твір юридично-філософської метафізики, не основаної на досліді людської психології, а лише звертаємо увагу на основний момент - вродженість етичних /правових і моральних, по класифікації Петражицького/ переживань, що проектується в поняттях і нормах змінних в залежності від умов часу і місця.

По суті цей погляд покривається з поглядом згаданих вище авторів. Взагалі, в сучасній біологічній і соціологічній літературі це твердження є пануючим.

Відомий індуський мораліст Махатма Ганді також вважає етику за закон природи /в його "Релігійній етиці/, безпринципно виводячи його з волі бога, але це вже приклад псевдо-наукового думання, котре не може ігнорувати очевидність /виявлення природних властивостей людей/, пришиваючи до неї фантазію про містичну "причину причин" в природних явищах.

Між иншим, у Петражицького бачимо пояснення етичних імпульсів протилежне тому, що я висловив раніш: він вважає "право" обов'язком суб'єкта у відношенні до об'єкта, якому суб'єкт повинен щось. Таке переживання по суті є моральним /обов'язком/, тоді як правом є переживання, що суб'єкт має щось одержати; отже - претензію. Переживання обов'язків, по моему, є моральними, основаними на соціальному інстинкті, а переживання "бажань" випливають з інстинкту індивідуальної самоохорони і є основою правових уявлень.

2. ПРАВО І СУСПІЛЬНІ СКУПИННИ.

При цім я хотів би зазначити, що треба уяснити природу етичних /правових і моральних/ норм, обов'язкових в нашій поведінці незалежно від вульгарного толкування "обов'язковості" чи "необов'язковості" з погляду держави. В багатьох книжках /переважно у юристів/ проводиться погляд, що різниця між правовими і моральними нормами: ніби в тім, що правові норми є обов'язкові, /бо їх вимагає примусом держава/, а моральні - необов'язкові! По своїй природі і ті й другі норми, виростаючи з інстинктів, є "обов'язкові", лише моральні норми є нормами обов'язку суб'єкта перед иншими людьми, а правові - домаганнями /претензіями/ суб'єкта до инших людей.

Найбільш поширено в інтелігенції, значну частину котрої становлять урядовці державного апарату /виконавчого, судового, військового/ виховуваних в школах і установах для цілей і потреб держави - погляд, що право твориться і установлюється державою або признається чи навіть тільки терпиться нею. Держава, мовляв, примушує своїх громадян чи підданих слухати своїх норм, а тому "ознакою" права є ніби-то примус. Розуміється, такий погляд розвивають

спеціально-муштровані урядовці, що на університетах одержують "теоретичну", а в установах і судах потім практичну юридичну підготовку.

Очевидні факти суперечать цьому поглядові, бо багато діє правних норм, що установлені не державою, не за згодою її, навіть проти волі її: таке є звичаєве право, котре установлене не державою; таке міжнародне право, що проводиться не примусом; таке церковне право, яке часто суперечить державі; таке право революційних партій, що установлюють його для своїх членів, але без санації і часто проти волі держави, яку ці партії хочуть звалити, її право змінити або й знищити; таке право різних боввих організацій, що свої норми проводять в життя примусом і в супереч державі. Установляла ж право Запорожська Січ для своїх членів проти волі держави, до якої періодами належала /скажім, доба Сагайдачного/.

Юридично-догматична школа, що розвиває і захищає погляд на "державне" походження права, цілком безсила проти аргументів соціологічної /і психологічної/ школи в правознавстві. Цікаві можуть познайомитись докладніше з праць Б.Кістяківського, С.Дністрянського, С.Муромцева, Коркунова, Ерліха, Петражицького і баг. інших з поглядами соціологічної школи, котра цілком розвіяла фантастику юридично-догматичної школи.

По аналогії треба відкинути і всю фантастику на тему, що творцем моралі є "бог", а тлумачем норм її релігія і церква, як це сліпо твердять релігійники і містики.

3. ПРОЦЕС УТВОРЕННЯ НОРМ ПОВЕДІНКИ.

Морально-правові спонуки у людини є вроджені, а моральні і правові норми витворюються в суспільному процесі, знаходячи свій вираз в словесних формулах. Це витворення норм росте поруч зі зростом досвіду людини і розвитком її свідомості, виявлюваної в мові.

Від народження індивід живе лише біологічно, не знаючи жадних правових і моральних норм, а виростаючи і розвиваючись, він може бути напр. суддею, весь час прикладаючи норми права /у цивілізованих/ і норми звичаєві /у нецивілізованих/ народів і вмерти теоретиком права і моралі. Все це у його було придбане в процесі його взаємочинності з іншими людьми і тому є соціальним витвором. Так само і кожна інша людина, не будучи ні суддею ні теоретиком права ані учителем моралі, протягом свого життя має діло з правом і мораллю, весь час висловлює морально-правові міркування, вказує норми, правила, звичаї, де-то означає дозволене і не дозволене, діє, як носій тих чи інших морально-правових понять.

Суспільною скупиною, в якій індивід одержує своє життя - є родина. Від родини він одержує дві спадщини: біологічну /поголів'я, свою фізичну будову, свій темперамент, весь запас біологічної енергії, органи для виявлення, як біологічних так і будучих соціальних функцій: всю систему рефлексів - мозок, нерви, органи сприйняття/ і соціальну спадщину: мову і всі її змісти - мораль, право, звичаї, поняття про світ, людину, суспільство, культуру духову і технічну - цеб то певний характер свідомості, який в сполученні з біологічними силами /темпераментом/ творить те, що ми називаємо вдачею, сполучаючи в ній як вроджені, так і соціально-придбані ознаки своєї особистості.

І хоч науково-спрощено /абстрактно/ по закону тотожності ми сприймаємо людей, як тип, як єдність, як природну одноманітність,

відповідну законіві "одноманітності природної будови", що дало Ньютоніві підставу для афоризму *Natura simplex est* природа проста, але разом з тим знаємо досвідно, що нема між людьми ані однісі постаті, ані однісі вдачі, в деталях тотожної з другою. І біологічно і соціально людські постаті в деталях де-що ріжні, через що ми б мали право твердити і про закон ріжноманітності в природі. І ця ріжниця є не тільки в будові, в формі постатів, але і в їх функціях, що при взаімочинності людей приводить до утворення ріжних витворів, хоч би однакового роду, але в кожному роді знайдемо ріжні гатунки /відроди/. Тому будемо знаходити ріжниці і в таких витворах, як мова, як думки, як норми поведінки - моральні і правові.

Досліджуючи ці ріжниці, знайдемо для кожного явища якусь амплітуду коливань, в межах якої будемо визнавати явище нормальним, а по-за її межами - за ненормальне, хоробливе, патологічне.

Установлено факт, що є народи, в лексиконі котрих є всього по кілька десятків слів /ведда, центрально-африканські племена, австралійці, огнеземельці то-що/. Коли словник народу складається з кількох десятків слів, то скільки з їх буде призначено для висловлення морально-правових норм? Очевидно, мало. З досвіду відомо, що 2-літні діти з інтелігентних родин знають до 400-450 слів і своїм словником таки дуже переважають дикунів. От і уявіть собі, яке поняття про мораль і право у 2-літніх панських дітей і в примітивних дорослих дикунів! Думання є функцією мови, як це довів проф. О.Потебня, а тому ясно, що число і характер /зміст/ слів передумовлює обсяг понять і міркувань людини. Європейські учені мають по кілька десятків тисяч слів /є особи, у яких нараховано до 70000 слів!/, а тому у культурних людей існують цілі словники правових термінів і кодекси з тисячами ріжних правних норм. Можливе це в житті ведда або австралійців? Виключено. Тому й стоїть перед нами цікаве явище: хоч морально-правові спонукки однакові у людей, але їх словесна проекція /норми/ цілком ріжна від індивіда до індивіда, як що до числа норм, так і що до їх характеру та змісту.

Але і в межах цієї ріжноманітності норм, що є продуктом ріжного досвіду індивіда, виступає явно їх одноманітність і типовість, що є наслідком повторення їх в досвіді колективному, в постійному гуртуванні людей в однотипові колективні подібенства. Індивід і рід, що собою унагляднюють діяльність інстинктів індивідуальної і родової самоохорони, є творцями типових норм поведінки для регулювання дозволених і недозволених вчинків.

Як відбувається цей процес творення норм?

Ми вже згадували, що індивід рухається під натиском своїх біологічних потреб і шукає в оточенні матеріалу для їх задоволення, відчуваючи своє право на це і формулюючи в словесних вказівках його. В задоволенні спраги і голоду дорослий індивід може приткнутись до лона природи, але задоволення потреби розмноження не можливе без сполучення з іншою людською істотою другого поголівя. Людина, як регенераційна істота, є подвійна: мужина і жінка!

Тому відносини між ними мають характер біологічного звязку в дітородженні і соціального у дітовихованні і в подружніх стосунках. Соціально відношення зумовлене в родині біологічно, а тому родина, як сукупність подружжя і дітвори є біосоціальною скупиною, в якій діють незвичайно виразно: інстинкт індивідуальної самоохорони /чоловік, жінка, дитина, як окремі істоти/ та інстинкт гуртової, родової чи соціальної самоохорони скупини, як цілості.

І ці відносини регулюються і охороняються нормами, утвореними природою членів родини /любов у подружжі, любов до дітей/ і їх співпрацею, їх досвідом у взаєминах. Гармонія індивідуального і ко-

лективного /соціального/ дивовижна! Родина є скупина реальна, організована /провід батька, матері/, проміжна: закрита у відношенні дітей з батьками /подружжям/, але відкрита у формуванні подружжя, тому біо-соціальна, проста. Вона об'єднана однією мовою, одним досвідом, одними звичаями /нормами поведінки і відносин/, одними поняттями /на низшому щаблі розвитку!/, одним житлом, одним матеріальним забезпеченням. В родині устанавлюється поділ праці відповідно с и л, а продукти праці не калькулюються, є спільним добром, яке споживається по п о т р е б а х. Спостерігайте родину просту, "некультурну", дику: роблять ріжну працю, продукти її збирають до купи, споживають по потребах.

Родина є тишова к о м у н а.

Норми відносин - правові і моральні не писані, не гетерономні /не від сторонньої сили!/, але автономні, інтуїтивні, не розділені на "обовязкові" і "необовязкові", але всі обовязкові! Правно-моральні поняття є цілі, часто висловлені одним словом, як напр., слово "правда" означає разом і правду - істину /відповідність до дійсности!/ і правду співжиття, норму відносин - справедливність /р і в н і - с т ь прав і обовязків/, - або слово "гарний": це означає і зовнішню принадність /естетична емоція/, і морально-правову досконалість /етична емоція/, "добро" - означає і матеріально-фізичну користь і морально-правову досконалість. Подвійність значінь об'єднана єдністю відношення /реакції/.

Коли брати сукупність правових норм, що означають добро індивіда, і сукупність моральних норм, що означають добро роду /скупини, колектива/, то родина є генетично-початковим джерелом і соціальним зразком нормотворчої діяльності і практики во імя к о ж н о г о і в с і х р а з о м. Право на життя, забезпечення, охорону, взаїмну правду, любов, працю, спочинок, розвагу, свободу, порозуміння родина охороняє. Устрій родини: подружжя - взаємини рівних, відношення до дітей - любовна опіка, що в міру зросту дітей обертається в д е м о к р а т і ю.

Ускладнення відносин і їх норм відбувається поруч з розвитком соціальної агрегації, скупчування індивідів. Родина розростається в сукупність родин, утворених дітьми, - в р і д, що об'єднується родинами кількох поколінь /3-4/, скільки охоплює вік родоначальників. При столітньому вікові родоначальників, рід може складатись з 5-6 поколінних родин і досягти більше 100 осіб. Але за 7-8 поколінням настає вже втрата спомену про спільність походження, яка в дальших поколіннях виявляється вже завдяки лише суспільности витворів: мови, звичаїв, норм, понять, знарядь, способів праці і т.п. Племя - це сукупність родів, утримується спільністю цих соціальних в и т в о р і в і своєрідною організацією провуду, гієрархією старших членів родин і родів. Розгортання суспільного звязку від р о д и н и до п л е м е н и представляє процес ускладнення родинного звязку, поширення етики /цим будемо означувати сукупність морально-правових норм/ р о д и н и, тому племенний союз часто й зветься б р а ц - т в о м /фратрії і т.п./.

Племя є вже ф е д е р а ц і я родів, організованих демократично. Роди, як одиниці, грають роль одиниць вищої родини - племені, вищої демократії, започаткованої в родині. Генетично-описова соціологія /власне с о ц і о г р а ф і я, як описова наука про конкретні племена!/ подає нам багато матеріалу про ускладнення дальшої агрегації людських істот, що розмножилися послідовно з одного кровного джерела, що утримуються звязком с о ц і а л ь н о ї спадщини: мови, звичаїв, етичних норм, знарядь, способів праці, розваг /мисте-

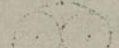
цтва слова, пісні, танцю, початів пластики/, спільних переживань то-що. Біологічна симпатія відбивається і символізується в словесних виворах і в сукупності етичних норм, перенятих свідомістю добра к о ж н о г о і в с і х, рівенством.

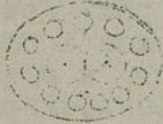
Одначе дальша агрегація племен в н а р о д, як єдність мовну і культурну, відбувається з затратою уявлення про правий звязок, замість якого на першому місці опинилось уявлення с у с п і л ь н о г о т е р и т о р і я л ь н о г о звязку.

Перетворення племені в територіяльне суспільство є однією з найбільш великих історичних подій в житті людства, розпорошеного в світі. Цей переворот відбувся ще не у всіх племен! Ще й досі величезна частина людства живе родово-племенним устроєм! Еволюція родин, родів, племен, народів йде не однаковим темпом. Такий є знаменний факт.

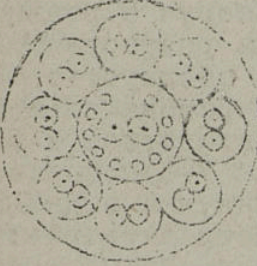
Щоб зрозуміти підклад диференціації етичних норм краще, мусимо простежити процес інтеграції людства докладніше.

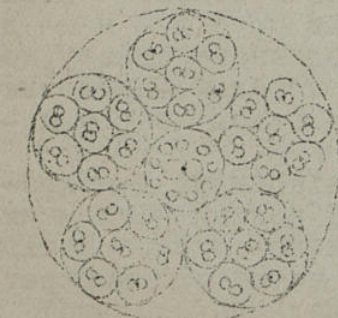
В межах землі ми могли б вже науково оглянути людські скупчення в послідовному розвитку їх агрегативних типів. Хай для цього послужить слідуєча схема:

1/  Подружка.

2/  Родина.

3/  Рідня.

4/  Рід.



5/ Племя.

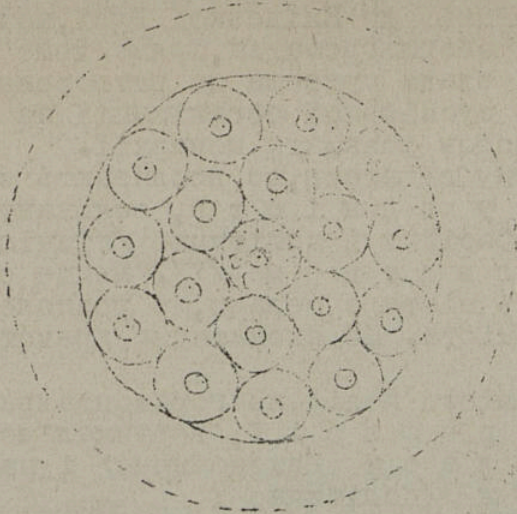
Це перша форма біо-соціальної агрегації /1/. П о д р у ж ж а розростається біологічним шляхом в р о д и н у /2/, в якій появились діти. Нові родини, утворені дітьми, втягають в себе індивідів з других родин і тим самим родина основна, з новими родинами і утворенням звязку /своцтва/ з чужими /не однокровними/ індивідами, обертає це скупчення в р і д н ю /3/. З розростом нових родин другого покоління утворюється союз родин: основної і секундарних, під проводом старших основної родини. Це скупчення буде вже р о д о м /4/.

Роди, переплітаючись через посвоячення, коли навколо кожного роду ніби положено пасмо свояків, що сполучують один рід з другим, утворюється п л е м я /5/ з проводом, який натурально складається з родових провідників, один з яких домінує вже, як провідник племені.

Первобутня родина, рід, племя зберігають свою організацію, доки перебувають в м а н д р і в н о м у стані, але коли починається хліборобство, то роди о с і д а ю т ь на землі і перетворюються в територіяльне скупчення - г р о м а д у /6/, як рід, з прилученням до його певного числа свояків і навіть де-яких чужих. Громада з вибраним проводом звязана з певною територією, на якій вона промишляє собі прожиток хліборобством, скотарством, рибальством, полюванням, бжолярством і ин.

Громади фіксують за собою потрібні земельні простори, що стають їх власністю.

6/ Громада.



Дальша еволюція громад в соціологічному узагальненні така:

а/ в громаді утворюється поділ праці: відокремлюються гуртки майстрів, що виробляють знаряддя і всячину, потрібну для інших членів громади; спеціалізовані майстри, поспішно перетворюються в ремісників, що живуть з свого майстерства, обмінюючи вироби на потрібні продукти;

б/ розвиток обміну виходить за межі даної громади; ремісники збувають свої вироби в сусідніх громадах; поширення обміну з громадами близькими і дальшими спричиняє поділ ремісничого гурту на ремісників і обмінщиків - торговців;

в/ ремісники і торговці поступово скупчуються в якомусь пункті, вигідному і для ремісників /здобування сировини для обробки/ і для торговців /краще сполучення для ведення обміну - коло річки, на схрещеннях шляхів то-що/;

г/ оживлення пункту якоїсь громади, наповненої ремісниками, торговцями з частиною і хліборобів, обертає громаду в новий вид її - в місто;

г/ місто стає осередком ремесла, торгу, адміністрації, істнує з відношення до хліборобських громад, зацікавлене у впливі на їх; ремісничо-торговельна і адміністративна діяльність має своїм об'єктом обробку мертвої матерії, вплив на люде й через торг і адміністрацію; відрив від безпосереднього зв'язку з живою природою /культурою рослинних і тваринних організмів/ спричиняє культурну перевагу мійської громади над сільською, що й поведе до утворення і політичної влади міста над селом або держави.

Держава є витвором територіальної організації людей. Воєнне провідництво в племен ще не є державою. Держава є організацією для утримання зв'язку між містом і селом і є витвором міста, що істнує з своїх відносин до села, хоче охоронити ці відносини від зрушення їх з боку села. Старі сільські /чисто хліборобські/ громади і первобутні міста не мають в собі класового поділу. Поділ населення на село і місто є наслідком суспільного поділу праці, витвором прощесій, залежних одна від другої. Ця залежність виявлена в необхідності обміню.

Класове розшарування міста сталося в наслідок нерівномірного скупчення мастків, придбаних шляхом обміну або воєнного грабіжу, а також завдяки дальшій диференціації праці в містах: розкладові її на духову і фізичну, з поділом духової праці на провідництво ідеологічне /релігія/, воєнне, громадсько-адміністративне; поруч розпад і фізичної праці на технічні фахи.

Класове розшарування виявилось в різниці професійних, масткових, правових, духово-культурних. Класформація спеціально неорганізована, але виразно відокремлена кількома ознаками /професійною, мастковою, правовою і духово-культурною/, тому є складною верствою.

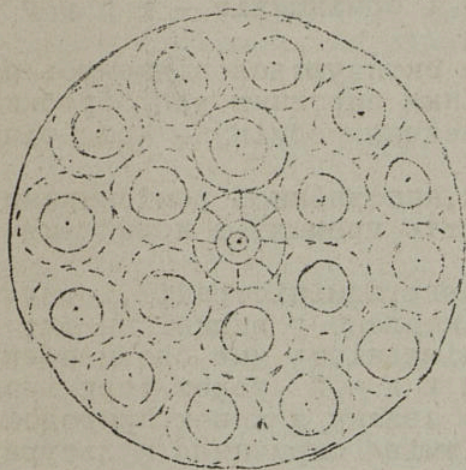
Разом з поділом на село і місто витворилась авторитарна будова суспільства або гієрархія прав. Первобутня демократія залишилась в селі і в місті, як громадах, але мійська влада стала авторитарною у відношенні до села, цеб-то

насильною, в формуванні якої село участі не приймало.

Така організація була у наших предків до Київської Русі, коли громадами керували в і ч а /загальні збори громадян, пряма демо - кратія/, але дальша еволюція державної влади привела до витворення монархичної держави, котра стала типом суспільної організації на довгі часи, аж до нашої доби, котра є добою розкладу монархії.

Зв'язок міста й села в одну систему відносин, що впливають з поділу праці й обміну, витворив н о в у є д н і с т ь, основану на керуючій ролі міста, поділеного професійно і політично /пізніше і класово/, яку я б назвав с у с п і л ь с т в о м /7/. Явище суспільства представляє насильну єдність міста з селами, що розположені навколо і є джерелом існування міста. Це схематично представилось би так:

7/ Суспільство.
/села-місто/

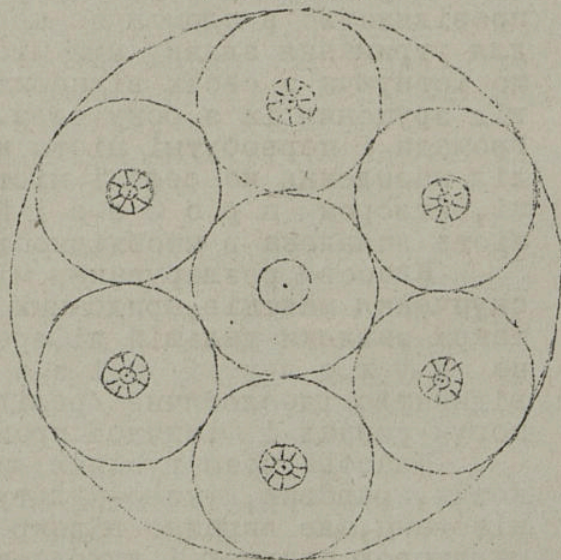


Місто поділене горизонтально на професії, вертикально: на класи /економічно/ і на шари /політично/;

Оскільки первобутня громада ідеологічно була організована в цілість, то й на далі вона залишилась такою, хоч професія і відокремилась, організувавшись на зразок держави /авторитарно/ в одиницю, що зветься ц е р к в о ю.

Коли племя, як одномовна одиниця розклалась на кілька селоміських систем /суспільств/, то вони разом все ж представляли о д н у лінгвістично-культурну цілість - н а р о д /8/, який державно був або цілістю або й розкладався на кілька державних суспільств.

8/ Народ, державно-об'єднаний
/нація /.



В дальшій еволюції розростання держави захоплювано кілька народів або їх частин, або навпаки: один народ розпадався на кілька держав, бо поділ на "суспільства" /зв'язок сел з містом/ не ставить перешкод для розпаду на держави. Безмірно тяжчий є поділ самого суспільства на частини: місто і окремо - села.

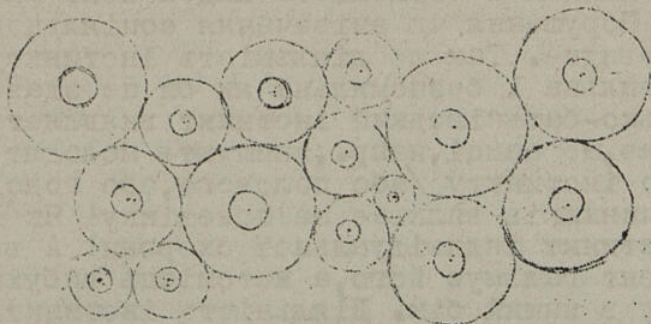
Міста-держави, не зв'язані політично з селами, бували і раніш, є й тепер, але це рідке явище.

Як місто у відношенні до села є формацією пануючого, так держава стала пануючою у відношенні до міста й через його - до села, а тим самим і незалежною і суверенною, бо над нею вищої влади нема. Через це держава організується і в межах народу, і в межах менших, або більших за народ.

Але основні одиниці людства - н а р о д и, ставши організаціями суспільними /перетвореними з племені в селоміські суспільства/, до дальшої інтеграції ще не ступили!

Хоч і в держави, що охоплюють по кілька народів і племен, але все ж світове Людство представляє значне число окремих державних суверенних одиниць. Схематично людство представляє

9/ Людство, як необеднана сукупність.



з себе кілька одиниць /державних/, коло 80, які не об'єднані жадною єдиною волею /9/. Стежучи за розвитком інтеграції людей, ми бачимо, що від подружжя до племені включно люде збивались в скупчення, зв'язані усвідомленням кр о в н о ї єдності. Багато людей існують і тепер в формі родо-племенних скупин.

Але значна частина людства перемогла свою племенну організацію, перетворившись в територіальні суспільства, об'єднані поділом праці /села і міста/, розрісшись до народу, як мовного скупчення, що в собі має певне число село-міських суспільств, об'єднаних єдністю м о в и і духової культури.

Перетворення племені в суспільство - це був грандіозний переворот в історії Людства, яке тепер представляє арифметичну суму народів, не об'єднаних політично. Тенденція до об'єднання виявилась по двох лініях - господарській /поділ праці між народами/ і політичній /об'єднання кількох народів державою/, однак в культурній області об'єднання ще ледве нахльовується /тенденція до створення однієї світової мови/. По законах агрегації ці тенденції будуть розвиватись, що передчувається в зрості інтернаціоналізму і навіть космополітизму. Очевидно, ці тенденції кріпнутимуть в міру світової організації /поділу/ праці, світового обміну, світової єдиної культури.

Але шлях до злиття народів в єдине світове суспільство ще довжелезний; безмежний, хоч збільшення коефіцієнту густоти населення на одиницю площі йде невинно і невинно. І як родо-племенна організація перетворилась в нову єдність /територіальне суспільство село-місто/, розростаючись в народи, так і народи, підміновані новим поділом праці, специфікацією народно-господарських територій, колись перетворяться в ширшу форму об'єднань. Чи суджено їм вилитись в основні расові комплекси, чи переступити через расові межі просто до вселюдської єдності - цього не можемо пророкувати.

Одно ясно: що більш людей припадатиме на одиницю площі, що більш ростиме густота населення, то глибше пронизуватиме людей свідомість ширшої залежності і єдності, а тому виростатимуть передумови нової інтеграції Людства, в якій одиниця "народ" буде переможена, як була колись переможена одиниця "племя".

Цю схему інтеграції я викладаю для того, щоб зробити зрозумілим виклад еволюції етичних норм.

Ми вже спинялись на основах етики в родині. Будучи біологічною єдністю, родина є живим і гармоничним втіленням основних інстинктів самоохорони: самоохорони і н д і в і д і в, на чім виростають правні норми їх охорони або етика "егоїзму", і самоохорона р о д у /породи/, на чім виростають норми соціальної етики, або етики альтруїзму. Людські істоти, як живі системи рухаються одно коло одного і одно у взаємочинності з другим. Коли б інтереси індивіда були переважаючі, то подружжя просто не охороняло б дітей. Не пло-

дити їх не мало б сили, бо половий інстинкт змушує поголів'я до злиття. Значить злиття б йшло, як іде, але дітей убивали б /як це іноді роблять де-які племена і особи, що не можуть їх прогодувати/ або не допускали б запліднення чи робили б аборт, як це роблять тепер у ширшому розмірі так звані "культурні народи". Ясно, що убийство дітей є в и н я т к о в и м явищем і свідомістю людей воно карається, як вчинок каригідний. Порухення чи знівечення соціального інстинкту в убийстві дітей очевидне. Так що діяльність інстинкту не є вже така автоматично-правильна і безпомилна як би це здавалось. У вищих тварин материнсько-батьківський інстинкт виявляється дуже виразно, але все ж буває, що самці, напр., знищують молодят під впливом діяльності другого інстинкту /або полового, або голоду/. Те саме і в людей: як багато чинників впливає на поведінку! Як м'ягуче діє інстинкт живлення, інстинкт індивідуальної охорони! А все ж задоволення його в один момент гальмує його, а натомісць вибухає другий інстинкт, що жене людину в інший бік. Діяльність інстинктів штурхає людину в ріжних напрямках і задовольнити їх людина ніяк інакше не може, як в суспільному оточенні. Родина є основною суспільною скупиною, в якій людина росте і розвивається в певній гармонії, яку ми називаємо комунією.

Розмноження родини в рід і навіть в племя не порушує основ родинної етики, навпаки: вся солідарність роду і племені держиться на з а с а д а х р о д и н н о ї е т и к и. Її змістом є солідарність і виховання індивіда, як члена родини, котрий за імя других членів працює, охороняє їх від небезпек, часто підлягаючи сам небезпекам. Виховання індивіда в такому напрямі є системою емпірично вироблених норм, які прищеплюються довгою вправою і обертаються в з в и ч к и, в автоматичні несвідомі рефлексії, котрі повторюються, як лише зявиться подразник, до якого вони прищеплені.

Чи рослина, чи тварина, чи явище природи, чи навіть в певному стані людина, на основі досвіду, грає роль чинника /подразника/, котрий викликає рефлексії захистні або рефлексії нападання, або рефлексії вдоволення. Всі рефлексії захисту або нападу звязані з чинниками н е г а т и в н и м и, а відношення до їх означено в подвійних нормах: дозволених і недозволених вчинків. Всі вчинки захисту є дозволени, а вчинки небезпечні для роду є недозволени. І вони о д н о ч а с о в о є корисні, як для індивіда, так і для родини, для колектива. Виховання родинне проектується в нормах, що однаково, рівночасно і рівномірно охороняють і осібника і його скупину.

Поширення родини в рід є разом з тим поширенням і родинної етики на весь рід, цеб-то етики солідарности, взаїмозахисту, взаїмпідтримки. Злиття родів у племя є разом поширенням родинно-родової етики на все племя. Етичним ідеалом родини, роду, племені є ідеал героя, що найбільше дбає про добро всіх членів скупин: охороняє їх життя, дбає за їх, відданий їх інтересам, як своїм. "Люби ближнього свого, як самого себе" - ця максима родинно-родової етики, в якій висловлено синтетично задоволення обох інстинктів - індивідуального і родового.

Однаке величезна зміна настала з перетворенням родово-племенного устрою /федералізм і демократія/ в територіяльне суспільство, в якому утворилась незнана для родини диференціяція: р о з п о - д і л п р а ц і і з в я з а н и й з о ц і н к о ю продуктів праці - о б м і н. В родині обміну продуктами н е м а! Родина є комуніа, а суспільство, як система поділу праці між селом та містом і в місті - утворило обмін, на основі калькуляції /оцінки/, цеб-то диференціяції цінностей. Помимо того утворилась гієрархія прав: поміж керуючими і підлеглими, більш і менш розвинутими, більш і менш заможними!

В родині було нерівенство лише одне: протиставлення в і к о - в и х ріжниць, діти і дорослі. Ці ріжниці не впливають на суму прав тому, що нейтралізуються взаємною любовію і турботою дорослих за малих. Ріжниця вікова - біологічна, охоронена соціальним інстинктом дорослих /батьків/, а ріжниці в суспільстві вже с о ц і я л ь н і: професійні, культурні, масткові, загалом - класові та політичні. Протиставлення індивідів тут вже не вікове, а протиставлення інтересів. Пригадайте характеристику авторитарної організації: підлеглий шар вже не означає своїх цілей ані засобів до їх досягнення! Він правно цілком обмежений або просто безправний /рабство/, цеб-то інстинкт індивідуальної самоохорони члена підлеглої шару цілком zagrożений, бо цей індивід існує вже не для себе, а як з а с і б для цілей, означуваних пануючим шаром. В родині протиставлення вікове, старші любовію охороняють малого, а в авторитарній групі всі дорослі, вікового протиставлення нема, а є інакше: в професії, праці, масткові, свідомості. Ось тому неминуче виникає а н т а г о н і з м інтересів: інстинкт самоохорони підлеглої з а г р о ж е н и й, тому реакції цих індивідів, будши спочатку реакціями нападу, потім реакціями захисту, обернулися в звичайні реакції покори, гальмування, пасивності. Так станеться виховання на раба, але коли його інстинкти /індивідуальний і родовий/ будуть zagrożені, то він підійметься до бунту, до убийства.

Ясно, що у відносинах пануючого і підлеглої шарів буде діяти дві системи етичних н о р м, що виникають з імпульсів, протилежних по напрямках: утворюються два ряди - норми для себе і норми для другого; одні норми захисту, другі - норми нападу. Так утворюється д в і е т и к и: етика пануючого шару у відносинах між його членами - солідарність, а до підлеглої - несолідарність, і навпаки у підлеглому шарі: етика всередині шару - солідарність, а етика відносин до пануючих - несолідарність. В індивідах обох шарів живуть природно інстинкти індивідуального і гуртового захисту, виховані, як с о л і д а р н і с т ь всередині шару, і як а н т а г о н і з м між шарами.

Рефлекси тварини і людини на небезпеки є подвійні: або рефлекс захисту в т і к а н н я м /емоція страху/ або захисту н а п а д о м /емоція гніву/. При терорі пануючого шару в його членів утворюється автоматичний рефлекс н а п а д у /в основі емоція гніву або волевий гін/ в напрямі до шару підлеглої, а в членів підлеглої шару навпаки: утворюється рефлекс захисту в т і к а н н я м і при довгій муштрі - рефлекси повної покори /це стан рабства/. Так що обидва шари взаємно викликають в себе рефлекси п р о т и л е ж н о г о значіння: підлеглий викликає в пануючому рефлекс агресивні, волеві гони, а пануючий в підлеглому - рефлекс покори, волевий параліч. На основі науки рефлексології: ці два шари стали один для одного у м о в н и м и п о д р а в н и к а м и, які взаємно викликають протилежні по змісту реакції, а тому в наслідку і протилежні етичні переживання.

Таким чином а в т о р и т а р н а організація груп є механізмом для утворення норм подвійної моралі: одна у пануючих, друга у підлеглих, або одні норми для своїх і другі норми для чужих. Так соціальна організація насильства стала джерелом подвійної моралі, цеб-то з н і в е ч е н н я моральних переживань в о б о х ш а р а х. Утворилась мораль панів і мораль рабів шляхом соціального виховання умовних рефлексів, прищиплювання індивідам звичок, що зруйнували мораль с о л і д а р н о с т и, мораль демократії роду.

В світлі цих висновків поглянемо на морально-правовий побут сучасного суспільства.

В родині вона близька до природної: солідарність і любов є основою поведінки членів, але помічається багато збочень від неї.

Чому? А тому, що індивід живе тепер одночасово як член родини, церкви, професійної, партійної, шкільної, військової і т.д. скупин. В кожній з них одержує соціальне виховання р і ж н е - в залежності від р о д у скупин і від ш а р у, в якому перебуває.

Скажім, дитина до 8 літ в родині, виховується в атмосфері солідарності, а потім попадає в школу, де вже панує трохи інша атмосфера: учителі і ученики всдуть себе, як пануючий і підлеглий шари, причім вищий шар щіплує дитині переживання рабства, залякує, "дисциплінує" її. Потім юнак вчиться в професійній групі, де виховання таке ж; у військовій - таке ж; у релігійній - таке ж; в державній - таке ж. Така є природа авторитарних звязків. Скрізь іде подвійне виховання: в підлеглих шарах на раба, в пануючих - на пана. Прищиплювання індивідові одночасово рефлексів, протилежних по емоції, захистних і агресивних, незвичайно ускладняє гру рефлексів і нівечить моральну основу індивіда, який в однакових умовах і на однакові подразники може відповідати рефlekсами подвійно-протилежними, а тому і в моралі - нормами подвійно-протилежними, одні і ті ж вчинки однаково вважаючи і за добро і за зло. Спеціально середні шари /у вертикальній будові/ виховуються в подвійній моралі: урядовці, служачі, що з одного боку підлеглі, а з другого пануючі - є типом людей з найбільш знівеченою мораллю. Найвищий шар і найнищий, постійно перебуваючи в однаковому становищі, хоч у взаїмвідносинах мають протилежну мораль, за те внутрі себе культивують виразну мораль солідарності і взаїмопошани. Тому і аристократія і селянство живуть внутрішньо на устійливих засадах моралі, а середні класи - це зразок моральної непостійності і каліцтва, подвійної моральної бухгалтерії. Окрема мораль виробляється і в людей, одірваних від землі і від знарядь продукції - у пролетаріату. Позбавлені звязку з землею, знаряддями виробу і з витворами, ці люде мусять мати /і мають/ іншу морально-правову організацію!

4. МОРАЛЬ ДО "СВОГО" І "ЧУЖОГО".

З попереднього ясно, що рефлексологічний аналіз розкриває перед нами механізм п о д в і й н о ї моралі, котра витворюється як наслідок перетворення племенного суспільства в капіталістичне суспільство приватної власності, авторитарної влади, класової будови. Щоб уявити цю подвійну мораль: солідарність внутрі скупин і антагонізм на зовні її, звернемось знов до генетичної соціології.

Проф. М. Ковалевський в своїй праці "Обособленіє дозволеных и недозволеных действий" /див. "Новыя идеи в соціології", сбор. 4, СПб. 1914 г./ розглядає цікаве питання про генезу понять добра і зла, а значить дозволеных і недозволеных вчинків і відповідних етичних норм.

Він виходить з заложення, що погляд Дарвіна на ізолюване існування парами в первобутньої людини нічим не доведене і що треба через те виходити з засади, що життя дикунів споконвічно провадилось с к у п и н а м и, більшими за подружжя чи й родину, і що ідея повинності або дозволеных і недозволеных вчинків тісно звязана з турботою про с а м о о х о р о н у цих первобутних скупин. Характерним і дивовижним фактом проф. М. Ковалевський вважає той, що в первобутних скупинах всі вчинки мають подвійну моральну кваліфікацію: все добре, що є добре для даної скупини, і навпаки; некорисне для даної скупини вважається за зло і так чи инакше карається, але подібні вчинки відносно чужої скупини вважаються за похвальні. Цей дуалізм оцінок цілком впливає з ідеї охорони своєї скупини /роду чи племені/. Отже основною вимогою до члена є вимога сприяти добру скупини, тому відношення члена до своєї скупини

и н а к ш е, ніж до чужої.

М.Ковалевський робить широкий огляд і знаходить підтвердження цих поглядів скрізь у примітивних племен. Напр., убийство родича потягало за собою викидання убийці з гурту, повну його ізоляцію, поставлення по-за межами охорони і зносин. Вигнанці - абреки /на Кавказі/ ізгої /у славян/, *vargus* в старо-германському праві, якого порівнювали з вовком. Абрека, *vargusa*, ізгоя міг убити безкарно кожний. У індіанці, шотландців, кавказ. горців і баг. ин. за вбийство вимагалось убити когось з роду вбийці. Рід, як колектив, ніби відповідальний за свого члена.

Але вбийство ч у ж о р о д ц і в похваляється звичаями і віруваннями. Племя Кукі думає, що вбиті чужинці будуть на тім світі рабами того, хто їх вбив. На Борнео думають, що вбиті чужинці сприяють тому, щоб був дощ або врожай. На Малайському архіпелазі парубок не може женитись, доки не принесе однієї зтятої голови чужинця. Що більше здобуде хто скальпів з ворожих голів, той в індіан є більший герой.

Такий же дуалізм панує в справах злодійства, насильства над жінками і інших.

Отже маємо підтвердження, що етика у відношенні до "свого" одна, а у відношенні до "чужого" - інша. Поширення етичних норм даної скупини на більшу кількість людей виникало в наслідок тих чи інших суспільних з в я з к і в, що виникали в боротьбі за життя. І тоді коло "своїх" ширшало, коло "чужих" меншало. Всякі притягаючі моменти сприяли зближенню і асиміляції етичних норм. Зливання родів і племен, язиково споріднених, приводило до витворення широких об'єднань, з а м и р е н и х в н у т р і, сполучених, як "свої".

Але між-племенна подвійна мораль перейшла внаслідок внутрішньої диференціації, про яку ми говорили раніш. Утворення класів, розклад на села і міста, розвиток міст - все привело до величезної диференціації, до утворення психології "своїх" і "чужих" і відповідної подвійної етики внаслідок "суспільств" і "народів".

Так що в міру поширення з а м и р е н н я між скупинами, ширшало коло "своїх". З утворенням світових релігій /буддизм, християнство, магометанство/ і розвитком філософсько-наукової думки поняття про "своїх" шириться на весь світ, але в п р а к т и ч н і й моралі все-ж різко обривається етика "своїх" на межах свого народу.

Оскільки інтеграція людства ще не сягнула за межі народу /хоч вже тенденції до цього є/, то граничним поширенням етики для більшості індивідів є с в і й народ! Інтернаціоналізм, як діяльна мораль "своїх" - це слабкий навіть у теоретичних пропагаторів його - у релігійників і навіть у соціалістів, комуністів, анархістів.

Етика народна /націоналізм/, державна /патріотизм/, свої околиці /батьківщина/ - це лише показчик диференціації етичних переживань і норм в межах цих сукупностей і колективів. Сучасне суспільство представляє складну диференціацію. Індивід належить до родини, школи, професії, релігійної скупини, партії, різних товариств, економічних скупин, сел, міст, і т.д. і т.д., несучи в собі основи етики кожного скупчення.

І що менша скупина, до якої індивід належить, то менша область замиренних відносин його, менше поле приложення етики солідарності. Сучасний устрій витворив дивовижне явище: чим нижче індивід стоїть по соціальному розвитку, тим коло його єднання вузче і тим етика солідарності поширюється на менше коло людей.

Візьмімо селянство. Етика родинної солідарності розвинута. Також етика громадська, обмежена селом. У молоді помічається солідарність родинна, солідарність свого "кутка" на селі, з іншими "кутками" антагонізм, але у дорослих селян "куткового" сепаратизму і знеохочення не помічається. Це явище є виразом свідомості індивідів про взаємну з а л е ж н і с т ь, яка солідаризує їх і сповнює почуттям, що

вони "свої люде". При відносинах між двома сусідніми селами у мешканців кожного буде почуття близької солідарности - земляцтва. При відносинах на чужині мешканці з двох сусідніх сел вже будуть тісніше солідарними. Це видно у війську, де збираються новобранці з різних місць: товаришують найтісніше односельці /громадяне села/, потім сусіди /земляки/, потім одномовні чи одновірні. Військо, ком - плектоване екстериторіяльно завжди буде слабше, ніж національно-територіяльне, але воно відносинах до оточення буде більш жорстоке, бо "чуже".

Що вище соціальне становище індивіда, то ширший круг інтересів зв'язує його з ширшим колом людей. Свідомість є також результатом досвіду /практичного чи теоретично-наукового/, а тому індивіди з широким розвитком більш усупільнені. Можна б установити градацію суспільної свідомости так, починаючи згори найбільшою свідомістю.

типи міста	учені
	промисловці
	Фінансісти
	торгівці
	урядовці
	ремісники
	робітники
типи села	селяни
	примітиви

Не можу докладно розвивати типологію їх /це інша тема/, але мушу підкреслити, що етика відносин цих типів є подвійна: внутрі свого типу вона наближається до солідаризму, а на зовні - антагоністична. Особливо великий антагонізм між частинами *д у х о в о ї і ф і з и ч н о ї* праці - раз, між *с е л о м і м і с т о м* - два. Підвищений егоїзм всіх груп, одірваних від *з е м л і і в і д з н а р я д ь п р о д у к ц і ї*: урядництво чи ширше: "інтелігенція", що залежить в своєму існуванні від інших скупин, несе в собі загострене почуття особистої небезпеки /інстинкт індивідуальної самоохорони постійно-загрожений/.

Живучи з услуг пануючим економічно верствам, інтелігенція немиче живе їх інтересами та ідеологією. Вона масово є буржуазна, хоч соціально - це "інтелігентний пролетаріят".

Виразно загострений інстинкт індивідуальної самоохорони у робітництва: цим пояснюється, що найпопулярніші гасла у їх - збільшення платні, зменшення робочого часу.

Одначе треба підкреслити, що сучасний устрій наскрізь пронизаний індивідуалізмом, що початок свій бере у праві власности, яке ще не розбило тільки *р о д и н и* /що живе комуністично/, але таки значно шарпає її.

Боротьба за існування ведеться великими колективами /партіями/, які мають дуже подвійну етику, близько до племенної "етики" війни.

Як найвища одиниця неінтегрованого людства - народ чи нація у відносинах до іншої нації керується подвійною мораллю, хоч часто і чути декларації про право "без різниці національности". Тільки вищі розуми, що опанували думкою механізм сучасного світового суспільства, перемогли націоналізм і досягли вселюдської моралі, але й вони в практичній праці керуються етикою національної, класової і родинної скупин. Родина, клас, народ і людство - ось чотири основних формації /типи/ сучасної моралі. Тенденція культури - основи родинної моралі поширити через громаду, суспільство, класи, народи, раси на ціле людство. Цю мрію висловив і Шевченко:

ної/ ростиме етика солідарности в ширших колах - в народах і м і ж народами,цеб-то ширитиметься етика родини на всевітнє суспільство. Але в мрії про брацтво,а переробка чотирьох історичних систем /поділу праці,поділу землі і природніх дїбр,поділу влади і витворів/ вестиме до братерства і його етики. Рівність в правах,культурности і добробуті - ось шлях зросту суспільної етики. Це шлях соціалізації суспільних відносин по головних лініях суспільної дійсности - господарській,політичній,культурній.Агрегація людства заложена на конформизмі: від Родини до Людства однакові принципи відносин і етичних норм. Перетворення Людства в Родину - це шлях до здійснення етики,заложеної в нас.

Але цей процес дуже довгий. Поки-що маємо Капіталізм і його "етику".

5. ЕТИКА СПЕЦІАЛЬНИХ ГРУП.

Ми установили поняття етичної спонукки, як спільної діяльності особистого і родового інстинктів,яким відповідає егоїстично-альтруїстична поведінка людей. Від спонук одріжняємо норми, як витвори суспільної взаємочинности,що відбувається під впливом багатьох факторів: космічних,біологічних,психичних і соціально-історичних /скупин,утворених історично: сел і міст,держав, партій,релігійних скупчень,професійних і т.п./ . Тиснення цих факторів на основні людські потреби /вроджені/ змушує людину поводитись так або инакше і так або инакше мотивувати свої вчинки або норуувати їх,установлювати межі для руху інших індивідів та їх скупчень і підлягати їхнім нормативним вимогам. Формули примирення інтересів, прийяті взаємочинними сторонами і будуть етичними нормами: правами або моральним нормами./Правові норми,установлені державою,називаємо "законами" та розпорядженнями і це буде "право в юридичному смислі",як каже проф.Петражицький/.

Ми також прийняли,що гармонійним виявленням цих спонук і відповідних їм норм є родина,як біо-соціальний початок суспільства,як нормотворче джерело,з якого тече етична енергія на всі людські істоти,що розмножуються з цього осередку,поширюються по землі і під впливом різних факторів гуртуються в різні скупчення,що в історичному процесі інтегруються в ширші сполучення.

Ми обминаємо питання про генезу чисто-природніх груп: расових, поголівних і вікових,але звертаємо спеціальну увагу на скупчення біо-соціальні /родина,рід,племя,народ/,що розгорнулись,як скупини кровного звязку,але перетворились в скупини територіяльно-мовно-соціального звязку /територія,мова,поділ праці і витвори/ - в народи, які поки що є найвищими одиницями неінтегрованого Людства.

По закону розсіяння енергії і етична енергія родинного звязку при переході на дальші і ширші кола слабне і розсіюється,як меншають,слабнуть і зникають кола хвиль,що погнані з одного осередку. Тому при зустрічі просторово і часово віддалених скупин,особливо відмінних /що сталось під впливом иншого сполучення факторів/, виникає замість притягання - відштовхування,замість почуття "свого"- почуття "чужого",яке вже регулюється акціями і реакціями нападу або втікання,цеб-то волевого гону,що обумовлений емоціями гніву або страху,иноді нейтралізованими до стану покори /параліч волі,загальмування її/. Тут і виникають етичні норми подвійного характеру: етика свійства,солідарности до своїх і етика відчуження до чужих.

" Чи є що краще, краще в світі,
Як укупі жити,
Добро певне з братом добрим
Спожить, не ділити".

Але цілком зрозуміло, що ця мрія поета не може бути здійснена в капіталістичному суспільстві - суспільстві суперечностей в інтересах: господарських, культурних і політичних. Де існують суперечності владаря і підвладного, заможного і позбавленого засобів прожитку, освіченого і темного, там обов'язково є й буде д в і е т и к и, щоб етика відносин до "свого" і до "чужого" або етика солідарності по одній лінії і "етика" антагонізму /боротьби і війни/ по другій лінії.

Перетворення племені /кровного союзу/ обернуло його в суспільство /соціальної зв'язок/, оснований по одній лінії на біо-соціальної єдності - н а р о д, об'єднаний мовою, а по другій - на соціально-історичному зв'язку: на поділі п р а ц і /ріжниці професій/, поділі з е м л і і п р и р о д н і х д і б р, поділі в л а д и, поділі культурних в и т в о р і в. Осць цей поділ утворив багато перегородок, що ділять народ на частини з протилежними інтересами, а тому й протилежною етикою - етикою часткових інтересів, своїх і чужих. Авторитарно-гієрархична організація держав, військ, підприємств, установ неминує веде до боротьби по всіх лініях /господарській, культурній, політичній/ поміж кожною суспільною єдністю і в н у т р і кожної суспільної єдності поміж одиницями. Індивіди, морально так скалічені, з загостреним інстинктом індивідуальної самоохорони, ведуть безна - станну боротьбу один з другим, переливаючись з однієї с.к.у.п.и.н.и в другу, з одного ш а р у в другий.

Можливе тут місце для здійснення мрії поета, в данім разі мрії людини, з незвичайно-розвинутиим соціальноим інстинктом? Ні в якому разі. Тільки неосвічені і фантастичні люди думають, що ніби-то шляхом індивідуального удосконалення можна досягти вищої правди і моральності. Це не вдасться нікому в капіталізмі. Тому так й потерпів поразку Лев Толстой в своїх шуканнях індивідуальної етичної правди і прийшов до ідеї анархічної неґації сучасного суспільства. Одначе анархизм є спомином про минувшину /про рід!/, а не ідеалом будучини /всєбічна демократія/.

Коли людство в своєму числі подвоїться /через 30 літ!/, то вже ізольованими державами жити буде не можна. І розбите людство піде до інтеґрації державної, але хоч і зінтеґрується, одначе в середині буде повне суперечностей, як тепер, скажім, народ.

Інтеґрація по лінії політичній хоч би і в формі демократії, не рішає питання рівності, бо по-за політичною організацією є ще куль - турна і господарська організації, що у великій мірі основані на автократії власности і освіти.

Інтеґрація по всіх лініях - це шлях до всєсвітнього суспільства, при чім не "геть" в л а с н і с т ь, в л а д у, о с в і т у, а п о ш и р е н н я власности, влади і освіти на всіх буде здійснен - ням д е м о к р а т і ї господарської, політичної, культурної.

Це є шлях соціалізму і народи неминує йдуть в цей бік - до перетворення у вищу єдність - л ю д с т в о. Ми на початках перетворення капіталістичного суспільства. Проломлено, хоч і не знищено тільки політичну автократію. - Політична демократія - це ідея вже доволі популярна, але загрожені пануючі класи силкуються відновити політичну автократію /фашизм/, щоб не допустити демократії господарської і культурної. Одначе, коли буде зломлена автократія господарська /шляхом соціальної революції/, то вона відкривє шлях і для демократії культурної. Зріст культурної демократії сприятимє скріпленню демократії господарської і політичної. І тільки рівнобіжно з процесом соціальної демократизації /разом економічної, політичної і культур -

Це й є етичний дуалізм первобутніх скупин /племен/, що перейшов і в розложене поділом праці, природи, влади і культ. добр територіяль-не суспільство, яке в продовженні племені - н а р о д, скутий державою.

Етика солідарности внутрі скупини розкладається їх авторитарним устроєм /гієрархія вертикальних шарів/, а поміж скупинами - суперечністю і н т е р е с і в, що виявляється в боротьбі внутрі і по-між скупинами, які в своїй основі відійшли під впливом історичних факторів від природнього типу агрегації людей - від р о д и н и і її продовжень до територіяльного суспільства, від демократії і федерації, до гієрархії прав, якими розложено скупину на шари - владарський, середній і підлеглий, чим і з а г р о ж е н о індивідуальний і родовий інстинкти людських істот. Розподілом землі і природніх добр та розподілом здобутків праці положено межі в рухові людей по землі, а пристосуванні, в знаходженні засобів існування, чим незвичайно інтенсифіковано і напружено до вищої міри діяльність інстинкту індивідуальної захорони, загострено егоїзм до степені, коли подавлено інстинкт вселюдської солідарности і поставлено людей в стан війни всіх проти всіх.

Авторитарний устрій і його дерівати /продукти/ - політичний гніт і класовий визиск одних, економічні злидні і культурна відсталість і темнота других, загальмування їх природніх інстинктів і спонукання до людського вільного існування, а це веде до революцій, війн, безупинної боротьби, як певної форми розв'язки етичної енергії. Ця боротьба є нещастям Людства і джерелом подвійної етики, що неминуче практикується /повторюється, вщільнюється - виховується! / поміж народами і внутрі народу. Внутрі народу йде боротьба між родинами, /як соціальними одиницями/, між класами, між селами і містами, між партіями, між релігіями, як між народами і державами.

Соціальна диференціація, витворена історично, є джерелом подвійної моралі внутрі народу. І ці різні скупини народу є носіями різної моралі, двох мірок її: одна для "своїх", друга - для "чужих".

Погляньмо на де-які соціальні скупини ближче.

А. С е л о і м і с т о. Два агрегати, територіяльні, з публічно-правною регламентацією від держави, представляють з себе агрегати, які я в своїй класифікації /напр., див. мою "Систему суспільних наук" / називаю г р о м а д а м и за для їх структурної подібности, - в суті річи вони є виразом суспільного поділу праці. Село живе з прямого відношення до п р и р о д и, тоді як місто існує з соціального відношення до с е л а. Міські агітатори /псевдо-учені/ кричать, що село і місто "взаємно доповняють себе", що в дійсности значить: місто визначає дуже малий обсяг прав села /через державу, яка є твором міста і його функцією! / - визначає політичну організацію села і шляхом культурної монополії обмежує село, засуджує на неграмотність, темноту, на мізерну "народну школу", на духове убожество. Отже: місто виконує потрібну диктатуру над селом - політичну, господарську і культурну, в и з и с к у ю ч и село, як робочу силу, як платника податків, як жовніра, як постачальника здорових людей, яких місто обертає часто в фізичних і моральних інвалідів. Місто, як скупчення промислу і торгівлі, витворило к а п і т а л і з м, набираючи безземельну /спеціально обезземелену/ робочу силу для дикого визиску, витворило к о л о н і я л ь н у політику, яка зводиться до визиску аграрних народів цеб-то селян. /Докладніше про це див. моє "Місто й Село", 1925р., і Problem města a venkova в VI кн. "Věstník" Чеш. Агрикультурної Академії за 1931р./

І цю систему агітатори буржуазії, псевдо-учені професори, журналісти, послі і міністри називають "взаїмним доповненням" села і міста, які себе в дійсности "доповняють" так, як іздець і кінь, коли іздець-місто виїздить до своїх цілей на коні-селі, або як "взаїмно

доповняють" себе пан і раб.

Становище села в цілому світі трагічне. Коли місто є диктатор, що означає існування села, його тип, його свідомість /мізерну/, його "право", то це значить, що село грає роль з а с о б у для досягнення містом своїх цілей.

Прошу пригадати дві етичні максими Канта:

1/"чини так, щоб правило твоєї чинності шляхом твоєї волі стало загальним законом".

2/"чини так, щоб Людство, як в твоїй особі, так і в особах інших, ти завжди вживав, як м е т у, і н і к о л и, як з а с і б".

Це наукове вивершення індивідуального і родового інстинктів. Людина, як носій абсолютної вартості своєї особистості, обернена в з а с і б, стає худобиною, рабом, річчу.

В родині, яка з д і й с н ю є, живе етикою охорони о с о б и, не можливе інше трактування свого члена, як рівновартото, рівноправного.

Ну, а місто - як воно ставиться до села? Як до засобу, як до свого раба і тому все відношення м і с т а, як цілоти, до села є н е м о р а л ь н и м. Всі, що захищають сучасний характер відносин міста до села, тим самим захищають неморальне явище. І міністр внутрішніх справ, що "виробляє закони для села", і міністр просвіти, хоч би він був соціаліст, що будує в місті університети, лабораторії, академії, гімназії, бібліотеки, а для села дає гнилу "народну школу", пів-грамотного саддата за "учителя", і міністр фінансів, що обраховує податки і зволікає їх з села всякими способами, і парламент, що ці "закони" стверджує - діють відносно села н е м о р а л ь н о: вони його трактують, як з а с і б, вони установили над ним гієрархію міста, вони його визискують, насилують, вони за ним не визнають того, що за собою.

Коли вони ще до того й християне, що захищають свою релігію, утримують церкву, щоб проповідувала: "любіть ближнього свого, як самого себе", а в дійсності грабують, дурять, насилують, то вони чинять подвійно неморально.

Коли ж село і місто належать до різних н а р о д н о с т е й, як це є на Україні, Білорусі, Татарщині, Криму, Амурщині, в англійських колоніях в південній Афріці, на островах, то відносини між селом і містом набирають цілком трагічного характеру: с о ц і я л ь н о - г о п а р а з и т и з м у чужого міста над селом. Явищем паразитизму в біології називається таке, коли один рід істот живе коштом субстанції другого. У відносинах чужого міста до села панує це відношення паразитизму, бо місто живе коштом села, в культурному смислі - це два різні світи, а економічно і політично - це є насильство міста над селом, коли село трактується, як засіб, як харчова матерія.

Такі відносини є протилежністю до тих, які вимагаються мораллю, і тому тут панує в загостреному вигляді "етика відчуження", і виступає на яв різко-виразно явище етичного дуалізму.

Б. К л а с и п а н і в і і х п і д л е г л и х. Буржуазія і пролетаріят, поміщики і наймити - це особливо різко-суперечні групи в містах і селах. Оскільки пани живуть визиском робітників і наймитів, то панська етика є етикою відчуження від визискуваних ними істот. У панів діє інстинкт і н д и в і д у а л ь н о г о забезпечення /шукання нетрудового прибутку/, тому в кожному акті поведінки пана виявляється не мораль, а рефлекс наступу, гонені емоцією гніву /в різних її модифікаціях/, яка цілком виразно виступає при найменших спробах робітників і наймитів опертися - при страйках, маніфестаціях то-що: тоді обличчя пана наливається кров'ю, він багровіє, зціплює зуби і кулаки, несамовито тупотить ногами і кличе військо для розправи. У всіх цих моментах у пана діє інстинкт індивідуального обезпечення, а соціальний інстинкт подавлений, отже

мораль не діє. Відношення пана до робітника і наймита є, як бачите, а м о р а л ь н е. Всі норми поведінки для підлеглого, що установлюються панами, як "право" - не є правом, бо установлені вони о д н о б і ч н о, без згоди підлеглих і т о м у вони не право. Це є міри доцільності з погляду пана для затримання його панування, а зовсім не норми правових взаїмовідносин. Однобічно становлене "правило" не є правом!

Я звертаю увагу читача на це питання!

Коли ви перегорнете сторінки і знову прочитаете про "вертикальну" структуру с у п и н і і передумаете над трьома типами /анархичним, демократичним і автократичним/ зв'язку в с к у п и н і, то для вас буде ясно, що маса, юрба, натовп не є творцем етичних н о р м: юрба діє під простим впливом біологічної спонуки, а не під впливом етичної норми! Спонука /імпульс/ є проявом біологічним, а правило, норма - соціальним витвором, що діє, як чинник. Спонуки діють і в дитині, але дитина ще не живе соціальними правилами! Отже, я настоюю, щоб читач продумав різницю між біологічною спонукою і соціально-етичною нормою, а тоді він зрозуміє, чому юрба не є творцем етичних норм, бо вона діє як стихійна сила і о д н о б і ч н о /кожний індивід сам за себе/ здійснює свій намір.

Не те організація демократична /прим. родина, або невелика скупина/: у ній в с і ч л е н и погоджено установлюють п р а в и л а поведінки для кожного, цим і творячи етичні норми. Провід не установлює етичних норм, а лише т е х н и ч н і правила для переведення в життя постанов цілої скупини. Провід творить техніку соціального процесу /це і є власне соціотехніка/, відшукує і вибірає засоби для цього і при виборі засобів керується нормами етичної оцінки, установлені скупиною. Отже, мета установлюється цілою с к у п и н о ю, а засоби /техніка/ - п р о в о д о м, якій постійно є під контролем скупини. Такій устрій скупини є с а м о п р а в н и м к е р о в н и ц т в о м, відносинами колективного взаїмочинного нормотворення.

Цілком инакше там, де приходиться в скупині не провід, а в л а - д а! Орган в л а д и сам установлює всі "норми" поведінки для "членів", котрі вже є не соціуси, спільники, товариші, а п і д л е г - л і людські істоти, які вже не творять "норм" взаїмочинно, а одержують "н а к а з и від влади. Коли дві людини взаїмочинно /двохбічно/ установлюють норму своїх відносин, то це явище цілком инакше, цілком відрізняється від того, коли збоку хтось т р е - т і й лише своєю волею н а к а з у є цим двом вести себе згідно з його волею, волею третього! Тут моментально виникає явище в л а д и, як однобічного примусу для сторони, котра не приймає участі у витворенні н а к а з у. Наказ не є ані правом, ані мораллю - взагалі не є етичною нормою, а цілком иным явищем: волевым вибухом!

Сучасна "правнича" література називає правом і н а к а з и і постанови демократичної скупини - правом, цеб-то цілком дві різні річі! На цім основане все "правниче" баламуцтво, яке поширюють юридичні факультети, на яких замість науки панує п р о п а г а н д а владарства, панування монархів, диктаторів, влад, урядів.

Я називаю етичною /правовою і моральною/ нормою те правило поведінки, котре установлюють взаїмочинно в с і ч л е н и скупини, одріжняючи однобічні н а к а з и, які вже тому, що однобічні - трактують другу людину, як з а с і б для здійснення тієї мети, що ставить наказник /влада, диктатор/.

Така думка не є новиною в соціологічній літературі - на неї на- т я к а в, хоч і плутано, соціолог Гумплович, а ще яскравіше вказав - Шайн і пізніше Біндер, але вони не могли її аргументувати соціологічно, як це роблю я. Гумплович виходив з розуміння, що нормативний характер є ознакою всякого правила соціальної поведінки, отже і права, а тому, що правила, установлені державою, цеб-то володарською частиною суспіль-

ства робляться в інтересі тільки цієї частини, що переслідує лише інтереси свого панування, то тому вони і не є правом. Вигоди владарства є прямою метою держави, а через те владарі і не знають жадних норм обов'язкової поведінки і керуються в своїй поведінці виключно мотивами фактичної доцільності для себе. Ось тому так зване "публичне право", на думку Гумпловича, не є правом. Правом є лише норми, установлені державою для регулювання родинних і економічних відносин між підданими. Так думає Гумплович і тому пропонує вважати за право тільки так зване "приватне право", а що до "публичного права", то воно не право - його треба називати якимось інакше, напр. державною нормою /*Staatsnorm*/ або державною постановою /*Staatssetzung*/.

Це вірно, але "приватне право" - це є лише звичаєве право, витворюване в суспільній взаємочинності людей і включуване державою в свої кодекси /цеб-то визнаване і державою/. Гумплович вважає тільки приватне право за свідомий витвір держави /чому держави?!/, а публичне "право" є стихійним несвідомим витвором владарів, які підносять на рівень публичного права викликані різними обставинами свої чисто-фактичні владарські вчинки.

Шайн далі розвинув засновки /преміси/ Гумпловича, прийшовши до думки, що саме поняття "правило" має в собі подвійний зміст: а/ це з одного боку н а к а з про поведінку, а з другого - б/ це с п о с і б, яким діють при певних обставинах, без елементу примусової повинності. Шайн і розуміє право в другому уявленні, бо в правилах державної діяльності нема "наказу", зверненого до держави чи до будь-кого. Отже, право - це фактичний спосіб діяльності держави, діловий порядок її праці, подібний, як на фабриці. Право, мовляв, не вказує, що треба робити, але вказує, що, коли і як робиться. Під державою Шайн розуміє не все суспільство, а лише владарський шар: уряд, парламент, військо, суд, урядовців /церкви не згадує!/.

Безсумнівно, що в концепції Гумпловича-Шайна є здорова правда, але нема тієї ясности, що випливає з соціологічного аналізу, яким ми прийшли до установлення вертикальної структури в скупині, одріжнивши тип анархії /юрба/, демократії /організація/ і автократії /зв'язок шарів/.

Цілком ясно, що наказ є однією-волевым натиском пануючого шару на підлеглий, а тому всі накази авторитарної "держави", зібрані в кодекси "не є право, а н а с и л ь с т в о." Право, як технічний розпорядок /Шайн/, знов же не є право, а суспільна технологія /соціотехніка/. Право є явищем двохбічної чинности між людьми. Здійснюється в о р г а н і з а ц і і, яку зовемо демократія.

/Я прошу читача не думати, що сучасні "демократичні" республіки є демократіями! Не кажучи про диктатуру в області економіки і культури, "демократична" буржуазна республіка сидить на населенні, притиснутому бюрократичним апаратом, н е в и б р а н и м з боку населення, а "вибраним" з боку уряду!/.

Творення етичних норм є функцією родини і всіх тих організацій, що структурно до неї подібні, цеб-то д е м о к р а т і і.

З цього всього ми висновуємо скорочено: о д н о б і ч н і натиски волі є наказами чи вимогами, а д в о х б і ч н о - у с т а н о в л е н і н о р м и, що діють при певних однакових умовах однаково - є соціально-етичні норми /право і мораль/. Однобічність і двохбічність витворення правил поведінки є критерієм для одріжнювання наказу від права, або н а с и л ь с т в а від з г о д и, /як колективного злиття воль/.

При аналізі "правових" відносин в між-класовому зв'язку пануючих з пануючими знайдемо і х п р а в о, а у відносинах між пануючими і підлеглими - насильство, як однією-здійснення волі.

Фабрика і фільварок, як організації відносин, є автократичні:

власник, що необмежено однобічно установлює правила поведінки своїх підлеглих - службового апарату і підлеглої робочої сили, є диктатором, службовці - носіями його сил в певній дозі, а робоча сила - виконавцем, щоб-то з а с о б о м. Ці відносини, регульовані однобічним насильством, а не двохбічною згодою - не правові.

В. В л а д а р і і п і д в л а д н і - це назва контрастних сторін в політичних відносинах. Оскільки владарі означають мету о д н о б і ч н о для своїх підвладних, які позбавлені цієї можливості, то маємо знов явище: виявлення рефлексів н а п а д у /волевій агресивний гін/ з одного боку і покору /або загальмування волевого гону, заник інстинкту індивідуальної самоохорони/ - з другого. Це є очевидна негачія моралі у взаїмовідносинах і в самих реакціях: владарь реагує волево, ним керує емоція гніву, а підвладний стає для нього подразником, що викликає волевій імпульс; підвладний реагує захистним рефлексом /в основі емоція страху/, отже пан стає умовним подразником, що викликає в нім емоцію страху і обертає його в раба. Сучасна держава, військо, суд, поліція - це все прояви владарства.

Відносини до підвладних позбавлені моралі, соціальний інстинкт загальмований, знівечений. На натиск, насильство підвладний реагує захистною реакцією /рефлекс втікання або загальмована воля, покора/ - отже це прояви інстинкту індивідуальної самоохорони, а тому всі переживання покорі і рабства позбавлені моралі. Пан і раб - істоти аморальні у своїх взаїмовідносинах. Лише в родині і демократичній скупині, де відносини не влади і покорі, а проводу і контролю, можливе виявлення моралі.

Г. Ц е р к о в н и к и і в і р у ю ч і. Оскільки католицька, уніяцька і православна церкви є будівлями авторитарними, то всі відносини їх гієрархічних апаратів до віруючих відбуваються по типу відносин владарів до підвладних, а не підконтрольного проводу. Це особливо яскраво кидається там, де церква не відокремлена від держави, щоб-то де церква явно і формально є ч а с т и н о ю державного апарату, як прим. військо, суд, поліція. Тут стоїть і церква, як спеціальний орган держави - орган ідеологічної пропаганди і владарства! Ми вже знаємо з посланія апостола Павла до римлян погляд церкви на владу:

"1. Усяка душа властям вищим нехай кориться; нема бо власті, коли не від Бога. Які ж є власті, від Бога вони настановлені.

2. Тим же, хто противиться власті, Божому повелінню противиться; хто ж противиться, ті собі осуд набувають.

3. Князі бо не добрим ділам страх, а лихим. Хочеш же не боятись власті? Добре роби, то й матимеш похвалу від неї.

4. Божий бо слуга він, тобі на добро. Коли ж лихе робиш, бійся, бо не дармо меч носить; Божий бо слуга він, відомститель гніва тому, хто робить лихе.

5. Тим же треба коритись не тільки ради гніва /кари/, та й ради совісти.

6. Того ж то й данину даєте; слуги бо Божі вони, що раз-у-раз того пильнують.

7. Оддавайте же усім, що треба: кому данину - данину; кому мир - мир; кому страх - страх; і кому честь - честь."

/Біблія, Посланіє Павла до римлян, гл. 13/.

Ось це і є "соціологія влади" християнської церкви! Зрозуміло тепер, чому папа римський тепер видав відозву /енцикліку/ в 40-ліття "Regnum novarum", що церква проти соціалізму тому, що це зміна суспільства, якої церква по вченню Христа не допускає, бо суспільну організацію створив бог. Зрозуміло, чому єп. Хомишин наказує українцям коритись польській владі? Ще-б пак: це-ж бо слуга божий! Та ще й меч при боці не дарма носить. Опортунізм перед владою апостола Пав-

ла є виразом опортунізму всіх, що залицяються до панства, що живуть з панством з одного джерела - визиску трудового люду.

Коли церква живе коштом державної скарбниці, що поповнюється здирством з люду, то не може ж вона бути проти державної влади, що постачає засоби для церкви. А за це церква пеклом і чортами та сундом /"божим"/ залякує, страждає бідолах, в і ч н и м и /!/ муками, вічними терзаннями за непослух владі. Коли церква не одержує платні від держави, то має від неї концесію на збирання коштів з люду, а за цю концесію платить....-пропагандою в користь державних насильників!

Церква, як організація п а н с ь к а, тому і реакційна, тому проти визвольного руху має, тому за владу панства, за всі методи насильницького керівництва держави, за данину, за мито і за чинопочитаніє. "Наука" апостола Павла є лише розгорнутий зміст "хитрої" відповіді Ісуса Назарецького: "Кесарево - кесареви, а боже - богови"; цеб-то державі і церкві. "Бога бійтесь, царя шануйте" - основна теза церкви для "виховання" люду.

Влада від бога - це "теорія" диктатури, котра в засаді не визнає права громадян організуватись демократично і означувати собі мету та засоби її досягнення. Позбавляючи брата свого змоги розпоряджатися собою в його справах, ми цим самим не визнаємо його особи рівновартю з нашою, вважаємо за низчу істоту, за засіб для наших цілей. Це становище є н е м о р а л ь н е, яке і займає церква і її "теоретики".

Ось послухайте, що проповідують українські церковники. "Українська Християнська Організація" видала 1927 р. за ч.І книжку Д-ра Алеша Ушенічника, професора університету в Любляні "Основи Соціології" /переклад попа М.Фірака/. Ця, з дозволу сказати, "соціологія", написана "професором" та ще "університету", є підручником для політики християнської церкви.

Розуміється в ній трактується і питання про владу! "Професор" паякає проти с в о б о д и, проти лібералізму, вступаючи в полеміку з Руссо. Наводячи основні думки лібералізму, що джерелом права є людська воля, що вся власть походить від народу, що держава від бога незалежна, що народня суверенність мусить бути непорушна, що народ дає владі лише виконавчу власть, що народ може владу усунути, що такі зміни взагалі з мораллю і правом не мають нічого спільного, що народ суверенний і робить все, що захоче - цей "професор" вигукує:

"Ся теорія разом з своїми висновками помилкова у самім корінню. Людина не є асоціяльним, але з природи соціяльним еством. Тому каже природній закон жити в спільності. Попри родину потрібна все вища, совершенніша спільнота - держава. Розуміється, в тій чи иншій формі. Ми не повинні при слові "держава" думати зараз про модерну, так високо розвинену політичну організацію. А коли п р и р о д н и й закон лучить людей в родині і в д е р ж а в у, то той самий закон домагається також усього того, без чого с у с п і л ь с т в о не може існувати. А першим, без чого д е р ж а в а не може існувати, є авторитет, суспільна влада. Отже суспільна влада не походить від народу, але від того, хто дав природі закони, се є від Бога. Так само джерелом права не є людська, але Божа воля".

/Др.А.Ушенічник "Основи Соціології", ст.56-7/.

Коли такі дурниці говорить проста, темна людина, то можна лише добродушно сміятись, але перед нами виступає "професор університету" з претензіями на "на у". І, розуміється, він говорить н е п р а в - д у, кажучи м'якко.

Ні про яку соціологію, як науку, він не чув, бо не плів би дур-

ниць про державу, як "природний" витвір. Що родина є біо-соціальною скупина - це знаємо, як і те, що держава є соціально-історичною скупина. Її тепер багато народів, що не знають ані релігії, ані держави, а це ж і є доказом, що держава є історичне явище, обмежене часом і простором. Як справжній церковний неук і шахрай, "професор" береться до шахрайського способу, кажучи про потребу авторитету: авторитету треба для суспільства, а зараз же ототожнює з суспільством державу....

Держава є однією з багатьох суспільних організацій, а зовсім не тотожна з поняттям суспільства. Підвести державу до природних творів йому треба було для того, щоб сказати, що і влада з "природи", а не від людей. Церковні насильники, що все крутяться коло нещасних вигадок колишніх жидівських агітаторів /Ісус, Павло і тн./ про владу, силкуються втокмачити в темні голови, що коли до Львова приїде новий воевода з Варшави, то це є посланець божий. Оскільки ми всі знаємо, що це посланець польської шляхти і фашистів та кривавого маршала Пілсудського, то можемо з огидою констати придуркувату балаканину, але ж селянський темний богобійний каліка? До його і промовляють ці "професори", як Ушенічники, Шумьгини, Біднови, Огієнки, Лотоцькі, що носяться з церквами, єпископами, попами, хрестами, молитвами, "священними писаннями" з перед 2-3 тисяч літ, коли ще людське тупоумство було що-до науки паном у своїй первобутній невинності.

Ушенічники смертельно бояться думки про народну владу, про урівноправнення поневолених і понижених людей, щоб не втратити свого панського становища. Вони бояться, що коли народ буде творити владу в державі, то через те навчиться творити її сам і в церковній організації. Ось тому церква готова й Пілсудського признати від бога, аби лиш селяни не додумались переглянути питання: чому якийсь чоловічок з Риму призначає начальство на українських землях? О, за владу вони хапаються руками й зубами. Вони спалили професора теології Івана Гуса в Чехії, вони тисячами кидали в огнище людей, що критикували їх братолюбів, вони визнавали тисячі жінок "відьмами" й палили їх, щоб лише терором залякати людей і скріпитися на своїх "тронах", посадах і хапугах.

Ось для пам'яті українським читачам відомість про "працю" церковної інквізиції лише в одній Іспанії за даними з "Історії інквізиції" Лозинського. Було покарано "єретиків" за час з 1481 р./призначення Торквемади/ по 1594 р., цеб-то за 113 літ: спалено людей живцем - 28060, спалено в образах - 16225, покарано іншими способами - 245791, а разом - 290076 осіб. Церковні трибунали були аж до 1818 року. Після великого сказу попівської буцигарні /за 113 літ/ трохи зменшився розгул кривавої церкви, але все-ж до скасування інквізиції /1818 р./ загалом числилось офіційно-спалених живцем 36212 осіб, спалених в образах - 19790 осіб, ріжно покарано - 289624 особи, а разом - 345626 осіб. Через це знищення передових людей Іспанія залишилась на довгі часи культурним багном, царством темряви, католицького обскурантизму і аж революція цього року внесла полегкість. 13 жовтня 1931 р. відокремлено там церкву від держави, розпущено чернецькі кодла і заборонено платити з громадських коштів чернецтву і попівству. Бачите, більш 1500 літ перебував нещасний народ під чоботом диктаторсько-терористичного режиму "братолюбних християн", терплючи нелюдські муки від тих, що живцем лізуть на небо, перевантажені святістю і богобійністю, та люблять ближнього, як самого себе! Це ж про одну Іспанію такі відомості, а пригадати треба й інші країни. Лише повстання протестантизму трохи змякшило страшний кривавий режим католицької церкви. Терор виключає мораль! Це відношення таке, як між воюючими племенами, хіба з тією різницею, що при війні між племенами б'ються обидві сторони, а при цер-

ковному терорі воєн о д н а, пануюча сторона-церква, що винищує другу, беззбройну, подібно, як різники орудують в різницях проти беззахистної худоби. Може тут іти мова про мораль?

Виключено.

А тому просто дивовижне є нахабство чи обмеженість церковних журналістів, що силкуються говорити про нерозривний зв'язок етики і релігії.

Соціологічно-науково непохитно встановлено, що кожна суспільна група вже тим самим, що складається з людей, має діло з етикою /право і мораль/: творить норми і перетворює їх, але нема ні однієї організації, щоб мала виключну монополію на творення етики. І тим менше церква, що організована а в т о р и т а р н о: у відношенні до підлеглого шару віруючих церковний апарат є владок, а тому для моралі тут не місце, оскільки до того ж віруючі не приймають участі в установленні мети і засобів організації, до якої належать п р о т и с в о в і в о л і.

Українська церква: православна, греко-католицька чи римо-католицька стоїть на утриманні чужих держав, що гноблять український народ, і виконує для їх важну службу: дурити народ, що окупаційна влада від бога. Оскільки греко-католицька церква на Підкарпатті була змадарщилась, то вела денационалізаторську службу, як і православна на Волині несла московську службу, а тепер польську. В боротьбі поневоленого народу "його" церква стоїть на боці його панів-гнобителів, щоб-то стоїть низче моралі дикунів, у яких служба є в о є м у племені проти чужого є основою етики.

Православна церква на вел. Україні століття грала денационалізаторську роль, стоячи на службі Москви. Греко-католицька в Галичині тепер вважає себе за українську, але.... Хомишин і К-о веде кампанію за повне її обкатоличення, а Шептицький і К-о - за візантійщину, орудуючи чужою мовою для більшої "таємничості" - для утворення більш кастового духу.

Прочитайте тільки книжку "професора" В. Заїкина, співробітника церковних часописів: "Участіє світскаго елемента в церковном управленіи, выборное начало и "соборность" в Киевской метрополии в XVII и XVIII веках" /Варшава, 1930, ст. 160/ і ви побачите всю реакційну протинародню, класово-панську природу церкви, яка у відношенні до народу є глибоко-неморальна, як в минувшині, так і тепер.

Пан В. Заїкин довів, як митрополит Петро Могила остаточно викоринив "розкладові засади соборности" і цим способом наче б то dokonав "відродження" київської церкви.

На кожній сторінці В. Заїкин силе виразами про шкідливість соборности, про "розкладовість" участі світських людей в житті церкви і т.п. І термінологія якась ідіотська: "світські" люди і "духовні" особи! Подумаєш, яка "духовність" церковних халамидників, що захищають автономність своєї організації по дурисвітству людей і ховають професійні тайни від ока мирян! Це все "розкладове" - оте свіцьке "втручання" в організовану шайку професійних дурисвітів, що грабують народ, що затемнюють його і оберігають свою монополію на ці непочесні заняття! І "професор" помимо своєї волі вивертає попівську душу на верх вовною, показуючи, що українська церква була одним з найлютіших ворогів і гнобителів українського народу. "Професори" В. Віднов, І. Огієнко, О. Лотоцький силкуються довести, що православна українська церква була колись "демократичною", але Заїкин розвінчує їх і показує, що церква завжди була гнобителем-наслідником народу, тримала і тримає його в духовному кріпацтві.

Я міг би нагадати про жахливі сторінки з історії кріпацтва українського народу, відданого Б. Хмельницьким і всіма його спадкоємцями-гетьманами в неволю монастирям і церквам.

Чернець Климентій, церковний віршомаз тих жахливих часів, дуже

обурювався, що нещасні кріпаки-селяни тікали від панів, і так христовлюбиво описував їх:

"І добре ті чинять, що прочан обдирають:
Бог їх простить, за тоє згола гриха не мають.
А не тільки--б потреба таких обдирати,
Але і з самими душами розлучати.
Поневаж не хотів, пуд ким був, чинити повинність,
Обдери і хоч убий за тую учинність.
Бог за бунтовника, як мовят, не повісить,
Але ще і нагородою потішить,
Кди ж учинив своєму пану пакость многу,
Не тільки пану, но і самому Богу"

/"Основа", 1861 р., кн. I/.

Про кріпацькі традиції греко-католицької церкви аж до наших часів на Підкарпатті міг би розповісти народ, мучений "коблинами" і "роковинами". І поступ проти часів Климентія тільки той, що тепер вже не вішали за втікання, бо все-таки Руссо і ин. люде подбали про зміну проклятого режиму церковного кріпацтва своїм лібералізмом та революціями.

Хакландія через де-які зміни європейської цивілізації позбавилась змоги вішати і одержувати за таку "учинність" нагород від свого кривавого бога, позиченого в жидів.

Але хіба посланія Шептицьких, Хомишиних, Коциловських та Денисів і К-о не дихають тим жахом Климентієвого духа, що живиться людською кровію? Приписи, щоб селяне покійно лежали під батогами шляхти - віють тим середньовічним жахом.

Про мораль тут говорити не можна, бо її взагалі не ма у відносинах шарів, розділених суперечністю інтересів, пануванням одних над другими і визиском одними других.

Церква, що відмовляє своєму народові права собор розпоряджатись, цим самим обернула його в з а с і б, в річ, в худобу, а тому претендувати на моральність не може. Тому вони й орудують подвійною етикою: солідарність всередині своєї скупини і відчуження від народу, до якого прикладається "етика" боротьби і війни.

Г. В ч е н і і н е в ч е н і. Товариства і корпорації вчених мають таку ж подвійну етику: одні правила для себе, протилежні для трудових мас. На Україні ще за наших часів "вчені" називали "невчених" на т и, маючи для себе иншу систему правил поведінки - звичаї, одіж, правила чести, приличности і ин. Налікаючи до пануючих класів, до владарів, до міст, до керовників, ці "вчені" керуються етикою буржуазії у відносинах до трудових мас.

В трудових масах поширено легенду, що освіта, наука робить людей правдивими і справедливими. Часто бачимо чисту роспуку у простих людей, які ніяк не можуть зрозуміти, як освічена людина може бути несправедливою! На жаль, прості люде не знають механіки буржуазного устрою: всі, що живуть коштом трудових мас і захищають капіталізм, ані справедливіми, ані моральними бути не можуть.

Д. П р о ф е с і й н і к о н т р а с т и. Питання про професійну етику має величезну літературу. Руський письменник Вересаєв прославився своєю книгою "Записки лікаря", де гостро поставлені проблеми етики. Записки учителя, професора, адвоката, судді, письменника, інженера, офіцера і взагалі кожного професіоналіста приносять багато матеріялу про етику. Професіоналіст протиставляється иншим людам, яко профанам, що нічого не розуміють в даному фаху, отже тут маємо діло з окремими випадками відносин вченого і невченого. В капіталістичному устрої, що позбавив мільони людей права на доступ до землі і знарядь продукції - величезну армію пролетаріяту фізичної і розумової праці - неможлива мораль голодних. Одірваний від землі і за-

собів прожитку інтелігент-професіоналіст мусить брехати і дурити, щоб яось урвати засобів на прожиток. Професіоналісти - це люде з загостреним інстинктом індивідуальної самоохорони і заглушеним соціальним інстинктом, тому вони виявляють більше правових імпульсів, ніж моральних спонук.

Лікарі в буржуазному суспільстві в значному числі нечесні - професійно. Існують цілі шайки дурисвітів, що промишляють обдурюванням, що залякують хворих /і не хворих/, аби з їх доіти гонорари. Інженіри тех. Адвокати - по своїй професії мають брехати і - як вони брешуть, як заливаються красномовством, щоб "забалакати" суддів і присяжних!

Артисти різного роду - співаки, танцюри, музиканти, малярі, актори, письменники і ин. пильно стежать, щоб визискати свій хист, яко при род н у м о н о п о л і ю, чим стають в ряди буржуазії, щоб поділитись награбованою нею надвартістю, рентами та процентами.

Ці люде і не можуть бути м о р а л ь н и м и, оскільки соціальний інстинкт у їх постійно загальмований потребами прожитку і розвинутими звичками "накопичування". Відношення їх до людей протилежне принципам відносин в р о д и н і, а тому про нормальне виявлення і згармонізування інстинктів самоохорони особистої і родової в професійних відносинах за капіталізму бути не може.

Перегляд кількох спеціальних груп капіталістичного суспільства нам показав, що дійсність зовсім не така, як її силкуються представити буржуазні лицеміри, що в індивідуалістичному удосконаленні хочуть знайти вихід до морального відродження. Буржуазне суспільство насичене мораллю класових, родинних, село-міських, професійних, партійних і т.п. груп, цеб-то мораллю п о д в і й н о ю: мораллю солідарності внутрі д а н н о ї групи і "мораллю" відчуження, боротьби і війни до других груп.

6. НАЦІОНАЛЬНА ЕТИКА.

В теоретичній літературі ще йде колотнеча над самим питанням - що таке нація або народ? Одначе в практичній діяльності це питання розв'язується легше, ніж в теорії, хоч також не цілком легко. Практичний діяч - політик, дипломат і обиватель народом називає просто окрему мовну /лінгвістичну/ скупину людей. Коли ж статистик хоче обчислити, скільки є членів даного народу, то наражається на труднощі: коли людина розмовляє кількома мовами однаково добре, то до якої нації її записати? Очевидно до тієї, яку вкаже сама людина. Замість об'єктивної прикмети /мови/ в цім випадку належність до нації означається суб'єктивною волею. Ще труднощі: коли батько й мати різних національностей, то до якої національності вписати дітей? Коли людина розмовляє однією мовою, а сама зачисляє себе до національності, мовою котрої не орудує - тоді як бути? /Багато українців у Росії знали лише одну російську мову, але національно себе зачислявали до українського народу. Перепис 1926 року в СРСР було ведено так, що зазначалась рідна мова і національність людини на основі її заяви, і так вийшло, що українців в СРСР було 31 мільон, а тих, хто вважає українську мову за рідну тільки 29 мільонів!/.

Як ставитись до мовної скупини, коли вона себе за націю не визнає, хоч і має окрему рідну мову, як напр. різні племена Сибіру і півночі? Як ставитись, коли місцеве населення на запит: якої ви нації? відповідає: ми "тутешні". /Таку рубрику бачимо в польському

переписові 1921 р. на Поліссі і почасти на Волині, де люде, що говорять українською мовою, не знають, що таке національність/.

Отже, ми зазначаємо той факт, що коли в труднощі в означенні якоїсь людської скупини, то тим самим в труднощі в означенні її етики.

Мовна /лінгвістична/ скупина є безумовним фактом дійсності, але що ж стоїть на перешкоді її означення? Суперечність між м о в о ю і с в і д о м і с т ю.

Розуміти своє оточення людина може тільки д о с в і д н о, а тому всі явища, що не попали в досвід, для людини просто "не існують". Скажім, коли ми ще не відкрили електрики, то вона для нас не існувала, хоч і була в природі. Те саме з ріжними проміннями /X-проміні, фіялкові проміні/, яких ми просто не сприймаємо, для нас вони не існують, хоч тепер науково доведено їх існування і значний вплив на поведінку людей. Ще простіший приклад: ми просто не сприймаємо округлості землі, а тому все думаємо, що вона рівна. Думка про округлість землі більшости сучасного людства здається просто безглуздом, хоч вона вже стала для багатьох аксіомою тому, що увійшла в їх поле розумового досвіду.

Розуміння і суспільних відносин та об'єктів залежить від досвідного їх схоплення: що менше коло нашої взаємочинности, то менший наш досвід, менше розуміння функціонально-причинових залежностей, то менше коло тих, кого вважаємо за с в о ї х і до кого прикладаємо етику солідарности і соціальної симпатії.

Поліщук, як бачите, не уявляє такої скупини, що називається народ! Він знає свою родину, свою вулицю, своє село, навіть сусідній круг сел, але далі для його порожнє щось! Там щось є, але що воно, як його назвати - він не знає, бо в своєму досвіді він не сприймав його.

Порівняти з поліщуком Шевченка - непомірні величини! Коло "своїх" для Шевченка - цілий український н а р о д: і на Поліссі, і на Кубані живуть члени його скупини, с в о ї люди, однаково йому милі, близькі. Не тільки Кирилівка, Звенигородка! Для Драгоманова ці свої люди, свій народ - всі українці від Кубані до Підкарпаття включно. І навіть більше: ціле Людство! Називаючи себе українцем європейської культури, Драгоманов цим включав себе у якусь цілість, більшу і за український народ.

Драгоманів мислив свою одночасову належність до р о д и н и /Драгоманових/, до г р о м а д и /м.Гадяч/, до н а р о д у /українського/, до європейської цивілізації і до Людства. Опріч того він належав ще до певної професійної скупини /учених, істориків/, до класової /селянство-робітництво/, до політичної /радикально-соціалістичної/, але він не належав до жадної релігійної, спортової, промислової, торговельної то-що. Усвідомлення приналежностей і неприналежностей керувало його поведінкою і означувало його етику. Між етичною свідомістю сільського поліщука і Драгоманова величезна різниця: в обсягу "своїх" і "чужих", в характері етичних норм, засвоєних від ріжних оточень.

Поліщук знає лише свою родину і громаду, і ті поділи, що існують в межах родини й громади, але він не знає м і с т а, н а р о д у, ц е р к в и, д е р ж а в и, л ю д с т в а і не сприймає цих скупень, як "своїх", не почуває своєї належности і звязку з ними. Він їх трактує що найбільш, як природу, як чужу стихію, що виявляє свою с и л у над ним: бере данину, тягне на військову службу. Церкву він сприймає лише в межах п а р а х в і і, а поза тим - як чужу стихію. Глибока байдужість до всього, що не входить в поле його досвіду, лежить на поведінці поліщука. Що і через що робиться в місті, в державі, в народі, в церкві, в людстві - він не знає і тому байдужий, несвідомий в цьому, етично - а-моральний до всього

що не знає. Він етично ставиться лише до того, що знає: чи це будуть свої, чи чужі. Його етика в цьому подвійна: одні норми у відносинах до своїх, другі - до чужих, але в цьому він не є етично-нейтральним, байдужим, а-моральним. Аморальний він лише до світу незнамого, невідомого.

Але чому ж сталась така різниця між поліщуком і Драгомановим і чому власне Драгоманів став іншим, ніж поліщук? Це спричинене поширенням досвіду. Стихійно в житті і систематично через школу і науку Драгоманів, родившись "поліщуком", все поширював і поширював свій досвід, охоплював думкою все ширші кола оточення, звязуючи його думкою в одну функціонально-причинову цілість /систему/. Це стало можливим йому через одну річ - витвори культури: письмо, науку, витвори комунікації і т.п., що умовно, символічно наближують весь світ до людини і вводять його в її сприйняття, в досвід. Через космологію /науку про світобудову в великому і найменшому/ він наближив і вхопив у досвід фізичну світобудову, через біологію - досвідно засвоїв світ живих істот, через загальну історію /і соціологію/ світ суспільний, через фольклор, етнографію, історію і инш. наближив до себе світ український, народ, а громаду й родину знав з безпосереднього досвіду. Отже безпосередній досвід в малому оточенні і культурний досвід у великому і дальшому оточенні зробив Драгоманова тим, що він опріч родини і громади, пізнав народ, державу, церкву і народи - Людство і став "патріотом Людства" /інтернаціоналістом/, великим цим "патріотизмом" обіймаючи всі менші патріотизми.

Етика родини таким побитом поширилась на граничну величину Людство. Тому для Драгоманова всі люди рівноварті, тому мусять бути рівноправні, тому демократія родини мусять стати демократією Людства, тому етика родини поширюється на Людство, тому Драгоманів у собі знищує етику "своїх" і "чужих", ростучи до етики "своїх" в межах Людства. Так культура наблизила весь світ до індивіда, який сприйняв його в свій досвід, виявляючи свої етичні властивості в широкому колі Людства.

Це є шлях знищення етичного дуалізму у відносинах до людства. Розуміючи це, Драгоманів став соціялістом, піднявся на становище соціального реформатора, який бачив, що тільки знищення історично-витворених різниць є шляхом до етично-культурного зросту людської особи і до морального поступу всіх.

Хто залишиться при капіталізмі, той засуджений на моральне каліцтво, для того шляхи до морального поступу і відродження закриті. Хто не пізнав і не розуміє наслідків поділу людства на село і місто, на класи, на професійні окаменілости, на шари з їх гієрархією прав, з їх моральним каліцтвом, їх духовим обмеженням; хто не розуміє наслідків авторитарної будови скупин, анархії і демократії, ті взагалі не зможуть піднятися по-над капіталізм, не зможуть бачити дальших перспектив людського технічного і етичного поступу до граничної інтеграції Людства, організованого, як всесвітня родинна демократія на основі гармонійно-сполученого особистого і родового стремління до солідаризму, до етичної гармонії!

Так невмерущий отой "тасмничий голос", що вказує нам, що є добре, а що зле, і що завдяки йому вищі предстванники культури, які вже досі до вселюдської свідомості, витворюють вселюдську етику, це-то етику родини реально здійснюють в межах Людства! І цим вказується ідеал етичної культури - етика соціалізму.

І що це далеко, і що це трудно - це зрозуміло, бо й шлях розвитку від "поліщука" до Шевченка та Драгоманова такий далекий, як

шлях від мрій колишнього Ікара, що хотів літати, до наших днів, коли люде вже н а ч и л и с ь літати. Всі маленькі "поліщуки" і їх варіації і модифікації в сучасному капіталістичному суспільстві з ідіотською усмішкою заперечують: " ну, де-ж таки видумувати таке безглуздя, як літання людини! Та ж нам п р и р о д а не дала крил, без крил не полетиш. Балачки про літання - суперечать здоровій логіці і природній очевидності. Це утопії - це плід хворого або примітивного розуму"....

І все ж таки людство починає летіти перед очима всіх, що орудують "здоровим розумом" вчених і невчених о б м е ж е н и х в с в о ї й с в і д о м о с т и і с т о т !

Природа не дала нам крил, культура теж не дала нам крил на спину, але дала нам с п о с і б л і т а т и .

Культура нам дала і кращу етику: що в Європі одні не вечеряють смаженим сусідом - це результат етичного поступу, що уможливила нам культура. І що це значить - це зрозуміють лише ті, що подумують над недавнім випадком, коли двоє, що летіли літаком до Африки, мусіли опуститись на землю десь в північній Африці, але тут їх оточили туземці, вбили, порізали, засмажили на огні і з'їли.

Від досвіду і світогляду тих туземців до досвіду і свідомості та етичного вивершення Шевченка і Драгоманова така дистанція, як між геологічними добами в історії землі. Але по-над це найважливіший факт: Шевченко і Драгоманів також родились "туземцями", але чому вони виростили до вселюдської етичної свідомості, тоді як інші наші сучасники не виростають по-за межі родини чи іншої маленької групи?

Соціальний устрій є однією з головних причин "етичного ідіотизму" багатьох людей нашого часу, наші сусіди, наше оточення, капіталістичне суспільство.

Ми вже розглядали ці соціальні чинники, що деформують виявлення етичних спонук. Нам залишилось шильніше глянути в етику народу /нації/, як вищої одиниці в поки-що неінтегрованому людстві.

Національну етику реально виявить лише той, що усвідомив і в досвіді критично перетворив н а ц і о н а л ь н у е д н і с т ь , цеб-то поширив у своїх переживаннях і уривках етику родини в етику нації, перемигши всі проміжні свої групові належності - професійну, релігійну, селянську, мійську, партійну, областну і т.д. Як це "перемигши"? Коли є класи, партії, всякі скупини, в яких ми діємо, за які боремось на засаді "свій - чужий", то цим самим ми протиставляємо дану "свою" скупину проти іншої, проти народу. Це правильно. Але щирець в тім: приложення етичних норм родини в межах к о ж н о ї с к у п и н и , належність до якої ми усвідомили, з здійсненням нашого етичного ідеалу. Коли наша свідомість не виходить по-за межі родини, то весь світ по-за родиною є для нас чужий, а тому поборюємо його. Коли протистоїть пануючий шар в нашій групі, то боротьба не припиниться доти, доки не усунеться її причина - поділ на шари! Поділ на класи! на села і міста! на культурних і некультурних! заможних і голодних! Правно-привілейованих і правно-обмежених та безправних!

Тільки перемигши ці с у п е р е ч н о с т и - можемо поширювати етику родини на суспільство /це й було б соціалізацією!/. В капіталістичному ж суспільстві ми не поширюємо етики родини на тих, що нас гноблять; при п е р е х о д і зі скупини до скупини здійснюємо етику солідарності, оскільки нам не перешкоджають інші групи, до яких в той же час належимо.

Так ми діємо і в межах національності: здійснюємо етику родини або ні.

Національна етика виявляється тільки у стиках з іншими н а ц і я м и , які ми трактуємо або як нейтральні, або як чужі.

Позитивна національна етика вимагає, щоб ми однаково трактували всіх членів своєї нації по аналогії, як ми трактуємо членів сво-

єї родини. Ми не сміємо їх позбавляти того, що вважаємо потрібним для себе: права існувати, задовольняти свої потреби, права на свободу руху, слова і ин.

Ми повинні охороняти цілість своєї нації, єдність її всіх членів у просторі і часі, як передумову нашого соціального інстинкту. Ми не можемо, як і в родині, обергати членів нації в з а с і б для нас: не можемо їх продавати, міняти на товари, морити голодом, холодом, надмірною працею, цуратись єднання з ними в праці, розвагах, спочинкові, в боротьбі і стражданнях. Не можемо перед чужою нацією обмовляти, обріхувати, не можемо видавати секретів, засобів захисту, не сміємо шпionувати в користь противника і на шкоду членів нації. Не можемо брати чужу націю в судді по внутрішніх справах своєї нації, не можемо свідчити проти неї, не можемо закликати чужу націю собі на поміч в боротьбі проти інших членів своєї нації, окрім випадку жорстокого поводження з нами /в такому випадку робиться інтервенція і в справі родини/.

Ми повинні всіма силами збільшувати добробут своєї нації і працювати для її культури.

Все, що сприяє добробутові, частю, свободі своєї нації входить в позитивну національну етику, а все протилежне - в негативну національну етику.

Це здається таке само собою зрозуміле, а тим часом воно розбивається об к л а с о в і і н т е р е с и, а тому зріст етичної культури в н у т р і народу і м і ж народами гальмується і іноді навіть о б р и в а є т ь с я, як це сталося за нашої доби через світову війну, викликану суперечностями капіталізму.

Само становище українського народу таке, що між ним і його сусідами н е м а етичних підстав для зближення, для поширення моральної енергії нашої на їх. Відносини ці цілком вкладаються в поняття п о н е в о л е н н я, а це значить, що за нами не визнано права на вільне існування, нас вважають за "чужих" і прикладають всі "норми" відповідної етики.

Коли я вище згадував про труднощі означення поняття народу, то я не висловив своєї думки: що таке народ? Сучасна соціологія вважає народ за с к л а д н у групу, що об'єднана єдністю м о в и, т е р и т о р і ї і п о л і т и ч н о ї о р г а н і з а ц і ї або стремління до неї. Це значить, що члени складної групи між собою не боряться за мову, територію і політичну відрубність від чужих націй, бо в цім вони засадничо однакові. Українці, що в своїй свідомості вирости по-за родину, громаду і область, що усвідомляють і переживають почуття єдності всіх, що розмовляють українською мовою, вони усвідомляють і право на всю територію, як "нашу", і потребу організуватись в територіальну громаду, що об'єднувала б всіх українців. Оці троє одночасових переживань єдності мовної, територіальної і громадської і перетворюють "етнографічну масу" в н а р о д.

Статистик, дипломат, політик, обиватель часто обмежуються в конкретній праці одним аргументом "мови", як ознакою народу, але це поняття вузьке. Національна свідомість - це свідомість єдності звязку не тільки мовного, але й територіального, політичного, господарсько-культурного.

Що ми можемо усвідомити про наше становище? Що інші групи нищать нашу мову, опанували нашу територію і вирвали її з нашого розпорядження, що політичну організацію всіма засобами не допускають, що економічно-культурні підстави нашого розвитку унеможливають, н а с и л ь с т в о м тримаючи нас в послуху і силкуючись нас перевиховати так, щоб ми стали п о к і р н о ю соціально-низкою масою з нахилом до асиміляції. Завдання пануючих народів: асимілювати нас національно і зробити соціально-покірним низчим класом їхнього суспільства.

Такий стан в племенах відносинах є: п о л о н і р а б с т - в о, цеб-то чистий продукт в і й н и, як вищої степені відчуження. Тому нормально в цім стані "етикою" є боротьба, війна, цеб-то повна негачія моралі. Наші відносини до пануючих народів утворені ними, як відносини в і й н и, звільнені від всякої моралі. Тут в найгострішій формі виявляються в обок народів: внутрі етика солідарности, а на зовні до свого противника "етика" війни.

І иншою вона не може бути: поневолення є загрозою для інстинкту індивідуальної і для інстинкту колективної самоохорони. Пригноблення, незадоволення цих обок інстинктів веде до загостреного їх виявлення в своєрідній поведінці, що називається н а ц і о н а л і з м о м. Наш націоналізм тим дужчий і глибший, чим більшою і глибшою є суспільна свідомість. Селянин-націоналіст буде ненавидіти тільки свого близького пана, а свідомий націоналіст буде ненавидіти с у с п і л ь н у с и с т е м у. Селянин-націоналіст вважає за "своїх" лише своє село, а суспільно-свідомий націоналіст за своїх вважає всіх членів своєї нації, зокрема і поневолених, соціально і культурно понижених. Національна етика в повнім розумінні цього слова найбільш розвивається у найбільш соціально-свідомих членів нації: коли усвідомляємо в с ю Україну, то й боремось за в с ю Україну, коли усвідомляємо характер неволі, то усвідомляємо і характер засобів боротьби і її напрям.

В дійсности й маємо дуже мало людей, що перенялися такою свідомістю: живемо в добі, коли тільки почала формуватися така свідомість. В революції у нас виникло три держави /УНР, ЗУНР і Куб.НР/, бо не всі частини народу доросли до уявлень про всю націю.

Кубанщина і Підкарпаття, Полісся, Бесарабія і Буковина ще й тепер мало уявляють спільність народну. Що окремі особи уявляють - це я й називаю початком національної свідомости, коли ж ця свідомість обхопить всю народну масу, тоді буде оправдано говорити про національну свідомість.

У нас же панує свідомість обмежена: як селянин уявляє церкву, яко параквію, партію по двох її сільських членах, державу - по одному поліціянтові, що ходить по селу, так уявляє й націю, як своє село.

Групи пів-інтелігенції теж уявляють "націю", як свою організацію, обмежену просторово даним районом. Явище "партикуляризму" істнує цілком реально! "Галичане", "закордонці", "русини", "кубанці" - це у нас ще характерні територіяльні групи, що діють незалежно, не звязано одна від одної. Існують ще професійні групи, що відповідно своїй групі уявляють Україну, напр. в і й с ь к о в і, що під час світової війни зформувались, як професіоналісти і тепер вони "перш над усе військовики" - стрілецькі громади, товариства вояків був . армії УНР, козачі станиці! Народ ім уявляється, як їхня військова організація, поширена на всіх.

А вся разом інтелігенція і пів-інтелігенція мислить себе як м і с т о ! Перебування в низчих шарах міста в службовій ролі виробляє ім свідомість середніх і низчих шарів чужого міста, яку вони в своїй невинности видають за "національну" свідомість. І тому для їх українська нація - це вони і їхній спосіб думання, а що по за ними є 92 % селян і 6 % робітників - це ім байдуже. Ні становища селян і робітників, ні їх інтересів вони не розуміють і не визнають.

Характерною ознакою національної несвідомости цих міських гуртків є те, що вони н е у я в л я ю т ь характеру відносин, в яких живуть инші частини українського народу, як територіяльні скупини, так соціальні шари: не уявляють, а тому не досліджують, не вияснюють звязків, не стежать за ситуаціями, за процесами, які відбуваються і в українських колах і в не українських. Як що цікавляться, то поверховно процесом політичним і культурним, але майже зовсім

VI. ПОЛІТИЧНА ЕТИКА ЛЯХОМАНСТВА.

Наведені в першому розділі цієї книги факти вже досить характеризують той загін ляхоманства, котрий вузче називається "петлюрівським" і стрижнем якого є "радикал-демократична" партія з Наддніпрянщини разом з своїми спільниками і попутчиками разом організованими в таємну "Спілку визволення України". Одначе ми ті факти розглядали більше логично-критично і політично, ніж оціночно-етично. Для вироблення ясного уявлення про мораль ляхоманів мусимо розглянути ті і нові факти в спеціальній концепції і під етичним кутом розгляду, щоб пояснити значіння крокодилячих сліз п.О.Шульгіна над "занепадом моралі" у противників петлюрівщини. Наш розгляд треба буде почати з окреслення С.Петлюри, як представника політичної моралі тієї течії, яка силкується зробити його своїм "героєм" і навіть накинати його в герої для тих частин українського народу, виразним в о р о г о м яких він був до кінця свого життя.

I. С. ПЕТЛЮРА, ЯК ЕТИЧНА ПОСТАТЬ.

До революції Петлюра був працівником місцевого значіння, як журналіст чи просто служачий. Як і багатьох інших, революція зробила і Петлюру не тільки популярним в смислі "відомим", але й справді одним з діячів, вчинки якого мали те чи инше значіння для цілого народу, дим самим впливаючи на сучасний стан та історичну долю його. Через це хто-б не брався досліджувати і оцінювати нашу добу революції, той не зможе обминути багатьох відомих постатів і муситиме розглядати їх діяльність, їх політику, їх мораль, вплив їх на стан та історичну долю народу.

Я Петлюру знав з 1907 р., при першому знайомстві добре таки поспоривши про наші національні справи. Він був соціал-демократом /меншевицького напрямку/, а я с-ром. Зустрівся вдруге з ним вже в Центральній Раді. Кар'єру Петлюри зробив Винниченко. Пригадую картину, коли був скликаний I-ий всеукраїнський військовий зїзд, на який і Петлюра приїхав /не від війська, а як служачий однієї з організацій земсько-городського союзу, по тодішньому прозвищу "земгусар"/. Ініціативу організації військових подав М.Міхновський, що тоді був у Києві, як поручик якоїсь частини, і який організував військове Т-во ім. Полуботька. У скликанні військового зїзду гарячу участь брали "полуботьковці" і тому при одкритті зїзду серйозним кандидатом на голови зїзду був М.Міхновський. І він би був ним, коли б не Винниченко, який дуже гаряче і красномовно виступив і поставив протикандидатом Петлюру. Петлюру зїзд не знав цілком і тому Винниченко "розповідав" - хто Петлюра: соціал-демократ, захистник пролетаріату і селянства, страждав, був переслідуваний, буржуазія його гнобила, син робітника, письменник, не офіцер і т.п. Це була блискуча, але свідомо-демагогічна реклама /а не характеристика! / і в результаті при голосуванні більшість голосів сірої маси, яка повірила В и н н и ч е н к о в і, дано за Петлюру. А це й потягло за собою наслідки: голова зїзду перейшов головою і в обраний Військовий Генеральний Комітет, якому ЦРада доручила вести "військові справи". Логично, коли робили пізніше Генеральний Секретаріат ЦРади, то Петлюру призначили с-ри і с-деки секретарем вій-

ськових справ, а коли робили правительство УНР, то Петлюру призначено знов же.

Це кар'єра чисто-революційного часу. Коли створено полків, то Петлюра вже був відомий, як один з видних діячів ЦРади. Але відсутність у Петлюри організаційно-адміністративного хисту була вже ЦРадою сконстатована і через те він був усунений в грудні 1917 р. з уряду, а натомість призначений був М. Порш. Не раз я бачив "з середини" методи Петлюри і тому підтримував Винниченка і тих, що поставили питання про усунення Петлюри від ролі, до якої він рішуче не надавався. /Він мені за це не забував "віддячити"/. Однак я краще почав дивитись на Петлюру після того, як він добровільно прийняв участь в боротьбі за Київ /січень, 1918 р./, зорганізувавши якийсь загін.

І так Петлюра вже не грав ролі при ЦРаді, а підчас Гетьманщини був головою союзу земств, писав отвертого листа до німецької команди з протестом проти режиму, був арештований, а Національний Союз в-осени поставив вимогу до гетьманського уряду про звільнення арештованих і особливо в жовтні 1918 р. Винниченко, я і інші члени провладу в Національному Союзі ставили рішуче вимогу про звільнення Петлюри і цього таки досягли: за кілька днів перед вибухом підготовленого нами /Винниченком і мною при участі наших близьких однодумців/ повстання Петлюра був звільнений.

Підготовляючи повстання і обговорюючи склад провідного органу повстання, ми /цеб-то Винниченко і я/ намітили і Петлюру до цього органу, якому ми дали назву Директорії. По умові зі мною Винниченко в день видачі грамоти Скоропадського /14.XI.1918/ відкрив Петлюрі наш план і підготовку повстання, Петлюра погодився з усім і дав нам згоду прилучитись до повстання, приймаючи цілком його програму і ціль. Як неналежний ні до Ради, ні до Президії Національного Союзу, Петлюра і не був на засіданнях ні в той, ні на другий день /коли ми призначали Директорію/. Хоч Центральний Комітет партій /с-р. і с-д./ намітили Директорію в складі трьох осіб /Винниченко, Петлюра і я/, але я рішучо зрікся і тому вже на самих зборах виникла думка призначити п'ятьох по методу механічного представництва від груп /про це розповів докладно в окремих записках, що лагоджу до друку/ - ось чому попали в Директорію особи, які й самі не надіялись там бути: Петлюра, Швець, Андрієвський, Макаренко. Винниченко вдруге провів Петлюру /за мою згодою/ на відповідальну роль. Думаю, що винувати нас за це не можна, бо ми діяли не в особистих інтересах. Головне: Петлюра цілком погодився на програму революції, як революції і соціальної, підписавшись під програмною декларацією Директорії з 26 грудня 1918 року.

Ось що підписав Петлюра:

"Влада в Українській Народній Республіці повинна належати лише класам працюючим - робітництву й селянству, тим класам, що здобули цю владу к р о в і ю!"

"Класи не трудові, експлуататорські, які живляться й розкошують з праці класу трудових, класи, які нищили край, руйнували господарство й означили своє правління жорстокостями й реакцією, не мають права голосу в порядкуванні державою.

"Директорія передасть свої права й уповноваження лише трудовому народові самостійної Української Народньої Республіки".

"Трудову інтелігенцію Директорія закликає рішуче стати на бік працюючих класів і в інтересах творення нового справедливого життя для всього народу прикласти своїх сил, знання і науки для найкращого направлення будівничого соціального процесу. Соціалістичні партії

та груп всіх соціалістичних напрямів і всіх національно-стей Директорія кличе поставитися з повним розумінням важности моменту і всі свої сили направити на правильну та достойну трудового народу організацію волі його, на організацію порядку й ладу по всій землі Трудової Республіки.

Доручаючи негайне переведення в життя цих великих задач Правительству Української Народної Республіки - Раді Народних Міністрів, Директорія в і р и т ь, що весь трудовий народ України широ допоможе Правительству в цій важній відповідальній роботі".

Підписали: Винниченко, Петлюра, Швець, Андриєвський, Макаренко.

Ці особи і мені доручили, як міністрові земельних справ, виконання цих задач. І коли хто з їх звертався до мене не шире, дурив мене, то я маю право публично затаврувати, запятнувати його.

Хто підписав цей документ, той - коли він морально на людина, мусить до кінця життя залишатись йому вірним, бо цей документ є зобов'язання перед пролитою кровію поневоленого нашого народу, який пішов боротись за Трудову Республіку на наш поклик.

Цей документ і є максима української національної етики. Цей документ підписав і Петлюра.

Буржуазна мораль і право твердить, що як хто підписав розписку, зобов'язання, той має це виконати, інакше - суд і відповідна санкція. Мені, як і кожному громадянину Української Народної Республіки, Петлюра видав це зобов'язання. І я, як громадянин, відповідно посужую його. Тих, що не додержують навіть правил гри в карти і обманють - таврують "шулерами" і викидають за двері, а як маємо ставитись до тих, що грають людською кров'ю і життям?

Доручений мені обов'язок я виконав, працюючи тоді невисипно і помімо іншої праці випрацював закони про землю і ліси, підписані Директорією 8 і 10 січня 1919 р. і стверджені Конгресом Трудового Народу України.

Ці закони і всі акти, вчинені мною, я вважаю також за етичні і максими і для себе і для тих, що під ними підписані, як за кілька підвалин Трудової Республіки, для якої я зобов'язався працювати і згідно з присягою - навіть життя за їх покласти.

Працював до 14 лютого 1919 р., коли уряд, якого я був членом, був звільнений на димісію і мені було пораджено виїхати за кордон тими, що рішали тоді, для направи здоровля і соціалістичної пропаганди в інтересі України.

Це був морально-тяжкий час: французи в Бірзулі заявили 6-го лютого 1919 р. українській делегації, щоб голову Директорії, Винниченка, "вигнати як собаку", вигнати також Петлюру і правительство Чеховського. Делегація не поставила вимоги, щоб вигнати нахаб, яких військо УНР хотіло скинути в Чорне море.

І за кулісами щось сталось: Петлюра подав до ЦК соц-дем. таку заяву:

До Центрального Комітету
Української Соціал-Демократичної Партії.

З огляду на нові міжнародні моменти в Українській Державній Справі Ц.Ком.Укр. С-Д партії виніс ухвалу про відкликання своїх членів із складу Директорії та Ради Міністрів. Разом з тим Ц.Ком. висловився за те, щоб члени не залишали менш відповідальних урядових посад і допо-

могали Урядові як в обороні України, так і в захисті суверенітету її.

Виходячи з того, що сучасна ситуація для України надзвичайно складна і тяжка, я вважаю, що в даний момент всі сили творчі нашого краю повинні взяти участь в державній праці; не вважаю для себе можливим ухилитись од виконання своїх обов'язків, яко син свого народу, перед Батьківщиною і буду, доки це можливо, стояти і працювати при державній праці. З огляду на це я тимчасово вихожу зі складу членів Укр.С.Д. партії.

С. П е т л ю р а.

Винниця II/II 1919 року.

/Подано в "Збірнику пам'яті Симона Петлюри", Прага, 1930 р., ст. 49/.

Щоб цілком зрозуміти цей вчинок С. Петлюри, то треба уявити, що тоді діялось в зв'язку таких дат: 6 лютого, II лютого, 14 лютого.

6-го лютого 1919р. на ст. Бірзула відбулось побачення української делегації - О. Остапенко, І. Мазепа, С. Бачинський, ген. Греков - з представником французького командування полк. Фрейденбергом /начальником штабу військ ген. д'Ансельма в Одесі!/. На цім побаченні Фрейденберг і заявив свої вимоги - про усунення Винниченка, Петлюри, уряду Чеховського, про перебрання під завідування залізниць, фінансів, про призначення членів Директорії за згодою французького командування і т.п., як умови для одержання Україною допомоги від Антанті.

Це такі "умови", за котрі треба виставляти за двері всіх, що їх ставить. Українська делегація вернулась до Винниці і розповіла про їх Директорії. Відбулась "державна нарада" в помешканні Земетва.

Я висловився категорично навіть проти обговорення таких умов, пропонував видати негайно наказ війську, щоб зброєю викинути "французьке командування" геть з Одеси, а для боротьби проти Москви приступити до організації армії на інших засадах: - селянство бореться за землю, територіяльна організація сотень, полків, бригад і т.п., старшинство сформувати з активних селян - боївиків, мобілізувати членів соціалістичних партій, учителів, кооператорів, непідготовлених провести через 2-3 місячні курси, розігнати штаби, переповнені московським офіцерством - і вести революцію, війну за цілі, зрозумілі народові - за землю і волю! Мій проект утворення "земельної армії" звернув увагу: у мене й досі зберігається проект відозви до селянства, вироблений та підписаний мною і Петлюрою! Директорія запропонувала мені зайняти посаду військового міністра, я згодився під умовою, що жадних змін в Директорії і в уряді не буде, що "умови" Фрейденберга відкидаються, що орієнтація на Антанту не приймається. Одержав запевнення, що так.

Декрет був виданий, я був призначений військовим міністром, але був ним всього ... о д и н день!

В чім річ? А в тім, що Директорія, вислухавши заяви партій і осіб на державній нараді, залишила за собою право вирішити. Щось вирішувала. Прикликано мене для порозуміння що до "земельної армії", порозумілись, Петлюра підписав проект відозви до селян, на другий день я прочитав у газетах наказ про уряд і призначення мене військовим міністром, день провів у підготовці до нової ролі, а ще на другий день прийшов до помешкання Директорії і побачив: Директорія з важним виглядом засідає без Винниченка. Я на верхній поверх до Винниченка, а він мені сказав, що вже "вільний птах", вийшов з Директорії, орієнтація на Антанту, переговори про допомогу і тп.

Це мене добило.

Я негайно написав заяву про демісію з уряду міністра військових справ і земельних. Замість мене міністром військових справ був

іменованій політично неграмотній Олександр Шановал /з сільських учителів поручник військового часу, тепер гетьманець!/.

Соціална революція, Трудова Україна - во імя чого жив, борюся, організував повстання проти гетьманщини і німців, - все розтопта-но тими, хто перед народом присягався декларацію 26 грудня, хто ще за два дні "порозумівся" зі мною, вимагав від мене дальшої праці, хоч я вже ледве тримався на ногах від перевтоми.

Не забуду обличчя хитро-лицемірної усмішки Петлюри, двірінькан-ня А.Макаренка, здивоване обличчя Швеця з окаменілим розмахом рук і понуре мовчання Андрієвського. Такі обличчя бувають у підсудних, коли їх посадять перед судом і очима публіки.

Я відійшов. Ще на "державній нараді" я говорив, що може вийти з орієнтації на Антанту. Здається, що збулось все і навіть більше.

Петлюра II лютого вийшов з партії, але ні я, ні с-ри, ніхто про це не знав, окрім тих, з ким він змовився. х/

Вже лист Петлюри показує, що мають бути прикликані якісь "всі сили творчі" до "державної справи". Це мова дуже симптоматична. Судячи по всім, що потім сталося, лист про вихід з партії Петлюра дав, як "документ на всякий випадок" по умові з де-якими соц-дем. вроді Мазепи: коли з новою політикою буде невдача, то партія може заявити, що за Петлюру не відповідає, компромітацію відкиляє, а коли удача, то ... все гаразд. "Тимчасовий вихід" просто анулюється.

Нова ж політика завела так далеко, що вже через рік було пущено в оборот вістку, що Петлюра вже давно не член партії. Може Пет-люра й сам не усвідомлював усієї глибини зміни, не думав серйозно про орієнтацію не тільки на Антанту, на Польщу, але й буржуазію? Хто його зна, але скоро вже орієнтація стала серйозною і обернулася в зраду всього попереднього.

Ще в січні 1919 р. до Одеси їздив військовий міністр ген. Гре-ков, посланий туди не відомо ким, щось там "переговорював" і ще не успів доїхати до Києва, як в газетах /більшевицького типу/ з'явилась сенсація: ніби "договір" ген. Грекова з добровольцями і французькою командою /полк. Гришин-Алмазовим і ген. д. Аксельмом/. Цей "документ" фігурував і на суді СВУ у Харькові, але дивно: чому Чехівський /го-лова уряду Директорії тих часів/ не заперечив його?

Ми не вірили тоді, щоб цей "документ" був автентичним, хоч русь-кі большевицькі газети кричали тоді, що цей документ є дійсний.

В нім були такі пункти, ніби прийняті ген. Грековим і Матвієвим в імені Директорії:

1. Директорія УНР входить до складу єдиної невідомої Росії, яка відроджується.

4. УНР віддає в розпорядження спільно-утвореного штабу всі вій-ська для активного виступу проти большевиків Росії.

9. У місцевостях, що взяті республіканськими військами, дозволя-ється безперешкодне формування добровільної армії.

х/Останній раз бачився я з ним через 1 1/2 місяці у Станіславові, коли він туди приїхав і запрохав мене до себе на обід і розмову. Обідали тільки в-двох, говорили. Я висловив погляд, що орієнтація на союз з Антантою знищить Україну і його, а він мені признався, що не може забути того, що я сказав йому в червні місяці 1917 р. в Києві /де також обідали разом/, що він "обречена людина", оскільки пішов до війська. Що він вже не член партії і не соціаліст - не сказав, що ж до політики, то навіть "загалом" погоджувався зі мною, тільки вважав, що треба дочекатися наслідків з переговорів в Одесі, де са-ме знов хтось /чи не Мацієвич/ мав ті наслідки здобути.

13. УНР зобов'язується не допускати рад робітничих, селянських і салдацьких депутатів.

А за це все союзне командування буде підтримувати боротьбу УНР з большевиками, постачаючи бойові припаси. От і все.

Раді Міністрів така угода не була предложена. Коли вона й була, то це особисто вчинили два українських генерали, що не вміли говорити по українському.

Фактом є, що Директорія вступила на шлях переговорів, усунула кабінет Чеховського, з легким серцем відпустила Винниченка, в головному прийнявши вимоги Французького штабу 6 лютого в Бірзулі.

Нова Директорія і новий уряд, зложений з людей, що були на службі в гетьманщині впали так низько, що 17 лютого відправили Французькому командуванню таємно від соціалістичних партій "деклярацію", в якій висловлювалось, що "Правительство Української Народної Республіки в особі Директорії" є щасливе тим, що може увійти в порозуміння з представниками Антанти і Сполуч. держав Америки що-до боротьби з большевизмом московським і українським /!/"Називаючи держави Антанти і Сполуч. Держ. Америки "Високими Союзниками", Директорія лягла на живіт і деклямувала:

"Ми вручаємо державам Антанти та Сполученим Штатам оборону нашого законного права на всю флоту Чорного моря... Ми певні, що наші Високі Союзники допоможуть нам, як з боку технічного, так і в справі зміцнення нашої валюти на всесвітньому ринкові.

Українське правительство нині задоволене тим, що шляхетна Франція, одушевляючись ідеалами свободи, культури і права, вкупі з другими державами Антанти та Сполученими Штатами Північної Америки готова підтримати нас і спільно вступити в рішучу боротьбу з большевизмом Користуючись з нагоди !, звертаємось до Французького народу та інших народів держав Антанти з закликом допомогти нам в справі остаточного визволення нашої української нації й відбудування української державности та її економічно-фінансових та політичних основ. Свій заклик ми опираємо на традиційну повагу Французького Народу до права й справедливості і непохитного дотримання ним культурно-правних норм".

Від 26 грудня 1918 р. до 17 лютого 1919 р. минуло всього неповна 2 місяці, як Директорія від соціальної революції перейшла на позицію служення буржуазії. Петлюра зрадив революцію. Читачі помічають, що деклярація написана "мовою конгресів" п. Шульгина, хоч він тоді ще перебував у Софії без діла, скінчивши свою роль гетьманського посла.

На цю деклярацію ген. д'Ансельм прислав на імя Остапенка листа з 1 березня 1919 р., в якому висловлював задоволення з деклярації і, опріч окремо приложеного проекту умов "порозуміння", вимагав ще відходу Петлюри і Андрієвського, бо очевидно вихід Винниченка і демісія кабінету Чеховського викликала більший апетит.

Про "умови" не варт багато говорити: це щось таке ганебне, що слова просто застряють в горлі від обурення.

Ціль угоди - боротьба з большевизмом, а зовсім не "відбудування державности", ген. д'Ансельм застерігає собі право ствердження змін в Директорії, називає уряд УНР урядом "української зони", військo УНР підлягає команді антантського війська, теж саме - залізниці; французька команда призначає своїх комісарів на станції і в установи, бере під повне своє розпорядження фінанси УНР, навіть місце осідку Директорії означає команда так, щоб мати тісніший контакт /цеб-то бере її в фактичний полон! / і т.п.

Ці "умови" є поширеним повторенням того, що казав полк. Фрейден-

берг в Бірзулі українській делегації Мазепа-Остапенко.

Не могла прийняти нова Директорія таких "умов", які означали формальний кінець УНР, і не прийняла, надіючись щось виторгнути, але надходив фактичний кінець: військо розкладалось, розбігалось, населення хвилювалось, большевики наступали і в реакційній політиці Петлюри черпали вдячний матеріал для переможної агітації.

Це був жадливий час розгрому української революції її ... начальством, що стало в супереч народній революційній масі. Як це подібне до ганьби революції 1648 - 1654 р., яка однаковість поведінки полупанків і реагування на неї з боку мас! І тоді трудові маси заспівали "бодай тебе, Хмель-Хмельницький, перша куля не минула", а тепер ... покинули "УНР", боролись самотужки, розпорошено, аж поки їх не роздавила Москва.

Так погромлено революцію, яку підготував Національний Союз, в яку я вклав всі свої сили і надії.

Винницькі події в лютому 1919 р. рішили все.

Головною подією була зрада Петлюри, задумана ним ще раніш і маскована хитрістю і впертістю горбача, що хоче прославитись. Ось документальне свідчення того, що поведінка Петлюри була не тактикою а зрадою. Через рік Петлюра послав до Бфремова Гонця, з яким говорив довірочно Бфремов. Про це розповів А. Ніковський на суді СВУ 13 березня 1930 р. так:

"Поговоривши з ним /гонцем/, Бфремов на БУД, і повідомив, що Петлюра писав звістку про те, що "він не поділяє цього партійного кавардаку, який робиться навколо Директорії, що він стоїть на чисто державницькій позиції, мріє про демократичну державу нормально-європейського типу, що коли йому пощастить цього досягти й зустрінутись із лавами української інтелігенції, то він тепер не дасть воли усякій демагогії і партійній агітації на соціальному ґрунті, а дбатиме про звичайний строгий державний лад".

Ясно?

Все ясно: європейська держава нормального типу - це буржуазно капіталістична держава, а недозволення агітації на соціальному ґрунті - це боротьба проти визвольного руху трудових мас! Це позиція фашизму, Пілсудських, Мусоліні і т.п.

А к р о в українських селян і робітників, пролита за УНР, в якій Петлюрі було дано владу? А справедливий є до трудового люду, про що Петлюра говорив у декларації 26 грудня? Через це все Петлюра переступив, перебігаючи в табор ворогів українського трудового люду, що бився в рядах армії УНР. Во ім'я чого?

Ось який діалог відбувся між П. Любченком і А. Ніковським на суді СВУ:

Любченко порушує питання про те, як БУД /"Братство Української Державности"/ дістав листа чи звістку від Петлюри - де він повідомляв, що тепер позбавився демагогії і мислить, як державний муж? Ніковський вносить поправку, що Петлюра сповіщав, що позбавився "соціалістичного експериментаторства".

Л ю б ч е н к о: Чи не з цього часу починається з вашого боку оцінка Петлюри, як "національного героя"?

Н і к о в с ь к и й відповідає, що так.

Отже і засвідчено, звідки взялася легенда про "героя", "вождя нації", "голови держави" і т.п.: з того часу, як Петлюра покинув ряди соціалістичного руху, перейшов на службу буржуазії, зламав дане слово соціалістам - своїй партії, соціалістам-революціонерам і ин. соціалістам, зрадив українських селян і робітників, що становлять 99% нашої нації, а перейшов на службу реакції, з того часу він став "геросм буржуазії", а оскільки за "теорією" п. Славинського націю "ре-

презентує" інтелігенція, а не селяни і робітники, то герої цієї буржуазно-реакційної інтелігенції оповідаються "національним", щоб не сказати "буржуазним" і щоб вводити в блуд темних людей.

Таким чином в засаді: хто порушив інтереси 99 % нації, зрадницьки перебіг в табор її ворогів - чи у того є н а ц і о н а л ь н а м о р а л ь ?

Ні, нема!

Добру 99 % нації він протипоставив інтереси горсти буржуазної інтелігенції, во ім'я кількох тисяч панів і полупанків він розтоптав інтереси мільонів, які є нашим народом.

Та ще як розтоптав?

Чикаленко, Скоропадський, Кочубей, Липинський і ин. не прикидалися прихильниками селянства й робітництва, не удавали себе соціалістами - вони йшли ясно і одверто проти трудового народу, а тому їх ніхто й не думав проводити в Директорію, давати владу; селяни й робітники не думали про їх, як "своїх" і боролися: тут все ясно. Але Петлюра зробив інакше: будши 20 літ соціал-демократом, влізши в довір'я соціалістів, прикидався приятелем народу, давав обіцянки, декларації, аж поки соціалістичні партії не посадили його до влади, а коли цього досяг, то він це все з р а д и в, таємно кучи цю зраду вже в лютому 1919 р.

Оті Скоропадські, Липинські і інші отвергі класові вороги трудового люду, м о р а л ь н о стоять вище Петлюри, оскільки взагалі ворог може бути моральний у відносинах до поневолених.

Але погляньмо ще на кілька фактів.

Осінь 1919 р. - це час скасування Петлюрою Директорії і перебрання на себе о с о б и с т о функцій "верховної влади" з видаванням конституційних законів - факт чистої у з у р п а ц і ї і порушення присяги перед УНР. Одержавши уповноваження від Трудового Конгресу, Петлюра зрадив свого довірителя - злочин і проти-правний і проти-моральний.

Ще через рік /12 листопаду 1920 р./ змайстрування якогось "закону" про передачу влади Андрію Левицькому, який тепер ганьбить українське ім'я титулом "заступника голови Директорії" без самої Директорії! Довести до такого стану прапор УНР - це безпримірне порушення права і моралі у відношенні до українського народу. Трудовий Конгрес був представництвом Народу, Нації, а тому зламання законів Трудового Конгресу є вчинками, направленими проти нації, отже порушенням національного права і моралі.

Партія радикал-демократів /"соціалістів-федералістів"/ не приймала участі в повстанні проти гетьманщини, не брала участі у відновленні Української Народної Республіки і в її конституційному законодавстві, а тому не може л е г а л ь н о представляти її. Може жити на території УНР, може жити з УНР, але не може її законно представляти. І коли тепер "радикал-демократи" витанцьовують перед рабовласниками в Данцігу, Брюсселі, лезуть в Женеву і силкуються когось переконати, що в о н и є "уряд УНР", що вони представляють УНР, то це чисте с а м о з в а н с т в о. Хто до цього призвів? Петлюра, що своєю зрадою Трудовому Конгресу УНР дав якісь "титули" групі реакціонерів. Але Петлюра не міг легально дати того, чого сам легально не мав, тому всі штучки "радикал-демократів" і не законні і неморальні, бо є вчинками, направленими проти законів УНР, і проти інтересів народу. Оскільки мораль є регулятивною нормою, що направляє поведінку на добро національного колектива, то в поведінці "радикал-демократів" якраз виблискує презирство до інтересів і добра народу. Тому ця поведінка є засадничо неморальною з погляду національної моралі. Вчинки, що випливають з неморальних вчинків Петлюри, є так само неморальні. Хто посилається на "закони" чи "накази" Петлюри, видані в супереч законам УНР, той свідомо або несвідомо топче

національне право і мораль УНР.

Договір Петлюри з Польським урядом з 21 квітня і воєнна конвенція з 22 квітня 1920 р. знов таки є не тільки порушенням законів УНР, але й національної моралі. Так само таємний договір Петлюри з урядом Румунії, підписаний К.Мацієвичем у 1923 р. /про це заявив К.Товкач на Суді СВУ/ з відступом Бесарабії і Буковини є порушенням національного права. Актом 22 січня 1919 р. про сполучення УНР з Західною Областю, в яку входила Галичина, Буковина і Угорська Русь, була утворена Соборна Україна, універсал був підписаний Директорією, отже й Петлюрою, а тому порушення інтегритету соборної УНР є злочином проти права, а разом з тим і потоптанням національної моралі. Чому? Тому, що згідно з елементарною мораллю кожної скупини, кожний її член повинен дбати за добро всієї сукупності членів - раз і рівно трактувати інтереси кожного члена - два.

Якраз це й порушив Петлюра: дбав лише за буржуазну частину членів українського народу /отже керувався мораллю класу, а не нації/, а коли зрікався західних земель, то цим зрікався 9 мільонів /!/ українців - отже, скажимо, "дбав" за частину нації, а не за всю націю, і то спеціально "дбав" так, щоб добро однієї частини збудувати на нещасті другої частини свого ж народу, порушуючи засадю моралі про рівність трактування членів скупини.

Це є негачія національної моралі, а тому Петлюра є типовим представником моралі групової. Якої групи? Меншої за клас! Він був виразником етики буржуазної частини українського народу, обмеженої території лівно /за винятком української буржуазії західних земель!/. Ця моральна свідомість Петлюри є ні з чим порівнянності навіть від класової моралі! Це мораль гуртка, зложеного з обривків партій і клас: в "петлюрівці" входять і буржуазні елементи і де-які ренегати соціалістичних партій, де-які особи, що вважають себе за соціалістів, частина попів і ин. Це складна спеціальна група, що має спеціальні інтереси - шляхом польської орієнтації і коштом західних земель, як плати Польській шляхті за поміч, захопити владу над частиною України /Наддніпряниною/. Отже "петлюрівці" - це не національна, не класова в повнім смислі слова група, не партія, а спеціальна група, що по своїй соціалній природі відповідає поняттю кліки або шайки.

В своїй "Загальній Соціології" я дав дефініцію шайки, як елементарної групи, що ставить не суспільну ціль, а свою групову, в інтересах лише своїх членів.

Шайки виникають під впливом багатьох чинників, вони не покриваються з поняттям нації, класу, партії, хоч і виникають в осередку нації, хоч несуть в собі класову стихію і прибирають іноді назву "партії", "союзу" то-що. В суті річі "Спілка визволення України" - це й є та організація, що створена по типу "шайки" й є виразом політики і етики петлюрівщини.

Членом шайки може бути в де-якому смислі і порядна людина, що не розуміє символіки назв і вважає, що коли організація називається напр., спілкою визволення України, то ніби й справді вона визволяє Україну! Символіка назв і реальний політичний зміст - це дуже різні річі! Є ж багато людей, що зветься соціалістами, а справді вони не соціалісти. Соціалісти-радикали у Франції, "національні соціалісти" /гітлерівці!/ в Німеччині, "соціалісти-федералісти" українські, чимало й соціал-демократів очевидно не соціалісти. Я переконаний, що й більшовики не соціалісти. Ознакою цього у подібних груп є ідеологічна суперечність до соціалізму, етична природа і форма організації, а власне: вони не уявляють ідеологічно, як народ чи пролетаріят може розпоряджатись

знаряддями продукції і свій "соціалізм" ототожнюють з наймитським режимом в продукції /ідеологічна суперечність/, етично вони проти етики соціалізму - гуманізму і проти організаційної форми його - всебічної демократії. Коли проаналізувати ці моменти в поведінці якоїсь людини, то легко можна установити чи вона соціаліст чи не соціаліст.

На цьому прикладі я показую значіння соціальної символіки і метод її розкривання.

Вертаючись ближче до питання, для мене ясно, що Петлюра стоїть низче національної, класової і партійної етики, а належить до того типу, що виявляє етику елементарних, стихійних здобичницьких груп: це підтверджується кількома загально-відомими фактами. Наприклад: в липні 1919 р. в Кам'янці була урочисто прийнята делегація представників повстанства /Ю.Мазуренко, Діяченко і ин/, яке підірвало режим уряду Раковського і відкрило шлях для наступу Петлюри. Повстанці приїхали порозумітись, але це було вже непорозуміння: повстанці стояли за українську соціалістичну революцію, а петлюрівці - проти. Петлюра в цей час вже був контр-революціонером, але себе тримав лицемірно, вводючи людей в блуд своїм "соціалістичним" урядом. Порозуміння і не сталося, після урочистої зустрічі повстанський відділ був обезброшений, багато незалежних соціал-демократів арештовано, а с-р Діяченко зрадницьки убитий. В наслідку: незалежні соц.-дем. і с-р. припинили повстання проти большевиків.

А хто вбив Діяченка? "Військові". Хто вони? Кам'янець-Подільські відділи Петлюри. Слідство вияснило і вбивці були покарані? Ні. Те саме сталося пізніше в таборі у Польщі: убито полк. Отмарштейна. Хто вбив? Вбили "якісь військовики". Слідство відкрило, вбивці покарані? Ні, все прикрито.

В урядах стались гомеричні розтрата і крадіжки. Про "супрун'яду", вакханалію "Оцукса", "порш'яду", розпродаж майна в Румунії, ЧСР і ин. вакханалії знають всі, але чи було слідство, чи покарані злочинці, чи принаймні хоч їх імена пришилено до ганебного стовпа? Ні, все приховано і затушовано. Петлюра ні на що подібне не реагує, виявляючи типову психологію отамана, який покриває всі чорні діла своєї організації, інтереси якої він протиставить інтересам України, хоч символічно вважає інтереси шайки за інтереси України. Це таке мертво, з морального погляду, відношення до громадського добра, що не може бути сумніву в моральній природі Петлюри - він морально не чутлива людина не то що в масштабі національних інтересів, але навіть в масштабі класи, партії.

Ніковський свідчить на суді про внутрішню мораль оточення Петлюри: "ніхто ніколи не складав звітів, як витрачаються кошти", а що на це Петлюра? Не реагував. Так ви хочете зробити з його охоронця інтересів українського народу? В тім то й річ, що де не переслідуються злочин, крадіжка, там є моральна співучасть в цьому. Ось блискучий приклад, публично засвідчений Ніковським на суді СБУ: Міністерство Закордонних справ дало п.В.Піснячевському гроші на його орган /віденська "Воля"!, щоб він не нападав на уряд УНР.

Л ю б ч е н к о /до Ніковського/: Скільки ви йому дали?

Н і к о в с ь к и й: 200.000 корон.

Л ю б ч е н к о: А на скільки він дав розписку?

Н і к о в с ь к и й: На 300.000. Це він мені натякнув, що можу решту собі взяти.

В залі суду стався сміх і галас - цей сміх і галас є найстрашніший осуд того морального здичавіння, яке панувало вверху коло Петлюри. Коли міністр і друг Петлюри дає 200.000 корон Піснячевському, щоб той не критикував уряд Петлюри, то ані Ніковський не обра-

зівся, що йому ввічі тицькають хабара, ані Петлюра не потяг до відповідальности Піснячевського за таке нахабне зневажання міністра. І не міг потягти, бо й вони довершали морального злочину - вони п і д к у п о в у в а л и редактора! Коли б Петлюра потяг до суду Піснячевського за давання хабара міністрові, то Піснячевський мав би право потягти до відповідальности Ніковського за підкупство, а Петлюру - за "мораль" свого уряду. І тому все прикривається, тому устанавлюється н е м о р а л ь н и й р е ж и м що-до народнього майна. Це є психологія і етика ш а й к и.

І логично з цього і відношення до української т е р и т о - р і ї, як найбільшого народнього майна. Відступати це майно комусь н і х т о н е с м і є! Територія є основним майном української національности і охорона її є е т и ч н и м обовязком /моральним і правовим/ кожного члена нації. Охорона території - є один з основних принципів національної етики. Трудовий Конгрес доручив охороняти територію соборної України Директорії, урядові, поставивши це за обовязок і к о ж н о г о г р о м а д я н и н а.

Я, як один з громадян соборної України та ще й підчас Трудового Конгресу міністер її земельних справ, до кінця життя мушу охороняти цей принцип національної етики, а тому виконую свій громадський і національний обовязок, коли борюсь проти петлюрівщини, як гноівки в нашому житті.

А.Левицький підписав величезну територію Польщі, К.Мацієвич те-ж для Румунії, а Петлюра це с а н к ц і о н у в а в та ще від імени УНР - хіба це не злочин проти народу, хіба це не порушення з а к о н у Трудового Конгресу і національної м о р а л і? Ті, що осмілюються говорити в користь злочину, самі стають його с п і - в у ч а с н и к а м и. І в морально-національно розвинених народів таких карають і тримають у в'язницях, а в нас вони ходять на волі під охороною і прикриттям тих, хто нашу землю заграбив, а морально скалічені люде та сліпці ще й підтримують цю очевидну зраду нації. Навіть дикуни таких своїх сочленів викидають з свого складу, як аб-реків, ізгоїв, варгусів і ин., а у нас містечкові півінтелігенти ще й приплескують петлюрівщині та захищають її.

"Барон" Василько, посол Петлюри в Швейцарії і фактичний керо-ник закордонної політики Петлюри в 1919 -1920 р.р. писав у листі, /прочитаному на суді СВУ/, намічаючи основи "міжнародної" політики Петлюри:

"Страх, який має Румунія й Польща перед відновленням великої Росії та економічні інтереси, які має Чехія в утво-ренні української держави, піддержують симпатії /! / тих трьох держав до української ідеї, але цілком природньо /! / жадають вони відповідної заплати. "Руську Країну" застере-гла вже собі Чехословаччина. Бесарабія й Буковина є гонор-раром для Румунії /гадають, що головну частину Буковини вдасться ще врятувати/; лишається ще Польща, котра добре знає, як то для нас є потрібно, щоб польські дипломати за-ступилися за нашу справу перед Антантою, а також вона до-бре знає, що спеціально Румунія не буде з нами за-далеко вдаватися без порозуміння з Польщею; із тої ж причини буде певно ждати найбільшої заплати. Хоч дорогі здаються всі адвокати, я обстою приділення тих гонорарів".

У містечкових полупанків Васильки, а на селі "волосні писарі" завжди йдуть за великих політиків! Крутіїство і психологія лавош-ника, ярмаркового цигана, що силкується зробити торгову справу, бриз-кає з цього листа Петлюриного посла! Можете уявити моральний рівень людини, що певна в с і м п а т і я х Польщі, Румунії і Чехословач-чини, які ніби хочуть, щоб була українська держава в цілях охорони від Росії та в цілях економічних, але яка вважає природним купувати

симпатії! "Симпатії", які продаються", називаються проституцією і є професією людей певного сорту, загально признаних за н е м о р а л ь н и х. Любов не продається і не купується! Але барон Василько цього не розумів ... і писав листа, який засуджує моральним лінчем його автора на віки. Тезу, виставлену Васильком прийняв П е т л ю р а замість того, щоб віддати Василька під полевий суд. А п.О.Шульгин тепер публично захищає цю тезу в брошурі, називаючи навіть утопією ідею соборності, ідею відзискання нами с в о є ї землі, загарбаної сусідами. Так, Шульгин проповідує злочин, а є такі українці, що ще й руку йому подають!

Так і Хмельницький і Хмельниченко і П.Дорошенко п л а т и л и українським живим людям я с и р туркам і татарам, д о з в о л я ю ч и /!/ їм набирати живих українців, жінок, дівчат і дітей, волокти арканами або привязаних до кінських хвостів по степах України на невольничі ринки в Кафу, перепродуючи по Синопах і Стамбулах український живий товар.

Живу людину і тепер аж судомить, спазми тиснуть горло, коли читаєш про ці злочинства насильників-гетьманів і подібних їм варварів. Прокляття їх ганебній пам'яті!

А що ж можна сказати теперішнім торгівцям Україною, що обернули живих людей в п л а т і ж н и й з а с і б при своїх торговельних "зделках" з чужою буржуазією, з неситою шляхтою, румунським боярством, чеськими "гуманістами", французькими спекулянтами і німецькими баронами?

Живе моральне почуття і любов до свого народу протестує проти цього, примушує відкидати геть всю петлюрівщину і гукнути разом з поетом до неї:

"По якому правдивому,
Святому закону
І землею, всім даною,
І сердешним людом
Торгуєте?..."

Це страшне питання ми ставимо і Петлюрі, і його "міністрам", і "послам", і "генералам", і петлюрівським професорам, і інженірам і студентам: як смієте торгувати живими українськими людьми, продавати їх, трактувати як ясир? Це є оголена неморальність, злочин, топтання по основних засадах національної етики. Ви ще смієте патякати, що "нація вище класів"? Смієте публично виступати? І Петлюру, що п р о д а в а в український народ, національним героєм величати, "вождем нації" іменувати?

Призначаючи 26 травня 1920 р. свій "уряд" з панів "соціалістів-федералістів", "соціал-демократів" і інших, Петлюра ввів п.Генріха Юзефського, начальника польської контр-розвідки на Україні, на роль товариша міністра внутрішніх справ, а Д-ра Станислава Стемпковського поставив за міністра здоров'я /!/. Отже Петлюра ввів у внутрішнє урядування Україною польську шляхту, що є смертельним ворогом українського народу з давніх давен. Забезпечивши польській шляхті право керівництва в УНР, Петлюра свідомо пішов проти народу. Коли п. І.Мазепа вийшов з уряду, то міністром з е м е л ь н и х справ України став Др.С.Стемпковський, польський поміщик, що мав "справедливо" перевести земельну реформу і подбати про українських селян, що становлять 92 % нашої нації!

Зрозуміло, що ставши на службу польській шляхті, Петлюра мусив йти проти української нації - проти селян і робітників і тих, хто захищає їх, проти тих, що к р о в і ю о р о с и л и землю свою, захищаючи УНР, проти тих, що ціле життя працювали для визвольної справи української.

Призначаючи польських реакціонерів в уряд і даючи їм легітимацію на керування Україною, Петлюра зробив і дальший крок: дав

згаданий раніш наказ про відібрання паспортів від М.Грушевського, від мене і інших, що критикували польську акцію Петлюри, кваліфікуючи нас, як державних злочинців /"провадять злочинну антидержавну роботу своєю агітацією, ріжними відозвами, заявами і ин."/". Так! довершив Петлюра свій "державний розвиток" і виконав обіцянку, дану Бфремову через гонця про розправу з українською інтелігенцією за її агітацію "на соціальному ґрунті".

Український паспорт Петлюра відбрав від Грушевського і мене, а натомість дав ... Юзефському і Стемпковському, польським насильникам, міністрам УНР! Юзефський, що тепер нищує українську Волинь, що знищив українські школи, що насилує кооперацію, що корумпував українських слабодухів, що "паціфікує" Галичину, що гарцює польським гіцелем по нещасній українській землі, польському контррозвідчикові на Україні - міністерський портфель на право керувати Україною, а від Грушевського відбрався право називатися українським громадянином! І Юзефський, гонитель української культури, кат українського народу, є приятелем Петлюри, його міністром, а тепер божищем всієї лякоманії, а я, до прикладу, - "одіозна особа", "ворог", "злочинець". Юзефський приятель, а Шаповал і його товариші, що для свого народу робили десятками років, що дали і Господарську Академію, і Педагогічний Інститут, і Соціологічний Інститут, і Студію, і Гімназію і Видавничий Фонд і школи ріжні - ми вороги, яких петлюрівці силкуються, спекулюючи на темноту трудових мас, - з д и с - к р е д і т у в а т и в с і м а і в с я к и м и с п о с о б а м и .

Зрадивши соціалізм та ідею Трудової України, Петлюра з особливою упертістю почав добиватись, щоб розбити соціалістичний рух. Партії розколюються: революційні частини партій ідуть в підпілля, борються повстанським способом проти большевизму, а неревольюційні частини соціалістичних партій залишаються з Петлюрою і прикривають його контр-революційну політику своїм іменем до осені 1919 р., коли УПС-Р остаточно покидає Петлюру, за винятком кількох осіб. Соціал-демократи залишаються з Петлюрою і входять в його "уряд" з польськими поміщиками...

Соціал-демократія цим остаточно губить свій класово-робітничий прапор, поставивши себе на службу Петлюрі і буржуазії. Що-ж народ, що з таким ентузіазмом пішов на боротьбу за УНР по заклику Національного Союзу /фактично с-р і с-д/? Він згодом побачив, що Директорія, пішовши до Антанти, попала до Польщі, що частини соціалістичних партій покинули її; провідники, що були і в ЦРаді - також покинули Директорію. Народ побачив зраду і армія розвалилась, більшість пішла за большевиками, селянство принишло.

Зрадницьки інтригуючи, набираючи контр-революційні штаби, опираючись проти утворення народної влади, Петлюра і його одностуді розбили величезну силу української революції. Цим і зруйновано нашу державність, нашу УНР, але ще й запаскуджено її імя і революційну гідність: самозванно причепивши це імя до реакційно-буржуазної шайки, Петлюра заволік його в бруд, на посміховище ворога і на пониження всіх нас. Уявіть лише: УНР, утворена революційним поривом трудових мас, Трудова Республіка ... волочиться по варшавському бруку, торгуючи сама собою! Хіба не огида? Так осквернити імя революційної республіки - міг лише ренегат її.

Всі ренегати найбільше ненавидять те, що і кого вони зрадили. Що Пілсудський тепер улаштує "брест-літ" катівні для бувших своїх товаришів з ППС, що Мусоліні організував убиство Матеотті і погромив соціалістичні партії, те саме пообіцяв Бфремову через гонця і Петлюра, щоб силою не допускати до агітації на "соціальному ґрунті", щоб поборювати всяке "соціалістичне експериментаторство".

І він це зробив по адресі е д и н о ї п а р т і ї, що від-

кинула петлюрівщину, польську орієнтацію і буржуазну революцію - Укр.Партії Соціалістів-Революціонерів, видаючи таємний наказ з Тарнова 26 серпня 1920 р. про відібрання паспортів у М.Грушевського, мене і мн.с-рів. Але це брутальніше зробив він, видаючи через А.Ніковського /заступника голови "Братства Укр.Державности"/ наказ 5 листопаду 1921 р. про боротьбу всіма і всякими засобами з Українським Громадським Комітетом в ЧСР., щоб-то поглибивши війну проти УПС-Р, представники якої цей комітет заклали і організували рятівничу акцію для тисяч жертв петлюрівщини.

Для характеристики морального обличчя Петлюри і петлюрівщини та тієї боротьби, що провадилась і провадиться проти УПС-Р з боку розлюченого неуспіхом панства і полупанків і підпанків, цей наказ має значіння основного джерела.

Скажіть, читачу, як ви розумієте ці директиви Петлюри-Ніковського і К-о про боротьбу з Громадським Комітетом всіма і всякими засобами, поборюючи його, дискредитуючи його, наклепуючи на його про "большевизм" і т.п.?

Перш над усе УПС-Р і інші групи Громадського Комітету не були большевицькими. А коли їх виставляти, яко большевицькі, то що це значить? Очевидну клевету, котра є злочином проти права і моралі. Друге: програма кількісно "всіх засобів" і якісно "всіх" - це є принцип війни і настільки оголений, як це може бути хіба у первобутних африканських, американських чи островних племен або большевиків і фашистів. В європейських війнах нового часу вже входять якісь початки етики, як напр. не добивати ранених, не вбивати полонених, мирне населення, особливо старих, дітей і жінок, не нищити пам'яток мистецтва та історії і т.п. Ці обмеження первобутного звірства, хоч і не змінюють звірської суті війни, однак вносять якийсь критерій для розбору, хто ворог, хто -ні.

А ось українець Петлюра з своїми міністрами та своєрідними "братчиками" велить вести акцію проти нас всіма і всякими засобами, навіть без жадних обмежень. В наказі не сказано тільки "знищувати фізично", але логічно поняття "всіх і всяких" засобів включає в себе і цей.

І дійсно боротьба була поведена всіма засобами соціального примусу, насильством клевети, підступних зрад, шпіонажем то-що. Справжня безкровна війна! Обіжник "уряду УНР" проти тих, хто й заснував справжню УНР, був таємний, але війна отверта. В установи і організації підсиляються таємні агенти і розвідчики, ми їх улаштуємо, рятуюмо, а "братчики" підкопують громадське діло, руйнують нашу працю, ширять інсинуації, чорну клевету, засипають чехів брехливими доносами, колотять вулицю, настренчують проти нас всіх і вся!

І в такій атмосфері ми працюємо, організуємо школи, установи, видавництва, притулки, санаторію, амбулаторію і т.п.

Хто ж з нас вів національну працю, додержуючись засад національної етики: ми чи вони?

Петлюра дірігував цією боротьбою зпочатку з Варшави, а потім з Парижу аж до смерті. Його спадкоємці продовжують його роль: проти нас боротьба всіма і всякими засобами, а для ворогів України "мова конгресів"! І мотиви боротьби проти нас - чисто класово-політичні, як і союз з польською шляхтою - також чисто класово-політичний.

В наведених фактах - весь маленький з великими претензіями Петлюра. В революції він заграє фатальну роль людині, що отруєна самолюбно-карєрними мотивами, визискувала кожен ситуацію для особистих цілей, обдурюючи довіря тих, що щиро приймали його декларації про соціалізм, робітництво, Україну. Персонально риючи навіть проти сво-

їх партійних товаришів, він ненавидів більш талановитих з їх, особливо Винниченка. Цього він ненавидів ще і як живого свідка і творця кар'єри для Петлюри: Петлюра з н а в, що він не зробив нічого своїми силами, а вийшов з-під руки Винниченка, і тому ненавидів його ненавистю горбача, що усвідомлює свою безталанність, яку надолужує хитрістю, обраховуванням, вичікуванням, прикшуванням і тихою інтрижкою. Введений в Директорію Винниченком і мною, без жадної з його боку участі в підготовці повстання, він вхопився за нашу пропозицію, хоч і не поділяв, як тепер ясно, програми і мети повстання! Підписав 26 грудня 1918 р. декларацію Директорії про Трудову Україну знов н е щ и р о, з затаєним наміром згодом це змінити. Уперто підберав до штабів контр-революційний і часто російський склад, він очевидно підогрівав атмосферу антантофільським настроєм, оточував Директорію і Уряд галасом військової черні, що творила паніки, що доказувала невидержку, що не зверталась до народу, а гнобила його, переслідувала революційне робітництво і селянство, провокувала його проти УНР, женучи фатально до схилу в-бік. Інші члени Директорії, міщани, не революціонери і не політики, несвідомо ринули на "орієнтацію", Петлюра з ними, а цим Петлюра і випхав Винниченка з Директорії, зручно спровокувавши його, поставивши його перед необхідністю або йти на пониження перед французьким командуванням, котре вимагало його вигнання, "як собаки" з Директорії, або... таки вийти з неї і він вийшов. Цього Петлюра тільки й чекав! А далі він вже повів по своєму УНР до ... загибелі. Ми бачили його засоби - неперемірливі, морально-недопустимі, політично згубні для України.

Ніковський на суді СВУ дав убийчу характеристику Петлюрі: морально-неустойчивий, адміністративно-бездарний, тільки сварив і розганяв людей, а не об'єднував, особисто ні в чім не здібний: сірі, беззмістовні промови, одні вигинасті слова без думок. Мені це кинулось в-вічі, ще коли я читав редаговану Петлюрою "Українську Життя" в Москві /до революції/: статті, підписані С.Петлюрою, були найбільш беззмістовні, повні заязлених шаблонних слів, але без думок. Було б добре, коли б шанувателі Петлюри видали його "твори", щоб читач тепер перечитав їх і побачив інтелектуальну основу Петлюриної психіки. На щастя для Петлюри, після виходу Винниченка з Директорії, в ній були люде, ще менш здібні від Петлюри, без жадної політичної підготовки: що й дало змогу Петлюрі їх розіпхати.

Він це зробив і ... післав до Щорємова гонця з заявою про свій перехід до б у р ж у а з і ї. Польща довершила виховання Петлюри: він придивлявся до польської шляхти і фашізму і звідти набирився понять про буржуазну політику. І як він пішов за-далеко в зраді попереднього стану, показує ота відвага, що штовхнула його на призначення в свій уряд польських фашистів і на зламання законів конституційних. Але це й зрозуміло: хто перейшов на службу буржуазії, той логічно мусів розірвати зв'язок з законодавством Трудового Конгресу. І Петлюра розірвав, але спеціально-гнувно: перебравши титули /УНР, Директорія і ин./, викинув їх зміст. Коли переворот зробив Скоропадський, то він не взяв на себе титула Голови ЦРад, не назвав свого штабу ЦРадом і т.п., а все змінив: назву держави, урядів, навіть міліцію переіменував на державну варту. Це було ясно, це було насильство, державний переворот, але не було підробки, фальшивництва з киванням в бік українських мас. Петлюра дрібничково фальшує: і щоб був переворот і щоб наче його не було! "Голова Директорії" без Директорії, потім "заступник голови Директорії" без Директорії. Замість соціально-революційного законодавства поведено лінію на буржуазно-реакційну переробку, але під титулом УНР, щоб о с к в е р - н и т и ту добу нашої революції, за яку не соромно було б нам перед народом та історією. А т е п е р с о р о м н о, г и д к о, о б р а з л и в о! Коли б читачі прослухали по радіо або прочита-

ли по газетних звітах перебіг суда над петлюрівщиною в Харькові 1930 р., то напевне відчули б страшний сором і огиду за те багно, в яке втоптала петлюрівщина УНР. Суддями були українці, почасти бувши члени Центральної Ради /Приходько, Одинець, Любченко/, обвинуваченні - бувши члени уряду УНР /Фуремов, Чехівський/, почасти члени ЦРади і інші. І яке багно розкрилось!

І суд був над петлюрівщиною, яку судили і судді і всі обвинуваченні. І цей процес - страшний суд над Петлюрою, якого пиятували його ж бувші приятелі і співробітники, особливо А. Ніковський, який підписав був колись наказ про війну проти Укр. Громадського Комітету.

І з цих щирих сповідей на суді з боку людей, во і м я як и х Петлюра зрадив соціалізм, селян і робітників і нас, ми чуємо страшний, безжалісний осуд, названий Фуремовим кошмаром! Все те, що робилось під пранором петлюрівщини - історичний кошмар нашої доби.

Так, справді кошмар.

Але ж яке безмежне, тупо-злобне лицемірство і буржуазно-реакційна упертість закордонних петлюрівців, які, приховуючи від еміграції свою катастрофу на Україні, продовжують цвірінкати про те-ж саме: про Петлюру, УНР, Польщу. І коли Польща зробила торік страшний погром на цілком невинних людей, то цей погром представник петлюрівщини назвав "мірамі" проти "саботажу" і "терору" невідповідальних елементів і злочинців, а розрив з польською шляхтою політичним "самогубством", тоді як розрив з українським народом вони роблять легенько, без докорів сумління, продовжуючи політику Петлюри.

Про яку ж мораль Петлюри можна говорити?

На основі предпосилок, які я подав раніше, можна так окреслити Петлюру, як моральну постать:

- відмовившись захищати інтереси селянства і робітництва, він тим самим зрадив інтереси 99 % нації, перейшовши в табор тих, що хочуть захопити владу над народом і поведінка яких, як владарського шару, не може бути моральною у відносинах до більшості нації, класово поневоленої; таким чином сама мета діяльності Петлюри є неморальна, бо цілком суперечить визвольній боротьбі трудових класів /більшості нації/, мета яких, яко визвольна, тим самим моральна, бо в ній заложена вища ідея моралі - справа ведливість для поневолених;

стаючи в конфліктне становище до ідеї справедливості для поневолених братів, Петлюра йде в супереч цієї ідеї, поборює її, заперечуючи визволення трудового народу України;-

б/принявши для себе ідею панування в Україні буржуазної інтелігенції, яка охороняє капіталізм, Петлюра і його прихильники цим самим беруть під охорону капіталістів, які на Україні в подавляючій більшості є капіталістами чужих націй, а цим самим Петлюра виступає на боці і в інтересі тих, хто фактично поневолює і визискує 99 % української нації; таке становище в боротьбі двох націй є неморальним у відношенні до своєї нації, що є слабшою і поневоленою; фактично цим самим Петлюра переходить на бік чужої нації проти своєї;

в/відступивши чужим націям величезну територію з українським населенням, Петлюра цим порушив засаду цілості нації, засаду охорони території, розтоптав визвольний національний ідеал відступлених українців; це зречення носить по змісту характер куплі - продажі /"гонорар" за делікатним терміном п. Василька/; одержуючи від Польщі гроші за це відступлення, як допомогу для прожитку і ніби для "будівництва", цим самим Петлюра продав українських людей, як ясир - вчинив глибоко не моральний з погляду національної моралі;

г/таким чином Петлюра захищає і представляє інтереси не нації, а безмірно малої частини; не всієї навіть буржуазної української інтелігенції, а лише частини її /отже частини класу/, яко соціально-організованої групи, інтереси якої не покриваються з національними, з ціло-класовими, а є інтересами спеціальної класової групи; значить свідомість інтересів групи, меншої за націю, за національний клас /і за національну партію/ - це є маленька свідомість, а тому етика Петлюри, функціонуючи, як етика дуалістична, є етикою солідарності малого числа "своїх" українців і етикою відчуження до величезної більшості українців. Отже ясно, що ця етика національною бути не може, а тому Петлюра не може бути типом національного діяча, хоч він і відомий по-за межами його групи тому, що популярність дістав, діючи спочатку в ширшій групі /трудої маси України/.

Ні одна свідомо українська мати не зможе взяти Петлюри за зразок для виховання своїх дітей: вона не зможе назвати добрим те, що Петлюра зрадив поневолених во ім'я панів, продав частину українців, щоб здобути змогу панування над другою частиною українців! а тому, коли вона буде виквалити Петлюру, то цим морально калічитиме свою дитину, виховуючи її в проти-національному дусі.

На методах Петлюри не можна ґрунтувати ані національного, ані навіть партійного виховання, бо етика Петлюри і політична техніка - це годиться тільки для спеціально-егоїстичних груп типу "шайки".

Це етика дрібно-буржуазних індивідуалістичних груп, що затиснуті між селянством - з одного боку і чужим панством - з другого, соціально виховуються, як обмежені, індивідуалістичні, не соціябельні здобичницькі елементи.

Петлюра, представник інтелігентного пролетаріату, вихованого на дрібну буржуазію /психологічно/, є типовим представником власне дрібно-буржуазного індивідуалізму та егоїзму, з безоглядним відношенням до вищих суспільних цінностей, що репрезентовані великими колективами, як нація і основні її частини.

Петлюра не самотній, не яскрава індивідуальність, а тип - що несе в собі риси того оточення, в якому він виріс і виховався, але якого він не переміг, не будучи сильною людиною.

Жадних цінностей не створив: ні наукових, ні мистецьких, ні технічних, ні політичних, а тому не піднявся до творення і етичних цінностей.

Ні в чім зразком не може бути, окрім дрібнобуржуазної неморальності.

2. МОРАЛЬНЕ ОБЛИЧЧЯ ПЕТЛЮРІВЦІВ.

Характеризуючи Петлюру, як моральну постать, я прийшов до висновку, що він є не різко-визначена індивідуальність, а тип, цебто є повторенням певного оточення, що такі типи формує. І оточення це для нас ясне: середні шари міста, що стоять між пролетаріатом - з одного боку і великою буржуазією - з другого. Це шари: дрібна буржуазія /полупанки/, низчі і середні урядовці /підпанки/, вільно-фахова інтелігенція, духовенство і т.п. Це не ті, що керують суспільством, і не ті, що творять трудову основу його, а це ті, що стоять в середніх шарах: у відношенні до панства, до буржуазії, що керує суспільними процесами, вони є залежні економічно, по-дієбачні і культурно, і не тільки в допомогають панству політично, а у відношенні до трудових класів вони є визискувачами економічно, панами культурно і політично. Коли взаємочинність пролетаріату і

панства є о д н о н а п р я м н а: пролетаріят відбиває натиски зверху від полупанків і панів, панство тисне вниз -- на полупанків і пролетаріят, то яке становище полупанків? Як середній шар, вони стоять у д в о х - н а п р я м н і й взаємочинності: з панамі і з пролетаріят. Від панства вони залежні, а над пролетаріят -- вони пануючі або прямо, як управителі і урядовці підприємств та власники природних /діячі мистецтв і літератури/ чи фахових монополій, або посередньо, як учасники розподілу надвартости і ин. форм нетрудового доходу, загарбуваного панством.

Тому їх соціальне виховання п о д в і й н е: при взаємочинності з панством у їх твориться система рефлексів, прищеплених до емоції страху, а при відносинах до пролетаріят твориться система рефлексів, прищеплених до емоції гніву. Як я вже раніш пояснив, така подвійна сітка рефлексів у дальшому наслідку веде до повного змішання понять добра і зла, до повного затиснення інстинкту колективної самоохорони і загострення інстинкту індивідуальної самоохорони, загострення тим більшого, що воно впливає ще й з браку доступу до землі і знарядь виробництва.

Індивідуалізм і егоїзм тут так загострений, що робить інтелігентів полупанків і підпанків дуже огидно антисоціальними. Коли риси полупанка переймає майже вся національність, то з того виробляються такі риси, як "ж и д і в с т в о". Жидівство живе майже все в містах: пролетаріят мало, а головна маса жидів -- це переважно полупанки і панство. Ота характеристика жидівського хижачтва є нічим иншим, як характеристикою мійських середніх шарів узагалі, спеціалізованих на торгівлі і коло торгівлі. Подібні елементи в инших народів є так само "жидами" -- хижачи, нахаби, злодії, шахраї, брехуни.

Я вже згадував, що мораль вище стоїть у селянства і в аристократії. Зрозуміло чому -- тут є дуже цікаве явище: економічна незалежність від суспільства /селянство, звязане з прородою/ або економічна забезпеченність людей, над якими зверху нікого нема /аристократія/. Звичаї у селянства тверді: взаїмна рівність /навіть наймити обідають за одним столом з господарями/, гостинність, допомога в нещасті; сусіди в селі прийдуть гасити пожежу, прийдуть одвідати в нещасті, допоможуть, пустять переночувати, нагодують /дарма!/, а хто б бачив це в місті? Тут безхатні люде роками живуть під мостами, в проваллях, печерах, льохах і до цього байдуже мійській публіці. Ще сяк-так велика буржуазія одізнеться на якесь нещастя, але дрібна буржуазія, полупанки -- ніколи! Це найбільш аморальна частина мійського населення.

І в ній одержує своє виховання українська інтелігенція і півінтелігенція, -- голота, що вилазить з селянства і робітництва і з заціпленими зубами продирається крізь полупанські нетри до вищого становища, завжди залежного від буржуазії.

Українська інтелігенція є носієм д в і ч і -- подвійної моралі: не тільки отой дуалізм етики кожної замкнутої скупини, але дуалізм етики кожного індивіда, подвійно вихованого в середніх шарах міста. Це етична подвійність в квадраті! Тому цей інтелігент навіть будучи членом в скупині, веде себе подвійно до кожного члена цієї скупини, а що вже сказати про тих інтелігентів, що ніде "неорганізовані" і принципово захищають неалежність "до жадної групи" -- це так зв. самодини! Ви тільки на їх подивіться -- що за чудові екземпляри суспільного паразитства, крутійства і тактичних вихиласів! Гаслом їх є: на чіім возі ідеш, того й пісню співай. В Празі є один /та й чи один?/ такий собі зразковий примірник етичного ідіотизму, що умудряється не в часовій послідовности, а одночасно мати в кешені і емігрантський "пруказ" на проживання в ЧСР і румунський пас і візи в Польщу та ССРСР. Цей "емігрант" ухитряється скрізь бути своєю людиною. Можете собі уявити його "моральні за-

сади"! Таких примірників і фабрикують дрібна буржуазія чимало. В кожному народі є їх багато і в нас подостатку. Це й є той масовий тип пів-інтелігента, що танцює свій танець життя, "добру й злу вни-мая равнодушно", а всі разом вони танцюють оту "метелицю аморально-сти", що називається у їх символічно "громадською працею", "бороть-бою за визволення України", "організацією науки" або "культури"- назва обов'язково буде принадна, як вивіска або рекляма кожної мі-щанської крамниці. Де вони скупчені, там аж кишить від брехень, вза-їмних інтриг, засідок, підставлянь ноги, ударів у спину, залаштунко-вих плянів, перфидії і злоби.

Уряд УНР за петлюрівщини - типова концентрація цього, яку й Петлюра, її творець, називав "кавардак". Розвиток властивостей цьо-го типу індивідуал-егоїста і крутія до вищих можливостей є у їх ідеалом політика. Добрий політик у їх значить - максимально сприт-ний крутій, шарлатан, шахрай, інтриган, що при цих якостях ще вхитря-ється "пускати сльозу" про Україну, визволення і особливо "державу", висловлючись тільки символістично, щоб-то так, щоб кожний вираз мо-жна було толкувати і так і інакше і щоб обов'язково була "хвіртка".

Для того, що вивчає науково людську поведінку, може дати безмір-ну насолоду перебування хоч би на одному зібранні таких "політи-ків"! Можна добре напотішатись, дивлючись, як вони збираються, е-хе-хе-кають, пускають однією ніздрєю якийсь свистящий звук, котрий обо-значав би їх взаїмну "доброзичливість", як далі обирають президію, як устанавлюють порядок денний, як обговорюють, взаїмно агітують один одного, повторюють однакові слова і речення, принципи і засади, любов до рідного краю і взаїмні компліменти або підозріння, як вно-сять резолюції, голосують, а потім ще "переводять в життя". Вся їх діяльність - "перевод життя" і взаїмне висмоктування або гурткове нападання і висмоктування кожної свіжини.

Але й символісти ж вони! Все, що не скажуть: на здогад буряків, щоб дали капусти ...

Купами плавають, зиркаючи, кидаючись в один бік, де можна щось посмокстати і шарахаючись на бік від небезпеки-моральної критики. Їхні рухи - своєрідні позитивні і негативні тропізми, які дослід-жують біологи.

Вони особливо стають граціозними і блискучими, коли забалака-ють про мораль. "Переконаність" тут світиться так яскраво, що аж соромно дивитись.

А все таки ми поглянемо в мікроскоп на патріотичний рух наших інфюзорій, офарбованих в різні кольори.

В умовах капіталістичного устрою суспільства вони ведуть тяж-ку боротьбу за існування, одірвані від землі і знарядь продукції, не маючи постійного джерела для прожитку, засуджені на безгрошев'я /гроші в місті грають таку ж роль, як і земля чи загалом природа на селі: до їх людина пристосовується на всякі способи, як до джерела для задоволення всіх потреб/, а тому мусить напружувати всі інтелек-туальні /не фізичні/ сили, щоб вирвати гроші у другої людини. Оскіль-ки в цій боротьбі роль зброї грає інтелект і оскільки фізична бо-ротьба суспільством заборонена, то вся боротьба переводиться всіма засобами інтелектуальної в і й н и, ціль якої: психично роздавити об'єкта, скорити його волю, вирвати у його засоби, але так, щоб він зра-зу не помітив наміру, не насторожився. При цім х и т р і с т ь і о б м а н є головні методи боротьби. "Обмін послугами", як процес взаїмочинності в шарах мійської інтелігенції, в суті річей зводиться не так до послуг, як до обману. В цілі професії легальних обман-ців - адвокати, торговельні посередники, агенти-розвідчики, газетні агітатори, проповідники, ворожки і взагалі ті, що використовують свої професійні монополії /напр. "експерти"/, що при зустрічі двох сторін дають завжди протилежні свідчення. Одна торгівля з безконтрольні-

стю цін чого варта! Тут обман є основний професійний спосіб діяльності спеціально у дрібній буржуазії, що не може дозволити собі розкоші призначати стандартні ціни, торгуючи в роздріб і стикаючись лице в лице з масовим некультурним споживачем, що не може критикувати "калькуляції" професійного шахрая. Однобічна калькуляція, об'єктивні підстави якої не відомі масовому споживачеві, завжди має в собі елемент здирства, прикриваного обманом і брехнею торгівлі і вмовляваній рекламою / система суґестивних способів, якими приводиться людей в гіпноїдний стан, щоб-то в розслаблення волі/. "Адвокатство" в більшості є брехнею і то дуже нахабною. Лікування часто обертається в спосіб висмоктувати гроші у хворих, яким часто всугеровується, що вони хворі. Будівниче інженерство є часто способом безоглядного здирства. Газетна діяльність часто є способом витончених шантажів і вимогательства на ґрунті політичної, мистецької, літературної критики. Тут корупція і шантаж цвітуть, при чім одна з функцій "держави" - купувати пресу, як функція цієї - продаватись.

Це атмосфера, в якій живе, виховується і розвиває свою діяльність індивідуал - еґоїст і його діти.

Українська інтелігенція - дрібні агенти, урядовці, вільно-фахівці, духовенство, адвокати і "політики" представляють з себе типovu дрібно-міщанську масу, сортом гіршу за інтелігенцію пануючих народів вже тому, що українці ростуть соціально зі споду, з міського низу і не доростають до культурніших вищих шарів чужого суспільства, перебуваючи на рівні з середньо-низчими, де якраз і клекоче сморід індивідуал-еґоїзму і боротьби всіх проти всіх.

І тепер уявіть собі, що соціальні звязовини луснули, верхні шари усунені з керовничих пунктів, покрішка розбита, клекочуча середньо-міська маса і "подонки" виприскують вгору, хапаються до проводу в суспільстві, наповнюють керовничі установи! Починають "будувати державу", "культуру", "господарство", вступають в "міжнародні зносини"! Перш над усе на всій цій діяльності лежить печатя наповнення, імітації, підробки.

Назви вживаються всі високо-панські, а пики всі дрібно-буржуазні, неінтелегентні, мова вульгарна формою, примітивна змістом, запрошена словами без думок, повне невміння у всьому, незнання методів керовничо-ділової праці, а тому неминуче замість керовництва - насильство, самодурство, обман і поруч тихенький грабіж, або апатичне сновигання, жвакання, лінивство і при найменшому звукові - розлітаються, як горобці, хапаючи при тім, "що вдається".

"Державне будівництво" петлюрівщини - апатичне, сіре животіння, недотепність і еґоїстичне ремігання. На суді СВУ А. Ніковський на питання, що він застав, приймаючи міністерство закордонних справ, відповів: "сонні мухи, сонні урядовці і ... ніякісенького діла" і саркастично висловився, що й обовязки його, як міністра, були: відшукування урядовців і паперів...

Коли "начальство прийшло", то будівничі української держави, борці і втікачі, опинилися за кордоном, спочатку в Польщі, а потім заходами Українського Громадського Комітету в Чехословаччині. Вже десять літ минуло з того часу, коли УГК розвинув протягом кількох літ величезну працю і поставив на ноги багатьох людей, утворив школи і культурні установи, але зустрівся з фактом в і й н и проти себе з боку української буржуазної і псевдо-соціалістичної інтелігенції. Цей факт довго був незрозумілий, але тепер вже може бути цілком висвітлений, коли ми маємо в руках плян війни, накреслений петлюрівським "Брацтвом" і ним же переведений в життя, а власне: погром культурного фронту і обернення еміґрації в кубло взаїмно-поїдаючих себе людей. На цій боротьбі і на акціях петлюрівщини ми можемо зібрати безліч фактів, що яскраво характеризують "етику петлюрівщини" і дають змогу установити "засади цієї етики".

Я подам можливо стисло факти, які публічно у с т а н о в л е н і або можуть бути установлені документально. Це й буде для пана Шульгина конкретний матеріал, яким він може підперти свою балачку про занепад моралі на еміграції і взагалі про "мораль" полупанків.

Підчас наших акцій про заснування Господарської Академії, коли вже було здобуто багато, якраз перед затвердженням статутів /березень 1922/ мене викликано в Міністерство Шкільництва і заявлено, що "вчора була делегація українських студентів і заявила протест проти наміру УГК заснувати Академію", бо українці не мають кваліфікованих наукових сил і тому Академія УГК буде компромітацією для чеської науки, при чім було вказано, що в списку кандидатів на лекторський склад наче-б то є особи цілком не кваліфіковані /студенти/.

Делегація українських студентів! Після довшої розмови з проф. Матоушем-Мальбоганом мені вдалось переконати його, що цей "протест" безпідставний. Він мені сказав: "у нашого народу такий випадок був би не можливий."

В той же день нам удалось дізнатись, що за особи були в цій "делегації": п.п.Охрим, Паславський і ще один /сам п.Охрим в присутності 15 осіб в поменканні УГК на мій допит при знав ся, що вони, мовляв, ходили до п.Ректора Укр.Університету, щоб дізнатися, що це за Академія має бути, але той не міг пояснити і "допоруочував" їм дізнатись в М-ві Шкільництва/. На зборах українських студентів було осуджено самозванну "делегацію" і висловлено признання для УГК, що підняв таку справу на свої плечі.

Але через тиждень знов лихо! Один з деканів чеської політехніки /проф.Б, що перед тим був міністром земельних справ/ на просьбу українських своїх слухачів розіслав телефонограму членам уряду ЧСР з протестом проти наміру УГК і з аргументами, які подавала згадана делегація. Коли я прийшов до уповноваж. міністра Д-ра Г. і довідався про це, то побачив, що справа з Академією пропала, бо міністр Д-р Г. заявив мені, що доки ця перешкода якось не буде усунена, то нічого не можна зробити.

І тоді я вжив способу, який і врятував справу: я поїхав просто до декана проф.Б., мав з ним конфлікт і розмову, яка скінчилася повним успіхом - проф.Б.згодився підперти справу перед урядом ЧСР. Дійсно через три дні я переконався, що він лицарськи підтримав мою просьбу в М-ві Земельних Справ і я успішно досяг мети в М-вах Закордонних, Земельних і Шкільних справ: 1-го квітня все вже було обумовлено. В квітні ми вже іменували професорську раду. З початку травня 1922 року я виробив додатково ще й програму економічного факультету і провів ствердження статуту, програм, професорського складу то-що. Також провів фінансування для утримання Академії і студентів /200 душ на перший курс/.

Працювали ми совісно і все було гаразд, коли б ... коли б "братство" не мало наказів петлюрівського проводу /обіжника А.Ніковського з 5-го листопаду 1921 р., про що ми тоді на жаль не знали/. Аж в листопаді 1922 р. з'явилися зі Львова п.п.Мазепа і Феденко /названі С.Фремовим на суді членами СВУ!/, які поставили до УПС-Р вимогу перетворити УГК в "центр", усунути мене від проводу т о м у, щ о я с о ц і я л і с т, формувати Управу тільки по згоді с-р і с-д, по мимо відома безпартійної більшості УГК і тп. Ми спротивились цьому, бо не вважали корисним обертати УГК в політичну організацію, вважали за неморальне змовлятися по за спиною загальних зборів, що ж до того, що об'єднання еміграції, в більшості не соціалістичної, вимагає, щоб на чолі УГК був не соціаліст, то УПС-Р це рішуче відкинула: УГК не політична організація, Загальні Збори оберають Голову не за політичною ознакою, а за здатністю певної особи виконувати цю роль. На це соціал-демократи, що були членами УГК, відповіли нам ... б о р о т ь б о ю: в грудні 1922 р. на Загальних Зборах /п.п.Мартос, Гольде-

льман і Безпалко/ виступили з "критикою", однак подавляюча більшість членів/і то не с-рів!/ дала їм відсіч. Тоді соц-дем. подали писану заяву-ультимат /5 вимог/ за підписами 12 осіб. "Ультимат" був безглуздий по змісту і формі, "критика" в нім безпідставна. Чергові Заг.Збори подавляючою більшістю відкинули його вимоги, вибравши комісію для розгляду окремих заяв. Соц.-дем. могли б ще довго колотити, коли б не трапилось одно явище: одержані були відомості, що був член Управи і "лідер соц-дем", іменованій нами професором до Академії Д-р Б.Матюшенко передав "приватно" і "довірно" виготовлену ним копію соціал-демократичної заяви одному урядовцеві М-ва Закордонних Справ, що близько стояв до емігрантських справ.

Всі зрозуміли, що це д о н о с, з метою втягти чужу владу у внутрішні справи УГК і тим підірвати престиж УГК і його проводу.

З погляду національної етики це допустимо? Чи вчинок Д-ра Б. М. є моральний? Соц.дем. почули, що в УГК буря, що слідчій комісії передано цю справу, а тому "12" виступило з УГК, очевидно с о л і д а р і з у в а в ш и с ь з вчинком Б.М. Отже, мораль ясна: ці особи похваляють такий вчинок.

Одночасово з акцією с-д в УГК, "подебрадці" зробили ще кілька національно-патріотичних кроків, а власне: група студентів /хлібороби і петлюрівці/ подали заяву в Міністерство Земельних Справ, де я кілька місяців вів справи, щоб забезпечити Академію, заяву, що УГК і я робимо зле і що треба відокремити Академію і т.п. Ці люди не розуміли, що УГК є фундатор Академії, юридично Академія /по статуту/ цілком автономна, а матеріальне забезпечення видає Адміністрат.Господарська Комісія, зложена з представників УГК і УАкад., що Академія є п р и в а т н а ш к о л а і що юридично її доля в руках у к р а ї н ц і в, а не чехів, що це є величезний плюс. Ні, підкожувані "братством" слідці робили своє діло. Коли цей "крок" не поміг, то ще 4 громадські діячі, що втирались тоді в довірря до аграрників і бундючно виступали або як "хлібороби", або як "взагалі патріоти" подали заяву на письмі до М-ва Земельних Справ ЧСР, силкуючись "здіскредитувати" УГК ніби як "соціалістичну" організацію, даючи мені характеристику загорілого соціаліста і т.п. Ображунок був простий і ясний: аграрники, що гостро неприхильні до соціалізму, настроються вороже і проти УГК і до мене, коли їм вияснити з "ким вони мають діло". Авторами цієї заяви були: проф. Д.Д-ко, ген.В.П-ко, Д-р.В.П. і ще хтось. Перші два пізніше сказали мені самі, що вони жалкують, що допустилися цього вчинку і що вони переконані, що УГК і зокрема я ведемо користну для України працю. Рідкий випадок моральної мужності на фронті української реакції! Я вибачив їм їх вчинок, але все ж ясно: вчинок з погляду національної моралі недопустимий. Чому він стався? На мою думку - це сугестія або її політика "братства" /один з тих заявників - член "Братства"!/.

Міністром Земельних Справ, якому подано було заяву, була вже не та особа, з якою я вів переговори про Академію, а друга. При випадковій зустрічі на одному рауті з цим Міністром, він розповів мені, узнавши хто я, про те, що багато українців бігають в Міністерство Земельних Справ зі скаргами на УГК. При тім Міністр сказав, що він не розуміє, чого тим українцям треба. Він прохав, щоб я пояснив цей дивовижний факт. Я відповів, що я знаходжуся в такому же прикрім становищі як і він, бо також цілком не розумію, чого тим людям треба.

Треба сказати ще, що "меморандум" підкожених студентів осудила Академічна Громада 2-грудня 1922 року. Зрівнюючі час "акцій" студентів-донощиків з акцією п.п. Мазепи-Феденка-Матюшенка про перетворення УГК і передачу проводу "не соціалістові", бачимо, що ці акції були о д н о ч а с о в и м и. "Братство" вело акцію по широкому планові!

В-літку 1923 року ця акція досягла вершка. "Братство" агітува-

ло в Подсборадах про "автономію", "демократію", "національну лінію" і т.п. і штурхнуло професуру на службу петлюрівщині. Роблено це було іноді спритно. Пригадую, що один раз до мене, як Голови УГК, прийшла "делегація" з двох професорів /один с-д, а другий с-р! / ніби від імени тієї частини професури, що працює разом і в Університеті і в Академії і яка "штатну платню" має по Університету, а додаткову / 1/3 штатного окладу і окрема плата за лекції / по Академії. Вони мені заявили, щоб Управа УГК призначила цій групі професорів "штатну платню" і по Академії, бо вони, мовляв, в Академії роблять однакову роботу з другими, а одержують менше. Я їм пояснив, що цього зробити не можна передовсім тому, що по згоді УГК з М-вом Закордонних Справ не дозволяється, щоб хтось мав дві "штатні платні": коли в одній установі хтось має "штатну платню", то в другій може мати лише додаткову, а друге: скільки вони одержують? Один з їх мав разом з Університету і Академії 3500 кч. місячно, а другий - 2750 кч. /одинокий, без родини!/. Я вказав, що дасться взагалі не "платня", а допомога на прожиток - раз, що ця допомога дасться для ведення української культурної праці - два, що УГК знає, яке велике число українських кваліфікованих людей гине з голоду і треба їх рятувати, ставлячи до праці, в межах того бюджету, що УГК має на Академію, а головне, що платня, яку одержують професори, цілком вистарчальна. УГК призначив платню професорам значно більшу, ніж будь-кому. /члени Управи УГК одержували значно менше! /.

Нічого не допомогло! Професори обурено вийшли з кабінету Управи УГК, заявивши: відповідь Голови УГК ми трактуємо, як повне небажання іти на зустріч професурі, яка і т.п. При тім ще й підкреслено, що ці професори обдумують, чи їх групі ще залишатись в Академії.

На це я сказав: що моя відповідь продиктована не "ворожим відношенням" до професорів, а широкими національно-громадськими інтересами, коли УГК дбає не за одну групу, а за цілість; що ж до погрози виходом з Академії, то я вважаю її за недостойну: професори мусять вважати за щастя працювати в вільній українській вищій школі! А ті, що "вийдуть", то публично засвідчать, що вийшли виключно з-за грошей, що розцінюють українську культурну працю лише з грошового боку.

Ця розмова відбулась в присутности других членів Управи, які цілком одобрили мою відповідь і були просто схвильовані поведінкою делегації та ще зложеної з соціалістів! Професори-делегати, розуміється, не вийшли з Академії, але зразу ж повели "акцію" і в цей час до мене почали доходити чутки, що я "диктатор" і "не демократ" х/

От на цьому ґрунті "Брацтво" і дало бій УГК. Це було в літку 1923 р. В імени УГК я вів переговори з владою ЧСР про кошторис на слідуючий рік. Розуміється, й про кошторис Академії, про матеріальне забезпечення котрої УГК дбав і по совісти і по статуту /адміністративно-господарська комісія була органом Академії і складалась з представників УГК і професури/.

Нараз в демонстративно-грубій формі заявлено від Академії, що коли Управа буде говорити з владою ЧСР про кошторис, то повинен бути присутній при цім і Ректор. Комісія більшістю ухвалила, що має бути з г і д н о з с т а т у т о м.

х/ Це збільшилось ще, коли я відкрив /пізніше/, що один професор-соціаліст ухитрився по двох інших наших установах одержувати..... 4600 кч., а другий /теж "соціаліст" /ухитрився одержати сінекуру в 1000 кч. при помочі "кумовства" і обману. Відкривши це, я наставляв, щоб ці пани були введені в рямці, але за те по емігрантських курятниках закудкудакало про мою "диктатуру".

Я переслідував "петлюрівське відношення" до громадських коштів і в цім нажив собі багато непримиримих ворогів.

Тепер ясно, що цю вимогу умисно поставлено демонстративно і проти-статутарно, щоб її було відхилено, а з цього зробити ужиток: втягти Ректора Шовгенова в боротьбу проти УГК, бо він був лояльний, а друге - підняти колотнечу. Це їм вдалось.

Сенат Академії звернувся по мимо відома УГК і адміністративно-господарської Комісії /статутарного органу Академії, що видав матеріальною стороною діла! / з листом до М-ва Закордонних Справ, пишучи такі річи, що свідчать про повну втрату яких будь моральних принципів і національної гідності.

Цей лист був написаний на основі постанови Сенату з 17 липня 1923 р., в якій між иншим були такі пункти:

"2. Управа Українського Громадського Комітету не знає науково-шкільних потреб /Академії! / й не може з відповідною компетентністю захищати їх чи навіть зясувати.

3. Вся минула практика взаїмовідносин між Управою Українського Громадського Комітету й Академією та неприхильне відношення й факти зневаги до академічних чинників, виявлені п. Шаповалом, навіть до особи Ректора Академії, не дають Сенатові ніяких підстав вважати Управу Українського Громадського Комітету представником і захистником інтересів Академії, навіть більше - Сенат в цім відношенні на жаль потрібного довірря до Управи не має".

Гарно сказано! "Всіма і всякими засобами"! Це було прийнято Сенатом в тодішньому складі: проф. І. Шовгенів, Б. Іваницький та доценти: С. Гольдельман, В. Чародієв і Б. Мартос.

Писав Сенат, а диктувало.... "Брацтво", що кишило і кишить проти нас. "Сенат", "Академія", "Управа", "УГК" - це такі фірми, під якими йде боротьба "Брацтва" проти УПС-Р. Осіб, що не належать до "Брацтва", воно зручно штурхає в потрібному для себе напрямі, не випускаючи Академії з рук і досі.

Як можна оцінити отой лист до М-ва? Перш над усе в нім повно неправди, друге - він був порушенням статуту, третє - національна мораль порушена в основі. Фундатор Академії/УГК/ не може заступати і захищати інтереси Академії, Управа не може їх навіть зясувати по некомпетентности! І це писали люде, що ніколи не вели ніяких вищих шкіл, а опріч проф. Шовгенова - не були навіть професорами в їх! Дізнавшись про цього листа, УГК відокремив Академію /я особисто був за це давно і ще в серпні 1922 р. вносив таку пропозицію, але Управа і пр. Шовгенів були проти/. М-во провело 28 серпня 1923 р. заяву УГК про відокремлення, але ... прийом студентів уже був узятий під контроль двох міністерств, автономія була обмежена: а далі ще більше. "Брацтво" святкувало перемогу, але українська справа програла. Кому це було потрібне?

Тільки в-осени 1924 року ми дізнались, що всіма акціями проти УГК і спеціально проти УПС-Р дірігує "Брацтво" по інструкціях з Варшави. В усіх установах УГК - і Педагогічному Інституті, і Гімназії, і Видавничому Фонді і таки в УГК було "братчиків" чимало, що по певному планові вели деструктивну роботу, смисл і методи якої означив обіжник "уряду УНР".

Ми проповідуємо і здійснюємо єдиний культурний фронт; не питаючи нікого про політичну віру, влаштували до праці. Кілька тисяч людей з Тарнова, Каліша і ин. таборів перейшло. Коли хотіли врятувати дітей-сиріт, які гинули в таборах, то нам там поставили гостру позицію. Довелось через Чеський і Міжнародний Червоний Хрест робити чимало заходів аж поки вдалось перетягти їх до Праги, дати до науки, з цього приводу перетворити Матуральні Курси в Гімназію. Ми виходили з założення, що гинучих українських людей треба рятувати і забезпечити науку молодшій частині еміґрації,

а старшій і більш кваліфікованій - культурну працю і достойний прожиток. Цього досягли у великому розмірі, а коли б не було такої язви, як "Брацтво", то зробили б ще більше. Гуманітарну і культурну допомогу робили для всіх! При зносинах з чеськими державними і громадськими установами і людьми захищали кожного українця без винятку - це є засада національної моралі. Тому за всіх прохалось і візи, і підмоги, і стипендії, і ставилось до праці без огляду на партійну приналежність, на що є блискучий доказ: установи насичені нашими неприхильниками. Їх мораль? В і й н а проти УПС-Р. Я особисто видобув дозвіл на приїзд, напр. Є. Чикаленка і навіть певне забезпечення, хоч Є. Чикаленко був антиподом політичним і особисто-неприхильним до мене. Те саме зробив для ген. В. П.-ка, що робив сам заходи з Варшави про дозвіл приїхати до Праги, але двічі одержав відмови. Тоді він звернувся до мене. Урядові чинники заявили, що вони проти візду політиканів, та ще крайніх правих, але я прохав, запевняв і врешті досяг свого. Ген. П.-ко дістав і працю і забезпечення, але знеужив моїми "поруками", ворохобив з "хліборобами", врешті підписав заяву, згадану раніш, до М-ва Земельних Справ проти УГК і мене, а через рік прийшов прохати вибачення і пояснити, що його "втягли" і т.п.

Міг би я навести багато, багато прикладів, але обмежусь кількома. Один з послів УНР був обраний в Університеті на доцента, але на двохкратне прохання не одержав ані ствердження, ані візи. Тоді він звернувся приватно-листово до мене, розповідаючи про своє лихо, по вну матеріальну катастрофу, дітей і т.п. Подумав я - і взявся клопотатись. Добився і візи і затвердження на доцента за тиждень. Він приїхав і тепер важна шишка у петлюрівців, як боева сила проти УПС-Р і ... спеціально проти мене.

Це прояв певної моралі і політики "Брацтва".

Був і такий випадок. Вже коли влада ЧСР строго регулювала прибування емігрантів, до Праги прибув нелегально всупереч відмові консульству якийсь п. Д., якому "братчики" приготували посаду в Педагогічному Інституті. Тут відмовила влада видати "пруказ" людині, що знеужила заборону переходу. Приходить цей пан в УГК і звертається до мене з в и м о г о ю, щоб я рятував його, бо й на прохання "високого" сенату було відмовлено. Розуміється, я ні крихти не обов'язаний був нічого робити для цього пана, як для всіх інших. До того він ще й грубий і невихований. Але я подумав: може з лиха такий він. Спробую. Вдалось захистити цілком! Має посаду лектора; при зустрічі не привітався. Нє треба пояснити: він виявився "радикал-демократ" і "братчик".

Року 1925 в Vierteljahrshefte für Soziologie я вмістив статтю про українську соціологію, розповівши про початки цієї науки у нас, згадавши про засновані УГК-ом школи і катедри соціології. І як же ми були здивовані, коли згодом одержали з редакції листа з проханням пояснити, що то значить, що два українські професори звернулися до тієї редакції з листом, в якому кажуть, що жадних заслуг перед українською наукою Громадський Комітет не має, що Соціологічний Інститут - не наукова установа, з якою жадна українська наукова організація не має контакту і т.п.

Я сам читав цей знаменитий твір, написаний знайомою рукою, і підписаний двома українськими професорами /В.С. і О.Б./ . Який був смисл цього приватного листа українських професорів до німецького ученого? Безсумнівно: дискредитувати УГК, Соціологічний Інститут і мене особисто. Чи треба пояснити, що один з цих професорів був а/членом "Брацтва" і б/ ще раніш з доручення пражської п'ятірки був посланий в УГК для "певної праці".

Дістав я інформацію і з редакції одного російського соціалістичного місячника в Празі /"Воля России"/, що вони одержали від однієї української марксистської групки докладного листа з характери-

стикою мене і взагалі укр. с-рів, з попередженням, що вони пишуть, як "братська партія" /по Інтернаціоналу/ і т.п. Ця "братська" партія перемогла навіть своє "отвращеніє" до російської "братської" партії, пишучи їй листа, щоб підірвати її довіря до УПС-Р і до мене, бо бажання "дискредитувати" нас було більше, ніж неприхильність "до всіх росіян", навіть "товаришів" по Інтернаціоналу.

Чи треба пояснити, що й цей лист вийшов з осередку "братчиків"?

Коли одна група затіяла видавати "Український Вістник", який я вже цитував у цій книзі, то не знайшла нічого кращого, як звернутись до однієї чеської установи через свого члена /марксиста!/ з проханням дати їй підмогу на це видання, при тім мотивуючи, що "Нова Україна" є органом тільки однієї групи, яка зовсім не відбиває думок основного українського напрямку і тп. Чи треба казати, що це йшло від "братчиків" та ще й марксистів?

Коли про це стало відомо в Управі УГК, то один з її членів /с-д/, вражений висотою національної моралі "будь-що-будь марксистів", стороною запитав їх колег про це, то почув, що це "с-ровська брехня". Тоді він перевірів по перших джерелах і переконався документально, що таки п р а в д а: "лідер" залишив навіть копторис і потім пояснив між своїми, що він ходив не як "соціал-демократ".

Так що це майстри відкидати просто в-вічі свій вчинок, зроблений "приватно": таких треба ловити на гарячому місці!

Міг би я розповісти і про такий моральний вчинок одного професора-донощика. Укр. Видавничий Фонд видав книжку д-ра А. Гончаренка "Соціяльна гігієна" /прихильно оцінену укр. рецензентами/. Ну, і що ж? Ледви книжка вийшла, як була одним "професором" принесена в М-во Закордонних Справ з замітками і вказівками, що автор десь зробив цитати, не вказавши джерела. Сто джерел вказав, а ось, мовляв, не вказав, запозичив з чеського автора, покористувався! Д-р Гончаренко міг би розповісти цю веселу історію докладно, бо виявилась цілком брехливість цього доносу. В чім же секрет і чому така ретельність? Чому так укр. "професор", що сам і досі не спромігся випустити ні одного наукового твору, охороняє чужі цитати, а не бореться проти загарбання української землі і людей чужинцями? В тім, що Д-р Гончаренко працював в УГК - раз, був с-ром - два, а Видавничий Фонд був заснований головно с-рами і одержував підмогу з Фонду допомоги емігрантам зі згаданого М-ва. Ось тому однести книжку, по підкреслювати в ній окремі місця рішучо було треба з погляду "нації" і "пролетаріату", який на смерть заінтересований в тім, щоб здискредитувати автора /бо він с-р і працює в УГК/, Видавничий Фонд /бо він заснований с-рами/ і УГК, бо він підтримує Фонд і здобуває для його підтримку. Вбити цей ворожий табор, та ще такою зброєю, як передана "кому слід" цитата /розуміється тенденційно зфальшована/ - хіба це не спокуса і не ... заслуга перед "братством"? З огидного вчинку нічого не вийшло лихого для УГК і став докором лише для ретельного інформатора, який, до речі, без піни не може говорити про УГК, Соціологічний Інститут і про мене грішного!

"Братство" здійснило наказ про боротьбу з УГК і нами "всіма і всякими засобами": через чужі установи, редакції і особи поведена була клеветницька акція проти українців - раз і тих, що вели українську культурно-гуманітарну працю - два, і що врятували або забезпечили особисто більшість тих "добродіїв" і "визволителів" України - три.

Тут дві моралі? хай читач скаже, котра мораль є більш н а - ц і о н а л ь н о ю: наша чи тих, що воювали проти УГК і нас "всіма і всякими засобами", про що красномовно свідчать наведені ф а к - т и ? Може їх мало? Може ще згадати і те що ми клопотали в і з и до ЧСР всім українцям без огляду на їх партійну приналежність і прихильне чи неприхильне ставлення до нас, а коли петлюрівці взялись

клопотати візи в Польщу для скінчивших науку в ЧСР, то тільки для "своїх" і "лояльних" для Польщі, чому мусіли і мусять українці мати рекомендацію провідників петлюрівщини /раніш О.Лотоцького, а тепер якогось його заступника/.

В цих двох різних методах - дві моралі. Одна з їх є очевидно національна, а друга - групова.

Може ще розповісти про бойкот Видавничого Фонду з боку Академії, про бойкот Українського Соціологічного Інституту з боку Українського Академічного Комітету? Може ще розповісти про одного замаскованого петлюрівця, що ласкаво запропонував свою співпрацю в Соціологічному Інституті, був прийнятий в члени, але згодом почав ні ш к о м одвідувати членів Інституту і переконувати їх, що треба покинути разом Соціол. Інститут? Очевидно, комусь така гуртова демонстрація була б корисна? Розуміється. І комусь би нашкодила? Розуміється, с-рам, бо за всяку ціну їм всім треба т а к и здискредитувати мене і моїх однодумців.

Можеб розповісти і про те, як в-осени 1924 р. несподівано з'явилась в УГК ревизія від державної установи і спеціально перевіряла, кому скільки платиться, та кому скільки позичається, і як в результаті оказалось, що все в точному порядку, бо я таки намагався дати доказ, що таки можлива на світі українська установа, де б не крадено грошей. Як відкривались якісь недогляди і непорядки, то я викоріняв їх рішуче. Тому ревизія висловила навіть подяку за стан звітів і витрати коштів і на відході довірочно сказано: був донос від ваших же земляків.

Очевидно, донос був від таких, що самі по вуха десь бабрались в громадсько-державних коштах УНР, про що свідчать гори документів, зібраних мною - про "Супруніяду", про "Поршіяду", про кооператорів "Оцук", про марсельське майно, про продажі державного майна УНР в Румунії, ЧСР і ин. О, коли б туди заглянула свіжа людина, то могла б вчадіти від морального зловонія.

Про що свідчать хоч-би наведені вище факти?

Про мораль - раз, про "Брацтво" визволення України - два.

Тільки відкриття діяльності "Брацтва" петлюрівців дало ключ до всього, що сталося і стається в Празі. Тепер до прозорости ясні їхні "кроки", їхня "тактика", їхня "політика". Основа основ тактики петлюрівців: діяти через чужі установи, редакції, людей і безоглядно валити УПС-Р, вживаючи "всіх і всяких засобів". "Ревеляції" про мене, Григорііва і установи, де ми працюємо, що з'являються час від часу в польській пресі /спеціально "Ilustrowany Kurjer Codzienny" у Кракові! / є роботою петлюрівських агентів і запродавців.

Як зрозуміти і пояснити цю мораль "братчиків"?

Об'єктивний критерій знайдемо в слідуючій заяві А. Ніковського на суді СВУ в Харькові:

"Організація БУД'у була суто-конспіративною, про яку за її програмою, не повинні були знати не тільки широкі маси, а й члени партії і члени центральних комітетів, з яких організація добирала собі представників".

Можете собі уявити, які відносини цим утворюються в партії "соціалістів-федералістів", від членів котрої головний партійний центр ховає свою нову програму, нову політику, яка не покривається з партійною програмою! Але те саме роблять "діячі" й інших партій, що по мимо відома своїх членів входять в нову політичну організацію, мета і тактика якої цілком не покривається з їх програмами. Оскільки БУД найблизче стояв усе-таки до програми буржуазних "соціалістів-федералістів", то дивним було, як могли йти туди соціал-демократи? Коли базу СВУ поширено на фашистів і гетьманців, то як могли там бути соціал-демократи? Очевидно, що річ в тім: я к і це соціал-демократи. СВУ приймає програму, яку самі підсудні зводили до таких

головніших пунктів:

а/збройне відірвання України від Росії і передача її під протекторат Польщі;

б/відновлення приватної власності на землю, фабрики, заводи, природні добра;

в/повернення земель колишнім російським, польським і ин. поміщикам з наданням селянству "права" викупити ці землі;

г/повернення був. власникам заводів, фабрик і ин.;

г/виплата боргів царського уряду Європі, при чім на Україну приймалося до 30% боргів старої Росії;

д/диктатура в "УНР" в переходовий період.

Хіба т а к а програма хоч одним своїм пунктом стикається з відомою програмою соціал-демократів? Це програма остільки реакційно-буржуазна, що той соціал-демократ, що її прийняв, є безумовно зрадником своєї партії, зрадником робітництва. І тому, коли соціал-демократ входить в СВУ, на строго-конспіративних умовах, то він конспірується не тільки проти большевиків, але й проти своїх партійних товаришів і робітництва: він об'єктивно стає з м о в щ и к о м і в о р о г о м своєї ж партії.

Гетьманцям і фашистам СВУ близька "ідеологічно", але вона не цілком покривається з програмою так званих "соціалістів-федералістів" /радикал-демократів/ і цілком є ворожа соціал-демократії.

Отже, СВУ є спеціальна організація, що направлена проти селянства і робітництва України, цеб то проти 99% нашої нації, проти значної частини навіть буржуазної інтелігенції /західних земель/, тому вона вузча навіть буржуазного класу, не покривається навіть з програмами партій, з яких зложена! Це є організація спеціальної групи, що змовницьки влазить в інші партії. Це щось вроді сіцилійської мафії, або якоїсь італійської "камори". По нашому просто шайка змовщиків проти українського народу, яка хоче втягти його під "протекторат" Польщі, цеб-то на таке знущання, як тернить Галичина, Волинь.

Метод і мораль мафії - з м о в н и ц т в о, п і д с т у п, у д а р в с п и н у, б р е х н я, д о н о с, о б м а н, ш а н - т а ж, н а с и л ь с т в о з - з а к у т к а. І ці методи ми спостерігаємо в діяльності "братчиків", що виступають під ріжними псевдонімами. Хіба обіжник з 5-го листонаду 1921 р. не формулює цієї тактики мафії проти УГК? Хіба акція проти УГК, отверто розпочата вже на осінь 1922 р. /попередній час був періодом влізання в УГК!/, не є виразом цього? Хіба про це не свідчать факти, які я вже подав попереду? Свідчать. А головний метод цієї організації, що кричить, "що нація вище класу", не є хіба втяганням ч у ж и х н а ц і о - н а л ь н и х с и л для поборювання українців? Бачили, як вони через чеські установи поборюють УГК? Отже, національна мораль тут і не ночувала.

Хто втягає чужинця, та ще чужий державний апарат проти українців, той діє, не як член української національності, а як член шайки, який віддає українців під удари чужого державного апарату. Це рівнозначно віддаванню членів народу на знищення чужій силі з метою або з неминучим результатом о с л а б л е н н я українського національного фронту. Хто діє в інтересах ослаблення національних сил, той з національного погляду є неморальним. Тому т а є м н і договори Петлюри з Польщею і з Румунією, з відступленням українських людей і земель в користь ворога є проявом психики, в якій нема елементів національної моралі. Тому, до прикладу, національній моралі суперечуть і заяви п.п. Галагана, Швеця і А.Макаренка проти Кураторії Соціологічного Інституту в грудні 1929 р., подані в чуже М-во Закордонних Справ з метою о с л а б и т и українську сторону в питанні про Український Національний Музей-Архів, як неморально робили й ті, що допомагали вирвати Архів-Музей з українських рук.

Це не були петлюрівці, але якраз анти-петлюрівці, що й показує, що в питанні національної моралі зовсім не грає ролі приналежність до однієї чи другої сторони, течії, партії, а факт приналежності до того типу людей, що мають мораль групи, меншої за націю, клас, партію, цеб-то шайки індивідуал-егоїстів.

Я умисно навів цей факт, щоб показати, що суть діла не в тім, якого "ми" напруму /за Польщу чи проти Польщі/, а в тім, на якому рівні розвитку стоїмо і якою мораллю орудуємо.

В поведінці полупанків не зустрінете ані наївної правдивості і отвертості селянина, що при першій зустрічі розповідає всі справи, ані гордої правдивості аристократа, що з "естетичних" мотивів не може опуститись до бруду брехні, але за те брехня - це є характерна риса поведінки полупанків.

Для характеристики їх брехливості треба звернути увагу на джерельно-вихідні факти. Вони себе в "Раді" виставляли, як непохитних і твердих "драгомановців". С.Сфремов було рідко який день не процитує щось з Драгоманова і Н.К.Міхайловського. Але в критичні моменти вони здавали всі позиції. Скажім, гостро поставлено питання про землю і С.Чикаленко /видавець "Ради"/ заявить, що поміщикам все-таки треба залишити землі до 1000 дес. Убито Столипін і вони моментально забалакали про українців, як "галузку руського племені", про "двохголоваго орла", про аполітичність українського руху і т.п.

Прийшла революція і вони соціялісти-Федералісти !

Ви тільки продумайте цю їх "ідеологію". Ось постанова Зізду партії Українських Соціялістів -Федералістів у Києві 10-12-го травня 1918 р.:

І. В справі федерації і самостійності.

"Партія під час складання своєї програми виходила з того погляду, що найбільш реальним і користним для України є федеративне зєднання з Росією. Дальші політичні обставини, - централістична і своєкористна політика російського уряду, суспільства і партій, ворожість їх до дійсного федералізму і, нарешті, большевицька авантюра - висунули ідею самостійності української держави.

Рахуючись з новими реальними умовами життя, партія с-ф визнала державність України і весь час в своїй парламентарській та загальній політиці підтримувала цю ідею і сприяла консолідації української держави.

Але разом з тим партія розуміє, що ідея федералізму в політичному житті має таке саме загальне світове значіння, як в соціально-економічному житті - соціялізм, і тому ці ідеї мають залишитися провідними думками партії.

Як соціялізм єднає всі трудячі маси всього світу, так федералізм містить в собі ідеал того всесвітнього єднання держав, яке тільки й може бути надійною запорукою проти імперіялізму і війни."

Сумніву нема: маємо перед собою соціялістів інтернаціоналістичного напрямку! "Провідні думки" партії цілком ясні. Але ця постанова кінчається заявою, що при данних обставинах на федерацію з Росією партія не піде, зате піде на федерацію з іншими народами. Зрозуміло - в Росії большевики.

Але вся ця соціялістична і федерально-інтернаціоналістична фразеологія вилилась пізніше в програму ... "Братства Української Державности" і СВУ ! Цікаво, що тоді у їх був обраний Центральний Комітет: С.Сфремов, А.Ніковський, С.Шелухін, В.Прокопович, І.Фещенко Чопівський, М.Кушнір, О.Шульгин, К.Мацієвич, М.Корчинський, Ф.Слюсаренко, К.Лоський, О.Саліковський.

На теперішній час зміни такі: Саліковський умер, Шелухин одійшов у безпартійність, Кушнір - у фашисти /де виступає під назвою Богуша/, а інші - на своїх місцях аж до справи СВУ, коли відійшли 6Фремов і Ніковський. В.Прокопович навіть "головою уряду УНР".

Що вони тепер захищають? О, чимало ...

В-літку 1930 р. В.Прокопович зробив подорож до Праги, Варшави, Букарешту, Софії, Константинополю і ин. для знайомства з життям і потребами еміграції та навязання звязків. Результат був, як пише "офіційний" Тризуб /3 серпня 1930, ч. 29-30/, для еміграції такий:

"Разом з тим подорож мала завданням ввійти від імени Головної Еміграційної Ради в зносини з Вселенським Патріархатом, висвітлити перед ним сучасне становище церкви на Україні та релігійні потреби нашої еміграції і можливості їх задоволення. Вселенський Патріарх, уділивши аудієнції В.Прокоповичеві і з великим інтересом поставившись до порушених ним питань, передав через його своє благословення всій українській еміграції".

Це благословення - як результат великої мети і великої подорожі соціаліста-федераліста, з здобуток надзвичайний і для "соціалізму" полупанків дуже типово-характерний!

Чи не могли б ми з повним правом сказати, маючи на увазі постанови зїздів і діяльність партії українських соц-фед., що це - одна безсоромна брехня і знущання з великих ідей поневоленого людства?

Візьмім ще факт: "нація вище класу" і "держава вище партій" - ці нещасні витвори психики С.6Фремова. А.Ніковський вияснив, що ці гасла вигадано було з практичних мотивів: першим - поборювати большевицьку пропаганду класової політики, а другим - поборювати партійний "кавардак" при Директорії.

Об'єктивно-науково обое гасел не витримують критики, але перше з їх ставить інтереси нації вище класів. А чому б не поставити інтереси української нації вище інтересів ворожих націй? Це так було б натурально, хоч по рівню було б і не вище моралі первобутних племен. І що ж? Наведені факти свідчать, що члени СВУ в практичній діяльності завжди ставлять інтереси українців /не петлюрівців/ ни з ч е інтересів чужих державних апаратів /польського, чеського, румунського і ин./.

Значить, гасло про націю у петлюрівців не служить їм правилом практичної поведінки, а тому є б р е х н я.

Брешуть не тільки ті петлюрівці, що стоять "тільки за націю", але брешуть і ті, що проповідують тільки класове розуміння суспільного процесу: соціал-демократи і гетьманці. Марксизм, як основа соціологічних поглядів соціал-демократії і "марксо-синдикалізму" гетьманців, одержав непоправний удар: і ті й другі, пішовши в БУД і СВУ під гасло "нація вище класу", занедбали свої "переконання": очевидно для одних клас пролетарський, а для других хліборобський в дійсності не є тим, за що вони видають їх - ніби за основу своєї діяльності. Хто легко зрікається "свого" класу, той легко зрічеться і "свої" нації во імя одного реального - свого гуртка. Нація - кричать патріоти, приймаючи програму поневолення України Польщею, а українських селян і робітників - польськими дідичами. "Клас" - кричать другі і ... нишком вступають в СВУ, щоб орудувати проти пролетаріату і "хліборобів". Що це таке? Це б р е х н я, як основа поведінки полупанків, незалежно від того, чи вони соціал-демократи чи гетьманці. Це прояв отого безгрунтового мійського інтелігента, що виховується в промежутку між пролетаріатом і великим панством, в промежутку, наповненому дрібною буржуазією, що формується під натиском двох - на пр я м н о ї взаємочинності і систематично змішує поняття добра і зла. Погляньте, як демонстру-

вали себе "братчики" на суді СВУ.

Єфремов, розповідаючи про організацію БУД'у в СВУ, каже, що одержав листа з-за кордону від Л.Чикаленка з допискою В.Садовського - і це було для його спонукую до реорганізації і т.п. Газети подали це і згодом появляється заява в газетах Л.Чикаленка і В.Садовського, що вони, мовляв, такого листа не послали. Попадає це спростовання на суд і Єфремов, Дурдуківський і інші з н о в підтверджують, що одержували. По смислу виходить, що брешуть або Єфремов з Дурдуківським, або Л.Чикаленко з Садовським. Для чого ця брехня? Який її резон? Ну, писали листа, то писали, навіщо ж соромити Єфремова: раз він вже заявив прилюдно, то хай так і буде, а то утворюється перед всім народом і чужинцями ганебна сцена дорікання: одні кажуть ніби Єфремов сказав неправду, а другі - ніби неправду говорять Чикаленки-Садовські. "Братчики" піймались у власні сіти. /"Тризуб", устами А.Яковліва хотів знайти вихід: лист Чикаленка з допискою Садовського були, мовляв, "сфальшовані" і очевидно підіслані більшовиками до Єфремова. Ну, а що ж Єфремов хіба дитина, що не взнав подробиць почерків своїх знайомих і розпочав організацію СВУ без вказівки з-за кордону?/.

Друга сценка. Єфремов розповідає про склад СВУ і називає деяких членів закордонного відділу СВУ, в тім числі назвав соц.-дем. Мазену і Феденка. Згодом: Мазена і Феденко спростовують цю заяву Єфремова і запевняють, що членами СВУ не були. Це тактично зрозуміло: члени II Інтернаціоналу, що знаходяться в СВУ, борються за інтереси поміщиків, за протекторат Польщі над Україною, за приватну власність і т.п. - це дійсно пікантно! Це загрожує їм викидкою з II Інтернаціоналу. І вони спростовують? Спростовання зачитують на суді і Єфремов називає його невідповідаючим дійсності. "Братчики" знов публично розписались в брехні. Але хто з їх каже правду, а хто бреше? Про це хай судить сам читач.

Далі. А.Ніковський розповідає, що коли повернувся до Києва і на перших сходинках його з "братством" у Дурдуківського він змалював постать Петлюри в дуже чорних фарбах, то після того Єфремов і головні "братчики" зажадали від його не представляти так чорно Петлюри, бо його там вважається за "національного героя" і Ніковський признається, що він потроху переменяв чорне на біле і згодом уже вихваляв Петлюру, проти власного переконавання. Типова брехня - легенда, якої люде допускаються в грубо-гуртківських цілях. На це йде навіть "правдомовний" Єфремов!

Але блискавкою освітила чорну ніч петлюрівщини слідуюча сценка на суді. Йде допит Ніковського про "рейд Тютюнника" в осени 1921 р. /це саме тоді, коли Ніковський дав наказ про війну з УГК/ і увага зосереджується на питанні, чому Міністерство Закордонних Справ Петлюри розсидало цілком неправдиві відомости про цей "рейд", малюючи його більш грандіозним, ніж повстання проти гетьманщини і німців і то навіть тоді, коли вже "рейд" був цілком ліквідований?

П.Л ю б ч е н к о: Я хотів-би знати, як ця інформація зветься хоча-б за словником Ніковського-Голоскевича?

А.Н і к о в с ь к и й: На літеру "Б" - брехня ...

Ціла Україна і Європа почула цю заяву заступника голови "Братства", міністра закордонних справ, одного з лідерів петлюрівщини. Що проти цього можна сказати? Нічого. Дійсно, вся діяльність петлюрівщини починається і кінчається на літеру "Б", а тому тут всяка дискусія кінчається природною смертю: хіба можна взагалі дискутувати, вияснити щось з петлюрівцями, коли вся їх поведінка сплюснута, хвора, маніякальна брехня?

І коли ці люде виступають в різних партіях, з різними ідеологіями, то це все є лише методом охопту ширших мас під свій вплив, а за лаштунками ці люде сходяться, щоб поділитися успіхами вловів лю-

дей української породи на свідоме чи несвідоме служення своїм цілям - цілям спеціальної групи, мафії, незв'язаної приписами жадної моралі. Брехня тут є необхідністю, яка причиново обумовлена вже самою метою і формою організації. Вступаючи в СВУ, член будь-якої партії м у с и т ь б р е х а т и на зовні, що до самої мети "братства": не може ж він признаватись, що пожертує українців полякам, румунам то-що, бо його б за це виштурхано за двері. Не може ж, напр., соціал-демократ, член СВУ, признаватись своїм партійним товаришам, що він за буржуазію і проти робітників і то за буржуазію польську, за польського поміщика проти українського селянина! Не може й "соціаліст-федераліст" говорити правду звичайному українцеві, неорганізованому на службу ворогам. Петлюрівець, щоб якось лавірувати, обертається в українському оточенні - м у с и т ь б р е х а т и! Мусить вести себе подвійно, мусить говорити слова "визволення", бо цього хоче українська маса, і він говорить, вигинається, беззвучно усміхається собачою ухмілкою, забалакує, перекидається "гарними словами", щєбече про "визволення", але ніколи ясно не скаже кого і від чого хоче визволяти, якими способами і в ім'я чого. Нічого конкретного не говорить, а ялозить загальні вирази, висловлювані метафізично, символістично, з кількома "хвірточками" для відступу. Подвійність ця подвійна, як сказав я раніш: і відносно нації і відносно своїх же партій, в яких петлюрівець є агентом СВУ.

Це є поведінка Азефа, Юди, єзуїтів і подібних типів, які підступом, брехнею і зрадою орудували навіть у власних партіях. При розвиненому моральному почутті оточення Азеф і Юда не можуть в йому обертається: коли їх розкрито, то мусять тікати, зникати. І притулок вони можуть знайти лише там, де їх цілком не знають. Торік публично розкрилось обличчя української мафії і що ж ... в українському оточенні дрібної буржуазії і підпанків мафія "своя людина". Обурення? Не може обурюватись один проти другого члени мафії і одного психологічного типу.

Треба зрозуміти цей факт і різницю українського "громадянства" від інших: у інших народів "громадянство" є вищим шаром, що керує суспільством і тому виховується в якихось правилах, певній етичній свідомості, а у нас "вищим шаром" є дрібна буржуазія і інтелігенція, затиснута в середньому шарі чужих міст - між пролетаріатом і панством, якраз в тому шарі, що нічим не керує; правил правових і моральних не має, скалічений подвійністю. У нас справді є люде вищих моральних кваліфікацій, але це ще не шар, а одиниці - письменники, учені, діячі мистецтва і ин. Шевченки, Драгоманови, Л. Українки, Коцюбинські, Подолинські, Франки, Павлики, Лисенки і взагалі о т а е л і т а.

Замість вищого шару у нас є невеличка еліта, моральна сила якої ще невелика. Як бачите до моральної еліти не належать ні Петлюри, ні Єфремови, ні Чеховські, ні Ніковські, ані інші представники гурткової моралі, суперечної з національною етикою, максима якої звучить: т р а к т у й о д н а к о в о в с і х ч л е н і в н а ц і ї, як р і в н о п р а в н и х з т о б о ю.

Без цієї засади національної етики бути не може. Лише приложенням цієї засади можна означити в кожному вчинку і випадку, чи вони відповідають, і в якій мірі, вимозі національної етики.

З ранішого викладу бачимо, що індивіди, затиснуті між двома шарами міста - дрібнобуржуазні середняки! - соціально виховуються в негативі національної етики. І лише люде обдаровані могутим темпераментом при добрій організації інтелекта можуть п е р е м о г т и соціальну природу полупанка і вирости на таку висоту, де живуть національною і вселюдською етикою, як р е а л ь н і с т ю, а не як рекламно-агітаційною брехнею. "Інтернаціоналісти" чи "націоналісти" з полупанків ніколи реально не живуть правилами етики інтернаціональної /шовіністи!/, ні національної /гуртківці!/. Полупа-

нок, як видно з нашого аналізу, має паралізовану етичну волю. Про цей тип людей і говорить проф. Л. Петражицький:

"Мыслимы и такие субъекты /этический идиотизм/, которые условились уплатить за известную работу известную сумму денег, не сознают потом никакого должника и исполнить обещанное. В психике таких субъектов по поводу платежа условленной суммы не возникало бы никакого этического процесса, не было бы вообще этического феномена".

/жив. Л. Петражицький: Теория права и государства в связи с теорией нравственности. Том I, вид. 2, СПб, 1909 г., ст. 51/.

Явище етичного ідіотизму є в усіх проявах людської діяльності: господарської, політичної, культурної. Хто, напр., підписав декларацію 26 грудня 1918 р., а потім її за 1-2 місяці брутально знехтував: хіба в його виникав етичний феномен в зв'язку з даними зобов'язаннями в тій декларації? Хіба є етичний феномен у того, хто оповістив себе соціал-демократом, захистником робочого люду, одержав від цього люду мандат, а потім віддав цей мандат Польщі, заздалегідь передавши його в руки мафії, ставши під протилежне /і фальшиве/ гасло нації, частину якої він продає, щоб цією ціною опанувати другу частину?

Чи може бути етичний феномен у того с-ра, що прийняв зобов'язання боротись за Трудову Республіку, пішов здійснювати це гасло ... між петлюрівцями, обстрілюючи з того багна зраджену ним УПС-Р?

Чи може бути етичний феномен у того, хто в одному місці викладає теорію тонкої будови матерії, доводячи, що вона складається тільки з електронів, а на другий день виступає на сторінках клерикального ретроградства і обскурантизму з лицемірним патяканням про Христа, якого вже він не раз продав і то дешевше ніж Юда?

Чи може бути етичний феномен у того, хто роками співає "про націю", переходячи з під одних чужих воріт до других?

Брехня і єсть явищем етичного ідіотизму. І яка є різниця високої соціальної моралі від її протилежності, показують два процеси: 1923 р. московський процес російських соціалістів-революціонерів /"12 смертників"/, що гордо, з нечуваною силою на большевицькому суді захищали свою правду, привівши в захват весь світ, і процес СВУ, 1930 р. в Харківі, коли весь український світ не знав ... де діти очі від сорому, пониження, коли залунало оте страшне, чим живе і дихає петлюрівщина: на літеру "Б". Єдиним світлим, що було в харківському процесі - це те, що підсудні с а м і о с у д и л и свою діяльність і минувшину. Одним з модусів брехні є оте безсоромне с а м о з в а н с т в о петлюрівського проводу, що видає себе перед чужинцями за "уряд УНР", за "отаманів", за "президентів". Нема ж на світі ні однієї республіки, в якій би могла б влада зявитись инакше, як: а/ або з вибору від народу, б/ або з революційного перевороту, а Андрій Левицький дав іменуватись "заступником голови Директорії" і "головним отаманом" б е з в и б о р у від народу - раз, і не з революційного перевороту - два, як запевняють петлюрівці. Як ж це сталось? Петлюра, кажуть, передав. А хіба Петлюра був абсолютним монархом, що міг передавати своєму потомству владу? Ні, цього не було. Та й монархи не можуть робити монархів з своїх ад'ютантів. Як же виникло все оте безсоромне комедіантство? Це прояв чистого самозванства. Це очевидно не тільки для українця, але й для кожного чужинця. Чужинець може спитати п. Шульгина: коли й де вибрано вашого пана за президента? Відповідь може бути лише одна: ніде й ніколи Лєвицького ніхто не обірав на "президента". Чужинець спитає отих "міністрів": який парламент і коли обрав вас міністрами? Які фракції? де засідає той парламент? Відповідь: жадного парламенту нема, жадних в нім фракцій. Це "братство визволення України".

Чужинець питає: перед ким дасте звіти з своєї діяльності? Хто вас контролює? Ні перед ким і ніхто. А де-ж ваш державний апарат? Його нема, а є законспіровані члени "братства". Від чийого імені виступаєте? Коли б п.Шульгин був правдивий, то сказав би: від конспіративного товариства, але він скаже свідому неправду про "урид", про "УНР", про "президента", "вождя нації", а після того з вигрибом вигукне: ми йдемо з чистими руками і чистим сумлінням і боремось за правду!

І тут люде покивають головами: що ви за орли! Ви тільки послухайте, як вони сами описують себе! Ось до прикладу "Тризуб"/ч. 34 з 14 вересня 1930 р./, де описується подорож п.В.Прокоповича в Румунію і що було 19 червня в м.Журжі.

"В 7 з половиною годин вечера майже всі люде уже в зборі. Вишикувались по обох боках салі, вичікують високого гостя".

Ви можете собі уявити, що це був за парад?

"При вході до помешкання очі притягала до себе велика арка зі зелені та живих квітів, на горі якої та по боках розгорталися українські та румунські прапори. Так само коридори та кімнати прибрано зеленю й уквітчано українськими й румунськими прапорцями".

"На передній стіні салі містяться портрети світлої памяти Симона Петлюри та п.Головного Отамана А.Лівицького /з якого часу і А.Лівицький став "світлої памяти? М.Ш./ . Обидва портрети оповиті розкішними вінками з живих квітів. Над ними великий герб України, а навколо них українські національні прапори".

Ех, яка цікава картина з національними прапорами навколо тих, що мільйони люду віддали на ясир! Що там же в Румунії 1923 р. підписано "договір" про відступлення Бесарабії і Буковини румунам! Ах, як це все "національно" і ганебно у відношенні до "братів незрячих, гречкосіїв", що на замовлення панів влаштовують оту жалюгідну балаганщину!

"Тризуб" сипле словами: "високий гість", "його ексцеленція" /це В.Прокопович ексцеленція!/, "високе піднесення присутніх" і т.п. газетна брехня.

"Коли хвиля цього стихійного піднесення трохи стихла, п.Голова Ради Міністрів виголосив змістовну і високо-патріотичну /!/ промову, яку зібрані дуже часто переривали гучним "Слава". Торкнувшись діяльності Уряду УНР, п.Голова Ради Міністрів зазначив, що дійсно працювати доводиться при надзвичайно тяжких обставинах, але праця провадиться з усією рішучістю й з усім напруженням твердої волі. Уряд виконує і виконає до кінця покладену на нього місію. Він не зійде зі свого шляху до того часу аж доки не звільнить Україну з під московсько-більшевицької окупації. Тільки на рідній землі, тільки в самостійній, ні від кого не залежній Державі Українській, перед суверенним народом, складе він свої повновласті".

Це все станеться тоді, коли Україну звільнить п. Прокопович від "брутального московського личака", як гідно і патріотично висловився цей панок. А може - від "салюга" чи лакованих "башмаков" московської буржуазії? Ні, вони борються проти личака, а з Денікиним, Врангелем, Савінковим, Балаховичем заключали союзи! Але не це важно. Важно те, що п.В.Прокопович, як прем'єр демократичної республіки обіцяє бути незмінним на своїй посаді, де він виявляє таку енергію і напруження твердої волі, аж до своєї смерти в Парижі, бо цілком же ясно, що не виконає взятої на себе місії, не звільнить України.

"Нездарний і пасивний, як Прокопович" - це вже скоро стане політичною приказкою, а він з таким комічним "напруженням твердої волі" цвірінькає "високо-патріотично" в тій країні, де мучиться мільон українців, яких він зрікає в користь румунських бояр.

Торговець рідним народом виголошує "високо-патріотичні" промови і рекламно-балаганно описує себе у своєму власному органі "Тризубі"! Це дійсно клінічний випадок "етичного ідіотизму", повного морального отупіння людей, що стали на службу чужій, хижій буржуазії, польському і румунському фашизму. Пан В. Прокопович обіцяє зложити свої "повноважства" перед тим суверенним народом, який йому їх не давав і якого він частинами здає на спаш західним сусідам.

"Моральне відношення" такого собі своєрідного "уряду УНР" до суверенного народу подвійно-злочинне: називаючи його сувереном, він просто здає його в неволю шляхті і боярам. Тут і брехня і зрада і злочин проти мільонів українців. І така темна несвідомість, що він мабуть не усвідомлює свого морального злочину. Свідомість твориться в межах досвіду, а тому який же обмежений досвід тих, що не усвідомлюють недопустимости торгувати своїм народом! Це свідомість скупини, меншої за націю. Це відсутність національної моралі.

Другим модусом брехні є хвалькуватість.

Ми вже його бачили не раз в наведених раніш де-яких фактах, але є й спеціальні факти, що ілюструють цю хворобу виховання.

Про що свідчить оця заява:

"Наше завдання на еміграції своїми зусиллями тільки допомогти народові нашому скинути своє ярмо, розправити свої крила... ми не повинні накидати звідци готових форм влади й державного устрою: й те й друге організуємо ми на Україні".

/див. "Укр. Вістник", Прага, зб. 2-й, 1 жовтня 1925 р. ст. 3/.

Вони хваляться тим, що організують "форми влади" й "державний устрій" на Україні! Наче б то вони з еміграції мають змогу робити такі штуки, як організація влади і державного устрою! Хіба це не примітивна хвалькуватість, яка дорівнюється хіба що "мандатові" п. Сагайдачного? Тимчасом люде не то що таке говорять між собою, а навіть друкують.

Що й як вони "організували" на Україні, ми вже бачили: СВУ. В своєму журналі "Табір" /Каліш/ вони тако ж зробили таке признання устами п. В. Андрієвського в статті "Проти провокації" /цеб-то проти виступу проф. С. Шелухина проти інтервенції/, доказуючи "законність уряду УНР на чолі з А. Лівницьким":

"З-е/ сей уряд УНР найбільш активно працює на Україні через своїх відпоручників тепер і по відомостях, котрі кожний може прочитати навіть у совітських часописах, має найбільше прихильників серед тих українців, що на Україні активно борються проти московсько-більшевицької окупації".

/див. "Табір", ч. 8, Каліш, 1928/

Знаючи, що тут мова йде знов про те саме, про СВУ і пригадуючи заяви Борева і ин. на суді про повну одірваність СВУ від мас, від селян і робітників, навіть від інтелігенції, доводиться тільки знизати плечима і спитати: навіщо хвастаєте? Та ж це неправда! Але куди там! Петлюрівський "Табір" нахабно вигукує, що проф. С. Шелухин просто робить провокацію, ледви чи не робить послугу більшовикам, розбиває українські сили: виступ Шелухина проти інтервенції -

"це є визов українській еміграції, визов на те, щоб внести нове баламуцтво, сварки і посіяти новий розбрат і коромолу / ? / серед неї саме у той час, коли найактивніша і найчесніша її частина, обєднавшись міцно, почала

готовитися до активної /а не язикової/ боротьби з ворогами України".

Цеб-то вони не то-що "організують" владу і державний устрій, але й збираються вже воювати! Вони "найчесніша, найактивніша" частина еміграції /з "чистими руками і чистим сумлінням" О.Шульгина!/, тому якими лише помиями не бризнули на проф.Шелухина! Що він "про-вокатор" - це вони безсоромно патякають, як і умерте проголошування його за "божевільного" з загрозою розправитись з ним на Україні /куди їх одведе в свему обозі польська шляхта, коли йтиме війною на Україну/.

Опріч безсоромного самохвальства з наведених цитат виблискує ще одно: безтямна балаканина просто дає в руки большевиків ма-те р і я л, щоб вишукувати "коромолу" на Україні. І що ця паталогічна лехковажність є в їх органічною прикметою, свідчить і такий факт: весною того-ж 1928 р. полк.Чеботарів, близький колись до Петлюри і вірний спільник "Уряду УНР", був звільнений з якогось державного становища в "УНР" і при тім, розуміється, "чистими руками" петлюрівців. Очевидно обурений на це п.Чеботарів розіслав широко меморандум під назвою "Мое звільнення". Прислав цей меморандум і мені.

В цьому меморандумі п.Чеботарів пише, що "п.Лівицький розпочав боротьбу зі мною, не цураючися при тому ніяких засобів". Пан Чеботарів обурюється, наче б то не знаючи, що п.п. Лівицькі інакше й боротись не можуть, коли не "всіма і всякими засобами". З наведених у п.Чеботарьова даних видно, що з ним п.Лівицький не жартує, обвинувачуючи ніби за "таємні зносини" з большевиками і з поляками /!/, а навіть - як пише п.Чеботарів:

"що я зробив такий страшний злочин, за який мене треба було б віддати військовому судові та про який, однак, наші не можуть від жаху зараз оповістити українське громадянство".
/ "Мое звільнення", ст.6/.

Це так характерне для їх! Знати про якийсь "страшний злочин" і, будучи урядом держави, не покарати за його, і не оповістити, а лише таємно грозити, щоб психично тероризувати людину - в цім суть методів шайки, а не уряду. Але не в цім вага того, що мене цікавить, а в другому. Пан Чеботарів розповідає в меморандумі про методи п.Лівицького слідує:

"Всі таємниці в роботі, її методи, розшифрування агентів ДПУ і т.д., скоро я повідомляв про них п.Лівицького, негайно переказувалися п.Лівицьким /устно і в листах/ міністрам, приятелям і т.д. і т.д., отже виносилися на вулицю" /ст.5/.

Ну і що ж з того вийшло? Чеботарів каже:

"Всі мої спроби, - а я їх не залишав до останнього часу, переконати п.Лівицького, що неконспіративність може провалити всю роботу і коштуватиме багатьох жертв людьми на Україні, ні до чого не привели".

Це написано року 1928, а весною і в-літку 1929 р. на Україні відбулися величезні арешти і розстріли. Хто охочий переглянути тодішні газети, той знайде відомости про розстріли в Черкасах, Прилуці, Бердичеві і баг. інших містах, а також страшні висилки на північ, що рівнозначні зі знищенням. Верхи, що покаялися, пройшли перед очима всього світу на суді СВУ, але сотні людей були розстріляні, а мільйони вислані на північ. Опріч хвастоців, ще й лехковажне грання головами бідолашних людей, що мали нещастя повірити, ніби "Уряд УНР" має якісь моральні достоїнства, політичну чесність чи хоч-би політичний такт.

Ні, один самохвальний крик! Колись Драгоманів докоряв Павликові в листі /див. "Переписку" їх, т. VI/ за партійну рекламу сарказмом: Moische, macht dich großte! Мойше, удавай себе за великого!

Це буквально приложимо до кожного політичного гуртка, що способом ярмаркового циганства хвалиться та величається, вдаряючись в придуркувату саморекляму: *Moische, macht dich großte!*

Окрім юмористики, у наших петлюрівських Мойців є ще безоглядне відношення до людей, до їх життя, інтересів, репутації і ин.

Ми організуємо владу і державний устрій на Україні!

Ми найактивніша і найчесніша частина еміграції!

У нас чисті руки і сумління!

Ми саме тепер збіраємось виступити, не язиками, але активно.

За нами народ! З нами 80% еміграції!

Ми уряд! Ми працюємо з "твердим напруженням волі"!

Ми незабаром визволимо Україну!

Ми, ми, ми, ми...

А все вкупі значить лише: *Moische, macht dich großte!* відально, безтурботно підписують якісь "договори", платять, щоб їх список помістили в "Готський Альманах", привозять від патріярха "благословення", пишуть "ноти", балакають "мовою конгресів", ліниво висижують роками, а як беруться щось робити, то бездарно, незграбно, виявляючи рівень думання полупанків і підпанків.

Лише одно розуміють: удавати себе скрізь за провідників і "представників"! Що вони зробили у Варшаві "Український Науковий Інститут" ніби-то для наукової праці, то цьому не вірять передовсім поляки. "Le Mond Slave" помістив статтю поляка - українофіла в польським духові, яку реферує "Діло" /1 грудня 1931 р., ч. 270/:

"Автор звертає увагу на безглузду політику, яка, поборюючи українців у Польщі, одночасно піддержує "авантюриків, що походять з російської України, людей, що абсолютно нікого не презентують ані в Галичині, ані на радянській Україні Заснували Український Науковий Інститут у Варшаві. Це відповідало дійсній потребі, але невдачна форма швидко знищила інтерес цієї ініціативи, яка надто вчасно виявилася з а с о б о м б о р о т ь б и проти українського національного руху в Польщі. Цей Український Інститут приступний лише для українців з Росії і міцно замкнений для польських громадян українського походження. Професори, яких уряд вибрав, щоб кермувати цим заведенням, у с і п о л і т и к и, здебільша далекі від наукового і літературного руху". /"Le Mond Slave".

Який сором читати подібне, коли поляк сам називає українських людей з а с о б о м б о р о т ь б и проти українського національного руху під Польщею! Що-ж до цього можна додати: засіб боротьби проти українського руху?

Склад Інституту, оскільки відомо з пресових даних, такий: з Українського Університету - К. Лоський, Р. Смаль-Стоцький, С. Смаль-Стоцький, О. Лотоцький, В. Біднов, О. Шульгин, Д. Антонович; з Української Господарської Академії - І. Шовгенів, Б. Іваницький, В. Садовський, К. Мациєвич, С. Гольдельман; з Педагогічного Інституту - М. Славинський, І. Кабачків, а окрім того ще: В. Прокопович /"голова уряду УНР"/, П. Сулятицький і якісь кубанці, Олесіюк, Нецадименко, Токаржевський, Чехович, Гловинський, Трепке, Шандрук, Сальський, Доценко і ин. Це можна б назвати "штабом петлюрівщини".

Звертає на себе увагу присутність в цьому "штабі" соціал-демократів: С. Гольдельмана /Поалей-Ціон/ і Д. Антоновича /УСДРП/. Ще не дуже давно п. Гольдельман заповняв скрізь, що він "анти-петлюрівець", але тепер він вже "патріот": працює в "штабі" і окрім того ратує Українську Господарську Академію, розсилаючи заклики скрізь, щоб знайти таких "3000 українців", котрі б що року дали б на Акаде-

мію по 100 доларів, а при тім вичитує лекції українцям про... національну свідомість!

Це дуже смілива людина, що змусить говорити про себе ще не раз і то в такому тоні, що не принесе чести II Інтернаціоналові, де числиться його партія.

Другий соціал-демократ, український, постать більш цікава: один з фундаторів РУП /Револ.Укр.Партії/ і лідерів Укр.Соціал-Демократичної партії, міністр Уряду УНР за часів Директорії. Присутність його у Варшавському Інституті /як і в складі монархично-католицького часопису "Дзвони"/ викликає більш, ніж здивування! Постать, що була для мене загадковою якийсь час після одного інциденту, записаного в хроніці УГК.

Судить самі. Року 1923 -го на весні, організуючи Укр.Педагогічний Інститут, Управа УГК запросила проф.Д.Антоновича в склад професорів Інституту. Він згодився. Скликаючи перше засідання професорської ради Інституту, Управа УГК послала запрошення і йому, але він не прибув. На здивування всіх член Управи М.Галаган пояснив, що зустрів на передодні Д.Антоновича, який обурено заявив, що не прийде на засідання, бо не може приймати участі там, де є імя М. Драгоманова! Він, Антонович, мовляв, 25 літ боровся проти Драгоманова, федераліста, москвофіла, ворога української самостійності /!/ і т.п., а тому не зійде з своєї позиції; на Управу УГК обурений, що вона йому зразу не сказала, що Інститут буде носити імя Драгоманова.

Збойкотував п.Д.Антонович наш Педагогічний Інститут із-за імени Драгоманова. Ще б можна було зрозуміти цей випадок, коли б, скажім, Д.Антонович був фашист-націоналіст, який ненавидить соціалістів і особливо таких, як М.Драгоманов, а то-ж п.Антонович соціаліст, член II Інтернаціоналу. "Федераліст", "москвофіл", "ворог самостійності" - це обвинувачення чисто - фашистівські. Як міг ними оперувати соціаліст Д.Антонович? Та ще який соціаліст! Т а к и й, що раніш навіть не визнавав національного питання. Ось що пише про це Володимир Дорошенко в статті "РУП і УСДРП" /в календарі "Вперед", Львів, 1920 р./:

"Не встигла РУП перебути одну кризу, звану з розбиттям зїзду, як чекала її друга, подібна, так само звязана головно з справою самостійної України. В партії ще й по виході спільчан існувала ціла течія, що вважала національне питання за "неіснуюче" для соціал-демократії. Представники цієї течії вважали, що національна справа може бути розвязана в органах областного /красового/ самоврядування. На чолі їх стояв Д.Антонович, який помістив в "Праці" в 1905 р. дві статті про "неіснуюче питання", в яких доводив, що видумала його буржуазія для туманення пролетаріату. Проти нього виступив Порш, доказуючи, що національна справа дуже обходить саме пролетаріат і що соціал-демократія ніяк не може і не сміє її замовчувати. Кінець кінців де-хто з областників з Антоновичем на чолі в грудні 1905 р. виступив з партії. Антонович лишився по-за пратіями, а його однодумці перейшли здебільшого до Української Соц.Дем.Роб.Партії" /Кал."Вперед", 1920 р., ст.230/.

Бачите, який принциповий цей п.Антонович: навіть з партії вийшов із-за "неіснуючого питання"! Але тепер він закидає страшний "злочин" Драгоманову, котрий ніби-то не був українським патріотом, а був "ворогом"!

Д.Антонович м о ж е працювати у Варшавському Інституті, що й українці вважають його за знаряддя польської політики проти українського руху і так думає й не один поляк того типу, що в "Le Mond Slave" називає той Інститут цілком невічливими назвами, але

п. Антонович не може працювати в Інституті ім. Драгоманова! І такі пани осмілюються потріпувати імя великого українського громадянина, подвижника, що буквально згорів на праці для українського трудового люду; діяча, що є зразком високого і людяного патріотизму, соціаліста, ученого, що підняв українську думку і рух на висоту, яка й не снилась п. п. Антоновичам.

У відношенні до імени М. Драгоманова виявляється виразно суспільна мораль. І п. Антонович її виявив виразно: хто не йде в політиці шляхом Драгоманова, тому дорога відкрита і в Варшаву - фашистівську, ляхоманську, протисоціалістичну.

Нема чим дихати в цій атмосфері, де таким глумом здається деклямація О. Шульгина:

"Ми боремось за праве діло, ми ідемо вперед з чистими руками і з чистим сумлінням. Ми віримо, що ми кладемо свою цеглину для великого діла визволення українського народу. Ми віримо, що Pravda vítězí, як сказав Ян Гус. Правда переможе!"

/ст. 32 "Державність чи гайдамаччина"/.

Тут би мусів кожний запитати петлюрівського цініка: яка правда переможе? Чи не та, що ви зробите з України державу "нормально-європейського" типу, на зразок, скажім, Польщі або Румунії? Закріпите навіки сучасний розподіл України між сусідами? "Українські меншости" західних держав вже ніколи не прийдуть в склад соборної України? Повернете землю дідицям на Україні, а підприємства чужій буржуазії? Віддасте всю Україну під протекторат Польщі? Будете й далі орудувати методами підступу, самозванства, змовництва проти українців, узурпації, брехні, війни і закріпите їх, як вашу етику в житті українського народу? Так оце й буде та ваша "мораль", упадок якої вас турбує? Так оця "правда" ваша має перемогти?

Так ви випинаєтесь, щоб стати на один моральний рівень з Драгомановим? З тим Драгомановим, який сказав, "неправда - не просвіта", "чисте діло вимагає чистих засобів"? З тим Драгомановим, що сказав: "той не доріс до правди, хто живши на Україні не став соціалістом, як і той, хто бувши соціалістом не став в оборону українського народу"? З тим Драгомановим, що перший написав програму боротьби за соборну Україну? Так ви, відкидаючи драгоманівські засади, вважаєте себе з "чистими руками" і чистим сумлінням?

Так ви випинаєтесь і на рівень Масарика і можете за Чеською Національною Радою сказати:

"Ми свою політичну самостійність не вижебруємо, але будуємо її власними силами"?

Хіба ж ви можете сказати так, як президент Масарик в першому посланні до Національного Зібрання ЧСР:

"Ми організували закордоном всі наші емігрантські колонії і розпочали продуману устну і публіцистичну пропаганду та дипломатичну діяльність. Але політика і зокрема революція не можливі без грошей: у цьому допомогли наші з Америки і Росії. Я хочу тут з натиском констатувати, що ми не взяли від союзників ані сотика. Підкреслюю це тому, що наші вороги говорять про московські, англійські та інші гроші"?

Можете сказати, щось подібного і запевнити, що ви не взяли ані сотика польських, румунських або інших грошей? Можете запевнити, що ви не підписували договорів з віддачою мільонів українців у чужу неволю, визволення з якої вважаєте навіть за утопію? Можете кинути в-вічі "Народній Волі", що її твердження про "шмат гнилої ковбаси" є наклеп? Можете сказати, що ваш бувший міністр закордонних справ А. Ніковський сказав на суді СВУ неправду, заявивши, що ви берете польські гроші? Можете сказати, що всі 45 під-

судних СВУ, почавши з 6Фремова, сказали неправду, заявляючи, що ви продавали Україну?

Можете з певністю сказати за Шевченком: ми чесно йшли - у нас нема зерна неправди за собою?

Скажіть: можете це заявити з щирим серцем?

Ні, ні, ні!

Тому й ваша заява про чисті руки є неправда, тим більш цинічна, тим більш смердюча, що ви безсоромно пнетесь на моральний рівень Драгоманова і Масарика, роблячи все в супереч тому, як робили ці люде. Що це? Це і є та відсутність етичного феномену, яку проф. Петражицький називає "етичним ідіотизмом". Після всього сказаного про феноменальну брехливість петлюрівців, що не можуть без брехні жити, що діяльність їх в засаді основана на брехні - яким цинізмом звучать слова п. Шульгина:

"треба по щирости говорити один до одного і тоді прірва, яка нас часом розділює, може перетворитись у маленький рівчачок, коли не зникнути цілковито" /Держ. чи гайдам.", ст. 16/.

Пан О. Шульгин закликає говорити по щирости і обіцяє бути щирим, а у всіх українців звучать страшні слова А. Ніковського, лідера петлюрівців, що все в їх на літеру "Б" - б р е х н я ! Хто ж може повірити п. Шульгинові, що він коли небудь говоритиме по щирости?

І як тепер звучить увертюра п. Шульгина про мораль? Ось він у всій своїй моральній наготі:

"тяжко вести політику на еміграції".

"Тяжко ж працювати через те, що мораль певної частини наших політичних кол, тих саме, що творять, так мовити, "опозицію", надзвичайно понизилась. Ніколи ще не доводилося нам мати до діла з таким брудом, як тепер. Часом люде говорять, що політика це взагалі "брудне діло". Але це чиста неправда. Політика мусить прагнути до людського добра. Політика в час будування народом своєї держави має особливо поважне завдання і кличе до великих ідеалів. Коли ж вона робиться брудом, то винні в тому самі люде, які гадають, що в політиці "все можна!" Ні, політика, коли вона позбавлена високої моралі, ніколи не приведе ні до чого дійсно великого! Політика, збудована на дрібних хитрощах і брехнях, може дати задоволення честолюбству того чи іншого діяча, ніколи ж не дасть поважних результатів. Політика, якій бракує елементу моральности, веде тільки до загибелі, руїни, до катастрофи".

Ви розумієте тепер все символічне значіння цих тирад про мораль п. Шульгина, який приписав петлюрівщині чисті руки, чисте сумління, правду, а тим, хто бореться проти петлюрівщини - неправду? ... Він просто хвилюється, що "люде до того розбіжуються, що самі собі і другим перестають вірити. Все, що є свого, зневажають, до чужинців повагу мають безмежну. Словам чужинця, хоч би найменшого, вірять, як закону. А коли чесні українці говорять правду, вони, судячи певно по собі, беруть це за брехню"....

Ось де безмежний цинізм людини, що в Данцігу і Бржселі о к л е в е т а л а український народ, що стоїть на услугах Польщі, Румунії /а може й ще в інших!/, що належить до тієї шайки безвідповідальних українців, яка відступила українську землю і людей ворогам, що самозванно називає себе представником "уряду УНР", що приймає участь в акції, смертельно-шкідливій для українського народу; що орудує клеветок, оплугавленням честних українців; що орудує вмовництвом, підступом проти трудового люду України. Взиваючи до "високих ідеалів", "високої моральности" і т.п., знає про свої нечестиві діла і потім просторікує: "політика - річ жорстока".

3. ОЦІНКА ПЕТЛЮРІВЩИНИ.

Закінчуючи свої "Підсумки", С е р г і й 6 ф р е м о в, голова СВУ і кандидат у "вожді нації", признається в довершенні великого злочину проти українського народу і оцінює:

"Тяжко кінчати цим підсумки чиї би то не було. Це значить визнати повною мірою політичне банкруцтво за собою, закреслити цілу політичну смугу, з усіма висновками, які з того акту можна зробити. Але їх треба зробити. І найперший з них: люде, що так можуть помилятися, повинні зійти з політичної арени раз на завжди. Вони можуть бути корисні в сфері своєї професії чи спеціальности, але в сфері політики вони скінчили самогубством. З політичного погляду маємо багатоголовий труп, якого вже ніякими силами не піднесемо".

З таким власним присудом над собою і петлюрівщиною прийшов С. 6 ф р е м о в на публичний суд і 12 березня 1930 на запит свого правозаступника Ратнера: чому він, 6 ф р е м о в, вважає добу діяльности СВУ за "період якогось кошмару" - відповів:

"Кошмар тому, що витрачено було багато енергії задля безнадійного діла, задля цілком шкідливої справи ... Ця справа була безнадійною тому, що СВУ не мала накого спиратися. Марно витратили на цю організацію багато засобів і багато сил і все ж не знайшли цієї маси, на яку можна було б спиратися".

"Маси не йшли за нами. Ми мріяли утворити масову організацію, а коли справа торкнулась до живої дійсности, то все розпалося як прах. З наших мрій нічого не вийшло, бо СВУ не знайшла підходу до мас. Трудящі маси не були зацікавлені в тих гаслах, що ми їх висунули".

Сумним референом звучать фрази 6 ф р е м о в а про його помилку, що він не політичний діяч, що більш безглуздої організації як СВУ, він і уявити не може і що він "щиро визнає свою помилку перед трудящими".

В. Д у р д у к і в с ь к и й в своїх попередніх писаних зізнаннях каже:

"Визнаю, що національна програма комуністичної партії максимально задовольняє національно-культурні й політичні потреби українського народу, що національно-політичне становище України в СРСР незрівняно краще, ніж в тих частинах України, які опинилися під владою буржуазних держав: Польщі, Румунії та Чехословаччині.

... Висловлюю глибокий сум і жаль, що під впливом і тягарем минулого, яке безумовно засуджене на конання й смерть, я не мав сили й сміливости рішучо піти на зустріч тому молодому, багатонадійному, що його принесла комуністична партія".

Бач, які жалі тепер! Коли б ви не пішли т е п е р на зустріч тому "молодому" і "багатонадійному", що несе компартія, а пішли ще в 1917 році щ и р о на соціалістичний шлях, не руйнували політичного фронту соціалістів-революціонерів, то не було б того, що сталося! Була б Україна, Т р у д о в а У к р а ї н а, а не той розшматований труп

А. Н і к о в с ь к и й в зізнаннях пише:

"Я, як людина, що була діяльним учасником, апологетом і прихильником всіх вищеназваних злочинів, вчинків і ухилів, щиро засуджую всі ті хворобливі й небезпечні соціалістичні й політичні групи, напрямки і течії, вважаю за святий //!// обов'язок кожного громадянина з ними боротися, бо шлях Радянської влади - це єдина правдива дорога державного й культурного відродження

українського народу".

Очевидно і в Тарнові широко вважав А. Ніковський за свій "святий обов'язок" зарядити боротьбу з УПСР і з УГК, як з "большевицькою" організацією. І втішався, сидячи в Берліні, а потім в Києві, результатами боротьби своїх "братчиків" проти соціалістів-революціонерів. Навіть і тоді тишився, коли з Берліну звертався за заробітком до УГК і не... зустрів відмови.

УПСР і її тактика, Трудова Україна, як соціалістична демократія - це було чуже й вороже для Ніковського, який і не думав - не гадав "на чім серце заспокоїться" - на боротьбі його проти петлюрівщини в умовах "Радянської" України! Ніковський послав гасло боротьби "братству" і засудив петлюрівщину з повною рішучістю.

Так само в попередніх зізнаннях пише В. П і д г а є ц ь к и й:

"Я не в силі змиряти всіх наслідків цієї своєї контр-революційної роботи, але я певний, що вона велику шкоду зробила Радвладі на Україні і в СРСР та спричинювала не лише випадки й систему вчинків культурного шкідництва всередині Радянської України, ба й збуджувала надії та становила об'єкт розрахунків політичних, так і ворожих СРСР та УСРР капіталістичних держав, себ-то я фактично продавав Україну та Радянський Союз капіталістичному світу".

Навіть читати такі признання боліче-непріємно, не то що писати. А все-ж факт - фактом, що й на суді підсудні заявляли свою вину дуже виразно і за всіма тими признаннями чути - щ и р и й б і л ь тих людей, що заблукали під прапор петлюрівщини. І вони дали їй жорстоку оцінку! Хто слухав їх промови по радіо або читав газетні звіти, той мусів винести переконання, що підсудні признали вину і широко каються. Яка страшна ця оцінка петлюрівщини - показують кінцеві заяви підсудних, які ми тут і подаємо /за "Пролетарською Правдою" 18 і 19 квітня 1930 р./:

О с т а н н і с л о в а п і д с у д н и х :

Б ф р е м о в у своєму останньому слові говорить: "Я визнаю повною мірою, що моя політична діяльність протягом останніх десяти років була контр-революційна й шкідлива для держави трудящих. Під час Суду для мене цілком ясна стала моя провина. Більш того, навіть без мене й самої справи не було б.

- Визнаючи цілком мою провину, я прохаю Найвищий Суд одважити мені повною мірою, але прошу взяти на увагу те, що мої товариші тут прилюдно обіцяли дальшою своєю роботою на користь трудящих виправити свої помилки. Їм треба вірити, бо до старого, як у них, та й особисто в мене, не може бути повороту. Я не знаю, що мене чекає. Ваш присуд я прийму спокійно, як заслужений. Як буде дано змогу працювати, весь мій час буде віддано тільки на культурну роботу".

Д у р д у к і в с ь к и й говорить: "Провина моя ясна. Я визнаю її. Тут кілька разів підсудних називали політичним трупом. Така політична смерть не лякає мене, бо ніколи політичним діячем я не був. Мене мучить моя смерть педагогічна, смерть як вчителя".

Звертаючися до своєї школи, /Г. київської ім. Шевченка/, він просить, щоб вона простила його, свого "нерозумного, засліпленого керівника за те, що він посадив її на лаву підсудних".

Дурдуківський просить також усіх колишніх учнів, і серед них тих, що сидять на лаві підсудних, вибачити йому за те, що він їх загубив і закликає їх "йти до нового життя". Він висловлює жаль і з приводу того, що "не дав змоги своїм товаришам по роботі в школі стати дійсно радянськими педагогами".

Дурдуківський говорить: "Рідний краю, рідні робочі люди, простіть мене за те, що хотів вас уярмити, поневолити". Він просить пролетаріят і радянську владу вибачити його "нерозумного, що думав повернути колесо історії".

- Винний, цілком винний, - закінчує Дурдуківський, - визнаю повнотою свою провину і віддаю себе в руки справедливого пролетарського суду.

Володимир Чехівський заявляє, що він визнає себе винним у контр-революційній діяльності, поспіючи свій вступ до "СВУ" своїми старими традиціями й хитаннями.

Чехівський каже: "Я осудив контр-революційну роботу всіх українських національних партій, що під їх впливом я був.

Я визнаю, що герой української контр-революції Петлюра служив не визволенню, а поневоленню України. Я засуджую весь націоналістичний контр-революційний напрям діяльності та ідеологію "БУД" і "СВУ". Осуджую остаточно і свою участь у цих організаціях. Я засуджую також свою злочинну, шкідливу політичну діяльність в автокефальній церкві. Так говорить моя вільна свідомість і мої переконання. Я прихожу до дверей Радянської республіки і прошу не зачиняти мені дверей до праці в майбутньому. Я прошу суд дати мені можливість працювати на користь соціалістичного будівництва закладити мої провини".

Ніковський починає своє слово з такої заяви: - "Я говорю тут на трибуні з доброї волі. Мене ніхто не тягнув за язика. Я вважаю, що для того морального розстрілу, який тут робила прокуратура, ми, підсудні, сами подавали патрони. Хай знає радянська суспільність і там за кордоном, що так каятися нас примусити ніхто не міг. Ми каялися з щирого бажання вбити до кінця контр-революцію".

Закінчуючи, Ніковський просить суд повірити йому, що він принципово помирився з радвладю й цілком ясно бачить її шляхи.

Старицька - Черняхівська - просить суд зняти зневагу з її імені, як громадянки й письменниці. Підсудна говорить, що вона одкидає обвинувачення в антисемітизмі та єврейських погромах. Навпаки, за її словами, вона свого часу боронила євреїв. Так само, вона вважає, що нічим не заганьбила свою роботу в лавах Червоного Хреста. "Представник громадського обвинувачення назвав мене, - говорить підсудна, - несвідомим гастрольором у політичних справах. Це багато, бо насправді я була тільки несвідомим статистом у політиці".

Підсудна визнає свою провину у тому, що вона брала участь у "СВУ" й у такий спосіб "мимоволі працювала в інтересах ворогів трудового народу".

Гребенцький говорить: "Я педагог. Своїх дітей я не маю, і всю свою любов я віддав своїм учням. За останні чотири роки я не посіяв у душі жадної дитини зерна недовіри й ворожнечі до радвлади. Отже, прошу суд не позбавляти мене права на педагогічну роботу, щоб я міг не на словах, а на ділі довести щирість мого каяття і цим викупити перед робітництвом і селянством свою провину".

Гермайзе говорить: "Справді, у своїй діяльності за останні роки, я був контр-революціонером. Мій шлях колишнього революціонера - до контр-революції є цілком нормальний. Це шлях того примиренства, яким я йшов весь час. Я прошу суд повірити мені, що я засуджую свою контр-революційну діяльність і коли буде визнано, що я можу працювати, то я доведу щирість моїх зізнань і те, що у вас були підстави мені повірити".

Павлушко заявляє, що він бере на себе відповідальність за школу, заповідяну "СУМ'ом". Я цілком визнаю свою провину.

Останнє слово Павлушкова до української молоді: "Серед вас, - каже він, - можуть ще знайтися по закутках окремі дезорієнтовані одиниці, які можуть піти тим шляхом, який призвів нас до лави підсудних. Нехай ті дезорієнтовані й розгублені юнаки гаразд зважать досвід процесу, нехай вони повірять мені, що шлях, яким ми йшли, веде не вперед, а назад".

Матусевський заявляє, що він цілком щиро засуджує колишні свої контр-революційні настрої й діяльність.

- Я маю єдине бажання, - каже він, - це виправити свою провину перед трудящими України. Я кажу ці слова щиро, одверто, як це може казати тільки юнак.

Г а н ц о в заявляє, що він весь час був, мовляв, занадто відстала в політичному розумінні людина, занадто пасивний і більш приділяв уваги науці, ніж політичним питанням.

- Але я знаю, - каже він, - що я зробив великий злочин, взявши участь у зв'язках з контр-революційною еміграцією. Це була величезна помилка і я її не виправдую. Все це я зясував тільки під час процесу. Я прошу суд, не зважаючи на те, яку ухвалить мені кару, дати можливість своєю працею дійсно спокутувати мою велику провину."

Г о л о с к е в и ч каже що, провадячи боротьбу проти Радвлади за часів УНР, він гадав, що бореться за інтереси селянства, за інтереси самостійної України.

- "Тепер я бачу, признається він, що це була помилка, що справді я боровся проти влади трудящих. Я визнаю, що моя діяльність в "БУД" і "СВУ" була злочинна, шкідлива для трудящих мас. Я щиро засуджую цю діяльність. Для мене тепер цілком ясно, що "СВУ" була не за визволення, а за поневолення трудящих України. Для мене ясно, що справжню українську державність утворює і зміцнює радянська влада. Я прошу високий суд дати мені можливість повернутись до наукової праці. Я щиро порвав зі своїм минулим і надалі, як що мені дали б змогу, працював би разом із радянською владою".

Ч е р н я х і в с ь к и й заявляє, що його робота в наукових і медичних товариствах за радвлади є його "плюси". Водночас він визнає, що його "мінуси", які полягають в контр-революційній діяльності, багато більші. Він визнає свій злочин, рішуче засуджує свою контр-революційну роботу і просить суд не позбавляти його можливості працювати в галузі науки.

К у д р и ц ь к и й каже:

- "Я визнав і засудив остаточно й безоглядно мою контр-революційну роботу. Я, як і всі підсудні, є безголовий політичний труп. Але я хочу вірити, що пролетаріят не відкине цілком геть від себе людину, яка колись була разом із ним на барикадах".

Нарешті Кудрицький просить суд звернути увагу на те, що в останній час його здоров'я дуже погіршало. Він передає судові медичне посвідчення.

Б а р б а р в останньому своєму слові звертає увагу суду на те, що 1927 року він відійшов від контр-революційної діяльності "СВУ" не лише з міркувань безпечности, а й через відсутність, мовляв, інтересу до "СВУ". Барбар підкреслює також, що він так само, як і інші члени "СВУ", ніколи, мовляв, не провадив агітації що до несумлінного виконання своїх обов'язків біля ліжка хворих комуністів. Вважаючи, що за час свого перебування в "СВУ" він повинен нести відповідальність, Барбар просить суд дати йому можливість в недалекому майбутньому повернутись до медичної роботи, щоб працювати на користь трудящим.

У д о в е н к о визнає, що своєю контр-революційною роботою в лавах "СВУ", він діяв на користь буржуазії, але він запевняє, що ще до арешту під впливом радянської дійсности, в нього почався злам і контр-революційні настрої проходили. Удовенко заявляє, що він хотів би в майбутньому працювати на користь радянської влади.

П і д г а е ц ь к и й: "На сьогодні в мене лишилася, крім ненависти до минулого, лише моя наукова робота. Я прошу суд дати мені змогу, коли закінчиться термін моєї ізоляції, працювати в галузі сільського господарства і тим довести щирість моїх зізнань".

Х о л о д н и й ще раз заявляє, що в його діяльності за останні 10 років було багато політичних помилок, злочинних і контр-революційних вчинків. Я виходив сюди, - говорить він, - на всенародню сповідь не для того, щоб потім йти й робити те, що я робив, а для то-

го, щоб поворот до старого став для мене неможливим. Хочу вірити, що в майбутньому перед моїми товаришами й передо мною не смерть, а відродження, справжнє воскресіння мертвих, що ми ще житимемо й активною роботою на користь Радянської України зможемо покутувати свою глибоку провину перед трудящими.

Б о л о з о в и ч, визнаючи свою провину перед радянською владою, - говорить: "Я хочу з цього місця звернутися до колишніх моїх однодумців. Я хочу сказати їм, - бережіть свою честь, не заплямуйте звання громадських робітників, киньтесь в обійми нового життя з усім запалом. Жадної нейтральності, жадної аполітичності!"

К р и в е н ю к каже, що він признається в своїй провині перед трудящими й просить суд дати йому можливість на ділі довести його щирість.

С т р а ш к е в и ч каже, що він бажає віддати решту своїх сил на користь соціалістичного будівництва, щоб у такий спосіб заглибити свою провину перед трудящими.

Ш а р к о також визнає свою провину в тому, що провадив контр-революційну діяльність і просить суд дати йому змогу далі його життя присвятити тільки науковій педагогічній роботі, і тим спокутувати свою провину перед трудящими України.

Д у б р о в с ь к и й каже:

- "Я викреслив зі свого життя все своє минуле, весь свій старий світогляд. Я щиро намагаюся стати на новий шлях життя. Прошу суд допомогти мені".

Т у р к а л о заявляє, що він рішуче засудив свою контр-революційну роботу. Він висловлює надію, що суд своїм вироком дозволить йому в майбутньому стати справжнім радянським громадянином і працювати на користь трудящих України.

Б о т в и н і в с ь к и й говорить, що він став контр-революціонером під впливом націоналістичних настроїв. Він заявляє, що категорично засуджує свої злочини і готовий спокутувати свою провину не словом, а ділом. Він просить Найвищий Суд не позбавляти його можливості повернутися до сем'ї трудящих, щоб упертою працею довести щирість свого каяття.

Ч е х і в с ь к и й, М. говорить, що приносить Найвищому Судові щире своє каяття, визнаючи свою провину перед трудящими. Він зрікається свого минулого й заявляє, що знімає з себе сан священика автокефальної церкви. Він просить суд дати йому змогу присвятити решту свого життя чесній праці на користь трудящим.

І в ч е н к о говорить, що в його поглядах і почуттях є певний злам, який у нього почався ще до процесу.

- "Тепер, - говорить Івченко, - я гостріше, ніж коли відчуваю й зрозумів те, що жадні інші соціально-політичні форми, крім радянської, не дають у такій мірі змоги для мистецтва стати як найближче до широких мас і відбивати їхні найглибші, найскладніші процеси в політично-соціальному житті! Підсудний говорить, що він вважатиме за щасливий той момент, коли зможе власною працею, корисною для радянського суспільства, виправити свої провини перед ним і нові свої твори дійсно віддати пролетаріатові, як справжньому господареві землі.

М а р г у л і с каже, що зробив злочин, опинившись в лавах "СВУ" під впливом дрібно-буржуазного оточення, бо був відірваний від справжніх пролетарських мас. Засуджуючи своє контр-революційне минуле, він звертається до найвищого суду з проханням дати йому змогу працювати на користь Радвлади.

Т о к а р і в с ь к а визнає, що вона винна в шкідництві на культурному фронті. Вона каже, що буде дуже задоволена, коли зроблять остаточний злам усі, хто ще щиро й переконано не став радянським громадянином. Токарівська просить суд вірити щирості її каяття й дати їй змогу віддатися громадській праці для пролетарсько-радянської

держави.

З а л і с ь к и й, визнаючи свою провину, каже, що він 23 роки на вчительській роботі й з любов'ю ставився до своєї справи і дітей. Він просить суд дати йому можливість працювати на користь трудящих зробити менше помітною ту ганебну пляму, що є на йому.

Т р е з в и н с ь к и й визнає свою провину і просить Найвищий суд не викидати його з суспільства, не позбавляти його можливості працювати, бо життя без праці для нього не життя.

І в а н и ц я приносить каяття перед Найвищим судом. Він говорить: "Розвіялися слова про так звану "консолідацію українських культурних сил", залишився ганебний факт контр-революційної діяльності "СВУ" й шкідництва, факт зради, неприховані факти готування поневолення України". Він засуджує свою контр-революційну роботу і просить суд вірити, що в його діяльності не було свідомої ворожечі до Радвлади, бо він "світ побачив у бідній робітничій хаті свого діда-робітника Шостенського заводу".

Д о г а засуджує перед лицем радянської громадськості ті злочини, що він їх вчинив на педагогічній ниві тому, що не мав правильного класового світогляду.

Ш и л о приносить своє каяття, говорячи, що його привів до "СВУ" шлях хитань дрібно-буржуазного інтелігента й старих традицій національної української боротьби. Він хоче вірити, що суд дасть йому ще змогу працювати на користь радянської громадськості й пролетарської культури.

Т о в к а ч визнає свою контр-революційну діяльність, засуджує її і просить суд полегшити йому кару, зважаючи на його поганий стан здоров'я.

Щ е п о т ь є в говорить: " Усе життя я думав, що працюю для України, що я люблю її. Тепер мушу сказати, що люблячи Україну, я пішов не тим шляхом, яким пішло українське життя, я заблукав на манівцях. Прошу повірити в мою правдивість, глибоко каюся в своїх помилках, бажаю стати на радянський шлях і з тим прошу в Найвищого суду жалю й милосердя".

Б л и з н ю к звертає увагу суду на те, що майже зі всіх підсудних лише він один має нижчу освіту. Несвідомість, як він каже, призвела його на лаву підсудних. Його контр-революційна діяльність, як він говорить, пояснюється впливом петлюрівців і УНР'івців, серед яких він опинився, як митрополит Липківський, Чехівський та інші. Він просить дати йому змогу працювати.

Л а г у т а доводить, що його привели на лаву підсудних націоналістичні настрої. Тепер він зрозумів, що для інтелігентів є лише один шлях - під керівництвом компартії боротися за перемогу соціалізму, і що лише ленінське розв'язання національного питання на Україні гарантує буйний розвиток української соціалістичної культури, інтернаціональної змістом, національної формою. Він просить суд дати йому змогу надалі працювати на користь пролетаріату.

С л а б ч е н к о, М. говорить, що тепер він остаточно переконався в своїх помилках і що тепер остаточно "знайшов себе". Він просить суд дати йому змогу працювати на науковій ниві, причому не просто робити, а робити серед людей, бо без них немає суспільства, немає життя.

С л а б ч е н к о, Т. із соромом визнає, що його ідеологія була дійсно контр-революційна. Своє останнє слово він закінчує так: "Я в праві сказати словами Анрі Барбюса - майбутнє краще минулого. Хай для мене моя політична облуда буде окупатися моїм політичним нерозумінням. Моє каяття щире."

П а н ч е н к о - Ч а л е н к о говорить, що він лише тепер дістав політичну свідомість. Він каже, що його злочин перед суспільством є та легковажність, з якою він ставився до роботи, що дало

змогу анти-радянським елементам шукати з його матеріалу для контр-революційної роботи. Всі ці обставини він просить зважити суд, висловлюючи готовість чесно працювати на радянському ґрунті.

Є ф р е м о в П. звертається до суду з проханням дати йому змогу працювати на користь трудящих. Цим він хоче довести, що його заява на суді про засудження минулої діяльності є щира й не лише декларативного характеру.

Б і д н о в а визнає свою провину. Вона говорить, що ніякої активності в "СВУ" вона не виявила. Своє минуле вона засуджує й просить дати можливість віддати "скромні сили на працю у великому процесі нового прекрасного життя".

Б і л и й доводить, що він порвав із минулим, засудив його і просить дати йому змогу довести, що його злочин був у житті лише хибним етапом і що він у майбутньому зможе принести посильну користь Радянському Союзові і усім трудящим без різниці національності.

К а р п о в и ч вказує на свою "політичну неписьменність", чим переважно й пояснює свою анти-радянську роботу перших років після громадянської війни. В дальшому, як він каже, в ньому не може бути місця не тільки для шкідництва, а й для неутралітету. Він говорить, що приносить Найвищому судові своє щире каєття.

О т а м а н і в с ь к и й визнає, що він "дійсно намагався створити в Винниці філію "СВУ". Коли це йому не пощастило зробити, то, як він каже, це не його заслуга, а заслуга винницької української інтелігенції, що зуміла дати йому рішучу відсіч. Він каже, що він не політичний діяч. Свою контр-революційну діяльність засуджує. Він дає судові слово - ще раз назавжди порвати зі своїм минулим і готовий віддано працювати разом із радянською владою.

На цьому закінчилися всі останні слова підсудних і суд пішов на нараду.

Сумнівів бути не може: чільний шар "Спілки Визволення України" рішучо і щиро засудив СВУ, цеб-то організовану петлюрівщину. І цим пояснюється, що закордонна частина СВУ замовчує харківський процес. Проскочила десь одна-дві "патріотичні" статейки, що перекручують перебіг і вислід процесу, та й кінець. При інших обставинах виросла б ціла література, крик не спинявся б про величезні досягнення петлюрівщини, а тут ось, як в рот води набрали. Соціал-демократи, радикал-демократи, фашисти і гетьманці, що приймали участь в СВУ, солідарно мовчать. "Час-лікар", мовляв, загоїть рани, а маси, які газет не читають і за політичними подіями не стежать - не знатимуть і далі, що власне сталося.

Не змовчали петлюрівці лише одного - активизму в Галичині і виступили в справі "гайдамачини", щоб заявити, що їх розрив з Польщею неможливий, бо це було б політичне самогубство. А про що заявив чільний шар СВУ? Власне, про політичне самогубство петлюрівщини на Україні і потребу такого ж самогубства за кордоном. Коли прокуратура розстрілювала СВУ на суді, то підсудні - за виразом Ніковського - самі подавали набої.

СВУ морально розстріляна Єфремовим, Чеховським, Ніковським, Дурдуківським, Гермайзе, Старицькою, Слабченком, Товкачем, Щепотьєвим і всіма іншими підсудними без винятку.

Залишився - за виразом Єфремова - тільки многоголовий труп, якого вже на Україні не оживить ніщо. Сталась політична катастрофа буржуазної інтелігенції, що виступила була проти української соціальної революції, а в пориві покаєння скапітулювала і перед Москву.

1930 рік взагалі залишиться в історії України, як переломовий,

як початок нової доби, котра невідомо як довго тягтиметься - доби величезної реакції в переживаннях і політичній поведінці української буржуазної інтелігенції, що масово шугнула на право, на службу капіталізові з усіма його чорними сторонами. Що-до Радянської України, то зміна сталась в тім, що українська інтелігенція капітулювала не тільки перед революцією, але й перед Москвою, відрізавши всякий шлях еміграції до дому, перерізавши всякі звязки з еміграцією.

Частина еміграції, що морально стоїть за трудовими масами і за революцію, за перебудову суспільства - дуже не велика: це УПС-Р та робітничі гуртки і особи, а більшість панської еміграції стоїть за капіталізм. З цією частиною якраз і розірвала Україна: не тільки селяни й робітники, але й інтелігенція і то навіть СВУ. Розрив стався на ґрунті иншого розуміння визволення України. Бореми, Чехівські, Ніковські і инші перейшли в табор трудового люду. До цього спричинилась моральна катастрофа: суперечність моралі пануючих з інтересами України.

Через те я дивлюсь на моральне переродження підсудних членів СВУ і їх останні слова; звернені до всієї Трудової України в УСРР і за її кордонами, як на явище позитивне з погляду моралі. Це явище відібеться корисно на розвитку української думки і моралі.

Хто не проникнеться симпатією до підсудних і до їх відважного самовідречення від свого минулого, той ще сам далекий до морального самоусвідомлення. Що підсудні публично зrekliся боротьби за капіталізм, солідарности з європейською буржуазією і з своїм закордонним відділом, що розірвали моральний союз з Польщею - це все позитивні явища.

Вони морально вернулись до свого трудового люду і при тім щиро - в цім велике моральне значіння їх повороту. Яке буде політичне значіння цього факту - ясно: теж позитивне. Шкода, яку вони зробили українському рухові /не радянській владі, а власне визвольному українському рухові!/ величезна, але користь повороту в тім, що хоч далі ця шкідлива історична роль інтелігенції не буде продовжена і що цей поворот поставив важне питання перед західно-українськими масами і перед еміграцією: чи ви й далі будете шкочити Україну, йдучи ідеологічно і політично проти її трудового люду?

Своїм мовчанням еміграція удає, що ніби не чує цього гріного питання, але воно тимчасом уперто звучить і чекає відповіді. Точніше: одні через свою темноту справді не чують цього питання, другі удають, що не чують, а треті чують і відповідь дають - це УПС-Р.

В другій частині цієї праці я подаю цю відповідь, а тепер мусимо отверто винести і свій присуд над петлюрівщиною, як над найбільш злістною течією ляхоманства, що губить долю України за цієї доби.

Петлюрівщиною є рух проміжних шарів міста, що підчас революції від жалюгідних опортуністичних програм, висловлюваних київською "Радою", перейшла до ідеї захоплення влади над українським народом. Влізши підступно в український революційний рух, вона його отруїла отрутою дрібно-буржуазної обмежености і ріжними підступними способами розбила з середини, скориставши з малого політичного досвіду мас і соціалістичних груп. Особливо тяжко відбилась на соціалістичному фронті зрада соціал-демократії, на чолі з Петлюрою, що підступно ударили по трудових масах і цим внесли величезне замішання, яким і скористувались вороги, захопивши Україну по шматку. Політично розбитий український рух, піднав під удари петлюрівщини, що нищить його моральну основу. Українське визволення петлюрівщина розуміє не як визволення поневолених трудових мас, не як ідею суспіль-

ної справедливості, отже не як глибоко-етичну ідею, а як торговельну справу з сусідами, від яких петлюрівщина силкується купити одну частину України, заплативши другою частиною, щоб-то збудувати свій добробут і щастя на соціальної неволі трудового люду "петлюрівської України" і на національному і соціальному нещасті запроданої частини України. Така політична природа петлюрівщини є цілком позбавлена всякого етичного змісту і є виразом звіринного відношення до українського народу або виявом етичного ідіотизму дрібної буржуазії у відношенні до селянства і робітництва, що становить 99 % народу та до тієї частини інтелігенції, що свою долю звязала з долею трудової маси.

Позбавлена етичного змісту, ідея петлюрівщини не може грати історично-творчої ролі, не може бути чинником поступу і розвитку України, а тому була й буде тим деструктивним чинником, який грав в історії таку ж фатальну роль ще з часів Хмельниччини.

Будучи заражена ідеєю співпраці з польською шляхтою, петлюрівщина вплинула на витворення ідеї с п і в ж и т т я з польською шляхтою в слабих міщанських групах Волині і Галичини, чим полонофіліство обернулось в ляхоманію, як хворобу, що в своїх наслідках веде до денационалізації дрібної буржуазії, до передачі останніх позицій в містах і повної культурної ізоляції, економічного убожества і політичної неволі с е л а. Петлюрівщина на Наддніпрянщині своїм ляхоманством внесла величезну зміну у відношення сил між українським рухом і Москвою, іменно: позбавивши цей рух етичного змісту і моральної величі, сприяла скріпленню москвофільської течії, котра на суді СВУ справедливо відсвяткувала свою перемогу. І в інших частинах нашої землі ляхоманство діє згубно, викликаючи настрій безнадійности і зневіри у відродження України, законним плодом чого з'являються і кріпнуть подібні до ляхоманства течії, що вкупі творять той відділ дрібної буржуазії, що в історії вже виявився в асиміляції з чужими народами мійської частини українського народу.

Цю величезну історичну загрозу для будучини України не розуміють широкі маси через свою культурно-політичну слабкість, а в колах інтелігенції немає так поважно поставленої ідеологічної роботи, що привела б логічно до розкриття фатальної ролі ляхоманства за нашої доби. Єдина українська течія, що ідеологічно охоплює суть історичного моменту і об'єктивно-науково розкрила природу суспільної структури та процесів України і вказує правильний шлях відродження Трудової України, є Українська партія соціалістів-революціонерів, проти котрої і направлені всі удари дрібної буржуазії, особливо петлюрівщини, а також і зовнішніх гноблених сил, з якими петлюрівщина злигалась, щоб при допомозі чужих державних апаратів повалити єдину свідому революційну течію - УПС-Р і її прихильників. Тому смислом доби є боротьба УПС-Р з українською дрібною буржуазією, котра /буржуазія/ тягне Україну в прирву на повне торжество чужо-національних ворогів.

І ця боротьба не може бути припинена: усвідомлений шлях відродження України є в повній суперечности до всіх дрібно-буржуазних політично-торговельних акцій, що привели український рух до занепаду, а УНР до компромітації, як перед трудовими масами, так і перед чужинцями. Через це прийшли українці до морального і політичного упадку, яким і характеризується сучасна доба.

Українська інтелігенція, що формується в м і с т а х по типу чужих полупанських шарів, що засвоює їх поняття в школах, установах, державних службах, клубах, товариствах, літературі, мистецтві й побуті-глибоко одірвана від українського народу - селян і робітників. Формуючись, як третя частина народу, інтелігенція зовнішню ніби наближається до народу, засвоюючи його формальну прикмету - мову, але разом з тим віддаляється від його з м і с т о м п о н я т ь, що несуть в собі логічну неминучість класового протиставлення і бороть-

би проти інтересів подавляючої більшості народу. Інтелігенція стоїть на боці міста, не вдумуючись в те, що місто в даній історичній добі руйнує село безощадно своєю політичною, економічною та ідеологічною диктатурою, що й виявилось в нечувано-жорстокій "аграрній кризі" в багатьох країнах. І в цілому світі гостро стоїть проблема села і міста. Безмірно гостріше вона стоїть у нас, бо місто на Україні не-українське: це формація чужих буржуазій, що колоніально панують на нашій землі і безощадно визискують українське село, цим підриваючи основи і надії на розвиток української нації. Довголітнє, сотнями років таке панування чужого міста довело до величезного духового спустошення нашого села, яке безборонно стоїть перед чужим містом, чуючи з його від чужого панства і від української інтелігенції однакову мову: щоб село йшло під проводом мійських партій, церкви, буржуазії або соціал-демократів чи комуністів, що всі не одрізняють інтересів села від міста.

Протягом довгого часу село не чує нічого про свої інтереси, про свою роль в суспільстві! Лицемірні і неправдиві розмови, що ніби село і місто доповнюють себе взаємно, мають мету заморочити селян і тримати їх в покорі перед містом. Навіть старе українське і російське народництво гаразд не вияснило страшної драми села, яке гине від політики міста /буржуазії/.

На Україні панування чужого міста дало страшні наслідки: було погашено найменшу національну свідомість села, а це значило - українського народу. Розділена з давня Україна, стала краєм, що має кілька частин, які не зв'язані між собою ані ділом, ані думкою. Кубанщина, Наддніпрянщина, Полісся, Галичина, Буковина, Підкарпаття - це окремі світи, які свої спільності не знали, тому й політика і етика їх була, як політика хуторів і як етика чужих племен. Цей партікуляризм не зник і тепер - він ще є паном в українському житті. І хто це бачить і розуміє, той буде вважати за смертельного ворога кожного того, що тягне ці частини України, ці "розсічені члени" ще далі один від одного, ставлячи на службу, або в покору перед окремими чужими державами або панствами, що вишкірили зуби на українське м'ясо.

Таку роль розбивачів ще не об'єднаного народу, партикулярних провідів і отаманщини грають якраз петлюрівці /варшавські і волинські/, греко-католицька і православна церкви під Польщею, українські комуністи, большевизани і москвофіли що-до Москви, а також чехофільські та румунофільські агенти і гуртки політичних промисловців. Виробляючи брехні під виглядом "ідеологій" і "політичних концепцій", вони пускають в примітивний полупанський світ свої отруйні стріли і спрямовують "хуторян" в чужі течії, цим об'єктивно гальмуючи розвиток національної свідомості на "хуторах" і навіть підрізуючи його слабкий ще ріст. В наслідку це затримує хід відродження, навіть одштовхує нас назад. Така об'єктивно-історична роль петлюрівців, котрі, як більш освічені в порівнанні з хуторським примітивізмом, роблять свідомо свою каїнову роботу і штовхають слабих в прірву, з якої повороту вже для їх не буде, а для України в цілому - це нова історична драма.

Свою публичною проституцією петлюрівщина подає гасло до політичної розпусти слабим і нестійким. Ми знаємо, що наподоблення хоч і не є абсолютним законом поведінки людей, але воно діє. Коли петлюрівцям "можна" продавати частину України, то чому мені "не можна" - питає сам себе слабодух і в чужій поведінці знаходить собі зрештою спонуку до розпусти і морального злочину.

Необ'єднані частини України, будучи під чужою владою, що їх штурхав по лінії, противній українським інтересам, знаходять собі ще приклад зрадництва всередині нації і під подвійним натиском хилитяться, завмирають, слабнуть і врешті котяться по похилій площі розкладу

/дезінтеграції/ народу. Хіба це віщує щось доброго для України? Ні, навпаки.

Ми ось тепер підійшли до історичного перелому: коли ляхomanія не одержить рішучої і бурхливої одсічі, то Україна стане перед історичною ніччю.

Вона вже стає

Небезпека по своїх розмірах не менша, а б і л ь ш а, ніж у XVIII столітті.

Я придивляюся до еміграції, де бушують гуртки українських полупанків і бачу, як з дня на день завмирає українська інтелігенція: вона не витримує натиску "стипендій" з боку чужих урядів і буржуазій! Вона замовкає, втягає голову в плечі, підіймає комір і, відвернувшись від справжньої української справи, бочкує по-під тинню, удаючи, що не бачить розпластаного тіла української справи. Навпаки, інтереси свого прожитку видає за "українську справу" і всю поведінку підпорядковує волі панів-хлібодавців. Коли хто нагадає про справжню українську справу, то українець огризається, сичить про необхідність "делікатности", нарікає на "тверді вислови" і врешті демонструє перед хлібодавцями, що вона /інтелігенція/ не має "нічого спільного" з тими, хто ставить питання про справжню українську справу, яка є справою поневолених українських селян і робітників.

Інтелігенція /власне її більшість/ промовчує все, що діється на рідних землях злого нашими гнобителями і все частіше й частіше проривається з похвалами для панів і уперто мовчить про драму народу.

Типові вихватки похвали для панів, примирення з ними, я навів у цій книзі і ви бачите, що ляхomanія в різних формах пре отверто на службу гнобителям, беручи у їх плату за цю отвергість прислужництва. Але не менш грізним і небезпечним є й м о в ч а н н я про драму народу. Як це яскраво пробилось, коли в Празі було поставлено питання про врятування українського високого і середнього шкільництва! Як п о б о я л и с ь прийти на громадську нараду де-які школи, як де-які вийшли з Ради Представників української еміграції і з яким жахом оповідали на своїх зборах про надзвичайно-жахливий вчинок соціалістів-революціонерів, які поставили справу про школи реально - перенести на рідну землю, на Підкарпаття! І головне жакливе: один з їх так і сказав: про це треба говорити голосно і публично! А це ж і не "делікатно" супроти хлібодавців, які "нам допомагають", а тому й не політично. І зашепотіло: не можна бути в Раді Представників, бо там є с-ри, що отверто говорять про Підкарпаття, ніби про "рідну землю", коли то некультурна діра, де висока школа не може існувати і т.п.

Що це? Партикуляризм розрішення української "справи", котра для одних є тільки наддніпрянською, для других - тільки кубанською, для третих - тільки галицькою, для четвертих - тільки ... емігрантською. Оце і є хуторянство, що свідчить про брак національної свідомости і через те й національної етики.

Для мене Підкарпаття є р і д н а земля, як і Галичина, і Волинь, і Буковина, і Наддніпрянщина, і Кубанщина і ... українська емігрантщина. Але для хуторянина /партикуляриста/ це не так: для його "наша справа" - це справа його хутора.

І при трактовці української справи неминуче виникає: дві політики класові, кілька політик територіяльних і кілька етичних рівнів: етика пануючих, етика поневолених і етика хуторів. І це не "так собі", а це історично-поважна річ: це є перешкода для українського руху в його самому. Це - інерція хуторів і класових груп, а ця інерція є регресом у порівнанні з динамікою суспільного життя наших противників і ворогів. Ми від їх в і д с т а є м о в розвитку,

цеб-то ми національно занепадаємо. Чи я не маю підстав цього говорити? Хто мені це доведе об'єктивно-науковими доказами? Не фразами, не твердженнями, не запевненнями, але доказами! Я вже досить давно досліджую суспільне життя і знаю безвартність слів, не насичених фактами, цифрами. Або говорім з доказами, або цілком не говорім ...

Ми занепадаємо - це об'єктивний факт, а доказів повно у цій книзі і в інших моїх працях, яких ще не збила і не зібє жадна критика тому, що перед науковими фактами критика безсила, а балачка - не критика.

В хуторянстві заложено явище морального ідіотизму: коли петлюрівець не любить Галичини, то він легко від неї зрічеться, як і від Підкарпаття. Не любить і не розуміє, не вважає за "своє", тому зрікається.

В політиці і етиці грає основну роль почуття. Коли його нема, то політика обертається в торгівлю, а етика - в свою протилежність. Ті, хто орієнтуються на чужого та ще й ворога, не мають почуття, як реального переживання в собі до тих частин нашої землі, яких зрікаються. Що ми любимо, чим живемо, того ми не зрікаємось, його не можна відірвати від нас. А коли ми сухо обраховуємо, впевняємо себе в утопичности сполучення частин України, заздальгідь виходимо з думки, що "політика - річ жорстока" і в цім знаходимо для себе "моральне" оправдання, то це явне вивертання своєї аморальности чи етичного ідіотизму.

Цим і заражена, або точніше: в цім і вихована більшість нашої інтелігенції, котра легко мириться і з безмовністю перед чужинцем в українських справах. Емігранти, що не жили на Підкарпатті, в більшости не відчують реально, що це наш рідний край! Це і є хуторянство або національно-етичний ідіотизм.

Коли кілька таборів української інтелігенції свідомо промовчують драму окремих частин України і драму цілоти, то в цім випадку маємо виявлення того-ж феномену національної без-етичности. Оскільки ці люди на Україні кричали про свій патріотизм, заявляли публично, що вони ніби люблять цілість України, а тепер в дійсности "орієнтуються" на ворога, щоб не втратити або здобути матеріяльні цінности від його, то тут маємо діло з одержуванням плати за мовчання в "кращому" випадку або з одержуванням плати за прями услуги - в гіршому. В обох цих випадках маємо діло з одним явищем - етичного ідіотизму, тільки в однім він не ускладнений нічим, а в другім - ускладнений іншими моральними дефектами. Ляхоманство в цілоти і в своїх окремих формах - є показником морального занепаду, за яким неминуче йде і політичний занепад.

І він охоплює все ширше і ширше нашу інтелігенцію.

Коли він не знайде супротиву в трудових масах і соціалістичних елементах, то ще за кілька років український рух ослабне в містах до тієї степені, що ще недавно так кидалась на Підкарпатті в вічі; коли вся інтелігенція змадярщилась і село було безсильне опиратись. Це й було на великій Україні у XVIII ст., як логичний розвиток Хмельниччини і її дальших модифікацій.

Коли ніхто не підійметься на боротьбу з ляхоманством, що в основі своїй є ренегацтвом, то воно розіллється широко і розвинеться до крайностей, коли українець пишатиметься, що він служить Польщі, а не Україні і обернеться в малороса або малополька, як регіональна відміна державної нації.

Мусить прийти безпощадна боротьба!

Вона підніме дух поневолених і "осадить назад" дух ляхоманів - в цім чергова історична задача. Мусимо поставити все так, щоб ляхоман боявся показатись на українських зборах, а не то щоб брав ще голос на їх!

Л я х о м а н - це мусить стати найбільш огидною назвою як перевертень, перекинчик, зрадник.

Прищепити цю назву до емоції огиди - задача української соціальної педагогії.

Вищенаведені дані свідчать, що ляхоман не має етичних переживань національної скупини, а тому ви й не бачите у ляхоманів жадних етичних шукань і моральних проблем. Тут ми стоїмо на двох берегах!

Переходу нема

Боротьба за національну мораль мусить стати на чергу. Повести її, свідомо вказуючи правдивий шлях - це завдання УПС-Р.

Під цей час нема скупини, котра б краще усвідомлювала цю проблему.

-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-

ЗАКІНЧЕННЯ.

"На лихо, майже всі освічені люде на Україні перестали бути українцями, дякуючи чужим державам і школам, а стали поляками, венгерцями, москалями, волохами і т.п. Більша частина їх просто гордусь українцями, - і навіть найліпші з них не думають про українців, не зміють підступити до них; - навіть ті, котрі бажать підняти й український народ проти теперішніх недоладних порядків, - то піднімають той народ не для самого його, а для Польщі, для Росії, для Угорщини, для Волощини, Австрії і тд."

М. Драгоманів /"Нові українські пісні про громадські справи", 1881 р., ст. 121/.

На цім кінчасмо аналітику явища ляхоманії.

Для заокруглення аналізу ми б могли закінчити тим, чим почали: розкриттям подібностей нашої сучасної революції з революцією середини XVII ст.

При порівнанні нам кидаються насамперед у вічі р і ж н и ц і. І справді: стара революція почалася зразу хмельнищиною, що з татарами прийшла з гаслом: бий панів-поляків, захищай віру, нова ж революція сталась не на Україні, а прийшла по телеграфу з Петрограду, як революція російська проти самодержавного режиму, революція пригноблених верств проти пануючих, революція р о с і й с ь к а, що була передумовою і української. Перша фаза революції на Україні - російська, котра через якийсь час була потрясена українським рухом, що в листопаді 1917р. обернувся в революційний. Російська революція вибухла в лютому 1917 р., а наша в листопаді 1917 р., а в цім межичасі був тільки р у х, навіть р е в о л ю ц і й н и й український рух, але під російським політичним режимом на Україні.

Наша листопадова революція 1917 р. була російсько-большевицькою владою поставлена перед в і й н о ю, в якій ми скоро були переможені, але в наслідок міжнародної кон'юнктури Україна була окупована німцями, під назвою "союзників", які усунули російсько-большевицьку владу, а свою замаскували привидом української гетьманщини, поставленої замість слабої української державности. Російські большевики не закінчили свої кампанії за опанування України через німців. Кампанія московська не була розбита, а лише о д с у н у т а до слухного часу.

Друга українська революція /листопад 1918 р./ вибухла успішно і на Наддніпрянщині і в Галичині в наслідок сприятливої міжнародної кон'юнктури /політична революція в Німеччині і в Австро-Угорщині/, але знов таки сталось, що українська революція стала лице в лице з російською і польською в і й н о ю. І хоч українська революція була самостійною і соборною, але й вороги України соборно з кількох боків кинулись на неї і ... перемогли в 1919 році.

Здавалось би, що листопадові революції 1918 р. на українських землях, зроблені українськими силами, мусіли б бути переможними, однак цього не сталось: одно вже те, що Росія відносно Наддніпрянщини, а Польща відносно Галичини мають величезну числову і культурну

перевагу, мають свої соціальні фортеці по всій українській території /міста/, що давало їм надію на перемогу. Від Фінляндії до Польщі цілий ряд малих держав утворився на руїнах старої Росії і більшовики не могли зрештою їх забрати. Можна б думати, що й Україна могла б так само вибитись з-під Росії і не дати Галичини полякам, але це не сталося. І рішилось це в 1919 р. В Галичині була політична, а не соціальна революція, з владою української інтелігенції т о м у трудові маси не захопились "державою" Петрушевича. Помимо метушливої енергії галицької /молодої/ інтелігенції все таки селянство не повстало бурхливо в захист цієї державки. Причина: п о л і т и ч - н е р о з х о д ж е н н я полупанської революції з інтересами мас. Я сам бачив і Трудовий Зїзд у Галичині і "кулеметні" способи мобілізації - антагонізм мас з державкою панів був очевидний! На Наддніпрянщині сталося подібне: в лютому 1919 р. Директорія розірвала з ідеєю соціальної революції, а це її розбило на дві частини: революційну масу і контр-революційну "державу", що опинилась в руках полупанків, до яких перейшла Директорія /після виходу Винниченка/. Тепер саме на сцену з'явився Петлюра.

З цього часу сучасна революція набрала більше рис подібенства з революцією XVII ст: як тоді діяли три елементи - Хмельницький, полупанки і революційне селянство, так і тепер з'явилась паралель: Петлюра, полупанки, революційне селянство. В цьому подібенстві структур заложена і доля революції, хоч в зовнішності були різниці. Перш над усе дуже різні постаті воєнних командантів. Хмельницький і Петлюра величини непомірні, хоч і були отаманами. Між ними приблизно таке відношення, як, скажім, між Грінченком і Шевченком: обидва ці були письменники, обидва писали вірші і повісти, обидва розробляли однакові теми і форми письменства, обидва патріоти, але які вони непомірні! Коли Шевченко співає про свободу, народ, революцію, кохання то-що, то це о д н о /велике, потрясаюче!/, коли ж про те саме каже Грінченко, то виходить слабо, блідо, холодно. І Шевченко і Грінченко діячі в одній області, належать до однієї "професії", але які вони різні в степені сили, розвитку, таланту! Так само Хмельницький і Петлюра: один - всесильний гетьман, рішучий, переможець, що і вмер гетьманом, другий - слабкий, хитливий, дрібний кон'юктурник, переможений, що і вмер на чужині від руки убийці, незахищений ніким і оганьблений назвою "погромщика", хоч перед жидами він винен мікроскопично-мало в порівнанні з Хмельницьким.

Такі ці дві постаті.

Полупанків і панів з Хмельницьким ішло багато, духовенство також все поголовно, з Петлюрою ж було менше, духовенство ж ішло майже все з росіянами. Селянство? Тоді і тепер - майже однаково несвідоме, але що до панства - тоді й тепер революційно-непримириме.

Полупанки пішли тоді за Хмельницьким, тепер - Петлюра пішов за полупанками. В цім подібність. За те селянство тоді пішло трохи згодом проти панства, як і тепер - і цим створилась прірва між селом і проводом, заспівавши тоді "Бодай тебе, Хмель-Хмельницький перша куля не минула", а тепер: війна селянства проти Петлюри з переходом на бік більшовизму. Подібности в поведінці складових елементів руху повні!

Подібність буде і далі: Хмельницький з панамі і полупанками, захоплюючи для себе владу і землі та маєтки, почали селян розбирати собі в кріпацтво /спочатку віддавали церквам і монастирям, а потім і собі/, чим вступили в непримиримий конфлікт і трудовою масою, виявивши свою класову політику, протилежну інтересам народу. З того логично у Хмельничан: почуття с л а б о с т и своїх позицій, непевність за завтрашній день, а з цього шукання союзників н а з о в н і і-союз з Московщиною.

Українські штаби /Балбогана на Лівобережжі, Коновальця в Києві

і ин./після перемоги 1918 р. зразу повели проти-селянську і проти робітничу акцію, викликаючи незадоволення в масах і даючи аргументи більшовикам для агітації проти Директорії. Директорія, побачивши відхід мас, почула себе слабою, почала шукати допомоги зовні; в цьому шуканні усунула на вимогу чужих сил Винниченка і революційний Кабінет /тут і вискочив на сцену Петлюра/ і повернулася "лицем до панства". Тут виступає обличчя хмельнищини і петлюрівщини в усій подібності! Петлюрівщина пішла на "союз" з Польщею, роздаючи їй селян і землі!

І союз хмельнищини з Москвою і союз петлюрівщини з Варшавою в дійсності обернувся в політичне панування протекторів /царь Романов і маршал Пілсудський/ і в раболіпство підвладних, котрі себе називали "союзниками", щоб одурювати масу. В своєму понятті про владу і Україну Хмельницький і Петлюра поступили однаково: той передав Україну своєму слабоумному синкові, а цей - авантюрникові А. Лівичькому /по бездарності може конкурувати з Ю.Хмельниченком!/, однак Хмельницький це зробив через свою камаріллю /"старшинську раду"/, а Петлюра - в порозумінні з клікою, яка не брала участі в революції 1918 р., не приняла декларації Директорії 26.XII.1918 р., не була заступлена в уряді революції /гурток "радикал-демократів" чи "соціалістів-федералістів"/.

Ріжниця в передачі є та, що Хмельницький передав своєму хлопцеві реальність - Україну, а Петлюра - фікцію. Хмельницький утворив двовластє і цим розбив українське старшинство на дві часті, що воювали між собою, а Петлюра теж утворив розкол між полупанками і піпанками: одні стали ляхоманами, а другі розпорошились - пішли до гетьманців, фашистів і навіть до більшовиків, значна ж частина побоює петлюрівщину.

Розбити власну соціальну верству - це вдалось і Хмельницькому і Петлюрі: дрібна буржуазія тільки те й знає, що "орієнтується" та виробляє для цього "ідеології", загибаючи в самопожиранні.

Як хмельнищина була могилою революції в XVII ст., так петлюрівщина на Україні /петрушівщина в Галичині, бичівщина на Кубані/ стала могильником революції в 1919 році. Вицвітом хмельнищини була москвоманія, вицвітом петлюрівщини - ляхоманія. В розвитку москвоманії українські вищі верстви змосковчилися, міста стали осередками русифікації, села опинились в кріпацтві українського панства, яке передало їх в кріпацтво московського; гетьманщина вмерла з усіма урядами, маєтками, автономією і т.п. Нація українська вступила в XIX ст. у вигляді закріпаченого селянства - без національного імені, без культури, з примітивною селянською мовою.

Маючи змогу спостерігати державну гетьманщину в її початках, в її поступенному завмиранні і смерті, можемо лекше доходити до оцінок, але петлюрівщину бачимо лише в п о ч а т к а х /історично, ці 12-13 літ петлюрівщини будуть здаватися п о ч а т к о м якогось суспільного процесу/, тому оцінки і прогнози можемо будувати лише на соціологічних засадах: коли дано такі й такі передумови, то будуть такі й такі близчі наслідки.

Ні один український "учений" з доби Хмельнищини не міг би сказати, що гетьманщина так ганебно ляже на живіт перед Москвою! Йому б на це не дозволили неучтво і оптимізм, властивий всім керуючим, хоч би вони керували дрібницями і то фіктивно. Гетьманщина все "політикувала", комбінувала, перебирала орієнтації, уперто і сліпо не бачучи єдиної реальної орієнтації - українського народу, і ганебно загинула, залишивши народній масі лише одну спадщину по собі - гидке і страшне ярмо.

Що ж маємо тепер? Замість колишньої старшинської і церковної верств, дужих своїми маєтками і певною можливістю щось робити по своїй волі, тепер маємо дуже слабу верству полупанків /дрібною бур-

жуазії/ і підпанків /урядництво, служачі/, що стоять на службі у чужого панства, в повній політичній, господарській і культурній залежності. Коли давні вищі верстви не витримали натиску дикої Москви і Варшави, то чи витримають сучасні полупанки і підпанки натиск безмірно вищої культури московських і польських провідних верств? Роки, що минули з часу українських революційних виступів, показали, що в розвитку українського руху п о с т у п у н е м а ! На радянській Україні і на західних землях інтелігенція /об'єднуємо під цією назвою панів, полупанків і підпанків/ здає позиції. Після самостійної і навіть соборної української республіки, лунають "ідеології" ляхоманства і її аналогів на рад.Україні, в ЧСР, Румунії.

Наш дослід показав **заstrашаючі** картини. Ми аналізували не окремі випадки, а т и п о в і я в и щ а. І що ж ми побачили: повну суспільну подібність в поведінці сучасної української інтелігенції з колишньою - роль її: **п о г а ш е н н я д у х а р е в о л ю ц і ї і к а п і т у л я ц і я п е р е д ч у ж и м п а н с т в о м**, проголошення інтересів чужих /окупаційних/ держав за свої, за українські! А це і є основна передумова до а с і м і л я ц і ї, до національної смерті! Ми стоїмо в початках цього процесу, ми бачимо його передумови і рушійні сили, але ... наші потомки побачуть і його катастрофічні наслідки. Вони напевне його побачуть, коли на сцену української історії не вийдуть нові с о ц і я л ь н і сили. Не нові гуртки інтелігенції з новими орієнтаціями, а власне - нові соціальні сили. Таких у нас є дві: селянство і робітництво. Коли б наше селянство і робітництво залишилися на теперішньому рівні свідомості і культури, то н а п е в н е будучина України сумна: Україна, як активна сила історії перестане існувати, зійшовши до стану "етнографічної маси", що покійно несе своє ярмо, під проводом попівства і при існуванні слабеньких гуртків по містах з пів-інтелігентів: музейників, вечірників, збирачів усякої чортівні /старих поштових марок, вишивок, глупих анекдотів і примітивних казок, старих газет, або-що/. Пів-інтелігентики можуть ще двісті літ займатися своєю "діяльністю", з якої для культури і свідомості народу не буде жадної користі. Що з того, що 50 літ ми збирали етнографічні матеріяли, якими ніхто не цікавиться? Що з того, що тепер переживаються якісь інші "матеріяли", нікому ні на що не потрібні, окрім забавок для пів-інтелігентиків?

У відродженні народу це все позитивної ролі не грає.

Головне ми бачимо в напрямі і якості політики: ми бачимо, що українська інтелігенція шугнула на службу чужому панству, інтереси якого проголошує за українські. В цім вся річ!

Ми вияснили соціальну природу "вищої верстви" українського народу - інтелігенції: одірвана від землі, одірвана від знарядь виробництва, розпорошена група наймитів розумової праці при чужому панстві - ця інтелігенція позбавлена економічної, політичної і культурної /загалом - соціальної!/ сили. Верства, затиснута між селянством і робітництвом - з одного боку, та чужим панством /буржуазією та аристократією/ з другого боку, ця верства низько стоїть в соціальній піраміді, під дією двох систем сил: одні сили тиснуть від трудових мас знизу, другі - від чужого панства згори, а тому українська інтелігенція має **п о д в і й н у м о р а л ь**, котра виблискує в надзвичайному загостренні егоїзму, постійному коливанні між контрастами, постійному перебіганні з одного місця на друге, постійному змінюванні індивідуальних цілей і шляхів руху.

Подвійна мораль при низькому рівні політичної свідомості виявляється в незвичайній брутальності і звірстві, в зрадливості, продажності і брехливості. Це ми бачили дуже докладно на ляхоманії, але те саме побачите в інтелігентів - соборників, соціалістів,

комуністів і т.д. Пориньте в яку-небудь інтелігентську скупину - і вас вразить атмосфера гризні, взаємного обдурювання, брехні, шарлатанства, злодійства. Вразить при умові, коли ви самі ... перестали бути інтелігентом з його типовими рисами. Мораль насильства і брехні буржуазії цілком засвоєна інтелігентами, тільки замість отвертого насильства /це "привілей" великої буржуазії!/ тут панує брехня, похливе злодійство, бо подневільна брехня не може по своїй волі насильничати - вона це робить, як виконавець волі панства!

Подвійна соціальна природа з цього боку яскрава: інтелігент - хижак і нахаба відносно низчих верств, раб і підлиза - відносно вищих. Цю подвійність з наукового погляду найкраще досліджувати у так званих інтелігентів - соціалістів, комуністів і т.п. "ідейних" течій. Петлюрівці, між якими всі "соціалісти-федералісти" і чимало "соціал-демократів", з цього погляду типові. Інтелектуально-українська інтелігенція належить до низчого прошарку панства, який не приймає участі в керівництві і організації суспільних процесів, лише у виконавчих ролях на різних місцях системи поділу праці, тому: ніколи не уявляє суспільних процесів в цілому, не знає їх повного механізму, а тому примітивна в політичних, економічних, організаційних суспільних процесах. Живе фантазіями, забобонами, позиченими в чужих подібних верств.

Ця примітивність зафіксовується в їх книжках і часописах. Прочитайте українські часописи з Підкарпаття /особливо "Свободу"!/, з Буковини, Волині, Америки, Бразилії, Канади! Вище стоять наддніпрянські і галицькі, розуміється, виїмково. Літературно-пристойних і політично цікавіших видань дуже мало.

В цій "пресі" багато пишеться про релігію, боротьба йде не по лінії наукових теорій, а по лінії ... церковних організацій. Поруч з релігією йде колотнеча про "націоналізм" і одна другу побиває своїм "кращим націоналізмом", як і "кращою вірою".

Але як мало обговорюється економіка - нерв суспільного процесу і головна область колоніального визиску! З аналізу ляхоманії ми бачили "політику", "з ким іти" для добра чужої держави, які компенсати дати і т.п. Типовий "політик" О.Шульгин ніде не говорить в своїй брошурі про економіку, про визиск України! Він зайнятий "державними справами" тієї "держави", що в присмерку волочить по вулицях Варшави з цілями "практичної економіки" і "реальної політики"!

Загалом, наш дослід над ляхоманією мимоволі став дослідом над політиканською розпустою інтелігенції, і показав нам розумове, моральне і політичне обличчя цієї частки українського народу.

Що-ж, чи може вона кудись "вести" Україну? Тільки в політичну прірву, в історичне небуття.

Тому в результаті дослідів ми й приходимо до логічного висновку: хто хоче одвертати від України небезпеку занепаду і асиміляції, той мусить стати в ряди інших соціальних сил - селянства і робітництва з метою усунення з кону історії "інтелігенції" і підготовки виходу на його основах сил народу.

І це буде тим, що про.В.Антонович назвав би: розбудженням державного, а ми - соціально-революційного "інстинкту" українського народу, активізацією його трудових мас. Коли не знайшлось державного інстинкту за хмельниччини, то його не знайшлось і в петлюрівщини, бо слаба панська чи полупанська верства, вступивши в класовий бій з трудовими масами, цим самим логічно приходять до признання своєї слабости і до шукання "союзу" з Москвою або Варшавою.

Ми бачимо, що українська інтелігенція тепер вдарила в крайню реакцію, белькотить про гетьманщину, панство, аристократію, церкву й монархію, фашизм і диктатуру над трудовими масами, а це її й пхає в обійми чужого панства. Страх перед соціальною революцією - ось глибоке джерело реакції, орієнтацій і їх неминучого наслідку - асиміля-

цій.

Логічно повстає історична задача: перебороти цю тенденцію, а перебороти б е з в і й н и неможливо. Щоб перебороти, треба боротись! А тому селянсько-робітничий рух мусить поставити собі цю задачу: перебороти буржуазну українську інтелігенцію і взяти провід життям України в свої руки. Ця задача велика, що вимагає для свого практичного рішення розумової, політичної, господарської довгої організаційної праці, п е р е в и х о в а н н я селян і робітників з рабів на господарів, на всебічних активістів, що взяли б у свої руки творення своєї долі.

Поверховний, примітивний читач, почувши про перевиховання і що воно буде довго, розчаровано вигукне: перевиховання - це довга річ, ви скажіть, що треба з а р а з робити, щоб дійти до мети! На це я скажу: припускаючи, що й ваша мета є така, як і моя, я раджу приступити з а р а з до перевиховання! Перевиховуючи себе і весь народ дійдемо мети хоч колись, без цього - ніколи.

Я ж умисне довше спинявся над механізмом рабського виховання для того, що б ми зрозуміли, що раб визволитись не може. Він мусить попередити перевиховатись, щоб стати вільною людиною, яка й визволиться, бо вільні люде рабами бути не можуть. Коли б же вказаного висновку з нашого досліду хтось не прийняв, то він мусить згодитись з тим, що: соціальна структура суспільства на Україні залишиться без змін, а через це і рабське становище українського народу не зміниться. Цього власне й не розуміє українська інтелігенція: і 20, і 50 і 100 літ назад вона стоїть на становищі слуги при чужому панстві, а українській віз по маточини загруз в багно неволі.

Доки на Україні паном суспільства стоять чужі м і с т а, що панують над селами, доти визволення неможливе. Це значить те саме, що: доки український вищий шар стоятиме на боці капіталізму, доти Україна буде в неволі. А чи може мійська буржуазна інтелігенція піти з народною трудовою масою? Ні, не може. Від хмельнищини до петлюрівщини за 250 літ становище не змінилось. Вже нащо наша революція була "соціалістична", а все ж інтелігенція за місяць змінювала орієнтацію з соціалізму на ... Польщу, а галицька - з самостійної України на Денікіна!

Роки можуть іти за роками, підніматимуться покоління за поколіннями української надійної молоді, проходять через буржуазні гімназії і університети, наповнятимуть низчий шар міста, виховуватимуться на полупанків і підпанків, одриватимуться від поневоленої трудової маси, боротимуться за шмат хліба, одержуватимуть його від панів і набиратимуть в рот води, покладаючи свої надії на нову "молодіж", де-то на чергове молоде покоління здеморалізованих рабів. Тому й ще минеться 250 літ, а стан річей буде гірший, бо техніка асиміляції тепер стала на дуже високий рівень.

На ляхоманії ви бачите, що вже широкі верстви української інтелігенції асимільовані п о л і т и ч н о. По асиміляції політичній н е м и н у ч е приходить асиміляція к у л ь т у р н а. Так було в історії людства і так буде. Хто хоче "жити по своїй волі на своїй землі" /Драгоманів/, ті мусять поставити собі метою боротьбу проти п о л і т и ч н о і асиміляції, а така боротьба мусить закінчитись п е р е м о г о ю, яка без р е в о л ю ц і ї неможлива. Тому в основі боротьби проти асиміляції мусить лежати ідея революції. І хто з українців стоїть проти революції, той об'єктивно допомагає асиміляції. Вивершенням асиміляторства є л я х о м а н і я і її типологічні аналоги /москво-чехо-румун-манії/.

Але коли ми приймемо ідею перевиховання, то вона не може бути здійснена без в'яснення таких проблем: м е т а перевиховання, його ш л я х и, його т е х н і к а і його е т и к а, де-то загалом - його п о л і т и к а.

Мусіли б ми зайнятись в'ясненням цих проблем? Мусимо. Перевівши аналіз ляхоманії, мусимо перейти до розробки проблем перевиховання або установлення засад нашої відродженської політики.

Цим проблемам я присвячую другу частину праці, котра мусить обняти:

I. Розгляд міжнародного становища з метою розкрити систему діючих сил, як руйнуючих Україну, так і сприятливих для неї - отже, це був би дослід над об'єктивними силами української дійсности та історії.

II. Розгляд становища українського народу або в'яснення об'єктивних сил української історії. Сюди увійшла б наука про соціяльну типологію українського народу, а також про витвори нашої культури: науку, літературу, мистецтво, техніку, право, мораль і ин.

III. Розгляд українського суспільного руху - політичного, економічного і культурного, з оглядом наслідків цього руху, цеб-то розгляд ефектів українського відродження.

Тільки на основі розробки цих питань можна вивести теорію української реальної політики, яка включала б в себе:

а/ формулу визвольної мети народу, з критикою реакційних, буржуазно-класових і просто-дурних програм;

б/ розробку основних соціяльних проблем, як проблеми села і міста, релігії і культури з вказівкою на методи боротьби з церквою, як основною організацією, що затримує всякий поступ народу і виховує його в рабстві; боротьба соціяльних класів у містах і селах, боротьба національна і ин.;

в/ творення нового побуту відповідно вимогам визволення - нова номенклатура індивідів і скупин /українізація імен/, утворення нових чуттєвих установок /напр., нова система свят, обрядів то-що/ в основних моментах життя людини;

г/ техніка політичної організації і боротьби;

г/ етика і політика українського відродження, як її опрацював М. Драгоманів і його однодумці /зокрема питання про максимум і мінімум вимог, теорія компромісу і революційної "безоглядности", теорія чистих засобів і ин./ з висновками про партію української визвольної революції.

При досліді я підкреслено висунув соціологічну теорію демократії в окремій скупині, але це питання викликає за собою й друге - про демократію суспільну і знищення автократії, як основного джерела виховання людей на рабів та панів і подвійної моралі.

Отже, загалом беручи, друга частина моєї праці присвячена питанням: сучасний стан капіталістичного суспільства, сучасний стан українського народу і якою повинна стати Україна, рухаючись і борючись в сучасній системі світових і своїх внутрішніх сил.

Опрацювання цих всіх питань неможливе без приложення соціологічного методу, користь якого ми вже бачили при досліді ляхоманії. Я й старатимусь викласти другу частину праці так, щоби вона вийшла, як популярно-викладена соціологія українського відродження і визволення, обіймаючи і процеси суспільного будівництва і суспільної боротьби України, цеб-то основи нашої національної політики.

Від часів Драгоманова-Подолінського-Павлика, цієї основної трійці, що намітила засади українського визволення і не зрадила їх в своїй практичній праці, ми не маємо нічого яскравого в спробах формулювати нашу визвольну політику. Маленькі люде по-драгоманівській доби своєю метушнею і дрібничковістю засмітили уяву кількох поколінь і витворили отой тип недолугого українського інтелігента з ріжними рівнями його розвитку, який ми бачили в ляхоманії і ще побачимо у інших претендентів на провідництво.

По-драгоманівська доба - доба маленьких людей з великими претензіями, а доба революції додала до їх ще масу мійського політикан-

ського намулу, що наповнив тепер всякі українські збори людьми з буржуазної вулиці, які "українізували" в революції своє дрібне хижацтво і тепер виставляють його, як "національну політику", розторговуючи собою і видаючи векселі, які мала б покрити Україна.

Цей намул вніс дух реакції, обскурантизму і звіринності в українське життя, силкуючись перекричати тих, хто працює над відродженням України, і пристосувати до своїх егоїстичних забагань всі культурні і поступові цінності, як соціалізм, демократія і ин.

Проти їх і мав би засвітити моральний бич Драгоманова, революційного соціалізму і трудових мас, що вже йдуть на коні історії.

Великий народно-трудоий рух не може примиритись з капіталізмом і його автократичною організацією, а тому логічно мусить розгорнутись велика боротьба, що неминуче потім обернеться в горожанську українську в і й н у, бо ляхоманія добровільно не відмовиться від своєї работоргової професії, як це показує історія рабства, котре зменшувалось і зникало тільки в озброєній боротьбі рабів проти панів.

Ми бачили чим живе ляхоманство: торгівлею українським мясом. Припинити це можна лише війною, тому безстрашно мусимо йти на зустріч неминучості, підготовляючись до неї, озброюючись знанням суспільної дійсності.

Читаю, що не вдмується глибше в проблеми суспільного життя, прийде в жах від того, що він назве "знищенням інтелігенції". Як же так? а наше відродження? Хіба воно можливе без інтелігенції? і т.п. Це подібно до того, як в Галичині доводиться потреба женатого попівства, як продуцента національної інтелігенції.

Так! завданням соціального перевороту мусить бути цілковите знищення разом з капіталізмом і спеціальної службової групи капіталізму - інтелігенції.

Замість того мусить повстати інтелігентне трудове суспільство, в якому не буде спеціальної групи - інтелігенції, а весь народ стане інтелігентним, увесь розумово організований, як освічена інтелігенція.

Інтелігенція, як спеціальна група капіталізму - це страшний бич над народом, упертий паразит, що залазить в клітини шкіри і висмоктує кров. Буржуазна інтелігенція кидається сараном в кожний навіть поступовий рух трудових мас і нівечить його до непізнання: ось тепер маєте два приклади перемоги інтелігенції - це комунізм і фашизм. Ці рухи опановані інтелігенцією, що взяли все негативне від буржуазії і трудових мас та утворили певні форми свого буття: диктатуру, що своїм звірством перевершила російську монархію і італійську буржуазну олігархію. Справжня буржуазія, в порівнанні з переможною інтелігенцією, що на спині народної маси догреблась до влади, - була ще дитиною в справах звірства, злоби, неморальности! Природу большевизму і фашизму не можна зрозуміти без вивчення спеціальної природи "інтелігенції", вихованої в проміжку соціальної піраміди!

Люде з загостреним егоїзмом, з подвійною мораллю, з витонченою брехнею, з морально-спустошеною душею - це отой тип хижака, що тепер найвиразніше скупчився в двох масивах: большевизму і фашизму. Провід і майстерство інквізиторства в цих рухах належить інтелігенції.

Ляхоманство - це твір української інтелігенції, якісно низчого сорту, ніж в російських большевиків та італійських фашистів, але типологічно однакової з ними: автократизм, неморальність, брехливість, насильництво, цинізм в тих і других ріжний по степені, але одного типу. Зробіть ляхоманську інтелігенцію "державою" і вона вам покаже на що здібна!

Український соціалістичний рух повинен стати селянсько-робітничим, а не інтелігентським - таке гасло історичної доби. Він мусить обернутись не тільки проти буржуазії, але і проти її службової групи - інтелігенції, не тільки проти пана, але й проти його льяка.

Наука з революцій на Україні XVII і початку XX століття показує, що українська інтелігенція є смертельним ворогом української трудової маси. Залізаючи в народно-трудова маси, визискує їх визвольні змагання, їх страждання, їх тугу за світлом і свободою на свою користь, яку захищає з цинізмом всіх аморальних істот. Кошмарно-гидка роль попівства, роль урядовців держави і капіталістичного підприємства оформлена в автократії інтелігенції.

Сюди і повинен бути нанесений смертельний удар з боку трудової маси в будучій великій українській революції, оскільки соціалістичний рух і будуча революція не попаде в руки інтелігенції.

Селянсько-робітнича маса, підростаючи в своїй свідомості і стаючи інтелігентно-розвинутою, повинна зорити пильно, щоб не опинитись в руках хижаків, вихованих капіталізмом на "інтелігентів".

В своїх великих муках Трудова Україна повинна перехворати і на "інтелігенцію", щоб здобути імунітет /протизаразність/ проти довір'я полупанкам і підпанкам, повинна гризти науку, організуватись, битись за свободу і нове суспільство без озирання на "поміч" буржуазних п'явок, що з словами "Україна" впинаються в її тіло і хочуть зробити її своїм постійним джерелом визиску.

Як боротись за визволення і за яке визволення від кого й від чого і во ім'я чого - про це будемо говорити в другій частині нашої праці.

А тепер закінчимо:

Людську історію роблять люде, а не боги.

Відхилити страшну долю, до якої реакційна українська інтелігенція веде Україну, залежить від активності трудового люду, але він мусить бути психично і політично підготований до своєї історичної ролі: сам е т а т и У к р а ї н о ю, як живим, діяльним, волево-напруженим і діючим суспільством.

Зробити його таким залежить від українських революціонерів, коли вони знайдуться в цій добі. До тих що є, я звертаюсь з закликом: бачите, що діється навколо нас? Ідім на боротьбу за Трудову Україну, за десятки мільонів поневолених людей, яких визискує чуже панство, осліплюючи їх руками українських полупанків, що-дня виколуючи очі українським селянам і робітникам, щоб вони що-дня працювали, не бачучи свого справжнього ворога.

Надійшов страшний час, коли важиться доля України: бути чи не бути трудовим українцям господарями своєї землі.

Коли Поет сказав -

"... Возвеличу
Малих отих
Рабів німих -
Я на сторожі коло їх
Поставлю Слово!" -

то ми повинні поставити діло

Řevnice - ČSR.

25 грудня 1931 р.

ВІД ВИДАВНИЦТВА.

Книга "Ляхоманія" написана автором ще в минулому році - датою її скінчення є 15 грудня 1931р. Але через різні технічні труднощі випуск її у світ стався значно пізніше, вже після смерті автора. Як до посмертного видання цієї праці М.Ю.Шаповала, вважаємо потрібним додати цих пару сторінок, щоби подати до відома читачеві генезу цієї праці в цілому її обсязі.

Зачав її М.Ю. скоро після виходу брошури О.Шульгина "Державність чи гайдамащина", яка і була першим товчком до написання книги під назвою "Ляхоманія". Проектувалася вона багато меншою розміром, стор.на 130 цього ж друку, приблизно по такому плану, як і виконана, лише проектувалось закінчити її двома такими розділами: VI. "Сучасний історичний момент і загроза для України" та VII. "Укр. визвольний рух, його завдання і мораль".

Вже в процесі писання автор відчув, що зібрав матеріялу і пише книгу з багато ширшим змістом і тоді ж знайшов їй назву - "Наша Доба", яку і дав як підзаголовок своєї праці. А зібраний матеріял що зростав з кожним днем, вже не вкладався у згаданих вище двох розділах. Та й технічно було би незручним містити його в один том. Тому то автор лагодився написати другу частину "Ляхоманії" під заголовком "Наша Доба", як самостійну книгу.

Між паперами покійного знайшлося аж п'ять зарисів - "проспектів" - змісту цієї книги. Останню редакцію цього "проспекту", як найбільш викінчену вважаємо потрібним тут подати в інтересах науки і пізнання творчих змагань покійного, який так передчасно зійшов у могилу, сказати би в розцвіті своїх сил, незакінчивши ще багатьох намічених ним праць. Нижче подаємо цей проспект, як його накидано автором.

НАША ДОБА /II ч. Ляхоманії/
проспект.

Об'єктивно

I. МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ

Економічна криза : руїна села
безробіття /статист./
війна /соціяльна боротьба/

Реакція : поняття її - економічне
- політичне
- культурне

Інтернаціон. великої буржуазії: { Ліга Націй /Вільсон/
Пан Європа /граф Куденчов К.
Федерація /Бріан/

Націоналізм дрібної буржуазії: { Мусоліні
Пілзудський
Мак-Дональд
Лаваль
Гітлер

Реформізм /статистика в парламентах/
що таке соціалізм? О.Бауера.

Большевизм

Револьюційний соціалізм.

II. НАСТУП НА УКРАЇНУ.

Натиск з півночі: Московська колонізація
 " з заходу : чеська і польська, румун.
 Москов. імперіялізм і його наслідки
 Політична влада в руках чужинців!
 Двергало панування: Підкарпатські вибори.
 Економічний визиск: дані з УСРР.
 Механіка розвладу: терор, підкуп, провокація, шпіонаж,
 результат: добір слабих укр.
 Пропаганда: асиміляція /Ліга Націй/
 "мир"
 непорушність кордонів
 Похвала Москві /Pravo Lidu/
 II Інтерн: "соціалізм"

С у б е к т и в н о

III. СТАН УКР. НАРОДУ.

Суспільна характеристика верхнього шару:

Селян 92-94%	}	відкинемо
Робітників 6%		
Пани	}	Типологія
Полупанки		
Ремісники		

КРИЗА НАУКИ: Етнографізм вичерпаний!

Безсилля щось пояснити: {
 О. Терлецький
 М. Рудницький
 "Соціологія" кат.
 "Прозвіта" - Галушинський
 Інцидент з кн. Залізняка

Екон. криза в уяві укр. "учених": {
 "Діло"
 "Слово Народу"
 "Свобода"

{
 Мицюк
 Добриловський
 Коберський

Збірники: Універс. Академії, Педаг. Інституту.

ЛІТЕРАТУРА:

стари: О. Кобиланська, Винниченко, Черкасенко, Олесь, Г. Журба.

емігр: Маланюк, Мосендз, Стефанович, Липа і ин.
Дараган

кубісти: "Нові Шляхи".

МИСТЕЦТВО: Музика - Театр - Малярство.

ТЕХНІКА: Нездібність до автономії: {
 Орієнтації
 УГК
 Чужий суд

Наподоблення: {
 Монархизм
 Фашизм
 Католицтво

Поведінка індивідів: { перебіжка інтелігентів до пануючих,
 надії на чорні сили.
 Плати за це!
 Спільно з чужою буржуазією.
 Біо-політика.

IV. СУСПІЛЬНИЙ РУХ:

Політичний: вибори до сойму в Польщі, на Підкарпатті.
 Економічний: Зріст кооперації /але це роблять селяни/.
 Культурний: { рад. Україна: погром культ. орган. через СВУ,
 під Польщею: погром шкільництва,
 в Ч.С.Р.: чехизація,
 в Румунії: погром шкільництва,
 на еміграції: загроза.

ЗАГАЛЬНИЙ РЕЗУЛЬТАТ:

Відстаємо!
 Збереження умов для виробки рабів!
 Моральна руїна.
 Позбавлення народу ідеалів.

V. ЗАВДАННЯ УКР. ВИЗВОЛЬН. РУХУ / UKR. RESTITUENDA /.

1. Метод означення мети: 4 питань - кого, від чого і т.д.

індивідуалізація { язикових груп
 класів
 села

2. Організація руху:

інтеграція: { будівництво економічне
 " культурне: пре-
 са, школа, літерат, наука,
 мистецтво.
 будівництво правно-мо-
 ральне: суд, земля, праця.

3. Боротьба з церквою

Драгоманів і Russel { націон. етика
 класова "
 партійна "

Сюди веде логика визволення: Церква економічно
 культурно
 політично суперечить ідеї визволення.

Відобрання функцій: замість рел. філософ. - наука
 " етики - соц. етика
 " мистецтва - соц. мистецтво.

Перевід на демократію

Усунення жидівства /Россель про орієнтальне злочинство/

Критика традицій: { візантійство
 жидівство
 римство
 московство
 польськість

НОВИЙ ПОВУТ а/перетворення клітини: родини
підприємства
організації

б/Нова номенклатура: особиста, роцова, суспільна
імена: слов., істор., проф., природні

в/свята /як скріплення емоційних установок - ладів/
- природи, історії, культури, праці.

г/організація важних моментів: шлюби /чому у всіх наро-
дів це пишню свят-
кується. Х.Вовк/.
родини / т е ж /
похорони / т е ж /

СЕЛО І МІСТО:

Нові громади - боротьба за владу
вільні громади - безцерковні.

VI. ПОЛІТИЧНЕ БУДІВНИЦТВО /драгоманів і політика/

1. Драгоманів і "драгоманівці": Данилович, Буцзиновський,
Яцків, Назарук, Трильовський,
Франко, Макух, Бачинський, Цег-
линський.

2. Мінімум і максимум: дві програми - одна мета
Друга - засоби
Компроміси
Опортунізм

3. Hier stehe ich!

Партія соціальної перебудови /реформа і революція/

Боротьба з авторитарною формою організації:

ідеологічно - з марксизмом
ленінізмом
фашизмом /націоналізмом УВО/
гетьманством
петлюрівщиною
церквою
ляхоманією.

ТРЕБА ВИПРАВИТИ ТАКІ ПОМИЛКИ:

стор.	рад.	є	т р е б а.
15.	11 зв.	другої	другої нації
16.	22 зн.	Це	Ще
20.	2 зн.	перемінити	перемінити своє прізвисьце
21.	20 зв.	8	9
22.	12 зв.	коли	коли хоч
25.	9 зн.	обект	обект боротьби
26.	20 зв.	політиків	політиків україн. визволення
28.	6 зв.	Драгоманова	Драгоманова ніби-то
"	23 зн.	місце	місце має
"	13 зн.	Національність	Національності
43.	10 зв.	"старих	"сталих
49.	27 зв.	Польці	Польщу
50.	26 зн.	Власність	Властивість
52.	13 зв.	функції і	функції :
53.	3 зн.	совість	софіст
60.	30 зн.	скарав	сказав
66.	3 зн.	несвідомий!...	несвіцький!...
67.	24 зв.	відданости	відносности
69.	17 зв.	діяльности	дійсности
82.	17 зв.	формулірку	формуліровку
87.	11 зн.	своім	з своїм
99.	16 зв.	про	що
"	21 зн.	пляновий	тяжкий
116.	20 зв.	Межу	Межу
117.	16 зн.	не платила їй,	не платила б їй,
"	3 зн.	важкий	важний
120.	1 зв.	умові	умовні
"	26 зв.	виробнича,	виробнича техніка,
"	13 зн.	моменти	моменти прикладами з
131.	23 зв.	прищеплено в	прищеплено страх в
160.	10 зв.	колись	колиб
172.	7 зн.	узалежнив	узалежнить
176.	21 зв.	страх	страх
194.	6 зв.	правний	кровний
195.	7 зв.	поспішно	повільно
"	8 зн.	класформація	клас - формація
198.	24 зв.	за імя	во імя
"	24 зн.	захисту є	захисту роду є
202.	8 зв.	воно	воно у
207.	10 зв.	с упин	скупин
217.	2 зв.	начились	навчились
226.	31 зн.	з нагоди!	з нагоди /!/,
256.	9 зв.	свему	своєму
257.	14 зв.	groiste!	groiste! Без-
"	22 зв.	Що вон	Що вони
268.	21 зн.	грі ного	грізного
278.	26 зв.	піпанками	підпанками;

ПРАЦІ ТОГО-Ж АВТОРА:

			Ціна в доляр.
I.	М.Ю.Шаповал:	Велика Революція і визвольна програма	2.00
2.	" "	До питання про організацію укр.соціологічних студій. Стор. 20	0.12
3.	" "	Місто й Село. Стор.32	0.25
4.	" "	Українська соціологія. Стор.24	0.15
5.	" "	Загальна Соціологія	1.20
6.	" "	Система суспільних наук	1.20
7.	" "	Земельна справа в Галичині	0.20
8.	" "	Масарик, як соціолог і політик "Добірні Думки"	2.50
9.	Сріблянський	М.: Кобилка	0.05
10.	"	" Від III Інтернаціоналу до III Риму. Стор.24	0.15
II.	М.Ю.Шаповал:	Шлях визволення. Збірка статей. Ст.72	0.60
	" "	Большевизм і Україна. Стор.60	0.30
I2.	" "	Еміграція і Україна	0.05
I3.	" "	Куди вони йдуть...	0.02
I4.	" "	Засади укр.визвольної програми	0.20
I5.	" "	Занепад У.Н.Р.	0.20
I6.	" "	Засади організації укр.визволення	0.10
I7.	" "	Завдання укр.еміграції	0.06
I8.	" "	Військо і революція	0.20
I9.	" "	Л я х о м а н і я /сусп.політ.нариси/	1.20
20.	" "	Зі споминів Мирослава Січинського. Записав М.Шаповал	0.25

Дістати можна: Dr.P.Bohaskuj,

Č.S.R. Praha III, Šeříkova 4/III - за готівку.

ЦІНА КНИЖКИ: 40 кч. /або: I.20 ам.дол.; I.50 кан.дол.;
30 fr.fr. ; II zł.pol/ на пересилку треба додати
10 кч. - 0.30 ам.дол.

2002. 18-

10 V 1922

